ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1
DIMANCHE
1er DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹԻՒ 287

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.569 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.569

ԻԶՄԻՐ՝ ԱՂԷՏԷՆ 80 ՏԱՐԻ ԵՏՔ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Լոս-Անճըլըսի Գալիֆորնիոյ Համալսարանին մէջ (Իւ.Սի.Էլ.Էյ.), պատմական Հայաստանի քաղաքներուն եւ նահանգներուն նուիրուած գիտաժողովներու շարքին 11-րդը գումարուեցաւ Շաբաթ եւ Կիրակի, Նոյեմբեր 2-3-ին: Այս անգամ, նիւթը Զմիւռնիոյ կամ Իզմիրի հայ գաղութն էր: Այս յօդուածին մէջ պիտի օգտագործենք երկու անունները հաւասարապէս:

Մայիս 1997-էն ի վեր, փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի գլխաւորած «Հայ Կրթական Հիմնարկութիւն» արդի Հայոց պատմութեան ամպիոնը արդէն կազմակերպած էր տասը գիտաժողովներ, որոնք նուիրուած էին Վան/Վասպուրականին, Պիթլիսին ու Մուշ/Տարօնին, Խարբերդ/Ծոփքին, Կարինին, Սեբաստիոյ, Տիգրանակերտին եւ Ուրֆային, Կիլիկիոյ, Պոլսոյ, Անիի ու Կարսի և Սեւ ծովու շրջանին: Լոյս տեսած են Վան/Վասպուրականի (2000), Պիթլիս/Տարօնի (2001) եւ Խարբերդի գիտաժողովի նիւթերը (2002), անգլերէն երեք ստուար հատորներով, որոնք ընթերցողին հարուստ նիւթ կը մատուցանեն եւ յաճախ՝ թարմ ուսումնասիրութիւններ:

Հինգ տարի ու 11 գիտաժողով ետք, երբ դեռ զանոնք բովանդակող բազմաթիւ հատորներու խմբագրումի աշխատանքը ընթացքի մէջ է, կարելի է նշել, թէ այս շարքը շատ կարեւոր է, ո՛չ միայն յիշողութեան լաբիւրինթոսէն դուրս բերելու համար յաճախ լոկ որպէս անուն յայտնի վայրերու պատմութիւնը, այլ մանաւանդ՝ զայն վերարծարծելու համար ճակատագրական պահու մը, երբ «ընիկ ո՞ր տեղացի ես» հարցումին պատասխանը, որ երէկ վճռական «.....ացի եմ» էր սերունդներու անցումով այսօր սկսած է տեղի տալ վարանումներու, անգիտութեան կամ անտարբերութեան:

Ի դէպ, ամէն տարի հայկական նիւթով բազմաթիւ գիտաժողովներ տեղի կ'ունենան Հայաստանի ու Սփիւռքի մէջ, բայց քիչերը առանձին հատորներու կը վերածուին: Մէկ մասին զեկուցումները երբեմն պարբերականներու մէջ կը հրատարակուին, ուրիշներ ալ կը մնան անտիպ: Այս շարքին արժանիքներէն մէկն է, որ 20 վայրկեանի ընթացքին կարդացուած դասախօսութիւնները իրենց ամբողջական տեսքով դիրքի կը վերածուին եւ կը մնան որպէս կարեւոր, յաճախ անփոխարինելի աղբիւր մը, թէ՛ անգլիախօս եւ թէ, նաեւ, հայախօս ընթերցողին համար:

Սկզբունքով, այս Նոյեմբերին նիւթը Իզմիրն ու Կեսարիան պիտի ըլլար: Սակայն, զեկուցումի առաջարկներու ճնշիչ մեծամասնութիւնը Իզմիրի շուրջ կեդրոնացած ըլլալով, փրոֆ. Յովհաննէսեան որոշած էր այդ քաղաքին նուիրել գիտաժողովը: Շաբաթ օր ամբողջօրեայ կերպով, իսկ Կիրակի յետմիջօրէին, վեց երկիրներէ (ԱՄՆ, Հայաստան, Ֆրանսա, Գանատա, Սուրիա եւ Արժանթին) եկած զեկուցաբերներ 20 աշխատութիւններ ներկայացուցին: Համալսարանի «Եանկ» սրահը, յաճախ լեցուն, իսկ Կիրակի վերջին նիստին՝ ոտքի կեցած բազմութեամբ, նիստերու կեդրոնը եղաւ:

Գիտաժողովին զուգահեռ, տէր եւ տիկին Ռիչըրտ եւ Անն-Էլիզապէթ Էլպրէխթի սիրայօժար մասնակցութեամբ, Իզմիրի պատմական մեծադիր նկարներու հարուստ ցուցահանդէս մը ներկայացուած էր սրահի մուտքին:

Իզմիրի մէջ հայկական ներկայութիւնը վկայուած է ԺԳ. դարէն, հետեւաբար եօթը դարերու ընդարձակ ժամանակաշրջան մը խնդրոյ առարկայ էր: Իզմիրի հայ գաղութը թուականօրէն փոքր եղած է, բայց շատ կարեւոր, երբ կը խօսինք Օսմանեան կայսրութեան մէջ անոր ունեցած դերին եւ, յատկապէս, կայսրութեան սահմաններէն դուրս, ուր, պահելով համեմատութիւնները, Նոր Ջուղայի համարժէք դեր մը կատարած է որպէս միջնորդ՝ Եւրոպայի հետ: Քաղաքի Հայերը 1915-ին աքսորի չենթարկուեցան՝ գերմանացի զօրավար Լիման ֆոն Զանտերսի միջամտութեան պատճառով:

Գիտաժողովին մօտեցումը, ինչպէս միշտ, բազմակողմանի էր. պատմական, գրական, ընկերաբանական, լեզուաբանական, արուեստաբանական: Ամփոփումները տրամադրելի էին ներկաներուն:

ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԸ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 2-ի առաւօտեան, փրոֆ. Ռ. Յովհաննէսեանի բացման խօսքէն ետք, առաջին զեկուցաբերը հայրենի պատմաբան Ալպէր Խառատեանն էր: Խառատեան, որ Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմութեան Հիմնարկի գիտաշխատող եւ «լրաբեր հասարակական գիտութիւնների» պարբերաթերթի խմբագիր է, հայերէն լեզուով խօսեցաւ զմիւռնիահայ գաղութի մասին՝ ԺԳ. դարէն մինչեւ Թանզիմաթի հռչակումը (1839): Զեկուցողը փաստերու լայն մէկտեղումով այս հինգ դարերու ամփոփում մը կատարեց: Առաջին հայ վաճառականները 1262-ին յայտնուած են քաղաքը՝ բիւզանդացի կայսեր Միքայէլ Պալէոլոգի եւ Ճենովայի հանրապետութեան միջեւստորագրուած պայմանագրի մը հետեւանքով: Անոնք կու գային Նախիջեւանէն, Ագուլիսէն եւ Ջուղայէն: Ու հետաքրքրական է, որ յետագային եւս Զմիւռնիոյ բնակչութեան զգալի մէկ մասը պիտի կազմուէր Արեւելեան Հայաստանի գաղթականներով: Հայկական ներկայութեան առաջին հանգրուանը վերջացած էր 1390ի շուրջ՝ Լենկ Թիմուրի արիւնալի արշաւանքներուն ժամանակ:

Երկրորդ փուլը ստոյգ կերպով սկսած է ԺԷ. դարուն, Խարբերդի գաղթականներով: Ըստ Սիմէոն Լեհացիի, այդ դարուն արդէն 100 տուն Հայեր կային քաղաքը, եւ քանի մը հարիւր՝ դրացի Այտընի մէջ: 1714-ին, Զմիւռնիոյ բնակչութեան 8 առ հարիւրը Հայեր էին: Խառատեան բացատրեց գաղթի ձեւերը եւ անդրադարձաւ գաղութի ընկերա-տնտեսական խրավիճակին: 1826-ին, թեմը Պոլսոյ Պատրիարքութեան ենթակայ դարձաւ, մինչ անկէ առաջ Ս. Էջմիածինէն կախում ունէր:

Ռոպըրթ Հիւսն, որ վերջերս Հանգըրտեան կոչուած է Ռօուըն Համալսարանի (Նիւ-Ճըրզի) դասախօսի պաշտօնէն, անդրադարձաւ քաղաքի միջավայրին: Զմիւռնիան կայսրութեան երկրորդ քաղաքն էր, բազմազգ բնակչութեամբ (Յոյներ, Հրեաներ, Եւրոպացիներ, Հայեր, Մահմետականներ), որ Ի. դարուն հասած էր քառորդ միլիոնի: Պատմականօրէն, քաղաքի հայկական բնակչութիւնը 6-12.000-ի միջեւ եղած է, թէեւ 1918-ին հասած է 30.000-ի (ներառեալ ապաստանեալներ): Ըստ ազգութեան, քաղաքը հինգ գլխաւոր թաղամասեր ունէր, որոնց սահմանները շատ կայուն չէին, իսկ հարուստ ընտանիքները քարափին կից եւրոպական թաղամասը կ'ապրէին: Հայկական թաղամասը՝ Հայնոցը, մաքուր ու լայն փողոցներով եւ լաւ շինուած տուներով, նաւահանգիստին ետեւն էր՝ քաղաքին կեդրոնը:

Բնակչութեան մէկ կարեւոր մասն էին Եւրոպացիները, երկու դասակարգերով՝ Ֆրանկներ, որոնք իրարու հետ կ'ամուսնանային եւ իրենց սկզբնական ազգութիւնը կը պահէին, եւ Լըւանթէններ, որոնք կէս-եւրոպացի եւ կէս-հայ կամ յոյն էին: (Ի դէպ, տարիներ առաջ շատ յեղյեղուած էր Ֆրանսացի վարչապետ Էտուար Պալատիւրի ենթադրեալ հայ ծագումը եւ ի վերջոյ, պարզուեցաւ որ ան կը պատկանի Լըւանթէններու դասակարգին): Քաղաքի բնակչութիւնը եկած էր թէ՛ Կովկասէն եւ թէ Արեւմտեան Հայաստանէն (Հիւսնի ընտանիքը՝ ծագումով կեսարացի, հաստատուած է Զմիւռնիա): Տնտեսութիւնը թէ՛ արդիւնաբերութեան եւ թէ առեւտուրի վրայ հիմնուած էր: 1922-ին, քաղաքի 391 գործատուներէն 344-ը Յոյներու կը պատկանէին:

Իր տնտեսական կարեւորութենէն զատ, Զմիւռնիան նոյնպէս արեւմտահայ գարթօնքի ծննդավայրը եղաւ՝ Պոլիսէն առաջ, եւ մտաւորական ու մշակութային հարուստ կեանք մը ունեցաւ:

Բանասէր Արծուի Բախչինեան (Ազգային եւ Միջազգային Ուսմանց Հայկական Կեդրոն, Երեւան) չէր կրցած ներկայ ըլլալ եւ իր զեկուցումը կարդաց անգլիացի պատմաբան Էլիզապէթ Ռէտկէյթ: Ան նուիրուած էր ուշագրաւ նիւթի մը՝ հայ-շուէտական յարաբերութիւններ Իզմիրի մէջ: ԺԸ. դարուն, կարգ մը Զմիւռնիահայեր շփումներ ունեցան շուէտացի ճամբորդներու հետ, ինչպէս Ուփսալայի Համալսարանի արեւելագիտութեան դասախօս Միքայէլ Էնէման եւ բժիշկ ու բուսաբան Ֆրէտէրիք Հասելքուիսթ, որոնք հետաքրքրական դիտողութիւններ արձանագրած են իրենց հատորներուն մէջ:

Նոյն դարուն, ուրիշ Զմիւռնիահայեր ծառայած են շուէտական դիւանագիտութեան որպէս թարգմանիչներ: Անոնցմէ մէկը՝ Ժան Մուրատճա, Զմիւռնիոյ մէջ շուէտական հիւպատոսարանի առաջին թարգմանը եղաւ, իսկ իր զաւակները՝ Իգնատիոս Մուրաճա եւ Աբրահամ Կոստանդին, շուէտական դիւանագիտութեան ծանօթ անուններ դարձան:

Զորս հատ հայկական ձեռագիրներ

(Շար.ը Դ. էջ)

MICHELET ET LES ARMÉNIENS
SUR L'ILE DE SAN LAZZARO, DES TETES A LA REMBRANDT

par Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication

En juillet 1838, au cours de son voyage en Italie, Michelet séjourne à Venise et, fidèle à son habitude, il rapporte dans les pages de son journal ses visites et ses impressions, ses idées et ses actes, ses vues et ses visions. La présence des Arméniens mérite quelques lignes aux yeux de l'historien qui note, à la date du jeudi 26 juillet : **«Petites rues, Arméniens. Prédicateur froid et raisonnable, qui parle devant l'autel et non du haut de la chaire»**[1]. L'annotation, succincte et simple, est suivie, le lendemain, par un passage que nous nous proposons d'examiner dans le contexte de la pensée de Michelet.

Le vendredi 27 juillet, Michelet visite donc le couvent des Arméniens sur l'île de San Lazzaro et note dans son Journal :

«Après dîner, visite aux Arméniens, au Lido. Belle et originale situation du couvent, petit et oriental, avec des jardins de lauriers roses. A l'intérieur des cellules, têtes à la Rembrandt. Quarante personnes en tout,y compris les élèves. L'imprimerie, les deux bibliothèques, orientale, occidentale; table de Byron dans l'occidentale. L'Arménien lui a servi de maître; on croit qu'il a travaillé au couvent, afin de se faire passer pour chrétien, mais il était trop gâté... Signature des étrangers, d'Henri V, de Mademoiselle, de M. de Blacas. Le padre **est un homme aimable, poli, d'une sérénité singulière, qui parle toutes les langues. On met ce qu'on veut dans un tronc... Cette solitude au milieu de la mer devait plaire singulièrement au grand poète, si malheureux»**[2].

Michelet recourt à deux références majeures, Rembrandt et Byron qui occupent tous deux une place considérable dans son travail d'écrivain, dans son écriture picturale inséparable de l'élaboration continue d'un autoportrait[3] vivant où circulent et se donnent à voir le peuple, la liberté, l'harmonisation de la société et du monde. La comparaison établie entre les religieux arméniens et la peinture de Rembrandt nous convie à voir une identification entre Michelet et les premiers. C'est ce que nous nous proposons d'examiner ici, dans un premier temps, réservant pour une autre occasion l'analyse d'autres questions que soulève ce passage du **Journal**.

Les «têtes à la Rembrandt» sont visualisées comme telles par leur relation avec le lieu : «A l'intérieur des cellules». L'image qui surgit, produite par l'association entre «intérieur des cellules» et «têtes à la Rembrandt», est aussitôt celle du **Philosophe en méditation**, c'est-à-dire un type de personnage apparaissant dans deux tableaux du maître hollandais. Le philosophe rembrandtien joue un rôle essentiel et complexe dans l'élaboration de l'autoportrait micheletien. Dans l'une de ses leçons de 1844, l'historien se réfère aux «deux philosophes de Rembrandt» dont il trouve la philosophie supérieure à celle de Raphaël et à la **Mélancolie** de Dûrer.

Car ce qui advient avec Rembrandt, comme avec Descartes, son contemporain, est l'advenue de l'homme en tant qu'homme, soit encore, l'humanisation de l'homme qui sera, par la suite, grâce à la Révolution française, instaurée par le droit. Rembrandt produit l'équivalent pictural de la révolution de la pensée par la pensée, effectuée par Descartes:

«Celui qui, dans la toile de Rembrandt, n'a pas plié d'ailes, car il n'a pas besoin d'ailes, c'est un homme. Ce non est assez grand. Il n'a pas jeté d'instruments autour. Son outil, c'est la pensée. Il est maître. La nature ne l'opprime aucunement. Il lui permet seulement d'éclairer d'un jour pâle son vaste exil, ce palais de granit. Les pensées lointaines le transportent au-delà du large et long corridor... Le système des fortes voûtes, la progression des volutes ascendantes du grand escalier, dont les jours à brisées d'ombres vous font compter les croisées et mesurer la profondeur, le trouvent assis à sa table. Devant lui reste ouvert un livre. Il a lu mais il ne lit plus. Il a reculé son fauteuil. Dans sa forte tête pensive, on lit couramment le mot de Descartes, le mot de Corneille» [4].

Si le philosophe de Rembrandt atteint un tel degré de puissance, c'est parce qu'il a réalisé le dépassement de l'individualité identifiable et le dépassement de l'idéalité assujettissante pour atteindre le type, qu'il est parvenu à affirmer de façon positive la pensée de l'homme. Lorsque Raphaël et Dürer s'écartent du processus d'identification et le dépassent, le premier, dans **l'Ecole d'Athènes**, avec le personnage mélancolique non identifiable assis sur les marches de l'escalier et, le second, dans sa **Mélancolie**, ils ne peuvent le faire qu'en inscrivant ce dépassement comme perte, dans un cadre mélancolique où le geste signale le vide, l'évidement. Avec Rembrandt et Descartes,la perte devient la victoire de la pensée sur elle-même, l'affirmation positive du devenir humain de l'homme par ses propres moyens, ce qui n'exclut pas, bien au contraire, la place de la transcendance. La force du philosophe de Rembrandt réside dans sa capacité à devenir écran, l'écran blanc, tel le support de la Véronique, toile sur laquelle se projettent, tour à tour, les penseurs qui font l'histoire:

«Et comment s'appelle ce penseur ? D'un grand nom, Messieurs ! C'est le sérieux esprit moderne, c'est Descartes dans sa solitude de Hollande, c'est Leibniz et Newton, c'est Kant, dans leurs sombres villes du Nord, sur la grève de l'océan, sur le rocher de la Baltique [5]**».**

Le portrait du philosophe de Rembrandt est donc le portrait du penseur, un portrait mobile dans lequel se font tour à tour apparaître Descartes, Leibniz, Newton ou Kant, de même que Michelet et les religieux arméniens de San Lazzaro. Par le travail sur l'ombre et la lumière, Rembrandt recrée la toile comme lieu de transformation, il en fait une matrice primordiale qui n'engendre par l'identité codifiée, repérable et assignable mais bien au contraire le flux de la pensée, le mouvement vital. Le processus de la peinture s'accorde avec celui de la gravure, il rend à l'œuvre la capacité matricielle d'engendrer le surgissement d'une impression. Pour Michelet, la force de la peinture de Rembrandt provient de son métier de graveur, ce travail d'ouvrier que Michelet admire chez les artistes (Rembrandt, Dürer, Géricault, Piranèse) et qu'il partage par son passé de typographe. Aussi, les «têtes à la Rembrandt» des religieux arméniens dans leur cellule ne doivent-elles pas être séparées d'un autre élément repéré par Michelet lors de sa visite au couvent : l'imprimerie. L'imprimerie se révèle comme l'un des lieux les plus connotés du discours micheletien, elle est son lieu de naissance, l'«arche sainte» des temps modernes :

«Je naquis en 1798, dans le chœur d'une église de religieuses, occupée alors par notre imprimerie; occupée, et non profanée; qu'est-ce que la Presse, au temps moderne, sinon l'arche sainte?» [6].

Michelet évoque ce point de départ autobiographique lorsqu'il s'adresse à son ami Edgar Quinet auquel il dédie **Le Peuple** (1846), présenté comme premier portrait du peuple, portrait de la France, du Moi, de l'homme libre, sauvé par le droit et la justice. C'est dans ce lieu de libération que, en 1843, lui apparaît une vision de lumière salvatrice, **«quand ma chaire assiégée me fut presque interdite et la parole disputée par une cabale fanatique. Le soir même, je cours à la presse; elle haletait sous la vapeur, l'atelier n'était que lumière, brûlante activité; la machine sublime absorbait du papier, et rendait des pensées vivantes... Je sentis Dieu, je saisis cet autel. Le lendemain j'étais vainqueur»** [7]. L'imprimerie est un lieu révolutionnaire en ce qu'elle donne naissance à la divulgation des connaissances, rapproche les âges et les peuples, met au jour et révèle. L'un des lieux privilégiés de cette révolution n'est autre que Venise et l'imprimerie des Alde «ressuscitant» les deux colosses que sont Platon et Aristote [8]. L'invention de l'imprimerie constitue à elle seule une révolution, c'est la révolution de la Renaissance, terme qu'il revient à Michelet d'avoir instauré comme notion historique[9] et qu'il s'accorde avec son obsession de la Résurrection, sa prédilection pour le nom de Lazare, sa «hantise», comme le dit Lucien Febvre [10]. Il semble dès lors intéressant de noter que Michelet, relatant sa visite sur l'île, parle du «Lido» et non de «S. Lazzaro» pour situer la congrégation. Le philosophe de Rembrandt dans sa cellule montre le rapprochement de l'humain et de la sphère transcendantale par la pensée et non plus par les passions, il est l'aspect même d'une proximité nouvelle avec le vrai et le juste :

«Le vrai, le juste, c'est l'aspect sous lequel nos saints modernes ont vu Dieu. Ils n'ont pas été soutenus par la crainte et l'amour, par la terreur et l'espérance, par les fantasmagories miraculeuses. Ils ont continué Dieu dans son calme et froid attribut, comme le dieu du vrai» [11].

Ainsi, la note de Michelet à Venise, citée au début de notre propos : **«Petites rues, Arméniens. Prédicateur froid et raisonnable, qui parle devant l'autel et non du haut de la chaire»** s'accorde-t-elle avec son analyse des temps modernes. Le prédicateur «froid et raisonnable», exprime, par cette attitude, l'approche moderne de la vérité et de la justice que souligne également sa position «devant l'autel et non du haut de la chaire», changement notable qui met le prédicateur à hauteur d'homme. Attentif aux processus illocutoires, Michelet prend en considération le lieu du discours et la position du locuteur pour indiquer leur influence sur le contenu du discours et sa réception. Parler devant et non plus en haut implique une modification du corps et donc aussi de la vision et de l'audition, tout comme la lecture s'était simplifiée et annoblie grâce à l'invention vénitienne du petit format, permettant de mettre le livre sous le manteau et d'en finir avec la reptation due aux in-folio.

Le décor rembrandtien, s'il est celui que Michelet projette sur le couvent des Arméniens n'en demeure pas moins le sien. Dans sa dédicace du **Peuple** à Quinet, Michelet revendique la modernité qu'ils incarnent tous deux : **«nous représentons nous-mêmes, autant que d'autres peut-être, les deux faces modernes du Peuple, et son récent avènement»** [12]. Moderne comme Descartes, Michelet, dans ce livre de divulgation, se rattache doublement à Rembrandt. D'une part, il en adopte la vision qui consiste à «voir dans l'obscur», et faire l'anatomie («nulle peinture sans anatomie» [13]). D'autre part, il plante le décor de son évolution intellectuelle en reprenant l'architecture générale du **Philosophe** peint par le maître hollandais. Ainsi les «voûtes basses» du Musée des Augustins où il reçoit sa première et plus forte impression d'enfance s'accordent-elles avec le lieu de son travail d'apprenti typographe, **«ce fut une cave, cave pour le boulevard où nous demeurions, rez-de-chaussée pour la rue basse»** [14]. Le lieu où, à l'instar de Rembrandt, Michelet imprime, en compagnie de son grand-père et d'une araignée, cette cave, évoque, par la description, le tableau du Louvre, le **Philosophe en méditation** où le spectateur peut apercevoir une fenêtre et un escalier en colimaçon menant vers un espace sombre, une porte comme une tache. Michelet, à San Lazzaro reconnaît alors un «locus» propre à sa mémoire et à sa pensée, éveillant l'enfant et touchant le chercheur. La présence conjointe des têtes à la Rembrandt, d'une imprimerie et des élèves ne peut manquer de ranimer chez lui qui vient d'être nommé au Collège de France, les souvenirs d'enfance aussitôt associés aux pensées du chercheur habité par Byron et hanté par Lazare. Face à une surabondance d'indices soudain réunis et comprimés en un espace-temps, Michelet recevant «au milieu de la mer», les effets de tant de rappels en accord avec son moi, ne peut, de l'île, qu'en oublier le nom.

Chakè MATOSSIAN

(1) Michelet, *Journal*, t. I, p. 268.

(2) Jules Michelet, *Journal*, Texte intégral, avec introduction et notes de Paul Viallaneix, Paris, Gallimard, 1959, t. I, p. 270. J'espère avoir un jour prochain l'occasion de pouvoir approfondir ma recherche en consultant les archives de S. Lazzaro.

(3) Nous nous permettons de renvoyer à notre ouvrage: *Fils d'Arachné* (*Les tableaux de Michelet*), Bruxelles, La part de l'œil, 1998.

(4) Jules Michelet, *Cours au Collège de France*, publiés par Paul Viallaneix, Paris, Gallimard, 1995, t. I, p. 670. (*CCF* pour la suite).

(5) *CCF*, I, p. 671.

(6) Michelet, *Le Peuple*, (1846), introduction et notes par P. Viallaneix, Paris, Garnier, Flammarion, 1974, p. 65.

(7) Michelet, *Renaissance et Réforme*, Paris, Robert Laffont, 1982, p. 168.

(8) *Renaissance et Réforme*, p. 163.

(9) Lucien Febvre, *Michelet et la Renaissance*, Paris, Flammarion, 1992, p. 38: «Ainsi Michelet n'a pas créé un mot, mais une notion historique : la nation d'une phase, à comprendre et à définir, de l'histoire humaine de l'Occidnt».

(10) Lucien Febvre, *Michelet et la Renaissance*, p. 39 : «De son premier à son dernier jour, Michelet à proclamé dans l'immortalité une foi non pas abstraite, théorique et, si j'ose dire, catéchistique —une foi chaude, passionnée et pleine de certitudes. [...] Cette hantise de Lazare, le ressuscité, qui lui fera donner au fils éphémère de sa vieillesse les prénoms d'Yves-Jean-Lazare et écrire, le 3 juillet 1850, dans une lettre à Alfred Dumesnil, pour lui apprendre, précisément, la naissance de ce fils: "Il s'appelle Lazare... Lazare veut dire résurrection : beau mot, beau nom et belle date"».

(11) *CCF*, I, p. 671.

(12) *Le Peuple*, p. 57.

(13) *Le Peuple*, p. 63.

(14) *Le Peuple*, p. 68.

L'appropriation écrite simultanée du Français et de l'Arménien

DE LA GRANDE SECTION DE MATERNELLE AU COURS PREPARATOIRE

par Sylvia TOPOUZKHANIAN
Docteur ès Lettres : Sciences du Langage

Instrument d'intégration collective, toute langue fonctionne comme marqueur, comme indice d'appartenance. Ceci est tout particulièrement ressenti dans le discours identitaire des **Arméniens de la diaspora en France.** Ainsi, dès les premiers instants de l'immigration, le souci de transmettre fut pour les Arméniens le pendant de leurs efforts d'adaptation, comme l'antidote à une dilution redoutée.

C'est pourquoi dès leur entrée en Cours Préparatoire (CP), les jeunes élèves scolarisés dans les écoles privées arméniennes sont pressés par les exigences et les attentes des adultes. Les enseignants de langue les considèrent prêts à recevoir leurs informations sur l'écrit et à assimiler **deux codes alphabétiques différents.** Cependant chaque apprenant aborde l'apprentissage systématique avec des représentations personnelles sur le fonctionnement de l'écrit, qui peuvent d'ailleurs être différentes selon la langue étudiée.

Cet article abordera la question d'enfants confrontés à un double apprentissage de l'écrit, au confluent de deux cultures et de deux langues présentant de multiples points de divergence. Il tentera

— d'évaluer s'il existe une corrélation dans les stades d'appropriation des deux écrits;

— de relever les éventuels interférences et transferts apparaissant d'une langue à l'autre, au cours de cet apprentissage;

— de comprendre comment les processus d'acquisition se différencient, compte tenu des conditions d'apprentissage observées (bilinguisme vrai ou non).

I METHODOLOGIE

Nous nous inscrivons ici dans une **perspective constructiviste piagétienne.** Dans cette orientation, les recherches en psycholinguistique génétique montrent que les interactions avec l'objet à lire débutent bien avant la scolarisation et que la «démarche d'appropriation» se développe et se poursuit dans toutes les situations au cours desquelles l'enfant est en relation avec l'écrit.

A) Contexte de recueil des données et schéma expérimental:

L'écriture productive ou «inventée» est une situation où l'examinateur suggère à l'apprenant d'écrire des mots qu'il connaît oralement, mais qu'il n'a jamais produits auparavant (hormis la demande de production de son prénom, première forme écrite stable).

Ces épreuves sont proposées de manière individuelle. En cela, il est essentiel que l'adulte puisse dialoguer avec l'apprenant afin de tenter de comprendre son raisonnement original.

La première expérimentation s'est déroulée en fin de la Grande Section de Maternelle (GSM) en avril. Elle a été suivie en CP par deux autres évaluations sur ces mêmes enfants, à six mois d'intervalle chacune (en octobre et en avril).

B) Choix de l'école et des sujets :

L'étude expérimentale a été réalisée sur deux années scolaires (GSM et CP) et comporte un échantillon de 15 enfants scolarisés dans une école privée

arménienne de France.

Pour chaque écolier, le niveau de compétence en arménien a été évalué car, malgré leur immersion précoce, les acquis langagiers sont très variables d'un sujet à l'autre. En outre, les différences interindividuelles dans l'ontogenèse du langage sont importantes, dans la tranche d'âge que concerne cette étude.

Les aspects suivants sont observés: compétences sémantiques, morpho-syntaxiques et phonologiques, compétences en compréhension. Nous avons scindé les résultats en trois classes, pour des raisons méthodologiques, la réalité linguistique étant certes moins tranchée:

— enfants bilingue (compréhension et expression)

— enfant monolingue

— enfant bilingue en compréhension seulement (non en production).

II ANALYSE DES DONNEES

Les observations d'études transversales, longitudinales et comparatives montrent qu'en arménien, comme dans les autres langues, il existe une genèse du lire/écrire. Les principes d'évolution ordonnée dégagés pour le français se retrouvent pour l'arménien, et appuient en cela les résultats des recherches comparatives antérieures menées sur d'autres langues.

Cependant plusieurs particularités sont à souligner :

A) Variations interlangues :

Les variations des performances interlangues sont liées tant aux caractéristiques de l'écrit arménien qu'aux variables du milieu socio-éducatif et au contexte d'apprentissage de cette langue minorée.

1) Une exposition significativement plus faible aux écrits arméniens

— L'**immersion** au sein de ce système d'écriture est très **réduite** du fait de l'absence «*d'écrits fonctionnels*» (enseignes, affiches publicitaires...), d'un environnement extra-scolaire riche en écrits, de littérature enfantine dans le milieu familial.

En outre, cet objet social qu'est la litéracie est peu détenu par d'autres sujets, même à l'intérieur de l'école (deux institutrices arméniennes uniquement).

— Plus restreint en arménien, **le répertoire de graphies** des enfants résulte d'un enseignement scolaire d'arménien limité à 1 heure par jour (le temps d'immersion est donc cinq fois moindre qu'en français).

— L'exposition plus limitée restreint entre autres l'acquisition d'un **vocabulaire «visuel» spécifique.** En effet, la plupart des auteurs considèrent que le processus de mémorisation (stratégie orthographique) met en œuvre des habiletés visuelles et que, par conséquent, la construction de représentations orthographiques dépendrait de l'expérience visuelle des mots écrits.

— En outre, les enfants utilisent assez rarement dans cette langue le **principe du nom des lettres,** qui consiste en l'interprétation de la graphie par le nom de la lettre. Cependant, la stratégie de l'épellation est relevée dans de nombreux travaux et, par ailleurs, dans les corpus français recueillis (ex : KNARI, pour «canari»).

Néanmoins les noms de lettres correspondent en français presque toujours à une syllabe ouverte. Cependant en arménien on retrouve d'une part de nombreuses syllabes phoniques fermées, et d'autre part certains noms de lettres complexes ne favorisent guère la stratégie de l'épellation.

ex.: ա բ գ
այբ [ajp] բեն [pen] գիմ [kim]

De plus, par le nombre important de ses graphies, l'alphabet arménien met certainement en difficulté les élèves pour la mémorisation de l'ensemble des noms de lettres.

Ainsi, en entrant au CP, les enfants connaissent mieux les sons des lettres que leurs noms. C'est pourquoi **le principe de l'épellation est quasi-inexistant dans les productions arméniennes** ou **présent par le biais des lettres françaises.**

Ex: André note le terme *սիրեն* [sir**en**], par *սիրն* ([sir]+dernière lettre *ն*, dont l'équivalent français est «n»).

Gauthier transcrit le terme *եմ* par *մ*, dont l'équivalent français est «m».

2) Une complexité graphique propre à l'alphabet arménien

— Cet alphabet entraîne des difficultés dans la discrimination des lettres, qui exige des capacités perspectives raffinées.

En arménien, les apprenants écrivent avec plus ou moins d'aisance, en introduisant parfois des lettres en miroir (Ex.: Claude produit son prénom *Գլտո* au lieu de «*Գլոտ*»), des lettres mal formées ou en ne respectant par le plan horizontal ou la grandeur des graphies.

— Afin de pallier la difficulté à percevoir, assimiler et reproduire ces **formes complexes,** l'arménien script est adopté dans l'enseignement scolaire. Chaque lettre étant par ailleurs séparée de sa voisine, son dessin ne change pas.

Cependant, comme le soulignent E. Ferreiro et C. Pontecorvo (1993, p. 25), «*on sait depuis longtemps que les avantages initiaux d'une écriture à caractères séparés — plus grande facilité à identifier les graphies et à déterminer le nombre de graphies dans un chaîne — deviennent des difficultés au cours des années suivantes, lorsque le scripteur doit prendre en considération la segmentation graphique et augmenter la vitesse de l'acte de production des marques*».

Il est vrai que nous avons eu nous-mêmes de la difficulté à distinguer, dans les écrits arméniens du CP, l'interruption du tracé liée ou non à une segmentation (espace graphique).

Employée par Claude, uniquement pour l'arménien, la technique des barres verticales de séparation, est une réponse apportée à ce qui est vécu comme une difficulté par cet enfant. Ce dernier donne la justification suivante: «Pour que ça se mélange pas».

— En outre, **l'absence de lettres capitales arméniennes complexifie le travail des élèves** car, comme le souligne J.-P. Jaffré (1995, p. 136), «*l'emploi des lettres capitales permet aux jeunes scripteurs de maîtriser les tracés graphiques bien plus tôt qu'ils ne le feraient avec des lettres minuscules. Les lettres capitales sont en effet formées de traits élémentaires dont la production est aisée, et leur tracé présente en outre le grand avantage d'être autonome*».

3) Une langue dominée, l'arménien

— Langue maternelle de 9 enfants bilingues, elle est «étrangère» pour 2 autres élèves monolingues, et plus ou moins bien émise pour 4 autres.

En fin de CP, *on note que les conceptualisations les plus avancées d'écritures quasi-phonétiques et phonétiques sont uniquement détenues par des enfants bilingues.*

Le degré de maîtrise orale de la langue est donc un facteur déterminant dans l'acquisition de la litéracie.

Certes, les enfants monolingues et bilingues en compréhension uniquement arrivent également. à terme, à la dimension phonogrammique, mais plus tardivement semble-t-il. Ces résultats semblent évidents au vu de la difficulté, plus grande pour eux, à saisir très précisément des éléments oraux non signifiants; il s'agit également pour eux de les traduire en signes écrits, mémorisés grâce à leurs compétences intellectuelles.

Pour la majorité des élèves, nous avons constaté un *transfert du savoir de la langue écrite dominante à la langue dominée* : le savoir acquis n'est pas rattaché à quelques expériences disparates, mais peut être généralisable dans un autre contexte.

Ces transferts apparaissent le plus souvent dans les cas d'interférences interlinguistiques, lorsqu'ils aboutissent à des réalisations erronées.

B) Transferts de compétences et interférences :

Les interférences interlinguistiques qui en découlent (dans la majorité des cas de la langue forte vers la langue faible) mettent en évidence aussi bien la manifestation de la capacité créatrice des apprentis-scripteurs que celle de phénomènes perturbateurs dans l'acquisition des structures des deux langues.

Comme le souligne A. Trévise (1996, p. 26) en parlant des «*transferts analogiques (positifs ou négatifs) d'activités et/ou de représentations métalinguistiques* [...], *les enfants auront des conduites linguistiques contrastives mais aussi des représentations liées sur les deux langues, «tremplins ou handicaps» suivant les cas*».

Quelques exemples ont été relevés afin d'illustrer notre propos :

— le **recours à la langue dominante** pour orthographier un mot qui contient des graphèmes complexes en arménien

ex. : Insertion de graphies françaises, lorsque les graphèmes arméniens correspondants sont méconnus ou non récupérables (transferts phonémiques)

* *առuծ* au lieu de *առիւծ*, où le graphème français «*u*» remplace «*իւ*»

— Ces transferts phonémiques sont accompagnés de transferts sémantiques, syntaxiques et visuels.

ex.: nom de famille (Markarian), noté * *Մարգարիան*, translittération «fidèle» de la particule «ian» en français.

— Obtenues à partir d'un découpage complet de la chaîne phonique en écriture, les décompositions par «régularisation» témoignent de l'utilisation massive de véritables procédures phonographiques.

ex. : connecteur *և*, noté chez Alex * *իև* et * *իէւ* chez Taline.

Alex note également le terme *ձի*, **ղսի*.

Néanmoins nous pouvons souligner, avec D. Moore (2001, p. 72-73), le fait que «*le déclenchement du transfert ne soit pas forcément lié à la seule présence de chevauchements partiels entre les systèmes en contact, mais puisse relever de stratégies de l'apprenant pour résoudre des difficultés d'apprentissage ou de communication. L'apprenant, de victime des relations entre L1 et L2, redevient en ce sens acteur de son propre apprentissage, en pouvant faire appel à L1 selon ses besoins*».

De manière ponctuelle ou exclusive, l'utilisation de l'alphabet français durant le protocole arménien, n'est donc pas due à une méconnaissance des règles métagraphiques, mais plutôt à une **recherche de facilitation,** probablement liée à des phénomènes de surcharge cognitive.

— Le **raisonnement analogique** entre les deux langues résulte d'une interaction entre une information nouvelle et une conception préalable ;il permet de constituer des savoirs nouveaux (mais pas forcément corrects).

ex. : — l'utilisation des noms des lettres françaises pour désigner les lettres arméniennes

— l'utilisation du morphogramme français -s, transposé en arménien (r), pour noter le pluriel en finale d'un terme arménien

— L'activité réflexive et les comparaisons interlinguistiques élargissent le champ de conscience langagier. La relation et la confrontation de deux systèmes linguistiques bien différents joue un rôle important dans le **développement de la conscience métalinguistique et métagraphique.** Cette opération est bénéfique aussi bien pour les enfants bilingues que pour les monolingues.

ex. : explication d'un enfant monolingue en CP; «en français, on met un point à la fin de la phrase; en arménien, on en met deux. Y'a pas non plus le masculin et le féminin en arménien».

III BILAN D'APPRENTISSAGE ET MOTIVATIONS

Pour les enfants d'origine arménienne, le bilan de cet apprentissage est loin d'être évident : **les motivations à apprendre l'arménien écrit sont difficiles à cerner.**

Dans l'échantillon étudié, seul un enfant, monolingue de surcroît, a considéré l'écrit arménien comme ayant une utilité hors du cadre scolaire. Deux élèves réduisent cet apprentissage à son utilité scolaire, et douze d'entre eux (sur 15) s'abstiennent de répondre.

Ce nombre élevé d'abstentions montre **une intuition floue du rôle de l'arménien écrit** (cf. 3 abstentions seulement pour le français). L'apprentissage se fait dans une situation spécifique dont les conditions peuvent être qualifiées d'artificielles et où l'institution scolaire s'inscrit, non sans ambigüité, dans une tradition de primauté de l'écrit.

Dans son traitement particulier de l'écrit, par rapport à l'oral, l'école participe à la transmission d'un héritage contradictoire. Le scripteur est partagé entre certaines représentations héritées de l'école (bien écrire) et d'autres, inspirées de ces propres pratiques scripturales extrascolaires ou liées à des attentes sociales, elles-mêmes ambiguës (fonctionnalité de l'écrit mais dans le respect des normes, même si elles ne sont pas fonctionnelles).

IV CONCLUSIONS

Dans le domaine des prémisses du développement de l'écrit que cette étude évoque à travers deux langues en présence, l'arménien et le français, la progression (les régressions, parfois) de l'enfant se superposent et/ou se succèdent. Cette chronologie d'apprentissage est propre à l'enfant et il est difficile de la rapporter à un modèle standard. **Cette construction de savoirs demeure fragile si elle n'intègre pas des expériences socioculturelles solides.**

En GSM, les enfants monolingues et les petits bilingues assimilent cet apprentissage intensif de deux codes alphabétiques; malgré un décalage, ils arrivent plus ou moins à maîtriser quelques formes écrites de l'arménien.

Pour bien comprendre les opérations du sujet scripteur sur sa langue, nous avons vu qu'il était nécessaire de considérer l'enfant, dans son environnement socioculturel et linguistique. En effet, ses savoirs s'élaborent selon un itinéraire individuel, avec des ruptures, des anticipations et des réorganisations successives; c'est le contraire d'une progression linéaire, pas à pas, dont l'enseignant pourrait contrôler les étapes et gérer mécaniquement le déroulement.

La productoin écrite est une activité cognitive complexe. Elle implique essentiellement le dévlopppement de savoir-faire et non une accumulation de savoirs. Il s'agit d'une activité de communication effective et d'une individualisation intégrée à des pratiques communautaires et sociales.

L'alphabétisation, la «transmission» de l'écriture sont réussies, certes! Pourtant, l'appropriation, la «construction» de ce savoir sera durable seulement si, au préalable, l'enfant s'est approprié la langue orale.

Cette maîtrise de l'écrit, déjà difficile à réaliser en français, l'est plus encore pour l'enfant d'origine arménienne dont la communauté évolue dans un contexte socio-politique difficile et affaibli. Cependant, si les fonctions sociales de la langue arménienne sont de moins en moins saillantes, sa survivance en diaspora démontre une réussite due à l'attachement d'un peuple à sa langue.

S. T.

BIBLIOGRAPHIE

FERREIRO E., PONTECORVO C. (1993) «Le découpage graphique dans des récits d'enfants entre 7 et 8 ans. Etude comparative espagnol-italien. *Etudes de Linguistique Appliquée*, n° 91, 22-33.

JAFFRE J.-P. (1995a). — «Compétence orthographique et acquisition». In D. Ducard, R. Honvault et J.-P. Jaffré (Eds). *L'orthographe en trois dimensions*. Paris: Nathan Pédagogie, 93-158.

MOORE D. (2001). — «Une didactique de l'alternance pour mieux apprendre?». *Etudes de Linguistique Appliquée*, n° 121, 71-78.

TREVISE A. (1996). — «Réflexion, réflexivité et acquisition des langues». *Acquisition et Interaction en Langue Etrangère*, n° 8, 5-40.

ԻԶՄԻՐ՝ ԱՂԷՏԷՆ 80 ՏԱՐԻ ԵՏՔ

(Շար.ը Ա. էջէն)

պահպանուած են Ուփսալայի համալսարանի հռչակաւոր գրադարանին մէջ, որոնք հեռաւոր Հիւսիսային Եւրոպա հասած են նոյնպէս Զմիւռնիոյ ճանապարհով:

Պարպարա Մերկէրեան (Գալիֆորնիոյ Նահանգային համալսարան, Ֆրէզնօ) խօսեցաւ ամերիկացի միսիոնարներու Զմիւռնիոյ մէջ կատարած հրատարակչական գործունէութեան մասին: Տարօրինակ է նկատել, որ 1802-ին, ամերիկացի հիւպատոս մը հաստատուեցաւ քաղաքին մէջ, հակառակ անոր, որ Թուրքիան եւ Միացեալ-Նահանգները դիւանագիտական կապեր կնքեցին 1813-ին միայն: ԺԹ. դարու սկիզբէն արդէն ամերիկեան ռազմանաւ մը խարսխած էր Զմիւռնիա, որպէս Միջերկրականի նաւախումբին մէկ անդամ: Ամերիկացի միսիոնարները շուտով ճամբայ ելան իրենց քարոզչական գործունէութիւնը կատարելու, իսկ 1822-ին տպարան մը բացին Մալթայի մէջ, տպելով յունարէն, իտալերէն եւ հայատառ թրքերէն գիրքեր:

Միջին Արեւելք ժամանող առաջին միսիոնարը՝ Ուիլիըմ Կուտըլ, նշմարած է, որ փոքրամասնութիւնները իրենց խօսած լեզուէն տարբեր լեզուով կ՚աղօթէին, և յանձնարարեց հայատառ թրքերէն գրականութիւն հրատարակել: Բայց երբ 1833-ին տպարանը փոխադրուեցաւ Զմիւռնիա, այն ատեն Ամերիկացիները համոզուեցան հայերէն գիրքեր հրատարակելու կարեւորութեան: Անոնք արդէն երկար ատենէ ի վեր գիտակից էին բնիկ լեզուները սորվելու կարեւորութեան, որ իրենց կարծիքով բանալին էր արեւմտեան արժէքներու թափանցումին՝ միջին արեւելեան շրջապատին մէջ:

Միսիոնարներու շարքին, պէտք է յիշել Ճոն Աճէրը եւ Էլիա Ռիկսը, որոնք կարեւոր գործունէութիւն մը տարին, յաջորդաբար հրատարակելով աշխարհաբար Նոր (1837) եւ Հին (1853) Կտակարանները: Աճէր նոյնպէս հրատարակած էր քաղաքի առաջին հայերէն թերթը՝ «Շտեմարան պիտանի գիտելեաց»ը (1836), որ սակայն ոչինչ գրած է Հայերու մասին: Ռիկս, որ լեզուաբան մըն էր, 1847-ին լոյս ընծայած է աշխարհաբարի առաջին քերականութիւններէն մէկը: Մերկէրեան եզրակացուց, որ միսիոնարներու գործունէութիւնը՝ հրատարակչական տեսանկիւնէն, կարեւոր դեր մը խաղաց աշխարհաբարի զարգացումին մէջ եւ սատարեց յեղաշրջող գաղափարի մը տարածումին՝ տպագիր խօսքը ամէն մարդու մատչելի պէտք է ըլլար:

Գալիֆորնիոյ «Արմինիըն Օպզըրվըր» անգլիատառ շաբաթաթերթի խմբագիր Օշին Քէշիշեան, որ նաեւ կը դասաւանդէ Կլէնտէյլի համայնքային գոլէճին մէջ, իր նիւթը դարձուցած էր Զմիւռնիոյ առաջին հայկական թերթը՝ «Արշալոյս Արարատեան» (1840–1884), որ ժամանակագրականօրէն երրորդն է հայ մամուլի պատմութեան մէջ: Մինչեւ 1922, շուրջ 20 հայկական թերթ հրատարակուած է քաղաքին մէջ: Սկիզբը Ղուկաս Պալթազարեանի եւ, 1874-էն ետք, Յարութիւն Սվաճեանի խմբագրութեամբ, «Արշալոյս Արարատեան»ը կարեւոր դեր մը ունեցած է քաղաքի հանրային կեանքին մէջ: Սվաճեանի շրջանին, ձգած է իր պահպանողական կեցուածքը եւ դարձած է աւելի ազատական եւ յարձակողական, ինչ որ Սվաճեանին արժած է բանտարկութիւն մը: Թերթը կարեւոր եղած է նաեւ աշխարհաբարի զարգացումին մէջ:

Արուեստաբան Քրիստինա Մառանճի (Ուիսքոնսին – Մէտիսըն համալսարան) զեկուցման նիւթը Զմիւռնիահայոց «տեսողական մշակոյթ»ն էր: Սահիկներու օժանդակութեամբ, ան ներկայացուց Հայնոցի ճարտարապետութիւնը, ի մասնաւորի ԺԷ. դարու Ս. Ստեփանոս եկեղեցին, որ զուտ դասական եւ արեւմըտեան ոճով կառոյց մըն էր, զոր պէտք է վերագրել քաղաքի եւրոպական նկարագրին: Ան նոյնպէս ներկայացուց ու վերլուծեց տնային կարասիներ եւ կնոջական հագուստներ, որոնք կը պատկանին Պոսթըն գտնուող Ամերիկայի Հայկ. Գրադարան եւ Թանգարանի հաւաքածոյին:

Ցեամիջօրէի նիստի առաջին զեկուցաբերը Երեւանի պետական համալսարանի դասախօս Սոնա Սէֆէրեանն էր, որու նիւթը լուսաւորական շարժումն էր Զմիւռնիոյ մէջ 1850–1900-ին: Քաղաքի մշակութային գլխաւոր երկու կեդրոնները եղած են Մեսրոպեան վարժարանը եւ Տէտէեան եղբայրներու տպարանը, որոնք քաղաքը դարձուցած են «հայկական Աթէնք» մը, իր բնորոշումով: Անդրադառնալով ուրիշ մտաւորականներու գործունէութեան, ինչպէս Ստեփան Ոսկան եւ Գրիգոր Չիլինկիրեան, դասախօսը գլխաւորաբար կեդրոնացաւ Արամ Տէտէեանի կողմէ 1853–1866-ին թարգմանուած Շէյքսփիրի չորս գործերուն վրայ («Սխալներու կատակերգութիւնը», «Վենետիկի վաճառականը», «Համլէթ» և «Ռոմէօ եւ Ճուլիէթ»): Այս թարգմանութիւնները անգլիացի հռչակաւոր թատերագրին առաջիններն էին՝ արդի աշխարհաբարով: Անոնք, սակայն, յետագայ արձագանգ կամ հրատարակութիւն չունեցան: Ըստ Ս. Սէֆէրեանի, երեք պատճառներ պէտք է նշել. 1) Զմիւռնիոյ խօսակցական լեզուով թարգմանուած ըլլալը, որ որոշ արեւմտահայ համայնքներու համար հասկնալի էր, բայց օտար՝ Արեւելահայերուն, 2) Թատերախաղերուն բեմադրուած չըլլալը, 3) Թարգմանութիւններուն արձակ ըլլալը, որ ամէնէն կարեւորն է:

Վիքթորիա Ռօու (Թորոնթոյի համալսարան, Գանատա) ուսումնասիրած էր կրթութեան, լուսաւորութեան եւ բարեսիրական ընկերութիւններու կապը, որպէս օրինակ ընտրելով Զմիւռնիոյ Հռիփսիմէ Կրթասէր Ընկերութիւնը: Հիմնուած՝ 1881-ին, այս ընկերութիւնը ուղղուած էր փինանսաւորելու Հռիփսիմեանց աղջկանց վարժարանը, որ հիմնըւած էր 1838-ին եւ ձրի եղած՝ մինչեւ 1877: 1880-ական թուականներուն, վարժարանը 200–300 աշակերտ ունէր:

Հռիփսիմէ Ընկերութիւնը ղեկավարուած էր երիտասարդ, չամուսնացած կիներու կողմէ եւ նպատակ ունէր սատարել աղջիկներու կրթութեան եւ ուսուցչուհիներու դաստիարակութեան: Ան կը վայելէր «Արեւելեան Մամուլ»ի խմբագիր Մատթէոս Մամուրեանի և ընդհանրապէս գաղութի նեցուկը: Անոր գործունէութիւնը, միաժամանակ, իգական սեռին առիթ տուաւ մտնելու հանրային ոլորտին մէջ, դառնալով վարչական ու քաղաքական կազմակերպութեան փորձադաշտ մը, մանաւանդ՝ ժողովրդավարական սկզբունքներու դպրոց մը: Ընկերութիւնը, ձեւով մը, որպէս զուգահեռ ունեցած է Ֆրանսայի մէջ լայնօրէն ծանօթ Alliance Israëlite Universelleը, որ հիմնուած էր 1860-ին եւ ճիւղեր հաստատած՝ աշխարհի հրէական տարբեր գաղութներու մէջ:

Հերվէ Ժորժըլէն (Ընկերային Գիտութեանց Բարձր Ուսմանց Դպրոց, Փարիզ), որ գիտաժողովէն երկու շաբաթ ետք իր տոքթորական աւարտաճառը պաշտպանեց Իզմիրի մասին, նիւթ դարձուցած էր քաղաքի ազգամիջեան յարաբերութիւնները ԺԹ. եւ Ի. դարերուն: Աշխարհաքաղաքացիական մթնոլորտը պատճառ եղած է, որ շրջանի Հայերը թրքախօս ըլլային, իսկ ԺԹ. դարուն դառնային յունախօս, բայց առանց յունական «միլլէթ»ին միանալու: Միւս կողմէ, Զմիւռնիան «փոքր Փարիզ»ի մը վերածուած է, ֆրանսերէնի ակնառու ներկայութեամբ՝ օրաթերթերէն (յիշենք, որ շուրջ 35 տարի Ստեփան Ոսկանը հրատարակած է ֆրանսերէն օրաթերթ մը՝ «La Réforme», կեանքի վերջին շրջանին) մինչեւ ֆրանկ թաղամասի խաղացած դերը որպէս քաղաքի յղումի վայր:

Ամէն պարագայի մէջ, ԺԹ. դարուն աշխարհաքաղաքացիութեան դէմ շարժում մը եղած է գաղութին մէջ, թէ՛ մամուլի եւ թէ ամէնօրեայ կեանքին մէջ: Այս շարժումը զուգադիպած է ազգային զգացումներու վերելքի մը, որ կը պայքարէր ընդդէմ օտար ազդեցութեան, խառն ամուսնութիւններուն եւ ֆրանսախօսութեան, որոնք կը ներկայացուէին որպէս վտանգ:

Զմիւռնիան, իր բազմազգ խճանկարով, նախասփիւռքեան կացութիւն մը պարզած է: Հայերը ոչ-մահմետական, եւրոպական միջավայրի մը մէջ ապրելով, ենթարկուած են անոր հմայքին եւ փորձած են զարգանալ անոր մէջ: Ասիկա դարձած է մշակութայնացումի եւ արդիականացումի ազդակ մը, ու նաեւ՝ գաղափարախօսութեան և իրականութեան բախումի դաշտ մը:

Ռուբինա Փիրումեան (Գալիֆորնիոյ համալսարան, Լոս-Անճըլըս) Իզմիրի աղէտին մասին խօսեցաւ, սակայն փորձելով վերականգնել դէպքն ու իր հետեւանքները վերապրողներու պատումներուն ընդմէջէն: Այս պատումները ո՛չ միայն իրենց մանրամասնութիւններով, այլեւ վկայողներու ապրումներով իսկ կարեւոր են: Ան օգտագործած էր Ռ. Յովհաննէսեանի նոյն համալսարանին մէջ դասաւանդած Բանաւոր Պատմութեան դասընթացքի ուսանողներուն ձայնագրած վկայութիւնները: Այս նիւթերը դեռ կը մնան անտիպ եւ ծրագրուած է զանոնք վերաձայնագրել խտասալիկներու վրայ:

Հակառակ իրենց փոքր թիւին, Զմիւռնիոյ Հայերը ազդեցիկ դեր մը ունեցած են Հարաւային Ամերիկայի գաղութներու պատմութեան մէջ: Վարդան Մատթէոսեան (Տէլ Սալվատոր համալսարան, Պուէնոս-Այրէս, եւ Յովնանեան վարժարան, Նիւ-Ճըրզի) ներկայացուց Մանչեսթըրի Պաքրճեան Տան դերը այդ շրջանին մէջ: Միջպատերազմեան շրջանին, այդ առեւտրական հաստատութիւնը, ծագումով՝ զմիւռնիահայ, 16 մասնաճիւղեր ունեցած էր հարաւամերիկեան հինգ երկիրներու մէջ, որոնցմէ երեքը՝ Արժանթին, Ուրուկուայ եւ Չիլի, հայկական գաղութներ հիւրընկալած էին: Անոր պատասխանատուները, ընդհանրապէս՝ Պաքրճեաններու ազգական, բայց միշտ՝ ծագումով իզմիրցի, կարեւոր դեր մը խաղացած են գաղութներու քաղաքական խնդիրներուն, եկեղեցական ու կրթական զարգացումին, եւ երբ հարկ եղած է, ուրիշ իզմիրցիներ ևս ներգրաւած են այդ աշխատանքներուն մէջ:

Օրուան վերջին զեկուցումը ներկայացուց Պերթ Վոքս (Հարվըրտ համալսարան, Պոսթըն), որ անդրադարձաւ Զմիւռնիոյ բարբառին: Ան ներկայացուց քերականական, բառապաշարային ու հնչիւնաբանական տարբեր յատկանիշեր, որոնք որոշ հետաքրքրական շեղումներ ունին արդի աշխարհաբարի նկատմամբ: Հիմնուելով 1835-ին հրատարակուած Ստեփանոս եպիսկոպոսի քերականութեան վրայ, ան նշեց թրքերէնի բաւական նըշմարելի ազդեցութիւն մը, որ յետագային ջնջուած է աշխարհաբարի զարգացումի հոլովոյթին մէջ՝ ազգայնական վերելքի շրջանին:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԸ

Այս անգամ, գիտաժողովը աւելի կարճ ըլլալով, Կիրակի, Նոյեմբեր 3-ի նիստերը տեղի ունեցան յետմիջօրէին: Առաջին նիստը հայերէն էր, իսկ յաջորդը՝ անգլերէն:

Առաջին նիստին առաջին զեկուցողը դարձեալ Ալպէր Խառատեանն էր, որ այս անգամ անդրադարձաւ գաղութի վիճակին Թանզիմաթի շրջանին, երբ Օսմանեան կայսրութեան մէջ սկսան բարենորոգումները (1839): Հայերը արդէն դպրոցներ ու տպարաններ ունէին նախքան այդ, բայց Թանզիմաթը աւելի մեծ տարողութիւն տուաւ մշակութային հաստատութիւններուն, որոնք վայելեցին շրջանի վաճառականներու օժանդակութիւնը: Միւս կողմէ, ամիրայական ղեկավարութեան տկարացումը՝ ազատական հոսանքներու հետեւանքով, առիթ հանդիսացաւ որ Քաղաքական Ժողովին մէջ նոյնպէս էսնաֆներու (արհեստակցականներու) ներկայացուցիչներ իրենց տեղը ունենային:

Տիգրան Սարուխանեան (Հայկական Ցեղասպանութեան Թանգարան-Հիմնարկ, Երեւան) իր զեկուցումին նիւթ դարձուցած էր Հրաչեայ Աճառեանի «Հայ գաղթականութեան պատմութիւն» հատորի Զմիւռնիոյ նուիրուած բաժինը: Հռչակաւոր լեզուաբանին այս ստուարածաւալ աշխատութիւնը, որ իր անտիպներուն մաս կը կազմէր, այս տարի լոյս տեսաւ Երեւանի մէջ: Արժէքաւոր գործ մը, որ իր ամբարած մանրակրկիտ նիւթով հաւանաբար կը գերազանցէ Ալպօյաճեանի կամ Աբրահամեանի երկերը:

Նորա Արիսեան (Դամասկոս) ներկայացուց արաբական աղբիւրները Զմիւռնիոյ մասին: Ան ուսումնասիրած է սուրիական յուշագրութիւններ, ինչպէս պատմաբան Մոհամէտ Քիւրտ Ալիի գործը, եւ շրջանի արաբական թերթերը, ինչպէս «Ալեֆ Պաա» եւ «Ալ Մուսթաքպալ», որոնք մանրամասն լրատուութիւններ տուած են քաղաքի ճակատագրին մասին: Այս աղբիւրները լրացուցիչ եւ կարեւոր դեր մը ունին, իրենց ուրոյն տեսանկիւնով, այդ տարիներու պատմութիւնը լրիւ վերականգնելու համար:

Վերջին նիստը նուիրուած էր Իզմիրի աղէտի 80-ամեակին: Հոս կ՚արժէ նշել, թէ այս գիտաժողովի կազմակերպումը արդէն առիթ եղած էր, ինչպէս փրոֆ. Յովհաննէսեան նշեց նիստերէն մէկուն ընթացքին, որ Թուրք կազմակերպութիւններ եւ անհատներ խեղաթիւրումի իրենց հերթական արշաւին ձեռնարկէին, Գալիֆորնիոյ համալսարանին դանդատելով, թէ հաւաքը պատմական նենգափոխութեան ատեան մըն էր եւ թէ հարցը միակողմանի ներկայացումի ենթարկուած էր, քանի որ թըրքական տեսակէտը չկար...:

Իզմիրի աղէտի գլխաւոր պատճառներէն մէկը Փոքր Ասիոյ մէջ յոյն-թրքական պատերազմն էր: Այս նիւթին նըւիրուած պիտի ըլլար Սփերոս Վրիոնիսի (Գալիֆորնիոյ համալսարան, Լոս-Անճըլըս, եւ Նիւ-Եորքի համալսարան) զեկուցումը, բայց հեղինակը չկարողացաւ ներկայ գտնուիլ: Փրոֆ. Յովհաննէսեան ամփոփեց 1919–1922-ի բարդ պատկերը, յոյն ուժերու մուտքը Զմիւռնիա Մայիս 1919-ին, թրքական հակազդեցութիւնը, քեմալական ուժերու յաղթանակը Հայաստանի վրայ եւ ապա՝ Յոյները ճզմելու որոշումը, արքայական կուսակցութեան յաղթանակը Յունաստանի մէջ եւ վարչապետ Վենիզելոսի անկումը, յաղթական յոյն զօրքերու պարտութիւնը եւ դէպի ծով նահանջը, Թուրք զօրքերու Իզմիր մուտքը եւ յոյն ու հայ բնակչութեան եւ գաղթականներու ջարդը, ու վերջապէս՝ քաղաքին հրդեհը եւրոպական ռազմանաւերու աչքին առջեւ:

Մարճըրի Յովսէփեան-Տոպքին (Պարնարտ Գոլէճ, Նիւ-Եորք) հեղինակն է Իզմիրի աղէտին նուիրուած անգլերէն հիմնական հատորի մը՝ «The Smyrna Affair», որ քանի մը հրատարակութիւն ունեցած է: Ան ներկայացուց աղէտին մանրամասնութիւնները, որոնք երկար վէճի առարկայ եղած են ու են, քանի որ մինչ հայկական եւ յունական աղբիւրները կը վկայեն թրքական պատասխանատուութեան մասին, Թուրք հեղինակները կը պնդեն, թէ հրդեհին հեղինակութիւնը կը պատկանի նահանջող Յոյներուն եւ Հայերուն:

Տէյվիտ Գալոն (Արեւելեան Միչիկընի համալսարան) անդրադարձաւ Իզմիրի աղէտին հանդէպ ցուցաբերուած հակազդեցութեան՝ ամերիկացի համբաւաւոր գրագէտներ Էռնէսթ Հէմինկուէյի եւ Հենրի Միլըրի կողմէ: Հէմինկուէյ աղէտին վկայ եղած ու անոր մասին գրած է որպէս գանատական «Թորոնթօ Սթար» օրաթերթի թղթակից, եւ ապա՝ «Զմիւռնիոյ քարափին վրայ» պատմուածքին մէջ, իսկ Միլըր անոր մասին գրած է իր յունական ուղեւորութեան մէջ՝ «Մարուսիի հսկան»: Երկուքին ալ աչքէն խուսափած չէ ջարդերու իրողութիւնը:

Բժիշկ Ճէք Տէր-Սարգիսեան (Հարաւային Գալիֆորնիա) նոյնպէս բաղդատական ուսումնասիրութիւն մը կատարեց երկու երկերու միջեւ, որոնց հերոսները հայ են, մէկը՝ իրական, եւ միւսը՝ երեւակայական: Առաջինը տոքթ. Կարապետ Խաչերեանի վերջին տարիներուն հրատարակուած օրագրութիւնն է, որ լոյս տեսած է հայերէն բնագրով եւ քանի մը լեզուներու թարգմանութեամբ իր թոռնուհիին՝ Տորա Սաքայեանի ջանքերով, իսկ միւսը յոյն ծագումով արձակագիր Ճէֆրի Եւկենիտէսի գործ մըն է՝ «Իզմիրի աղէտը. ինչո՞ւ քաղաքը այսօր քարտէսի մը վրայ յայտնի չէ», որ լոյս տեսած է «Նիւ Եորքըր» հանդէսին մէջ, 1998-ին: Այս վերջին գործը երկու հերոսներ ունի, մէկը յոյն եւ մէկը հայ, եւ կը նկարագրէ անոնց փորձառութիւնը 1922-ի օրերուն: Հայ հերոսը նոյնպէս բժիշկ մըն է՝ տոքթ. Նշան Փիլոպոսեան:

Կ՚արժէ նշել, որ երկու օրերու բոլոր նիստերէն ետք տեղի ունեցաւ աշխոյժ հարց ու պատասխանի բաժին մը, ինչ որ միշտ ժողովրդային հետաքրքրութեան յաւելեալ ցուցանիշ մըն է:

Յաջորդ գիտաժողովը տեղի պիտի ունենայ Մայիսին: Եթէ բաւարար զեկուցաբերներ ըլլան, նիւթը պիտի ըլլայ Փոքր Ասիոյ հայկական գաղութները. այլապէս՝ պարսկահայ գաղութը:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ-Ճըրզի

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3
MARDI
3 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.570 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.570

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՆՇԱՆՈՒԱԾ Է ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ»

ԿԸՍԷ ՓԱԹ ՔՈՔՍ

Եւրոպական Խորհրդարանին նախագահը՝ իրլանտացի Փաթ Քոքս հարցազրոյցի մը ընթացքին, զոր տուած է «Ֆիկառօ»յի (Նոյեմբեր 30) կը բացատրէ որ Թուրքերու մտքին մէջ, Եւրոպական Միութիւնը յօյսեր տուած է: Տը Կօլի ատենէն ի վեր, զարգացուցած է դրական յանձնառութիւն մը իրեն հանդէպ եւ այդ հաստատուած է Միթերանի օրով, ապա՝ Հելսինքի (1999): Հոն, թեկնածուի իրավիճակ մը շնորհուած է Թուրքիոյ: Եւրոպական Միութիւնը նշանուած է Թուրքիոյ հետ: Կարելի չէ հիմա ամէն ինչ ջնջել: Թուրքիայէն կ'ակնկալուի որ վերջ տայ այն խոչընդոտներուն, որոնք խնդրոյ առարկայ են եւրոպական քաղաքականութեան համար՝ Կիպրոս, Ժողովրդավարութիւն եւ մարդկային իրաւունքներ («Յառաջ»՝ յատկանշական է որ ակնարկութիւն իսկ չկայ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին, մինչ Եւրոպական Խորհրդարանն է, որ պէտք չէ մոռնայ այդ խոչընդոտը): Փաթ Քոքս կը խորհի որ Թուրքիա պիտի կարենայ ժամադրութիւն մը ձեռք ձգել, շարք մը պայմաններով, որոնք կը քննուին որոշ թուականի մը: Այն ատեն թուական մը կը տրուի բանակցութիւններուն համար: Քոքս կրկին կը թուէ այդ պայմանները, որոնք կը վերաբերին Գոփընհակընի չափանիշներուն (ժողովրդավարութիւն, մարդկային իրաւունք):

Փաթրիք Տեվէճեան շնորհաւորած է Վալերի Ժիսքար տ'Էսթէնը Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ բռնած իր դիրքորոշման համար: Խանդավառուած նախկին նախագահը ճշդած է Տեղական Ազատութեանց պատուիրակ նախարարին որ համացանցի իր կայքին վրայ, ստացուած ուղերձներէն 85%-ը համամիտ են իրեն: Արտաքին Նախարարութեան մէջ, այս փշոտ հարցին լուծում մը գտնելու համար, գաղափար մը տեղ կը գտնէ: Կ'ըսուի թէ հարցը հանրաքուէի պէտք է դրուի: Անգլիոյ համար եղած է, ինչո՞ւ ոչ Թուրքիոյ համար:

Մամուլի նամականիները միշտ Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ կ'արտայայտուին: Նոյնն էր պարագան Նոյեմբեր 30-ի «Մոնտ»ի նամականիին, ուր երկու ընթերցողներ շատ խիստ ոճով կուտային իրենց կարծիքը: Մէկը կ'այպանէր Մ. Ռոքարը (որ թեր արտայայտուած էր Թուրքիոյ անդամակցութեան), երկրորդն ալ կ'ուզէր որ վերջ տրուի կեղծաւորութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐ ՏԻՒՄԱՅԻ աճիւնները, որոնք թաղուած էին իր ծննդավայր՝ Վիլէր-Քոթրրէի գերեզմանատունը, Նոյեմբեր 30-ին Պանթէոն փոխադրուեցան մեծ հանդիսութեամբ, իր 200-ամեակին առթիւ: Ժողովրդական գրագէտ, կը «պանթէոնականացուէր» ինչպէս կ'ըսեն այսօր հինգ գրագէտներէ ետք՝ Վոլթէր, Ռուսօ, Հիւկօ, Զոլա եւ Մալրօ: Խառնածին այս գրագէտին փոխադրութիւնը տուն տուաւ նաեւ բանավէճի, մանաւանդ անոր համար որ բոլոր վէպերուն հեղինակը ինք չէ կամ գոնէ առանձին չէ գրած այլ Օկիւսթ Մաքէի «օժանդակութեամբ» նաեւ անոր համար իր ժողովրդական գրագէտ չի նշանակեր մեծ գրագէտ: Արարքը քաղաքական բնոյթ ունէր, հակառակ անոր որ քաղաքական դիրքորոշում մը չէր ունեցած կեանքին մէջ ինչպէս՝ Զոլա կամ Վոլթէր: Իր պաշտպանները նկատել կուտան որ Վէպերէն առաջ ճամբորդական նօթեր գրած է (մինչեւ Զէչէնիա գացած էր) եւ այդ նօթերը գոնէ, առանձին գրած է: Շիրաք, խօսք առնելով, կը շեշտէր թէ «աւելի քան որեւէ վիպասան գրագէտ, Տիւմա գինէ, Հիւկոյի եւ Շեօլշէրի հետ, որ հանրապետութիւնը իր ծոցն ունի այն արժէքները որոնք կ'ազատագրեն: ... Սերունդներու երկայնքին, Տիւմայի գործը Ֆրանսայի պատմութիւնը պիտի վերածէ մեր երեւակայութեան թթխմորին: Պիտի ձեւաւորէ մեր հաւաքական յիշողութիւնը եւ մասնակցի մեր ազգային ինքնութեան կերտումին»: Ամէն պարագայի մէջ, հակառակ բանավէճերուն, թեր ու դէմ կարծիքներուն, սա հարցումին պատասխանը չկայ՝ «Արժանի՞ էր Պանթէոն փոխադրուելու»:

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ ղեկավարները եւ աքսորական ընդդիմադիրները, Ուրբաթ օր, Նոյեմբեր 29-ին, իրաքեան դաշնակցային պետութեան մը գաղը պաշտպանած են Փարիզի մէջ, ի նախաձեռնութիւն Ս. Հիւսէյնի վարչակարգի տապալման: Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութեան ընդհանուր քարտուղարը՝ Ճալալ Թալապանի, որ Պարզանիի կողքին կը մասնակցէր հանդիպումին, յայտարարած է. — «Մեր ծրագիրը կ'արձանագրուի դաշնակցային, բազմատարր պետութեան մը շրջագծին մէջ, եւ կառավարութեան մը տէր»: Փարիզի քրտական Հիմնարկին նախագահն ալ՝ Ք. Նեզան յայտարարած է, ինչ որ քանի մը օր առաջ գրած էր «Լիպերասիոն»ի մէջ («Յառաջ», Նոյեմբեր 27, եւ Նոյեմբեր 29), այսինքն, հիւսիսային Իրաքի քիւրտ երկու մեծ կուսակցութիւններուն հետ, որոնք 11 տարի է կը մատակարարեն Քիւրտիստանը, խաղաղութիւնը, ժողովրդավարութիւնը եւ համեմատական բարգաւաճում մը, շնորհիւ քաղաքի փոխադրութեան (թրանզիթին)» կարելի է նման ծրագիր մը իրագործել: Քիւրտերը Իրաքի բնակչութեան մէջ քառորդը կը կազմեն ընդդէմ 55%-ի (Շիի, Սիւննի, Արաբ) որու ձեռքն է իշխանութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Գերագոյն Ատեանը, Նոյեմբեր 29, պաշտպանեց իսլամական լաչակ կրելու արգելքին որոշումը պետական մարմիններու եւ համալսարաններու մէջ, շեշտելով թէ լաչակը օգտագործուած էր որպէս «ըմբոստութեան խորհրդանիշ» Պետութեան լաիք նկարագրին դէմ: Արգելքը ամրապնդուած էր 1997-էն ի վեր, երբ բանակը արշաւ մը բացած էր աշխարհականութեան ի նպաստ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ արդարադատութիւնը արտօնեց, Նոյեմբեր 29-ին, որ Ռուսաստանի յանձնուին չէչէն երեք ենթադրեալ ապստամբներ, իբրեւ հետեւանք մարդկային իրաւանց Եւրոպական Ատեանի արգելքը վերցնելու որոշումին: Այս որոշումը տուած էր, որովհետեւ Ռուսաստան յանձնառու եղած էր յարգելու անոնց իրաւունքները:

ՌՈՒՍ սահմանապահ զինուոր մը իր ութ ընկերները սպաննած է եւ 11 ուրիշներ ալ վիրաւորած զառանցանք պատճառող սունկեր ուտելէ ետք, Վրաստանի սահմանին մօտ զօրակայան մը:

ՊԱՍՐԱՅԻ (հարաւային Իրաք) մէջ, չորս Իրաքցիներ սպաննուած են եւ 27 հոգի ալ վիրաւորուած է ամերիկեան ռմբակոծութիւններու հետեւանքով:

ԿԱԼԻՍԻՈՅ (Սպանիա) մայրաքաղաքին՝ Սէն - ժագ տը Գոմփոսթէլի մէջ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 1-ին, աւելի քան 250 հազար հոգի ցոյց մը ըրած են Փրէսթիժ քարիւղատար նաւուն պատճառած աւերին համար: Պահանջած են կառավարութեան հրաժարումը եւ դատապարտած իշխանութեանց անտարբերութիւնը: Դեկտեմբեր 2-ին, Խուան Գարլոս թագաւորը կ'այցելէր շրջանը, անձամբ հաստատելու համար ծովափին աղէտալի վիճակը:

ԳԱՐԱԳԱՍԻ (Վենեզուելա) դիշերարոյնի մը մէջ, հրդեհ մը ծագած է Դեկտեմբեր 1-ի վաղ առաւօտեան, որու հետեւանքով 47 մեռեալ կար եւ ութ ծանր վիրաւորներ:

ՊՈԼՍՈՅ ԵՒ ԻԶՄԻՐԻ հիւանդանոցներու մէջ, հացադուլի դիմած երկու հոգի եւս մեռած են, 61-ի բարձրացնելով նոյն պայմաններու մէջ մեռեալներու

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՄՆ-ՈՒ ԹԵԼԵԹՈՆԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ 5 ՄԻԼԻՈՆ 73 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐԻ ԽՈՍՏՈՒՄՈՎ

Լոս-Անճըլըսի մէջ «Հայաստան» Հիմնադրամի թելեթոնը այս տարի փակուեցաւ 5.073.000 տոլար նուիրատուութեան խոստումով: Ինչպէս անցեալին, այս անգամ ալ կարեւոր գումարներ նուիրած են տիկին Լուիզ Սիմոն-Մանուկեան մէկ միլիոն տոլար, Հրայր Յովնանեան մէկ միլիոն տոլար, Ալպէր Պօյաճեան կէս միլիոն տոլար:

Այս արդիւնքները վերջնական բնոյթ չունին, 12 ժամ տեւած է այս թելեթոնը, բայց հանգանակութիւնը կը շարունակուի մինչեւ Դեկտ. 7: Այս առթիւ, Արցախի Նախագահը՝ Ա. Ղուկասեան ելոյթ ունեցած է եւ շեշտած թէ հարկ է ամրապնդել ռազմական յաղթանակները տնտեսական յաղթանակներով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 30/Դեկտեմբեր 2)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Նոյեմբեր 25-29 Ծաղկաձորի մէջ տեղի ունեցած համահայկական երիտասարդական առաջին խորհրդակցութեան փակումին ներկաներուն խօսք ուղղելով նախագահ Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ Սփիւռքի եւ երիտասարդութեան հետ աշխատանքը ջանացած է միշտ իր ուշադրութեան կեդրոնին պահել: Խօսելով Սփիւռքի հետ յարաբերութիւններու մասին, ան ըսած է թէ բանավէճ կար Սփիւռքի հետ աշխատանքը կանոնակարգող մարմին ստեղծելու մասին, բայց պարբերական խորհրդաժողովները աւելի լաւ լուծում են, քանի որ առիթ կու տան տարբեր կառոյցներու ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպումներով որոշ ուղղութիւններ որոշելու:

Համահայկական երիտասարդական Ա. խորհրդակցութեան մասնակիցները ընդունած են եզրափակիչ յայտարարութիւն ուր գլխաւոր ըսուածը այն է թէ ընդունուած է «Համահայկական երիտասարդական խորհրդաժողով» հիմնադրելու որոշում: Ստեղծուած են տեղեկատուութեան եւ հաղորդակցութեան հարցերու յանձնախումբ, նաեւ գիտակրթական եւ մշակութային, ցեղասպանութեան հարցերու յանձնախումբեր: Յայտարարուած է խորհրդաժողովի խորհրդանշանի եւ փառերգի մրցում:

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ԶՕՐԱՎԻԳ ԵՆ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

Հանրապետական կուսակցութեան 7-րդ համագումարին որ տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 30-ին, որոշուած է զօրավիգ կանգնիլ Ռ. Քոչարեանին, յառաջիկայ Փետր. 19-ի նախագահական ընտրութեան: Իր ելոյթին մէջ կուսակցութեան նախագահ, ներկայի վարչապետ Ա. Մարգարեան ըսած է թէ հարկաւոր կը նկատեն որ 1998-ին ընտրուած միասնական ճանապարհը շարունակուի, այնպէս որ կուսակցութեան խորհուրդը կ'առաջարկէ պաշտպանել Ռ. Քոչարեանի թեկնածութիւնը:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. – ԱԼԵՔՍԻ Բ. ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Աւստրալիոյ եւ Նոր Զելանտայի թեմերուն տուած հովուապետական այցելութեան վերադարձի ճամբուն վրայ Մոսկուայի մէջ Գարեգին Բ. կաթողիկոսը Նոյեմբեր 29-ին հանդիպում մը ունեցած է Ռուսաստանի Պատրիարք Ալեքսի Բ.ի հետ: Պատրիարքը Ծնունդի յառաջիկայ տօնին առթիւ հայ ժողովուրդին ուղղած է իր շնորհաւորութիւններն ու բարեմաղթութիւնները:

ՊՈԼՍՈՅ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ Ռ. ՓՐՈՏԻԻ ՀԵՏ

Փարիզէն անցնելով Պելժիա, Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը Պրիւքսէլի մէջ հանդիպում մը ունեցած է Եւրոպական Միութեան յանձնախումբին նախագահ Ռոմանօ Փրոտիի հետ: Պատրիարքը անոր ըսած է թէ որպէս փոքրամասնութիւն Թուրքիոյ մէջ արհամարհուած, մեկուսացուած չեն զգար իրենք զիրենք եւ ունին արտայայտութեան ազատութիւն: Այսուհանդերձ, ըսած է նաեւ թէ նախորդ կառավարութեան փոքրամասնութիւններու առընչուած վերջին օրէնքները շատ հապճեպ կարգադրութեան արդիւնք էին ու չեն կրնար հարցերուն լուծում բերել: Մեսրոպ Արք. յոյս յայտնած է որ Թուրքիոյ նորակազմ կառավարութիւնը իր ծրագրին մէջ առած ըլլալով այդ մարզը, խնդիրները պիտի կարգադրուին:

Մեսրոպ Պատրիարքը հոն եւս շեշտած է թէ Թուրքիոյ հանդէպ մերժումի մը պարագային պէտք է բացարձակապէս նիւթ չընել կրօնական տարբերութիւնը: Աւելցուցած է թէ Յովհաննէս-Պօղոս Բ.ի հետ իր տեսակցութեան ալ նոյն կէտին վրայ պիտի ծանրանայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Քրօնիկագիր ԵՒՍԵԲԷՈՍ

ՇՈՒՇԻ

Անմարդաբնակ Եղեմ... այս զոյգ բառերով կարելի է սահմանել Արցախը, եթէ համոզուիլ կ'ուզէք, բաւ է Լաչինէն Շուշի ճանապարհը կտրէք, առաւօտեան յառաջացած այս ժամերուն, ուր միայն քանի մը պարսկական բեռնատարներ եւ Ստեփանակերտէն Երեւան մեկնող հինցած պիւսներուն սեւ ծուխը կրնայ բծաւորել իմ զոյգ բառերս:

Անտառապատ լեռներու շարան մը, մեղմ ելեւէջներով, անտեսանելի գիւղի մը անունը, երբեմն – երբեմն, որ հաւանաբար միայն պատմութեան կը պատկանին, կամ ծառերու ետեւ թաքնուած, օդին մէջ ճախրող բազէներ եւ արծիւներ, մեքենային ապակիին առջեւ յայտնուող գոյնզգոյն միջատներ, թիթեռնիկներ, երազային աշխարհ կը փոխադրեն քեզ եթէ չըլլար մարդկային ներկայութիւնը:

Եթէ Լաչինը Արշակաւանի տպաւորութիւն կը ձգէ, Շուշին աւելի տխուր կայան մը կը յիշեցնէ... լքուածութեան, ամայութեան, անկելանոցային կայան: Աւերակներէն դեռ չէ կանգնած. Հոս – հոն երեւցող նորոգութիւնները մեծ բան չեն փոխեր տպաւորութենէս: Քաղաքը մեծ է. աւերն ալ մեծ. շատ ճիգ կը պահանջէ ոտքի կանգնելու համար. կամաւորական գումարներով ծախեր կը գոցուին. պետական դրամագլուխ հարկաւոր է տեսանելի բան մը դուրս բերելու համար: Եթէ ժամէ մը աւելի կանգ առնես, վրադ ճնշիչ տխրութիւն մը կու գայ:

Կը մտնենք քաղաքին զարդը կազմող ՂԱԶԱՆՃԵՑ մայր եկեղեցին, շատ յաջող կերպով նորոգուած. Խորաններն ու պատերը զարդարուած առաքեալներու իքոնանման իւղաներկերով, որ կարծես ներկայ Շուշեցիներէն ներշնչուած, հիւանդոտ անկենդան դէմքեր, մեռած նայուածքներ, փայտացած, գունաւոր մոմիկներու նմանող, հեռաւոր կապ մ'իսկ չունին Քրիստոսի Աւետարանին բոցով բռնկած Առաքեալներուն հետ: Հեղինակը վստահաբար ոչ Պօղոսի, ոչ Պետրոսի ոչ ալ Յակոբոս Առաքեալներու ԹՈՒՂԹԵՐԸ կարդացած է նկարելու համար թէ ինչ կրակով բռնկած էր անոնց հոգիները: Հոս նոյնիսկ մեր միջնադարեան մանրանկարչութեան դէմքերուն իմաստուն արտայայտութիւնը կը պակսի:

Ընդարձակ եկեղեցիին մէջ երկու երիտասարդներ կային. միայն: Առաջինը մոմերը կը մաքրէր, երկրորդը ցած ձայնով բաներ մը կը փսփսար մօտը կեցած:

Երիտասարդ մայր մը, փոքրիկը շալակին, նկատած ըլլալու էր մեր ներկայութիւնը եւ կը ջանար արագօրէն մօտենալ ողորմութիւն մը ստանալու յայտնի հեռանկարով: Չհասաւ...: Տիրացուի մօրուքով հուժկու երիտասարդը, քաշեց անոր երկար աղտոտ ձգուած մազերը, եւ առանց դիրկի մանուկին կարեւորութիւն տալու, զարկաւ գետին եւ վայրենի արջի մը կատաղութեամբ սկսաւ աքացել խեղճ կինը...:

Դժուարաւ մեր երկուքին հուժկու բազուկները, այդ կատղած արարածը կրցան չէզոքացնել, եւ տանջուած մայրը առնելով՝ հեռանալ եկեղեցիին բակէն, որ այլեւս մեր աչքին ամբողջութեամբ կորսնցուցած էր իր աղօթատեղիի հմայքը:

Կինը բացատրեց որ չմեռնելու համար, երբեմն երբեմն եկեղեցի մտնող հաւատացեալներէն ողորմութիւն կը խնդրէ... իր «ոճիրը» մանուկն է, որ հայր չունի: Եթէ Սէնէկալ ըլլար, կը քարկոծուէր եւ վերջ կու տար իր չարչարանքներուն... Շուշիի մէջ, ամէն օր չարչարանքի իր բաժինը կը վերանորոգուի, աղանդաւորներէն տարբերութիւն չունեցող մեր «Նոր կրօնաւորներէն», որոնք նոյնիսկ ԱՒԵՏԱՐԱՆ չեն կարդացած, ոչ ալ լսած են Քրիստոսի այնքան անոյշ եւ յստակ նախադասութիւնը – ՈՎ ՈՐ ԱՆՄԵՂ Է ՁԵՐ ՄԷՋԷՆ, ԻՆՔ ԹՈՂ ՆԵՏԷ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՐԸ – (Յովհ. Ը., 7), մեր տեսած Թալիպանի նմանող վայրենին, շատ անմեղի երեւոյթ չունէր...:

Ամայի քաղաքապետարանին առջեւ, Վազգէն Սարգսեան, քարէ նստարանի մը վրայ, փունջ մը ծաղիկ բռնած էր ձեռքը. յաջող էր քանդակը. քիչ անդին փուլ եկած զոյգ մզկիթները, կէս մնացած գունաւոր պիրուն մինարէներով, մի քանի զինուորական տարազով յայտնուող երիտասարդները, կը զգացնէին որ Շուշին տակաւին խաղաղութիւնը չէ գտած. սպասման վիճակ կ'ապրի: Անհանգիստ լռութիւն մը կայ օդին մէջ, ազմկելու համար, բաւարար չեն հռետորական ճառերը, քաջալերական յօդուածները: Պետական, լուրջ, ծրագրուած, յարատեւ խնամքի կարօտ ունի ՇՈՒՇԻՆ:

ԴԷՊԻ ԱՄԱՐԱՍ

Ստեփանակերտ չհասած պէտք է աջ դառնալ եւ բռնել ԿԱՐՄԻՐ ՇՈՒԿԱՅԻ ուղղութիւնը: Հոս, համայնավարութիւնը դեռ ժամանակ չէ ունեցած իր հետքերը մաքրելու: Անմիջապէս դարձուածքին, գործատան նմանող հսկայ լքուած տարածութիւն մը, փոքրիկ հրապարակ մը եւ հին օրերը յիշեցնող (քիչ մըն ալ կարօտով) ՄԻԱՅՆ ՌՈՒՍԵՐԷՆՈՎ Սլաւա գրուտու գրութիւն մը, մէջտեղը կոթողային մուրճ – մանգաղ մը, հրապարակը վերէն վար գրաւած:

Արցախի մէջ տեղափոխուելու համար փոքր անձնական թոռներ պէտք է հնարել: Որքան բնութիւնը դրախտային է, նոյնքան դժոխային են ներքին ճամբաները:

Ներքին գիւղերը ծառայութիւն կատարող համրակառքերու վարորդներուն եւ անոնց յաճախորդներուն հերոսի մետալ պէտք է բաժնէ Ղարաբաղցի մեր Նախագահը եւ հրաւիրէ իր բազմաթիւ մեծահարուստ հայրենակիցները, Ռուսաստանի մեծ քաղաքներուն մէջ հաստատուած ու ձեռք մը երկարեն հարազատ հողին վրայ քաջաբար ապրողներուն որ օրական անհամար դժուարութիւններ դիմագրաւելով, ամէն օր քայլ մը աւելի կը շէնցնեն լքուած գիւղերը եւ կը ծաղկեցնեն դրախտանման հողը:

Չեմ գիտեր թէ քանի հազարամեթր ճամբայ կտրած ենք, բայց արդէն յոգնած ենք երեքով. երրորդը մեր անբաժանելի ժիկուլին է: Կանգ կ'առնենք Գօրիսէն գնուած ծիրանները բանալու: Կէսօրը յառաջացած է: Բնութիւնը դիտելով ալ կարելի է կշտանալ, այնքան գեղեցիկ է սա Անմարդաբնակ Եղեմը... Անտարակոյս, եղանակին բացառիկ անձրեւները իրենց դերը ունեցած են աւելի հմայիչ դարձնելու այս օրհնեալ հողը: Տուներ, գիւղեր չեն երեւիր հորիզոնին վրայ. անպայման անոնք ծածկուած են ծառերու ետին կամ մեղմ ձորերու մէջ, քանի գրեթէ ամէն կէս ժամին, խարխլած օթօպիւս մը կ'անցնի երկու ուղղութիւններով, բերնէ – բերան լի յաճախորդներով:

Հայաստանի չի նմանիր Արցախը. հինէն ի վեր շատ բնակչութիւն պէտք չէ ունեցած ըլլայ: Հայաստանի մէջ այդչափ ճամբայ կտրելով, հանդիպած կ'ըլլայինք եկեղեցիներու, ուխտատեղիներու, խաչքարերու... հոս բնութեան դրախտ, հոգիներու անապա՞տ էր... տուֆի բացակայութիւնն ալ կը նպաստէր երկու հողամասերուն տարբերութիւնը շեշտելու. մինչ մենք վայրկեանէ վայրկեան կը յառաջանայինք դէպի Ամարաս, միութեան կապը փաստելու մեր հոգիներուն մէջ:

Ամարասի ամենամօտ գտնուող բնակելի տարածութիւնը ՍՕՍ–ն է անտարակոյս է նաեւ ամենասիրունը մեր հանդիպածներուն: Արայի լերան նմանող, լերկ բլուրի մը փէշերուն տարածուած, այնքան սիրուն եւ զուարթ էր որ ինքզինքդ կեդրոնական Իտալիոյ Ումպրիայի միջնադարեան բերդաքաղաքներուն մէկուն մէջ կը կարծես:

Օր մը երբ շրջանը գտնէ իր վերջնական խաղաղութիւնը, Արցախը կրնայ դառնալ Հայաստանի ամենամեծ դրամագլուխներէն մին, միջազգային զբօսաշրջիկութեան փնտռուած կեդրոն, բաւ է անճաշակ մարդոց ընչաքաղցութիւնը կրաշաղախով, երկաթ – պէթոնով չփճացնեն այս կոյս հողը Լիբանանի կամ Քոթ – տ'Ազիւրի նման:

ԱՄԱՐԱՍ անակնկալ կերպով դիմացնիս կ'ելլէ յանկարծ: Ոչ կիրճի մը խորքն է Յովհաննավանքին նման, ոչ ալ բլուրի մը կողին Խոր Վիրապի պէս... այլ տափաստանի մը վրայ, բարձր փշապատ խոտերով շրջապատուած, նախ պարիսպի բոլորաձեւ աշտարակներն են որ ուշադրութիւնդ կը գրաւեն, ապա պարիսպը եւ ներս մտնելով դիմացդ կը բացուի հսկայ քառայատակ մը 40–ի մօտեցող խուցերով, կեդրոնը շատ նորոգուած եկեղեցի մը որ կուգայ դարերու անյիշատակ ժամանակներէ...: Երկարութիւնն է 23 մեթր, լայնքը՝ 12,30 եւ բարձրութիւնը՝ 6:

Հիմնարկութիւնը կը հասնի մինչեւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, չորրորդ դար եւ կ'աւարտի իր Թոռան՝ Գրիգորիսի Աղուանից Կաթողիկոսի օրով, որուն մասունքները ամփոփուած են Աւագ խորանին ներքեւ, տապանի մը մէջ: Հոս թաղուած է, ըստ աւանդութեան Սանատրուկ Հայոց Արքան, եւ բացուած Արցախի առաջին դպրոցը Ս. Մեսրոպի ձեռքով: ԺԴ. դարուն Լէնկ Թիմուրի հրոսակները քարուքանդ ըրած են վանքը եւ սիրուն սպիտակ քարերը թափած Արաքս գետ:

Մեր պատմիչներէն Փաւստոս Բիւզանդ եւ Խորենացին ԳԻՒՂ կը կոչեն Ամարասը, մինչ Մովսէս Կաղանկատուացին՝ ԳԻՒՂԱՔԱՂԱՔ, զետեղելով ՓՈՔՐ ՍԻՒՆԻՔԻ կամ Արցախի ՀԱԲԱՆԴ գաւառին մէջ:

Ալիշան կը համարի որ սա՛ էր – Մի ի գլխաւոր շինից գաւառին եւ կարծեմ թէ դիցաւն նորին – (Բազմավէպ 1989, էջ 205) եւ կ'ենթադրէ որ Ամարաս անունը աղաւաղումն ըլլայ ԱՐԱՄԱԶԴի եւ այդ պատճառով կ'ըսէ. – Հաստատէ զկարծիսս գալուստ Սրբոյ Լուսաւորչին մերոյ ի հալածել զխաւար կռապաշտութեան, կործանելով, որպէս այլուր, եւ զբագինս տեղւոյս... արկանէր հիմն եկեղեցւոյ, կարգէր գործոնեայս շինման եւ ինքն դառնայր ի Հայս – (նոյն էջ 205):

Ապա կը ժամանէ իր Թոռը, Գրիգորիս, կ'աւարտէ շինութիւնը, եւ կ'օրհնէ եկեղեցին որ կը դառնայ Մայր եկեղեցի Աղուանից համար: Երբ Գրիգորիս կը նահատակուի Մազքութներու կողմէ, աշակերտները մարմինը Ամարաս կը բերեն եւ կը թաղեն իր ձեռքով աւարտած եկեղեցիին մէջ – Հուպ ի բեմն հիւսիսոյ կողմանէ, եւ. զարինն Զաքարիայ ի միում ապակեղէն շշի եւ Պանդալէոնին նշխարս: Եւ եղեւ զերկոսին զիշան ընդ սուրբ նշխարս Գրիգորիսի, եւ ինքեանք գնացին փախստեամբ ի Հայս. (անդ):

Ամարասի մասին, անոր աւանդութիւններուն, Վաչագան արքայի բարեգործութիւններուն եւ ժողովրդական յուշերուն, երկարօրէն կ'անդրադառնայ Մովսէս Կաղանկատուացի՝ Աղուանից պատմիչը (Բզմվպ. 1989, էջ 205 – 208):

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ

Եռուն քաղաք մը դարձած է: Արցախի ամէնէն կենդանի, շարժուն կեդրոնը, ուր կան խնամուած պարտէզներ, երիտասարդութիւն, սրճարաններ, մաքուր ճամբաներ, նոր եւ նորոգուած շէնքեր: Պահ մը Երեւանէն աւելի զուարթ թուեցաւ: Ռմբակոծութիւններու վէրքերը դարմանուած, կարելի է ծառայեցնել որպէս նմոյշ թէ ինչպէս, Արցախի իւրաքանչիւր շրջանային կեդրոն, եւ նաեւ գիւղերը, պէտք է կեանքի կոչել, վերանորոգել, իսկական կեանք մտցնել: ԱՅԴ ՃԻԳԻՆ ամէնէն շատ Շուշին կը կարօտի, անցեալի հզօր մշակոյթի կեդրոնը, որ առանց դժուարութեան կը դառնայ Ղարաբաղի Մշակութային մայրաքաղաքը:

ԸՆԴՄԻՋՈՒՄ Ը.

«Կանք, կը լինենք եւ դեռ շատանանք»: Արցախեան տարբերակը հետեւեալն է.

– Մունք եղել ենք, Եղում ենք եւ կը եղնենք...:

Հարցուցինք թէ ինչպէ՞ս կրնանք քաղաքէն դուրս ելլել դէպի Գանձասար:

Փաստաբանի նմանող, շնորհքով երիտասարդ մը, օգնեց մեզի, բացատրելով.

– «Ընենց պրեամօ պոյէտիշ, յետոյ լեւօ պոյէտիշ, էլի լեւօ ընդից նա պրաւօ, ընդից պրեամօ...»: Շնորհակալութիւն:

– Ղարաբաղի Հանրապետութեան պաշտօնական լեզուն ո՞րն է:

– ՀԱՅԵՐԷՆ.

– Ինչո՞ւ ամէն կողմ ՌՈՒՍԵՐԷՆ է...

– Իրա՞ւ...

(Շար. 21)

ԱՆՆԱ ՄԱՅԻԼԵԱՆ
ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՆՈՒԱՆԻ ԵՐԳՉՈՒՀԻ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐՈՒ ՎԱՐՊԵՏՆԵՐ»

ԽՏԱՍԱԼԻԿԸ

ԲԺԻՇԿ՝ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Աննա Մայիլեանը մեր արդի երգարուեստի պայծառ երգչուհիներէն է՝ ծնած Երեւան եւ իր երաժշտական ուսումը աւարտած «Կոմիտաս» երաժշտանոցին մէջ, ուր զարգացած են իր բացառիկ զգայնութեան եւ արտայայտչական ունակութիւնները:

Աննա Մայիլեան, մեծծօ – սոփրանօ՝ ձայնային զոյգ մշակոյթով, կ'օգտագործէ արեւմտեան միջազգային դասական թեքնիքը՝ զայն ի սպաս դնելով մեր աւանդական երգարուեստի ականակիտ ակունքներուն:

Այս սքանչելի արուեստագիտուհին ունի անհատականութիւն, մանկական դէմքի անբիծ բարութիւն, որ ցոլացումն է իր վերուստ տրուած շնորհքին որու կը միացնէ հեզասահ զուլալ եւ թաւշային հոգի թափանցող քաղցրութիւն մը: Իր քաղցրահունչ ձայնէն կեանք կ'առնեն սիրտ յուզող մեր շարականները, տաղերը, գանձերը, մեր ազգային մեղեդիները:

Աննա Մայիլեան ունի ոչ միայն ծաւալուն ձայնագրութիւններ, այլ նաեւ ճոխ տեսահոլովակներու –(քլիփ) – շարք մը որոնք ապացոյցն են, Հայաստան ունեցած իր փայլուն յաջողութիւններու ազգային եւ հոգեւոր երաժշտութեան մէջ:

Ի դէպ, յիշենք որ ներկայիս Երեւանի հեռատեսիլի շարժանկարային արուեստը զգալի ոստում մը կատարած է նկարահանումի այդ կալուածէն ներս:

Տեղին է հոս նշել բարեկիրթ համեստութեան տէր, տաղանդաւոր շարժանկարիչ Հրանդ Մովսէսեանի անունը, որուն իրագործած միջազգային չափանիշով գլուխ – գործոցներէն մէկն է «Լորքէ՛, Լորքէ» մեր ժողովրդային երգին իմաստալից նկարահանումի շարքը:

Հոս չկան ինչպէս ամերիկեան ոճով դռեհիկ զգլխիչ, ամբարտաւան եւ վայրագութեան զգացումներու մարմնացումը արտայայտող պատկերներ, այլ Հրանդ Մովսէսեանին նկարահանումներուն մէջ կան բանաստեղծական խորքով, ծխածանի գոյներով տեսարաններու յորձանք մը, մեղմութիւն, հոգիի ազնուութիւն, կարելի է ըսել հոգեզմայլ սրբութիւններ:

Միջանկեալ, փայլակի արագութեամբ միտքս կու գայ նոյնիմաստ դրուագ մը, որ ինծի պատմած էր ատենին ծանօթ քանդակագործ Զաւէն Խտրըշեանը:

Փարիզի «Անկախ Արուեստագէտներու» հաւաքական գեղանկարչական ցուցահանդէսին, առհասարակ, ցուցադրուած գործերը կը պարզեն լոյս, բարութիւն, գեղեցկութիւն, քնքուշութիւն, քաղցրութիւն: Անդին քայլ մը հեռու հայ արուեստագէտի մը նկարէն, սպիտակ պաստառ մը կար, պարապ, որուն ճիշդ մէջտեղը մխրճուած էր «խանչեր» – կեռ դաշոյն – մը, որ պատռած էր կտաւը եւ որմէ մի միայն գծուած արիւն կը հոսէր: Նկարը գործն էր այսպէս լսուած թուրք արուեստագէտի մը:

Ազգային երգերու այս սեղմ սալիկի գործիքային համոյթը, գնահատելի ոճով իրենց կատարողական արուեստին մէջ, բաղկացած է հինգ վարպետներէ. – Յովհաննէս Դարբինեան (թառ), Յակոբ Խալաթեան (քամանչա), Վաղարշակ Յովհաննէսեան (տուտուկ), Արմէն Ղազարեան (տուտուկ) եւ Ռոպէր Տօրոնեան (դհոլ եւ տաֆ) այսինքն լաւագոյններէն իրենց մասնագիտութիւնը եղող հայկական աւանդական ժողովրդային գործիքներով:

Այս կազմը որոնումի թանկագին աշ-

Խաստանք կը տանի հայկական անցեալի երգերու կալուածէն ներս: Հետաքրքրական է գիտնալ, թէ ինչպէս այս միաւորումը գտած է մեր չորրորդ դարու պատկանող մեղեդի մը, որ ինծի շատ հաճելի թուեցաւ:

Նկատեցի նաեւ, որ այժմ որոշ հակում մը կայ մեր շարականները, եկեղեցական մեղեդիներ ժողովրդական նուագարաններով նուագելու: Հարց կուտամ, թէ որքա՞ն արդարանալի է այդ ձեւը: Արդ ես կը նախընտրեմ «ա Քափելա» երգուած մեղեդին:

Սուրբ Էջմիածնի երգչախումբի ղեկավարներէն Յովհաննէս Դարբինեան, թառով կը մեներգէ պատարագէն հատուածներ, ինչ որ ըստ իս խոտոր կը պատշաճի թառի նման «չոր» հնչերանգ ունեցող ձայնը, ի հեճուկս վարպետին կատարողական հմտութիւնները արտայայտող ու բարձրորակ նուագակցութեան:

Ընդունինք զայն որպէս փորձառական նորութիւն...

Նաեւ՝ կը խորհիմ, որ նուագախումբի ընկերակցութիւնը, որ ընդհանրապէս նոյնութեամբ կը զուգորդէ երգչուհին, կ'արժեզրկէ նոյնինքն մեղեդին:

Աննա Մայիլեան, որ ունի բարի եւ հարուստ ներաշխարհ, կ'երգէ «Նանի Պալամ» օրօրը՝ մաքուր, անաղարտ, դեռ բազանց նրբութեամբ, թախիծով եւ աղերսով: Ձայնը՝ ջինջ թաւշային, զուտ հայկական: Ապա երգը կը շարունակուի «կնոջ աշխատանքի երգ»ով, աւելի աշխոյժ, փայլուն թարմութեամբ վերջացնելու համար «խա'նէ — խա'նէ, խի'յօ — խի'յօ» կեանքոտ ու խանդավառ կշռոյթով:

Շատ սիրեցի «Ի նանեմանէ արքայական» երգը, Պաղտասար դպիր՝ տասնեւութերորդ դար, որ անմիջապէս մեզ կը յիշեցնէ անկրկնելի Սայաթ Նովան:

Հոս հաղորդական է Մայիլեանի ձայնը՝ դիւթիչ· յուզիչ իր զգայուն ներքին յատկութիւնով՝ անբռնազբօս, զուսպ, որուն կը տիրապետէ սրտաբաց:

Գրիգոր Նարեկացի տասներորդ դար, բացի խորիմաստ բանաստեղծ — երաժիշտ ըլլալէ, հսկայ գանձատաց եւ մանաւանդ տաղասաց մըն է:

Չեմ գիտեր, թէ անոր «Ահեղ ձայնէն» տաղը, մեզի հասած այն սակաւաթիւ տաղերէ՞ն է, ինչպէս են ծանօթ «Տիրամայր», «Աչքն ծով ի ծով», հոգեզմայլ «Հաւուն հաւուն» տաղերը, որոնց երաժշտութիւնը գոհացուցիչ չափով խազգրուած եւ վերակառուցուած է, թէ իրենց ժամանակին գաղղարանքներով երգուած տարբերակ մըն է «Ահեղ ձայնէն» տաղը:

Այսուամենայնիւ բարեբախտաբար Աննա Մայիլեան կը մեկնաբանէ «Ահեղ ձայնէն» առանց նուագի, խորութեամբ եւ վերասլացութեամբ անաղարտ կատարումով Նարեկացիի այս աստուածախօս տաղը:

Ան չի պոռար, խաղերու վրայ կ'իշխէ, ելեւէջները հանդիստ են: Աննա Մայիլեան կ'երգէ ներշնչուած աստուածային շնորհքով ու երգը կը դառնայ թեթեւաշունչ, մաքուր, ի երջանկութիւն մեր դրախտաբնակ սուրբին:

Յաջող արձանագրութիւն մըն է, հարուստ հայկական երգերու բովանդակութեամբ՝ ինչպէս «Ես սիրեցի», «Ճարատէս պատիկ պատիկ», «Սիրով մածուն եմ բերել», «Մշոյ կորանի» եւ այլն, եւ այլն:

Հայ թէ օտար երաժշտասէրներու մօտ հետաքրքրութիւն ստեղծող սալիկ մըն է:

Լ. Մ.

ԳԻՐՔԵՐ Կ'ԻՋՆԱՆ ԴԱՐԱՆՆԵՐԷՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՐԵՆՑ ՀԵՏ ԿԸ ԲԵՐԵՆ ՆՈՐ ՎԵՐՆԱԳԻՐՆԵՐ, ՆՈՐ ՎԷՃԵՐ ԵՒ ՈՐԱԿԻ ԿԱՍԿԱԾՆԵՐ
«ԹԱՅՄ» ԿԸ ՎԵՐԼՈՒԾԷ

Ֆրանսայի տարածքին Սեպտեմբերը միլիոնաւոր գործաւորներու, աշակերտներու եւ քաղաքացիներու համար կը նշէ արձակուրդի տխուր աւարտը եւ աշխատանքի վերադարձը: Սակայն երկրին հրատարակչական ճարտարարուեստին համար անիկա խանդավառութեամբ եւ ակնկալութիւններով լեցուն ժամանակի մը սկիզբն է, որ ոմանց յաջողութեան, հռչակի եւ լաւ վաճառքի մը յոյսը կը ներշնչէ: Այս տարի Սեպտեմբերը հրատարակչական մարզին մէջ նոր աշխուժութիւն մը ներարկեց, երբ աւելի քան 700 նոր վերնագիրներով գիրքեր ողողեցին գրախանութները՝ ծանր պարտաւորութեան տակ դնելով գիրք գնող հասարակութիւնը, որ դժուարութիւն ունեցաւ զանոնք միաժամանակ գնելու:

Գրական հպարտութիւնը միշտ ալ կեդրոնական տեղ ունեցած է Ֆրանսացիներու իւրայատուկ մշակոյթ մը ունենալու գաղափարին մէջ: Թէեւ Ֆրանսացիք անզօր են դիմադրելու շարժապատկերի գրաւչութեան, սակայն անոնք գիրքերը չեն փոխարինած ժապաւէններով կամ վիտէօներով, ինչպէս՝ եւրոպական այլ ժողովուրդներ կամ նոյնինքն Ամերիկացիները: Իրօք, հրատարակչական մարզը կը մնայ Ֆրանսայի մշակութային մեծագոյն ճարտարարուեստը: Անցեալ տարի Ֆրանսայի մէջ 2,36 միլիառ Եւրօ արժողութեամբ 360 միլիոն գիրք հրատարակուած է: Ֆրանսայի Հրատարակիչներու Ազգային Դաշնակցութեան համաձայն, որ հռչակաւոր է իր աւանդապահ մօտեցումով, 2001-ի ընթացքին 54,415 գիրք հրատարակուած է՝ համեմատութեան 4,9%-ի յաւելում մը արձանագրելով 2000-ի բաղդատած: Այս գիրքերէն 26,499-ը նոր վերնագիրներ են (համեմատութեան յաւելումը 2,6% է): Մինչդեռ Ֆրանսայի շարժապատկերի ճարտարարուեստին մէջ միայն 204 նորութիւններ հրապարակուած են անցեալ տարի (համեմատութիւնը բարձրացած է 20%-ով) եւ վաճառուած է 76 միլիոն տոմս:

Թէեւ շարք մը եւրոպական երկիրներ, ինչպէս՝ Մեծն-Բրիտանիա, Գերմանիա, Իտալիա եւ Սպանիա, հետզհետէ աւելի մեծ թիւով գիրքեր կը հրատարակեն, սակայն Ֆրանսայի մէջ այս մարզը տակաւին կը պահէ շարժապատկերի հետ խորհրդաւոր մրցակցութիւն մը: Պէրնար-Հանրի Լեւիի եւ 2001-ի Կոնքուրի մրցանակակիր Ժան-Քրիսթոֆ Ռուֆէնի նման գրագէտներ աստղերու համազօր հռչակ կը վայելեն, իսկ գիրքերու վերաբերող զրոյցներ մշտական ներկայութիւն են պատկերասփիւռի պաստառին վրայ: Ֆրանսական «Լիռ» թերթին խմբագիրը՝ Փիէր Ասուլին կ'ըսէ. «Ֆրանսացիք միշտ զգացած են, թէ գրելը հաղորդակցութեան ամէնէն ազնուական միջոցն է, եւ՝ խորհրդածութեան ամէնէն ազնիւ ձեւը: Գրել կը նշանակէ ապրիլ, սակայն գրածդ հրատարակել կը նշանակէ ներկայանալ աշխարհին»:

Գրական տարեշրջանին առաջին շաբաթները ձեւով մը հրատարակչական մարզին «Գաննի փառատօնն են»: Այս աշնան շուկայ իջան 663 նոր վէպեր, որոնց 93-ը՝ երախայրիքներ: Հրատարակիչներու Ազգային Դաշնակցութեան համաձայն, «Ֆրանսայի տարածքին կան 60 միլիոն ընթերցողներ եւ 60 միլիոն գրել փափաքողներ»:

Ֆրանսական գրականութեան պաշտպաններ մտահոգութիւն կը յայտնեն, թէ այս թիւերը շատ մեծ են եւ որակը սկսած է տուժել: Անոնք կ'ամբաստանեն հրատարակիչները, որոնք չեն ուզեր փախցնել հաւանական պէսթ սելըր մը հրատարակելու առիթը, ինչ որ կը բազմացնէ միջակ կարողութեամբ գրագէտներու գործերը, մինչդեռ ճշմարիտ տաղանդներ կը կորսուին ընդհ. խառնիճաղանճին մէջ: Գրականագէտ Փիէր Ժուրտ, որուն գործը անցեալ Յունիսին արժանացաւ Աքատէմի Ֆրանսէզի մրցանակին, կը վիճի, թէ հրատարակութիւններու հոսքը արդիւնք է անհատապաշտութեան ընդհանրացումին և անմակարդակ գրաքննադատներու, որոնք իրե՛նք թափթփած վէպերու հեղինակներ են, հետեւաբար կը խուսափին չափանիշներու անկումը քննադատելէ: Այլ հեղինակներ, որոնց գործերը որեւէ արժէք չեն ներկայացներ, կը փորձեն ուշադրութեան առարկայ դառնալ տարակարծութիւններ ստեղծելով, կ'ըսէ ան: «Այնքան շատ են նոր հեղինակները եւ անոնց գործերը, որ չենք կրնար բոլորին տեղ տրամադրել: Յաճախ ամբողջ դարաններ կը պարպենք նոր հրատարակութիւններու տեղ բանալու համար, — կ'ըսէ Փարիզի կեդրոնը գտնուող գրախանութի մը սեփականատէրը: — Վերջաւորութեան ընթերցողներուն կը հրամցնես այն գիրքը, որ ամէնէն աւելի ծախուելու հաւանականութիւն ունի»:

Այս եղանակին աղմուկը բարձրացած է երկու վէպերու շուրջ, որոնց հեղինակներէն մէկը՝ Ֆլաւիա Պիւյոր 14 տարեկան է, իսկ միւսը՝ Մայեւա Փուփար՝ 16 տարեկան: Սկեպտիկներ անոնց առաջին վէպերու գրաւչութիւնը կը վերագրեն պատանի գրողներու նկատմամբ ժողովրդային հետաքրքրութեան: 19 տարեկան Լոլիթա Փիլի «Հէլ» վէպը, կիսաինքնակենսագրական գործ մը, որ կը պատկերէ Փարիզի հարուստ պատանիներուն թմրեցուցիչի գործածութեամբ ու ազատութեամբ յատկանշուած կեանքը, անցեալ Մայիսէն ի վեր մաս կը կազմէ պէսթ սելըրի ցանկերուն: Թէեւ Ասուլին «զերօ» նիշը կու տայ այս վէպին, սակայն անիկա կը վաճառուի, «որովհետեւ գոյութիւն ունի պատանիներու ստուար թիւ մը, որ հաճոյք կը զգայ կարդալով ինքնակործան պատանիներու մասին այլ պատանիի մը գիրքը: Ինչպէս այլ մարզերու մէջ, հրատարակիչներ եւս կանէք գիրքեր եւ կանէք հեղինակներ պիտի օգտագործեն յաճախորդներու պահանջը գոհացնելու համար», կը բացատրէ ան:

Ուրախալին այն է, ինչպէս կ'ըսէ Ասուլին, որ դատարկ կամ առաջին գործով դէպի աստղերը բարձրացող գրագէտները չեն նսեմացներ նոր կամ իրենք զիրենք հաստատած շնորհալի հեղինակներու պատկառելի ներկայութիւնը: Այս տարուան նոր հրատարակութիւններուն անուանացանկը կ'ընդգրկէ բեղուն եւ ինքնատիպ հեղինակներու անուններ, ինչպէս՝ Ամելի Նոթոմ, Էրիք-Էմանուէլ Շմիթ, Եան Քեֆելէք եւ Նինա Պուրաուի: Օտար թարգմանութիւնները, որոնք ֆրանսական հրատարակչական մարզին մէջ կարեւոր տեղ ունին, կ'ընդգրկեն Նատին Կորտիմըրի, Ճիմ Հերիսընի, Վ.-Ս. Նայփոլի եւ Ճանաթըն Ֆրենզընի գործերը: Այս բոլորը բաւական որակ եւ այլազանութիւն կ'ընձեռեն արձակուրդէն վերադարձած Ֆրանսացիներուն, որպէսզի իրենց ընկճուածութիւնը փարատեն գիրք կարդալով:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ «ԱՐԱՄ»Ի ԱՌԹԻՒ

Ռոպէր Քէչիչեանի «Արամ» ժապաւէնը հրապարակ ելաւ Զորեքշաբթի, Նոյեմբեր 27-ին փարիզեան վեց սրահներու մէջ եւ գաւառը: Նիւթը կը վերաբերի հայկական ահաբեկչութեան, հայ ընտանիքի մը ապրած տագնապին, Թուրքերու վայրագութեանց, ֆրանսական Տէ-Էս-Թէ-է դերին եւ այլն, եւ այլն:

«Մոնտ»ի Նոյեմբեր 27-ի թիւին մէջ, Իզապէլ Ռենիէ դրուատալից տողերով կ'անդրադառնայ ֆիլմին եւ ընդհանուր ձեւով իր նկատած քանի մը թերիներու մասին ալ կ'ըսէ թէ անոնք խնդրոյ առարկայ չեն ըներ ոչ գեղագիտական յաջողութիւնը, ոչ ալ յուզական ուժգնութիւնը:

Նոյն մօտեցումը չունի «Գանար — Անշէնէ», որ ֆիլմը դասելէ ետք անոնց կարգը, զորս կարելի է «ի հարկին տեսնել», բաւական հեգնական ոճով կ'արտայայտուի, Քէչիչեանի այս առաջին ֆիլմը գրեթէ հաշուեյարդար մը կը նկատէ («Հերոսները՝ Հայ են, սրիկաները՝ Թուրք»), պատումն ալ անիրական, պարզամիտ եւ մանիքէական կը գտնէ:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻՒԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

— Այդ ալ կարեւորութիւն չունի, բայց աս եւս ըսեմ, որ մենք կարող ենք միջամտել եւ քեզ դատապարտել չի տալ: Խնդիրը այն է, որ դուն առիթ մը ստեղծես յարաբերութիւն հաստատելու համար Պատրիարքարանի հետ:

— Բայց ատոր համար պէտք է, որ փաստաբան մըն ալ բռնեմ ինծի:

— Ես փաստաբան մը կը ճարեմ:

— Շատ շնորհակալ եմ, որովհետեւ ես բնաւ այդ տեսակ գործողութիւններ չեմ գիտեր:

— Ձեզի ճամբան ցոյց կու տանք, անհոգ եղէք: Դուք միայն ըսէք, — որ համամի՞տ էք այս դիմումը ընելու:

— Համամիտ եմ, քանի որ հարկ է ընել:

— Ուրեմն կրնամ լուր տանիլ Բէշատ պէյին, թէ մէկ — երկու օրէն Դատաստանական խորհուրդին դիմում պիտի ընէք ամուսնալուծում պահանջելու համար:

— Մէկ — երկու օրէ՞ն:

— Բնականաբար. պէտք չէ ժամանակ կորսնցնել:

— Լա՛ւ, թող ձեր ըսածին պէս ըլլայ:

Արթին իր առաքելութեան յաջողութենէն գոհ՝ մեկնեցաւ:

Քիչ ետքը Տիրան եկաւ իր հօմանուհին տեսնելու:

Շատ ուրախ կերպարանք մը ունէր:

— Գործերնիս կարգին է, — գոչեց գեղուհին համբուրելով, — աչքդ լոյս:

— Ի՞նչ կայ որ:

— Շէնքը բռնեցինք:

— Ի՞նչ շէնք...

— Խաղարանին համար, մոռցա՞ր, — գոչեց Տիրան զարմացած:

— Ես կարծեցի, որ կատակ ըրիր, — պատասխանեց Լիւսի:

— Ինչպէ՞ս կատակ, հազար ոսկի բէհ վճարեցի, չորս հազար ոսկի ալ կահաւորման համար ծախք պիտի ընենք:

— Բայց քանի՞ ոսկի դրամագլուխ կը դնեն կոր այդ մարդիկը:

— Տասը հազար ոսկի:

— Քանի՞ հոգի են:

— Երկու հոգի:

— Ուրեմն շատ հարուստ են:

— Բնականաբար, երկու տարուան մէջ միլիոն շինած են:

— Դուն ի՞նչ պիտի շահիս այդ գործէն:

— Ամէն բան ինծի յանձնուած է: Ես պիտի ըլլամ խաղարանին տէրն ու տնօրէնը:

— Ուրեմն ապագադ ապահովեցիր:

— Բնականաբար, եւ նոյնիսկ ներկաս:

— Ինչպէ՞ս, արդէն իսկ դրամ տուի՞ն:

— Իրենք բան մը չտուին, բայց շէնքին տիրոջմէն, իբրեւ միջնորդչէք, հարիւր ոսկի առի:

— Ուրեմն հարուստ ես այսօր:

— Եւ եկայ, որ կառքով պտոյտ մը ընենք միասին:

— Կեցցե՛ս, Տիրան, ես կը վախնայի, որ երբ դրամ ունենաս՝ զիս պիտի մոռնաս:

— Այս հաւա՞տքը ունիս վրաս:

— Ինչ գիտնամ, էրիկմարդոց վրայ կարելի չէ վստահիլ:

— Լաւ ուրեմն. հիմա տեսա՞ր, որ ես քու գիտցած էրիկմարդերէդ չեմ: Գնա շուտ հագուէ, ու Շիշլի երթանք:

Գեղանի մանկամարդուհին փութաց սենեակը եւ հագուելով՝ վար իջաւ:

Տիրան արդէն միասին բերած էր կառքը, որ տան դրան առջեւ կը սպասէր:

— Ո՞ւր պիտի երթանք, — հարցուց Լիւսի՝ կառքին մէջ տեղաւորուելով:

— Շիշլի ճաշարան մը կ'երթանք ու ժամանակ կ'անցընենք:

— Պայմանով, որ շուտ վերադառնանք:

— Ինչո՞ւ համար:

— Որովհետեւ այս իրիկուն հազարապետը պիտի գայ, եւ միասին թատրոն պիտի երթանք:

— Մաքս Լէպի՞նկը:

— Այո:

— Աղէկ, թող այնպէս ըլլայ: Հիմա ինծի մտի՛կ ըրէ:

— Խօսէ՛, տեսնենք:

— Քենէ մեծ ծառայութիւն մը կը սպասեմ:

— Ի՞նչ ծառայութիւն:

— Իմ բանալիք խաղարանիս յաջողութիւնը քու ձեռքդ է:

— Իմ ձե՞ռքս, ինչպէ՞ս, ես ի՞նչ դեր կրնամ կատարել:

(Շար. 347)

(Շար. Ա. էջէն)

Թիւը: Շարժումը ծայր առած էր 2000 Հոկտեմբերին, շուրջ 1000 բանտարկեալներու կողմէ:

ԼՈՐՒՈԼԻ ՄԷՋ (Տոմի նահանգ), Նոյեմբեր 29-ին Ա. 7 կառուղիին վրայ, 81-ամեայ վարորդ մը որ 150 քիլոմեթր արագութեամբ կը վարէր իր Մերսէտէսը փոխանակ 90-ի, 6 հրշէջներու բախած է, որոնք օգնութիւն կը բերէին արկածեալներու: Հինգը մեռած են, վեցերորդը ծանրօրէն վիրաւորուած է: 48 ժամ յետոյ արկած մը եւս պատահած է Ռէօնժիս եւ երկու հրշէջներ ծանրօրէն վիրաւորուած են:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ, առաջին անգամ ըլլալով տիրացաւ Տէյվիս Բաժակին, յաղթելով Ֆրանսայի Դեկտեմբեր 1-ին: Բայց եւ այնպէս Շիրաք շնորհաւորեց Ֆրանսայի հաւաքականը եւ ճաշի հրաւիրեց Դեկտեմբեր 2-ին, Էլիզէ:

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ, 5000 հոգի ցոյց մը ըրած են «ո՛չ» ըսելու համար Իրաքի դէմ պատերազմի մը հեռանկարին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր. Ժան Այանեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց կնոջ, մօր եւ ազգականին՝ Անի Այանեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 40 Եւրօ կը նուիրէ Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին: Այս առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. —

Պր. Ժան Այանեան 200 Եւրօ, Տիկին Ֆերնանտ Բալոյեան 80 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գարաօղլանեան եւ Վիէնի Մշակոյթի Տուն 50-ական Եւրօ, Տիկին Քրիսթին Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Աստուր Մաղաքեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Թաղէոսեան 30-ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Գլումճեան 25 Եւրօ, Տիկին Վարդանոյշ Ֆաքրիկեան 20 Եւրօ:

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris Vᵉ

Exposition-Vente de tapis arméniens
contemporains des Ateliers HEMAG'S

Du vendredi 6 au dimanche 15 décembre, tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

Vernissage
le Vendredi 6 décembre de 19h à 21h

— Entrée libre — Cocktail —
Métro: Cardinal Lemoine/Monge

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ Է ԳԻՒՄՐԻԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Այդ առթիւ, Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիները, ամբողջ օրը բաց պիտի մնան եւ ժամը 12-ին աղօթք եւ հոգեհանգիստ պիտի ըլլան ահաւոր երկրաշարժի աղէտեալներուն համար:

Կը հրաւիրուինք ամէնքս, այդ օր, անպայման՝ գէթ պահ մը՝ եկեղեցի երթալ, մոմ մը վառել եւ երկիւղած աղօթքով հոգեկան հաղորդութեան մէջ գտնուելու անոնց հետ:

LE COMITE DES DAMES
DE LA CATHEDRALE ST JEAN-BAPTISTE
DE PARIS
organise

LE REPAS TRADITIONNEL
DE FIN D'ANNEE

Dimanche 22 décembre à 13h

Salle «Nourhan Fringhian»
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
Réservation des places avant le 17 décembre
— Secrétariat de l'Eglise: 01.43.59.67.03
— Comité des Dames: 01.47.43.12.66
— Père Avédis Balekian: 01.46.62.01.29
Participation aux frais : 20 euros.

Après le succès de
WELCOME TO GLENDALE
Nareg DOURIAN
revient à TEBROTZASSERE
avec
WELCOME HOME
accompagné de sa troupe
le Vendredi 6 décembre à 20h30

Dans la Salle des Fêtes
de l'Ecole Tebrotzassère
1, Bd du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY
Réservations et renseignements :
☎ 01. 43. 81. 01. 72

Chorale Koghtan de l'UGAB-Paris

le dimanche 8 décembre à 11 h 45

Dans le cadre des **matinées musicales** de l'Eglise Evangélique Allemande de Paris

La Chorale Koghtan
dirigée par Haïg Sarkissian
donnera un concert
25, rue Blanche, 75009 Paris

Les matinées musicales sont ouvertes à tous.

Բարձր հովանաւորութեամբ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի

ԱՐԱՄ Ա.
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Ձեզ կը հրաւիրէ ներկայ գտնուելու իր կազմակերպած

ՄԵԾ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԻՆ

ի նպաստ Մարսէյլի Համազգայինի Դպրոցին

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 20.15-ին

dans les Salons de l'Hôtel «PALM-BEACH»
200, Corniche J.-F. Kennedy — Marseille 7ᵉ
Tél. : 33 - 0 - 4.91.16.19.00 — Fax : 33 - 0 - 4.91.16.19.39

Կը խնդրուի ձեր մասնակցութիւնը հաստատել Դեկտեմբեր 1-էն առաջ:
Հեռաձայն՝ 33 – 0 – 4.91.93.75.25 – Հեռապատճէն՝ 33 – 0 – 4.91.93.90.18

LE CENTRE D'HISTOIRE
ARMENIENNE CONTEMPORAINE
et L'UGAB-JEUNES
organisent
une table-ronde sur :

La Turquie et les Arméniens

problèmes actuels et perspectives

avec
ALEXIS GOVCIYAN,
CLAUDE MUTAFIAN,
RAYMOND KEVORKIAN

le vendredi 13 décembre à 20h45

au Centre Culturel **A. Manoogian**
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

— Entrée libre —

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1ᵉʳ
☎ 04 91 50 15 09

Vendredi 6 décembre à 19 h

Le Docteur ALBERT KHAZINEDJIAN présente et dédicace ses ouvrages
— **L'Eglise arménienne dans l'Eglise universelle**
— **L'Eglise arménienne dans l'œcuménisme**
Edition l'Harmattan.

Albert Khazinedjian est docteur en médecine. Il doit sa formation théologique à deux prélats, Mgr Ardavast Terterian, archevêque à Antélias (Liban) et feu Mgr Hagop Vartanian.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel

invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures

Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :

L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.

Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

Section Marseille-Ville «SOSSE MAYRIG»

Super Loto

Dimanche 8 décembre à partir de 15h

Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, 13001 MARSEILLE

Nombreux lots :
Bijoux — téléviseurs — etc...

ESPOIR POUR L'ARMENIE
ET
MASTER MUSIC
présentent

NEW GOSPEL FAMILY

CONCERT DE BIENFAISANCE

au bénéfice du CENTRE MEDICAL POUR ENFANTS DE SPITAK

Samedi 14 Décembre à 20 heures 30

Palais des Arts et des Congrès (P.A.C.I.)
25, avenue Victor Cresson — Issy-les-Moulineaux

Prix des places : 15 euros: Adultes — 10 euros: Enfants, Etudiants

Billeterie et renseignements :
— **Espoir pour l'Arménie**: Tél. : 01.47.36.02.50
— **P.A.C.I.**: Tél.: 01.46.42.70.91
— **www.newgospelfamily.com**

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Գրական երեկոյթ

ԴԱՆԻԱՑԻ ՄԱՐԴԱՍԷՐ ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ

եւ

ԵՂԵՌՆԻ ՈՐԲԵՐԸ

Կը դասախօսէ՝
ՌՈՎԻՆԱՐ ԳԵՐՈՆԵԱՆ
Պատմաբան եւ ՍԷ - էն - էր - էս-ի
հետազօտող

Երկուշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 20.30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue — 75009 PARIS
métro : Cadet

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլ Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, Նոյեմբեր 17-ի հոգեճաշին առթիւ:

Տէր եւ Տիկին Կորիւն Բարխեան, Տէր եւ Տիկին Յարութ Գապայեան 25-ական Եւրօ, Պր. Ալեքս Գույումճեան, Օրիորդ Պէրճէտիս Մինասեան 45-ական Եւրօ, Տիկին Ալիս Շաքոֆ Տէր եւ Տիկին Կարօ Շամոյեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Փափազեան 40-ական Եւրօ, Օրիորդ Աստղիկ Տէր - Պարսամեան, Օրիորդ Սեդա Ռստուլիքեան 60-ական Եւրօ, Պր. Ժագ Մանուկեան 60,98 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Լամպէրսիքիքի 76,22 Եւրօ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4
MERCREDI
4 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.571 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.571

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 2 / 3)

ԼՂՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 2-ին Հայաստանի Ազգային Ժողովի Նախագահ Ա. Խաչատրեան ընդունած է ԼՂՀ պաշտօնակիցը՝ Օ. Եսայեանը: Այս վերջինը տեղեկացուցած է թէ ԼՂՀ Ազգային Ժողովին մէջ արդէն կազմուած է Վերահսկիչ պալատ ու ընտրուած նախագահ: Լաւ արդիւնքներով աւարտած է տնտեսական տարին ու գիւղատնտեսութեան մէջ նշանակալից ձեռքբերումներ արձանագրուած են: Երկու նախագահները գոհունակութիւն յայտնած են որ կատարուած վերջին թելէթոնով հանգանակուած գումարները Հիւսիս - Հարաւ մայրուղին 35 - 40 քիլոմեթր եւս երկարելու կարելիութիւն կուտան:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտ. 27-ի դատին Նոյ. 28-ի նիստին հերթապահ ոստիկան Ա. Մինասեան հարցաքննուած է: Ան հարցումներուն մեծ մասին պատասխանած է թէ «չի յիշեր»: Փաստաբաններէն մէկը նշած է թէ չյիշելու պարագան փնք կը նկատէ վկայութիւն տալէ խուսափիլ: Հարցումները գլխաւորապէս վերաբերած են լրագրող Ն. Բաղալեանի աՀաբեկիչներուն հետ չէնք մտնելուն, գործածած արտօնաթուղթին, եւ այլն:

ՍԻՏԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Առողջապահութեան նախարարութեան սիտայի կանխարգելման կեդրոնին մօտ 217 հիւանդ արձանագրուած է, որոնց 207-ը Հայաստանի քաղաքացիներ են: Հաշուարկներու համաձայն երկրին մէջ 2200 - 2400 վարակակիր անձ կայ: Մինչեւ այս տարուան Նոյեմբեր 1-ը, սիտայէն մահացած է 27 հոգի: Վարակակիրներուն 81%-ը 20 - 39 տարեկան են, երեքը մինչեւ 14 տարեկան երախաներ: Վարակումին գլխաւոր պատճառը թմրեցուցիչներու երակէ սրսկումն է ու սեռային յարաբերութիւնները: Մասնագէտներու կարծիքով՝ Հայաստան այն երկիրներու շարքին է ուր հիւանդութիւնը աճ կ՚արձանագրէ:

ԿԱԶԱԿ ԱՏԱՄԱՆԸ ԵՐԿՈՒ ՀԱՅՈՒ ՈՃՐԱԳՈ՞ՐԾ

Ռոստովի մարզային դատարանին մէջ սկսած է դատուիլ կազակ ատաման մը, Պ. Մոլոդիդով որ կը մեղադրուի նաեւ երկու հայ առեւտրականներու սպանութեամբ: Ան ծանօթ է ազգայնամոլ գաղափարներով, կամաւոր կերպով մասնակցած է նախկին Խորհրդային Միութեան շրջանային գրեթէ բոլոր հակամարտութիւններուն: Կրասնոտարի Հայերուն «Երկրամաս» թերթը գրած է թէ ոստիկանութեան համաձայն մասնակցած է նաեւ երկու հայ առեւտրականներու սպանութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՆ - ԼՈՒԻ ԲՈՒՐԼԱՆԺ, եւրոպական երեսփոխան եւ մասնագէտ Եւրոպական Միութեան հարցերուն, հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկարօ»յի (Դեկտեմբեր 3) ուր կը շեշտէ որ «Թրքական հարցը սահմանադրական վիճարկումին բանալին է»: Իրաւունք կուտայ Ժիսքար տ'Էսթէնի որ հարցը հրապարակեց եւ կ'ըսէ՝ «Կը փորձուիմ ըսելու Ժիսքարի՝ շատ յլատակ եղաք Թուրքիոյ մասին, աւելի համարձակ չըլլալու համար հիմնարկներու մասին»: Պաշտպանել, կ'աւելցնէ, Թուրքիոյ անդամակցութիւնը, այսինքն Պետութեան մը աշխարհագրականօրէն օտար եւ պատմականօրէն ընդդիմադիր Եւրոպայի, կը նշանակէ ընդունիլ որ Միութիւնը ոչ մէկ սահման ունի աշխարհաքաղաքական գետնի վրայ եւ կը ձգտի պետութիւններու տեսակ մը ընկերութիւն դառնալու: Ոչ ոք կրնայ երեւակայել որ Միութեան վերջնական սահմանագլուխը Քիւրտիստանէն անցնի եւ ընդմիշտ Եւրոպայի Քիւրտեր ըլլան եւ Ասիոյ Քիւրտեր»: Պուրլանժ դէմ կ'արտայայտուի նաեւ Արտաքին Նախարար՝ Տ. տը Վիլըփէնի, որ նախորդ օրը թեր արտայայտուած էր Թուրքիոյ անդամակցութեան: Նկատել կուտայ՝ ինչպէս պիտի ըսէր պարոն տը լա Փալիս, աշխարհագրականօրէն, Եւրոպան ոչ Ասիա է, ոչ Ափրիկէ, ոչ Ամերիկա եւ տեղին է հաստատել Եւրոպայի սահմանները այնպէս ինչպէս ճշդուեցան 19-րդ դարուն:

ՊՈՒՇ աճապարեց յայտարարելու Դեկտեմբեր 2-ին, որ Իրաքի դիրքը քաջալերական չէ :Արդարեւ, կը գտնէ որ արդէն իսկ Պաղտատի յանցանքը բացայայտ է: Եղածն այն է որ ՄԱԿ-ի Նախորդ պատուիրակութեան քննիչներու ցանկագրած կազմածները չկան հոն ուր, պէտք է ըլլային:

ՉՈՐՍ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐ սպաննուած են Այսրյորդանան եւ Գազայի գօտիին մէջ: Միջադէպերը պատահած են Ճենին, Թիւլքարէմ եւ Գազա: Իսրայէլ, Դեկտեմբեր 2-ին, հրահանգած էր պաղեստինեան 15 անբնակ տուներու քանդումը հրէական Քիրիաթ Արպա գաղութին (Այսրյորդանան) եւ Հեպրոնի պատրիարքներու դամբարանին միջեւ:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻԱ համաձայնութեան յանգեցան եւ Սանկաթի գաղթակայանը վերջնապէս կը փակուի Դեկտեմբեր 31-ին, փոխանակ 2003 Մարտ 31-ի: Սարքոզի կրցաւ համոզել Անգլիացիները որ պէտք է մասնակցին այդ փակումի որոշումին իրենց երկիրն ընդունելով գաղթողներու մէկ կարեւոր մասը: Շաբաթներ տեւեցին վիճաբանութիւնները եւ Դեկտեմբեր 2-ին, ի վերջոյ, Անգլիա ընդունեցաւ անոնց 80%-ին ապաստան տալ (բոլոր Իրաքցիները եւ 200 աֆղան): Մնացեալով Ֆրանսա կը զբաղի, կեցութեան արտօնութիւն տալով:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ քարիւղի արտադրութիւնը 9% յաւելում արձանագրած է տարուայն առաջին 9 ամիսներուն, հասնելով 346,15 միլիոն թոնի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ վճռած է աւելի խիստ պայքար տանիլ խարդախութեան դէմ, քանի այդ խարդախութիւնները տարեկան 200 միլիոն Եւրոյի վնաս կը հասցնեն ընկերութեան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ երթուղարձ մը ըրաւ Մարոք Դեկտեմբեր 2-ին եւ ճաշեց Մոհամէտ Զ.ի հետ եւ այդ առթիւ արտայայտեց իր զօրակցութիւնը երկրին կրած վերջին աւերին առթիւ (տեղատարափ անձրեւներէն 63 հոգի մեռան եւ մեծ վնասներ եղան):

ՍՊԱՆԻՈՅ Խուան Գարլոս թագաւորին այցելութիւնը Կալիսիոյ Մուքսիա նաւահանգիստը որ ամէնէն աւելի ապականած է Փրէսթիժի թափած քարիւղէն, մեծ տպաւորութիւն գործած է տուժող բնակչութեան վրայ: Հանգստեան կոչուած պաշտօնատար մը ըսած է՝ «քաղաքական դէմքերը ստախօսներ են, թագաւորը, ինք, ճշմարտութիւնը կ'ըսէ»: Դեկտեմբեր 2-ին մտահոգութիւնները աւելցած էին ֆրանսական ծովափներուն համար:

ԼԱԼԷ ԱՔԿԻՒՆ, ծագումով Թուրք առաջին կինն է որ երեսփոխան ընտրուած է Գերմանիա (Սոսիալ դեմոկրատ) եւ «Լիպերասիոն», (Դեկտեմբեր 3) ամբողջ էջ մը յատկացուցած է իրեն: Ծնած Պոլիս, 1953-ին, Գերմանիա գաղթած է ծնողքին հետ 1962-ին: Բժշկութիւն, ազգագրութիւն եւ հոգեբանութիւն ուսած է: Ներկայիս մտահոգ է իսլամականներու յաղթանակէն: Դժգոհ է, սակայն, Ժիսքարի դիրքէն եւ կ'ըսէ. - «Ժիսքար տ'Էսթէն պէտք է գիտնայ որ Թուրքիա նոյնքան լաիք երկիր մըն է որքան Ֆրանսան եւ թէ անձերու ժողովրդավար նկարագիրը իրենց կրօնքէն կախում չունի: Այն գաղափարը ըստ որուն քրիստոնեաները լաւ դեմոկրատներ են եւ մահմետականները գէշ դեմոկրատներ, սխալ է եւ քաղաքականօրէն վտանգաւոր: Հարցը պարզ է. - Եթէ Թուրքիա ունի հարկ եղած չափանիշները Եւրոպա մուտք գործելու համար, կը մտնէ: Եթէ՝ ոչ, պէտք է սպասէ»:

ՄԱԿ-Ի Համաշխարհային Սնունդի Ծրագրի մարմինը դատապարտած է իսրայէլեան բանակը որ գիտակցաբար քարուքանդ ըրած է հարիւրաւոր թոն սնունդ իր մէկ պահեստանոցին մէջ (Գազա) եւ վնասուց հատուցում պահանջած է: Պահեստանոցը լուսաւորուած էր եւ յստակօրէն ճանաչելի, կ'ըսէ Մարմնին բանբերը:

ՌՈԹԵՐՏԱՄԻ (Հոլանտա) մէջ, Ֆրանսացի մը կը դատուի, այն ամբաստանութեամբ որ մասնակցած է հակամերիկեան ոճրափորձերու Եւրոպայի մէջ: Ֆրանսացին (դաւանափոխ եղած) եւ իր չորս ընկերները կը մեղադրուին որ Փարիզի ամերիկեան դեսպանատան դէմ արարք մը կը պատրաստէին:

ԱՄՆ-ՈՒ ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

ԱՄՆ-ու ղեկավարութիւնը որ վճռակամ է Իրաքի դէմ պատերազմ մղելու, Թուրքիոյ Ուաշինկթընի դեսպանին հաղորդած է Անգարայէն ունեցած ակնկալութիւնները: Դեկտ. 3-ին ալ նոյն խնդիրով Անգարա կը գտնուէին ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան փոխ-նախարար Փ. Վոլֆովից եւ Արտաքին գործերու նախարարին օգնականներէն Մ. Կրոսման:

Ուաշինկթըն կ'ուզէ պատերազմի ընթացքին գործածել Թրքական օդային տարածքը եւ իր զինուորական խարիսխները, Թրքական հողատարածքը, նաւահանգիստները: Յաւելեալ, ըսուած է թէ անկարելի չէ որ բանակի ուժեր ալ յարձակումներուն ներգրաւելու դիմում կատարուի:

Անգարայի համար շատ հաւանօրէն դժուար է չընդունիլ այս պահանջները, մանաւանդ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան խնդրին մէջ ԱՄՆ-ու ընծայած կարեւոր նեցուկէն ետք: Այսուհանդերձ, մամուլը շատ պատրաստակամ չի թուիր դրական կեցուածքի մը: Օրինակ, Դեկտ. 3-ի «Հիւրրիյէթ»ի մէջ խմբագիր Օ. Էքշի հարց կուտայ թէ ԱՄՆ-ու պահանջներուն փոխարէն Թուրքիա ի՞նչ վարձատրութիւն պիտի ունենայ: Կ'ուզէ որ ապահովութիւն տրուի քրտական պետութեան մը կազմութեան արգելքին, Քէրքիւքի շրջանի Թիւրքմէններուն ճակատագրին մասին: Ապա, կը գրէ թէ պատերազմին աւարտէն ետք ԱՄՆ կը վերադառնան իրենց տեղը, բայց Թուրքիա կը շարունակէ դրացին մնալ Իրաքի որ արդէն թշնամի չէ իրեն եւ անշուշտ դիւրաւ պիտի չմոռնայ իր վրայ կատարուած յարձակումին Թրքական զօրքերու ալ մասնակցութիւնը:

Թերթը կ'արձագանգէ բարձրաստիճան պաշտօնատարի մը ամերիկեան պահանջներուն առընչուած արտայայտութեան: Այդ անձնաւորութիւնը ըսած է թէ ԱՄՆ օդային տարածքը եւ զինուորական խարիսխները գործածելու արտօնութիւն նախապէս ալ ուզած էին, ինչ որ բանակցելի կը գտնէ. սակայն, հողատարածքը գործածելու դիմումը եւ զօրք տրամադրելու հարցը վերջին ծայր փափուկ խնդիր կը նկատէ:

DECLARATION DU C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Les 12 et 13 décembre prochains le sommet européen de Copenhague examinera, entre autres, le calendrier de l'éventuelle adhésion de la Turquie.

Média et hommes politiques s'exprimeront diversement quant à l'opportunité de cette candidature, ou quant à savoir si ce pays remplit tous les critères dits «de Copenhague». Etrangement et systématiquement l'un de ces critères est occulté: celui portant sur la reconnaissance par la Turquie moderne du génocide commis par le gouvernement Jeunes Turcs à l'encontre des citoyens arméniens (résolution du Parlement Européen votée le 18 juin 1987 — DOC A2-33/87, point 12).

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF) exprimee ici l'inquiétude mais aussi l'indignation unanime des citoyens français de souche arménienne et sans doute celle des Arméniens du monde entier, constatant cet «oubli».

C'est en leur nom, c'est en vertu des valeurs humaines et de prévention que nous demandons à nos représentants élus, à tous ceux qui n'acceptent pas ce silence indigne, d'exiger que ce préalable figure à sa place légitime. L'inverse constituerait une prime au négationnisme pratiqué depuis si longtemps par l'Etat turc.

Nous nous permettons de rappeler aussi que la France a reconnu «publiquement le génocide arménien de 1915» par une loi votée à l'unanimité de ses parlementaires, loi que le Président de la République a promulguée le 29 janvier 2001. Nous demandons donc avec insistance la stricte et totale application de la résolution du Parlement Européen et la cohérence d'attitude des dirigeants de notre pays, auxquels nous rappelons que la Turquie a, avec insolence, mis en place et pratique depuis 10 ans le blocus terrestre de l'Arménie.

Nous suivrons avec une attention vigilante les positions des différents Etats européens et tirerons enseignement quant à la rigueur des uns et des autres en matière de respect des textes votés.

Désormais, l'oubli ou l'occultation n'aurait aucune excuse.

Paris, le 2 décembre 2002

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Քրոնիկագիր ԽԻՄԵՐԷՈՍ

ԴԷՊԻ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏ - ԳԱՆՁԱՍԱՐ

Գանձասար հասնելու համառօտ ճամբայէն չելեցանք եւ բռնեցինք Աղտամի ճամբան։ Եւրոպայի ճանապարհորդ Տիւ Պուա, ԺԹ. դարուն անցնելով այս վայրերէն կը գրէ — Ցամենայն կողմանս հովտաց եւ դաշտաց հետք ՆԱԽՆԻ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՍՆԱՅՈՒԱԾՔ ՄԵԾԱՄԵԾ ԳԻՒՂՈՐԷԻՑ ՀԱՅՈՑ, հանդերձ գերեզմանական յիշատակօք, խոյակերպ տապանաց, որք զպերճասութիւն վայրացս յանցեալ ժամանակն յանդիման կացուցանեն — (Բազմավէպ, 1989, 204)։

Այդ հայկական մեծամեծ գիւղերուն եւ նախկին բնակութեանց աւերակներուն հանդիպելու ակնկալութեամբ, այս երկար ճամբան ընտրեցի։

Առաջին կարեւոր անունը ԽՈՋԱԼՈՒՆ էր, Ստեփանակերտի օդակայանը, ապա ԱՍԿԵՐԱՆ, որ պարսկական իր բերդէն զատ, մեծ բան մը չէր ներկայացներ. չարունակելով Կարկառ գետի երկայնքն ի վեր բարձրանալ, հսկայական տարածութեան մը վրայ փռուած աւերակ քաղաքի մը դէմ յանդիման գտնուեցանք ԱՂՏԱՄՆ էր։

Ամէն մարդու մէջ, կան պահեր ուր իրարու հակասող զգացումներ կը յայտնուին առանց հոգեկան խռովք ստեղծելու... իմ պահս եկած էր։ Կանգնած բարձր կէտի մը վրայ, Գէորգ եւ ես, ընդհանուր լռութեան մէջ կը դիտէինք մինչեւ հորիզոնը երկարող փլատակ ՍՊԻՏԱԿ ՏՈՒՆԵրու (Աղտամ) քաղաքը, ուր մինչեւ Ղարաբաղեան պատերազմի սկզբնական տարիները կ՚ապրէր 20 հազարէն աւելի բազմութիւն մը... Աղտամը մեր բանակը կործանեց եւ լաւ ըրաւ. Թող մնայ, որպէս կենդանի յուշարձան ամէն անոնց համար որ դարերով մեր քաղաքներն ու գիւղերը Աղտամներու վերածած էին անպատիժ... Թող գիտնան որ եկած է սերունդ մը որ այսուհետեւ Թոյլ պիտի չտայ որ որեւէ հայկական չէն կործանի բարբարոս ձեռքերով։ Անցած է այն ժամանակը երբ ձիերու վրայ նստած, Ալթայի տափաստաններէն, վայրենի հրոսակներ, մեր հայրենի խաղաղ, շինարար ժողովուրդը կը սարսափեցնէին, գիւղերն ու քաղաքները քանդելով, սրբատեղիները պղծելով, երիտասարդները գերելով։ Մինչ մեծ հրճուանքով կը դիտէի այս գերիրապաշտ տեսարանը, երեւակայութեամբ կը տեսնէի մեր դարաւոր բոլոր թշնամիներուն թափօրը, ուխտագնացութիւնը դէպի Աղտամ, որպէսզի Ալիշանի հետ կրկնեն — ԻՄԱՆԱՆ ԱԶԳԵՐ ԹԷ ՀԱՅՔ ՉԵՆ ԱՆՑԵՐ—։

Տիւ Պուայի նկարագրած հայկական մեծամեծ գիւղերէն բան չէր տեսնուեր ճամբու երկայնքին։ Տիրողը ընդհանուր անտառապատ ամայութիւնն էր, Արցախի յատուկ, ուր հազիւ թէ գիւղացի մը տեսնուէր, ձիու կամ ջորիի վրայ, դեբանդին ուսին կախած։

Չեմ յիշեր ո՞ր գիւղին մէջ (ոչ մէկ տեղ ցուցատախտակ դրուած է) տիրուն Նորակերտ խաչքարի մը շուրջ 22 երիտասարդներու նկարներով, տպաւորիչ յուշարձան մը տեսանք. ուրիշ տեղ մը նահատակներուն թիւը աւելի փոքր էր. բայց ամէն անկիւն նահատակներու արիւնով թրջըւած հող... ինչպէ՞ս հակաքրիստոնէական զգացումներ չունենաս Աղտամի դիմաց եւ սիրտ չպաղեցնես։

Մարտակերտի մէջ շարժում կար. նոր տուներ, նոր թաղամասեր սկսած էին բարձրացնել։ Գ ործաւոր մը խնդրեց որ զինք տուն հասցնենք ու մենք կորսուեցանք լեռնային դրախտանման բարձունքներու վրայ, ուր կարծէք մարդ ոտք չէ կոխած տակաւին։

ԳԱՆՁԱՍԱՐ

Եթէ մեր ժիկուլին լեզու ունենար, ո՞վ գիտէ ինչե՛ր պիտի պատմէր մեզի... մանաւանդ կ՚ենթադրեմ որ վերջին Գողգոթան, ուր պիտի չկարենար նոյնիսկ բարձրանալ, եթէ ես իմ պատկառելի ծանրութիւնս չիջեցնէի իր ուսերէն... որովհետեւ ոսկեղէն մասնատուփի նըմանող ԳԱՆՁԱՍԱՐԻ վանքը, հեռուէն, ծառախիտ բլուրի մը գագաթին, անսպասելի սեպ զառիվերի մը առջեւ դրաւ մեզ, ուր գիւղի ջորիներն ալ հաւանաբար կը դժուարանային բարձրանալ։

Բայց երբ հասնիս եկեղեցիին առջեւ գտնուող հարթավայրը, երբ կառքին դուռը բացած՝ յանկարծ գտնուիս ճարտարապետական գոհարի մը դէմ յանդիման, կը մոռնաս մտահոգութիւններդ, ճամբորդութեան պատճառած յոգնութիւնը, Աղտամի ներշնչած խռովքը, նոյնիսկ վերադառնալու մտատանջութիւնը, որ ճամբու ընթացքին մեր խօսակցութեան նիւթ եղած էր. եւ պահ մը անշարժ կեցած, լեզուէդ առաջ՝ հոգիէդ խոր բացագանչութիւն մը կը բխի — Ի՞ՆՉ ՀՐԱՇԱԼԻ ԵՍ ԳԱՆՁԱՍԱՐ —։

Նորոգուած իր վէրքերէն, նաեւ վերջիններէն, որ անմշակ եւ անաստուած Ազերիները պատճառեցին իրեն, ցամաքային եւ օդային իրենց ռմբակոծութիւններով, վերջալոյսի հորիզոնական կարմրաւուն շողերուն տակ, կը նմանի ամպերու մէջ երեւցող տեսիլքի մը, որուն ձեռք կ՚երկարես երազային պատրանքներով...։

Գանձասար, այս բարձունքէն, կարծես օդին մէջ կախուած կ՚իշխէ չորս կողմի անտառապատ լեռներուն, անոնցմէ բաժնուած Խաչէն ձորով. հիւսիս կը գտնուի Մռաւի լեռնաշղթան իր 3724 մեթր Գիւմիշ գագաթով, Արեւմուտքէն Ղարաբաղի լեռնաշղթան, 2389 մեթր Խոճայուրդ կատարով, իրենց խիտ կանանչ անտառներով, բնական շրջանակ մը ստեղծած են, որու կեդրոնը բազմած ինք, կառուցուած կարմրորակ տուֆով, հեռուներէն ուշադրութիւն կը գրաւէ։

Վարը՝ ձորին մէջ, Վանք գիւղը կայ, Արցախի հրաշք գիւղերէն մին։ Իններորդ դարէն կը յիշատակուի որպէս գիւղ, մօտաւորապէս 400 տուներէ բաղկացած, պտղատու ծառերու մէջ թաղուած։ Այէն կը հոսի Խաչէն գետը, յորդահոս առատութեամբ։ Շուրջը կը գտնուին բազմաթիւ հնախօսական վայրեր։ Անցեալին նոյնիսկ հոն պեղումներ կատարած են Իվանովսկին (1896) եւ Սմբատ Տէր - Աւետիսեան (1927)։ Վանք գիւղի տարածաշրջանին մէջ կը գտնուին պատմական յուշարձաններ եւ վանքեր Խոխանաբերդի, Դարպասներու, Հաւապտուկի, Համամի ձորի, Պառաւաձորի, Դերին Եալի, Կպանայ Հողի եւ Կարմիր քարի։

1988 — 1994 տարիներուն, ազատագրութեան պայքարի օրերուն, Վանք տըւած է զոհեր եւ կրած աւերներ, ցամաքային եւ օդային ռմբակոծութիւններու պատճառով։

ԳԱՆՁԱՍԱՐԻ գլխաւոր եկեղեցին, նըւիրուած Ս. Յովհաննէս Մկրտիչին, ներկայ վիճակին մէջ, կառուցուած է 1216–1238 տարիներու ընթացքին, Խաչէնի Իշխանաց — Իշխան Հասան Ջալալ Դոլանի պատուէրով։ Պատմիչը կը գրէ որ 1240–ին, օծումին օրը, ներկայ գտնուած են շուրջ 700 հիւրեր, Ներսէս Կաթողիկոս Աղուանից, Վանական Վարդապետ, Հայաստանէն ժամանած իշխաններ, եպիսկոպոսներ։

Ըստ Ալիշանի, յիշելով Սիւնիքի պատմիչ Ստեփանոս Օրբէլեանը, 10–րդ դարու կէսերուն ԱՆԱՆԻԱ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԿՈՒԳԱՅ ԳԱՆՁԱՍԱՐԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ, ներկայ եկեղեցիէն երկու դար առաջ։

Ներկայ եկեղեցիին շինութիւնը կը յիշէ ժամանակակից պատմիչ Կիրակոս Գանձակեցին տալով մանրամասնութիւններ։

— «Գեղապարդ յօրինուածքով եկեղեցի մը շինեց (Իշխանաց իշխանը), գմբէթաձարդ եւ երկնանման տաճար Աստուծոյ Փառքին... ԳԱՆՁԱՍԱՐ կոչուած վանքին մէջ, Խօխանի բերդին դիմաց, իրենց դամբարանին տեղը, եւ շատ տարիներ աշխատեցան անոր վրայ, եւ երբ աւարտեցաւ, մեծահանդէս նաւակատիք ըրաւ եկեղեցին օրհնելու համար։ Հոն էր Աղուանից Ներսէս կաթողիկոս բազմաթիւ եպիսկոպոսներով, ինչպէս նաեւ մեծ վարդապետն Վանական շատ քահանաներով, հոն էին Գրիգորիս եւ Տէր Եղիա Խաչէնի սուրբ վարդապետները... բազում քահանաներով եւ կ՚ըսուէր որ երէցներու թիւը Է Ճ (700) էր։ Երբ օծումը վերջացաւ, մեծ ճաշկերոյթ տեղի ունեցաւ եւ ինք անձամբ կը ծառայէր հիւրերուն և իւրաքանչիւրի աստիճանին համաձայն, վարձատրութիւններ բաժնած՝ կ՚արձակէր ներկաները։ Այս տեղի ունեցաւ Հայոց ՈՁԹ (1240) թուականին, Վարագվառի մեծ տօնին օրը։ Իր ՄԱՄՔԱՆ կինն ալ գաւիթը շինեց հրաշալիօրէն, եկեղեցի մուտքին, եւ ինքզինքը ամէն տեսակ առաքինութիւններու նուիրելով, հանապազօրեայ պահքերով եւ աղօթքով կը ճգնէր եւ Տիրոջ պատուիրանները կը խոկար գիշեր — ցերեկ ընթերցասիրութեամբ, ինչպէս որ գրուած է» — (Կիրակոս Գանձակեցի, էջ 269 — 270)։

Մինչեւ ԺԹ. դար, Գանձասար եղած է Աղուանից Կաթողիկոսութեան աթոռ։ Անկէ առաջ զանազան քաղաքներ աթոռանիստ եղած են պատմութեան ընթացքին։

552–էն մինչեւ Ը. դար կաթողիկոսութեան աթոռը կը գտնուէր ՊԱՐՏԱՒ։ Ը. — Ժ. դար Բերդակուր, Ժ. — ԺԳ. դարի սկիզբը ԳԱՆՁԱԿ (այժմ Կիրովապատ) մինչեւ ԺԴ. դար փոխադրուած է Մեծարանի վանք, ապա ԳԱՆՁԱՍԱՐ եւ հուսկ ՇՈՒՇԻ, երբ ան կը դառնայ ռուսական հող։

ԱՂՈՒԱՆԻՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԱԹՈՌԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, ինչպէս նաեւ միւս աթոռներունը (ՍԻՍ, ԱՂԹԱՄԱՐ), ծնունդ կ՚առնեն Պատմական Հայաստանի քաղաքական բաժանումներէն, երբ դարերու ընթացքին Արտաշէսեան, Մեծն Տիգրանեան ստեղծած միասնութիւնը, յաջորդներուն օրով կամաց — կամաց կը սկսի քայքայուիլ եւ կրել օտար ազդեցութիւններ, Էջմիածին կը դառնայ եւ կը մնայ միութեան հոգեւոր կեդրոնը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, սակայն կեդրոնախոյս ուժեր, կրօնական պատճառներով (Վրաստանի կաթողիկոսութիւնը), քաղաքական բաժանումներով (Կիլիկիոյ Թագաւորութիւնը), կամ անկախութեան ձգտումներու հետեւանքով՝ (Աղուանից եւ Աղթամարի կաթողիկոսութիւնները) պահելով հանդերձ իրենց հայկական նկարագիրը, դաւանանքն ու ծիսակատարութիւնները, կը ստեղծեն անկախ աթոռներ։

Աղուանից կաթողիկոսութիւնը, արդէն վեցերորդ դարէն, կը յաջողի ձեռք ձգել իրաւունք եւ Պարտաւ քաղաքին մէջ, հիմնել աթոռը նորաստեղծ կաթողիկոսութեան, որուն առաջին գահակալը կ՚ըլլայ ԱԲԱՍ եպիսկոպոս (552 — 596)։

Աղուանից կաթողիկոսութիւնը հայ մշակոյթի պատմութեան մէջ կարեւոր դեր խաղացած է տալով երեւելի անձնաւորութիւններ. Վիրօն կաթողիկոս, Դաւթակ քերթող, Մովսէս Կաղանկատուացի, Վարդան Արեւելցի, Վանական Վարդապետ եւ Գրիգոր Պատմիչ. անոնց նախաձեռնութիւններով Արցախը ունեցած է իր միջնադարեան համալսարանները՝ Գանձասար, Դադիվանք, Խադրավանք, Գտչավանք։

Կը մտնենք եկեղեցին. հոն է Տէր Յովհաննէս քահանան, հովիւը գիւղին եւ առաջնորդը վանքին։ Տեղացի է, երիտասարդ եւ համակրելիօրէն զարգացած։ Կը բացատրէ, կը պատմէ, ցոյց կու տայ. կը խօսի տարած եւ տանելիք աշխատանքներու մասին։ Դուրսը երիտասարդներ կան որ եկած են յաջորդ օրուան աշխատանքներուն օրակարգը խնդրելու Տէր Հայրէն. վայրկեան մը կը բացակայի։ Իր հինգամեայ շարաճճի մանչն է որ մեզ կը զբաղցնէ, կ՚երգէ, կ՚արտասանէ, կը վազվզէ, վայրկեան մը չի կենար։

Գմբէթը յուշարձանին ամէնէն աչքի զարնող բաժինն է այս վանքին. հովանոցաձեւ թմբուկով, որուն անկիւնները քանդակուած են բոլորակներ, աստղեր եւ քառակուսի մոթիւներ. իսկ ուղղակի գմբէթին տակը չորս անկիւնները զետեղուած են ցուլի, խոյի, մարդու եւ արծիւի բարձրաքանդակներ։

Տէր Հայրը կը հրամցնէ սուրճ եւ գիւղ կը հրաւիրէ մեզ ընթրիքի, խորհուրդ չտալով որ այս ժամէն վերջ ճամբայ ինանք դէպի Երեւան, մանաւանդ որ որոշած էինք արկածախնդրութիւն մը ընել եւ մեզի անծանօթ Քէլբաջարի ճամբով հասնիլ Սեւանի լիճ, որմէ վերջ տուն հասնիլը «երախայի խաղ է» ինչպէս սովոր էր ըսել Գէորգ։

Այդ գիշեր մենք բախտ ունեցանք Գանձասարի վանահայր՝ Տէր Յովհաննէսի պապենական տունին հիւրը ըլլալու. չեմ գիտեր ի՞նչ ընթրեցինք, բայց այդ վայրկեանէն ամէն ինչ լուսաւոր կը տեսնէի։ Կը փորձէի վայրկեան մը երեւակայել թէ տակաւին մի քանի տարի առաջ, մարդիկ կ՚ապրէին ամէնօրեայ ռմբակոծումներու սարսափը. գիւղին երիտասարդութիւնը զինուած բարձունքներու վրայ եւ գլխաւոր ձորերու մէջ դիրքեր բռնած, գերագանցօրէն աւելի հարուստ բանակի մը դէմ կը դնէին, որ իր տրամադրութեան տակ ունէր հրթիռներ, արդիական զէնքեր, օդանաւեր, հրասայլերու տեսակներ, բայց իրեն կը պակսէր ամէնէն կարեւորը... ՀՈՂԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ, եւ հակառակ քարիւղային իր բոլոր հարըստութիւններուն, ծունկի եկաւ եւ այդ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ զիջեց իր արդար տէրերուն... Երիտասարդ քահանային վառվռուն աչքերուն մէջ այս գիտակցութիւնն էր որ խօսիլ տուաւ ժամերով. Գէորգն ու ես հաճոյքով ունկնդրեցինք. — եթէ — ըսաւ — մի քանի տարի եւս մնայինք Ազերիներու իշխանութեան տակ, Ղարաբաղ գոյութիւն պիտի չունենար ։Միայն Բաքուի մէջ 10.000 խառն ամուսնութիւն կար արդէն. հոս, գիւղերու մէջ չտեսնուած անտարբերութիւն մտած էր եւ օրէ օր աղջիկ տալ կամ տըղայ առնել Ազերիներէն սովորական ըլլալու վրայ էր... կրսած էր դառնալ. Հայաստանի համայնավար կառավարութիւնը, Դեմիրճեանի գլխաւորութեամբ, հայերէն դասագիրք նոյնիսկ կը քաշուէր ղրկելու մեր դպրոցներուն, Ազրբէջանի իրենց կուսակցական ընկերները չխրտչեցնելու համար... պիտի պայթէինք. անկարելի էր սպասել. պայթեցանք, յաղթեցինք. եւ չենք տար. անկարելի է...—։

Կ. Դեմիրճեան այսօր ունի փողոց, հրապարակներ, յուշարձան, մարզադաշտ իր անունով մեր հակահամայնավար (իբրեւ թէ...) Հայաստանի մէջ, հայ ճարտարապետութեան այս գոհարը, մշակոյթի պատմական այս մեծ կեդրոնը, նրբանցքի մը անգամ անուն չէ տուած Մեր Երեւանին մէջ։ Արեւմուտքի մէջ մշակոյթի մեծ կեդրոններն ու քաղաքներն ալ իրաւունք ստացած են պողոտաներ եւ փողոցներ ունենալու իրենց անունով։

(Շար. 22)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

Հայագիտական — բանասիրական — գրական հանդէս

1 — 4, 2002

Ս. Ղազար, Վենետիկ

ՀԱՄԱՍԵՌՈՒԱԾ ԱՆԱՍՈՒՆԻՆ ՄԻՍԸ Կ'ՈՒՏՈՒԻ՞

Հարցումին պատասխանը նախ գոհացում պիտի տայ ամերիկացի հողագործներուն որոնք արդէն տէր են համասեռուած կովերու, խոզերու, ոչխարներու: Անոնք կը սպասեն այդ պատասխանին եւ անով արուելիք արտօնութեան, որպէսզի շուկայ տանին իրենց համասեռուած անասուններուն կաթն ու միսը: Մասնագէտներու կարծիքով, անգամ մը որ այդ կարգի անասուններէ ձեռք ձգուած սընդեղէնը վաճառքի հանուի ԱՄՆ-ու մէջ, դժուար կ'ըլլայ զայն Անգլիա չարտածել: Անկարելի չէ որ միլիոնաւոր սպառողներ կասկածով վերաբերին այս կարգի սննդեղէնին, ծնային փոփոխութեան ենթարկուած ուտելիքներու նկատմամբ գերըզգայնութիւն ունենալով: Սակայն, ուտեստղէնի ապահովութեան քննիչ մարմինները կը վստահեցնեն որ համասեռուած ամէն արարածի համար մեքենայական կերպով պիտի չտրուին արտօնութիւնները:

Գիտութեան ազգային ակադեմիային նոր մէկ ուսումնասիրութեան համաձայն, ոչինչ կը թելադրէ մտածել որ համասեռուած անասուններէ ձեռք ձըգուած սննդեղէնը որեւէ կասկած կ'արդարացնէ: Առնուած նախազգուշութիւններու եւ յաւելեալ պրպտումներու շնորհիւ, հաւանօրէն պատկան իշխանութիւնները պիտի թոյլատրեն շուկայի ապրանք ընել համասեռուած անասուններու կաթը, միսը: —

Աւելի քան տասնեակ մը ամերիկեան, ճափոնական, գանատական, աւստրալիական ձեռնարկութիւններ այս ուղղութեամբ աշխատանք կը տանին, մեծ մասով համալսարաններու գործակցութեամբ: Անոնցմէ մէկը նոյնիսկ յաջողած է եզ մը համասեռել, անոր մորթուելէն ետք: Պատասխանատուները կ'ըսեն թէ այդ յաջողութիւնը կրնայ յեղաշրջել միսի արտադրութիւնը, քանի որ մորթուած անասունին միսին լաւագոյն մասին բջիջները կը գործածուին համասեռումի համար: Եւ անգամ մը որ այդ ձեւով ձեռք ձգուած միսին վաճառքը արտօնուի, նշուած մեթոտով մսատու անասուններու հօտերը մեծցնել դիւրին պիտի ըլլայ:

Ներկայիս ամերիկացի անասնաբոյծները համասեռուած կովերուն կաթը կը թափեն, քանի որ տակաւին պաշտօնական որոշում մը չկայ վաճառելու մասին: Սակայն, արտադրողներու կարծիքով, շուկայ ղրկուելիք առաջին ապրանքները պիտի ըլլան այդ անասուններուն կաթը եւ կաթնային արտադրութիւնները. պանիրը, կարագը, եւ այլն: Համասեռուած կովուն միսը կրնայ գալ տարուընէ շուկայ հանուիլ, իսկ խոզինը տարի մը ետքը:

Կայ մետալին միւս երեսն ալ. անասուններու առողջութեան մասնագէտները մտահոգութիւն կը յայտնեն այս մասին, յատկապէս այն պատճառով որ համասեռումը կը տառապեցնէ անասունները: Անասուններու պաշտպան ընկերակցութիւններն ալ ձայն կը բարձրացնեն, ըսելով որ համասեռուած սաղմերուն մեծ մասը կը փճանայ, իսկ ծնելու փուլին հասնողները լուրջ համեմատութեամբ առողջական հարցեր կ'ունենան: Իսկ բազմացումի այդ թեքնիքով կազմուելիք հօտերու անասունները հիւանդութիւններու դէմ մեծապէս անպաշտպան պիտի ըլլան:

Համասեռուած անասուններէ ստացուելիք սննդեղէններուն մասին թէր ու դէմ կարծիքները, վէճերը առ այժմ այդ արտադրութիւններուն սննդական արժէքին, համին մասին խօսք չեն ըներ: Հաւանօրէն, պէտք է սպասել նախ որ անոնք շուկայի ապրանք ըլլալու փուլին հասնին, առաջին համտեսողները կարծիք յայտնեն, որպէսզի հետզհետէ որոշուի համասեռուած անասուններու առջեւ մեր խոհանոցներն ու սեղանները բանալու մահու կենաց հարցը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԺՊԻՏ

Մի հարբած մարդ, գալիս է տուն: Թակում է դուռը: Բացում է զոքանչը՝ ձեռքին ճախաւել: Փեսան նայում է ու ասում.

— Մայրիկ, յատա՞կն էք աւլում, թէ՞ պատրաստւում էք թռիչքի:

CD reçus

ARNO BABADJANIAN
Piano Trio

1700e anniversaire de la proclamation du christianisme comme religion d'Etat

(En France, s'adresser à :
Dr. Cl. Atamian — 8, rue Sainte-Anne, 76260 Eu).

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՐԱՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԴԺԳՈՀ Է

Ուղղափառ իսլամականութեան մը ջատագով դրադէտ Աղաժարիի մահապատիժը որ անսպասելի էր, այնպէս կը թուի թէ լուրջ հետեւանքներ պիտի ունենայ երկրին քաղաքական ընթացքին վրայ: Առաջին հակազդեցութիւնը ցոյց տուած են ուսանողները որոնք որոշապէս հանդարտած էին, իշխանութեան պահպանողական թեւին կողմէ ահաբեկչական մեթոտներու կիրարկումով: Ուսանողները մէկդի ձգած են համակերպելու խոհեմութիւնը եւ գործի մղած իրենց կազմակերպութիւնները. իսկ ատիկա հոմանիշ է բարեշրջումներու ի նըպաստ յառաջապահ շարժումին հզօրացման:

Ուսանողական վերաշխուժացումը բարեշրջումի կողմնակիցներուն գոհունակութիւն կը պատճառէ, բայց նոյն ատեն մտահոգութեան աղբիւր է անոնց համար որոնք հետաքրքիր են պահպանողական իշխանութեան բռնելիք դիրքին: Այդ իշխանութիւնը տեսնելով համալսարաններու մէջ տիրող հանդարտութիւնը, զղջացած չէր 1999-ի ուսանողական ցոյցերը ամենայն բրտութեամբ ճնշած ըլլալուն:

Աղաժարիի մահապատիժին նպատակը սարսափի մթնոլորտ մը ստեղծել էր, արագացնելու եւ դիւրացնելու համար բարենորոգումներու կողմնակիցները ձերբակալելու գործը: Սակայն, անսպասելի հակազդեցութիւնը նեղ կացութիւն ըստեղծած է այդ հաշիւները ընողներուն համար: Անոնք այլեւս չեն կրնար պաշտպանել այնքան տկար թեզ մը: Արդարեւ, դրադէտին դատավարութեան հետեւողները ի վերջոյ ստիպուած խոստովանած են թէ մահապատիժը շատ չափազանցըւած վերջակէտ մըն էր: Ասկէ զատ Աղաժարիի դատավարութեան բուն ղեկավարները միամտօրէն կարծած էին թէ անոր դատապարտութեան գործը ձգել միայն մէկ դատաւորի մը, կրնայ իշխանութիւնները փրկել ժողովուրդին պոռթկումին թիրախ ըլլալէ: Մինչդեռ, մահապատիժին յայտարարութիւնը հակառակ ազդեցութիւն ունեցած է: Ներկայի իրավիճակին մէջ բարենորոգիչները կեցընելու յարմարագոյն պայմանները խըմբուած չեն: Այսուհանդերձ, սխալ է կարծել որ իշխանութեան տէրերը ձեռնածալ պիտի մնան: Հետեւելով պահպանողական հոսանքի մեծերուն արտայայտութիւններուն, այնպէս կը թուի թէ իշխանութեան մարդիկը որոշած են վերադառնալ ճնշումի ձեւին, յենելով ժողովրդական նեցուկին վրայ: Ճիշդ է որ պահպանողականները զանգուածային խաւական շարժում մը ձեւացնելու պայմանները չունին, բայց իրենց ընթացքը ցոյց կուտայ որ ճնշումի խմբակները կը պատրաստուին գործի անցնելու:

ԵՒ ՏԱԿԱՒԻՆ ՈՒՐԻՇ ՀԱՅ ՖԻԼՄԵՐ

Ֆրանսայի մէջ արդի հայ շարժանկարային եռուզեռին պատկերը ամբողջացնելու համար կ'ուզեմ ընթերցողները տեղեակ պահել որ Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 5-ին երեկոյեան Անիէր քաղաքի Մշակոյթի Կեդրոնի մէջ տեղի ունեցաւ Մելիք Աւագեանի «Խնձորայգի» (1986) ֆրանսերէն ենթագրերով հայաստանեան շարժապատկերի ցուցադրութիւնը: Նիւթ՝ Ջարդերէն ճողոպրածներ հայրենիք կը վերադառնան, այրի մը, ամուսինը, ու զաւակները կորսնցուցած Նունուֆարին կը հանդիպի եւ կ'ամուսնանայ: Մարդուն մեծ աղջիկները դժգոհ են, կ'ուզեն խնձորայգիին տիրանալ:

Ներկայ էին բազմաթիւ ֆրանսացի հանդիսատեսներ որոնք զարմանքով իրենց խանդավառութիւնը յայտնեցին: «ԱրմԷնֆիլմ Սօլիտարիթէ» փոքրիկ միութիւնը կը փորձէ միջազգային հանրութեան ներկայացնել հայաստանեան լաւ ֆիլմեր, պաշտօնապէս բերել կու տայ, տեղւոյս տեղական փոխանակումի օրէնքները կը յարգէ, թարգմանական եւ պատշաճեցման աշխատանքները կը կատարէ եւ նոյն ատեն Երեւանի Հայֆիլմ սթիւտիօին օգտակար կ'ըլլայ:

Այս միութեան անձնուէր եւ հաւատացեալ պատասխանատուն Յովհաննէս Մանուկեանը ֆրանսական շարժանկարային ճարտարարուեստի մէջ տասնեակ տարիներով աշխատած մասնագէտ է, եւ անշուշտ խորապէս հայրենասէր, հայ մշակոյթի ծառայ:

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 4-ին, ժամը 20·30-ին Շաթիյօնի սինէմայի մէջ, 7 պլս քաղաքապետարանի փողոց, կը ներկայացուի Հէնրիկ Մալեանի «Հայրը» (տեղեկութիւն՝ 01 46 62 62 99):

ՆԱԶԵԼԻ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

— Շատ մեծ, նախախնամական դեր մը, եթէ ուզես՝ քիչ ատենէն զիս կը հարստացնես, եթէ ուզես՝ նոյնպէս քիչ ատենէն զիս կը կործանես:

— Զարմանալի խօսքեր կ'ընես, — գոչեց Լիւսի:

— Ինչ որ կ'ըսեմ, ճշմարտութիւն է, կը խոստանա՞ս ինծի քու աջակցութիւնդ:

— Գիտես, որ քեզի համար ամէն զոհողութիւն ընելու պատրաստ եմ, ուրեմն ինչո՞ւ ինէ այդ տեսակ խոստում մը կը պահանջես:

— Շնորհակալ եմ, իմ աղուորս:

— Ի՞նչ ծառայութիւն կը սպասես ինէ:

— Նախ կ'ուզէի, որ կրցածիդ չափ շատ գայիր ու մնայիր մեր խաղարանը:

— Այդ դիւրին է:

— Ասկէ զատ, հետդ յաճախորդներ ալ բերէիր:

— Ի՞նչ յաճախորդ:

— Օրինակի համար, քու գերմանացի հազարապետդ եւ իր ընկերները:

— Այդ դժուար բան չէ:

— Ուրեմն ամէն բան կարգին է, եւ մեր խաղարանը առաջ պիտի երթայ:

— Ես ալ կարծեցի, որ դժուար բան մը պիտի ուզես:

— Բնական է, որ պիտի աշխատիս նաեւ, որ հոն եկող բարեկամներդ կարելի եղածին չափ շատ խմեն ու սուղնոց բաներ խմեն:

— Ուրեմն ըմպելի՞ ալ պիտի գտնուի խաղարանին մէջ:

— Այո, բայց առաջնակարգ ըմպելիներ, խոշոր, մասնաւոր սրահ մը պիտի յատկացընենք իբր ըմպելարան, ուր երաժըշտութիւն ալ պիտի ըլլայ, վերջապէս կատարեալ բան մը կ'ուզենք ընել:

— Այն ատեն տասը հազար ոսկին քիչ պիտի գայ:

— Եթէ քիչ գայ, ուրիշ տասը հազար ոսկի ալ կ'աւելցնենք, դրամի մասին բընաւ հոգ մի՛ ըներ... դրամ շատ կայ...

— Այն ատեն յաջողութիւնը ապահով է:

— Քու բարեկամուհիներդ ալ անշուշտ կը բերես, պայմանով որ աղուոր ըլլան, եթէ ոչ քեզի չափ աղուոր, գոնէ քենէ քիչ մը պակաս:

— Զիս կը ծաղրե՛ս:

— Քեզի ծաղրե՛մ... ի՛նչ խօսքեր կ'ընես:

Այսպէս խօսակցելով հասան Շիշլի, ուր փառաւոր ճաշ մը ըրին եւ վերադարձան տուն, ուր երիտասարդը քանի մը վայրկեան մնալէ ետք մեկնեցաւ:

Որոշեալ ժամուն գերմանացի հազարապետը ուրիշ զինուորականի մը հետ եկաւ իր մասնաւոր օթոմոպիլովը եւ Լիւսին առնելով թատրոն տարաւ:

Մաքս Լէսինկ 45 տարեկան, երկայնահասակ, հուժկու, ածիլուած երեսով ու կապոյտ աչքերով համակրելի մարդ մըն էր: Ինք անձնական մեծ հարստութեան տէր էր եւ բաց աստի առատ դրամ կը շահէր զանազան գործառնութիւններ ընելով, որովհետեւ զինուորական մատակարարութեան պետերէն մէկն էր ու իր պաշտօնն ալ շատ խղճմտօրէն չէր կատարեր:

Օթոմոպիլը կանգ առաւ Սքէթինկի թատրոնը, ուր աւստրիական օբէրէթի խումբը ներկայացում կուտար եւ որուն գլխաւոր երգչուհին՝ օրիորդ Միլովիչ, օրուան հերոսուհին էր զբօսասէրներու աշխարհին մէջ:

Հազարապետը աւան սէնի օթեակ մը վարձած էր, ուր գացին բազմելու Լիւսի ու իր երկու ընկերները:

Քիչ յետոյ երկու բարձրաստիճան գերման սպաներ եկան իրենց միանալու:

Լիւսի, որ արդէն քիչ մը գերմաներէն գիտէր, Մաքս Լէսինկի հետ յարաբերութիւն հաստատելէ ի վեր, այսինքն վեց ամիսէ ի վեր, աւելի առաջ տարած էր գերմաներէնը եւ հիմա գրեթէ կատարելապէս կը հասկնար, ինչ որ կը խօսուէր:

Միջնարարի միջոցին գերման 4 սպաները սկսան խօսակցիլ. իրենց մէկը նոյն օրը տեսակցութիւն մը ունեցած էր պատերազմական նախարար Էնվէր փաշայի հետ եւ այդ տեսակցութեան մանրամասնութիւնները կը պատմէր բարկաճայթ կերպով:

Լիւսի, որ մինչեւ այն ատեն սովորութիւն չունէր ականջ դնելու զինուորականներու միջեւ փոխանակուած խօսքերուն, այս անգամ, իր յանձն առած պաշտօնին բերումով, անտարբեր երեւոյթ մը կեղծելով ու դիտակը ձեռքը, իբր թէ օթեակները զննելով, կը հետեւէր անոնց խօսակցութեան:

Գերման սպան շատ անհպատ կերպով կը խօսէր Էնվէրի մասին, անոր ապիկարութիւնը եւ յաւակնութիւնը ցոյց կուտար եւ կ'ըսէր, թէ ճար մը մտածելու էր այդ մարդը հեռացնելու համար իր պատերազմական նախարարի պաշտօնէն: Յետոյ մի առ մի կը յիշէր պատերազմական նախարարութեան մէջ տիրող անկարգութիւնները, գեղծումները, խաղքութիւնները: Ուրիշ մէկ քանի թուրք ապիկար զինուորականներու անուններն ալ յիշեց:

Լիւսի, որ արդէն զօրաւոր յիշողութիւն մը ունէր, մտովի կը կրկնէր անոր ըսածները՝ լաւագոյն կերպով զանոնք իր մտքին մէջ տպաւորելու համար:

«Վաղը պէտք է, որ այս ամէնը հաղորդեմ Բէշատ պէյին» — ըսաւ ինքնին:

Ներկայացումէն յետոյ գացին ընթրելու եւ խմելու, եւ ուշ ատեն հազարապետին հետ առանձին Լիւսի տուն վերադարձաւ:

Հետեւեալ առտու, գերման զինուորականին մեկնելէն ետքը, գեղանի մանկամարդուհին իր արդուզարդը ըրաւ եւ դուրս ելաւ Բէշատ պէյի քով երթալու համար:

Ղըմը սիասիին տնօրէնը շատ սիրալիր կերպով ընդունեց զինքը, որպիսութիւնը հարցուց, դրած գլխարկին զովեստը ըրաւ, հովանոցը առաւ քննեց եւ սքանչելի գտաւ: Արդարեւ, այդ հովանոցը, զոր Աստիկ նուիրած էր իր մէկ առատ դրամ շահած օրը, իրաւցընէ շատ թանկարժէք ու գեղեցիկ բան մըն էր: Կոթը հարազատ փղոսկրէ շինուած էր եւ ոսկիով զարդարուած: Կերպասը զուտ կանանչ մետաքս էր:

(Շար. 348)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Յանձնախումբը

« Լ Ո Ւ Ս Ա Ւ Ո Ր Չ Ի
Լ Ս Ա Ր Ա Ն »

հանդիպումներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան շարքին,
որուն Դ. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 11
ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ՍԻՍԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ–Մեսրոպ» *Մշակ. կեդրոնի*
«Արծրունի Զրբաշեան» *սրահին մէջ*
339, Աւընիւ տիւ Փրատօ,
13008 ՄԱՐՍԷՅԼ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ Է ԳԻՒՄՐԻԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Այդ առթիւ, Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիները, ամբողջ օրը *բաց պիտի մնան եւ ժամը* 12–*ին* աղօթք *եւ* հոգեհանգիստ *պիտի ըլլան ահաւոր երկրաշարժի աղէտեալներուն համար:*

Կը հրաւիրուինք ամէնքս, այդ օր, անպայման՝ քէթ պահ մը՝ եկեղեցի երթալ, մոմ *մը վառել եւ երկխօսած* աղօթ*քով հոգեկան հաղորդութեան մէջ գտնըւելու անոնց հետ:*

REVEILLON 2003

organisé par l'UGAB-Jeunes

le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30

Au programme : Repas de fête et ambiance chaleureuse.

—— Musique arménienne assurée. ——

(*Cotillons et coupe de champagne vous seront offerts*).

P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres

—— Tenue correcte exigée ——

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

Chorale Koghtan de l'UGAB-Paris

le dimanche 8 décembre à 11 h 45

Dans le cadre des **matinées musicales** de l'Eglise Evangélique Allemande de Paris

La Chorale Koghtan
dirigée par Haïg Sarkissian
donnera un concert

25, rue Blanche, 75009 Paris

Les matinées musicales sont ouvertes à tous.

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris V[e]

Exposition-Vente de tapis arméniens

contemporains des Ateliers HEMAG'S

Du vendredi 6 au dimanche 15 décembre, tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

V e r n i s s a g e
le Vendredi 6 décembre de 19h à 21h

— Entrée libre — Cocktail —

Métro: Cardinal Lemoine/Monge

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel

invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures

Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :

L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.

Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

*

Section Marseille-Ville «SOSSE MAYRIG»

Super Loto

Dimanche 8 décembre à partir de 15h
Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, 13001 MARSEILLE

Nombreux lots :
B i j o u x — t é l é v i s e u r s — etc...

Լ Ո Թ Օ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30–ին
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

Après le succès de
WELCOME TO GLENDALE

Nareg DOURIAN
revient à TEBROTZASSERE

avec

WELCOME HOME

accompagné de sa troupe

le Vendredi 6 décembre à 20h30

Dans la Salle des Fêtes de l'Ecole Tebrotzassère

1, Bd du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Réservations et renseignements :
☎ 01. 43. 81. 01. 72

GRANDE BRADERIE DE NOEL

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 7 et dimanche 8 décembre de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
poterie — objets de bois sculptés — bijoux — broderie — tapisserie instruments de musique — khatchkar . . .

livres — philatélie arménienne — épicerie fine arménienne — brocante — cadeaux . . .

◆ B a r
◆ R e s t a u r a n t
◆ T o m b o l a

CHENE

POUR LA POURSUITE DES ACTIVITES DE CHENE EN ARMENIE, EN ARTSAKH ET A DJAVAKHK

au **COLLEGE SAMUEL-MOORAT** — 26, rue Troyon, 92130 Sèvres
— Métro Pont de Sèvres — — Parking assuré —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները:

Տէր եւ Տիկին Ձ. Խորտէքեան, Տիկին Մ. Տըխմօնտ, Տէր եւ Տիկին Ա. Կիրակոսեան 30–ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Տ. Պանհիկեան 75 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Թ. Թագւորեան 70 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժ. Փանոսեան 30 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ր. Փանոսեան, Պր. Ձ. Փանոսեան 50–ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Մ. Զարուքեան 30 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Կ. Պասմաճեան 10 Եւրօ, Տիկին Ա. Հօթօթեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Կրասեան 30–ական Եւրօ Տէր եւ Տիկին Մ. Կարապետեան 15 Եւրօ, Տիկին Ա. Պիւլկիւրեան 25 Եւրօ, Տիկին Մ. Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Նալպանտեան, Տիկին Ժ. Պարոնեան, Տիկին Պ. Խաքիճեան 30–ական Եւրօ, Տիկին Թ. Պետիկեան 15 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժ. Շալճեան, Տիկին Վ. Պօյաճեան 25–ական Եւրօ, Տիկին Ե. Տէր – Կարապետեան 20 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Կ. Դաւիթեան 50 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Կ. Արթին 20 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ա. Քնաճեան 50 Եւրօ, Տիկին Ս. Թօքադլեան 30 Եւրօ, Տիկին Ի. Մէսճեան 75 Եւրօ, Օր. Տ. Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Սիփահեան, Օր. Մ. Սիփահեան, Տիկին Ր. Զաթալեան, Տիկին Մ. Ժ. Քէչէեան 20ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժ. Սիմոնեան, Տիկին Ա. Պօտուրեան 30–ական Եւրօ:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

Vendredi 6 décembre à 19 h
Le Docteur ALBERT KHAZINEDJIAN
présente et dédicace ses ouvrages
— **L'Eglise arménienne dans l'Eglise universelle**
— **L'Eglise arménienne dans l'œcuménisme**
Edition l'Harmattan.

Albert Khazinedjian est docteur en médecine. Il doit sa formation théologique à deux prélats, Mgr Ardavast Terterian, archvêque à Antélias (Liban) et feu Mgr Hagop Vartanian.

UNE DATE A RETENIR SANS TARDER

Samedi 1er février

SOIRÉE UNIQUE ET EXCEPTIONNELLE

AU PALAIS DES SPORTS
Porte de Versailles
organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
—— Prochainement le programme ——

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

Փ Ա Ր Ի Զ

Գրական երեկոյթ

ԴԱՆԻԱՅԻ ՄԱՐԴԱՍԷՐ ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ

եւ

ԵՂԵՌՆԻ ՈՐԲԵՐԸ

Կը դասախօսէ՝
ԾՈՎԻՆԱՐ ԳԵՒՈՆԵԱՆ
Պատմաբան եւ Սէ – էն – էր – էս–ի
հետազօտող

Երկուշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 20·30–*ին*
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue — 75009 PARIS
métro : Cadet

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5
JEUDI
5 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.572 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.572

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(4 décembre)

Les Arméniens de Turquie pour l'entrée dans l'UE

LA NON-RECONNAISSANCE DU GENOCIDE PAR ANKARA CONSTERNE LA DIASPORA

Մարի ժեկօ եւ Անրի Թէնք կ'անդրադառնան Մեսրոպ պատրիարքի եւրոպական շրջապտոյտին եւ կ'արձագանգեն անոր յայտարարութիւններուն «Մոնտ»ի։ Ինչ որ կ'ըսուի նորութիւն մը չի բերեր, «Յառաջ»ի յաջորդական թիւերով (Նոյեմբեր 27, 28, 29, 30) մանրամասնօրէն գրած էինք այդ մասին, Նոյեմբեր 30-ի թիւով ալ հրատարակած էինք «Յառաջ»ի հարցազրոյցը պատրիարքին հետ։ Պատրիարքը ըսած է նաեւ երկու լրագրողներուն թէ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները վախն ունին որ, Թուրքիոյ անդամակցութեան մերժումի պարագային, իրենք վճարեն հաշուեցոյցը մահմետական հանրային կարծիքին մօտ։ Եւրոպայի եւ Եկեղեցիներուն ուղղելով իրենց խօսքը, կ'ըսեն. – «Արդէն, դիւրին չէ, Թուրքիոյ մէջ, ծագումով հայ ըլլալ, ազգութեամբ Թուրք եւ հաւատքով քրիստոնեայ։ Ուրեմն, թող Եւրոպա յաւելեալ դժուարութիւններ չստեղծէ մեզի։ Տարիներէ ի վեր, մշակոյթներու եւ կրօնքներու մերձեցման դասը կը պաշտպանէ, թող տէրն ըլլայ իր խոստումներուն»։

Լրագրողները, ապա, կ'անդրադառնան Ֆրանսայի Հայերուն, ըսելու համար թէ անոնք սկզբունքով դէմ չըլլալով հանդերձ Թուրքիոյ մուտքին Միութեան մէջ, պայման են որ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը այլեւս բնաւ խնդրոյ առարկայ չըլլայ։

⁂

«LE CANARD ENCHAINE»

(4 décembre)

R.-T. ERDOGAN
LE CORAN ALTERNATIF

Depuis 85 ans, tous les gouvernements d'Ankara ont contesté la réalité du génocide

Փաթրիս Լեսթրոհան երեք սիւնակներու մէջ կը պարզէ Ռ. Թ. Էրտողանի դիմագիծը եւ չի խնայեր կուսակցապետին, յիշելով նաեւ անցեալի իր ելոյթները։ Կ'ոգեկոչէ Պոլսոյ քաղաքապետը, երբ 1994-ին, Թաղապետական Խորհուրդի առաջին նիստը կը բանար Գուրանի հատուածներու ընթերցումով եւ 4 տարի ետքն ալ, հրապարակաւ կը բացագանչէր. – «Մինարէները մեր սուիններն են, գմբէթները՝ մեր սաղաւարտները եւ մզկիթները մեր զօրանոցները»։ Յօդուածագիրը դեռ կ'երկարէ Էրտողանի կենսագրականին վրայ, տեղ տեղ որոշ հեգնանքով կ'անդրադառնայ անոր յանկարծակի փոփոխութեան, երբ աշխարհականութեան ջատագովը կը դառնայ ապահովելու համար իր երկրին մուտքը Եւրոպական Միութեան մէջ։ Այսօր, կը գրէ, Էրտողան չի գիտեր ի՞նչ գտնել ինքզինք արդարացնելու համար, ճիշդ է որ, կ'աւելցնէ, անհաճոյ պատմութիւն մըն ալ կը քաշքշէ, ինչ որ սովորական պարագայ մըն է Թուրք քաղաքական անձնաւորութեան մէջ։ 1,3 միլիոն Ֆրանքի խորհրդաւոր գումար մը գտնուած է իր հաշւոյն մէջ, զոր բացատրած է ըսելով թէ նուէրներ էին իր տղուն ամուսնութեան առթիւ։

Շարունակելով, կ'ակնարկէ չարչարանքի կիրարկման, որու համար Էրտողան ըսած է՝ «չարչարանքի համար, հանդուրժողութիւն՝ 0», մինչ Թուրք ոեւէ ղեկավար անոր գոյութիւնն ալ ուրացած էր։ Փ. Լեսթրոհան նկատել կու տայ նաեւ՝ «նոյնն է Հայոց ցեղասպանութեան պարագան. – «պատմութեան կ'իյնայ որոշել» նշեց մեր մարդը Ստրազպուրկի մէջ։ Անուրանալի յառաջդիմութիւն։ 85 տարի է, Անգարայի բոլոր կառավարութիւնները ժխտեցին ցեղասպանութեան իրականութիւնը, երբ չէին ամբաստաներ Հայերը որ Թուրքերու դէմ ցեղասպանութիւն գործած են»։

Վերջաւորութեան կը յիշէ նաեւ որ Ռ. Թ. Էրտողանի կինը լաչակ կը կրէ ու կ'եզրակացնէ դիպուկ բառախաղով մը. – «...la sincerité de "Tayip", c'est une turquerie insoluble»։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ ընդունեցաւ իր խարխնելը ԱՄՆ-ու տրամադրել Իրաքի դէմ պատերազմի մը պարագային եւ որուն փոխարէն Ուաշինկթըն տնտեսական «շօշափելի» օժանդակութիւն մը առաջարկած է, Դեկտ. 3-ին, Փօլ Վոլֆովից այցելութեան առթիւ։ Նոյն առթիւ, Արտաքին Նախարար՝ Եաշար Եաքըշ յայտարարած է որ Թուրքիա տրամադիր է օդային իր սահմանները բանալու ամերիկեան պատերազմական օդանաւերուն, միաժամանակ աւելցնելով թէ կը մերժէ ցամաքային յարձակում մը իր հողամասէն։ Ան բացատրած է որ «դժուար է պատկերացնել տասնեակ հազարաւոր ամերիկացի զինուորներ՝ Իրաք փոխադրուած թրքական հողամասէն կամ Թուրքիոյ մէջ տեղ մը կայք հաստատած, որպէսզի յարձակումներու ձեռնարկեն Իրաքի դէմ»։

Լ. ԺՈՍՓԷՆ, Դեկտեմբեր 3-ին, մասնակցեցաւ Փարիզի 18-րդ Թաղամասի ընկերվարական մասնաճիւղին ժողովին, որպէս պարզ շարքային, բայց եւ այնպէս, վերադարձ մը կը նկատուի քաղաքական կեանքի։

ԴԱՆԻՈՅ արդարադատութիւնը ազատ արձակեց Չէչէնիոյ Մշակոյթի նախկին նախարարը՝ Ահմէտ Զաքայեւը, որ բանտարկուած էր Հոկտ. 30-էն ի վեր, ինչ որ յաղթանակ մըն է Չէչէնիոյ համար, քանի Ռուսաստան յանձնումը պահանջած էր։ Դանիացիներուն համար Մոսկուայի ներկայացուցած թղթածրարը «բաւարար տուեալներ» չունի։ Զաքայեւ Գոփընհակըն գացած էր մասնակցելու համար Չէչէններու համագումարի մը։

ՍՂԵՐԴԻ (հարաւ-արեւելեան Թուրքիա) երեսփոխանական ընտրութիւնները չեղեալ համարուեցան, Դեկտ. 2-ին, ընտրական Բարձրագոյն Խորհուրդին կողմէ, ինչ որ կրնայ թոյլ տալ Էրտողանի Ազգային Ժողով վերադառնալ։ Շրջանը երեք երեսփոխան կ'ընտրէ եւ Էրտողան կրնայ հոն ներկայանալ մասնակի ընտրութեան, պայմանաւ որ երեսփոխանները բարեփոխեն Սահմանադրութեան այն յօդուածը, որ կ'արգիլէ իր մասնակցութիւնը։ Մասնակի ընտրութիւնը պէտք է տեղի ունենայ 60 օր ետք։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՃՆՇՈՒՄ

Ժիսքար նէրկայացուց «իր» Եւրոպան

ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարութեան թիւ 2-ը՝ Փօլ Վոլֆովից, Լոնտոնի մէջ (Դեկտ. 2) կոչ ըրաւ Եւրոպական Միութեան որ դրկաբաց ընդունի Թուրքիան, շեշտելով. «այլընտրանքի մասին կարելի չէ իսկ մտածել։ Եւրոպական Միութիւն մը, որ կ'ընդունի Թուրքիան շատ աւելի զօրաւոր կ'ըլլայ, աւելի ապահով եւ աւելի հարուստ իր զանազանութեան տեսակէտէն, քան ինչ որ է այսօր»։ Ռազմագիտական Ուսումնասիրութեանց Միջազգային Հիմնարկին մէջ արտասանած ճառը գլխաւորաբար այս նիւթը շօշափած է։ Ամերիկացին դեռ կ'ըսէ. – «Թուրքերը կը պայքարին զարգացնելու համար ազատ, ժողովրդավար եւ լայնախոհ ընկերութիւն մը, որ կրնայ օգտակար օրինակի մը վերածուիլ մահմետական աշխարհի ուրիշ երկիրներու համար»։ Յաջորդ օրը (Դեկտ. 3), Վոլֆովից Թուրքիա գացած է (տես՝ «Յառաջ», Դեկտ. 4)։

⁂

Դեկտեմբեր 3-ին, Ազգ. Ժողովին առջեւ Ժիսքար տ'Էսթէն ներկայացուց իր Եւրոպան։ Ան կոչ ըրաւ որ երեսփոխանները իրենց օժանդակութիւնը բերեն Եւրոպական ապագայ Սահմանադրութեան պատրաստութեան։ Բացատրած է նաեւ, որ յաջողելու համար Եւրոպական Միութեան ընդլայնումը, 25 կամ 27 անդամներով, 450 միլիոն բնակիչներով, հարկ է կայուն շրջանակ մը – Սահմանադրութիւն մը – տալ անոր գալիք 30 – 50 տարիներուն համար։

Այս մասին տուած տեղեկատուութեան կողքին, Ֆիկարօ (Դեկտ. 4) յօդուած մը հրատարակած է Քրիսթին Գլերէ, խորագրուած «Թուրքիա՝ լեզուները կը քակուին», ուր ան մանրամասնօրէն կը պարզէ Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ տիրող մթնոլորտը։ Այլեւս գաղտնիք չէ որ ոչ ոք կողմնակից է Թուրքիոյ մուտքին, բայց ահաւոր կեղծաւորութիւն մը եւ վատութիւն մը կը տիրեն աջ թէ ձախ։ 1999-ին, Հելսինքիի մէջ, ո՞վ կը մտահոգուէր Թուրքիայով, կ'ըսէ, երբ Եւ-

(Շար.ը Գ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 3 / 4)

ԹԵԹԵՒ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԳԻՒՄՐԻԻ ՇՐՋԱՆԸ

Դեկտեմբեր 4, Չորեքշաբթի առաւօտ Գիւմրիէն 20 քիլոմեթր հիւսիս, 3 – 4 աստիճան ուժգնութեամբ ցնցումներ արձանագրուած են։ Ցնցումները վնաս չեն պատճառած։

⁂

ՆՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

«Հանրապետութիւն» կուսակցութեան համագումարին որ տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 3-ին, օրակարգի միակ նիւթը եղած է նախագահական ընտրութեան թեկնածու ներկայացնելու հարցը։ Աւարտին որոշուած է թեկնածու առաջադրել նախկին վարչապետ, կուսակցութեան քաղաքական խորհուրդի անդամ Արամ Սարգսեանը։

ՄԽԻԹԱՐ ԳՈՇ ՄԵՏԱԼՆԵՐՈՒ ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ Ֆ. ՌՈՇՊԼՈՒԱՆԻ ԵՒ Ռ. ՌՈՒՔԷԻ

Անկեղծ համակրանքի, սերտ բարեկամութեան անկիւնի մը վերածուած էր Դեկտեմբեր 3, Երեքշաբթի երեկոյեան Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան սրահը ուր քանի մը տասնեակ հրաւիրեալներու ներկայութեան դեսպան Է. Նալպանտեան յանուն նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի Մխիթար Գոշ շքանշանով պատուեց երկու քաղաքական դէմքեր. Ալֆորվիլի քաղաքապետ Ռ. Ռուքէն եւ Ազգային Ժողովի Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խումբի նախագահ Ֆ. Ռոշպլուանը։ Երկու անձնաւորութիւն որոնք բազմաթիւ անգամներ փաստը տուած են մեր գաղութին հարցերուն իրենց զօրակցութեան, գործնական սատանձնումին։

Անոնց այս յատկանիշը վկայակոչեց Է. Նալպանտեան, աւելցնելով Հայաստանի, Ղարաբաղի ի նպաստ անոնց տարած գործունէութիւնը. յիշեց ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին մէջ անոնց մեծ ներդրումը, քաղաքներու զուգորդութեան մէջ դերը, Հայաստան, Արցախ կատարուած այցերը։ Այդ բոլորին որպէս հայ ժողովուրդին շնորհակալութեան, երախտիքի արտայայտութիւնը, յանուն նախագահ Ռ. Քոչարեանի ան կատարեց մետալներուն տուչութիւնը, հրաւիրեալներու ծափերուն մէջ։ Մետալ որ մինչեւ այսօր միայն 12 ստացող ունեցած էր։

Նախ Ֆ. Ռոշպլուան յայտնի յուզումով շնորհակալութեան խօսք արտասանեց, իրեն ու Ռ. Ռուքէի համար բացառիկ որակելով պահը։ Ըսաւ թէ քաղաքական տարբեր հոսանքներու պատկանելով հանդերձ, լաւ բարեկամներ են ու լաւ գործակիցներ, յատկապէս հայկական ճակատին վրայ։ Ինք առաջին քայլէն հետեւած էր Հայաստանի անկախութեան նոր ընթացքին, նաեւ Ղարաբաղի պայքարին, հարցերուն։ Յատուկ կերպով նշեց Սէն Շամոնէն պատուիրակութեան մը ներկայութիւնը, ըսելով որ հայկական իր գործունէութեան մէջ մեծ եղած է այդ համայնքին դերը։

Ֆ. Ռոշպլուան այդ գործունէութիւնը շարունակուող հոլովոյթ կը նկատէր, քանի որ տակաւին կային շատ ըլլալիքներ ու հաւաստեց թէ իր նեցուկը, գործնական աշխատանքը երբեք պիտի չդադրի։ Առ այդ, տեղեկացուց թէ ժխտականութեան դէմ նոր բանաձեւ մը պիտի առաջարկեն։

Նոյնիմաստ ելոյթով մը հանդէս եկաւ Ռ. Ռուքէ եւս, որ ըսաւ թէ փոքր տարիքէն հայ կարեւոր համայնքի մը դրացնութիւնը ունեցած է ու բնական է ներկայի միասնական պայքարը, ընթացքը իրեն համար։ Ան եւս անդրադարձաւ ժխտողականութեան երեւոյթին, Թուրքիոյ մերժողական կեցուածքին, հետեւցնելու համար որ ընելիքները վերջացած չեն։ Ըսաւ թէ սկզբունքով Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան դէմ ըլլալու հարց չկայ, բայց այդ երկիրը պէտք է յարգէ պահանջուած պայմանները. յառաջդիմէ ժողովրդավարութեան ճամբուն վրայ, ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, փոքրամասնութիւններու իրաւունքները յարգէ։

Ներկաներու շնորհաւորութիւններէն ետք, հաւաքոյթը շարունակուեցաւ կենացներով ու պատրաստուած քոքթէյլով մը։

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Քրոնիկագիր ԽՍԵՐԷՍ

ԴԱԴԻՎԱՆՔ

Տէր Յովհաննէս մատակարարած խընամքներն ու բացատրութիւնները առնելէ վերջ, առաւօտեան ժամերուն թողուցինք Վանքը եւ ճամբայ ինկանք դէպի Դադիվանք, հոնկէ շարունակելու համար դէպի Սեւանի Լեռներ, առանց անցնելու Քարվաճառէն (Քելբաջար) որ մեզ կը հեռացնէր Երեւանէն, ուր էր մեր վերջին կայանը:

Կրկին չկորսուելու համար լեռներուն մէջ, ուր տակաւին բազմաթիւ ականներ կան եւ առանց զգալու կրնայինք Ատրպէյճան մտնել եւ ձերբակալուիլ որպէս «լրտես», քանի ոչ ցուցատախտակ կայ, ոչ սահման, ոչ ալ մարդկային շունչ, խոհեմութիւն էր հարցնել ՍԱՐՍԱՆԳԻ ջրամբարին ուղղութիւնը, որմէ վերջ, ըսուած էր միշտ արեւմուտքի ուղղութիւնը պէտք է բռնել: Այդպէս ալ ըրինք:

Կամաւոր խարխափումներէ վերջ լեռնային գիւղերու մէջ, հանդիպած ձիաւորէն ջրամբարի ուղղութիւնը կ'ուզէինք եւ վստահ էինք որ պիտի չսխալինք:

Կարգ մը «անանուն» գիւղերու մուտքին այրած հրասայլներ եւ թրքական քարուքանդ գերեզմանաքարեր կը մատնանշէին անցեալ զօրաւոր բախումներ: Մռաւեանի լեռնաշղթան մեր աջին էր, ներկայ սահմանը Արցախի եւ Ատրպէյճանի միջեւ: Լերան ետեւ մնացած է որբացած Շահումեանը իր ամբողջ շրջանով: Ամէն անգամ որ մեր երկրին քարտէսը բանամ կը նկատեմ որ տարօրինակ սահմաններ ունինք, կէս մնացած անբնական կացութիւններ, չես գիտեր ինչո՞ւ: Ինծի այնպէս կը թուի որ մեր պատմութեան ընթացքին, երկար դարեր ԿՈՒՐ գետը եղած է մեր բնական, երկրաբանական, մշակութային, ցեղային սահմանը: Ներկայ սահմաններէն դուրս որքան պատմական կեդրոններ եւ վանքեր մնացած են: Նոյն է պարագան արեւելեան ափին, ուր Եփրատի ձախ ափէն սկիզբ կ'առնեն Հայոց պատմութեան ամենակարեւոր դըրուագները սկսած Տիգրանէն, Սանատրուկէն, Տրդատէն մինչեւ Մամիկոնեանները, Տայքի Բագրատունիները, Սեբաստիոյ Արծրունիները:

21-րդ դարուն մէջ կ'ապրինք եւ տակաւին քարէ դարու մարդոց մտածելակերպը ունին մեր դրացիները: Իտալիան Առաջին Աշխարհամարտին գրաւեց հարաւային Թիրոլը, աւստրիական հողին պատկանող, եւ պահած է մինչեւ այսօր ... սակայն ամէն իրաւունք եւ ազատութիւն տուած է բնակիչներուն գործածելու իրենց մայրենի լեզուն պաշտօնապէս, մշակելու պատմութիւնը, պահելու կապեր Մայր Աւստրիոյ հետ: Բնակիչները շատ գոհ են եւ բաժնուելու մասին չեն մտածեր:

Ինչո՞ւ մենք այս տարրական իրաւունքներէն զրկուինք ... Մեր անցեալը ոչ միայն չէ յարգուած գըրաւուած տարակարծութիւններուն վըրայ այլեւ ուժանակներով պայթեցուած, մարդիկ հեռացուած կամ կոտորուած, պատմութիւնը խեղաթիւրուած են երկար ատեն, մեզի նոյնիսկ արգիլուած՝ ոտք կոխելու այն ափերը... եւ այս պետութիւնները կ'երազեն Եւրոպայի հասարակութեան մաս կազմել, նաեւ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի կողքին եւ արդեօք շարունակե՞լ ուրիշին ստեղծած մշակոյթը քանդել... կործանել... ոչընչացնել...: Ինչո՞ւ չէ...:

Հազիւ Սարսանգի Ջրամբարը սկսաւ երեւիլ բարձունքէն վար իջանք, – Թարթառ գետի ուղղութիւնը բռնած՝ յառաջացանք: Անցած էինք Կուսապատ, Դրմբոն, Կոճղուտ, Յարութիւնագոմեր, Գետաւան, Ջարեքտար եւ բռնած Վանքաւանի ուղղութիւնը, ուր լուացքի պարզ պարանով սահման քաշուած էր Արցախի եւ Ատրպէյճանի ազատագրուած տարածութեան՝ Քարվաճառի շրջանին միջեւ:

Սահմանապահ սպան, լայն ժպիտ մը դծեց իր երիտասարդ դէմքին վրայ, հասկըցնելու համար որ մեր փնտռած ԴԱԴԻՎԱՆՔԸ արդէն անցեր ենք 15 վայրկեան առաջ...: Ինչ որ կը տեսնուի, առաջինները չէինք որ Դադիվանքի փընտռտուքով սահման կ'անցնէինք...: Կը թուի թէ Հայաստանի եւ Արցախի Նախագահները, խօսարանը, նախարարութիւնները կը սպասեն Եւրոպական Միութեան մաս կազմելուն, որպէսզի մի քանի հատ(ա)րակ ցուցատախտակներ դնեն, մեր մշակոյթի կարեւոր յուշարձաններուն ուղղութիւնները ցոյց տալու... այս որքան դժուար գործ է եղեր:

Վերադարձանք, վանքը գտանք, գրեթէ ճամբեզրին, անտառոտ բլլալով ծածկըւած էր: Որքան մօտենայինք այնքան նոր շէնքեր կը յայտնուէին ծառերու մէջէն: Շատ սիրուն գմբէթ մը, ուրիշ մը, զանգակատուն մը, բոլորաձեւ աշտարակ մը փլատակներ, պարիսպներ.. եւ այս ամէնը թաղուած, կանաչ տուած խիտ անտառի մը. պահ մը կանգ կ'առնես չփոթած թէ ուրտեղէն սկսիլ յառաջանալ: Բուսականութիւնը ամէն տեղ է, մագլըցած է պատերն ի վեր, տանիքներու վըրայ, մինչեւ գմբէթ, մինչեւ փուլ եկած պարիսպները, ծածկելով արձանագրութիւններ, գոցելով մուտքեր, ... անհըրաժեշտ է կարգով եւ մէկ ուղղութեամբ յառաջանալ: Տեղը այնքան առանձնացած է, քեզի կարծել կու տայ թէ դարեր յետոյ, առաջին անձն ես որ հոն ոտք կը կոխես... Բայց հոն մեզմէ առաջ մարդիկ եկած են, գերաններ կայնեցուցած, փայտեր զետեղած, վերանորոգումի աշխատանքներու հետքեր ձգած են, շաղախ, բահ, բրիչ, լաւ նշան է: Հիմա մարդ չկայ: Անոնք կու գա՞ն վա՞ղը, մի՞ւս օր ոտքի կը հանեն այս արուեստի գոհարը, կ'ամրացնեն, շրջապատը կը մաքրեն եւ կը յանձնեն մարդկութեան որ գան տեսնեն թէ մեր նախնիքներուն հաւատքը ի՛նչ հրաշքներ գործած է, կոյս բնութեան հեռաւոր եւ մոռցուած գիրկը...:

Հին քարտէսի մը վրայ, եթէ նայելու ըլլանք, պիտի նկատենք թէ Դադիվանքի համալիրը հիւսիս արեւմտեան Արցախի, Մարտակերտի եւ Քարվաճառի (Քէլբա – ջար) սահմանագլուխին վրայ կը գտնուի, սահման մը որ, ինչպէս տեսանք, խորհրդանշական լուացքի չուանով մը քաշուած է. այդչափ արիւն թափելէ վերջ, քիչ մը «հիւմուր» վնաս չըներ:

Աւանդութիւնը կ'ըսէ որ Վանքը հիմնուած է Առաջին դարուն, Թադէոս Առաքեալի աշակերտ Դադիի գերեզմանին վրայ:

Ներկայ կառոյցներուն մեծագոյն մասը հասած է ԺԲ. եւ ԺԳ. դարերէն, երբ Դադիվանքը դարձած է Արցախի հոգեւոր, մշակութային կարեւորագոյն կեդրոններէն մին, սեփականութիւն ՎԱԽԹԱՆԳԵԱՆ իշխանական տան եւ արքայական դամբարան նոյն գերդաստանին:

ԺԵ. եւ ԺԶ. դարերուն Դադիվանքը երկրորդ ոսկեդար մը կ'ապրի, կամաց – կամաց մոռացութեան մատնուելէ առաջ:

Մեզի հասած համալիրը, բաղկացած է խումբ մը կրօնական շէնքերէ, լերան կողէն հարթավայր մը ստեղծելով եւ աւելի հարաւ բնակարանի եւ այլ ոչ կրօնական նպատակներու ծառայող շէնքերով:

Կորիզը կազմուած է չորս եկեղեցիէ, գաւիթի մը, կամարակապէ եւ զանգակատունէ մը:

Գլխաւոր եկեղեցին, որ միաժամանակ հնագոյնն է, ընդարձակ աբսիտաւոր սըրահ մըն է, փլած տանիքով:

Գաւիթը ուղղանկիւն է (ընդհանուրին մէջ գաւիթները քառակուսի կ'ըլլան) եւ աւելի երկար քան եկեղեցին, կանգնած չորս ազատ սիւներու վրայ եւ զարդարուած սիրուն գմբէթով, որու ներքսակողմը արձանագրուած է 1224 թուականը եւ վանահայր Տէր Գրիգորիսին անունը:

Երկրորդ եկեղեցին, հարաւէն կպած առաջինին, երկարաձեւ փոքր կառոյց մըն է, որ գաւիթի նմանող բաժին մըն ալ ունի. միաժամանակ կը ծառայէ որպէս անցք դէպի գլխաւոր եկեղեցին:

Երրորդ եկեղեցին ամէնէն խնամուածն է զարդաքանդակներով ճոխացած, կոչուած է նաեւ ԱՐՋՈՒ ԽԱԹՈՒՆԻ եկեղեցի, որ 1214-ին շինել տուած է որպէս դամբարան իր ամուսնոյն եւ զաւակներուն:

Չորրորդը, քիչ մը առանձնացած միւսներէն, դարձեալ կը պատկանի կեդրոնագմբէթ հայկական դասական ոճին, նըւազ խնամուած է եւ որպէս շինանիւթ տիրողը կղմինտրն է:

Պատին մէջ ամրացուած զոյգ մը խաչքարեր, իրենց ճոխութեամբ եւ գեղեցկութեամբ, աւեղնագործութեան տպաւորութիւն ձգող հրաշալիքներ են. զարդաքանդակի արուեստը հասցուած իր գագաթնակէտին:

Դադիվանքի ծաւալը մեծ է. ամէն կողմ կան արձանագրութիւններ, դամբարաններ, երկու յարկանի հիւրանոց, հանդիսարահ եւ այլ ենթակառոյցներ որ զինք կը դասեն վանական կատարեալ համալիրներու կարգին:

Կը պատմուի որ Վանքէն քիչ մը վար, Թարթառ գետի ձախ ափին, քարայր մը կայ, ուր պատահմամբ որս մը կ'իյնայ, եւ որսորդը ակամայ կը մտնէ հոն եւ կը յայտնաբերէ ձեռագիրներ... որոնց մէջ նաեւ ընտիր ՄԱՇԹՈՑ մը: Որսորդը կը փութայ Շուշիի Պաղտասար Մետրապոլիտին աւետիսը տալու, կը ստանայ նըւէր եւ ձեռագիրներն ալ կը փոխադրուին Շուշի, իսկ Մաշթոցը ներկայիս կը գըտնուի Ազգային Մատենադարանի մէջ Երեւան:

Անցեալին Դադիվանքի մօտ գոյութիւն ունեցած է 300 տուներէ բաղկացած գիւղ մը ԽՈԹ անունով, որուն պատճառով համալիրը ԽՈԹՈՎԱՆՔ ալ ճանչցուած է, որուն բնակիչները նախ գաղթած են Երեւանի շրջան, հոն հիմնելով ԵՆԻՔԱ գիւղը, ապա տեղափոխուեր են Շուլավերի կողմերը:

Ճամբորդութիւններուս ընթացքին, Արեւելեան և Արեւմտեան Հայաստան, յաճախ հարկ կը զգամ պրպտումներ կատարել, դիմելով պատմիչներու, ճանապարհորդներու, տեղեկագիր պատրաստողներու, որպէսզի ճշգրիտ տուեալներ քաղեմ, նուազագոյն սխալներով...: Այս մէկը այնքան բարդ հարց մըն է, Հայերուս պարագային որ օտար բանասէրի մը անհաւատալի կը թուի: Դարերու ընթացքին կամաւոր թէ բռնի, հազարաւոր գիւղեր եւ աւաններ, շարունակական տեղահանութիւններու, տեղափոխութիւններու ենթարկուած են: Խոյի եւ Սալմաստի գիւղացին, եկած բնակած է Արարատեան դաշտ, կամ Եղեգիսի հովիտին գիւղերը: Վանեցին, Ալաշկերտցին հասած է Երեւան եւ հրջակայ գիւղերը: Էրզրումցին, Կարսեցին անցած է Գումայրի. Բաբերդը, Բասէնը, Արդուինը, Արտանուշը, Արտահանը՝ Ջաւախք հաստատուած են, եւ ամէնքը ներկայիս ալ իրենց կարգին, կը շարունակեն անդադար տեղափոխուիլ Արմաւիր, Կրասնոտար, Մոսկուա, Մէօտոն լա Փորէ, Լոս – Անճըլըս եւ այլն, եւ այլն:

Այս շարունակական տեղափոխութիւնները ստեղծած են, հակառակ երեւոյթին, միաձոյլ ժողովուրդ մը, որ աշխարհի ամէն անկիւն իյնալու կը հանդիպի եւ կրնայ ըսել ԵՍ ՀԱՅ ԵՄ, պատմութեան եւ պապերուն ձգելով ծագումի հարցը Վանէ՞ն թէ Ալաշկերտէն, Իգտիրէ՞ն թէ Ատանայէն... Թէեւ չքացած են տեղական բարբառները, գաւառային աւանդութիւնները, բայց ծնած է ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅԸ որ ունի ընդհանուր գիծեր եւ յարմարող է բոլոր պայմաններու, ինչ որ պզտիկ յատկութիւն մը չէ: Վաղը անոնց զաւակները Կուաթէմալա կամ Պորնէօ պիտի երթան դրամատուն մը կառավարելու, բազմազգ մեծ ընկերութեան մը գլուխ անցնելու, եւ դարձեալ պիտի ըսեն ՀԱՅ, մոռնալով նոյնիսկ ՄԵԾ ՀԱՅՐԻԿԻՆ ՀԱՅՐԻԿԻՆ ծննդավայրը, քանի այլեւս դարձած է ԱՇԽԱՐՀԱՔԱՂԱՔԱՑԻ: Այս ճամտակագրի բերումով ստեղծուած ՆՈՐ ՀԱՅուն, ամենալաւատես պարագային, 60 տոկոսը, դատապարտըւած է կլանուելու մշակութային համաշխարհայնացումին հետեւանքով, 40 տոկոսը կրնայ փրկուիլ եւ միշտ վառ պահել իր ինքնութիւնը, եթէ Հայրենիք-Սփիւռք լուրջ գործակցութիւն մը զարգանայ, օգտագործէ գիտութեան ընձեռած բոլոր միջոցները, վերոյիշեալ երեք հիմնական տարրերը՝ Լեզու, Եկեղեցի, Մշակոյթ, վառ պահելու համար: Այդ գործին համար բաւարար չէ Արտաքին գործոց նախարարութեան վրայ բեռցնել այս պարտականութիւնը, որ ինքնին զուտ քաղաքական, միջազգային օտար յարաբերութիւններու նախարարութիւնն է, համոզուած եմ եւ կը կըրկնեմ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՍՏԵՂԾԵԼ ՍՓԻՒՌՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ. մեր պարագան բացառիկ է. չկայ ազգ մը, չկայ ժողովուրդ մը որուն երկու երրորդը հայրենիքէն դուրս ապրի եւ չունենայ Սփիւռքի Նախարարութիւն: Միակ պարագան ուր կարելի է Իսրայէլի պետութիւնը օրինակ բերել հոս է: Ան իր ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը կը վարէ, տեղական պահանջներու համաձայն, անկախ իր սփիւռքէն, բայց իր թթուածինը կը ստանայ, ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՄԱՍԱՄԲ սփիւռքէն:

Հայկական Սփիւռքին պարտականութիւնն ալ պիտի ըլլայ ՉԽԱՌՆՈՒԻԼ Հայաստանի քաղաքական կեանքին ուղղակիօրէն, բայց դառնալ անոր թթուածին մատակարարողը ամէն օգտակար մարզերու մէջ:

(Տար. 23)

ՀԱՅ ԵՒ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՈՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐ

Հայ եւ փորթուկալցի ժողովուրդներուն միջեւ ծագումնաբանական առընչութիւններուն, Փորթուկալի մէջ հայկական հին հետքերուն, հայ իշխանուհիի մը Փորթուկալ հաստատման եւ անկէ սերած ընտանիքներուն ունեցած դերակատարութեան, փորթուկալցի կրօնաւորներու Հայոց մէջ գործունէութեան, Կիլիկիոյ եւ Փորթուկալի արքունիքներուն ազգականական կապերուն ու եկեղեցական յարաբերութիւններուն անդրադարձած ենք նախապէս, առանձին յօդուածներով: Այդ յարաբերութիւնները շարունակեցին զարգանալ յետագային, երբ փորթուկալական խաչակիր ուժեր Արեւելք մտան, Այասի նաւահանգիստէն դէպի Փորթուկալ առեւտուրը աշխուժացաւ, իսկ Սանթիակօ տը Քոմփոսթելայի սրբավայրը հայ եւ փորթուկալցի ուխտաւորներու հանդիպման կայանի վերածուեցաւ: Իրենց մօր կողմէ հայկական ծագումով Քասթրօ ընտանիքին դերակատարութիւնը հետզհետէ աւելի շեշտուեցաւ:

ՏԻՆԻՇ Ա. ԹԱԳԱՒՈՐ

Աֆոնսօ Գ. թագաւորին յաջորդեց զաւակը՝ Տինիշ. ան ծնած էր 1261 Հոկտեմբեր 9-ին եւ 1279-ին գահ բարձրացաւ իբրեւ Փորթուկալի 6-րդ թագաւորը:

Տինիշ, որ ֆրանսական եւ քասթիլիական գրականութիւն ուսած բանաստեղծ էր, 1290-ին Լիզպոնի մէջ հիմը դրաւ Փորթուկալի առաջին համալսարանին: Փորթուկալի եւ Քասթիլիոյ միջեւ վերջնական սահմանագիծ մը հաստատելու առաջադրումով՝ ան 1297-ին Քասթիլիոյ հետ Ալքանիսէսի դաշինքը կնքեց, որուն հիմամբ Ալկարբի վրայ Փորթուկալի գերիշխանութիւնը օրինական դարձաւ, երկու պետութիւններուն սահմանները ճշդուեցան եւ անոնց միջեւ քաղաքական միութիւն հռչակուեցաւ:

Տինիշ Ա. հետեւողական աշխատանք տարաւ արքունիքին հեղինակութիւնը զօրացնելու նպատակով. ան առաջին հերթին մասնաւոր օրէնքներ հրապարակեց՝ այդպէսով միջամտելով տեղական իշխանութիւններու գործերուն, որմէ ետք սկսաւ պայքարիլ ազնուական տուներուն դէմ՝ սահմանափակելու համար անոնց ուժը. տարիներու պայքարէ ետք ազնուականները ստիպուած տեղի տուին թագաւորին վճռական կեցուածքին առջեւ՝ ընդունելով արքունիքին գերիշխան կամքը: Տինիշ Ա. միաժամանակ պայ-

քար մըլեց հողեւորականութեան դէմ, յատկապէս՝ հողային հարցին շուրջ, ուրկէ ետեւ եկեղեցին տէր էր ընդարձակ կալուածներու, եւ թագաւորը տարբեր միջամտութիւններով աշխատեցաւ գրաւել անոնց մէկ մասը:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼՑԻ ԽԱՉԱԿԻՐՆԵՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Փորթուկալ Տինիշ Ա. Թագաւորի քըսանամեայ գահակալութեան տարիներուն ներքնապէս կազմակերպուած ու միաձոյլ կարեւոր ուժ դարձած էր. Տինիշ Թագաւոր կ՚աշխատէր նաեւ Փորթուկալը արտաքին քաղաքականութեան մէջ տիրական ներկայութեան վերածելու եւ ազդեցութեան գօտիներ տարածելու: Յարմար առիթը ներկայացաւ, երբ Թաթարներուն Կազան խանը, որ Կիլիկիոյ Հայոց Հեթում Ա. Թագաւորին դաշտեր հետ ամուսնացած էր, ուրացաւ իսլամութիւնը, ընդունեց քրիստոնէական հաւատքը եւ անհրաժեշտ թոռան՝ Հեթում Բ.ի դրդումին վրայ պատերազմ յայտարարեց իսլամ սարակինոսներուն դէմ՝ ազատագրելու համար Երուսաղէմը:

Պատերազմին ձեռնարկելով՝ Կազան խան կոչ ուղղեց Կիպրոս հաստատուած Տաճարական եւ Հիւրընկալներու միաբանութիւններուն, որպէսզի օգնեն իրեն:

Այս ժամանակ խառնակ վիճակի մատնուած էր Կիլիկիա. Հեթում Բ. Թագաւոր 1296-ին եղբօր՝ Սմբատի կողմէ գահընկէց եղած եւ բանտարկուած էր Բարձրբերդի մէջ, իսկ 1298-ին գահը գըրաւած էր անոնց եղբայրը՝ Կոստանդին. գահակալական կռիւներէն օգտուելով՝ 1298-ի գարնան եգիպտական եւ շրջակայ ամիրայութիւններու զօրքերը նուաճեցին Կիլիկիոյ հարաւ-արեւելեան շըրջանները՝ շարք մը բերդաքաղաքներով: Բայց 1299-ին հայ իշխանները գահին վրայ վերահաստատեցին Հեթում Ժ.ը:

Արեւելքի այս խառնակ վիճակին եւ Կազան խանի ձեռնարկած պատերազմին լուրը առնելով՝ Տինիշ Թագաւոր երեք հազարի խաչակիր զինուորներ պատրաստեց եւ իր տան գլխաւոր բարապան ժուան Սիմոնի գլխաւորութեամբ 1299-ի առաջին ամիսներուն զանոնք Արեւելք ղրկեց, որպէսզի երթան Սուրբ վայրերը՝ երկու տարուան համար, ծառայելով Աստուծոյ, եւ իր հոգիի փրկութեան համար:

Փորթուկալական զօրքերը Արեւելք հասնելով՝ փրենց մասնակցութիւնը բերին կռիւներուն. քրիստոնեայ բանակները յաղթական մուտք գործեցին Երուսաղէմ, ուրկէ ետք Հեթում Բ. 1300-ի տարեվերջին յաղթական չքերթով մտաւ Երուսաղէմ, ուր 1301 Յունուար 6-ին հանդիսաւորապէս տօնեց Քրիստոսի Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տօնը: Այս առիթով հաւանաբար Հայոց արքան ու փորթուկալցի խաչակիրները առիթը ունեցան հանդիպելու իրարու:

Բայց քրիստոնեայ բանակներուն յաղթանակը երկար չտեւեց, որովհետեւ 1301 Փետրուարին Կազան խան հեռացաւ շըրջանէն եւ Հեթում Բ., առանձին մնալով ինք եւս ստիպուած վերադարձաւ Կիլիկիա:

ՀԱՅԵՐ՝ ՍԱՆԹԻԱԿՕ ՏԸ ՔՈՄՓՈՍԹԵԼԱՅԻ ՍՐԲԱՎԱՅՐԻՆ ՄԷՋ

Կալիցիոյ Սանթիակօ տը Քոմփոսթելա քաղաքի սրբավայրին մէջ պահպանուած Սուրբ Յակոբ Առաքելի շիրիմին ուխտագնացութիւնը՝ քրիստոնեայ աշխարհի չորս ծագերէն, նաեւ՝ Հայաստանէն ու Կիլիկիայէն, լայն ծաւալ ստացած էր: Ուխտաւորները յատուկ անցագիրներ ստանալէ ետք ճամբայ կ՚ելլէին եւ շաբաթներ ու ամիսներ ամբողջ ճամբորդելէ, երկիրներ, գիւղեր ու քաղաքներ անցնելէ եւ հիւսիս արեւմտեան Սպանիոյ՝ Աստուրիոյ ու Կալիցիոյ իւրայատուկ բնութեամբ օժտուած, բարձր, վայրի ու ամայի, կանաչազարդ լեռները, ծովախորշերով կտրատուած գետերը, կիրճերն ու հովիտները կտրելէ ետք կը հասնէին Սանթիակօ տը Քոմփոսթելա. այն չնաշխարհիկ քաղաքը, որ մինչեւ հիմա ալ իր միջնադարեան աւանդական դիմագիծը պահած խորհրդաւոր քաղաք մըն է: Հոն տարբեր ազգերու պատկանող ուխտաւորներ օրեր ու շաբաթներ միասնաբար կրօնական արարողութիւններուն ու տօնախմբութիւններուն կը մասնակցէին եւ յետոյ կը վերադառնային իրենց երկիրները:

Հայ ուխտաւորները միշտ կարեւոր թիւ կը ներկայացնէին. անոնք հոն փորթուկալցի ուխտաւորներուն եւ տեղացիներուն հետ սերտ յարաբերութիւն մշակելու առիթ կ՚ունենային. արդէն Փորթուկալցիները միշտ ալ շատ մեծ բազմութեամբ կու գային սահմանագլուխի վրայ գտնուող այս քաղաքը, իսկ տեղացի Կալիցիացիներն ալ աւելի մօտ են Փորթուկալցիներուն, քան՝ Սպանիոյ միւս երկրամասերու բնակիչներուն: Քոմփոս-թելայի ուխտաւորներուն մէջ մեծ թիւով Հայերու մասնակցութիւնը նկատի ունենալով՝ ԺԳ. դարու վերջաւորութեան, կամ ԺԴ. դարուն սկիզբը հոն Հայերու յատուկ հիւանդանոց կառուցուեցաւ Երուսաղէմ անունով. անիկա կը գտնուէր քաղաքին պարիսպներէն դուրս, ներկայիս Երուսաղէմ կոչուող թաղամասին մէջ, Ապրիլի եւ Ֆիկէյրայի փողոցներուն վրայ: Հիւանդանոցը 1309-ին յատկացուեցաւ Տոն Ռոտրիկօ Եպիսկոպոսէն, աղքատներուն ապաստան տալու պայմանով:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին երդիքին տակ, հիւանդանոցին Կապոյտ Հըրեշտակները կազմակերպած են իրենց աւանդական քերմէսը, Նոյեմբեր 21-ին: Բացումը կատարած է հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Սեդրակ Թոքատ: Քերմէսը գնահատելի հասոյթ մը ապահոված է հիւանդանոցին:

⁂

ԹՕՓԳԱԲՈՒԻ Ս. Նիկողայոս Եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը եւ Լեւոն Վարդուհեան վարժարանի ի նպաստ Սիրոյ Սեղանը տեղի ունեցած են Նոյեմբեր 24-ին ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեանց նախագահած է Պատրիարքական Փոխանորդ Շահան Արք. Սվաճեան: Պատարագի աւարտին հանդիսութիւն տեղի ունեցած է եկեղեցւոյ յարակից «Իլքան» սրահին մէջ: Հաւաքոյթին բացման խօսքը արտասանած է Թաղային Խորհուրդի ատենապետը՝ Մկրտիչ Աւետիքօղլու: Մատաղի յանձնախումբէն ելոյթ ունեցած է Պ. Նալպանտ, ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է վարժարանի հիմնադիր՝ Եղսարդ Հարբուլէ, խօսք առած է նաեւ վարժարանի տնօրէնուհին Անի Ազճէհիրօղլու, Թաղային Խորհուրդի անունով Յակոբ Սէօզիւթ յայտնած է որ աւելի քան 100 միլիառ Թրքական ոսկիի բաց մը կայ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք հանգանակութիւն կատարուած է եւ ժամ մը յետոյ պիւտճէն ամբողջովին հաւասարակշռուած է: «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Շահան Արք.:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ
թիւեր եւ մտորումներ

ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Պէյրութ, 2002

85 ՏԱՐԻ ՅԱՊԱՂԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 85-ամեակին նախօրեակին Ս. Պետերբուրգի Քաղաքական պատմութեան թանգարանին մէջ հետաքրքրական ցուցահանդէս մը բացուած է: Հոն ներկայացուած են անձնական իրերը անոնց որոնք գրոհեցին Ձմեռնային պալատին վըրայ, նաեւ անոնց որոնք պաշտպանեցին զայն. ցուցադրուած են Լենինը նիւթ առած ծաղրանկարներ: Այս վերջինները գաղափարաբանական տեսակէտէ վտանգաւոր ու վնասակար նկատուած էին ու գաղտնի պահուած թանգարանին մութ խորշերուն մէջ: Անոր պատասխանատուները վերջերս որոշած են ցուցադրել 85 տարի առաջ վտանգաւոր ու վնասակար համարուածները: Հոն կան 1917-ի ծաղրանկարներ ուր օրինակ, Լենին ներկայացուած է գերմանական մառքերու տոպրակի մը վրայ նստած: Այդ ճամբով արտայայտուած է եԳրմանիոյ ի նպաստ անոր գործունէութիւնը երբ Ռուսաստանը պատերազմէն ետ քաշած ու 1918-ին Պրէսթ-Լիտովսկի պայմանագիրը ստորագրած է: Ուրիշ գծանկար մը մակագրուած է. «Կէս գիշերուան երկնքին մէջ Լենին կը թռչէր անիշխանականութիւն երգելով»: Այդ մէկն ալ ակնարկութիւն էր բոլշեւիկներու կիրարկած անիշխանական մեթոտներուն, ինչ որ անարգական էր անոնց համար:

Թանգարանին պաշտօնէութիւնը շատ զարմացած է այցելուներու մեծ թիւին: Մեծամասնութիւնը կազմած են քաղաքին միջին տարիքի բնակիչները, յաճախ իրենց զաւակներուն հետ: Այս վերջինները հետաքրքրութեամբ դիտած են Ձըմեռնային պալատին վրայ գրոհածներու պատկանող իրերը. ծոցատետր մը, դիտակ մը, շապիկ մը, պալատին վարչութեան պատասխանատու իշխան Ռոտեւի պաշտօնական թղթածրարը, եւլն.: Նոյն իշխանը գրոհին ընթացքին պաշտպանած էր պալատին արուեստի գանձերը:

Ցուցահանդէսը դիտելէ ետք չափահասներու մեծ մասը այն համոզումը գոյացուցած է թէ Լենին ցարը տապալելէ ետք, ինք անոր տեղը առած է: Իսկ Թանգարանին պատասխանատուն ըսած է թէ ցուցահանդէսին նպատակը զգայացունց բան մը ընել չէր, այլ առարկայական տեղեկութիւններ ներկայացնել կարեւոր պատահարի մը մասին որ ցընցած էր քաղաքը, երկիրը եւ ամբողջ աշխարհը, 85 տարի առաջ: Նոյեմբեր 7-ին, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան օրը, ցուցահանդէսին մուտքը ազատ եղած է:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Ասիկա նուէ՞ր մըն է, – հարցուց Բէչատ պէյ:

– Այո՛, – պատասխանեց Լիւսի, – Աստիկ էֆէնտիին մէկ նուէրն էր:

– Շատ թանկագին բան մըն է... արդեօք քանիի՞ առած է:

– Միասին գացինք առինք, եւ կը յիշեմ, որ 15 հնչուն ոսկի վճարեց:

– Հիմա վաթսուն ոսկիի ալ չեն տար, – դիտել տուաւ Բէչատ պէյ:

– Ինծի մինչեւ յիսուն ոսկի տուին, բայց չուզեցի այս կանանչ հովանոցէն բաժնուիլ... ինծի համար բախտաբեր առարկայ մըն է:

– Բայց ո՛չ զայն քեզի նուիրողին համար, – պատասխանեց Բէչատ պէյ խընդալով:

Յետոյ խօսքը փոխելով՝ հարցուց.

– Այս ձեր այցելութիւնը ի՞նչ բանի կը պարտիմ արդեօք:

– Մէկ քանի տեղեկութիւններ ունիմ հաղորդելիք:

– Իրա՞ւ կ՚ըսէք... շատ աղէկ, ուրեմն այսպէս լըջօրէն գործի սկսած էք:

– Քանի որ այս պաշտօնը յանձն առի, պէտք է, որ գործ մը տեսնամ:

– Ի՞նչ տեսակ տեղեկութիւններ են ձեր բերածները:

– Այնպիսի տեղեկութիւններ, որոնք կարծեմ ձեզի շատ պիտի շահագրգռեն, քանի որ խնդիրը կը դառնայ մասնաւորաբար Էնվէր փաշային շուրջը:

– Էնվէր փաշային շո՞ւրջը, – գոչեց Բէչատ հետաքրքիր:

– Այո, երէկ գիշեր պարոն Մաքս Լէսինկի հետ Սքէթինկի թատրոնը գացած էինք, մեր օթեակը երեք գերմանացի բարձրաստիճան սպաներ եկան, առոնցմէ մին, հազարապետ Ֆոն Ռիչէ, որ Էնվէր փաշայի հետ տեսակցութիւն մը ունեցած էր նոյն օրը, շատ անզգոյշ կերպով արտայայտուեցաւ պատերազմական նախարարին մասին եւ նոյնիսկ ըսաւ, թէ միջոց մը խորհելու է զայն պաշտօնանկ ընելու համար:

– Մանրամասնօրէն պատմէ իր խօսածները:

Լիւսի սկսաւ պատմել բոլոր լսածները, զորս Բէչատ խնամով նօթագրեց:

Երբ պատմութիւնը աւարտեցաւ, Քըլամըլի տնօրէնը ըսաւ.

– Այս բաները շատ կարեւոր են. պէտք է, որ ես անձամբ տանիմ եւ Էնվէր փաշային ներկայացնեմ, շատ շնորհակալ եմ, տիկի՛ն, ձեր մատուցած ծառայութենէն:

– Պիտի աշխատիմ ուրիշ անգամներ ալ այս տեսակ ծառայութիւններ մատուցանել:

– Ձեմ ուզեր, սակայն, չոր շնորհակալութեամբ մը գոհանալ... աճաւասիկ ձեզի յիսուն ոսկիի բացառիկ նուէր մը:

Եւ Բէչատ յիսուն ոսկինոց թղթադրամ մը երկարեց Լիւսիի, որ առաւ ու ձեռքի պայուսակին մէջ դրաւ:

– Իսկ ձեր ամուսնալուծութեան խընդի՞րը, – հարցուց Բէչատ:

– Այդ մասին դեռ բան մը չըրի, – պատասխանեց գեղուհին:

– Ի՞նչ բանի կը սպասէք:

– Արթին էֆէնտին փաստաբան մը պիտի գտնար այդ գործով զբաղելու համար, անոր կը սպասեմ:

– Ուրեմն յանցանքը Արթին էֆէնտիինն է եղեր, ես կ՚ըսեմ իրեն, որ իսկոյն փաստաբանը ղրկէ:

Լիւսի այսպէս իր պաշտօնը աւարտելով՝ վերադարձաւ Բերա:

⁂

Հետեւեալ օրն իսկ փաստաբան մը ներկայացաւ Լիւսիի տունը՝ Արթին էֆէնտիի ընկերակցութեամբ:

Գեղուհին պատմեց իր ամուսնոյն հետ ունեցած միջադէպերը եւ վերջապէս փրենց բաժանումը:

– Տիկի՛ն, – ըսաւ փաստաբանը, – ձեր խնդիրը բաւական կնճռոտ է, եւ ձեր դատին պաշտպանութիւնն ալ քիչ մը դըժուար:

– Ես ալ գիտեմ, որ այնպէս է, բայց վերջապէս այս կացութիւնն ալ չկրնար երկար տեւել, պէտք է որեւէ կերպով պարզուի:

– Կրկին ամուսնանալու մի՞տք ունիք:

– Առայժմ ո՛չ, բայց թերեւս օր մը ամուսնանամ:

– Կ՚ուզէք, որ ամուսնալուծումը ի նըպաստ ձեզի կատարուի:

– Բնականաբար:

– Եւ սակայն կը խոստովանիք, որ դուք էք յանցաւորը:

– Պէտք չէ, որ ամէն բան ճշմարտութեամբ ըսենք ձեզի:

– Անշուշտ, ինծի պարտաւոր էք եւ լաւ է, որ ճշմարտութիւնը խօսիք, բայց Դատաստանական խորհուրդին առջեւ պէտք չունիք այդքան ճշմարտախօս ըլլալու, հոն պէտք է խօսիք, ինչ որ ես ձեզի ըսեմ, եւ այս կերպով թերեւս յաջողինք մեր դատը շահելու:

– Ինչպէս որ յարմար դատէք, այնպէս կ՚ընեմ:

– Գալով մեր տալիք խնդրագրին, – շարունակեց փաստաբանը, – այն ալ պէտք է ամբաստանութիւններ պարունակէ ձեր ամուսնոյն դէմ:

– Ի՞նչ ամբաստանութիւն:

– Ահաւասիկ խնդիրը: Միասին պէտք է ամբաստանութիւններ հնարենք:

– Օրինակի համար, ի՞նչ տեսակ ամբաստանութիւն:

– Ամբաստանութիւն հնարելէ դիւրին բան չկայ, – պատասխանեց փաստաբանը: – Կրնանք ըսել, թէ ձեր ամուսինը կոշտ մարդուն մէկն էր եւ յաճախ ձեզի կը ծեծէր:

– Բայց երբեք վրաս ձեռք վերցուցած չէր:

– Այդ խնդիր չէ, դուք կ՚ըսէք, թէ կը ծեծէր, ան ալ թո՛ղ ըսէ, թէ չէր ծեծեր:

– Բայց եթէ մենք ապացո՞յց ուզեն գիս ծեծելուն:

– Թող ի՛նք չծեծելուն ապացոյցները տայ:

– Վերջապէս դուք փաստաբան էք, ինք աղէկ գիտէք, ինչ որ ընելու է:

(Շար. 349)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9

Ցղուխեն Սուրբ Աստուածածնի յՄնմայէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻԽՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

Centre Culturel SAINT MESROB

10 bis, rue Thouin, Paris Ve

Exposition - Vente de tapis arméniens

contemporains des Ateliers HEMAG'S

Du vendredi 6 au dimanche 15 décembre, tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

Vernissage le Vendredi 6 décembre de 19h à 21h

— Entrée libre — Cocktail —

Métro: Cardinal Lemoine/Monge

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

Գրական երեկոյթ

ԴԱՆԻԱՑԻ ՄԱՐԴԱՍԷՐ ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ եւ ԵՂԵՌՆԻ ՈՐԲԵՐԸ

Կը դասախօսէ՝

ԾՈՎԻՆԱՐ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Պատմաբան եւ Սէ – էն – էր – էս – ի հետազօտող

Երկուշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 20.30–ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն

17, rue Bleue — 75009 PARIS

métro : Cadet

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Chorale Koghtan de l'UGAB-Paris

le dimanche 8 décembre à 11 h 45

Dans le cadre des **matinées musicales** de l'Eglise Evangélique Allemande de Paris

La Chorale Koghtan dirigée par Haïg Sarkissian donnera un concert

25, rue Blanche, 75009 Paris

Les matinées musicales sont ouvertes à tous.

(Շար. Ա. էջէն)

բոպական Խորհուրդը կը յայտարարէր որ «այս թեկնածու երկիրը կոչում ունի Եւրոպական Միութեան միանալու»: Այն ատեն, ուրիշ հոգեր կային, բայց, արդէն իսկ, նրբանցքի մը մէջ, Նիքոլ Ֆոնթէն կամ Էլիզապէթ Կիկու չէին ծածկեր որոշ մտահոգութիւն մը՝ «Գերմանիա եւ Ֆրանսա, երկուքն ալ խոստումներ ըրած են Թուրքերուն տնտեսական եւ ռազմագիտական շահերու պատճառով, յուսալով որ միւս երկիրը, օր մը ո՛չ կ'ըսէ: Բայց, օր մը պիտի գայ, երբ այս կեղծաւորութիւնը անտանելի պիտի դառնայ»: Ու յօդուածագիրը կ'արձագանգէ քաղաքական այլ դէմքերու կարծիքներուն, բոլորն ալ դէմ, ո՛ր հոսանքին ալ պատկանին:

⁂

Գերմանիոյ ՍԷ–ՏԷ–ԻՒ–ն (քրիստոնեայ-դեմոկրատ կուսակցութիւն, ընդդիմադիր) դէմ արտայայտուած է որեւէ ժամանակացոյցի Թուրքիոյ, Գոփընհակընի վեհաժողովին, անդամակցութեան մը նախատեսութեան համար:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE

et L'UGAB-JEUNES

organisent

une table-ronde sur :

La Turquie et les Arméniens

problèmes actuels et perspectives

avec

ALEXIS GOVCIYAN,
CLAUDE MUTAFIAN,
RAYMOND KEVORKIAN

le vendredi 13 décembre à 20h45

au Centre Culturel **A. Manoogian**
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

— Entrée libre —

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիպումներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան շարքին,

որուն Դ. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 11
ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ–Մեսրոպ» Մշակ. Կեդրոնի «Արծրունի Զրբաշեան» սրահին մէջ
339, Աւբնիւ տիւ Փրատօ,
13008 ՄԱՐՍԷՅԼ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG** d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel

invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures

Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :

L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.

Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

⁂

Section Marseille-Ville «SOSSE MAYRIG»

Super Loto

Dimanche 8 décembre à partir de 15h

Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture

12-14, rue St-Bazile, 13001 MARSEILLE

Nombreux lots :

Bijoux — téléviseurs — etc...

⁂

ԼՈԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20.30–ին

կազմակերպութեամբ՝

կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Զաւօ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն եւ ներոյն Տիգրանի եւ Արշալոյս Պալեանի յիշատակին Սիլվարդ Պալեան 150 Եւրօ կը նուիրէ Մաշտոց Միութեան (ատենալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 50 Եւրօ անոնց շատ սիրելի «Յառաջ»ին:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

☎ 04 91 50 15 09

Vendredi 6 décembre à 19 h

Le Docteur ALBERT KHAZINEDJIAN

présente et dédicace ses ouvrages

— **L'Eglise arménienne dans l'Eglise universelle**

— **L'Eglise arménienne dans l'œcuménisme**

Edition l'Harmattan.

Albert Khazinedjian est docteur en médecine. Il doit sa formation théologique à deux prélats, Mgr Ardavast Terterian, archvêque à Antélias (Liban) et feu Mgr Hagop Vartanian.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Շամիրամ Խաչիկեանէ 50 Եւրօ, ստացած է նաեւ փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեանէ 150 Եւրօ Կորիւն Բարխեանի մահուան առիթով:

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ Է ԳԻՒՄՐԻԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Այդ առթիւ, Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիները, ամբողջ օրը բաց պիտի մնան եւ ժամը 12–ին աղօթք եւ հոգեհանգիստ պիտի ըլլան ահաւոր երկրաշարժի աղէտեալներուն համար:

Կը հրաւիրուինք ամէնքս, այդ օր, անպայման՝ գէթ պահ մը՝ եկեղեցի երթալ, մոմ մը վառել եւ երկիւղած աղօթքով հոգեկան հաղորդութեան մէջ գտնուելու անոնց հետ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Նազը Իփէքճիի մահուան առթիւ:

Արշակ Կիւմպաթար, Յակոբ Կիւմպաթար 100–ական Եւրօ, Թանիա, Ժիրայր Գարակէօզ, Աննա Գարաթէփէ 50–ական Եւրօ, Մարիամ Եչիլթէփէ, Նշան Գայան 30–ական Եւրօ, Լորիս Տիրատուրեան 50 Եւրօ, Թոնի Գույումճեան 30 Եւրօ, Մարտիրոս Գայան 20 Եւրօ, Նուպար Բնարպաշը 50 Եւրօ, Կրէկուար Պատուականեան 10 Եւրօ, Մուրատ Գօչուն 30 Եւրօ, Ժագլին Պէնլիօղլու 15 Եւրօ, Արման Հիլէլիօ 30 Եւրօ, Յակոբ Տալպաշեան 20 Եւրօ:

(Շար.)

ESPOIR POUR L'ARMENIE ET MASTER MUSIC présentent

NEW GOSPEL FAMILY

CONCERT DE BIENFAISANCE

au bénéfice du CENTRE MEDICAL POUR ENFANTS DE SPITAK

Samedi 14 Décembre à 20 heures 30

Palais des Arts et des Congrès (P.A.C.I.)

25, avenue Victor Cresson — Issy-les-Moulineaux

Prix des places : 15 euros: Adultes — 10 euros: Enfants, Etudiants.

Billeterie et renseignements :

— **Espoir pour l'Arménie**: Tél. : 01.47.36.02.50

— **P.A.C.I.**: Tél.: 01.46.42.70.91

— **www.newgospelfamily.com**

GRANDE BRADERIE DE NOEL

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 7 et dimanche 8 décembre de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :

poterie — objets de bois sculptés — bijoux — broderie — tapisserie instruments de musique — khatchkar . . .

livres — philatélie arménienne — épicerie fine arménienne — brocante — cadeaux . . .

- Bar
- Restaurant
- Tombola

CHENE

POUR LA POURSUITE DES ACTIVITES DE CHENE EN ARMENIE, EN ARTSAKH ET A DJAVAKHK

au **COLLEGE SAMUEL-MOORAT** — 26, rue Troyon, 92130 Sèvres

— Métro Pont de Sèvres — — Parking assuré —

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6
VENDREDI
6 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.573 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.573

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՇԻՐԱՔ ԵՒ ՇՐԷՕՏԷՐ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ ԵՆ

Ֆրանսա եւ Գերմանիա կողմնակից են որ Թուրքիա Եւրոպական Միութիւն մուտք գործէ: Դեկտեմբեր 4-ին, Շրէօտէր ընդունելով Ֆրանսայի Նախագահը Պէրլինի մօտ՝ Շթորքով Թուրքիոյ դատը պաշտպանած է: Կը կարծուի որ Գոփընհակընի վեհաժողովը, եթէն նոյնիսկ բանակցութեանց համար որեւէ թուական չճշդէ, «դրական ազդանշան» մը պիտի տայ Թուրքիոյ: Գլուխ գլխի ճաշի մը աւարտին, Շիրաք եւ Շրէօտէր յայտարարած են որ, երկու երկիրները «համաբակաց առաջարկներ պիտի ընեն բոլոր հարցերու մասին»: Այս դիրքորոշումը ինքնին յստակ է ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ, թէեւ խուսափած են մանրամասնութիւններ տալէ այդ կապակցութեամբ: Շրէօտէր կ'ուզէ որ անպայման թուական մը տրուի Անգարայի բանակցութեանց սկսելու համար: Նախապէս արդէն, Գերմանիոյ վարչապետը Թուրքիոյ դատը պաշտպանած էր Պէրլինի երեսփոխաններուն առջեւ, որպէսզի, ըսած է, Եւրոպական Միութիւնը «զօրավիգ ըլլայ այն ուժերուն որոնք լաւ Թուրքիա մը կ'ուզեն»: «Ֆիկարօ»յի թղթակիցը դիտել կու տայ (Դեկտ. 5) որ եթէ Գոփընհակընի վեհաժողովը այս տեսակէտին կողմնակից ըլլայ, ան կը դիւրացնէ ԷՍ – Փէ – Տէ – կանաչ ներկայ մեծամասնութեան նոր յաղթանակ մը 2006-ի երեսփոխանական ընտրութեան, որովհետեւ ընտրութիւնները շատ փոքր թիւերէ կախում ունին եւ թրքական ձայներու նպաստը վճռական դեր կրնայ խաղալ: Եւրոպական Միութիւնը կրնայ Գերմանիոյ Թուրքերուն երախտագիտական զգացումներ ներշնչել (2-ու կէս միլիոն են Գերմանիա): Անոնք բոլորովին դէմ են ՍՏ-ՏԷ-ԻՒ-ի (Քրիստոնեայ դեմոկրատ) որ «իր քրիստոնէութեան» վրայ շեշտը դրաւ եւ դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան: Մնաց որ Գերմանիա եւ Թուրքիա պատմական եւ առեւտրական փոխանակութեանց կարեւոր կապեր ունին: Գերմանական հպատակութեան տիրացած 376.000 Թուրքերու 60%-ը Շրէօտէրի կուսակցութեան ի նպաստ քուէարկած է անցեալ Սեպտեմբեր 22-ին եւ 17% ալ ի նպաստ կանաչներուն, ինչ որ կը նշանակէ թէ օժանդակած են ձախի յաղթանակին: Իրաց այդ վիճակին մէջ ալ, իսլամական «Զաման» թերթը կարգ մը պահանջներ դրած է. – Վիզայի ջնջում Գերմանիա այցելող Թուրք զբօսաշրջիկներուն, թաղային քուէարկութեան իրաւունք բոլոր Թուրքերուն համար, դիւրութիւններ աշխատանք գտնելու համար եւ գերմաներէնի ծանօթութիւններու ջնջում հպատակութեան համար: Ըստ թրքական մամուլին, Գերմանիոյ մէջ, քուէարկող Թուրքերու թիւը մէկ միլիոնի յաւելում պիտի կրէ եւ թերթերէն մէկը չի վարանիր գրելու. – «Ոեւէ գերման մահմետական կը փափաքի կարենալ ապրիլ մահմետական Գերմանիոյ մը մէջ»: Ներկայիս, տարեկան 80 հազար Թուրքեր հպատակութիւն կը ստանան եւ գերմանական քաղաքներու մէջ ալ Ֆիշէրի կուսակիցները – կանաչները – ձեռք կ'երկարեն Թուրքերուն: Համացանցի հարցախոյզի մը համաձայն, կանաչները կը պահանջեն որ վերջ դրուի մահմետականներու նկատմամբ խտրականութեան, զօրավիգ են մզկիթներու կառուցման կ'ուզեն որ Իսլամի նուիրուած համալսարանական ամպիոններ ստեղծուին եւ դասաւանդողները լաչակ կրելու արտօնութիւն ունենան: ԷՍ – Փէ – Տէ-ն եւ կանաչները երկու Թուրք երեսփոխան ունին Խորհրդարանին մէջ՝ Լալէ Աքկիւն եւ Էքին Տէլիկօզ:

Գերմանիոյ աջը, սակայն, բուռն կերպով դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան: Դեկտեմբեր 4-ին, բանաձեւ մը ներկայացուցած է Խորհրդարանը (Պունտըսթակ), ուր կը հրաւիրէր կառավարութիւնը որ սին յոյսեր չտրուին Թուրքերուն, Գոփընհակընի մէջ, բայց, մեծամասնութիւնը մերժած է: Դեմոկրատները այնքան ալ կրօնքի վրայ չեն պնդեր, որքան Թուրքիոյ տնտեսական ծանր վիճակին: Յստակ է որ եթէ Շրէօտէր այդքան կ'աճապարէ ձեռք երկարելու Թուրքերուն, պատճառն այն է որ տեղի կու տայ Ամերիկացիներուն, որոնց հետ հաշտուիլ կ'ուզէ: Շրէօտէրի մտահոգութիւնն այն է որ աջը կ'ուզէ օգտագործել թրքական հարցը, որպէս ընտրական պատճառաբանութիւն Փետրուարի շըրջանային ընտրութիւններուն, երկու կարեւոր լանտերու մէջ: «Շթեռն» շաբաթաթերթին հարցախոյզի մը համաձայն, Գերմանացիներու 46%-ը դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան, 42%-ը կողմնակից է: Իսկ, Ֆրանսայի մէջ, Փէլըրէնի հարցախոյզը ցոյց կու տայ որ Ֆրանսացիներուն 58%-ը դէմ է եւ միայն 29%-ը թեր:

«Ֆիկարօ»յի Դեկտեմբեր 5-ի վիճարկումի էջին վրայ, հրատարակուած է Եւրոպայի երեսփոխան՝ Ուիլիըմ Ապիթպոլի մէկ յօդուածը Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ: Ճիշդ ատենին եկաւ, կը գրէ, Ժիսքար տ'Էսթէնի ելոյթը ցնցելու համար թեքնոքրաթներու թմրութիւնը եւ վիճարկումի դուռ բանալու:

Պրիւքսէլի մէջ, Իի – ԷՄ – Փէ-ի նախագահը, նախկին վարչապետ՝ Ալէն Ժիւփէ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, յայտարարած է (Դեկտեմբեր 4) որ կարելի չէ թուական մը տալ Թուրքիոյ, բանակցութիւնները սկսելու համար: Աւելցուցած է.– «Թուրքիոյ մերձաւոր անդամակցութիւնը օրակարգի վրայ չէ: Պայմաններ կան եւ կրնամ ըսել որ Թուրքիա, այսօր, այդ պայմանները չի լրացներ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Թուրքիոյ Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդը քննութեան առած է ապահովութեան մարմիններու տեղեկագիրը որով եօթը երկիրներ մեղադրուած են քրտական զինեալ կազմակերպութիւններու նեցուկ տալով: Այդ երկիրներուն կարգին նշուած է Հայաստանի անունն ալ: Տեղեկագրին համաձայն, ՓՔՔ-ն կը շարունակէ գործել Սուրիոյ, Իրաքի մէջ. այս վերջինը ունի «Երեւանեան կոմիտէ» անուն կազմակերպութիւն մը:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի, կ'ըսուի որ կազմակերպութիւնը հոնկէ զէնք կը գնէ, նաեւ Եւրոպայէն, Ռուսաստանէն հասնող աջակիցներ կ'օգտագործեն Հայաստանի տարածքը, Իրան անցնելու համար: Թրքական պնդումին համաձայն ՓՔՔ ճամբարներ եւ գրասենեակներ ունի Ռուսաստանի մէջ: Անոր քօղարկուած ձեւով կ'օգնէ նաեւ Յունաստանը, իսկ Կիպրոսի յունական շրջանին մէջ կը գործէ «Կիպրոս – Քիւրտիստան» կոմիտէ մը:

CDCA

COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE

Communiqué de Presse

Pétition contre l'entrée de la Turquie dans l'Union européenne

Les 12 et 13 décembre 2002, le sommet de Copenhague va engager l'élargissement de l'Union européenne, ce dont chaque citoyen ne peut que se réjouir.

Aujourd'hui, l'Etat turc, militariste et ultra-nationaliste, se permet de mener une campagne de grande envergure pour que lui soit fixé un calendrier d'adhésion qui lui assurera son entrée dans l'Europe.

A l'appel du Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA), avec le soutien du Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF), une campagne de pétition nationale et européenne* est lancée afin que le Président de la République française, représentant la France à Copenhague, n'accède pas à cette demande de la Turquie qui, en préalable à toute revendication de ce type, doit :

— évacuer l'île de Chypre illégalement occupée depuis 1974,

— libérer les prisonniers politiques détenus dans ces geôles,

— donner un statut durable à sa minorité kurde,

— garantir les droits des minorités religieuses,

— reconnaître le crime du génocide commis à l'encontre des populations arméniennes de l'Empire ottoman et ses conséquences,

— accepter une «solution politique à la question arménienne» afin de mettre un terme à son impunité,

— lever le blocus exercé depuis 1991 à l'encontre de la République d'Arménie.

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA) considère que l'Europe s'est bâtie sur des valeurs communes, respectueuses des Droits de l'Homme et des libertés individuelles. Personne n'aurait admis que la construction européenne se fasse sans la repentance de l'Allemagne à l'égard de la Shoah. Il doit en être de même avec la Turquie qui persiste obstinément à nier le crime de génocide commis envers les Arméniens. Le CDCA rappelle que le non-respect permanent par la Turquie des dispositions figurant dans la résolution du Parlement européen du 18 juin 1987 constitue un obstacle incontournable à l'examen d'une éventuelle adhésion de la Turquie à l'Union européenne.

Une première remise des signatures recueillies auprès des citoyens français sera transmise au Président de la République le mercredi 11 décembre 2002 à l'occasion des manifestations organisées à l'appel du CDCA et avec le soutien du CCAF.

Ces manifestations se dérouleront **mercredi 11 décembre 2002** à partir de 18h :

— A Paris, devant l'Assemblée nationale, place Edouard Herriot,

— A Lyon, devant la Préfecture du Rhône,

— A Marseille, devant la Préfecture des Bouches-du-Rhône.

Paris, le 3 décembre 2002

** Le texte integral de la pétition et toutes les informations sont disponibles sur le site Internet du CDCA :*
www.cdca.asso.fr

ԱՐԱՄ Ա.Ի ՆԱՄԱԿԸ ԻՒՆԷՍՔՕ-ՅԻ

ԻՒՆԵՍՔՕՅԻ նախագահին՝ Քոյիչի Մացուրայի ուղղուած նամակով մը, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը միջազգային հանրութեան եւ ԻՒՆԵՍՔՕՅԻ ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ այն բարբարոս արարքներուն վրայ, որոնց ենթակայ են Նախիջեւանի պատմական Ջուղֆա քաղաքի քանի մը 100-ամեայ հայկ. գերեզմանատան յուշարձանները ու շիրիմները: Հովիւի մատուռը արդէն հիմնայատակ աւերուած է, հարիւրաւոր խաչքարեր քարուքանդ եղած են, նպատակ ունենալով անհետացնել հայկական ներկայութեան ճարտարապետական եւ գեղարուեստական վկայութիւնները: Կաթողիկոսը կը խնդրէ որ ԻՒՆԵՍՔՕ-ն միջամտէ, փրկելու համար գոնէ ինչ որ մնացած է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍ – ԹԵԼԷՔՈՄԻ սեփականաշընորհումը կը նախատեսուի ի մօտոյ, մինչ այդ, նախագահը՝ Թիէրի Պրըթոն իր վարչական մարմնին ներկայացուց վերականգնումի ծրագիր մը: Տնտեսական եւ Ելմտական նախարարին՝ Ֆրանսիս Մէրի հաւանութեամբ, նպատակն է ընկերութեան բացը, ներկայի 70 միլիառ Եւրոյէն իջեցնել 40 միլիառի, մինչեւ 2005: Այդ կացութեան հասնելու համար, օգնութեան պէտք է հասնին բաժնետէրերն ու դրամատուները: Ծրագիրը որ մկրտուած է «Երեք 15» հետեւեալ ձեւով պիտի կիրարկուի՝ Ֆրանս-Թելեքոմ խընայողութեան խիստ ծրագիր մը պիտի կիրարկէ, որուն նպատակն է 15 միլիառ Եւրօ փրկել երեք տարիներու երկայնքին: Իր կողմէ պետութիւնը 9 միլիառ Եւրոյի կանխավճար մը պիտի կատարէ, հուսկ ընկերութիւնը 15 միլիառի կոչ մը պիտի ընէ դրամատուներուն: Այս միջոցները թոյլ պիտի տան նախատեսել Ֆրանս-Թելեքոմի սեփականաշնորհումը:

Ա. ՇԱՐՈՆ Պաղեստինցիներուն կ'առաջարկէ մանր – պետութիւն մը, եթէ ընտրուի Յունուարին, Այսրյորդանանի հողամասին 42%-ին եւ Գազայի գօտիին երեք քառորդին վրայ: Արաֆաթ անմիջապէս մերժած է:

ԻՐԱՔԻ ԵՒ ՄԱԿ-Ի քննիչներու յարաբերութիւնները յանկարծ վատթարացած են Դեկտեմբեր 4-ին, առաջին անգամ ըլլալով: Շաբաթ մը առաջ, յանպատրաստից, քննիչները այցելած են Ս. Հիւսէյնի պալատներէն մէկը եւ Իրաքի փոխ – նախագահը՝ Թ. Ռամատան ամբաստանած է քննիչները, որ լրտեսութիւն կ'ընեն ՍԻԱ-ի եւ Մոսատի հաշւոյն (Ամերիկայի եւ Իսրայէլի գաղտնի սպասարկութիւն): Ճշդած է որ անոնց հաղորդած տեղեկութիւնները թոյլ կրնան տալ Ամերիկացիներուն եւ իրենց անգլիացի զինակիցներուն որ ճշգրիտ յարձակումներ ընեն:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Պաշտպանութեան նախարարի օգնականը Փ. Վոլֆովից Անգարայէն բաժնուելէ առաջ ապահոված է Իրաքի դէմ Թուրքիոյ միասնութիւնը: Անոր առաջին փոխարժէքներէն պիտի ըլլայ թրքական զինուորական խարիսխներուն արդիականացումին համար քանի մը հարիւր միլիոն տոլարի

(Շար. ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Քրօնիկագիր ԽԻՍԵՐԻՈՍ

ՍՈՂՔԻ ՈՍԿԻԻ ՀԱՆՔԵՐԸ

Դադիվանքէն քիչ մը հեռացած, կրկին «լուացքի ջուրը» քակել տուինք մեր սահմանապահ սպային, խոշոր ժպիտ մը, մի քանի հարցում ճամբու մասին, թէ ինչպէ՞ս կարելի է անցնիլ Արեւելեան Սեւանի լեռները, Սոդքի լեռնանցքը, որ 2400 մեթր բարձր է: Պատասխանը եղաւ — Խոհեմութեամբ: Ճամբան բաց էր· բանակը կ'օգտագործէր կարճ ճամբով Երեւան հասնելու համար: Գլխաւոր խաչմերուկին՝ զգուշանալ ձախ չեղելէ, Զարվաճառ տանող ճամբէն եւ բռնել ուղիղ Լեռնաբերդինը որ կը բարձրանայ լեռ, Սոդքի լեռնանցքէն վերջ կը մտնէ Հայաստանի սահման:

Վերոյիշեալ խաչմերուկին, ո՜վ հրաշք, հանդիպեցանք հինէն մնացած միակ ցուցատախտակին, հիւսիսային Արցախի, հայերէնով, նիզակի աջակողմեան ուղղութիւնը ցոյց կու տար Դադի Վանք 15, Մարտակերտ 80, Ստեփանակերտ 135··· դէպի ձախ Ջիւանաւան 8, Կիրովաբադ 65:

Ամայութիւնը խանգարողները փոքրիկ խումբ մը, 8 հոգինոց, երիտասարդ զինուորագրեալներ եղան, անզէն, պտոյտի ելած էին իրենց սպային հետ մերձակայ ըմպարան մը Լեւ առուակի եզերքը· անոնցմէ երկուքը միայն Երեւանէն էին, միւսները Սիւնիքի գիւղերէն, վստահաբար շրջանին մէջ կարեւոր զինուորական կեդրոն մը ունէին: Ուրախ էին, կ'երգէին, բայց տունի կարօտ ալ ունէին: Հոգեւոր խոկումներ ընելու, «Մատեան ողբերգութեան» գրելու գաղափարական անկիւն մըն է, բայց չեմ կարծեր որ երիտասարդ զինուորները համաձայն ըլլային ինծի···:

Այդ նշանաւոր ըմպարանը մենք ալ հասանք: Խորհեցանք որ պատառ մը ուտելիք ալ կ'ունենան: Միայն խմելիք··· Մի քանի տուներ էին տակաւին չամբողջացած· աւելի ճիշդ քանդուած բնակարաններ վերանորոգութեան աշխատանքներու մէջ: Գլխաւոր տանտէրը կին մըն էր, երիտասարդ, 40-ի շուրջ, իր մանչ զաւակը, հայրը եւ նորածին թոռնիկը:

Կայանը, ջուրի ափին ազերիական նախկին հովիւներու կայք մըն է: Մօտակայ Սեւանի լեռները հրաշալի արօտավայրեր էին անոնց համար: Մի քանի նոր բնակիչները Վարդենիսէն (Սեւանի ափէն) եկած նոր բոյն կը դնեն, յուսալով որ շրջանը, Հայերուն ձեռքը անցնելէ վերջ, զարգացում ունենայ եւ իրենց կեանքի ձեւը քիչ մը բարելաւուի: Առ — այժմ շատ լաւատես չէին թուեր, բայց որոշած էին մնալ եւ շէնցնել, յուսալով որ խաղաղութիւնը կնքելէն վերջ, այս շրջանը կրնայ ծաղկիլ, ըլլալով գլխաւոր հիւսիսային անցքը՝ Արցախէն Հայաստան:

Մօտակայ ձորերէն խաչքարերու բեկորներ հաւաքած, ագուցած էին իրենց հիւսած նոր պատերուն մէջ, որպէս կնիք բնակիչներուն հայկականութեան···:

Առ այժմ իրենց միակ յաճախորդները պատահական անցորդներ էին, մեզի նման, եւ գլխաւորաբար զինուորականներ որ այդ շրջանները ծառայութիւն կ'ընեն:

Որքան բարձրանանք ծառերը թուփերու կը վերածուին եւ քիչ յետոյ անոնք ալ կ'անհետանան եւ արդէն հեռուէն կը նըշմարուին Սոդքի ոսկիի հանքին թափօնները ընդարձակ տարածութիւն բռնած, սկսելով բարձունքներէն հասնելու համար խճուղիի երկու կողմերը, խնամքով շարուած որպէսզի երթեւեկին արգելք չըլլան:

Հետաքրքրական է կենդանութեան ոչ մէկ նշան լեռներուն մէջ, բացի օդին մէջ ճախրող բազէներէն եւ խոտէ — խոտ թռչկոտող ճնճղուկի զանազան տեսակներէն:

Երբ լեռնանցքը անցած էինք եւ մտած Հայկական սահման, հոն է որ տեսանք առջեւնիս փռուած հանքաւան մը իր բոլոր կառոյցներով, ճոպանուղիներով, բնակարաններով, եւ հակառակ իր ժանգոտած կերպարանքին, հեռուէն մեքենայի ձայներ կը հասնէին մեր ականջին: Կը թուի թէ հոս ալ կեանքը սկսած է շարժիլ դանդաղ քայլերով:

ՎԱՐԴԵՆԻՍ - ՍԵՒԱՆ

Արեւելեան Սեւանի Լեռնաշղթայի այս բարձր կատարէն, վերջին անգամ մըն ալ աչքերս կ'ուղղուին դէպի Արեւելք, Արցախի օրհնեալ եւ տանջուած հողը, աղօթք մը կը բխի հոգիիս խորերէն որ Ամենակալը խնայէ նոր արիւնահեղութիւններ եւ տայ վերջնական խաղաղութիւն Հայոց աշխարհի այս չքնաղ եւ աննման անկիւնին, ի սրտէ մաղթանք մը որ Ռուսաստանի չորս անկիւններուն իր ցիրուցան զաւակները վերադառնան իրենց ազատագրուած հողը մշակելու, երկիրը ծաղկեցնելու եւ Հայաստանցի Հային վրայ չթողուն այն յոռի տպաւորութիւնը որ «Պիզնէսը» աւելի կը նախընտրեն քան իրենց Արցախը··· աւելի կը նախընտրեն Երեւանի, Սոչիի կամ Եալթայի մէջ պանդոկներ, սրճարաններ, գազինոներ բանալ, քան իրենց պապերուն եւ իրենց ծննդավայրը շէնցնել··· այս «հակա» զգացումները դժբախտաբար սկսած են տարածուիլ Հայաստանցի Հայու հոգիին մէջ, որ որոշ կասկածներ կը սնուցանէ սփիւռքացած Ղարաբաղցիի մասին, ոչ բոլորովին անհիմն պատճառներով··· եթէ ծուխ կայ, ուրեմն կրակ ալ կայ — կ'ըսեն Իտալացիները: Ո՛չ ոք իրաւունք ունի մեր Արցախի ժողովուրդին հերոսական դիմագիծը տժգունելու, կերպարանափոխելու, եւս առաւել ինք՝ Արցախցին ամէնքէն առաջ: Արցախի պատմութիւնը յարատեւ ազատագրութեան պայքար եղած է, մեծամեծ զոհողութիւններով: Հիմա ան պէ՛տք է ամէն գնով, պայքարի իր անկախութիւնը եւ գտած ազատութիւնը պաշտպանելու ինքնիր դէմ, թոյլ չտալով թուլութեան, մեղկութեան, դրամատիրական աշխարհի ցանկութիւններուն գերին դառնալով:

Սեւանը այս բարձունքներէն դիտելը աւելի հմայիչ թուեցաւ ինծի: Հոս իր հարաւային անկիւնին վրայ, ամէնէն աւելի լայնատարած բաժինն է: Եթէ մեր նախնիքը ԾՈՎ ԳԵՂԱՄԱՑ կոչեր են, անպայման այս անկիւնէն դիտած պիտի ըլլան: Իսկական ծով մըն է, որու եզերքը պիտի չտեսնուէին եթէ բացարձակ յստակութիւն չտիրէր ծովու մակերեսէն շուրջ 2·000 մեթր իր գրաւած դիրքին պատճառով:

Աստուծոյ պարգեւն է Սեւանը հայ ժողովուրդին: Կը զարմանամ եւ դատապարտելի կը գտնեմ, որ Մեծամօրի հիւլէական կայանի գոյութենէն վերջ, տակաւին Սեւանի ջուրերը կը պարպեն մի քանի աննշան սեփականաշնորհուած ելեկտրակայանի համար եւ ապա անփութօրէն կը թողուն որ երթայ միանայ Արաքսին··· Արարատեան դաշտը ոռոգելու համար, բաւարար գետեր եւ գետակներ կան, որ լաւ մատակարարուելով, կրնա՛ն այդ դերը ստանձնել եւ մաքուր, ըմպելի ջուրի այս աշխարհի մեծագոյն շտեմարանին վրայ գուրգուրալ՝ գալիք օրերու հեռանկարով:

Կը մտնենք ՎԱՐԴԵՆԻՍ· շրջանի մեծագոյն կեդրոնը: Կանոնաւոր քաղաք է: Պէտք է որ 20·000-էն աւելի բնակչութիւն ունենայ: Շարժում կայ· դժուար է գիտնալ թէ անցեալէն ի՛նչ փակուած է եւ ի՛նչ բաց է տակաւին: Եռուզեռը կայ, ուրեմն գործ ալ կայ: Ուրիշ նման քաղաքներու տխրութիւնը չունի: Հեռուէն կը տեսնուի եկեղեցիի մը բարձր գմբէթը, փարոսի մը պէս մեզ կը քաշէ իրեն: Կը մօտենանք· հրաշալի եկեղեցի մը որ Փարիզի կամ Թորոնթոյի մէջ ալ կրնար ուշադրութիւն գրաւել: Յայտնի էր որ վերանորոգումը նոր աւարտած էր: Գմբէթին կոնը արեւու ճառագայթներուն տակ կը փայլէր: Ներքնամասը նոյնպէս տակաւին ներկի բուրումը տարածուած էր կամարներուն տակ· արձանագրութիւն մը, սխալագրութեամբ անշուշտ, կը յայտնէր որ Սուրբ Աստուածածին եկեղեցին, կառուցուած 1902 — 1910 տարիներուն եւ լքուած սովետական շրջանին, նորոգուած է գանատահայ (Թորոնթոյէն) ազգային բարերար Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Մալխասեանի բարերարութեամբ:

Մտքէս — Պռաւօ՛ Մկօ — ըսի, քանի լաւ կը ճանչնամ զինք եւ գիտէի իր մեկենասութիւններու մասին հայկական զանազան ձեռնարկներու առիթով, հաճելի անակնկալ մը եղաւ, տեսնելով որ Վարդենիս ալ հասեր է (··· ինձմէ առաջ):

Ալիշան վստահ է որ 1902-ի եկեղեցին ալ հնագոյնի մը վրայ կառուցուած ըլլայ, քանի Վարդենիս եւ իր շրջանը պատմական բազմաթիւ յուշարձաններ կան:

Եկեղեցիի մուտքին եւ շուրջը բազմաթիւ հին խաչքարեր զետեղուած են: Յայտնուած են Պղինձէ դարի դամբարաններ, Ալիշանի համաձայն ՎԱՍԱԿ ԳԱԲՈՒՌԻ իշխանական ապարանքը հո՛ս պէտք է ըլլար, քանի անցեալին կոչուած է նաեւ Վասակաշէն: Վարդենիսէն ոչ շատ հեռու կը գտնուի ՄԱՔԵՆԵԱՑ ՎԱՆՔԸ, միջնադարեան վանական, դպրութեան, գրչութեան կարեւոր կեդրոններէն մին, որու մասին ուրիշ առիթով:

Ճամբան երկար է, 100 քիլոմեթրէն աւելի ունինք Սեւան — Երեւան Մայրուղիին հասնելու եւ 67 Երեւան մտնելու համար:

Խոստացած էինք մութը չկոխած տունը ըլլալ: Մեր բացակայութիւնը կրնար մըտահոգութիւն պատճառել տնեցիներուն: Տորֆաւանէն սկսանք Սեւանի ափը բռնել մինչեւ Սեւան քաղաքը, հրապուրուած մեր աջին տարածուած երկնագոյն ջուրերէն, նուազ զգացինք չարչարուած, վիրաւորուած, կարկտուած ճամբուն հաչանքը:

Հրաշալի, փոքր չքնաղ գիւղեր ջուրի ափին: Միշտ վախ մը կայ մէջս որ վաղը կուգան երկաթ-պէթոնով, կրաշաղախով կը փճացնեն Հայոց Աշխարհի այս դրախտանման անկիւնը: Անյագօրէն կը նկարէի, կարծես ատով բան մը փրկած կ'ըլլայի··· Ծովակ, Կարճաղբիւր, Արծուանիստ, Ծովինար, Վարդենիկ, Ջոլաքար, Մարտունի, Լիճք, Ծաղքար, Երանոս··· եւ այլն: Ինչ կ'ուզէք ըսէք, աղքատ բայց ԳԵՂԵՑԻԿ է մեր երկիրը: Մեր հայրենիքը ներկայ Երեւանէն դուրս է, արուարձաններէն կը սկսի· կրնաս ամէնուն հետ նստիլ, խօսիլ, հաց ուտել, կարծես Պուրճ — Համուտի թաղերու կամ Այնճարի մէջ ըլլաս, որոնք հայկական մեծ ընտանիք մը կը կազմեն, Լոռեցիին, Գաւառցիին, Զանգեզուրցիին կամ Արագածի փէշերուն ցանուած գիւղերու նման:

Ճամբու երկայնքին, յատկապէս Սեւան — Երեւան Մայրուղիին վրայ յատուկ ուշադրութիւն դարձուցի թէ քանի շունի դիակ պիտի հաշուեմ··· ոչ մէկ: Հրա՛շք: Կամ Հայաստանի վարորդները աւելի ուշադիր դարձած են, կամ ալ շուները իմաստնացած··· հանելուկ էր ինծի համար:

— Ի՛նչ հրաշք, ի՛նչ հանելուկ — ըսաւ Գէորգ — վարորդները տխուր են, զարնելիք շուն չմնաց···

(Շար· 24)

ՀԱՅ ԵՒ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՈՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐ

(Բ· եւ վերջին մաս)

ՕՇԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԿՈՂՄԷ ՍՐԲՈՒՀԻ ԹԵՔԼԱՅԻ ՆՇԽԱՐՆԵՐՈՒՆ ՅԱՆՁՆՈՒՄԸ

Կիլիկիոյ մէջ 1308-ին գահ բարձրացաւ Օշին Թագաւոր· ան շարունակեց Արեւմուտքին եւ պապին հետ բանակցութիւնները, փորձեց զիջումներ ընել լատիններուն եւ միանալ լատին եկեղեցւոյ, բայց ժողովուրդի բուռն դիմադրութեան հանդիպելով՝ այդ որոշումը մնաց անիրագործելի:

Օշին Թագաւոր սերտ յարաբերութիւն հաստատեց Արականի արքունիքին հետ, իսկ Արականի Խուան Բ· Թագաւորը իր կարգին առաքելութիւններ ղրկեց Կիլիկիա: Օշին Թագաւոր 1316-ին ամուսնացաւ Արականի ազդեցիկ ազնուականներէն Ֆիլիփէ տը Թարանթի դստեր ՝Ժան իշխանուհիին հետ: Օշին Արականի Թագաւորին ղրկեց Սրբուհի Թեքլայի նշխարները, որոնք հանդիսաւորապէս զետեղուեցան Թարակոնի մայր եկեղեցիին մէջ:

Սրբուհի Թեքլայի պաշտամունքը այնուհետեւ արագօրէն տարածուեցաւ Փորթուկալի մէջ, եւ կարգ մը տեղանուններ անոր անունով կոչուեցան, յա՛տկապէս՝ Ալթօ Մինիոյի մէջ: Կալիցիոյ մէջ եւս Քամինիոյ մօտակայ լեռ մը սրբուհիին անունով կոչուեցաւ:

ԱՅԱՍԷՆ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ՝ ՆԱՒԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐ

Տինիշ Թագաւորին իմաստուն քաղաքականութեան շնորհիւ՝ Փորթուկալ ԺԴ· դարուն սկիզբը արդէն բարգաւաճ տնտեսութեամբ երկրի վերածուած էր· Թագաւորը մասնաւոր հետաքրքրութիւն եւ հոգածութիւն ցուցաբերեց երկրագործութեան նկատմամբ, քաջալերեց հողամշակները, եւ զանազան դիւրութիւններ ու ուղղութիւններ տուաւ անոնց· այս բոլորը նպաստեցին գիւղատնտեսութեան արագ զարգացման: Իսկ երկիրը գեղեցկացնելու նախաձեռնութեամբ Թագաւորը անտառներ մշակել տուաւ խամ ու խոպան հողերուն վրայ:

Սակայն Տինիշ Թագաւորին գլխաւոր մտահոգութիւնը արտաքին աշխարհին բացուելու եւ առեւտուրը զարգացնելու հարցն էր· այս նպատակի իրականացման համար ան քաջալերեց նաւաշինութիւնը եւ 1317-ին Ճենովացի վարպետ Էմմանուէլ Փեսսակնոյի թելադրեց շինել իր նաւատորմը:

Այսպէսով Փորթուկալի եւ արտաքին աշխարհին հետ առեւտրական կապերը աշխուժացան եւ 1319-ին Վենետիկէն Լիզպոն նաւերու երթեւեկի կանոնաւոր սպասարկութիւն հաստատուեցաւ, որուն շնորհիւ վենետիկցի, Ֆլորանսացի եւ Ճենովացի վաճառականներ Լիզպոն կը ներածէին Արեւելքէն, յա՛տկապէս Կիլիկիոյ Այասի նաւահանգիստէն բերուած ապրանքներ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐ

Փորթուկալի արքունիքին մէջ տարիներէ ի վեր ընտանեկան հարցեր կային· արդարեւ, Տինիշ Թագաւոր իր օրինաւոր կնոջ՝ Իզապելլայի կողքին ունէր նաեւ ապօրէն սիրուհիներ· օրինաւոր կնոջմէն իբրեւ գահաժառանգ ունէր Աֆոնսոն, բայց կային ապօրէն երկու մանչ զաւակներ, որոնք նոյնքան եւ նոյնիսկ աւելի հոգածութեան ենթակայ էին իրենց հօր կողմէ: Գլխաւոր մտահոգութիւնը, սակայն, ժառանգութեան իրաւունքի հարցն էր, որովհետեւ տակաւին յստակ չէր, թէ ո՞վ պիտի յաջորդէ իրենց հօր, օրինաւո՞ր զաւակը, կամ ապօրէն զաւակներէն մէկը:

Արքունիքի ընտանեկան հարցը ժամանակ մը ետք քաղաքական հրատապ հարցի վերածուեցաւ· Արականի զօրավիգ կանգնեցաւ Աֆոնսոյի, որովհետեւ անոր մայրը Իզապէլլա Արականի արքունիքէն էր, Փետրօ Բ· Թագաւորին դուստրը· իսկ Քասթիլիա զօրավիգ կանգնեցաւ ապօրէն զաւակներուն՝ անոնց միջոցով ազդեցութիւն տարածելու համար Փորթուկալի մէջ:

Ճակատագրական կացութիւնը նկատի ունենալով՝ Աֆոնսօ 1320-ին հօրմէն պահանջեց իրեն յանձնել գահը, բայց մեր-

ժուեցաւ. ի վերջոյ Աֆոնսօ տեսնելով, որ գահի ժառանգութիւնը կորսնցնելու վտանգին առջեւ կը գտնուի, 1322 Մայիսին ապստամբութեան դրօշ բարձրացուց. մայրը՝ Իզապէլլա փորձեց հանդարտեցնել զայն, բայց ապարդիւն. կռիւները սաստկացան եւ տարածուեցան տարբեր շրջաններ:

Երկրի քաղաքական այս իրավիճակին մէջ 1325 Յունուար 7-ին մահացաւ Տինիզ Ա. Թագաւոր:

Ընտանեկան ներքին հարցերն ու դայթակղութիւնները հոգեկանօրէն արդէն սպառած էին Իզապէլլա Թագուհին. մանաւանդ՝ երբ գահակալական կռիւներն ալ սաստկացան, եւ ընտանեկան մթնոլորտը այլեւս անտանելի դարձաւ, եւ յետոյ ալ վրայ հասաւ ամուսնոյն մահը, Թագուհին քաշուեցաւ աշխարհիկ կեանքէն, գնաց Քուամպրա եւ Սանթա Քրուզ վանքը մտաւ իբրեւ կրօնաւորուհի. ան հոն սրբակենցաղ կեանք մը ապրեցաւ եւ վախճանեցաւ 1336-ին. յետ մահու ան սուրբ հռչակուեցաւ:

ԱՖՈՆՍՕ Դ.-Ի ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Տինիզ Ա. Թագաւորի մահէն ետք անոր յաջորդեց զաւակը՝ Աֆոնսօ, որ յաջողեցաւ չէզոքացնել եւ փախուստի մատնել իր խորթ եղբայրները եւ գահ բարձրացաւ Աֆոնսօ Դ. անունով. ան ծնած էր 1291 Փետրուար 8-ին, Լիզպոն, եւ իր յանդուգն բնաւորութեան պատճառով Քաջ տիտղոսին արժանացաւ. փորթուկալերէն՝ Աֆոնսօ օ Պրաւօ:

Աֆոնսօ Դ.-ի գահակալութենէն ետք խորթ եղբայրները Քասթիլիա ապաստանեցան եւ հոնկէ շարունակեցին պայքարը Փորթուկալի գահին տիրանալու համար. Քասթիլիոյ եւ Փորթուկալի սահմաններուն վրայ արիւնահեղ կռիւներ մղուեցան եւ Աֆոնսօ Դ. միշտ ալ յաջողեցաւ ետ մղել խորթ եղբայրներուն ներխուժումները: Շրջանին խառնակ վիճակէն օգտուելով՝ Մարոքի սուլթանը 1340-ին Սպանիա ներխուժեց, վտանգաւոր կացութիւնը նկատի ունենալով՝ Աֆոնսօ Դ., մէկդի դրած Քասթիլիոյ հետ հարցերը, օգնութեան փութաց անոր Ալֆոնսօ ԺԱ. Թագաւորին. փորթուկալական եւ քասթիլեան միացեալ զօրքերը յաջողեցան կասեցնել իսլամական բանակներու ներխուժումը եւ 1340 Հոկտեմբեր 30-ին, Անտալուզիոյ Թարիֆա քաղաքին մօտակայ Սալատօ գետի ափերուն մղուած ճակատամարտին հիմնովին ջախջախեցին զանոնք:

Նոյն օրերուն Կիլիկիոյ քաղաքական իրավիճակը խանգարուած էր: Եգիպտոսի սուլթանին եւ Հալէպի ամիրայութեան զօրքերը 1335-ին եւ 1336-ին ապստամբած էին Կիլիկիա եւ 1337-ի հաշտութեամբ Սեւ լեռներէն մինչեւ Ճիհուն գետ տարածուող շրջանները եւ Այաս քաղաքը իր միջազգային նաւահանգիստով անցած էր Եգիպտոսի:

Արեւելքի դժնդակ իրավիճակը նկատի ունենալով՝ Յովհաննէս ԺԲ. պապը (1316 - 1334) խաչակրական նոր արշաւանքի ձեռնարկելու կոչ ուղղած էր, որուն պատրաստութիւնները սկսած էին. Ֆրանսայի Թագաւորը այս արշաւանքին ղեկավար անուանուեցաւ, որուն յարեցան Նաւարի, Պոհեմիոյ եւ Արակոնի Թագաւորները, բայց Աֆոնսօ Դ. եւ Քասթիլիոյ Ալֆոնսօ ԺԱ. Թագաւորները չուզեցին միանալ, որովհետեւ իրենք եւս պատերազմի մէջ էին իսլամներու դէմ. ի վերջոյ արշաւանքը ձախողեցաւ:

ԳԱՍԹՐՈՆՆԵՐՈՒՆ ՄՕՐ ԿՈՂՄԷ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՄԱՆ ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Այս ժամանակ Փորթուկալ հասաւ Ինէս տը Քասթրօ. անոր ընտանիքը՝ Քասթրոները Տոն Մենտօ Ալտօ տը Պրականսայի եւ հայ իշխանուհիի մը ամուսնութենէն սերած էին. անոնց ազգաբանութիւնը հետեւեալն է. Տոն Մենտօ Ալտօ տը Պրականսա, զաւակը՝ Տոն Ֆերնան Մենտէշ, անոր զաւակը՝ Տոն Մեծ Ֆերնանտէշ, անոր զաւակը՝ Քաջ Ֆերնան Մենտէշ, անոր զաւակը՝ Փետրօ Ֆերնանտէշ, անոր սերունդէն՝ Նունօ Մարթինշ եւ Փետրօ Ֆերնանտէշ տը Քասթրօ, որուն դուստրն էր Ինէս տը Քասթրօ:

«Տոհմագէտներու գիրքերու» այս ազգաբանութեան հիման Քասթրոները իրենց նախամօր կողմէն հայկական արիւն կը կրեն (հին ժամանակ castro կը կոչուէին Փորթուկալի եւ Սպանիոյ գիւղական ամրոցանման բնակավայրերը): Քասթրոները Կալիցիոյ մէջ հինէն ի վեր ազնուականի կոչում կը կրեն եւ անոնց ընտանիքին պետերը տը Castro կը կոչուին: Անոնք մեծ դերակատարութիւն ունեցած են Սպանիոյ եւ Փորթուկալի եւ յետագային նաեւ Լատին Ամերիկայի պատմութեան մէջ եւ մեծանուն դէմքեր տուած են:

Ինէս տը Քասթրօ մօտաւորապէս 1340-ին Փորթուկալ մտաւ իր զարմիկին՝ Քոնսթանսայի հետ. հոն Քոնսթանսա Աֆոնսօ Դ.-ի անդրանիկ զաւկին՝ Փետրոյի հետ ամուսնացաւ. սակայն Փետրօ սիրային կապ հաստատեց Ինէսի հետ: Քոնսթանսայի մահէն ետք, 1345-ին, Փետրօ եւ Ինէս միասին ապրեցան եւ բազմաթիւ զաւակներ ունեցան: Ինէս եւ անոր երկու եղբայրները մեծ հեղինակութեան տիրացան Լիզպոնի արքունիքին մէջ, եւ երբ 1354-ին Փետրօ ինքզինք Քասթիլիոյ գահին ժառանգորդ հռչակեց, Աֆոնսօ Դ. որոշեց սպաննել Ինէսը, եւ 1355 Յունուար 7-ին, Քուամպրայի մէջ տեղի ունեցած երեւութական դատավարութենէն ետք Ինէս մահապատիժի ենթարկուեցաւ:

Սիրուհիին մահէն ետք Փետրօ ապստամբեցաւ հօրը դէմ, բայց յետոյ հաշտուեցաւ: Աֆոնսօ Դ. Թագաւոր մահացաւ 1357-ին:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՍԻՏԱՅԻ ՊԱՏՈՒԱՍՏՆԵՐԸ

Վերջին չարաթներուն ակներեւ ջանք կը տարուի միջազգային հանրութեան ուշադրութիւնը գրաւելու համար սիտայի ծաւալումին, գործած աւերներուն, նաեւ այդ պատուհասը հակակշռի տակ առնելու աշխատանքներուն վրայ: Այդ աշխատանքներուն կարեւոր մէկ մասը ուղղուած է հիւանդութեան դարմանին հետ պատուաստն ալ գտնելու նպատակին: Տասը տարիէ ի վեր այդ ուղղութեամբ մեծ թիւով փորձեր եղած են ու գիտական աշխարհը կը հաւատայ որ մօտեցած է վերջապէս պատուաստ մը ունենալու օրը: Արդէն պատուաստին գործածութեան մասին լուրջ վիճարկումներ տեղի կ'ունենան, թեր ու դէմ կարծիքներու բախումով: Հարցը այն է որ հրապարակ հանուելիք առաջին պատուաստները շատ ազդեցիկ միջոցներ պիտի չըլլան: Հաւանականութեան հաշիւներու համաձայն այդ պատուաստները պատուաստուողներու միայն կէսը պիտի կրնան պաշտպանել հիւանդութեան դէմ, այդ պաշտպանութիւնն ալ միայն քանի մը տարուան համար պիտի ըլլայ: Հարցուողներ կան որ այդ կիսատ պաշտպանողականը աւելի մեծ վտանգի պիտի չենթարկէ՞ մարդիկը, ապահովութեան խաբուսիկ տպաւորութիւն մը ստեղծելով:

Կը սպասուի որ 2003 տարուան վերջաւորութեան Գալիֆորնիոյ կենսաթէքնոլոժիի գիտական աշխատանոց մը իր փորձերուն արդիւնքները ունենայ ու պատուաստը հրապարակ հանուելու փուլին հասնի: Սակայն, հոն աշխատող գիտնականներուն համար ալ կայ կեղծ ապահովութիւն մը ներշնչելու վտանգը: Անոնք կ'ուզեն որ անյապաղ վճռերը հրապարակային բնոյթ առնեն ու մարդոց բացատրուի որ պատուաստին տալիք ապահովութիւնը հիմնական չէ:

Գալիֆորնիական գիտական աշխատանոցին տնօրէնը բաց է թէ եթէ պատուաստին ազդեցիկութեան աստիճանը 50%-էն ցած ըլլայ, պէտք է միայն պատուաստել վարակումի մեծագոյն սպառնալիքին ենթակայ բնակչութիւնները. ան ալ առողջապահական խիստ կանոնակարգ մըն ալ սորվեցնելով անոնց: Տրուելիք թելադրանքները, խրատները շատ կասկածելի է որ բանի ծառայեն, նկատի առած՝ մինչեւ այսօր տարուած քարոզչութեան տուած արդիւնքը:

Եթէ պատուաստին ազդեցիկութեան աստիճանը 50% ըլլայ, գոհացուցիչ պիտի նկատուի, հոգ չէ թէ քիչ թիւով մարդիկ զերծ պիտի պահէ վարակուելէ, արդէն վարակուածներու ալ՝ թիւի մը մօտ ալ հիւանդութեան ընթացքը պիտի դանդաղեցնէ:

ՄԱԿի այս ճիւղին տնօրէնը յարմար կը դատէ որ պատուաստումի համար նախ նկատի առնուին միասեռական այրերը, թմրամոլներն ու պոռնիկները, նաեւ բնակչութիւնը այն երկիրներուն ուր համաճարակը աւեր կը գործէ: Նոյն անձը հաշուած է որ ամբողջ աշխարհի մէջ 260 միլիոն հոգի վտանգի առաջին գիծին վրայ են և անոնց կէսը Ափրիկեցիներ կը կազմեն, 15-49 տարեկան: Այդ բնակչութիւնը անպայման պէտք է պատրաստուի յառաջիկայ հինգ տարուան ընթացքին: Անշուշտ, հարց մըն է նման մեծղի ծրագրի մը նիւթականին ապահովումն ալ:

Ամէն պարագայի մէջ, ընդհանուր եզրակացութիւնը այն է որ փոխանակ ձեռնածալ սպասելու կատարելագործուած ու ազդեցիկ պատուաստի մը, պէտք է առաւելագոյն օգուտը քաղել ներկայի տրամադրելիներէն:

Իսկ բոլոր անոնք որոնք յատուկ հետաքրքրութեամբ կը կարդան սիտայի կանխարգիլման, կամ դարմանումին մասին նման էջեր, սպասելով որ նիւթ ըլլայ Արմէնիքումն ալ, այնպէս կը թուի որ դատապարտուած են յուսախաբութեան: Միջազգային այս շրջանակներուն համար ան գոյութիւն չունի. ոչ որպէս հրաշք դեղ, ոչ ալ նոյնիսկ փորձնական արտադրութիւն մը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

— Ես մեր տալիք բողոքագրին մէջ այս ծեծի խնդիրը կը չեշտեմ: Հիմա գանք ուրիշ խնդրի մը... անշուշտ ձեր ամուսինը հոմանուհի մը ունէր:

— Երբեք այդպիսի բան մը չեմ լսած:

— Եթէ չունէր իսկ, պէտք է հատ մը ստեղծել:

— Ինչպէ՞ս կարելի է ատիկա:

— Շատ դիւրին է, դուք ինծի ձգեցէ՛ք:

— Քանի որ իմ պաշտպանութիւնս ձեզի յանձնեցի, ինծի խօսք չիյնար:

— Կարծեմ ձեր ամուսինը շատ ագահ էր, գրեթէ ձեզ անօթի կը թողուր, տասը փարայի աւելորդ ծախքի մը համար տունը տակնուվրայ կը դարձնէր:

— Հաշիւը գիտէր, բայց ագահ չէր, — դիտել տուաւ պեղուհին:

— Հաշիւը գիտնալը արդէն ագահութեան ամէնէն ծայրագոյն աստիճանն է: Այսպէս ուրեմն, ձեր ամուսնոյն դէմ երեք ամբաստանութիւն ունինք՝ վայրագութիւն, անհաւատարմութիւն, ագահութիւն, կարծեմ այդչափը բաւ է առայժմ: Ես այս հիման վրայ մեր բողոքագիրը կը պատրաստեմ, ձեզի կը բերեմ, կը ստորագրենք ու գործի կը սկսինք: Վկաներ ունի՞ք:

— Ի՞նչ վկայ:

— Իր վայրագութիւնները, անհաւատարմութիւնը եւ ագահութիւնը հաստատող:

— Ի՞նչպէս կրնամ վկաներ ունենալ:

— Զունիք ուրեմն:

— Ո՛չ:

— Վնաս չունի, վկաներ ալ կը ստեղծենք, եթէ պէտք ըլլայ:

— Ես վկայ կը գտնեմ, — ըսաւ Արթին:

— Քանի՞ հատ կ'ուզէք:

— Երկու — երեք բաւական է:

— Այդ է նէ՝ դիւրին է:

— Ուրեմն, տիկի՛ն, առայժմ մնաք բարով, վաղը առտու, եթէ կը հաճիք, գրասենեակս հրամմեցէ՛ք, որպէսզի ձեր բողոքագիրը ստորագրէք, եւ ղրկենք Դատաստանական խորհուրդին:

— Շատ աղէկ, էֆէնտի՛, ձեր անունը ի՞նչ է, խնդրեմ:

— Սեդրակ Բէհզատեան, իրաւագէտ — փաստաբան, Կալաթա, Իսթինաֆ խան, թիւ 82:

— Ուրեմն վաղը առտու կը տեսնուինք:

— Մնաք բարով:

— Երթաք բարով:

Փաստաբանը մեկնեցաւ՝ հոն թողլով Արթինը:

Այս վերջինը տակաւին խօսելիքներ ունէր գեղանի կնոջ հետ:

— Կը շնորհաւորեմ յաջողութիւններդ, — ըսաւ, երբոր առանձին մնացին:

— Ի՞նչ յաջողութիւն, — հարցուց Լիւսի:

— Բէչատ պէյ մեծ գովեստով խօսեցաւ քու մասիդ: Կ'երեւայ, որ կարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդեր ես իրեն:

— Երէկ մէկ քանի բաներ ըսի:

— Հիմա կը սպասէ, որ հայկական շրջանակներու մէջ տարածես քու գործունէութիւնդ:

— Աղէկ, բայց տակա, ինչպէս իրեն ալ ըսած եմ, քիչ մը դժուար է, քանի որ պաշտօնական մարմիններու հետ յարաբերութիւն չունիմ:

— Ճիշդ այդ յարաբերութիւնները հաստատելու համար է, որ ձեր ամուսնալուծութեան դատը մէջտեղ հանեցինք: Միայն թէ, կարծեմ, պէտք չունիս սպասելու, որ բողոքագիրդ տրուի, նկատողութեան առնուի, եւ քեզ կանչեն, ու այս կերպով ծանօթութեան սկսիս:

— Հապա ի՞նչ պէտք է ընել:

— Այսօրուընէ իսկ կրնաս այցելել, օրինակի համար, Դատաստանական խորհուրդի մէկ քանի անդամներուն:

— Ինչպէ՞ս...

— Պարզապէս քու ամուսնական խնդիրդ պատրուակ ընելով: Այսպէս, օրինակի համար, Մելքոն էֆէնտին կայ, Դատաստանական խորհրդի անդամներէն, որ Առնաւուտ քէօյ կը նստի: Այս մարդուն վրայ կասկածներ ունինք, թէ քիչ մը շատ կը զբաղի ազգային գործերով եւ մանաւանդ տարագիր եղած Հայերով, թէ դաւաճաններէն գաղտնի տեղեկագիրներ կը ստանայ, որոնք ծածկաբար Եւրոպա կը ղրկէ ամերիկեան դեսպանատան միջոցաւ, վերջապէս զանազան կասկածներ, որոնք հաստատելու համար փաստեր կը պակսին: Ամէնէն առաջ իրեն հետ պէտք է ծանօթութիւն հաստատես: Ինք թէեւ ամուսնացած եւ զաւակներու տէր մէկն է, բայց գեղանի կիներու հանդէպ տկարութիւն ունի, եւ կրնաս իր այս տկարութիւնը շահագործել: Առաջին անգամ իր տունը երթալը շատ յարմար չէ, բայց կրնաս Կալաթա, իր գրասենեակը երթալ:

— Ուրեմն վաղը փաստաբանիս՝ Սեդրակ էֆէնտիի հանդիպելէ ետքը այդ Մելքոն էֆէնտիին ալ կ'այցելեմ:

— Շատ աղէկ կ'ըլլայ:

Արթին մէկ քանի հրահանգներ եւս տալէ ետքը մեկնեցաւ:

Հետեւեալ առտու Լիւսի իր արդուզարդը ընելէ ետքը գնաց իր փաստաբանին քով:

Բողոքագիրը պատրաստ էր. Սեդրակ էֆէնտի կարդաց զայն: Ամենածանր ամբաստանութիւններու ներքեւ ընկճուած էր խեղճ մարդը, ամբաստանութիւններ, որոնց եւ ո՛չ մին ճշմարիտ էր, այսուհանդերձ փաստաբանական այնպիսի նրբութիւններով, որ կարդացողը կը հաւատար անոր իրականութեան:

Լիւսի ստորագրեց բողոքագիրը:

— Ե՞րբ պիտի ղրկես Դատաստանական խորհուրդին, — հարցուց գեղուհին:

— Անմիջապէս, — պատասխանեց փաստաբանը:

— Լաւ, ուրեմն քիչ օրէն կը ներկայանանք դատաստանի:

— Հաւանօրէն:

Գեղուհին փաստաբանին քովէն մեկնելով՝ գնաց Մելքոն էֆէնտիի գրասենեակը:

Այս վերջինը հազիւ 40 տարեկան, թաւ պեխերով, վաւաշոտ շրթունքներով, գիրուկ ու կարմիր մարդ մըն էր: Բաւական փայլուն դիրք մը գրաւած էր հրապարակին վրայ իր առեւտրական գործառնութիւններովը:

— Կարծեմ Մելքոն էֆէնտիի հետ խօսելու պատիւը ունիմ, — ըսաւ Լիւսի՝ մօտենալով վաճառականին:

(Շար. 350)

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ Է ԳԻՒՄՐԻԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Այդ առթիւ, Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիները, ամբողջ օրը բաց պիտի մնան եւ ժամը 12-ին աղօթք եւ հոգեհանգիստ պիտի ըլլան աղէտի երկրաշարժի աղէտեալներուն համար:

Կը հրաւիրուինք ամէնքս, այդ օր, ընդպայման՝ գէթ պահ մը՝ եկեղեցի երթալ, մոմ մը վառել եւ երկիւղած աղօթքով հոգեկան հաղորդութեան մէջ գտնըւելու անոնց հետ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Գրական երեկոյթ

ԴԱՆԻԱՑԻ ՄԱՐԴԱՍԷՐ ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ
եւ
ԵՂԵՌՆԻ ՈՐԲԵՐԸ

Կը դասախօսէ՝
ԾՈՎԻՆԱՐ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Պատմաքան եւ Սէ - էն - էր - էս-ի հետազօտող

Երկուշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 20.30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue — 75009 PARIS
métro : Cadet

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris Ve

Exposition - Vente de tapis arméniens
contemporains des Ateliers HEMAG'S

Du vendredi 6 au dimanche 15 décembre, tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

— Entrée libre — Cocktail —

Métro: Cardinal Lemoine/Monge

(Շար. Ա. էջէն)

յայտկացումը: Միւս կողմէ, Թուրքիոյ միասնութեան հարցը հակադրութեան մը պատճառ եղած է Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարին ու Սպայակոյտին միջեւ: Առաջինը տրամադրութիւն յայտնած է Թրքական զինուորական խարխաները ամերիկեան գործածութեան տալու, մինչ Սպայակոյտի երկրորդ նախագահը յայտնած է թէ նախարարը իր անձնական մօտեցումն է զոր արտայայտած է:

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ԻՔԷԱՅԻ տասը վաճառատուները փակուեցան ռմբափորձերու ըսպառնալիքի պատճառաւ: Արդարեւ, Դեկտեմբեր 4-ին, ռումբ մը յայտնաբերուած է Սլիէտրեխթի վաճառատունը, Ռոթերտամի մօտ եւ երկու կասկածելի ծրարներ ալ գտնուած են Ուտրեխթի եւ Ամսթերտամի խանութներուն մէջ: Իբրեւ հետեւանք, Իքէայի բանբերը յայտարարած է թէ ոստիկանութեան հետ համատեղ, որոշած են փակել բոլոր խանութները ապահովութեան համար: Հարկ եղած տուեալները չկան, ճշդելու համար թէ ահաբեկչութի՞ւն է թէ ոչ: Ճիշդ է որ Իքէա սպառնալիքի նամակ ստացած է եւ անկարելի չէ որ նպատակը դրամ քաշել ըլլայ կարասիի այս մեծ հաստատութենէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Ոմն՝ 100 Եւրօ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարկօ Բարխեան եւ զաւակները 50 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Կորիւն Բարխեանի յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Նազլը Իփէքճիի մահուան առթիւ:

Արթօ Բէչիչեան, Տիգրան Տիչճի 20-ական Եւրօ, Պօղգուրթ 30 Եւրօ:

⁂

Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Նազլը Իփէքճիի մահուան առթիւ:

Համազասպ Ունանօղլու 50 Եւրօ, Սարգիս Զէլիք 10 Եւրօ, Սիմոն Ալըճը 50 Եւրօ, Թորոս Տէտէեան 60 Եւրօ, Ռուպէն Օզթար 10 Եւրօ:

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
et **L'UGAB-JEUNES**
organisent
une table-ronde sur :

La Turquie et les Arméniens

problèmes actuels et perspectives
avec
ALEXIS GOVCIYAN,
CLAUDE MUTAFIAN,
RAYMOND KEVORKIAN

le vendredi 13 décembre à 20h45
au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

— Entrée libre —

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement
pour 93 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Chorale Koghtan de l'UGAB-Paris

le dimanche 8 décembre à 11 h 45
Dans le cadre des **matinées musicales** de l'Eglise Evangélique Allemande de Paris
La Chorale Koghtan
dirigée par Haïg Sarkissian
donnera un concert
25, rue Blanche, 75009 Paris
Les matinées musicales sont ouvertes à tous.

GRANDE BRADERIE DE NOEL

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 7 et dimanche 8 décembre de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
poterie — objets de bois sculptés — bijoux — broderie — tapisserie
instruments de musique — khatchkar . . .

livres — philatélie arménienne — épicerie fine arménienne —
brocante — cadeaux . . .

◆ Bar
◆ Restaurant
◆ Tombola

CHENE

POUR LA POURSUITE DES ACTIVITES DE CHENE EN ARMENIE, EN ARTSAKH ET A DJAVAKHK

au **COLLEGE SAMUEL-MOORAT** — 26, rue Troyon, 92130 Sèvres
— Métro Pont de Sèvres — — Parking assuré —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9

Ցղութիւն Սուրբ Աստուածածնի յԱննայէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԻԽՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel
invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures
Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :

L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.

Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

⁂

Section Marseille-Ville «SOSSE MAYRIG»

Super Loto

Dimanche 8 décembre à partir de 15h
Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, 13001 MARSEILLE
Nombreux lots :
Bijoux — téléviseurs — etc...

⁂

ԼՈԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20.30-ին
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

⁂

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները:

Գեղամ Մալխասեանի մահուան առթիւ՝ Գիւրտօղլուեան ընտանիքէ 100 Եւրօ: Մարի Տէրտէրեանի մահուան առթիւ՝ Տէրտէրեան ընտանիքէ 150 Եւրօ: Մարի Աբրահամեանի մահուան քառասունքին հոգեհանգստեան առթիւ՝ Պր. Սահակ Տուրումեանէ 30 Եւրօ: Ընկերուհի Պէաթրիս Գիլինճեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Պր. Գիլինճեանէ 150 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սարհատ Գիլինճեանէ 100 Եւրօ, Կապոյտ Խաչի ողբացեալ ընկերուհիներուն հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ժագ Տէր - Մեսրոպեանէ, Տէր եւ Տիկին Ժան Գազարեանէ 100-ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժագ Սարաճեանէ 80 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Տէմիրճեանէ 50 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Տէօլուգեանէ 40 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժան Գասպարեանէ, Օրիորդ Գլեման Թիւթէլեանէ, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Գուլթուգեանէ, Պր. Ղազար Գազարեանէ, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պօյաճեանէ, Տէր եւ Տիկին Ռուպէն Սարաճեանէ, Տիկին Նունուֆար Պարէեանէ 30-ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Իգրապեանէ, Տիկին Մարի Շահինեանէ, Տէր եւ Տիկին Հայկ Աճէմեանէ, Տիկին Թագուհի Պետիկեանէ, Տիկին Թամարա Արսլանեանէ, Տիկին Լիւսի Գուլումեանէ, Տիկին Սիրուշ Տաւուտեանէ 20-ական Եւրօ:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7-8
SAMEDI - DIMANCHE
7-8 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.574 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.574

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԱՐԲԱՆԵԱԿ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Դեկտեմբեր 5-ի «Ազգ»ը կը տեղեկացնէ թէ Նոյեմբեր 24-ին Սեւանէն ոչ հեռու «Կայուշա» փոքր տիեզերագնացէն խումբ մը գիտնական եւ ճարտարագէտներ 1275 քիլոկրամնոց գիտահետազօտական արբանեակ մը արձակած են: Ան առանց հրթիռի, ֆիզիքական դաշտերու ուսումնասիրութեամբ գիտնականներու ձեռք ձգած արդիւնքներու գործնական կիրառումով հասած է իր ծիրին:

Երկրի մակերեւոյթէն արբանեակի միջին հեռաւորութիւնը մօտ 36.000 քիլոմեթր է: Արագութիւնը շուրջ գրեթէ հաւասար է իր առանցքին շուրջ երկրին դառնալու արագութեան: Երկրէն ստացուած հրահանգով արբանեակը կրնայ փոխել իր ծիրին չըջագիծը, աւելի հեռանալ երկրէն, մօտենալ, կամ էջք կատարել որոշուած վայր մը: Ան օժտուած է ինքնաճանաչման 4 սարքերով որոնք անմիջապէս գործի կ'անցնին եթէ բնական կամ արուեստական մարմին մը յայտնուի իրմէ 20 – 25 մեթր հեռաւորութեան վրայ:

Նախաձեռնարկ գիտնականները համոզուած են որ իրենց աշխատանքը առիթ կու տայ Հայաստանը կարճատենէն հարուստ եւ ապահով երկիր դարձնելու:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 5 / 6)

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ ՄԵԿՆԱԾ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Փորթուկալ մեկնած է, Փորթօ քաղաքին մէջ Դեկտ. 6 – 7-ին Օ – ԷՍ – ՍԷ – Ը-ի Նախարարներու Խորհուրդին համագումարին մասնակցելու: Համագումարին ելոյթ կ'ունենայ նաեւ ինք: Նախատեսուած են երկկողմ տեսակցութիւններ, նաեւ Մինսկի խումբի նախագահներուն հետ:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Դեկտեմբեր 4-ի նիստին դատարանը ունկնդրած է տուժողներէն Համայնավար երեսփոխան Ֆ. Խառատեանը: Ան եղածը լրջօրէն կազմակերպուած պետական յեղաշրջման փորձ կոչած է, դժգոհելով նաեւ որ կատարուածը տակաւին պարզուած չէ ու դատավարութիւնը արուեստական ձեւով կը ձգձգուի: Ան չէ բացառած որ Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութիւնը կրնար քաղաքացիական պատերազմի, կամ «մեր թշնամի երկրի կողմից» դուրսէն յարձակումի յանգեցնել:

Կէսօրէն ետք վկայութեան կանչուած է Ներքին գործերու նախարարութեան պաշտօնեայ Ա. Ցակոբեանը:

«ԳՈՅՔ ՊԱՐՏՔԻ ԴԻՄԱՑ»Ը ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ

Ազգային Ժողովի 8-րդ նստաշրջանի վերջին եռօրեայի Դեկտեմբեր 4-ի նիստին օրակարգին վրայ դրուած է Ռուսաստանի եղած պարտքին փոխարէն Հայաստանեան հաստատութիւններ յանձնելու համաձայնութիւնը: Կարգադրութեան դէմ ելոյթներ ըլլալով հանդերձ, Ժողովը վաւերացուցած է օրինագիծը եւ

5 հաստատութիւն դարձած են Ռուսաստանի սեփականութիւնը:

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ 15-ՐԴ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ

«Ժողովրդավարական հայրենիք» կուսակցութեան կողմէ Դեկտ. 5-ին նախագահի թեկնածու առաջադրուած է կուսակցութեան նախագահ Պետրոս Մակեեանը: Ան առաջադրուած 15-րդ թեկնածուն է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿ

Ժիսքար տ'Էսթէնի հարցազրոյցէն ի վեր (Լը Մոնտ, Նոյ. 9, «Յառաջ», Նոյ. 13), օր չանցնիր որ թերթերը թեր ու դէմ տեսակէտներ չհրատարակեն Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին: Թուրքիան դարձած է օրուան գլխաւոր հարցը, զոր Եւրոպացիք կը ծեծեն, իբրեւ հետեւանք իրենց անհեռատես ընթացքին տարիներու երկայնքին:

Մոնտի մէջ (Դեկտ. 6), Արտաքին նախկին նախարար Հիւպէր Վետրին՝ «Ցստակացնել եւրոպական ինքնութիւնը» խորագրուած յօդուածով մը բուռն կերպով դէմ կ'արտայայտուի: Ան կը գրէ ի մէջ այլոց.. – «Բացայայտութիւնը, տրամաբանութիւնը եւ աշխարհագրութիւնը պէտք է բաւած ըլլային, սկիզբը 1963-ին, ըսելու համար Թուրքիոյ, որ ամէն տեսակէտով մեծ երկիր մըն է, 95%-ով Փոքր Ասիոյ մէջ եւ կոչում ունի իրմով խաղալու գլխաւոր դեր մը խաղալու իր շրջանին մէջ եւ սերտ կապեր ունենալու Եւրոպական Միութեան հետ, բայց ոչ անդամ դառնալու: Վիրաւորական ոչինչ կար: Եւրոպացիք ալ, քառասուն տարի ետք, պէտք չէին ունենար մշակութային, կրօնական վիճելի պատճառաբանութիւններ ոգեկոչելու, յա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԼՈՆՏՈՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԺԽՏՈՒՄԻ ՓՈՐՁ

Լոնտոնի կայսերական ռազմական – թանգարանը տեղի տալով Թրքական ճնշումներու, «Մարդկութեան դէմ ոճիրներ» ցուցահանդէսին մէջ տեղ տուած է 1915-ի ցեղասպանութիւնը ժխտող հրապարակումի: Նիւթին յատկացուած 14 էջէն վերջինին վրայ զետեղուած են Թրքական պնդումներ որոնք վիճելի կը դարձնեն ցեղասպանութիւնը: Պատճառը հարցնողներու տրուած բացատրութիւնը այն է որ իրենք մինչեւ վերջին զարգացումները կը լուսաբանեն...: Նոյն առիթով 30 վայրկեանի ֆիլմ մըն ալ պատրաստուած է ուր մէկ յիշատակում եղած է 1915-ին:

Լոնտոնի Հայկական տեղեկատու կեդրոնը կոչ ուղղած է բողոքի դիմումներ յղելու թանգարանի տնօրէն Ռոպէր Գրաուֆորտի,

Imperial War Museum
Lambeth Road, London SE1 6HZ
հասցէով:

ԿՈՆԴԱԿ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ,
ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱԶԳԻՍ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ,
ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ
ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ՔՐԻՍՏՈՍԱՒԱՆԴ ՍԻՐՈՅ ՈՂՋՈՅՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՅՈՑ
ՍՐԲՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԻՄԱՅ ԵՒ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՅ,
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ, ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ԵՒ
ՍԱՐԿԱՒԱԳԱՑ,
ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ,
ԹՆՄԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴՈՑ
ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԷԻՑ ԵՒ ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ
ՀԱՅՈՑ

«Եւ սկզբնաւոր ողբերգութեան այսր աղերսանաց՝
զհաւատոցն շինուած կառուցից» (Բան Ժ, բ):

Աստուծոյ ամենառատ ողորմութեամբ ազգային մեր կեանքը գալիք տարում հոգեչաղախ է հաւատաշէն մեծ ու պանծալի երկու յոբելեաններով: Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարի օծման 1700-ամեայ եւ «Մատեան ողբերգութեան» աղօթագրքի 1000-ամեայ խորհուրդներով կոչուած ենք շնորհանորոգութեան քրիստոնէական մեր սուրբ հաւատի մէջ եւ դէպի Տէրը մեր ճանապարհին:

Նախախնամաբար, Կաթողիկէ Սուրբ Էջմիածնի՝ իբրեւ Հայոց Մայր Աթոռ օծումից ուղիղ եօթ հարիւր տարի անց, Նարեկայ վանքի Սուրբ Գրիգոր Վանականի աղօթասաց գրիչը աւարտեց «յոգնաթախանձ բանից» անմահ «Մատեանը»:

Մէկ հազարամեակ «ի խորոց սրտից խօսք ընդ Աստուծոյ» ծովացած հայցով Նարեկայ սուրբը անվախճան զրոյց է սկսել Աստուծոյ հետ: Մէկ հազարամեակ մարդկային հոգին բուրվառ դարձրած՝ աղօթում է զղջարտութեամբ, աստուածային սիրոյ ու ողորմութեան անհատնում յոյսով եւ հաւատի անխորտակ շէնքը կառուցելու աննահանջութեամբ. «Եւ սկզբնաւոր ողբերգութեան այսր աղերսանաց՝ զհաւատոցն շինուած կառուցից» (Բան Ժ, բ):

«Մատեան»ի տողերից հաւատն է յառնում իբրեւ բարձրագոյն արժէք, առաքինութեան ակունք ու բարեմասնութեանց չափորոշիչ: Հաւատի Տաճարն է վերակառուցում Նարեկայ Մեծ Վարդապետը, Աստուածատես Տաճարը հոգու, որի խորանից անմար ճառագում է փրկութեան յոյսի կանթեղը՝ լուսաւորելով մեղքը մերժելու ու դէպի Տէրը ընթանալու ճանապարհը. «Ի՞նչ կայ, արդարեւ, աւելի չքնաղ, խօսքից, մտքից վեր... քան երկրայութեան թանձր խաւարից Աստուծոյ օգնութեամբ մաքրուած սիրտն այն մեղաւորի, որ խորասուզուել է կործանման վիհի անդունդն անյատակ, բայց ունի նաեւ փրկութեան նշխար... Կարող է յուսալ հասնելու նորէն նախապարգեւեալ փառազարդութեան» (Բան ԺԱ, ա):

Ապաւինած Աստուծոյ մեծագոյն ու անդերազանցելի մարդասիրութեանը, փառաւորելով մարդկութեան փրկութեան համար Աստուածորդու զոհաբերութեան ճշմարտութիւնը, հաւատը՝ «դասակից ու պատուակից» սիրոյ եւ յոյսի, մեղքից ազատում, նորոգում ու վեհացնում է մարդկային հոգիները: Հաւատով սրբեալ ու զօրացեալ հոգին գիտէ բարձրանալ, եթէ գայթել է ու ընկել, ի զօրու է շրջել ժամանակների սխալ ընթացքները, դէպի բարին վերափոխել կեանքը, ստեղծագործել յանուն խաղաղութեան ու արդարութեան, շինութեան ու վերածննդի, յանուն երջանկութեան ու կեանքի:

Այսօր, սիրելի ժողովուրդ Հայոց, երբ Մայր Տաճարի 1700-ամեայ եւ «Ողբերգութեան Մատեանի» 1000-ամեայ աստուածատես խորհուրդներով միաւորուել ենք բեղունութեամբ պսակազարդ 303 եւ 1003 թուականները հայ կեանքի եւ քրիստոնէական մեր ողջ անցեալն ու ներկան՝ հաւատի նոր ուխտով ի մի դանք Աստուծոյ առաջ իբրեւ Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցի:

Հոգի ու մարմին ամոքող բուժարար աղօթքով Սուրբ Նարեկացու հետ նայենք հոգուց ներս ու տեսնենք այնտեղ անհասանելի Աստուծոյ անընդմիջելի մերձաւորութիւնը: Հաւատով հաստատենք մեր ընթացքը դէպի ակունքը կեանքի, ակունքը ամենայն բարեաց ու շնորհաց, Աստծուն ընտրենք մեր բոլոր գործերին զօրակից եւ Սուրբ Նարեկացու հետ բարձունքներն ի վեր աղօթք խնկարկելով՝ հաւատով հայցենք, որ Փրկիչ Տէրը Ամենախնամ ու Փրկագործ Իր Ս. Նշանը դրոշմի մեր բոլոր ճանապարհներին:

Թող մեր աղօթքը «փառաբանութեան վերընծայութեամբ» միախառնուի Նարեկեան խօսքով մէկ հազարամեակ հայ հոգուց հնչած բիւր աղօթքներին՝ վերստին ու առմիշտ ճշմարտելով, որ աղերսական ողբամատեանի աղօթական ոգով հաւատի շէնքը պիտի կառուցենք: Եւ թող մեր հաւատից ծնուած գործերը ուղղորդեն վերածննդի նոր ճանապարհը հայութեան կեանքի, մեր Հայրենիքի եւ Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու:

Գոհութեան եւ փառաբանութեան աղօթքով առ Աստուած որ օրհնել է Հայկազեան ազգս հոգեւոր անմահ ու անհամար գանձերով, գալիս ենք հրաւէր կարդալու ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս մեր ժողովուրդին՝ հաւատաւոր հոգով եւ արժանի մատուցմամբ 2003 թ. տօնելու Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի Վարդապետի «Ողբերգութեան Մատեանի» 1000-ամեայ դարակազմիկ տարեդարձը:

Շնորհք, սէր եւ խաղաղութիւն Աստուծոյ եղիցին ընդ մեզ եւ ընդ ամենեսեան. ամէն:

Օրհնութեամբ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տուաւ Կոնդակս ի 30-ն Նոյեմբերի
Ցամի Տեառն 2002 և ի թուին Հայոց ՌՆԾԱ
ի Մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի
ընդ համարաւ 121

ՓԱՐԱՃԱՆՈՎ ԱՅՍՕ՞Ր ԱԼ ԿԸ ՇԱՀԱՐԿՈՒԻ

Լուվրի Թանգարանին լսարանին մէջ «Մըրապատկերներ» խորագրուած ծրագիր մը կը կիրարկուի Նոյեմբեր 7-էն ի վեր: Կը տեւէ մինչեւ Դեկտեմբեր 19: Ընդգրկուած են ֆիլմեր, դասախօսութիւններ, ընթերցումներ:

Այս յայտագրով, ինչպէս յայտարարուած էինք, պիտի ցուցադրուէին հայկական ժապաւէններ ալ, ինչպէս Ա. Փելէշեանի Եղանակները, Ա. Եղոյեանի Օրացոյցը, եւ մանաւանդ Փարաճանովի գործերը· Սուրամի բերդը, Ց. Ցուլեթմեանեան եւ կինեմա գործանկարներ կարճ ֆիլմեր եւ Սայաթ Նովան: Վերջին երկու կաւաւէին Դեկտեմբեր 1, կիրակի երեկոյեան ցուցադրութեան յայտագրէրը:

Լուվրի ծրագրին առթիւ հրատարակուած փոքր գրքոյկին մէջ ուր հանճարեղ ...ղերով ներկայացուած են բոլոր ձեռնարկները, Սայաթ Նովայի մասին ալ կար տեղեկութիւնը թէ աշուղին կեանքին նուիրուած գործը կը ցուցադրուի հա-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Բռնիկագիր ԵՒՍԵԲԵՈՍ

ԸՆԴՄԻՋՈՒՄ Թ.

Լսեցի որ Սախարով հրապարակէն ոչ շատ հեռու կեդրոնին, ժողովրդական բակի մը մէջ, բացօթեայ համալսարանական յատուկ դասընթացք մը կազմակերպուած է, հետաքրքիր օտարականներուն համար, ՁՕԹՔԻ ՀԱՅԵՐԷՆ դասաւանդելու, որ ես ինքնագլուխ ԵՐԵՒԱՆԵՐԷՆ մկրտած եմ, որպէսզի իրենց կեցութեան ընթացքին, կարենան քիչ մը շփուիլ տեղացիին հետ, մաքուր հայերէն խօսելնուն եւ ուղղագրութեամբ գրելնուն համար, ՀՈՍԱԾ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ չնկատուին:

Անմիջապէս արձանագրուեցայ, մանաւանդ որ բացառաբար ձրի էր, եւ ժամ մը վերջ արդէն, սեւագրութեան տետրակս մրոտած էի: Ձեզի ալ բաժին մը կ'իյնայ:

Ծանօթութիւն. — Առաջին անգամ ըլլալով, ուսուցիչները փրոֆէսէօր, տոքթոր, դոցենտ տիտղոսներ չունէին, ակադեմիկոս կամ ինստիտուտներու ռեկտոր ալ չէին եւ որպէս ամֆիթէ, փոքրիկ խաղավայր մը ընտրած էին եւ դասաւանդութիւնը կը կատարուէր երախաներու խաղերով եւ խօսակցութիւններով. գերարդիական դպրոց:

Ցենդը բանն ա — Շատ լաւ բան է
Կարող ա գիտես ծնունդդ ա — Զափիդ մէջ կեցիր
Տեղը չե՞ս բերում ապեր — Չհասկցա՞ր ես ով եմ...
Կարող ա գիտես եօնձա ենք ուտում — Կարծեցիր սո՞խ կը տնկենք
Ծիծիւը սկսուեց — բամբասանքը սկսաւ
Թոփ փէչէնու ծառը — Կորսուէ',
գնա'...
Ի՞նչ է քեզ դողի պահչէքը դցում — Ինչո՞ւ ապուշ կը ձեւանաս:
Տի նակապօ պատոմ գրօշըշ — որո՞ւ կը կլլեցնես...
Դու սոյսը գմուխըմի — Գնա ճանճերու հետ զուարճացիր:
Դաւաղիր մի առա մուֆթա տեղ —
պարապ տեղ չափը մի անցներ:
Ջամօքը պլուչով փակիր — Կղպանքը
բանալիով գոցէ':
Օլոմպա եղաւ — գլորուեցաւ...
Գեալաջի անել — Օդէն ջուրէն խօսիլ
Հէլէլա գեղի չօշը — դատարկ ճամբու
վրայ կանգնած...
Խի՞ ես շիրա տալիս — Ինչո՞ւ
կը գրգռես
Տանդրի դիֆէր եղել ես — շատ
ծամրացեր ես.

Ժամը բաւական յառաջացած էր երբ մեր դասընթացքի տնօրէնը յայտարարեց որ — Սվետաֆորուհ չէր աշխատում. Պաւարոթի վրայ տորմուզ տուեցի պէնզակալոնքի մօտ. սքոռօսթի ռուչքէն ջարդուեց. քարօչի աւարխա տուեցի. մի կերպ քիասար ճամբէքով մտայ հայաթ—:

Սկսնակներուս համար, որպէս առաջին դաս, քիչ մը դժուար էր այս «գրաբարը»: Նախկին սաներէն մէկը, բարի եղաւ մեզի բացառաբար թարգմանելու:

— Ազդալոյսը չէր աշխատեր. անկիւնադարձին սանցեցի կառքս քարիւղի կայանի մօտ. ձողը ջարդուեցաւ. մէկ խօսքով, արկած ունեցայ եւ համառօտ ճամբով, ձեւով մը բակ մտայ—:

ԻՆՉԵ՞Ր ՉԿԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

— Եթէ ցանկանում էք գտնել ձեր տեղը Հայաստանի մշակութային կեանքում եւ ունենալ ապագային ճանապարհ, հրաւիրում ենք մասնակցելու...:

Կազմակերպուած Ազգային շնորհ. համահայկական երգի, երաժշտութեան, ասմունքի մրցոյթ փառատօն...:

— Աննախադէպ հնարաւորութիւն ունենալու միջազգային ստանդարտների համապատասխան աշխատանք, հայ — ռուս — անգլիական նախագիծ — հրաւիրում ենք ձեզ մասնակցելու լայն ճանաչում ստացած Փօրէքս արտարժութային շուկայում աշխատելու խտացուած դասընթացքներին որը կազմակերպւում երեւանեան ուղտրանէթ սպը ռուսական ալպարի գիլինկային կենտրոնի եւ անգլիական պրոկերային ընկերութիւնների համատեղ ուժերով: Դասընթացքները աւարտելու յետոյ դուք հնարաւորութիւն կը ստանաք մեր կողմից առաջարկուող աշխատատեղից կամ բնակութեան դէպքում տանից, ինտերնէթ ցանցի միջոցով աշխատել միջազգային արտարժութային շուկայում, անգլիական պրոկերային կազմակերպութիւնների միջնորդութեամբ եւ ունենալ միջազգային ստանդարտների համապատասխան եկամուտներ: Բոլոր շրջանաւարտները կ'ապահովուեն աշխատանքի համար անհրաժեշտ նախնական վարկային գումարներով եւ կայուն աշխատանքով:

Դասընթացքները անցկացւում են բարձրակարգ եւ նորագոյն տեխնիկայով յագեցուած լսարանում, առաջնակարգ մասնագէտների կողմից:

Տրւում է միջազգային ճանաչման աւարտական վկայական. դասընթացքի տեւողութիւնը մէկ ամիս է շաբաթական հինգ օր, օրական 2·5 ժամ տեւողութեամբ. ուսման վարձքը առաջին փուլի ուսանողների համար զեղչով...—:

— Օտար լեզուներ: Անգլերէն — ֆրանսերէն — գերմաներէն — իտալերէն եւ այլ լեզուների անհատական եւ խմբային դասընթացքները խմբերում երեքէն հինգ հոգի: Դասընթացքները կազմակերպուած են միջազգային ճանաչում ստացած...:

— Պարերի դասընթացք եւրոպական եւ լատին — ամերիկեան...

— Կոմպիւտերային դասընթացքներ, պալտային ուսուցում, հօրէլ տրուս վէպնէթ դիզայնի հիմունքներ...

— Հայաստան տեղահանութիւն: Ի՞նչ տեսնել, ի՞նչ անել, ինչպէ՞ս գտնել, ինչպէ՞ս հասնել, ո՞ւմ դիմել, հիւրանոցներ, ռեստորաններ, շրջագայութիւններ, գիշերային կեանք, ծառայութիւններ...

Երեւանի առաջին ոչ կոմերցիոն տեղեկատուական կենտրոն այցելուների համար:

— Ազատագրուած տարածքների պաշտպանութիւն: Ազատագրուած բոլոր տարածքները Հայրենիքի անբաժան մասն են, Հայաստանի համար ունեն ռազմավարական անգնահատելի նշանակութիւն, ու երբեք սակարկման ենթակայ չեն...:

— Անվճար իրաւաբանական ծառայութիւններ մատուցող կազմակերպութիւնների համագործակցութիւն...:

— Բարի Սամարացի: Օրհնեալ են նրանք, ովքեր լսում են Աստծոյ խօսքը եւ առաջնորդւում են այդ խօսքով... Բարի Սամարացի կոմբինատն ունի շուրջ 23 տեսակ արտադրանք... որ Աստծոյ օրհնութեամբ սպառւում է Հայաստանի տարածքում...:

— Միջազգային առջին Օլիմպիադա. Հայոց լեզու եւ գրականութիւն: Հայաստանի Հանրապետութեան Կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութիւնը, նախաձեռնել է, Արտաքին Նախարարութեան, Գրողների Միութեան, Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի լեզուի եւ գրականութեան ինստիտուտների, Երեւանի պետական համալսարանի հետ համատեղ հիմք դնել Միջազգային Օլիմպիադայի Հայոց լեզուից եւ հայ գրականութիւնից... եւ այլն:

— Մատենադարանի բարեկամներ: Ուղղութիւնները. Գիտական պահպանութիւն. Թուային մատենադարան (ինտերնէթ կապի արդիականացում). ցուցահանդէսներ, գիտաժողովներ. Գիտահետազօտական — Գիտական ընթերցասրահներ — ձեռագրերի վերանորոգում:

— Ոսկեդար պատկերասրահ: Կազմակերպել է բարձրակարգ մասնագէտների կողմից ընտրուած արուեստի անկրկնելի գործերի ցուցահանդէս — վաճառք: Ցանկութեան դէպքում ցուցահանդէս — վաճառքը կարող է պաշտօնապէս ձեւակերպել գնուած աշխատանքի արտահանումը... եւ այլն:

— Շարժական կապը Հայաստանում: Արմենիա տելեֆոն կոմպանի: Եթէ ցանկանում էք ունենալ Ռոմինգ ծառայութիւն, զանգահարել արմենտելի բաժանորդների սպասարկման կենտրոն...:

— Աստուած մեզ հետ է — Վերադարձ դէպի սկիզբ: Երեւան, Գիւմրի, Ղարս, Անի, Իգդիր, Պայազիտ, Վան, Մուշ, Պինկէօլ, Էրզրում, Սարիղամիշ, Կարս, Գիւմրի, Երեւան: Կազմակերպող խումբ Իսմայիլ Մէտէթ Ալիպի Օղլու, Ղազար Միրզոյեան եւ այլն...:

— Օդային Տուրիզմ — Պան — Փոլկ — Արարատ: Մէկօրեայ ուղղաթիռային շրջագայութիւններում հնարաւոր է լինում ներառել Հայաստանի եւ Արցախի բազմաթիւ շրջանների ցուցադրումներ ուղղաթիռից Թուրքի ընթացքում զուգահեռաբար իրականացուող լինգաֆոնային ուղեւորութեամբ... եւ այլն:

— Երեւանեան ուղեցոյց. հրատարակութիւն ՆՓԱԿ կազմակերպութեան ուր կարելի է գտնել մշակութային, ընկերական, թատերական, թանգարանային ճաշարաններու եւ այլն ամսական ծրագիրներ..., եւ այլն, եւ այլն:

... Եւ տակաւին բազմաթիւ նման թըռուցիկներ նուիրուած զանազան հիմնարկներու, կրօնական կամ բնութեան նուիրուած կազմակերպութիւններու որ հսկայական ծաւալ ստացած են վերջին մի քանի տարիներու ընթացքին եւ ցոյց կուտան Մայրաքաղաքին կենսունակութիւնը:

Հայաստանի ներկայ կացութիւնը, կարելի է ՄՈՆԱՔՈՅԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ նըմանցնել: Հոն ամէն ինչ կեդրոնացած է Մոնթեգարլոյի մէջ, աւելի ճիշդ է ըսել նոյնացած... Մեր պարագային անդրադարձա՞ք թէ Երեւանէն դուրս ոչինչ կայ ... Շրջանները գոյութիւն չունին Երեւանի իշխանութեան համար: Հայուն Մոնաքոն եւ Մոնթեգարլոն՝ Երեւանն է:

Լսեցինք ու կարդացինք մամուլին մէջ ալ որ կառավարութիւնը քչիկ մը կեանք եւ շարժում ստեղծելու համար մարզերուն մէջ, հանճարեղ, չտեսնուած գիւտ մը ըրած է՝ ԵՐԵՒԱՆԻ ԳԱԶԻՆՈՆԵՐԸ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ ՏԵՂԱՓՈԽԵԼ ... մայրաքաղաքէն հեռացնել: Կը թուի թէ հոտը ելած է այլեւս, մի քիչ էլ շրջանները թող ՀՈՏԻՆ...:

Մեր երկիրը, մեր տասնամեայ (քիչ բան չէ) անկախ Հայաստանը, տակաւին չունի ազգային, ընկերական, մշակութային, կրօնական, համամարդկային հաստատ ԾՐԱԳԻՐ մը, ուղղութիւն մը գինք առաջնորդող: Տեղի ունեցած եւ ունեցող ներկայ պայքարն ալ անձնական է. անձերու պայքար է. ՑԱՅՏԱԳԻՐ ներկայացնող չկայ: Մտային խանգարումի հասնող ծայրայեղութիւն մը կայ օդին մէջ, որուն հետեւանքով հարիւրէ աւելի կուսակցութիւններ ծնած են: Պահ մը մտածենք թէ այս փոքր երկիրը, իր սակաւաթիւ բնակիչներով, ի՞նչպէս կրնայ այդքան կուսակցութիւն սնուցանել... Նափոլէոնի մտերիմ զօրավարներէն մին սովոր էր իր շուրջիններուն կրկնելու որ «Հոգեբուժարանի չորս պատերուն մէջ, աւելի Նափոլէոններ կան, քան բովանդակ Ֆրանսական կայսրութեան...»:

Անհրաժեշտ է որ մեր ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆՆԵՐԸ — Մայրաքաղաքն ու Մարզերը, կամաց — կամաց միաձեւութիւն մը գտնեն: Ներկայիս երկու տարբեր գոյութիւններ են, իրարմէ անջատ: Մայրաքաղաքին մէջ կ'ապրի փայլուն երիտասարդութիւն մը, որ տիրացած է համակարգիչի բոլոր գաղտնիքներուն, անոր միջազգային ցանցերուն, կը ստանայ բարձրագոյն ուսում, շփում ունի արեւմըտեան ոլորտներու հետ, գիւղերու մէջ մնացած են միայն խաչնարած հովիւներ, անասնապահ — երկրագործներ դրեթէ ամէնէն տարրական կարիքներէ զրկուած, տուրքերու տակ ճնշուած, յաճախ անկարող հարկ եղած վառելանիւթը գնելու, առօրեայ աշխատանքի համար: Գոյութիւն ունեցող կուսակցութիւններուն մէջ, չտեսայ մէկը, որ այս հարցերը օրակարգի նիւթ ընէ...:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ԹԱՄԱՆԵԱՆ

Չեմ գիտեր ինչո՞ւ ես այս անձնաւորութիւնը շատ կը սիրեմ ու կը յարգեմ: Ծնած Կրասնոդար, փայլուն յաջողութիւններու հասած Լենինգրադի մէջ, ուր հրաշալի ասպարէզ կար իր առջեւ, կը թողու ամէն ինչ, կու գայ Երեւան, գաւառական փոքր քաղաքը, կը նուիրուի բոլոր սրտով արժանաւոր Մայրաքաղաքի մը վերածելու գայն: Կը պատրաստէ առաջին յատակագիծ մը՝ 150 հազար բընակիչի համար: Երեւան կամաց — կամաց ձեւ կ'առնէ, կ'աճի: Թամանեան ներկայ է. կը պատրաստէ երկրորդ յատակագիծ մը 500 հազար բնակիչի համար: Երեւան կը դառնայ սովետական միութեան լաւագոյն քաղաքներէն մին, լայն պողոտաներով, հանրային պարտէզներով, զբօսավայրերով, չորս — հինգ յարկանի սիրուն, ազգային ոճով մշակուած բնակելի շէնքերով եւ նախարարութիւններով: Կը տեսնէ իր քաղաքը գեղեցկացած, քաղաքացիները երջանիկ, հրաշալի օփերայի շէնք մըն ալ կը նըւիրէ անոնց եւ երջանիկ կը փակէ աչքերը 1936 Փետրուար 20-ին:

Կուգան նոր ճարտարապետներ, նոր քաղաքապետներ, կը յարգեն վարպետը, կը շարունակեն անոր կէս ձգած գործը. բնակչութիւնը կը կրկնապատկուի, Երեւան կ'ունենայ իր Մեթրօն, լաւագոյններէն մին, հանրակառքերը, ելեկտրակառքերը, քաղաքը կ'օժտուի ամէն տեսակ յարմարութիւններով եւ Աղեքսանդր Թամանեան արդարօրէն կ'ունենայ իր արժանի յուշարձանը Օփերայի Թաղամասին մէջ, ուրախ, հպարտ իր ձեռակերտին նայելով մեծ մարդու ժպիտով:

Հիմա — կ'ըսեն որ — Թամանեան սկըսած է կամաց — կամաց գլուխը խոնարհել, հպարտութիւնը չքացած է իր նայուածքէն... ան միայն գետին կը նայի... ամօթէն:

Անցեալները առջեւէն անցայ. յուզուեցայ իր հակած իմաստուն գլուխը տեսնելով. տխուր բան մը կար իր մտածկոտ դէմքին մէջ, կարծես ըսել ուզէր.

— Երեւանցիներ, իշխանութիւններ, մի քանդէք իմ Երեւանը, բաբելոնի մի վերածէք այս սիրուն քաղաքը որ մեր պարծանքն էր. այնպէս մը ըրէք որ գըլուխս կրկին բարձրացնեմ հպարտօրէն...:

(Շար. 25 Եւ վերջ)

[illegible] …պացումին համաձայն, այլ խորհրդային ակնոցով։ Կ՚ըսուէր ամէն անգամուն թէ հարազատ օրինակը գոյութիւն ունի, սակայն շատ քիչ առանձնաշնորհեալներ բախտը ունեցած էին յատուկ ցուցադրութիւններով եւ այլն, զայն դիտելու։

Իրաց այս կացութեան մէջ, երբ կը յայտարարուէր թէ Լուվրի լսարանին մէջ ցոյց տրուելիքը հարազատ օրինակն է, բնական էր որ սրահը ամբողջութեամբ լեցուէր հետաքրքիրներով։ Ճիշդ է որ Փարաճանով այլեւս չհինցող այն արուեստագէտն է որուն ժապաւէնները ամէնուր կրնան սրահ լեցնել, սակայն Սայաթ Նովան ի վերջոյ գրաքննութեան մկրատէն զերծ մնացած ձեւով դիտել, մեծագոյն խայծն էր։

Սակայն, բաւական տարօրինակ է որ սպասելին, խոստացուածը տեղի չունեցաւ։ Ցուցադրուածը նոյն տարբերակն էր, նոյն ռուսերէն խորագիրներով, նոյն մոնթաժով զոր դիտեր էինք 80–ական թուականներու սկիզբը ու անկէ ետք։ Սրահէն ելքին, գրեթէ ամէն մարդ նոյն հարցը կ՚ուղղէր շուրջիններուն, թէ ի՞նչ կար տարբեր, ցոյց տրուածին մէջ։ Թէեւ, անշուշտ, ոչ ոք դժգոհ կամ յուսախաբ էր Սայաթ Նովան անգամ մը եւս դիտած ըլլալէն։

Այսուհանդերձ, բացատրութեան կարօտ հարց կը մնայ այն թէ ինչո՛ւ հարազատ տարբերակի խոստում եղած էր երբ ցուցադրուելիքը նոյն ժապաւէնն էր, կամ՝ խոստացողները անկեղծ էին ու վերջին պահու խոչընդո՞տ մը փակած էր հարազատին ճամբան։ Բայց, այդ պարագային ալ պէտք չէ՞ր բացատրութիւն մը տալ ներկայ բազմութեան։

Լա՛ւ պիտի ըլլար եթէ կազմակերպիչներէն, խոստումի տէրերէն, կամ խընդրին լաւատեղեակներէն մէկը լուսաբանութիւն մը տար այս մասին։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 13–ին Պանեօ քաղաքի Սիամանթօ միօրեայ դպրոցի աշակերտները այցելութիւն մը տուին Սեւր քաղաքի Սամուէլ Մուրատ երկօրեայ դպրոցը նպատակ ունենալով տարբեր քաղաքներու մէջ գտնուող դըպրոցներու միջեւ փոխ – յարաբերութիւն հաստատել։

Արդարեւ տպաւորիչ էր տեսնել ջերմութիւնը, որով ընդունուեցան դպրոցի վարչական պատասխանատուները, աշակերտներն ու ծնողները։ Առաջին բարի գալուստի խօսքը արտասանեց Սեւրի դպրոցի մանկավարժ եւ ուսուցչուհի Արմինէ Գէորգեան, առիթէն օգտուելով տեղեկութիւններ հաղորդեց դպրոցի առօրեայ կեանքին առընչուած, որուն յաջորդեց Սիամանթօ դպրոցի ուսուցչուհին՝ Զեփիւռ Մեհրապի, իր կարգին բացատրեց հանդիպման նպատակը ի վերջոյ ներկայացնելով ընկերացող աշակերտները։ Նախքան ծանօթացման պահը հարցում ու պատասխանի, խօսքը տրուեցաւ Գաբրիէլ Վրդ. Սահակեանին, որ գոհունակութեամբ ողջունեց այցելութեան գաղափարը վստահեցնելով որ այս մօտեցումը կրնայ առաջնորդել չօշափելի արդիւնքներու։ Պատկերաւոր իմաստով դպրոցները նմանցուց պարտէզի մը լեցուն գոյնզգոյն ծաղիկներով, անոնք կը կազմեն այսօր գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը։

Քաջալերական եւ խրախուսիչ խօսքերէն ետք աշակերտները սկսան իրարու հետ ծանօթանալ, եւ զրոյցները ընթացան հայերէն լեզուով որ հետաքրքրական անցաւ։ Հանդիպումը աւարտեցաւ արտասանութիւններու եւ ազգային երգերու շարքով, որ տօնական եւ խանդավառ տրամադրութիւն ստեղծեցին։ Հուսկ Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան յուսադրիչ խօսքերով բարձր գնահատեց ձեռնարկը եւ մասնաւորեց միջ–դպրոցական հանդիպումներու կարեւորութիւնը, որոնք պիտի դրշմուին մեր զաւակներուն յիշողութեան մէջ, ամուր պահելով Հայու գիտակցութիւնը։ Վերջապէս Հայունէութիւնը կազմող երեք տարրեր կան որ է՝ հաւատք, լեզու եւ մշակոյթ։

Այցելութիւնը աւարտեցաւ ճոխ հիւրասիրութեամբ։ Զանազան քաղաքներու մէջ գտնուող միօրեայ դպրոցները յաճախող մատաղ նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութիւնը փոխանցել մեր օրերուն այնքան ալ դիւրին չէ, սակայն երբ ան կը նկատուի առաջնահերթ մտահոգութիւն, կը հաւատանք դպրոցական հանդիպումի առիթներով անոնք նոր փորձառութիւն, նոր գաղափարներ եւ հետաքրքրութիւններ պիտի բերեն ապագայի հանդէպ յոյսերով լեցուն։

ՄԱՍՆԱԿՑՈՂ ՄԸ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Նոյեմբեր 23–էն Դեկտեմբեր 1, տեղի ունեցած կարգ մը ձեռնարկներէն արձագանգներ։

● Փրովանս – Արմէնի Միութիւնը կազմակերպեց երեկոյթ մը, Նոյեմբեր 23-ին, Մարսէյլի 11–րդ եւ 12–րդ թաղամասերու քաղաքապետարանի տրամադրած սրահի մը մէջ, «Լէ քայոլ», համախմբելով իր անդամներն ու համակիրներ, շուրջ երեք հարիւր հոգի, նըւագախումբով եւ ծաղրաբանով կազմըւած հաճելի յայտագրի մը շուրջ։

Միութիւնը յատկապէս կը գործէ սփիւռքի մարզէն ներս, հովանաւորութիւնը վայելելով սփորի աշխարհէն ներս կարգ մը հանրածանօթ անձնաւորութիւններու, Միշէլ Հիտալկօ (Ֆրանսայի Ազգային Ֆութպոլի խումբի նախկին մարզիչ), Լորան Ֆինիոն (Ֆրանսայի հեծանիւի շրջանի նախկին յաղթող), Ժան – Գլօտ Պուլթիէ (կռփամարտի նախկին ախոյեան), այլ միջազգային համբաւի տիրացած անձնաւորութիւններ եւ ... Եուրի Ճորքաէֆ, Ալէն Պօղոսեան ... եւ երգիչ՝ Փաթրիք Ֆիորի եւ այլն...։

Միութեան գործողութեան դաշտն է՝ Հայաստան։ Մասնակցած է Երեւանի Փիւնիկ Ֆութպոլի Ակումբի մարզադաշտի վերանորոգութեան աշխատանքներուն՝ Լուսաւորութիւն, Հանդերձարան։ Այժմ կը ձեռնարկէ Ֆութպոլի դպրոցի մը հաստատումին մարզադաշտով, դասարաններով եւ այլ սարքաւորումներով։

Ֆութպոլը սոյն եղանակի աւարտին, կը պատրաստէ մրցում մը՝ Օլէմփիք տը Մարսէյլ – Հայաստան (Աստղերի խումբ), օգնութեամբ Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդին։ Մրցումէն գոյացած հասոյթը պիտի ծառայէ վերոյիշեալ ծրագրի իրագործման։

Փրովանս – Արմէնի Միութիւնը չորս տարուան գոյութիւն ունի։ Անդամները միայն Հայեր չեն։ Նախագահը՝ Յակոբիկ Խաչատուրեան չի խնայեր իր աշխատանքն ու նուիրումը ծրագիրները իրականացնելու եւ Միութեան գործունէութիւնները բազմապատկելու։

● Նարեկ Տուրեանի թատերախումբը Նիսի մէջ ներկայացում մը տալէ յետոյ, վերադարձի ճամբուն վրայ մէկ օրով կանգ առաւ Մարսէյլ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 1–ին, եւ կրկին անգամ ըլլալով, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ներկայացուց՝ «Welcome to Glendale» կատակերգութիւնը։

Երգիծական թատերախաղ մը, ծաղրանկար մը Հայաստանէն – Գալիֆորնիա Կլէնտէյլ գաղթած Հայերու առօրեայ կեանքէն եւ հոգեվիճակէն։ Դիւրին բառախաղերով, ծիծաղաշարժ կացութիւններով եւ այլ կատակերգութիւններով հանդիսատեսները երկու ժամ եւ աւելի շարունակ խնդացին, զուարճացան, մոռցան իրենց անմիջական հոգերը, ուրախ տրամադրութիւններով մեկնեցան սրահէն։ Կատակերգութեան նպատակն ալ այդ է։ Ուրիշ յաւակնութիւն չունի։ Նարեկ Տուրեան ինքը եւս կը խոստովանի։

Սակայն, այդ չի նշանակեր որ դերակատարներն ալ թեթեւ են։ Ո՛չ, ընդհակառակն։ Խնդացնելը աւելի արհեստ, արուեստ եւ լրջութիւն կը պահանջէ քան տխրեցնելը։ Եւ դերակատարները կատարեալ արհեստավարժներ են։ Ունին տաղանդ, եւ բեմի տարիներու փորձառութիւն, վաստակ Երեւանէն, Հայաստանէն այլ քաղաքներ եւ երկիրներ։ Անշուշտ Նարեկ Տուրեանը որպէս ղեկավար, բեմադիր, բնագիրներ գրող կամ պատշաճեցնող եւ դերակատար գլխաւոր անձն է, բայց նաեւ վաւերական եւ տաղանդաւոր դերասաններ են՝ Փիրուզա Գողաքեան, Աբրահամ Սարգիսեան եւ Քրիստինէ Յովհաննէսեան։

Լաւ է որ թատերական այս շարժումը շարունակուի նոր նիւթերով եւ մանաւանդ հայ թատերական գրականութեան դասական գործերով։

● Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կազմակերպեց, Կիրակի, Դեկտ. 1–ին, իր տարեկան «Լոթօ»ն, եկեղեցւոյ կից սրահը։ Բախտախաղ մը որ կը հետաքրքրէ, կ՚ոգեւորէ այլ թէ կին, չափահաս թէ երախայ։ Ձեռնարկ մը որ հասութաբեր կրնայ ըլլալ միութեան եթէ «Լօ»երը նուէրներ ըլլան, գոնէ մի մասամբ։ Ամէն պարագայի մէջ, միշտ սրահները կը լեցուին, շատ աւելի դիւրութեամբ, քան դասախօսութեան մը առիթով։ Ըստ գնահատումներու հոս ալ կարելի է ըսել որ հաճելին եւ օգտակարը զիրար կ՚ամբողջացնեն։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Այս վերջինը աչքերը վերցուց, տեսաւ գեղանի կինը եւ իսկոյն, գրիչը վար դընելով, ոտքի ելաւ եւ ըսաւ.

– Այո՛, տիկի՛ն, ես եմ Մելքոն էֆէնտին, որո՞ւ հետ խօսելու պատիւը ունիմ։

– Լիւսի... Լիւսի Սալմասեան անունով, թէեւ տարբեր մականուններով ալ կը ճանչցուիմ, բայց ամուսնոյս անունը Սալմասեան է, Համբարձում Սալմասեան։

– Շատ լաւ, տիկի՛ն, հրամմեցէ՛ք, կ՚աղաչեմ սա թիկնաթոռին վրայ նստեցէ՛ք, կ՚երեւայ, որ մասնաւոր բան մը ունիք ըսելիք, պատրաստ եմ ձեզ մտիկ ընելու։

– Շատ շնորհակալ եմ, բայց թերեւս ձեր գործերուն արգելք ըլլամ։

– Ընաւ երբեք, գործերը միշտ կրնանք ընել...

– Կարծեմ դուք Դատաստանական խորհուրդի անդամ էք։

– Անարժանաբար զիս ալ անդամ ըրած են։

– Այս մասին կ՚ուզեմ ձեզի հետ տեսնուիլ։

– Դատաստանական խորհուրդի հետ գործ մը ունի՞ք։

– Այո՛, Մելքո՛ն էֆէնտի։

– Անձնակա՞ն գործ մը։

– Այո՛, անձնական, այսինքն կ՚ուզեմ ամուսինէս բաժնուիլ եւ ատոր համար խնդրագիր մըն ալ պատրաստած եմ, զոր փաստաբանս այսօր պիտի յանձնէ։

– Ինչո՞ւ կ՚ուզէք բաժնուիլ։

– Այսինքն արդէն բաւական ժամանակէ ի վեր բաժնուած կ՚ապրինք։

– Ներեցէք, որ ըսեմ, թէ ձեր ամուսինը շատ ապուշ արարած մըն է։

– Ինչո՞ւ համար։

– Ինչպէ՞ս կարելի է ձեզի նման կին մը ունենալ եւ անկէ բաժնուած ապրիլ։

– Շնորհակալ եմ ձեր քօմփլիմանէն, բայց իրողութիւնը այն է, որ մէկ քանի տարիներէ ի վեր բաժնուած ենք, հիմա կ՚ուզեմ ամուսնալուծում մը ձեռք բերել։

– Ուրիշի մը հետ ամուսնանալու համար անշուշտ. այդ ուրիշը իրաւցընէ երջանիկ մահկանացու մըն է։

– Որ տակաւին գոյութիւն չունի։

– Ինչպէ՞ս գոյութիւն չունի։

– Այո՛, անմիջապէս ամուսնանալու համար չէ, որ պէտք կը զգամ Դատաստանական խորհուրդին դիմելու, այլ պարզապէս վերջ տալու համար անկանոն վիճակի մը։

– Է՛յ, ինծ հիմա ի՞նչ ծառայութիւն կը սպասէք։

– Ձենէ կը սպասեմ, որ երբ խնդիրը Դատաստանական խորհուրդին ներկայանայ, պէտք եղած աջակցութիւնը ընէք ինծի։

– Նախ ըսէ՛ք, թէ ի՞նչ պատճառաւ կ՚ուզէք բաժնուիլ կամ մինչեւ հիմա բաժնուած կ՚ապրիք ձեր ամուսինէն։

– Պատճառները բացատրուած են բողոքագրին մէջ։

– Անշուշտ բացատրուած պիտի ըլլան, բայց բերանացի կերպով ալ կրնաք ըսել, որպէսզի գործին վրայ գաղափար մը կազմեմ։

– Ամուսինս նախ շատ կոշտ վարմունք մը ունեցած է ինծի հանդէպ, մինչեւ իսկ զիս ծեծելու աստիճան։

– Ձեզի նման կին մը ծեծե՞լ, ի՛նչ հըրէշութիւն։

– Ասկէ զատ անհաւատարիմ գտնուած է ինծի հանդէպ։

– Ձեզի նման կին մը ունենալ եւ անհաւատարիմ գտնուիլ, բայց պարզապէս անհաւատալի է այս. եթէ դուք իմ կինս ըլլայիք՝ երբեք պիտի չկրնայի ուրիշ կիներուն նոյնիսկ երեսը նայիլ։

– Ասկէ զատ սոսկալի ագահ է, այնպէս որ զիս զրկած է ամէնէն անհրաժեշտ պէտքերէս եւ շատ անգամ տասը փարայի համար տունը տակնուվրայ դարձուցած է։

– Խե՛ղճ տիկին, այդ ի՛նչ սոսկալի մարդ է եղեր ձեր ամուսինը. ես մարդիկ գիտեմ, որ միմիայն ձեր աղուոր աչքերուն համար իրենց բոլոր հարստութիւնը յօժարակամ պիտի զոհէին։

– Վերջապէս մարդ մըն է, որուն հետ անկարելի է ապրիլ։

– Բնականաբար եւ ո՛չ իսկ օր մը։

– Եւ ես այդ մարդուն հետ երկու տարի ապրած եմ առանց ձայնս հանելու։

– Ձեր բոլոր այդ ամբաստանութիւնները, բնականաբար, վկաներով կրնաք ապացուցանել։

– Ճշմարիտ խօսելու համար, Մելքո՛ն էֆէնտի, մէկ քանի վկաներ ունիմ, բայց տեղերնին չեմ գիտեր, փնտռելու գտնելու է։

– Վկաները անհրաժեշտ են։

– Կը ջանամ գտնել։

– Անպատճառ գտնելու է։

– Իսկ եթէ չկրնա՞մ գտնել։

– Այն ատեն խնդիրը շատ կը դժուարանայ։

(Շար. 351)

(Շար. Ա. էջէն)

պաղեցնելու համար ճշմարտութեան ժամը»: Ու նախկին նախարարը կը ճշդէ որ Եւրոպական Միութիւնը պէտք է յստակ ինքնութիւն մը ունենայ, անշուշտ քաղաքական բայց նաեւ հողային: Կ՚ըսէ որ Եւրոպայի իշխանութիւնները թող գործընկերութեան կարելիութիւնները ուսումնասիրեն, առաջարկելու համար Ռուսաստանի, Ուկրանիոյ, Թուրքիոյ, Մաղրեպի ամէն մէկ երկրին, օր մըն ալ, ինչո՞ւ չէ, Իսրայէլի եւ Պաղեստինի: Ու Վետրին կ՚աւելցնէ, որ զգալով եւրոպական անհանդստութիւնը, ցաւելով Թուրքիոյ տրուած պատասխաններու երկդիմի կամ կեղծաւոր բնոյթին, թելադրած էր, 2000-ին, երբ կառավարութեան մէջ էր, որ Թուրքիոյ առաջարկուի գործընկերութիւն մը:

Թերթին նոյն թիւին մէջ, Եւրոպական Միութեան օտար քաղաքականութեան եւ հասարակաց ապահովութեան բարձր ներկայացուցիչը՝ Խաւիէ Սոլանա թեր կ՚արտայայտուի: Իրեն համար, Թուրքիա իր տեղն ունի Եւրոպայի մէջ: Իր կարծիքով կը բաւէ որ Անգարա որոշ պայմաններ լըրացնէ, որոնց կարգին Կիպրոսի հարցը, պէտք է նաեւ կողմնակից ըլլայ եւրոպական պաշտպանութեան ծրագրին:

Երրորդ գրիչ մըն ալ՝ Ժան-Անթուան Ժիանսիլի, Եւրոպական Խորհրդարանի երեսփոխան, Նափոլէոն Գ.ը կ՚ոգեկոչէ: Ան 1865-ին, վաւերացուցած է Փարիզի դաշինքը որ Թուրքիան կ՚ընդգրկէր Եւրոպայի ազգերու կարգին: Ու պատմական այլ յիշատակութիւններով, յօդուածագիրը կը պաշտպանէ «եւրոպական» Թուրքիան: Ան ՕԹԱՆ-ի անդամակցեր է 1955-ին, Գերմանացիներէն, Սպանացիներէն եւ Փորթուկալցիներէն առաջ, որպէս Ամերիկացիներուն վարձատրութիւնը Գորէայի իրենց 3000 մեռեալներուն:

Նախագահ Շիրաք հաստատած է, Դեկտեմբեր 5-ին, որ ֆրանքեւգերմանական համաձայնութիւն մը գոյացած է, առաջարկելու համար Եւրոպական Միութեան որ Թուրքիոյ անդամակցութեան համար բանակցութիւններ սկսին 2005 Յուլիսին, նախապայմաններով: Փարիզ եւ Պէրլին «պայմանական ժամադրութիւն» մը պիտի առաջարկեն Եւրոպական Միութեան, 2004 Դեկտեմբերին, ուսումնասիրելու համար Անգարայի կատարած յառաջդիմութիւնները ժողովրդավարական եւ տնտեսական մարզերու մէջ: Հաւանական կը նկատուէր նաեւ որ այս կարգադրութիւնը Թուրքիոյ գործին չգայ: Էրտողան կրկնած է՝ «պիտի չընդունինք թուական մը՝ թուականի մը համար», ոչ ալ «պայմանական թուական մը»:

Արդէն Անգարա յայտնած է որ ֆրանքեւգերմանական առաջարկը իր հաւանութիւնը չունի: Արտաքին նախարար՝ Եաշար Եաքըշ յայտարարած է (Պրիւսէլ, Դեկտ. 5).- «Ո՛չ, չենք ընդունիր: Եւրոպական Միութեան կ՚իյնայ որոշում տալ, բայց մեծ դժուարութիւններ կ՚ունենանք այդ ամբողջը բացատրելու Թուրք հանրային կարծիքին»:

SEMINAIRE MENSUEL — 2002-2003

MSH - 54, bd Raspail, 75006 Paris
le 12 décembre , 18h-20h
Salle à confirmer
sur le tableau d'affichage à l'accueil

VAHE TACHJIAN,
Docteur en Histoire, EHESS

«La zone frontière turco-syrienne dans l'entre-deux-guerres : Déportation des populations à travers des photos»

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը ստացած է հետեւեալ նուէրները:

Տիկին Բարիզ Արմաղանեանէն 30 Եւրո իր զաւկին Կարօ Արմաղանեանի մահուան 24-րդ տարելիցին առթիւ:

Տիկին Անտրէ Փիրանեանէն 80 Եւրո իր ամուսնոյն՝ Գուրգէն Փիրանեանի յիշատակին:

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեանէն 30 Եւրո իրենց ծնողաց՝ Երեմիա եւ Թրփանտա Փամպուքեանի յիշատակին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9

Ցղութիւն Սուրբ Աստուածածնի յՂնայէ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE

et **L'UGAB-JEUNES**

organisent

une table-ronde sur :

La Turquie et les Arméniens

problèmes actuels et perspectives

avec

ALEXIS GOVCIYAN,
CLAUDE MUTAFIAN,
RAYMOND KEVORKIAN

le vendredi 13 décembre à 20h45

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

— Entrée libre —

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 12
ժամը 20.30-ին

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԳՈՀԱՐՆԵՐ

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ,
ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ,
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ,
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

ապրած կեանքի խորհուրդն ու ստեղծագործութեան ոգեղէնութիւնը

Բանաստեղծութիւնները կը կարդան
ԱՆԱՀԻՏ ՍԻՄՈՆԵԱՆ,
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
ԼԻԼԻԹ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine/Monge

Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Կորիւն Բարխեանի մահուան առթիւ:

Ժիրայր Պարութճեան 100 Եւրօ, Հրայր Ղազարեան, Ժիրայր Գարակէօզ 50-ական Եւրօ, Եղիա Թաշճըօղլու 30 Եւրօ, Շահպազ Պարոյր 20 Եւրօ, Թորոս Տէտէեան 100 Եւրօ, Նշան Գայան 20 Եւրօ, Ստեփան Այտընեան 10 Եւրօ, Նուրհան Իփէքճի 30 Եւրօ, Մարի - Սերժ Տէտէեան, Կէօզպաշ 40-ական Եւրօ, Զաքար Չէզի 30 Եւրօ, Նուրհան Չէզի, Լեւոն Ճանզար 20-ական Եւրօ:

Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Կորիւն Բարխեանի մահուան առթիւ:

Միշէլ Պարդեան 40 Եւրօ, Ժադ Բոթէս, Յարութ Սիմոնեան, Մարք Յակոբեան 50-ական Եւրօ, Սիմոն Օզեան 30 Եւրօ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14-ին տօն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

LE COMITE DES DAMES
DE LA CATHEDRALE ST JEAN-BAPTISTE
DE PARIS
organise

LE REPAS TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE

Dimanche 22 décembre à 13h
Salle **«Nourhan Fringhian»**
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
Réservation des places
avant le 17 décembre
— Secrétariat de l'Eglise: 01.43.59.67.03
— Comité des Dames: 01.47.43.12.66
— Père Avédis Balekian: 01.46.62.01.29
Participation aux frais : 20 euros.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel
invite toute la communauté arménienne
à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures
Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :
L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.
Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.
Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

ԼՈԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20.30-ին
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայ կին մը աշխատանք կը փնտռէ: Պատրաստ է խնամք տանելու տարեց (հիւանդ) անձի մը կամ երախայի:
Հեռաձայնել՝ Մարինէ Աբրահամեանի
01 34 45 74 34

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris Vᵉ

Exposition-Vente de tapis arméniens

contemporains des Ateliers HEMAG'S

Du vendredi 6 au dimanche 15 décembre, tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

— Entrée libre — Cocktail —

Métro: Cardinal Lemoine/Monge

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10
MARDI
10 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.575 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.575

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Պայմանները Կը Բանե՞ն

Շաբաթներէ ի վեր կը ծեծուի Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը, չնորհիւ Ժիսքար տ'էսթէնի յանդուգն արտայայտութիւններուն: Բացայայտ է որ Ֆրանսայի նախկին նախագահը քաջութիւնն ունեցաւ ըսելու ինչ որ եւրոպացի ղեկավարներուն մեծամասնութեան կարծիքն է, բայց, ամէն մէկը կը նախընտրէ որ «միւսը» ըսէ:

Քաղաքական կեղծաւորութեան եւ վատութեան ամէնէն ցայտուն փաստերն են, որ տողանցեցին եւ դեռ կը տողանցեն մեր աչքերուն առջեւ:

Եթէ դէմ եղողներու պատճառաբանութիւնները տրամաբանական անուրանալի հիմքեր ունին — աշխարհագրութիւն, պատմութիւն, քաղաքակրթութիւն, կրօնք եւ այլն, եւ այլն, շատ աւելի տկար են կողմնակիցներու դրդապատճառները, երբեմն ալ ծիծաղելի, երբ օգնութեան կը կանչուին մինչեւ իսկ Նափոլէոն Գ. եւ 1856-ի Փարիզի դաշնագիրը, ինչպէս ըրաւ առջի օր Ժան – Անթուան Ժիանսիլի, փաստելու համար թէ այդ թուականին արդէն Թուրքիա Եւրոպա կ'ընդունուէր, մինչ հարցը կը վերաբերէր Օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն:

Կատարուած կը նշանակէ նախատեսել, մինչ 1963-ին, եւրոպացի ղեկավարները ինկան այն ծուղակը որմէ այսօր դուրս չեն յաջողիր ելլել, քանի այն ատեն խոստացան Թուրքիոյ, որ օր մը..., խորհելով որ այդ օրը երբեք պիտի չգայ: Բայց, եկաւ: Եւ այսօր ընդհանուր շփոթութիւն մը կը տիրէ: Շիրաք եւ Շրէօտէր կ'առաջարկեն որ թուականի մը թուականը տրուի եւ մինչ այդ Թուրքիա կիրարկէ Գոփընհակընի չափանիշները: Ֆիլիփ տը Վիլիէ խստօրէն կը քննադատէ այս առաջարկը զոր «ծանր սխալ» կ'որակէ, աւելցնելով որ թուականի մը ճշդումը կը նշանակէ արդէն իսկ ընդունիլ Թուրքիոյ մուտքը: Շատ են Ֆ. տը Վիլիէի պէս մտածողները, ան, ինչպէս Ռուքէ, Կոտէն, Սանթինի, Ռոշըպլըւան եւ ուրիշներ չմոռնեցան նաեւ պայմաններու շարքին դնելու Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը: Բայց, որոշումը Գոփընհակըն պիտի տրուի եւ Էրտողան չի ծածկեր իր բարկութիւնը, չի գոհանար Ֆրանքօ-գերման բարեխօսական առաջարկով, անմիջական թուական մը կը պահանջէ բանակցութիւնները սկսելու համար: Ոչ ոք նման փափաք ունի: Ու Անգարայի գտած բարեխօսութիւններն ալ մեծ բանի չեն ծառայեր: Բարեխօսներն ալ շատ լաւ գիտեն այդ պարագան:

Գալով Պոլսոյ Հայոց պատրիարքին եւրոպական շրջապտոյտին, կը խորհինք որ մեզի չիյնար ոչ քննադատել, ոչ դատել, ոչ ալ մանաւա՛նդ դատապարտել իր գործելակերպը: Փափուկ եւ շատ պատասխանատու Աթոռ մըն է Պոլսոյ պատրիարքին աթոռը, ան պէտք է պահէ եւ պահպանէ համայնքէն անդին մեր ամբողջ հարստութիւնը, մեր դպրոցները, մեր եկեղեցիները, ինչ որ դեռ ունինք այդ հողերուն վրայ: Պոլսոյ այդ աթոռը այն միակն է որու տիրանալու համար հրմըշտուք չկայ ընտրութեան ատեն: Ուրեմն, թողունք որ, կամովին կամ ակամայ, ընէ ինչ որ յարմարագոյն կը նկատէ:

Արդէն ոչ իր, ոչ ալ Յունաց տիեզերական պատրիարքին դիմումներն են, որոնք կրնան բանի մը ծառայել: Եւրոպացիք ալ գիտեն, Թուրքերն ալ գիտեն, մենք ալ գիտենք:

Հաւանական չէ որ Թուրքիա որեւէ գոհացում ստանայ Գոփընհակընի վեհաժողովին: Կը մնայ ելք մը գտնել, ձեւ մը գտնել, թուականի մը թուականը որոշել, այսինքն ծռազարկին ձգել որեւէ որոշում: Մինչ այդ, բոլորն ալ կրնան հաստատել որ Թուրքիա տեղ չունի Եւրոպական Միութեան մէջ, ինչ պայման ալ լրացնէ:

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 7 / 9)

15 ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

Դեկտ. 6-ին աւարտած է Փետրուար 19-ի նախագահական ընտրութեան թեկնածու առաջադրուելու պայմանաժամը: Երեքը՝ Ռ. Քոչարեան, Արամ Կարապետեան և Ր. Յովհաննէսեան առաջադրուած են քաղաքացիական նախաձեռնութեամբ, միւսները իրենց կուսակցութիւններուն կողմէ. Ժողովրդական կուսակցութեան թեկնածուն է Ս. Դեմիրճեան, Ազգային միաբանութեանը՝ Ա. Գեղամեան, ԱԻՄ-ինը՝ Պ. Հայրիկեան, համայնավարներունը՝ Վ. Դարբինեան, Դեմոկրատական կուսակցութեանը՝ Ա. Սարգսեան, Միաւորուած Հայերունը՝ Ռ. Աւագեան, Ժողովրդավարական հայրենիքինը՝ Պ. Մակէեան, Հանրապետութեանը՝ Արամ Սարգսեան, ԱԺՄ-ինը՝ Վ. Մանուկեան, Հայրենիք եւ պատիւինը՝ Գ. Մարգարեան, Ազգ. համաձայնութեանը՝ Ա. Յարութիւնեան, Ազգ. ժողովրդավարական դաշինքինը՝ Ա. Սաղոյեան: Մինչեւ Դեկտեմբեր 11 կը յանձնուին թեկնածութիւնները պաշտպանելու պաշտօնաթերթերը: Իւրաքանչիւր թեկնածու առաջադրուած կը համարուի եթէ հաւաքէ առնուազն 35 հազար քաղաքացիի պաշտպանութիւն:

⁂

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ 14-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Սպիտակի երկրաշարժին 14-րդ տարելիցը նշելու համար Դեկտ. 7-ին Գիւմրի գացած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը: Անոնք երկրաշարժին պատահած ժամուն ծաղկեպսակ զետեղած են Շիրակ գերեզմանատան մէջ զոհերու յիշատակին կանգնած խաչքարին: Յետոյ, նախագահը ներկայ եղած է քաղաքին Ամենափրկիչ եկեղեցիին մօտը բարձրացած երկրաշարժի զոհերու յուշարձանին բացումին: Նախագահը գացած է նաեւ Մարալիկ, հանդիպում ունեցած Արթիկի եւ Անիի համայնքներուն ղեկավարներուն հետ:

Նոյն օրը Էջմիածնի Մայր տաճարին մէջ ալ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է երկրաշարժի զոհերուն յիշատակին:

ԳԱՆԱՏԱ

ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ՄԵՐԺԱԾ 1915-Ը ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼ

Գանատայի Համայնքներու ժողովին Արտաքին Յարաբերութիւններու Կոմիտէն մերժած է 1915-ի Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւը: Այդ բանաձեւը առաջարկած էր Դեկտեմբեր 4-ին կոմիտէին անդամներէն Ս. Ռապինսըն: Մերժումը կը նշանակէ որ բանաձեւը պիտի չփոխանցուի Համայնքներու ժողովին քննարկումին: Բանաձեւին բնագիրը պատրաստուած էր Գանատայի երեսփոխան Սարգիս Ասատուրեանի կողմէ. հոն ըսուած էր. «Կոմիտէն կոչ կ'ուղղէ Համայնքներու ժողովին, ճանչնալու Հայերու ցեղասպանութիւնը որ տեղի ունեցաւ Օսմանեան կայսրութեան մէջ, Ա. Աշխարհամարտին ընթացքին»:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԳԱՂՏՆԻ ԾՐԱԳԻ՞Ր ՄԸ

«Սթար» թերթին (Նոյեմբեր 29) արձագանգելով «Ակօս» շաբաթաթերթը կը տեղեկացնէ թէ ԱՄՆ-ու միջամտով անակընկալ զարգացումներ կան Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ծրագրին մէջ: Ջանք կը տարուի Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարը Հայաստանէն կամ Իրանէն անցընելու, պակսեցնելու համար անոր շինութեան ծախքը: Տնտեսապէս շահաւոր ըլլալով հանդերձ, ԱՄՆ ապահովութեան պատճառներով դէմ են Իրանէն անցքին: Կողմնակից են որ Հայաստանէն անցնի ան: Ատով թէ' շրջանը խաղաղութիւն կը գտնէ, թէ Հայաստան տնտեսական վերելք կ'արձանագրէ: Այսուհանդերձ, Ադրբէջան քանիցս հաստատած է թէ այնքան ատեն որ Հայերու գրաւման տակ գտնուող իր հողերը ամբողջութեամբ չեն պարպուիր, նման ծրագիր տեսակցութեան նիւթ պիտի չընէ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔ ամէն ջանք կը թափէ ընթացք տալու համար ՄԱԿ-ի պահանջներուն, բայց, ինչպէս, կը սպասուէր, ոչինչ կը գոհացնէ Ամերիկացիները: Իրաքեան զինամթերքին վերաբերող 12 հազար էջնոց տեղեկագիրը «հեռաձայնի թիւերու հատոր» որակուեցաւ Սպիտակ Տան բանբերին կողմէ, նախքան ծանօթանալն իսկ բովանդակութեան: Նորութիւն չէ որ Ճ. Պուշ վճռած է ըլլալ իր պատերազմը Յունուարին կամ Փետրուարին (կ'ըսուի թէ ամէնէն յարմար եղանակն է...) եւ ոչինչ պիտի կեցնէ զինք: Միւս կողմէ, Ս. Հիւսէյն ներողութիւն խնդրեց Քուէյթի ժողովուրդէն 1990-ին իր կատարած յարձակման համար եւ հրաւիրեց Քուէյթը որ միանայ «Իրաքցիներու ճիհատին գրաւման անհաւատ բանակներու դէմ, մաքրելու համար արաբ ազգին պատիւը»:

ՓԱՐԻԶԻ Դեկտեմբեր 8-ի ցոյցը, որ կը համախմբէր ուսման ճիւղը եւ ծնողներու միութիւնները ակնկալուած յաջողութիւնը չգտաւ, քանի 25-էն 40 հազար հոգի միայն տողանցեցին Տանֆէր – Ռոշըրոյէն Պասթիյ: Անոնք կը բողոքէին հսկիչներու 5600 պաշտօնի ջնջումին դէմ եւ Ազգային Կրթութեան փոքր պիւտճէին:

ԹՈՒՐՔԻԱ միտք չունի զիջումներ ընելու Կիպրոսի հարցին մէջ, բարիկամեցողութիւն ցոյց տալու նպատակաւ Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութեան համար: Տէնքթաշ, որ Կիպրոս վերադարձած է Պոլսէն անցնելէ ետք, յայտարարած է թէ ալ աւելի յուսախաբ է ՄԱԿ-ի ծրագրին յաջողութեան կապակցութեամբ: Նոր վարչապետն ալ՝ Կիւլ կ'ըսէ թէ նախ բանակցութեան թուական մը պէտք է տրուի, ապա ծեծուի Կիպրոսի հարցը:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ երկար հարցազրոյցի մը մէջ («Ֆիկարօ», Դեկտ. 9) փոքր յետքայլ մը կ'ընէ ճշդելով՝ «Զըսի որ Թուրքիոյ մուտքը Եւրոպական Միութեան մէջ, անոր վախճանը պիտի նշանակէր: Ինչ որ ըսի այն է որ նախ եւրոպական Եւրոպա մը իրագործենք, վերջը կը տեսնենք»: Յիշենք որ Նոյեմբեր 9ի «Մոնտ»ի մէջ լոյս տեսած իր հարցազրոյցի ընթացքին շեշտած էր. – «Կարծիքս կուտամ, Եւրոպական Միութեան վախճանն է»:

ՊՈՒՐՍԱՅԷՆ ՄԵԿՆՈՂՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՏԵՂԸ ԳՐԱՒՈՂՆԵՐԸ

«Ընկերային պատմութիւն» ամսաթերթին Նոյեմբերի թիւին մէջ Հասան Զէթին ստորագրութեամբ ուսումնասիրութիւն մը հրատարակուած է. հոն նիւթ կ'ըլլայ Պուրսայէն Հայերուն եւ Յոյներուն մեկնումէն ետք մահմետականներու փոխագրութեամբ արձանագրուած ժողովրդագրական փոփոխութիւնը:

«Ակօս» (Դեկտ. 6) շաբաթաթերթը կ'ամփոփէ ուսումնասիրութիւնը, տալով մայր գիծերը:

«Յոյներէ եւ Հայերէ պարպուած հողերու վրայ բնակեցուած մահմետականները Պուրսայի մէջ միատարր բնակչութիւն մը ձեւացուցած են: Հանրապետութեան առաջին տարիներուն Պուրսայի բնակչութեան թիւը, համեմատած՝ կայսրութեան վերջին շրջանին, կարեւոր անկում արձանագրած է: 1905-ին 462.954 հոգինոց քաղաքը 1927-ին ունեցած է 401.495 բնակիչ: Այս տարբերութիւնը, պատերազմի կորուստները նկատի առնելով հանդերձ, հիմնական ձեւով հետեւանք է Յոյներու եւ Հայերու գաղթին: Շրջանի հայ եւ յոյն բնակչութիւնը 103.017 հոգիէ կը բաղկանար, մինչ անոնցմէ պարպուած հողերուն վրայ 34.523 բնակիչ փոխադրուած է:

Հանրապետութեան շրջանին Պուրսա նախապէս Հայերու եւ Յոյներու խիտ բնակչութեան վայրերուն՝ Կեդրոնին, Մուտանիայի եւ Կէմլիկի գլխաւորութեամբ տեղացի մահմետական բնակչութիւն ունի այլեւս: Ասիկա կարեւոր հաստատում մըն է, որովհետեւ Պոլիսէն ու Իզմիրէն ետք, հաւանօրէն կայսրութեան ամէնէն այլատարր վայրն էր քաղաքը:

Հանրապետութեան հռչակումէն ետք բնակչութեան փոխանակում տեղի ունեցած է. ատոր շնորհիւ, Պուրսայի ու Անատոլուի մէջ տնտեսական եւ մշակութային առանձնաշնորհումներով գոյութիւն պահած քրիստոնեայ բնակչութեան տեղ սկսած է ապրիլ մահմետական բնակչութիւն մը որ հայրենակիցն է ազգային պետութեան մը եւ ընկերային յարաբերութիւնները այդ հիման վրայ սկսած են ձեւ առնել: Ներգաղթողները բոլորն ալ Թուրքիոյ քաղաքացիութիւն ունեցած են:

Բնակչութեան փոփոխութեան հետ տնտեսական պատկերն ալ փոխուած է. Պուրսայի Յոյները արդիւնաբերութեամբ կը զբաղէին, հիւսուածեղէնի աշխատանոցներ ունէին: Իսկ 1927-ին յայտնուած է որ Կեդրոնի բնակչութեան 19%-ը հողագործութիւն կ'ընէ, միայն հազարէն երեքը կը զբաղի առեւտուրով եւ ճարտարարուեստով:

ՀԱՆՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ինչպէս գրած էինք Դեկտեմբեր 6-ի մեր թիւով (Հայ Դատի Յանձնախումբի հաղորդագրութիւն) հանրագրութիւն մը պատրաստուած է Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան դէմ, որ կը գտնուի Հայ Դատի Յանձնախումբին կայքէջին վրայ: Արդէն իսկ 120 հայկական կազմակերպութիւններ ստորագրած են, Եւրոպայի զանազան երկիրներէն:

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՄԷՆԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐՆԵՐԸ

Վերջին տասը տարուան ընթացքին Հայաստանի իրադարձութիւններէն ո՞րն է ամէնէն կարեւորը: Այս հարցումը ուղղուած է 21 խորհրդարանականի, «Օրրան» թերթին կողմէ (Նոյեմբեր 22): Պատասխաններուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը կազմէ երկրին անկախացումը, ապա Ղարաբաղի խնդիրը: Կան ժխտական կարեւորներու մասին ալ յուշողներ. անոնց գլխաւոր նշածը, բնականաբար, Հոկտեմբեր 27-ի աճարեկչութիւնն է, սոսկալիին վրայ երեք տարուան ընթացքին աւելցած ընդվզեցուցիչով:

Հարցումին պատասխանողներէն 14 հոգի ամէնէն կարեւոր իրադարձութիւնը կը նկատեն երկրին անկախացումը: Հասկնալի է որ պատասխանները միաձեւ չեն, նրբերանգներ ունին: Հինգ պատասխանող գոհացած է միայն անկախութեան հռչակումին նշումով: Մնացեալները միասին յիշած են Ղարաբաղի յաղթանակը, Շուշիի վերադարձը, հողի վերանուաճումը:

Բաւական հետաքրքրական է կարդալ որ անկախութիւնը կարեւորագոյն իրադարձութիւն նկատողները, բացի մէկէն, միշտ բացատրական մը, յոյս – մաղթանք մը կցած են իրենց պատասխանին: Կան ըսողներ որ անկախութիւնը ամբողջ ժողովուրդին դարաւոր երազանքին իրականացումը եղաւ: Անկախութեան ձեռքբերումի գոհունակութեան հետ յուսախաբութիւններու մասին խօսք ընողներ ալ կան. անոնք կը չեշտեն ներկայի կացութեան ժխտականները: Անկախութիւնը երազ էր այո, բայց ո՛չ «այսպիսի հոգսաշատ, այլ ծաղկուն հայրենիք»ի մէջ: Անկախութեան հետ սեփականաշնորհումի հոլովոյթը յիշող մը կ'ափսոսայ որ «հնարաւորութիւն է ստեղծուել ագնուօրէն գործել եւ հարստանալու, բայց մեզ մօտ, ի տարբերութիւն շատ երկրների, հարստացան անազնիւ մարդիկ»: Նոյն զուգահեռին վրայ է յաջորդը որ կը ցաւի թէ «ընկերային – տնտեսական վիճակը, կառավարման համակարգը չեն համապատասխանում մեր նուաճած հոգեւոր բարձունքին»: Ներկայի «ծրգնաժամային իրավիճակ»ին պատասխանատուն ալ «բացասական շատ իրադարձութիւններ» են:

Այս խումբին պատասխաններուն մէկ մասին ընկերացած մաղթանք – պարտաւորութիւնն ալ ձեռք ձգուածը պահպանելուն կը վերաբերի: «Պէտք է ուժ ու խելք ունենանք, համախմբուենք, որպէսզի կարողանանք պահպանել մեր ձեռք բերածը» կ'ըսէ մէկը:

Իրենց պատասխանին մէջ Ղարաբաղի հարցին տեղ տուողները կորսուածը ետ առած ըլլալու գոհունակութեան հետ կ'անդրադառնան բարոյական, հոգեբանական ազդակներուն ալ: Պատերազմին յաղթանակը, հողերու վերադարձը եւ Շուշիի վերադարձը որ անպայման անջատաբար կը յիշուի, նոր էջ մը կը կազմեն Հայոց պատմութեան մէջ, անով որ «այս ձեռքբերումը ամրապնդեց մեր ոգին, հայկական ինքնագիտակցութիւնը բարձրացաւ»:

Այս խումբին մէջ եզակի պատասխան մը կայ որ անկախութիւնը ողեւորութեամբ ողջունելով հանդերձ, նիւթ կ'ընէ անցեալի կարօտը: Այս պատասխանողը կ'ըսէ թէ կը փափաքէր որ Հայաստան կրկին անդամ ըլլար Խորհրդային կամ անոր նմանող միութեան մը: «Դըրախտային բան» կ'որակէ այդ ուղածը. «գերիշխան պետութիւններու միութիւն»:

Որպէս ամէնէն կարեւոր իրադարձութիւն, ժխտական երեւոյթներ նշողներու խումբին առաջին տեղը կը գրաւէ Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութիւնը: Ցաւալի է որ պատասխանող քաղաքական դէմքերու խումբը այդ տեսրակը գոցել, մէկդի ձգելու շատ տրամադիր չէ, նոյնիսկ երբ անցած երեք տարուան ջանքերը գընահատելու մեծ կողմեր չունին:

Մէկը այդ պատահարը «ազգի համար խայտառակութիւն» կ'որակէ: Ուրիշ մը կ'ըսէ թէ ան «ահաւոր ցնցեց Հայաստանը»: Երրորդ մը այդ թուականը զուգահեռ կը նկատէ 1915-ին, ըսելով որ 1915-էն ետք մեր պատմութեան երկրորդ ողբալի էջն է ան: Այդ նոյն անձը հարց կու տայ թէ արդեօք «կը կարողանա՞նք դրա տակից դուրս գալ, մաքրուել», այդ պարտքը «համահայկական» նըկատելով: Եթէ չյաջողինք այդ ծանրակշիռ պատահարին տակէն դուրս գալ, «համահայկական ամօթանք կը լինի»:

Գլխաւոր այս նշումներուն քով կան երկրորդական քանի մը մարդեր ալ: Օրինակ, մէկը երկրին ամենակարեւոր իրադարձութիւնը կը նկատէ «բոլոր ընտրութիւնները»: Բացատրութիւնն ալ այն է որ մէկ ընտրութենէն միւսը, որոշակի զարգացում կ'ապրուի եւ այդ ճամբով յաջողութիւններ ձեռք կը ձգուին:

Ընտրութիւնները, նոյնիսկ ժողովրդավարութեան ճամբուն վրայ Հայաստանէն աւելի յառաջացած երկիրներու համար յաճախ վիճայարոյց, քննադատութեան ենթակայ մարզ են: Իսկ խորհրդային կարգերու «ընտրութեան» համակարգը նոր թօթափած երկիրներ, որքա՛ն ալ ինքնասրբագրումի անկեղծութեամբ մօտենան հարցին, որքան ալ Արեւմուտքէն դէտեր, օժանդակողներ դըրական դեր կատարեն, դժուար է ըսել որ «զարգացում ապրելու» բաժին կրնան վերագրել տակաւին ընտրութիւններու: Կը բաւէ յիշել նախագահական վերջին երկու ընտրութիւններու յաջորդած բացայայտումները, ընդումները, որոնք նոր ընտրութեան մը նախօրեակին, այսօր, նորէն ջուրին երեսը յայտնուելու հակումներ ցոյց կու տան երբեմն: Սակայն, կարդալով կարեւորագոյնը ընտրութիւնները նկատող պատասխանը, զարմանալէն ետք կարելի է նաեւ մտածել թէ անոր տէրը Կեդրոնական ընտրական յանձնախումբի անդամ է թերեւս...:

Որոշ չափով ընդհանուրէն զատուող նախընտրութիւն մըն ալ տնտեսութեան զարգացումը նիւթ ընողն է: Անոր տէրն ալ ամենակարեւորը կը նկատէ «Տնտեսութեան զարգացման դանդաղ, բայց կայուն թափը»: Զիտե՞նք, որ այս մէկն ալ տնտեսութեան նախարարութեան բոլորտիքեան մըն է:

Քանի մը պատասխանի մէջ ալ տեղ տրուած է ժողովուրդին հոգեբանական ազդակին. մէկը դրական երեւոյթ կը նըկատէ այն որ «իշխանութիւնների հանդէպ հաւատը կորցնելուց յետոյ, ժողովրդի մէջ ինքնուրոյն ոտքի կանգնելու ցանկութիւն է առաջացել»: Ուրիշ մը նոյնինքն անկախութիւնը հոգեբանական խնդիր կը տեսնէ, պետութեան պարտականութիւնը համարելով այդ անկախութեան ամրապնդումը:

Ըսինք սկիզբէն թէ «Օրրան»ի այս հարցախոյզին պատասխանողները բոլորն ալ խորհրդարանականներ են: 21 հոգիէն 20-ին պատասխանները այդ յատկանիշը չեշտող յատուկ բան չունին: Հաւանօրէն, շատ տարբեր պիտի չըլլար պատասխաններու միջուկը, եթէ անոնց տէրերը ոչ թէ պաշտօնական դէմքեր, այլ հասարակ մահկանացուներ ըլլային: Շատ չատ, լրագրողը անցեալի կարօտ արտայայտողներու աւելի մեծ թիւ մը հանդիպած պիտի ըլլար, կամ Հոկտ. 27-ին ու անկէ ի վեր անցած երեք տարուան մասին աւելի խիստ դատումներ ունեցողներու:

Միայն մէկ հոգի կատարեալ քաղաքական դէմքի ոչինչ ըսող արտայայտութիւն մը ունեցած է, ամէն մէկ իրադարձութիւն պետութեան համար կարեւոր նկատելով: Կ'աւելցնէ թէ «խիստ կարեւոր են բոլոր գործողութիւնները, որոնք ուղղուած են մարդկային յարաբերութիւնները ճիշդ պահելուն»...:

Բաւական ենթակայական հարց է թէ ի՛նչ է ճիշդ արժեւորումը 5%-ի այս տեսակի համեմատութեան...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԱՆՈՐ ԱԼ ԲԱՆ ՄԸ ԿԸ ՊԱՐՏԻՆՔ

Ժողովուրդ մը կ'ապրի իր նշանաւոր մարդոց յիշատակովը: Աւելի ճիշդը՝ ժողովուրդ մը կ'ապրի ու կը բարձրանայ իր նշանաւոր մարդոց տեսած ու ձգած գործերով: Այդ նշանաւոր մարդիկն են որ իրենց ժողովուրդին սա կամ նա ժամանակաշրջանը կը հարստացնեն իրենցմէ մնացած գործերով: Օրինակ 10-րդ դարը: Որո՞նք են անոնք որոնք պատմութեան մէջ մասնաւոր դիմագծութիւն մը չահեցուցած են հայ ժողովուրդի տասներորդ դարուն: Կամ որո՞նք են անոնք որ նոյնը ըրած են չորրորդ դարուն, հինգերորդ դարուն: Եթէ մեր մշակոյթի պատմութիւնը բանանք, կը գտնենք անոնց անունները: Թերեւս ալ անգիր գիտենք: Բայց կը բանանք մեր մշակոյթի պատմութիւնը ու կը նայինք այդ անուններուն: Քանի՞ նշանաւոր անուն պիտի գտնենք այդ պատմութեան մէջ որպէս գրագէտ, որպէս բանաստեղծ, որպէս պատմաբան կամ գիտնական, որպէս արուեստագէտ կամ հոգեւորական, որպէս քաղաքագէտ կամ ազգային հերոս՝ որոնցմով կը յիշուի, որոնցմով մարմին կը ստանայ մեր ժողովուրդին տասներորդ դարը: Քսա՞ն, երեսո՞ւն, վաթսո՞ւն, հարիւ՞ր: Այդքան միայն: Շատ բարձր թիւ մը չէ: Բայց այդքանը բաւեր է որպէսզի հայ ժողովուրդը իր մշակոյթի պատմութեան մէջ 10-րդ դար մը ունենայ: Թերեւս այդ տասներորդ դարու ընթացքին կային նոյնքան եւ ուրիշ նշանաւոր մարդիկ, որոնցմէ հետք չէ մնացած պատմութեան մէջ: Թող ըլլայ: Զանոնք եւս գումարենք պատմութեան փոխանցուած անուններուն վրայ, որովհետեւ, մենք գիտնանք կամ ոչ, անոնցմէ անպայման բան մը խառնուած է միւսներուն միջոցաւ մեզի փոխանցուած մշակոյթին: Ցետոյ մտածենք:

Իր ապրած ամբողջական հողամասին վրայ հայ ժողովուրդը քանի՞ հոգի կը համրէր արդեօք տասներորդ դարու ընթացքին: Քանի՞ հոգի: Քանի՞ մարդ, այր կամ կին, որոնք ապրեր են որպէս հայ ժողովուրդի զաւակ, որոնք իրենց կենդանութեան օրերուն մէկով աւելցուցեր են իրենց ժողովուրդին բնակչութեան թիւը, աշխատեր են, գործեր են, իրենց ժամանակակիցներուն համար բաներ մը ըրեր են, ընտանիքներ կազմեր են, զաւակներ ունեցեր են, վերջն ալ այս աշխարհէն հեռացեր են մէկ հատ պակսեցնելով իրենց ժողովուրդին բնակչութեան թիւը: Բարձր թիւ մըն է այդ, շատ բարձր թիւ մը՝ եթէ զայն բաղդատենք այդ դարէն մեզի մնացած ու անմահացած անուններուն թիւին հետ: Այսքան բարձր թիւով մարդիկ, այր կամ կին, այս աշխարհի վրայ ապրեր են ու գացեր են առանց հետք մը ձգելու:

Բայց կրնա՞նք ըսել որ անոնք ապրեր են զուր տեղ:

Կրնա՞նք ըսել որ անոնք պարապ տեղ է որ աշխարհ եկեր են:

Բնաւ չափազանցած չենք ըլլար եթէ ըսենք թէ աշխարհի ամէնէն աննշան մարդուն իսկ ամէնէն գլխաւոր առաքելութիւնն է իր ազգին բնակչութեան թիւը պահել – պահպանել եւ զայն բարձրացընել: Միայն այդքանով իսկ իր ազգին, իր պատկանած ժողովուրդին ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլայ, որովհետեւ ազգերը, ժողովուրդները, թէեւ մշակութային, գիտական, զինուորական, քաղաքական եւ տակաւին ինչ ինչ յատկութիւններով կը զօրանան ու կը զատորոշուին իրարմէ, բայց անոնք ամէն բանէ առաջ թիւ մըն են եւ այդ թիւն է որ աներեւոյթ կերպով առաջին գծի վրայ կուգայ եւ գետին կը պատրաստէ վերոյիշեալ մշակութային ու այլազան յատկութիւններուն: Քանի՞ միլիոննոց ժողովուրդ մըն ես: Նախ այս հարցումը՝ ահաւասիկ: Եւ ժողովուրդիդ թիւը ի՞նչ համեմատութեամբ կ'աճի: Կամ, կ'աճի՞, թէ հետզհետէ կը պակսի: Այս հարցումը այնքան կարեւոր է որքան այն հարցումը թէ «քու ժողովուրդը ի՞նչպիսի մշակոյթ մը ունի»:

«Ծնունդի ու մահուան խորհուրդը» խորագրեալ «Ցուցատետր»ի մը մէջ մօտաւորապէս քսան տարի առաջ, կը գրէի որ գերեզմանատուները լեցուն էին մարդոցմով որոնք եթէ այսօր կարենային խօսիլ, մեզի պիտի ըսէին հետեւեալը.

– Լա՛ւ նայէ ինծի, սիրելի բարեկամ: Ես երեւելի գործեր չտեսայ կեանքիս մէջ, ազգիս մեծերէն մէկը չեղայ: Հասարակ, սովորական մարդ մըն էի: Բայց պէտք էր որ ես ալ գոյութիւն ունենայի, որպէսզի գոյութիւն ունենար ազգս, որպէսզի բազմանային ազգիս զաւակները: Այդ բազմազան զաւակներուն մէջէն է որ պիտի ելլէ թերեւս վաղուան մեծերէն մէկը եւս: Ուստի պահ մը կանգ առ իմ ալ դիմացս, իմ ալ անունս յիշէ անգամ մը, անկէ վերջ շարունակէ երթալ քու ճամբէդ:

Այս երեւակայական ձայնն է ահաւասիկ որ մեզի մտածել ու տալ թէ ո՛չ մէկը, ո՛չ մէկը զուր տեղ աշխարհ եկած է աշխարհի վրայ: Մասնաւորաբար մերինին նման փոքրիկ ժողովուրդներու պարագային, ամէն հայ մարդու առաջին գիտակից կամ անգիտակից պարտականութիւնն է աշխարհի վրայ իր գոյութիւնը ծառայեցնել իր ժողովուրդին գոյատեւման, թիւ մը ըլլալ իր ժողովուրդին մէջ եւ այդ թիւը բարձրացնել զաւակներ աշխարհ բերելով: Թիւը բարձրացնել ու քանակ դառնալ:

Մեր ժողովուրդը կրնար ամբողջ տասներորդ դար մը ամուր կերպով գոյատեւել այդ հարիւր տարիներու ընթացքին ունենալով միայն երկու հարիւր նշանաւոր մարդ: Բայց ժողովուրդ մը կըրնա՞յ հարիւր տարի գոյատեւել միայն երկու հարիւր, քանի մը հարիւր, քանի մը հազար հոգիով, կրնա՞յ այդ պարագային ժողովուրդ կոչուիլ:

Ամէնէն անսովոր մարդն անգամ թիւ մըն է եւ ան ահա մեզի կը ձայնէ պատմութեան խորերէն.

– Ես անուն եւ յուշարձան չունիմ: Բայց ես ալ ապրեցուցի իմ ժողովուրդս: Ինծի՛ ալ բան մը կը պարտիք:

Ռ. Հ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ս. ԳԷՈՐԳ ԵՒ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

● Սէն Լու Սուրբ Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը համաձայն տարիներու աւանդութեան մը, Ս. Թադէոս – Բարթուղիմէոս տօնին յաջորդող կիրակին, այս տարի Դեկտեմբեր 1, կը կազմակերպէ ընդհանուր հոգեհանգիստի կարգ մը, յաւարտ պատարագի, Թաղամասի, Ծուխի համայն ննջեցեալներու յիշատակին:

Հետզհետէ ժամանակին հետ երկարող ցանկին գլուխը երախտագիտութեամբ կը յիշուի Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանը որուն առաջնորդութեան օրով կառուցուած եւ նուիրագործուած է եկեղեցին, 1929-ին: Ապա, կը յիշատակուին պաշտօնավարած յաջորդական հոգեւոր հովիւները՝ Եղիշէ Ա. Քհնյ. Մխիթարեան, Թաթուլ Քհնյ., Բարգէն Քհնյ. Արսլանեան, Պսակ Քհնյ. Հայրապետեան (այցելու) :Ինչպէս նաեւ հիմնադիրները, բարերարները, աշխարհական ծառայողները, Թաղական Խորհուրդի անդամները եւ բոլոր անոնք որոնց ծուխը եղած է Ս. Գէորգ եկեղեցին: Ցանկը երկարաշունչ է:

Տարուան հանդիսաւոր կիրակիներէն մին է: Ժողովուրդը խուռներամ կը լեցնէ եկեղեցին: Ոմանց համար տարեկան ուխտագնացութիւն մըն է կամ վերադարձ մը, մանաւանդ այն անձերուն որոնք ծնած եւ հասակ նետած են Սէն Լու, սակայն կեանքի բերումով հաստատուած են ու կ'ապրին Մարսէյլի այլ շրջանները կամ մօտակայ քաղաքները: Ոմանք հեռաւոր վայրերէն՝ Լիոնէն, Փարիզէն մինչեւ իսկ Միացեալ – Նահանգներէն կը ղրկեն իրենց նուէրները, յարգելու համար յիշատակը իրենց հարազատներուն, եւ միշտ կանգուն ու պայծառ պահելու համար իրենց ծնողաց

քրտինքով ու վաստակով կառուցուած եկեղեցին ուր մկրտուած են եւ շատեր ալ ամուսնացած:

Հոգեւոր հովիւը Շահան Ա. Քհնյ. Տէ-
ոէեան օրուան աւետարանէն առնելով անպտուղ թզենիի առակը մեկնաբանեց եւ պատշաճեցուց առօրեային մէջ կատարելիք բարի եւ արդիւնաբեր գործերուն որոնք կ'իմաստաւորեն եւ կ'արժեւորեն մարդուն անձնական եւ հաւաքական կեանքը: Ապա, շեշտը դրաւ ծառայութեան գիտակցութեան, երախտագիտութեան զգացումին, հաւատարմութեան, ջերմեռանդութեան եւ ազգային արժանապատուութեան վրայ:

● ՍԷՆ – Թ'ԱՆԹուանի Սուրբ Թադէոս Բարթուղիմէոս եկեղեցին, Կիրակի, Դեկտեմբեր 1-ին, նշեց իր անուանակոչութեան տօնը յատուկ հանդիսութեամբ եւ կապելով եկեղեցւոյ հաստատման տարեդարձին:

Ս. Թադէոս – Բարթուղիմէոս եկեղեցին ինչպէս Մարսէյլի արուարձաններու միւս վեց եկեղեցիները կառուցուած է ժողովրդային հանգանակութեամբ: Հիմնարկէքը կատարուած է 1928-ին, իսկ օծումը 1929 Յունիս 9-ին, ձեռամբ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանի:

Եկեղեցին հասնելու համար գլխաւոր ճամբայէն պէտք է առնել ցցուած եւ նեղ զառիվեր փողոց մը կամ մագլցիլ սանդուխով մը: Ձմեռուան օրերուն մանաւանդ տարեցներուն համար դժուար է բարձրանալ: Կը պահանջէ ֆիզիքական ճիգ եւ խոհեմութիւն: Ուղղակի ուխտագնացութիւն մըն է:

Սակայն, Դեկտեմբեր 1-ին, բազմաթիւ եղան ուխտաւորները ներկայ ըլլալու պատարագին զոր մատոյց Հոգեւոր հովիւ՝ Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեան, երգեցողութեամբ տեղւոյն երգչախումբին գլխաւորութեամբ երէցկին Անահիտ Կարապետեանի: Տէր Հայրը իր քարոզը կեդրոնացուց Սրբոց առաքելոց եւ առաջին լուսաւորիչներուն ՝Թադէոսի եւ Բարդուղիմէոսի առաքելութեան վրայ: Պատարագի աւարտին տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան կարգ եկեղեցւոյ շինութեան սատարող բարերարներուն, հոգեւոր եւ աշխարհական ծառայողներուն: Արարողութեան ներկայ եղան շրջանի երեսփոխանը՝ Սիլվի Անտրիէօ եւ ընդհ. խորհրդական Հ. Ժիպրայէլ:

Տօնախմբութիւնը շարունակուեցաւ Սիրոյ սեղանով մը, եկեղեցւոյ կից «Թէռ Նուվէլ» լսուած սրահը, ուր խօսք առին Թաղական Խորհուրդի նախագահ՝ Ժորժ Ներսէսեան, Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան, Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեան, երեսփոխանը եւ ընդհանուր խորհրդատուն:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 24-ին, յետմիջօրէին, եկեղեցւոյ Ս. Պալապանեան սրահին մէջ:

Ներկայ անդամները լսեցին ընկերակցութեան բարոյական ու նիւթական մէկ տարուան հաշուեկշիռը: Յատուկ գնահատականի արժանացաւ «Հայաստանը՝ Շաւիլի մէջ» ձեռնարկը եւ անոր շրջագիծին մէջ հայկական յուշարձանին իրականացումը ու բացումը, Հոկտեմբեր 5-ին:

Տեղեկութիւններ հաղորդուեցան նաեւ «Լեւոն Շանթ» միօրեայ դպրոցին մասին որուն աշակերտութեան թիւը կը հասնի այսօր 20-ի:

Ապա տեղի ունեցաւ նոր վարչութեան ընտրութիւն, հետեւեալ կազմով.

– Հոգեւոր հովիւ՝ Գրիգոր աբեղայ Խաչատրեան
– Ատենապետ՝ Հրայր Հրաչեան
– Փոխ – ատենապետներ՝ Նատիա Տէմիրճեան եւ Սարգիս Սէյխեան
– Ատենադպիր՝ Հերման Գասպար
– Փոխ – ատենադպիր՝ Յովհաննէս Քիւլչէեան
– Գանձապահ՝ Յարութիւն Տէմիրճեան
– Փոխ – գանձապահ՝ Աննիկ Էքպէքեան
– Հաշուապահ՝ Եդուարդ Թօփալեան
– Դիւանապետ՝ Հրանդ Նորչէն
– Խորհրդականներ՝ Մինաս Մելքոնեան, Խորէն Մինասեան եւ Նորպէր Խըտըշեան:

Ժողովի աւարտին, Գրիգոր աբեղայ Խաչատրեան յայտարարեց որ այսուհետեւ, ամէն Շաբաթ օրերը ժամը 16-էն 18 ներկայ պիտի գտնուի եկեղեցիին սրահը ու ընդունի բոլոր փափաքողները:

Ի ԴԻՄԱՑ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Eglise arménienne de Chaville
6, rue Père Komitas
92370 Chaville

Le Père Grigor Khatchatryan assure tous les samedis de 16 h à 18 h à l'église de Chaville, une permanence ouverte à tous.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 22-ին, հայաստանցի արուեստագէտներ՝ Հայկ եւ Լեւոն Թոքմաջեանի քանդակներու ցուցադրութեան ընթացքին, Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի գրական յանձնախումբ եւ «Հորիզոն» շաբաթաթերթի գրական յաւելուածի կազմակերպութեամբ, հանդիպում մը տեղի ունեցած է «Մարմարա»յի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեանի հետ: Ան յայտնած է թէ հակառակ «Մարմարա»յի խմբագրի աշխատանքին, կրցած է չհեռանալ գրականութենէն: Լաւատեսութեամբ շեշտած է թէ Սփիւռքի մէջ գրականութիւնը լաւ վիճակի մէջ է, բայց, դժբախտաբար հաղորդակցական միջոցները եւ հրատարակութիւնները տրամադրելի դարձնելու կամ գրատարածումի աշխատանքները լաւ վիճակի մէջ չեն: Լաւատեսութեան կողքին շեշտած է, որ անկում մը նկատած է նոր սերունդին մօտ: Այսօր, Պոլիս 18 հայկական վարժարան կը հաշուէ, կան նիւթական լուրջ հարցեր, հայերէնի որակաւոր ուսուցիչներու պակաս, վերջին տարիներու հայերէն մամուլի ընթերցողներու թիւը նուազած է, խառն ամուսնութիւնները բազմացած են եւ վախ յայտնած է որ 20 տարի ետք արեւմտահայերէն գրականութեան նուիրուող նոր սերունդ չըլլայ, ան, դեռ մտահոգութիւն յայտնած է արեւմտահայերէնի ապագային մասին, նամանաւանդ արբանեակներու միջոցաւ Հայաստանի սփիւռումներու գծով մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վտանգուած նկատած է: Վերջաւորութեան հարցումներու պատասխանած է, գրողը վարած է Վ. Ա. Արթինեան:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 2-ին, տեղի ունեցած է Գանատայի «Ապագայ» շաբաթաթերթի 27-րդ տարեդարձի ճաշ – հանդիսութիւնը: Օրուան հիւրը եղած է «Կազէթ» օրաթերթէ մը-նայուն աշխատակից եւ միջազգային համբաւի արժանացած Լեւոն Սեւունց: Ճաշի աւարտին, «Ապագայ»ի Բարեկամներու Մարմնի ատենապետ՝ Վազգէն Պօյաճեան խօսք առնելով շնորհակալութիւն յայտնած է թերթին խմբագիր Արսէն-Նուպար Մամուրեանի իր տարած աշխատանքին համար: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ կարճ դադարէ մը ետք, խօսք առած է «Ապագայ»ի գլխաւոր հիմնադիր եւ գաղութի ղեկավար դէմքերէն Արշաւիր Կէօնճեան, որ ներկայացուցած է օրուան հիւրը: Լեւոն Սեւունց ծնած է Երեւան 1969ին, թոռն է վիպագիր Գարեգին Սեւունցի: 2001-ին ան մաս կազմած է միջազգային լրագրողներու խումբի մը եւ մեկնած է Աֆղանիստան, ուր պատերազմական ճակատագրական օրերուն, ինք եւ երեք ուրիշ լրագրողներ փոխադրող հրասայլը շրջապատուած է Թալիպաններու զինեալ ուժերով եւ ռմբակոծութեան ենթարկուած: Միայն ինք է որ հրաշքով ազատած է եւ միջազգային լրատուներու տեղեկացուցած միւս երեք լրագրողներու ողբերգական վախճանը: Վերջաւորութեան Սեւունց պատասխանած է հարցումներու միշտ մտահոգ եւ ոչ լաւատես կերպով:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Սէն-Լորան շրջանի Սանթր տէ Լուազիրի մէջ տեղ ունեցած պաշտօնական արարողութեան մը ընթացքին, Նոյեմբեր 29-ին, Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան վարժարանի նախկին շրջանաւարտներէն՝ Ժան – Ֆիլիփ Թաշճեան արժանացած է Էլիզապէթ Բ. Թագուհիի Թագաւորութեան 50-ամեակի յուշամետալին: Ժ. – Փ. Թաշճեան կը պաշտօնավարէ Գանատայի դաշնակցային կառավարութեան մօտ, ներկայիս Գահիրէ է որպէս փոխ-հիւպատոս Գանատայի, քաղաքական եւ մշակութային գործերու կցորդ եւ Բ. քարտուղար:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ
ԽՐԱՏ ՈՒՂԻՂ ՀԱՒԱՏՔԻ
ԵՒ ԱՌԱՔԻՆԻ ՄԱՔՈՒՐ
ՎԱՐՔԻ

թարգմանութիւն եւ ուսումնասիրութիւն
Նարեկ Եպիսկոպոս Ալեէմէեան

Անթիլիաս, 2002

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Բայց վերջապէս դուք, անշուշտ, ձեր օժանդակութիւնը պիտի չզլանաք:
– Ես հիմակուընէ ի նպաստ ձեզի վըճիռ կուտամ:
– Շատ շնորհակալ եմ: Մելքո'ն էֆէնտի:
– Բայց խնդիրը ինձմով չըմնար, ես միայն մէկ ձայն ունիմ:
– Ես լսեցի, որ դուք Դատաստանական խորհուրդի ամէնէն ազդեցիկ անդամներէն էք եւ կրնաք միւս անդամներն ալ համոզել, եթէ կամք ընէք:
– Իրա'ւ է, որ քիչ – շատ ազդեցութիւն ունիմ, բայց վերջապէս ամենակարող չեմ:
– Ինչ որ ալ ըլլայ, իմ ամբողջ յոյսս ձեր վրայ է:
– Մեծ պատիւ կ'ընէք ինծի... ձեզի նման գեղեցիկ կնոջ մը դատին նպաստելը ճշմարիտ հաճոյք մըն է ինծի համար:
– Շատ շնորհակալ եմ:
– Միայն թէ...

Մելքոն վարանոտ շարժում մը ըրաւ եւ լռեց:
– Ի՞նչ, ըսելի՞ք մը ունիք,, – հարցուց Լիւսի:
– Խնդիրը իր ամէն մասերովը քննելու համար պէտք է, որ լաւ մը ուսումնասիրեմ եւ ուրիշ մանրամասն տեղեկութիւններ ունենամ:
– Շատ լաւ, ուզած հարցումնիդ ըրէք, պատրաստ եմ պատասխանելու:
– Միայն թէ այստեղ յարմար չէ, ընթացիկ գործեր ունինք, մարդ կուգայ – կ'երթայ, մանաւանդ այս միջոցիս մեր բուն գործին ատենն է:
– Եթէ կ'ուզէք, ուրիշ ատեն մը գամ:
– Այս գրասենեակը միշտ անյարմար է այս տեսակ խորհրդակցութեան համար, ուր ամէն վայրկեան կրնան մեզ ընդհատել:
– Կ'ուզէք, որ ձեր տունը գամ:
– Իմ տունս ալ չի յարմարիր, մանաւանդ որ հեռու կը բնակիմ
– Առնաւուտ քէօյ չէ՞ք նստիր:
– Այո', ինչպէ՞ս իմացած էք:
– Բնական է, որ իմացած ըլլամ, քանի որ ձեզ այցելել որոշած էի:
– Իմ տունս ալ անյարմար է:
– Ո՞ւր կ'ուզէք, ուրեմն:
Մելքոն էֆէնտի վայրկեան մը խորհելէ ետքը կ'ըսէ.
– Կարծեմ ամէնէն յարմարը ձեր տունն է... ո՞ւր կը բնակիք:
– Թէփէ պաշիի կողմերը:
– Օ՛, շատ յարմար է ուրեմն ինծի համար...
– Ի՞նչ, Մելքո'նէ ֆէնտի, մինչեւ իմ տունս գալու ձանձրո՞յթը յանձն պիտի առնէք:
– Ինչո՞ւ չէ, տիկի'ն Լիւսի, ձեզի նման գեղանի կնոջ մը ծառայութիւն մատուցանելու հաճոյքը ունենալու համար այդքան յոգնութիւն չարժե՞ր:
– Շատ ազնիւ էք, Մելքո'ն էֆէնտի:
Լիւսի իր հասցէն կուտայ, եւ Մելքոն էֆէնտի զայն կը նշանակէ թուղթի մը վրայ:
– Ե՞րբ կրնամ ձեզ տունը գտնել, – կը հարցնէ:
– Երբոր ուզէք, – կը պատասխանէ դեղուհին, – միայն թէ նախապէս ձեր գալուստը իմացուցէ՛ք:
– Որչափ շուտ, այնչափ աւելի աղէկ կ'ըլլայ, քանի որ բողոքագիրը արդէն տուեր էք, պէտք է, որ խնդիրը անմիջապէս ուսումնասիրեմ:
– Լաւ, ես միշտ պատրաստ եմ:
– Օրինակի համար, այս իրիկուն տո՞ւնն էք:
– Եթէ կ'ուզէք ՝կը սպասեմ:
– Ուրեմն ժամը 7-էն 8 կուգամ: Միայն թէ լաւ է, որ դուրսէն մարդ չգտնուի:
– Տան մէջ ինէ զատ ոչ ոք կայ:
Գեղուհին մեկնեցաւ վաճառականին քովէն գոհ տպաւորութեան ներքեւ:
«Այս մարդը, կարծեմ, արդէն իսկ սիրահարած է ինծի, – կը մտածէր, – հետեւաբար գործս յաջող է»:
Արդարեւ, Մելքոն էֆէնտի, որ ինչպէս ըսինք, կնասէր ու վաւաշոտ մարդ մըն էր, իսկոյն շլացեր էր մանկամարդ կնոջ գեղեցկութենէն:
Լիւսիին մեկնելէն ետքն ալ խելքը միտքը անոր վրայ էր եւ հազիւ կրնար իր գործերուն ուշադրութիւն դարձնել:
Անհամբեր ժամացոյցը կը նայէր եւ շատ դանդաղ կը գտնէր ժամանակին ընթացքը:
Վերջապէս իրիկուն եղաւ: Մելքոն իր գրասենեակը կանչեց եւ ըսաւ.
– Ես մասնաւոր գործ մը ունիմ Բերա պիտի երթամ, անկէց ուղղակի տուն կ'երթամ, ալ հոս չեմ հանդիպիր, դուն ուզած ատեն կրնաս մեկնիլ:
Ժամը եօթին քառորդ մնացած էր, երբ Մելքոն էֆէնտի Լիւսիի տան դուռը կը զարնէր:
Սպասուհին եկաւ դուռը բանալու:
– Տիկին Լիւսին հո՞ս է, – հարցուց վաճառականը վեհերոտ ձայնով մը:
– Հոս է, – պատասխանեց սպասուհին:
– Կ'ուզեմ զինքը տեսնել:
– Հրամմեցէ՛ք, ինքն ալ ձեզի կը սպասէ:
Սպասուհիին այս խօսքերը գոհութիւն պատճառեցին վաճառականին, որ զուարթ դէմքով սանդուխէն վեր ելաւ եւ մտաւ հիւրասրահը, ուր ոտքի վրայ կեցած գտաւ գեղանի մանկամարդուհին:
– Ինծի կ'սպասէի՞ք, – հարցուց վաճառականը ՝Լիւսիի ձեռքը թօթվելով:
– Որո՞ւ կ'ուզէիք, որ սպասէի, – պատասխանեց գեղուհին, – ձեզի հետ ժամադիր չէի՞նք եղած:
– Կարծեմ ձեզ չսպասեցուցի:
– Անգղիական ճշդապահութիւն ունիք եղեր:
– Է՛հ, քանի մը տարի անցուցած եմ Մանչէսթըրի մէջ եւ քիչ մը անգղիացի եղած եմ: Ուրեմն այս տան մէջ բոլորովին առանձին կը բնակիք, այսինքն ձեր սպասուհիին հետ:
– Այո', Մելքո'ն էֆէնտի, առանձին եմ:
– Մայր կամ քոյր կամ ուրիշ ազգականներ չունի՞ք:
– Ունիմ, բայց անոնք Սկիւտար կը նստին:

(Շար. 352)

CDCA

COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE

MANIFESTATIONS
contre l'admission de la Turquie dans l'Union européenne

Ces manifestations se dérouleront **mercredi 11 décembre** à partir de 18h :

— **A PARIS**, devant l'Assemblée nationale, place Edouard Herriot,

— **A LYON**, devant la Préfecture du Rhône,

— **A MARSEILLE, devant la Préfecture des Bouches-du-Rhône.**

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

EXPOSITION DE PEINTURE

des Elèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.

sous la direction de leur professeur
KHATCHIG KAZANDJIAN

du 13 au 21 décembre (14h-19h)

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
et L'UGAB-JEUNES
organisent
une table-ronde sur :

La Turquie et les Arméniens

problèmes actuels et perspectives

avec
ALEXIS GOVCIYAN,
CLAUDE MUTAFIAN,
RAYMOND KEVORKIAN

le vendredi 13 décembre à 20h45

au Centre Culturel **A. Manoogian**
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

— Entrée libre —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14

Տօն է Սրբոց Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուղէի ճգնաւորին եւ Մելիտոսի եպիսկոպոսին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

COPENHAGUE, 13 DECEMBRE

L'adhésion de la Turquie négationniste et criminelle dans l'Union Européenne.

Venez vous exprimer en présence des personnalités politiques, culturelles et des média à la

TRIBUNE POLITIQUE

Amphithéâtre Fabry
Fac des Sciences Marseille
Saint-Charles
Place Victor Hugo — 13003 Marseille

Vendredi 13 décembre
à partir de 17h30, jusqu'à 22h
(parking assuré)

MARSEILLE 13 DECEMBRE

CONTRE UNE EUROPE DU MENSONGE
Pour la levée du blocus imposé à l'Arménie par la Turquie.
Pour la reconnaissance par la Turquie du génocide des Arméniens.

C.C.A.F. 339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 12
ժամը 20·30-ին

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԳՈՀԱՐՆԵՐ

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝
ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ,
ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ,
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ,
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
ապրած կեանքի խորհուրդն ու ստեղծագործութեան ոգեղինութիւնը

Բանաստեղծութիւնները կը կարդան
ԱՆԱՀԻՏ ՍԻՄՈՆԵԱՆ,
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
ԼԻԼԻԹ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine/Monge

Մուտքը ազատ է:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14-ին տօն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ:

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 15 décembre à 9 heures 30
«CENTENAIRE DE LA CATHEDRALE ST. JEAN BAPTISTE»

15e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 15ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GUEVORG SARKSIAN

● **1937 / Une heure de cauchemar**

ԳԷՈՐԳ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

1937/
ՄՂՁԱՒԱՆՋԻ ՄԷԿ ԺԱՄ

(գրուած՝ 1991 թ.)
Դրամա
Մէկ գործողութեամբ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 16-ին
Dimanche 15 Décembre à 16 heures

ԱԼԷՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles

Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

LE COMITE DES DAMES
DE LA CATHEDRALE ST JEAN-BAPTISTE
DE PARIS
organise

LE REPAS TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE

Dimanche 22 décembre à 13h
Salle **«Nourhan Fringhian»**
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Réservation des places
avant le 17 décembre
— Secrétariat de l'Eglise: 01.43.59.67.03
— Comité des Dames: 01.47.43.12.66
— Père Avédis Balekian: 01.46.62.01.29

Participation aux frais : 20 euros.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel
invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures

Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :

L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.

Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

ԼՈԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30-ին
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Ջաւօ Ճանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris Ve

Exposition - Vente de tapis arméniens

contemporains
des Ateliers HEMAG'S

Du vendredi 6
au dimanche 15 décembre,
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

— Entrée libre — Cocktail —

Métro: Cardinal Lemoine/Monge

REVEILLON 2003

organisé par l'**UGAB-Jeunes**

le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30

Au programme : Repas de fête et ambiance chaleureuse.

—— Musique arménienne assurée. ——

(Cotillons et coupe de champagne vous seront offerts).

P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres

—— *Tenue correcte exigée* ——

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

ESPOIR POUR L'ARMENIE
ET
MASTER MUSIC
présentent

NEW GOSPEL FAMILY

CONCERT DE BIENFAISANCE

au bénéfice du CENTRE MEDICAL POUR ENFANTS DE SPITAK

Samedi 14 Décembre à 20 heures 30

Palais des Arts et des Congrès (P.A.C.I.)
25, avenue Victor Cresson — Issy-les-Moulineaux

Prix des places : 15 euros: Adultes — 10 euros: Enfants, Etudiants.

Billeterie et renseignements :
— **Espoir pour l'Arménie**: Tél. : 01.47.36.02.50
— **P.A.C.I.**: Tél.: 01.46.42.70.91
— **www.newgospelfamily.com**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 11
MERCREDI
11 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.576 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.576

ՓԱՐԻԶ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՆԵՐՍ

«ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ Ե. Մ.-Ը ԳՈՓԸՆՀԱԿԸՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ»

Հակառակ անոր որ ծանուցուած չէր եղած, Տէքարթ ամփիթատրոնը ծայրէ ծայր լեցուած էր, ամէն կողմէ եկած ուսանողներով, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 6-ի իրիկունը, լսելու համար Թուրքիոյ դեսպանը՝ Ուլուչ Էօզիւլքէր, Պ. Տիտիէ Պիյոն, Միջազգային եւ Ռազմագիտական Յարաբերութիւններու Հիմնարկի տնօրէն եւ Տիկին Ս. Կերարտի Գուռիէ Էնթէրնասիոնալի աշխատակից: Դասախօսութիւնը կազմակերպուած էր Սորպոն, ֆրանքօ-թրքական Ուսանողական Միութեան եւ Փարիզ 1 Համալսարանի Միջազգային Յարաբերութեանց Մագիսթէրին կողմէ: Երեք խօսողներն ալ արտայայտուեցան կարգով, մէկ առ մէկ ջրելով Թուրքիոյ անդամակցութեան ընդդիմադիրներուն բոլոր առարկութիւնները եւ կրկնելով, քանի մը շաբաթ է, մամուլի մէջ լոյս տեսնող պատճառաբանութիւնները: Յետոյ ներկաներէն քանի մը հարցումներ եղան, բայց, խօսք չտրուեցաւ հանդիսականներուն:

Հոս, հարկ չկայ ծանրանալու արդէն ծանօթ փաստարկութեան վրայ, բայց, յիշենք քանի մը «գոհարներ»:

Դեսպանը, որ ինքզինք ներկայացուց որպէս անկեղծ մէկը, որու կարելի է ուղղել «նոյնիսկ ամէնէն փշոտ» հարցերը, յիշեց անցեալի դաշնագրերը եւ համաձայնագրերը, նաեւ վերջին յառաջդիմութիւնները, ինչպէս մահապատիժի ջնջում խաղաղութեան ատեն, ոչ թուրք լեզուներու ուսուցում, ոչ մահմետականներու հող գնելու արտօնութիւն: Ըստ իրեն, որովհետեւ «Թուրքիա իր արեւելեան կողին վրայ 50 տարի Եւրոպան պահեց», այդ պատճառով «ապակայունացնող մղումներ կրեց, որոնք վէրքեր թողուցին, զորս Եւրոպա պէտք է նկատի առնէ»: Հակառակ պարագային՝ «յուսախաբութիւնը անդարմանելի կ'ըլլայ»: Կ'ընդունի որ Թուրքերը, Հունգարներուն նման ուշ եկած են Եւրոպա: Դեսպանը դեռ պնդեց.— «Թուրքիա ձեր պաշտպանութիւնը կ'ապահովէ», աւելցնելով. «Թուրքիա մահմետական երկիր մը չէ: Թուրքերու մեծամասնութիւնը մահմետական է: Թուրքիա լայիք երկիր մըն է» եւ «իսլամական ոչ մէկ նշում կայ իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութեան մօտ: Լայիք կուսակցութիւն մըն է»: Գալով բանակին, ան «հակաժողովրդավար չէ»: Յիշելով որ Ժագ Տըլոր խօսած է յոյն մարդկայնութեան մասին որպէս Եւրոպայի մէկ յենարանը, դիտել տուաւ որ «հին Յունաստանի երկու երրորդը թրքական հողի վրայ կը գտնուի»: Դեսպանին շեշտը փոփոխութիւն կրեց, այն աստիճանի որ մէկը դիտել տուաւ որ սպառնալիքները չեն կրնար համոզել անոնք որոնք կը կասկածին եւ թէ աւելի արդիւնաւէտ կ'ըլլայ սիրաշահիլ: Եթէ, ազդարարեց դեսպանը, «Թուրքիան կորսնցնենք ի շահ ուրիշ աշխարհի մը, դուք աւելի պիտի տառապիք քան մենք»:

Իր կարգին խօսք առնելով, Պր. Տիտիէ Պիյոն դատը պաշտպանեց Թուրքիոյ, բաւական «շահեկան» նկատողութիւններու շարքով մը՝ «Օսմանեան կայսրութիւնը ժառանգորդն է Բիւզանդական կայսրութեան: ... Կրօնքը հարց չէ: Իսլամը եւրոպական կրօնք մըն է: Եթէ այդպէս չըլլար, այն ատեն հարկ էր Միլոսեւիչի զօրավիգ ըլլալ եւ Պոսնիաքներու դէմ կռուիլ քրիստոնեայ Սերպերու կողքին»: Թուրքիա՝ «հաստատուած ժողովրդավարութիւն մըն է, որ թերիներ ունի, բայց, մեզի չիյնար դասեր տալ իրեն, յիշենք Ալժերիոյ պատերազմը»: Պ. Պիյոն դեռ օրինակ կը բերէ Մեծն-Բրիտանիան եւ Իրլանտան, Սպանիան եւ Պասք հարցին հանդէպ իր վարուելակերպը, որոնք եւս դաս չեն կրնար տալ: Թուրքիոյ մէջ աղքատութիւն կա՞յ, Ֆրանսա ալ կայ: Ոստիկանական չահագործումներ կա՞ն, ֆրանսական ոստիկանութիւնն ալ անթերի չէ: Քրտական հա՞րցը: Սխալ ձեւով կը մօտեցուի, որոշ ապակեդրոնացում մը պէտք է... «Մենք, Ֆրանսացիներս չենք, որ պէտք է դասեր տանք, տեսէ՛ք Կորսիքական հարցը, որու հետ այնքան ալ լաւ չվարուեցանք: Թուրք պատասխանատուներուն կը մնայ իրենց լուծումը գտնել»: Հուսկ, Պ. Պիյոն ճշդեց որ իրեն համար ազգայնամոլութիւնը վարկաբեկիչ տարազ մը չէ:

Տիկին Կերարտի ծանրացաւ այն դժուարութեան վրայ որ կայ Թուրքերէնէ թարգմանուած յօդուածները դասաւորել «Միջին-Արեւելք» թէ «Եւրոպա» ճիւղին մէջ, զուարթութեամբ դիտել տալով որ առաջինը աւելի շատ տեղ ունէր, ուրեմն թոյլ կու տար աւելի հրատարակութիւններու: Ընդունելով որ պատերազմներ եղած են Թուրքիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ («այսինքն՝ Եւրոպայի այս մասին»), գոհունակութիւն յայտնեց՝ «կռուեցանք Թուրքերուն հետ, հրաշալի բան է: Ընդունման տուեալ մըն է: ... Որովհետեւ այսպիսով, կրնանք հաշտուիլ: Եւ ի՛նչ պատեհութիւն Եւրոպայի համար, տարածուիլ մինչեւ Երուսաղէմ եւ Միջին-Արեւելքի մօտ, ինչ որ խաչակիրները ուզած էին ընել»: Բոլորը չգնահատեցին այդ յիշատակութիւնը: Ճշդելով թէ չուզեր կռիւ սկսիլ, իր ելոյթը ուզեց վերջացնել երեք տարազներ յայտնելով՝ «քիւրտ, Հայաստան կամ հայ, Կիպրոս», դժուար հարցեր, որոնց «Թուրքիա անպայման կը յաղթահարէ»:

Ո՛չ ոք, ո՛չ բեմէն, ո՛չ սրահէն, ոգեկոչեց մարդկային իրաւունքները, բանտերուն մէջ մեռնող հացադուլ ընողները, եւ ոչ մէկը այդ դժուար հարցերէն: Ընդունուեցաւ միայն որ Թուրքիա դրախտ մը չէ, բայց, ոչ մէկ երկիր դրախտ է: Վերջաւորութեան, երբ երիտասարդներու կէսը մեկնած էր, կին մը բացագանչեց՝ «Իսկ Հայոց ցեղասպանութիւնը, անդամակցութենէն առա՞ջ թէ վերջը պիտի ընդունիք»: Կարճ լռութենէ մը ետք, կազմակերպիչ մը յայտարարեց թէ ուշ է ու փակեց:

Նման դէպք մը չի կրնար խորհրդածութիւններու եւ հարցումներու չմղել: Մէկ կողմէ, ընդունելի՞ է, որ փրոֆեսէօր մը, որ կ'արտայայտուի այդ հանգամանքով, ունենայ այնպիսի արտայայտութիւններ ինչպէս ինքն իրեն թոյլ տուաւ Պ. Պիյոն, որոնցմէ կարելի է եզրակացնել, որ ըստ իրեն, անոնք որոնք իսլամը եւրոպական կրօնք չեն ընդունիր, իրենց տեղն ունին ոճրագործ Միլոսեւիչի քով: Ի՞նչ մտածել փրոֆեսէօրի մը մասին, որ կ'ուզէ հաւատացնել ուսանողներու, որոնց մէջ բազմաթիւ օտարներ, որ Ֆրանսայի վարուելակերպը Կորսիքացիներուն հետ, կամ Սպանացիներունը Պասքերու հետ, կը նմանի Թուրքերու վարուելակերպին Քիւրտերու հետ: Ո՞ւր է բարոյագիտութիւնը: Դեսպանը իր դերին մէջ էր, նախատեսելի: Եւ գիտակից էր արեւմտեան հանրային կարծիքներու թշնամութեան: Բայց, ի՞նչ ըսել միւս երկու խօսողներուն մասին, որոնք թուրք չեն: Հուսկ, համալսարանի՞ մը դերն է կազմակերպել եւ ապաստան տալ զուտ քարոզչական ելոյթի մը, ուր ոչ մէկը նախատեսուած էր, հակադրուելու դերով հանդէս գալու, առնուազն գիտական տեսակէտով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԴԷՄ ԵՆ

ՖԻԿԱՐՕ – ԻՖՕՓԻ ՀԱՐՑԱԽՈՅԶԸ

Դեկտեմբեր 10-ի «Ֆիկարօ»ն, անգամ մը եւս լայն տեղ կու տար Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցին: Խմբագրականով մը, Ալեքսի Պրէզէ անհրաժեշտ կը գտնէ որ հանրաքուէ մը կատարուի, յիշեցնելով թէ 30 տարի առաջ, այդպէս ըրած էր Փոմփիտու Մեծն-Բրիտանիոյ համար: Խմբագրականէն զատ, թերթը ամբողջ էջ մը յատկացուցած է հարցին, հրատարակելով հարցախոյզի մը արդիւնքները եւ այլ 3 յօդուածներ: Ֆրանսացիներուն 56%-ը կողմնակից է Եւրոպական Միութեան ընդլայնումին, բայց, նոյն համեմատութեամբ դէմ են Թուրքիոյ անդամակցութեան, կողմնակիցներու համեմատութիւնը շատ ցած է (35%): Դէմ եղողներու առարկութիւնները կը վերաբերին զանգուածային գաղթի մը, այն իրողութեան որ Թուրքիոյ հողամասին մեծ մասը Ասիա կը գտնուի եւ թէ Թուրքերը մահմետական են եւ այլն, եւ այլն:

Թերթին Պրիւքսէլի թղթակիցը յօդուածով մը նկատել կու տայ որ 15-երը իրենց խոստումներուն պատանդներն են, մանաւանդ երբ 1993-ին ալ հաստատեցին Թուրքիոյ կոչումը Միութեան մէջ մտնելու: Հելսինքիի այդ ժողովին է որ «3 վայրկեանէն տրուեր է այդ որոշումը» կը յայտնէ մասնակցող մը: Հիմա, չեն գիտեր ինչպէս դուրս ելլել այս ծուղակէն, գերման դիւանագէտ մը կ'ըսէ թէ «թեկնածուի կարգավիճակը ոչ մէկ կապ ունի անդամակցութեան հետ»: Եւրոպացիք ճնշումներու ենթակայ են Անգարայի եւ Ուաշինկթընի կողմէ եւ Էրտողան կը սպառնայ.— «Ձգձգումի որոշումը կը նշանակէ հաստատել որ քրիստոնեայ ակումբ մը կը կազմէք եւ կը նպաստէք քաղաքակրթութիւններու բախումին, մինչ ժողովրդավար եւ հանդուրժող Թուրքիա մը կրնայ օրինակ ծառայել ուրիշներու մահմետական աշխարհին մէջ»: Կը կարծուի սակայն թէ Անգարա պատրաստ է այլեւս զիջում ընելու եւ գոհանալու թուականի մը թուականով: Գալով Ռաֆարէնի, կ'ուզէ յետաձգել Թուրքիոյ մասին վիճարկումը:

Ֆրանսայի գործադիր մարմինը նեղ կացութեան մատնուած է, որովհետեւ, պաշտօնապէս (բայց, ոչ անկեղծութեամբ), թեր է Թուրքիոյ անդամակցութեան, բայց, ժողովուրդը, այսինքն հանրային կարծիքը դէմ է: Ի վերջոյ ամէնէն տրամաբանականն այն է որ հանրաքուէի դիմուի, միւս կողմէ ալ, ինչպէս շատեր խորհեցան, աւելի լաւ լուծում մըն է Թուրքիոյ գործընկերութեան իրավիճակ մը առաջարկել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՀԱՐԻՒՐ ՎԱՅՐԿԵԱՆ ՀԱՄՈԶԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ» հեռատեսիլի «Ֆրանս 2» կայանի յայտագրին հիւրն էր, Դեկտ. 9-ին, Ներքին Նախարար՝ Նիքոլա Սարքոզի, որ պաշտպանեց իր գործելակերպը, պատասխանեց ընդդիմախօսներուն եւ ընդհանուր ձեւով յաջող ելոյթ մը ունեցաւ: Զվարանեցաւ շեշտելու թէ բարբարոս կ'որակէ այն պատանիները, որոնք բռնաբարութեան կը դիմեն հաւաքաբար, թէ պէտք է վախնալ մոլորած Իսլամէն, նկուղներու, ստորերկրեայ Իսլամէն, ոչ՝ մզկիթներու բացայայտ Իսլամէն: Այս առընչութեամբ, յայտնեց թէ նոյն առաւօտուն ընդունած էր իսլամական երեք հոսանքներու ներկայացուցիչները եւ համաձայնագիր մը ստորագրուած էր, որպէսզի մինչեւ տարեգլուխ մահմետական կրօնքի կազմակերպութեան մը պայմանները ստեղծուին: Կողմնակից է որ Ֆրանսա մնան այն օտարականները, որոնք կ'ուզեն. կը մերժէ ապօրինի կացութեան մէջ գտնուողներուն հաւաքական կանոնաւորումը: Կ'ուզէ սանձել պոռնկութեան օտար ցանցերը: Գիտէ որ պիտի դատուի արդիւնքներուն վրայ:

ԷՏԻՄՊՈՒՐԿԻ պատմական թաղամասին մէկ կարեւոր մասը հրոյ ճարակ եղած է Դեկտեմբեր 7-էն 8-ի գիշերը: Հրդեհին պատճառը յայտնի չէր, բայց, Էտիմպուրկ 15-րդ դարէն ի վեր, արձանագրուած է ԻՒՆԷՍՔՕՅԻ համաշխարհային հարստութեան ցանկին վրայ եւ վնասը մեծ է:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ բանակին գործած «սխալ»-ներուն դէմ ընդհանուր ընդվզում մը ծագած է եւ ՄԱԿ-ը կը դատապարտէ բանակին գործած հալածանքը: ՄԱԿ-ի 64 պաշտօնատարներ, որոնք Այսրյորդանան եւ Գազա են, բողոքագիր մը ստորագրած են, Դեկտեմբեր 3-ին, դատապարտելու համար Ցահալի (իսրայէլեան բանակ) «բրտութեան եւ աճող հալածանքի քաղաքականութիւնը» իրենց հանդէպ: Դեռ առջի օր, քարուքանդ եղած է, Գազայի մէջ, Պաղեստինցիներու տրուելիք սնունդի պահեստանոց մը:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ Փիու Ռիսըրչ Սէնթըրի մէկ ուսումնասիրութիւնը ցոյց կու տայ, որ վերջին երկու տարիներու ընթացքին հակամերիկեան տրամադրութիւնները ծաւալած են աշխարհի ամէն կողմը: Ուսումնասիրութիւնը կատարուած է Արտաքին նախկին նախարար՝ Մատլէն Օլպրայթի ղեկավարութեան տակ: 44 երկիրներու մէջ (ԱՄՆ-էն դուրս) հարցազննուած անձերու միայն 29%-ը կողմնակից է Իրաքի դէմ պատերազմի մը: Ֆրանսայի մէջ, 64% է համեմատութիւնը անոնց որոնք նաեւ դէմ են ուժի գործածութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 9 / 10)

ՓՈՐԹՈՅԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Փորթոյի մէջ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի նախարարական երկօրեայ հանդիպումին արդիւնքները գնահատելով գոհունակութիւն յայտնած է: Ան կարեւոր նկատած է յատկապէս ահաբեկչութեան դէմ պայքարի մասին փաստաթուղթի մը ստորագրումը, նաեւ Ղարաբաղի հարցը շահարկելու ազրպէյճանական ջանքին ձախողութիւնը: Ազրպէյճանի պատուիրակութիւնը փորձած է Ղարաբաղը որպէս ազրպէյճանական տարածք արձանագրել տալ, ինչ որ չէ յաջողած, հայաստանեան պատուիրակութեան միջամտութեան շնորհիւ:

ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐ ՄԸ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Նոյեմբերեանի սահմանագօտիին Ոսկեւան-Ոսկեպար հատուածին մէջ Դեկտեմբեր 9-ի առաւօտուն ազրպէյճանցի զինուորներու կրակոցներէն վիրաւորուած է 23 տարեկան զինուոր մը. Քաջարանցի Զօրայր Ներսիսեան: Առաջին խնամքներէն ետք, ան Վանաձորի հիւանդանոցը փոխադրուած է:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆՈՐԱԾԻՆՆԵՐԸ

Տարուան առաջին 11 ամիսներուն Երեւանի ծննդատուներուն մէջ ծնած է 10.287 երախայ: Անցեալ տարուայ նոյն շրջանին ծնած երախաներուն թիւը 10.262 եղած է:

ՄԵՆՔ ԵՒ ՄԵՐ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ…

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Մենք միշտ դատապարտել ենք, երբ մի մարդ որոնում է օտարի պաշտպանութիւնը․ բայց նոյնպէս դատապարտել եւ դեռեւս պէտք է դատապարտենք ազգային անպիտան գործակալը, որ իւրեանց լուծը օտարի լուծից շատ առաւել ծանրացնելով, ստիպում են խեղճ ազգը օտարի լծի վրայ նայել որպէս մի երանացուցիչ քաղցր բեռան վրայ։ Մեր ազգի բոլոր թշուառութիւնը այս բանի մէջ է ահա։ Անտառը չորցնող կացնի կոթը անտառի փայտից է լինում միշտ։

Միքայէլ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

ԿՈՐՈՒՍԵԱԼ ԱՆՑԵԱԼԻ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐԸ

1866 թուականի գարնանային այդ օրերից ինձ բաժանում էին հարիւրից աւելի տարիներ, բայց ես մտովի փորձում էի անցնել այն ճանապարհը, որ Միքայէլ Նալբանդեանի յետմահու ընթացքի ուղին էր եղել հայրենի քաղաքի մէջ։ Ես ուզում էի տեսնել նաւահանգստից մինչեւ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի եկեղեցին տանող ոչ միայն փողոցները, ոչ միայն այդ փողոցների մէջ խմբուած Նոր – Նախիջեւանցիներին, որոնք դուրս էին եկել դիմաւորելու իրենց ոգեղէն համաքաղաքացու աճիւնը, այլեւ չա՛տ էի ուզում տեսնել դուրսը փռուած ուղեգորգերը, որոնց վրայով յուշիկ տանում էին «Կոզակ» շոգենաւից իջեցրած դագաղը։ Տեսնելուց բացի, ուզում էի նաեւ լսել։ Որովհետեւ ինձ արդէն յայտնի էր, որ այդ օրերին չարունակ ղօղանջել են Նոր – Նախիջեւանի բոլոր եկեղեցիների զանգերը… Իսկ յետոյ անցայ այն ուղին, որ սկիզբ էր առնում արդէն երբեմնի Սուրբ Լուսաւորչի եկեղեցու գաւիթից, անցնում էր քաղաքի կոկիկ եւ ուղիղ փողոցներով, դուրս էր գալիս Նոր Նախիջեւանից եւ ձգւում եօթը վերստ մինչեւ Սուրբ Խաչ վանք, որի գաւիթի մէջ պէտք է ամփոփուէր Նալբանդեանի աճիւնը։

Հիմա, հարիւրից աւելի տարիներ յետոյ, ես չկարողացայ անցնել երբեմնի այդ ուղին, որովհետեւ այլեւս չկար ըսկիզբը՝ Սուրբ Լուսաւորչի եկեղեցին, որի տեղը Մարքսի արձանով կուլտուրայի պալատի վիթխարի շինութիւնն էր, իսկ քաղաքամերձ եօթը վերստ անբնակ տարածութիւնները ոչ միայն արդէն նըւաճել էր Դոնի Ռոստովը, այլեւ Ս. Խաչ վանքն էր յայտնուել սոցիալիստական համահարթեցումի բազմայարկ ու անդէմ շէնքերի եւ անհեթեթօրէն լայն ու իրենց այդ լայնութեամբ մարդուն ճզմող, ոչընչացնող փողոցներ ունեցող շրջանի մէջ։

Իմ այս դեգերումների ժամանակ յայտնուեցի մի տարօրինակ հրապարակի վըրայ, որտեղ տրակտորի նմանութեամբ կառուցուած քարաշէն վիթխարի շինութիւնը՝ Օպերայի թատրոնն էր։ Նմանութիւնը պատահական չէր։ Սոցիալիստական ռեալիզմի գաղափարական սկըզբունքին հաւատարիմ ճարտարապետը շէնքը յղացել էր ներշնչուելով Դոնի Ռոստովի տրակտորային գործարանի արտադրանքից։

Մի քանի տասնամեակ առաջ, աւելի ստոյգ՝ մինչեւ 1917 թուականի Հոկտեմբերեան կոմունիստական պուտչը այստեղ ոչ թէ հրապարակ է եղել թատրոնի տրակտորաձեւ շինութեամբ, այլ մի պարապուտ, որ Նոր Նախիջեւան ու Դոնի Ռոստով քաղաքների սահմանն էր։ Հետաքրքիրն այն է, որ թէ՛ Նոր Նախիջեւանի եւ թէ՛ Դոնի Ռոստովի կենտրոնական կամ մայր փողոցները այնպէս են նախագծուել, որպէսզի երբեք իրար դէմ–դիմաց չելնեն ու իրար չարունակութիւն չդառնան։ Եւ չեն միացել։ Չեն ձուլուել… Եւ երբ ձիաքարշ տրամվայ է երթուղարձել այդ փողոցներով, սահմանային պարապուտ հասնելով՝ երկաթգիծը կոր է արել, իսկ տոմսավաճառն զգուշացրել է, թէ արդէն ուրիշ քաղաքի մէջ են, եւ ուղեւորներին վաճառել է նոր տոմսակներ։

Իմ դեգերումների ժամանակ ես որոնում էի այն խաչքարերը, որոնք ժամանակին իրենց հետ բերել էին Ղրիմից հարկադրաբար գաղթած Հայերը եւ այն խաչքարերը, որ տաշել էին նոր Նախիջեւանցի վարպետները։

Եւ ոչ մէկը չգտայ։

Ռոստովցի գրչակից բարեկամս գրեթէ շշուկով եւ վախուորած պատմեց, որ հըրապարակի վրայ կառուցուած տրակտորաձեւ թատրոնի մուտքի հարթակը սալարկել են Հայերի այդ խաչքարերով։

Ես ուզում էի գտնել նոր Նախիջեւանեան պատուական մարդկանց շիրիմները, որոնք պէտք է լինէին նաեւ Սուրբ Խաչ վանքի գաւիթի տարածքի վրայ։ Բայց այնտեղ, պեթոնի ու պազալթի սալերի միջեւ խեղդուած, պահպանուել էին մի քանի շիրիմ միայն, որոնցից երեքը սուրբ շիրիմներ էին։ Երկուսը վանքի աջ թեւի վրայ, իսկ մէկը՝ ձախ։ Կարծեմ երկու – երեք շիրիմ էլ պիտի լինէր, բայց բարբարոսութեան փաստը այնքան ցնցող էր, որ մինչեւ հիմա տեսողական յիշողութեանս մէջ դրոշմուած են հէնց այդ երեքը։ Քով – քովի՝ Միքայէլ Նալբանդեանն ու Ռափայէլ Պատկանեանը, եւ միայնակ՝ Յարութիւն վարդապետ Ալամդարեանը…

Եւ ես յիշեցի Թիֆլիսի Խոջիվանքը, որտեղ նոյնպէս իր խրախճանքն է արել Կարմիր Բարբարոսութիւնը՝ անաստուածօրէն պղծելով հայ մտաւորականների եւ պարզապէս հայ մարդկանց շիրիմները, որպէսզի արդէն մեր օրերին ի սպառ ոչնչացնի պատմութեան հետքերը եւ իբր քրիստոնէական դարձի գալով, յանցագործութիւնը քօղարկելու միջոցը գտնի պղծուած գերեզմանատան տեղը վրացական եկեղեցի կառուցելով։

… Նոր – Նախիջեւանեան դեգերումների ժամանակ ինձ պատմեցին, որ ծըրագրուած է եղել քանդել Սուրբ Խաչ վանքը եւ տեղը դպրոց կառուցել։ Եւ սա՝ արդէն 60 – 70–ական թուականներին։ Եւ սա՝ արդէն այն դէպքում, երբ վանքի դիմաց փռուած էր անծայրածիր հարթավայրը… Եւ դպրոցը կարելի էր կառուցել հարիւր կամ հազար մեթր այս կամ այն կողմ… Բայց ո՛չ… Դպրոցը պէտք է կառուցէին անպայման պայթեցուելիք վանքի տեղը … Ինչո՞ւ … Որովհետեւ պայթեցուած տաճարներ տեղերը դպրոցներ կառուցելը սովետական եւ, ուրեմն՝ կոմունիստական փաստարկ էր։ «Կրօնական խաւարամտութեան» փոխարէն ներմուծում էին «մարքսիստական լուսաւորութիւն»։

Եւ այս «լուսաւորութիւնը» ապազգայնութեամբ հունցուած անաստուածութիւնն էր։

Ես դուրս էի եկել կորսուած անցեալը որոնելու։ Կորսուած անցեալը եւ ոչ թէ կորսուած ժամանակը, ինչպէս Սվանը։

Այնպէս որ, Սվանի եւ իմ որոնումների մէջ տարբերութիւն կար։

Իմ պարագային կամայ թէ ակամայ, մտորումների խորքերից դուրս էր լողում չարչարող մի հարց․

– Ովքե՞ր են Հայի թշնամիները…

Հային հետեւողականօրէն բնաւեր անող ռուսական ինքնակալութի՞ւնը … Բնաւեր անելու գործը յաջողութեամբ շարունակելով՝ նաեւ Հայի պատմական յիշողութիւնները ոչնչացնող կոմունիստական կայսրութի՞ւնը… Ովքե՞ր…

ՔԱՂԱՔ, ՈՐ ԿՈՐՑՐԵԼ Է ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Բանն այն է, որ ինձ համար նորութիւն չէր երեսպաշտութեան այդ տեսակը։ Ժամանակին (իսկ այդ ժամանակը ոչ թէ սարերի ու ձորերի յետին էր, այլ քառասնականների վերջին) Երեւանի մէջ պայթեցրին Սուրբ Աստուածածնի եկեղեցին եւ տեղը… դպրոց կառուցեցին։ Բոլշեւիկեան գործիչի անուն էլ դրեցին դպրոցի վրայ, որպէսզի մի քանի տարի անց փոխարինեն Չարենցի անունով։

Իսկ անցեալ դարի 90–ականները սկըսեցին Լենինի արձանների պատուանդանների վրայ ամէնուրեք գեներալ Անդրանիկի արձանները կանգնեցրելու եւ եկեղեցաշինութեան յուզաթաթաւ ու նորատարազ միտումներով։ Սովետական լաւատեսութեան այս հերթական ցուցքից կարելի էր միայն սրտխառնուք ունենալ։ Հեռատեսիլի մի ելոյթի ընթացքին յոյս յայտնեցի, թէ գուցէ ամէնից առաջ վերահաստատենք ոչնչացուած հոգեւոր եւ նիւթական մշակոյթի արժէքները, որպիսիք են, օրինակ, հայերէնի ուղղագրութիւնը, Պօղոս – Պետրոս եւ Աստուածածնի եկեղեցիները, Ալեքսանդր Թամանեանի մշակած «Երեւանի գլխաւոր յատակագիծը»։

Սովետական իմպերիայի նուիրեալները անմիջապէս ընդվզեցին…

Ուղղագրութեան առիթով յայտնի է, թէ ինչպէս եւ դէպի ուր տարաւ այդ ընդվզումը… Եկեղեցիների առիթով փաստարկները նոյնքան անհեթեթ եղան։ Բանն այն է, որ եթէ նոյնիսկ տեսականօրէն ընդունուէր եկեղեցիները վերականգնելու գաղափարը, ապա հիմա էլ պէտք է քանդէին դրանց տեղը կառուցուած շարժապատկերների ցուցադրութեան «Մոսկուա» անուանուած երկու սրահները եւ, ինչպէս արդէն ասացի՝ դպրոցի շինութիւնը։ Ընդվզողները, անշուշտ, կարող էին իմ ծայրայեղացուած միտքը մերժելու համար որպէս փաստարկ յիշեցնել, թէ հինը քանդելով նորը կառուցելն արդէն մէկ անգամ ունեցել է իր ողբերգական հետեւանքը։ Եւ հիմնաւոր պատասխան տուած կը լինէին ինձ։ Բայց՝ ոչ… Նրանք, այդ սովետասէր «հայրենասէրները» աղմկեցին, թէ ինչպէ՛ս կարելի է դպրոցը… որ «կրում է հանճարեղ բանաստեղծի անունը»… հանճարեղ բանաստեղծի յիշատա՛կը եւ այլն… Իսկ «կինօ Մոսկուա՛ն»… «բա մեր ռուս – հայկական բարեկամութի՛ւնը»… «բա մեր հաւատարմութի՛ւնը» եւ այլն… Ինչ վերաբերում էր Երեւանի յատակագծին… Չեմ երկարացնելու… Թամանեանական յատակագծից մնացել է ընդամէնը մի յեղյեղուկ ուրուագիծ, որ Շրջանային Այգին է եւ ռուսերէնին հաւատարիմ Հայերը դեռեւս կոչում են «օղակաձեւ»՝ յուշելով, որ այս ծանր ժամանակներին հայերէնը կորցրել է «շրջան»ի եւ «օղակ»ի տարբերութեան ընկալումը նոյնպէս … Պահպանելով սոսկ այդ ուրուագիծը եւ տասնամեակներ շարունակ շահարկելով Թամանեանի անունը, յիսնականներից յետոյ ասպարէզ եկած եւ խաթարուած մտածողութեամբ ամենայն «հինը քանդելու» ելած սովետական ճարտարապետների նոր սերունդը լծուեց սոցիալիստական կամ Թոմազօ Կամպանելլայի երեւակայած արեւի քաղաք շինելու գործին, որպէսզի սերունդները ընդհանրապէս եւ մէկընդմիշտ կտրուէին իրենց արմատներից։ Եւ այսօր հասարակութեան տիղմը, որ ջրի երես ելաւ ռուսական գաղութատիրութեան հերթական դիմակափոխման հետեւանքով, շարունակում է ազգային յիշողութիւնը կլլելու, անցեալի հոգեւոր եւ նիւթական մշակոյթի արժէքները ոչնչացնելու գործը։ Շարունակողները, անշուշտ, նոյն այդ սովետական իրականութիւնից եկողներն են։ Նրանք ընդամէնը տասը տարով են մեծացել եւ այդ տասը տարիների ընթացքին վերջնականապէս կորցրել են համատարած սարսափի տիրապետութեան տարիներին ձեւաւորուած բնազդային արգելակները։ Ճիշդ այնպէս, ինչպէս իրենց «ազատագրուած» զգացին իշխանութեան ոլորտը բռնագըրաւած քրէական որակեալ յանցագործները, երբ համոզուեցին, թէ սարսափի տիրակալութեան «կոմունիզմ կառուցող մարդու բարոյականութեանը» փոխարինելու է եկել մի նոր տեսակի «ապեռոյական բարոյականութիւն»։

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՀԱՅ-ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐ. ԱԶՆՈՒԱԿԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ՝ ԽՆԱՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայ – փորթուկալական յարաբերութիւնները աշխուժացան ԺԴ. դարու վերջաւորութեան եւ ԺԵ. դարուն. Հայոց վերջին արքան՝ Լեւոն դարձաւ կնքահայր Փորթուկալի Պէատրիս իշխանուհիին և Խուան Ա.ի ամուսնութեան, փորթուկալցի ազնուականներ խնամիական կապեր հաստատեցին հայ ազնուականութեան ժառանգորդ նկատուող Լուսինեաններուն հետ, եկեղեցական գետնի վըրայ նոր կապեր հաստատուեցան Փորթուկալցիներու եւ Հայերու միջեւ, իսկ Պոլիսէն փախչող Հայեր Ս. Փանթալէոնի նշխարները Փորթուկալ տարին։

ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ՝ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ ԵՒ ՔԱՍԹԻԼԻՈՅ ԱՐՔԱՅԱԶՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՍԱՆԻՔԻՆ

Փորթուկալի Աֆոնսօ Դ. Թագաւորին մահէն ետք, 1357–ին, անոր յաջորդեց զաւակը՝ Փետրօ. ծնած՝ 1320–ին, ան ծանօթ դարձած էր Փետրօ օ Ժուսթիսէյրօ (շիտակ) անունով։ 1336–ին ան ամուսնացած էր Քասթիլիոյ Տոն Խուան Մանուէլի դստեր՝ Քոնսթանսա իշխանուհիին հետ, բայց անոր մահէն ետք սիրային կապ հաստատած էր մօրենական գիծով հայկական ծագում ունեցող Քասթրոներու հզօր տունէն Ինէս տը Քասթրոյի հետ (որ 1355–ին մահապատիժի ենթարկուեցաւ)։

Գահ բարձրանալէն ետք ան բարեկարգեց դատական դրութիւնը եւ աշխատեցաւ ազգային նկարագիր տալ եկեղեցին։ Մահացաւ 1367–ին։

Փետրօ Ա.ի յաջորդեց զաւակը՝ Ֆեռնանտօ, որ ծանօթ էր Ֆեռնանտօ օ Ֆորմոսօ (սիրուն, վայելուչ), կամ Ինքոնթանթէ (յեղյեղուկ) անունով. Ծնած էր 1345–ին, Լիզպոն։

Քասթիլիոյ Փետրօ Թագաւորի սպանութենէն ետք (1369) ան Քասթիլիոյ գահին յաւակնորդ ներկայացաւ եւ պատերազմի ձեռնարկեց անոր դէմ. երկու տարուան պատերազմէ ետք, անկարող նուաճելու Քասթիլիան՝ քաշուեցաւ։ 1372–ին միացաւ Լէնքասթըրի (Անգլիա) դուքս Ճոնի եւ կրկին յարձակեցաւ Քասթիլիոյ վրայ, բայց այս անգամ քասթիլիական ուժեր ներխուժած Փորթուկալ եւ 1373–ին հասան Լիզպոն՝ ստիպելով Ֆեռնանտոն հաշտութիւն խնդրելու։

Փորթուկալի քաղաքական այս իրավիճակին մէջ, 1375–ին, երբ Սիս ինկաւ եւ վերջ գտաւ Կիլիկիոյ Թագաւորութիւնը, Գրիգոր ԺԱ. պապ 1375 Դեկտեմբեր 8 թուակիր նամակով հրաւիրեց եւրոպացի իշխանները պաշտպանել Արեւելքի քրիստոնեաները եւ մանաւանդ՝ Հայերը։ Այնուհետեւ ան հրամայեց Փորթուկալի, Նաւարի, Քասթիլիոյ, Անգլիոյ, Պոհեմիոյ եւ Ֆրանսայի Հիւրընկալ ասպետներու կարգէն հինգ հարիւր ձիաւոր եւ նոյնքան ալ սկուտեղակիր պատրաստել եւ ուղարկել Արեւելք, որ սակայն չիրականացաւ։

Փորթուկալի եւ Քասթիլիոյ միջեւ երրորդ պատերազմէն ետք (1381 – 1382), Կիլիկիոյ Հայոց վերջին Թագաւորը՝ Լեւոն նոյն տարին՝ 1382–ին Գահիրէի իր աքսորավայրէն (ուր մնացած էր եօթը տարի) գերութենէ ազատ արձակուեցաւ մեծ փրկագինի մը փոխարէն։ Անձնապէս շնորհակալութիւն յայտնելու համար

զինք ազատողներուն Լեւոն Թագաւոր նախ մեկնեցաւ Աւինիոն, ուր հանդիպեցաւ Կղեմէս Ը. պապին, ապա մեկնեցաւ Արակոն՝ Փետրո Դ. Թագաւորին մօտ, եւ 1383 Ապրիլին ճամբայ ելաւ դէպի Քասթիլիա:

Այդ օրերուն Քասթիլիոյ Խուան Ա. Թագաւոր Պատախոզ կը գտնուէր, ուր Մայիս 12-ին տեղի պիտի ունենար իր 2-րդ ամուսնութիւնը Փորթուկալի Ֆեռնանտօ Թագաւորի եւ Լէոնոր Թելէշ Թագուհիի տասներկուամեայ դստեր՝ Պէաթրիսի հետ: Երբ Փորթուկալի ու Քասթիլիոյ արքայական ընտանիքները Լեւոն Թագաւորին Քասթիլիա մտնելը իմացան, քանի մը օր յետաձգեցին հարսանեկան արարողութիւնը, որպէսզի Հայոց արքան կարենայ ներկայ ըլլալ: Այնուհետեւ պատգամաւորութիւն մը ղրկուեցաւ փառաւոր ու արժանավայել կերպով Պատախոզ առաջնորդելու համար Հայոց Թագաւորը: Լեւոն Մայիս 16-ին հասաւ Պատախոզի սահմանները. Խուան Ա. իր շքախումբով քաղաքէն դուրս ընդառաջ գնաց Լեւոնը դիմաւորելու, եւ երկու վեհապետները, պապին նուիրակը, բազմաթիւ արքեպիսկոպոսներ ու եպիսկոպոսներ եւ իշխանազուններ միասնաբար մեծ շուքով ու հանդէսով Պատախոզ մտան:

Յաջորդ օր՝ Կիրակի, Մայիս 17-ին, Լեւոնի կնքահայրութեամբ տեղի ունեցաւ պսակը: Լեւոն Թագաւոր Պէաթրիս Թագուհիի ձիուն սանձէն բռնած անձնապէս առաջնորդեց զայն Մայր եկեղեցի:

Հարսանեկան հանդէսներէն ետք Լեւոն եւ Խուան Ա. Թագաւորները մեկնեցան Լէոն, ուրկէ Հայոց Թագաւորը հրաժեշտ առնելով Խուան Ա.էն՝ ուխտի գնաց Կալիցիոյ Սանթիակօ տը Քոմփոսթելայի Սուրբ Յակոբայ վանքը:

ԱՒԻՇ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԷՆ ԵՏՔ ՀԱՅ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐ

Ֆեռնանտօ Թագաւոր մահացաւ 1383 Հոկտեմբերին, որմէ ետք խորթ եղբայրը՝ Տոն Ժուան ձեռք առաւ իշխանութիւնը: Ան Փետրօ Ա.ի եւ Թերեզա Լուրենսոյի ապօրէն զաւակն էր եւ մանկութեան Աւիշ քաղաքի (Ալենթեժոյի մէջ) զինուորական միաբանութեան ղեկավար հռչակուած ու զինուորական կրթութիւն ստացած էր: Իր հակառակորդները՝ Լէոնոր Թագուհին եւ Ուրէմի կոմս Ժուան Ֆեռնանտէշ Անտէյրոն չէզոքացնելէ ետք Տոն Ժուան 1385 Ապրիլին փորթուկալական երեք երկրամասերու ներկայացուցիչներէն բօրթէս (հաւաք) կազմելով Քուամպրայի մէջ, ուր յաջողեցաւ զանհէն հեռացնել իր խորթ եղբայրները՝ Ժուան եւ Տինիշ, որոնք Փետրօ Ա.ի եւ Ինէս տը Քասթրոյի զաւակներն էին եւ իրենց մօր կողմէ հայկական արիւն կը կրէին: Ժուան Ա. Թագաւոր դարձաւ հիմնադիրը Աւիշ հարստութեան:

Ժուան Ա.ի կիսադարեան գահակալութեան ընթացքին Լիզպոնի արքունիքը դարձաւ մշակոյթի կեդրոն, փոխ Ֆիլիփա Թագուհին անգլիական աւանդութիւններ ներմուծեց: Առեւտուրը զարգացաւ, եւ երբ արքայադուստր Իզապէլլա Պուրկոնտիի Ֆիլիփ Լը Պոն իշխանին հետ ամուսնացաւ, Փորթուկալի եւ Ֆիլիփ Լը Պոնի տիրոյթ Ֆլանտրիոյ միջեւ աշխոյժ կապեր հաստատուեցան:

Հզօր ուժ դարձած Փորթուկալի հետ Հայեր այնուհետեւ Կիլիկիոյ Լուսինեաններուն շարունակութիւնը նկատուող Կիպրոսի Լուսինեաններուն միջոցով կապեր հաստատեցին. եղան խառն ամուսնութիւններ:

Ժուան Ա. մահացաւ 1433-ին. զաւակը՝ Տուարթէ Թագաւոր գրաւեց Թանկիէրը եւ այսպիսով Ափրիկէի մէջ փորթուկալական գաղթատիրութեան հիմնադիրը եղաւ:

Տուարթէ Թագաւոր մահացաւ 1438-ին եւ անոր յաջորդեց վեցամեայ զաւակը՝ Աֆոնսօ Ե., որուն մայրը Արակոնի Ֆեռնանտօ Ա. Թագաւորի դուստր Լէոնոր Թագուհին էր:

Փորթուկալացիք արդէն եկեղեցական կապեր ունէին Հայերուն հետ, որ աւելի աշխուժացաւ Իտալիոյ Ֆերրարա քաղաքին մէջ 1438-ին գումարուած եկեղեցական ժողովին: Փորթուկալցի հոգեւորականներու հետ, Փորթոյի արքեպիսկոպոս Անթոնիօ Մարթինշ Շաւէշ, իր կողքին ունենալով հայ երկու արքեպիսկոպոսներ (որոնցմէ մէկը՝ արքեպիսկոպոս Հայաստանի տիտղոսով) եւ Բիւզանդիոնի Յովհաննէս Ը. Փալէոլոկ կայսեր ու Յունաց պատրիարք Յովսէփ Բ.ի հաւանութիւնը ստանալէ ետք եկեղեցական այդ ժողովը հռչակեց տիեզերական:

Անթոնիօ Մարթինշ Շաւէշ արքեպիսկոպոս (որ Հռոմի մէջ դարձաւ հիմնադիրը Փորթուկալցիներու Ս. Անթոնիօ եկեղեցիին) նոյն տարուան՝ 1438-ի Սեպտեմբերին Եւգենիոս Դ. պապին կողմէ ղրկուեցաւ Պոլիս՝ բանակցելու համար Յովհաննէս Ը. Փալէոլոկ կայսեր հետ. Պոլսոյ մէջ ան շփումներ ունեցաւ նաեւ հայ հոգեւորականներու հետ: Նոյն տարուան Հոկտեմբերին Պոլիս ժամանեց փորթուկալցի ուրիշ հոգեւորական մը՝ Վեզէուի եպիսկոպոս Լուիս տէ Ամարոլ, իբրեւ կայսեր մօտ ներկայացուցիչ Պապէլի Հայերուն:

Անթոնիօ Մարթինշ Շաւէշ արքեպիսկոպոս 1439-ին կարդինալութեան աստիճան ստացաւ: Նոյն տարուան Յուլիս 6ին Ֆլորանսի մէջ յոյն եւ լատին եկեղեցիներուն միջեւ միացման վճռագիր ստորագրուեցաւ: Իսկ Նոյեմբեր 22-ին, «Ցնծացէք առ Աստուած» կոնդակով, զոր ստորագրեցին պապը, կարդինալ Անթոնիօ Մարթինշ Շաւէշ եւ այլ կարտինալներ, արքեպիսկոպոսներ, եպիսկոպոսներ եւ Հայոց կողմէ՝ Սարգիս ու Թովմաս վարդապետները, հայ եւ լատին եկեղեցիներուն միջեւ միութեան վճռագիր մըն էր:

Աֆոնսօ Ե. Թագաւոր անչափահաս ըլլալով մայրը անոր հօրեղբայրը՝ Քուամպրայի դուքս Փետրոն խնամակալ նշանակեց: Սակայն խնամակալը այնուհետեւ փոխարինուեցաւ եւ Պրականսայի դուքսը ստանձնեց խնամակալութիւնը: Պրականսաներ իրենց մօր կողմէ հայկ. ծագում ունէին, որովհետեւ Տոն Մենտօ Ալտօ տը Պրականսա իր մօտ հիւր եկած ուխտաւոր հայ իշխանուհիի մը հետ ամուսնացած էր: Պրականսաներ Թագաւորը իր հօրեղբօր դէմ հանեցին. Փետրօ ուզեց պաշտպանել խնամակալի իր իրաւունքը եւ բանակ կազմելով պայքարի դաշտ իջաւ, բայց սպաննուեցաւ 1449 Մայիսին Ալֆարպորէյրայի մէջ: Այնուհետեւ Աֆոնսօ Թագաւոր Պրականսաներու ազդեցութեան տակ ինկաւ. Պրականսաներ երկրին ամէնէն հարուստ ընտանիքը դարձան:

ԱՄՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ԳԱՐՄԱՆԻՈՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՖՈՆԵԹՈՆ 2002

Նոյեմբերի 14 – 17 տեղի ունեցաւ երրորդ համաեւրոպական ֆոնեթոնը, որուն երկրորդ անգամ ըլլալով մասնակցեցաւ Գերմանիոյ մասնաճիւղը:

Այս տարի Գերմանահայութենէն ըստացուեցան գրեթէ 32 հազար Եւրոյի համող խոստումներ: Անցեալ տարուան բաղդատմամբ եռապատկուեցաւ Արցախի համար հաւաքուած գումարը:

Ընդհանուր Գերմանահայերու կատարուած են հեռաձայնային 1890 դիմումներ, ստացած ենք 580 դրական պատասխաններ, այսինքն գրեթէ երեսուն տոկոսի մասնակցութիւն մը:

Բացի Հայաստանի եւ Արցախի բերած օժանդակութենէն ֆոնեթոնը Եւրոպահայութեան մէջ ստեղծեց մեծ խանդավառութիւն:

600 գործունեայ Հայեր եկած Ֆրանսայի, Հոլանտայի, Գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ զանազան շրջաններէն չորս օրուան ընթացքին ոչ միայն իրարու ծանօթացան եւ կապեր հաստատեցին. այլեւ չորս օր շարունակ միասնաբար աշխատեցան մէկ նպատակի համար – Հայրենիքի հզօրացումը: Այս գործունէութիւնը շարունակուելով, յաջորդ տարիներուն կարելի է ստեղծել Եւրոպահայութեան գործօն տարրերու կորիզ մը:

Միւս առաւելութիւնը, որ Եւրոպահայութեան համար աննախընթաց երեւոյթ մըն էր Հայաստանի Հայերու հետ ստեղծուած կապն էր, անփոխարինելի փորձառութիւն մը: Այս ձեւով լսեցինք մեր գաղութի անդամներուն կարծիքը, քննադատութիւնները, առաջարկներն ու փափաքները:

Մենք համոզուած ենք որ Եւրոպահայութեան համախմբումով ու կազմակերպուածութեամբ պիտի զօրանայ Հայաստանը: Կը հաւատանք զօրաւոր Հայաստանի մը եւ զօրաւոր սփիւռքի մը ու ինչպէս Գարեգին Առաջին Կաթողիկոսը ըսաւ.

– «Հիմնադրամ Սփիւռք – Հայրենիք ոսկի կամուրջն է»:

Այս առիթով մասնաւոր շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր կամաւորներուն, նուիրատուներուն եւ Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդին իրենց աջակցութեան համար:

ԺԻԼՊԷՐ ՄՈՄՃԵԱՆ

Միւնիխ,
2002, Նոյեմբեր 25

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՃԱՌԵՐ

աշխարհաբարի վերածեց
Եփրեմ Արք. Եպիսկոպոս Թապագեան

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Տպարան

Անթիլիաս, 2002

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Բայց ձեզի նման գեղեցիկ մանկամարդուհի մը ինչպէ՞ս առանձին կրնայ ապրիլ... գրաւ կը դնեմ, որ սիրահար մը ունիք:

– Եթէ այդպիսի գրաւ մը դնէք, կը կորսնցնէք:

– Իրա՞ւ կ՚ըսէք: Ուրեմն առաքինութեան տիպար մըն էք:

– Ո՛վ գիտէ...

– Հիմա լրջօրէն ձեր խնդրին վրայ խօսինք, բայց պայմանով մը:

– Ի՞նչ պայման:

– Կ՚ուզեմ, որ ինծի հետ բոլորովին անկեղծ ըլլաք:

– Կը խոստանամ:

– Դատաստանական խորհուրդի անդամ մը խոստովանահայր կը համարուի, անոր ամէն բան կարելի է ըսել:

– Այնպէս է:

– Նախ կ՚ուզեմ գիտնալ, թէ որո՞ւ կողմէ եղած է բաժանումը, այսինքն դո՞ւք ուզած էք բաժնուիլ ձեր ամուսինէն, թէ՞ ձեր ամուսինը բաժնուած է ձենէ:

Լիւսի պահ մը վարանեցաւ պատասխանելու:

Մելքոն էֆէնտի շարունակեց.

– Իմ առած տեղեկութիւններուս համեմատ, ձեր ամուսինն է, որ ուզած է բաժնուիլ ձենէ:

– Ե՞րբ առիք այդ տեղեկութիւնները, – հարցուց Լիւսի, – առտուն, երբ ձեր գրասենեակը եկայ, իմ մասիս բան մը չէիք գիտեր:

– Ձեր մեկնելէն ետքը բարեկամ մը եկաւ, որ ձեր ամուսինը կը ճանչնայ եղեր, անկէ իմացայ:

– Ո՞վ է այդ բարեկամը:

– Թոյլ տուէք, որ իր անունը չի տամ, որովհետեւ գաղտնապահութիւն խոստացայ իրեն:

– Եւ ի՞նչ ըսաւ այդ բարեկամը:

– Ամէն բան պատմեց:

– Այսինքն իմ մասիս աննպաստ բաներ, այնպէս չէ՞:

– Անոր պատմածները կարեւորութիւն չունին, միայն կ՚ուզեմ բո՛ւն ճշմարտութիւնը գիտնալ եւ ըստ այնմ ձեզ պաշտպանել Դատաստանական խորհուրդին առջեւ:

Վաճառականը կը ստէր, ո՛չ մէկ մարդու հետ խօսած էր Լիւսիի մասին, միայն թէ կռահած էր, թէ գեղուհին ճշմարտութիւնը չէր խօսած իրեն եւ այս կերպով կ՚ուզէր խոստովանեցնել զայն: Իր փորձը յաջողեցաւ:

– Լաւ, ուրեմն, – ըսաւ Լիւսի, – ամէն բան պիտի ըսեմ, բայց միայն ձեզի համար:

– Բնականաբար:

– Եթէ ուզէք, որ նոյն խօսքերը կրկնեմ նաեւ Դատաստանական խորհուրդին առջեւ, գիտցէք, որ բացարձակապէս կը մերժեմ:

– Հաւատացէք, որ այդպիսի վատութիւն մը չեմ գործեր:

– Ուրեմն, այո՛, կը խոստովանիմ, ամուսինս է, որ բաժնուած է ինէ:

– Ի՞նչ պատճառաւ:

– Բայց... իր բարեկամը պատճառն ալ չըսա՞ւ:

– Թողունք հիմա իր բարեկամը, ես կ՚ուզեմ քու բերնէդ լսել պատմութիւնը եւ յետոյ անոր ըսածներուն հետ բաղդատել:

– Անհաւատարմութեան պատճառաւ:

– Զոր դուն գործած էիր:

– Այո՛, – ըսաւ ցած ձայնով Լիւսի:

– Փաստեր ունէ՞ր:

– Փաստը այն էր, որ մեզ երկուքս միասին բռնած էր իմ ննջասենեակիս մէջ:

– Ուրիշներ ալ ներկա՞յ էին:

– Ո՛չ:

– Նոյն միջոցին տանը մէջ սպասաւոր կամ սպասուհի չի՞ կային:

– Սպասուհին հեռաւոր տեղ մը ղրկած էի:

– Էյ, ի՞նչ ըրաւ ձեր ամուսինը:

– Նախ սիրահարը ճամբեց կարգ մը նախատինքներով:

– Ծեծե՞ց:

– Ոչ, որովհետեւ միւսը իրմէ զօրաւոր էր: Յետոյ ինծի ըսաւ, որ չէր ուզեր ամուսնալուծութեան խնդիր յարուցանել և իր ընտանեկան ներքին խաղքութիւնները մէջտեղ դնել, բայց միւս կողմէ չէր կրնար այլեւս բնակիլ ինծի հետ, միեւնոյն յարկին տակ, ուստի պահանջեց, որ տունէն հեռանամ՝ հետս տանելով իմ ունեցածս:

– Զաւակ չունէի՞ք:

– Ո՛չ:

– Ուրեմն այսպէս խաղաղ կերպով բաժնուեցա՞ք իրարմէ:

– Գրեթէ:

– Հիմա ո՞ւր է ձեր այդ սիրահարը:

– Պոլիս չէ, կարծեմ Ամերիկա կը գտնուի:

– Այսպէս, ուրեմն, ձեր ամուսինը ձեր անհաւատարմութիւնը ապացուցանելու համար միայն իր անձնական վկայութիւնը ունի:

– Այո՛ եւ վստահ եմ, որ իրողութիւնն ալ երկար ժամանակ եւ թերեւս մինչեւ հիմա ծածկած է ամէնէն եւ մէկու մը բան չէ ըսած, որովհետեւ իրեն համար մեծ անպատեհութիւն համարած էր այս բանը:

– Այնատեն, քանի որ իրմէ զատ վկայ չի կայ անհաւատարմութիւնդ հաստատող, ամէն բան ուրանալով կրնաք թերեւս դատերնիդ շահիլ: Դուք կ՚ուզէ՞ք անպատճառ ձեր ամուսինը դատապարտել տալ եւ ի նպաստ ձեզի ամուսնալուծութիւն մը ձեռք բերել:

– Բնաւ երբեք: Ես կ՚ուզեմ միայն այնպիսի ամուսնալուծում մը ձեռք բերել, որով կարող ըլլամ կրկին ամուսնանալու իրաւունք ունենալ, թող նոյն իրաւունքը ամուսինս ալ վայելէ, ատիկա բնաւ նշանակութիւն չունի ինծի համար, ընդհակառակը, զոհ կ՚ըլլամ, որ այնպէս ըլլայ:

– Լաւ, ուրեմն, տիկի՛ն, կրնաք հիմակուընէ ապահով ըլլալ, որ ձեր ուզածին պէս վճիռ մը պիտի կրնաք ձեռք բերել: Ես բաւական մեծ ազդեցութիւն ունիմ իմ պաշտօնակիցներուս վրայ՝ զանոնք ուզած կողմս դարձնելու համար:

– Շատ շնորհակալ եմ, Մելքո՛ն էֆէնտի:

– Բայց, տիկի՛ն Լիւսի, չոր շնորհակալութեամբ մը կարելի չէ այս տեսակ ծառայութիւն մը փոխարինել:

(Շար. 353)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Հայկ – Մառլէն Թուֆանեան եւ զաւակը Արամ,

Տէր եւ Տիկին Մուսիկ – Էմմա Մովսիսեան,

Տէր եւ Տիկին Եսայի – Վեհանոյշ Մարտիրոսեան, զաւակը եւ թոռները,

Թուֆանեան եւ Աբգարեան ընտանիքները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց մօր, մեծ – մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Աբգարեան)

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ, Կիրակի, Դեկտ. 15–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14–ին տօն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Հոգեւոր Հովիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ:

ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 15, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ եւ ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար, նոյն ատեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլան եկեղեցւոյս ի կեանս եղող բարերարներու եւ սատարողներու եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Ժամը 12.30–ին, ԿԱՐՊԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս վեհախորհուրդ արարողութեան:

Ժամերգութիւն ժամը 8.30–ին:

Պատարագ ժամը 10–ին:

Քարոզ ժամը 11.15–ին:

Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 12–ին:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

☎ 04 91 50 15 09

CONFERENCE

«PRESENTATION DU FUTUR CENTRE SCIENTIFIQUE DE RECHERCHE AVANCEE EN ARMENIE»

avec

Patrick Soukiassian
Professeur à l'Université de Paris Sud/Orsay

Guy Le Lay
Professeur à l'Université de Provence

Jean Marc Layet
Professeur à l'Université de Provence
Directeur de l'UFR Sciences de la Matière

Vladimir Aroutiounian
Professeur et Membre de l'Académie des Sciences d'Arménie

GeorgesTerzian
Ingénieur de Recherche à l'Université de Provence

Lundi 16 décembre à 20 h 30

— Entrée libre —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14

Տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ հայրապետին, Մարուգէի ճգնաւորին եւ Մելիտինոյ եպիսկոպոսին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

TELEVISION FRANCE 2

Dimanche 15 décembre à 9 heures 30

«CENTENAIRE DE LA CATHEDRALE ST. JEAN BAPTISTE»

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

EXPOSITION DE PEINTURE

des Elèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.

sous la direction de leur professeur
KHATCHIG KAZANDJIAN

du 13 au 21 décembre (14h-19h)

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
et L'UGAB-JEUNES
organisent
une table-ronde sur :

La Turquie et les Arméniens

problèmes actuels et perspectives

avec
ALEXIS GOVCIYAN,
CLAUDE MUTAFIAN,
RAYMOND KEVORKIAN

le vendredi 13 décembre à 20h45

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

— Entrée libre —

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 12
ժամը 20.30–ին

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԳՈՀԱՐՆԵՐ

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

կը ներկայացնէ՝

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ,
ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ,
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ,
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

ապրած կեանքի խորհուրդն ու ստեղծագործութեան ոգեղէնութիւնը

Բանաստեղծութիւնները կը կարդան
ԱՆԱՀԻՏ ՍԻՄՈՆԵԱՆ,
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
ԼԻԼԻԹ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine/Monge

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris Ve

Exposition - Vente de tapis arméniens

contemporains des Ateliers HEMAG'S

Du vendredi 6 au dimanche 15 décembre, tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

— Entrée libre — Cocktail —

Métro: Cardinal Lemoine/Monge

15e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 15րդ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GUEVORG SARKSIAN

● 1937 / Une heure de cauchemar

ԳԷՈՐԳ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

1937/

ՄՂՁԱՒԱՆՋԻ ՄԷԿ ԺԱՄ

(գրուած՝ 1991 թ.)

Դրամա

Մէկ գործողութեամբ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 16–ին
Dimanche 15 Décembre à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles

Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG** d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures
Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :

L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.

Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

ԼՈԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20.30–ին
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն–Ժէրոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

REVEILLON 2003

organisé par l'**UGAB-Jeunes**

le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30

Au programme : **Repas de fête et ambiance chaleureuse.**

—— Musique arménienne assurée. ——

(Cotillons et coupe de champagne vous seront offerts).

P.A.F.: 75 euros Non membres — 65 euros Membres

—— *Tenue correcte exigée* ——

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12
JEUDI
12 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.577 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.577

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՅՈՅՍԵՐԸ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՃՆՇՈՒՄՆԵՐԸ

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ»Ի ՆԱՄԱԿԱՆԻՆ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Դեկտեմբեր 11 Թուականի Թերթերը, անգամ մը եւս, հաւանաբար վերջին անգամ մը Գոփընհակընի վեհաժողովին (Դեկտեմբեր 12 – 13) նախօրեակին, լայն տեղ տրամադրած էին Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցին:

«Լը Մոնտ» հրատարակած էր, Թարգմանաբար, վարչապետ Ապտուլլահ Կիւլի յօդուածը, ուր ան գովքը կը հիւսէ իր երկրին, որ երեք դարերու երկայնքին տարած իր գործընթացին ատարին, կը կիրարկէ եւրոպական արժէքները: Կը խոստանայ որ իր վարած կառավարութիւնը, որու կոչումն է բարենորոգման կառավարութիւն մը ըլլալ, պիտի շարունակէ այդ ուղղութեամբ գործել: Երկարօրէն կը բացատրէ թէ ամէն մարդի մէջ, Թուրքիա յառաջդիմութեան մէջ է եւ անհրաժեշտ է որ Եւրոպական Միութիւնը իր ծոցը առնէ Թուրքիան: Այդ անդամակցութիւնը, կը գրէ, ապագային ծրագիր մըն է որու զօրավիգ է Թուրքերու մեծամասնութիւնը: Համոզուած է, որ Թուրքիոյ իրագործած բարենորոգումները գոհացում տալու համար Գոփընհակընի պահանջներուն, ինչպէս նաեւ համապատասխան տնտեսական չափանիշներուն բաւարար հիմ կը ծառայեն բանակցութիւններու ձեռնարկելու համար: Հուսկ, վարչապետը կ'ըսէ թէ իր երկրին անդամակցութեամբ, Եւրոպական Միութիւնը ամբողջական ուժի մը կը վերածուի որ, ալ աւելի լաւ կրնայ օժանդակել համաշխարհային խաղաղութեան եւ բարգաւաճման:

Ուաշինկթընի Թղթակիցը կը շեշտէ ամերիկեան ճնշումները: Դեկտ. 10–ին, Ճ. Պուշ կ'ընդունէր Ռ. Թայիփ Էրտողանը: Թուրքիոյ նոր կառավարութեան կազմութեան օրն իսկ, Պուշ հեռաձայնած էր Կիւլի եւ Ուաշինկթըն հրաւիրած 2003–ի սկիզբը: Խօսած է նաեւ Դանիոյ վարչապետին հետ (որու երկիրը հերթական նախագահութիւնը կը վարէ Եւրոպական Միութեան), զայն հրաւիրելով որ «աբագացնէ Թուրքիոյ Թեկնածութեան գործընթացը»: Էրտողանն ընդունիլ Գոփընհակընի ժողովի ճիշդ նախօրեակին ցոյց կուտայ թէ ի'նչ աստիճանի ԱՄՆ կ'ուզեն ազդել Եւրոպայի վրայ որպէսզի ընդունի իրեն «այնքան կենսական» գինակիցը:

Ուաշինկթընի այս խրախուսումը կը բացատրուի նաեւ Իրաքի հաւանական պատերազմի մը հեռանկարով, Թէեւ Փիու Ռիսըրչ Սէնթըրի հարցախոյզը որ կը վերաբերէր Ամերիկայի վայելած վարկին աշխարհի մէջ, կը նշէր որ Թուրքերու 85%–ը դէմ է որ կառավարութիւնը արտօնէ Ամերիկացիներուն իրենց երկրին խարիսխները օգտագործելու Իրաքի վրայ յարձակելու համար:

Եւրոպական Միութեան շրջանակներուն մէջ, այն կարծիքը կը տիրէ որ արդէն իսկ դժուար է ընդունիլ տալ ներկայի ընդլայնումը (15–էն 25–ի), առանց չէ Թուրքիան աւելցնելու, այլապէս նոր ճախողութիւն մը կը ստեղծէ: Կան սակայն ոմանք որ կը մտածեն թէ մերժողական դիրք մը Թուրքիոյ նկատմամբ, կրնայ դժուարացնել կիպրական հարցին լուծումը, որովհետեւ, իր կարգին, Ան–գարա բացասական դիրք մը կը բռնէ:

Դեկտեմբեր 11–ի «Լիպերասիոն»ն ալ երկու էջեր նուիրած է հարցին: Լրագրող եւ «Խուէս փոլիթիք» պարբերականին հրատարակիչը՝ Էրոլ Էօզքորայ չորս պատճառներ կը տեսնէ ընտրական «աղէտին» մէջ, որու շնորհիւ իսլամականները իշխանութեան գլուխ հասան: Անոնց գլխաւորը կը նկատէ տնտեսական սնանկութիւնը: Իրեն համար, իսլամականները գառնուկի մորթ հագած գայլեր են: Իրեն համար իսլամական կառավարութիւնը ապօրինի է եւ երեք պատճառներ կը թուէ: Իսլամականները ընտրողներու միայն 34%– կը ներկայացնեն, 12 միլիոն հոգի մերժած են քուէարկել բողոքելու համար կուսակցութիւններու սիսթեմին դէմ: Չի վարանիր ըսելու թէ այդ ընտրութիւններուն մէջ, Թուրք ժողովուրդը սխալեցաւ ինչպէս Գերմանացիները 1933–ին, երբ Հիթլերը ընտրեցին: Ժողովուրդները կրնան ծայրայեղութիւններու երթալ յուսահատութենէ, երբ անարդարութիւն կը տիրէ: Փրկութիւնը կը տեսնէ երկրին ժողովրդավարականացման մէջ եւ մինչ այդ, կը գրէ թէ պէտք է կզզիացնել իսլամականները, քաղաքական ոչ մէկ նեցուկ բերել անոնց: Նոյն Թերթին, քովի էջին վրայ, ուրիշ Թուրք մը տարբեր բան կ'ըսէ: Տէնիզ Պայքալ, նախկին նախարար, կոչ կ'ընէ ՝Մեզ յուսախաբ մի ընէք: Չի վարանիր ըսելու. – «Վերջնական Թուական մը չտալ բանակցութեանց սկիզբին համար, քաղաքական մեծ սխալ մը կ'ըլլայ, անդարմանելի»: Դեռ կը շեշտէ. – «Ողբերգական սխալ մը կ'ըլլայ անորոշութեան մշուշին մէջ Թողուլ ժողովուրդ մը եւ իրեն հետ Եւրոպայի ապագան»...:

Այս յօդուածին կողքին կայ նամականին եւ մէկ նամակ, որու խորագիրն է՝ «Ճանչնալ ցեղասպանութիւնը» եւ կը կրէ Ֆրէտէրիք Հայկայի ստորագրութիւնը: Ան կ'ըսէ թէ, որպէս Թոռը Աուշվից տեղահանուած եւ բնաջնջուած Հրեայի, կը գտնէ որ զուգահեռ մը կայ յետ պատերազմեան Գերմանիոյ եւ այսօրուան Թուրքիոյ միջեւ: Գերմանացիք կրցան մաս կազմել Եւրոպական Միութիւնը կառուցանողներուն, որովհետեւ նախապէս ընդունած էին Նացիական վարչակարգի ոճիրները: Նոյնը պէտք է ըլլայ Թուրքիոյ համար: Մեր ղեկավարները չեն կրնար լուռ մնալ այս հարցին շուրջ: 1915–էն 1919 Օսմանեան կայսրութեան մէջ բնաջնջուած մէկուկէս միլիոն Հայերու յիշողութիւնը պէտք չէ եւ չի կրնար անտեսուիլ: Թուրքիայէն Եւրոպական Միութեան պահանջած ժողովրդավար կայունութիւնը չի կրնար ձեռք ձգուիլ առանց իր անցեալին ճանաչման, այսինքն իր պատասխանատուութիւնը Հայոց ցեղասպանութեան կազմակերպութեան մէջ, յանուն յիշողութեան արդար եւ օրինաւոր պարտականութեան մը:

«Լիպերասիոն» այլ էջի մը վրայ, զոր խորագրած է. – «Թրքական բարենորոգումներու եւրոպական ջնարակը», կը գրէ թէ Եւրոպական Միութեան ճնշումին տակ քուէարկուած օրէնքները չեն գործադրուիր, համապատասխան հրովարտակները հրապարակուած չըլլալով: Քրտերէնի ուսուցման հարցը լաւագոյն օրինակներէն մէկն է: Դասաւանդելու համար, վկայական մը պէտք է, բայց, այդ վկայականը տուող չկայ: Քիւրտերու դէմ հալածանքները կը շարունակուին: Անցեալ տարի Արտահանէն Քիւրտ մը հետապնդուած է, որովհետեւ աղջկանը անունը Պերիվան (Հովուհի) դրած էր:

Հաւանական կը նկատուէր որ Թուական մը Թուական տրուի Գոփընհակըն, այսինքն ընդունուի Ֆրանքօ-գերման առաջարկը, որպէսզի բանակցութիւնները սկսին 2005–ին:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը Սէզէր վարչապետ Կիւլի, եւ Սպայակոյտի նախագահ Էօզքէօքի հետ հանդիպումի մը ընթացքին ըսած է թէ եթէ իրենց անդամակցութեան փափաքը չկատարուի շնորհակալութիւն կը յայտնեն եւ իրենց տեղը կը վերադառնան, բայց հարկաւոր հակազդեցութիւնն ալ կ'ունենան իրենց հոգին ցաւցնողներուն հանդէպ: Այդ հակազդեցութիւնը ան բացատրած է Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ որոշուելիք ընթացքով: Եթէ երկու երկիրները շարունակեն Թուրքիոյ դէմ իրենց կեցուածքին մէջ յամառիլ, զինուորական կամ ոչ, որեւէ ապրանքի գնում պիտի չկատարուի անոնցմէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 10 / 11)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՆԴԱՄ Է ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ

Առեւտուրի համաշխարհային կազմակերպութեան Ժընեւի մէջ Դեկտեմբեր 10–ի նիստին պաշտօնականացած է Հայաստանի անդամակցութիւնը: Փաստաթուղթերը ստորագրած է առեւտուրի եւ տնտեսական զարգացման նախարար Կարէն Ճշմարիտեան: Այս անդամակցութիւնը կարեւոր է անով որ կը խթանէ արտասահմանեան ներդրումները: Անոնց տէրերուն վստահութիւն կը ներշնչէ որ համաշխարհային այդ կառոյցին անդամ երկիր որպէս Հայաստան ներդրումներու համար ունի հաստատուն, միջազգային կարգի օրէնսդրութեան համապատասխան բարենպաստ պայմաններ:

Հայաստանի արդիւնաբերողներու եւ գործարարներու միութեան նախագահ Ա. Ղազարեան որ Հայաստանի պատուիրակութեան մաս կազմած է, գոհունակութիւն յայտնած է գլխաւորաբար այն պատճառով որ նման անդամակցութիւն կարելի կը դարձնէ հայկական ապրանքներու արտածումը: Այլ խօսքով՝ Հայաստանի առջեւ կը բացուի 5 միլիառ տոլարի շուկայ մը:

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՊԱՊԻՆ ՀԵՏ

«Մարմարա», Դեկտեմբեր 10–ին հետեւեալ լուրը կուտար. –

Անատոլու գործակալութիւնը Վատիկանէն արձագանգ կը հանդիսանայ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքին եւ Պապին հանդիպման, որ կայացած է Դեկտ. 9–ին առաւօտեան, Պապին ընդունելութեան սենեակին մէջ: Սրբազան Քահանայապետը, Յովհաննէս Պօղոս Բ., ընդունած է Հայոց Պատրիարքը եւ, անդրադառնալով Պատրիարքին շրջապտոյտին, ըսած է՝ «Գիտեմ որ Թուրքիա կ'ուզէ անդամակցիլ Եւրոմիութեան: Եւրոպա արդէն ունի հրէական – քրիստոնէական անցեալ մը: Թուրքիան ալ անոր մէջ է: Նախկին Քրիստոնէութեան տարածման շրջագծին մէջ Թուրքիան ալ կար: Ես առատութիւն ու բարգաւաճում կը մաղթեմ Թուրքիոյ եւ կ'առաքեմ իմ օրհնութիւնները»:

Անատոլու գործակալութիւնը, արձագանգելով Պատրիարքին խօսքերուն, դիտել կու տայ որ Պապը բնաւ Եւրոմիութեան մասին չէ խօսած, քանի որ այնկա կը նկատէր փափկավարական այցելութիւն մը:

Պատրիարքին կարծիքն այն է որ սխալ են այն պնդումները ըստ որոնց Վատիկան դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ կարեւոր ալ դեր կը կատարէ Թուրքիոյ նկատմամբ ցուցաբերուած մերժողական կեցուածքին մէջ: Պատասխանելով լրագրողի մը հարցումին, Պատրիարքը յայտնած է թէ տեսակցած է նաեւ Միջեկեղեցական Երկխօսութեան Յանձնաժողովի նախագահ կարդինալ Գասփէրի հետ: Ո՛չ ան, ո՛չ ալ Պապը իր վրայ բնաւ չեն թողած այն տպաւորութիւնը թէ իրենք կը հակառակին Թուրքիոյ անդամակցութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ իսլամականներու մէկ մասը վրդոված է Սարքոզիի Դեկտ. 9–ի կատարած յայտարարութենէն, ըստ որուն նոյն առաւօտ համաձայնագիր մը ստորագրուած է իսլամ հոսանքներու հետ, որպէսզի մինչեւ տարեգլուխ պայմանները ստեղծուին մահմետական պաշտամունքի կազմակերպութիւն մը ոտքի հանելու համար: Կարեւոր հոսանքները կ'ըսեն թէ լուր չունին, Լիոնի մզկիթին տնօրէնը կ'առարկէ որ մեծ մզկիթները եւ հանգամանք ունեցողները նկատի չեն առած, Մարսէյլի մզկիթի պատասխանատուն ալ կ'ըսէ թէ մտահոգ է:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ճարպիկութեամբ իւրացուցած են («Մոնտ» չի վարանիր՝ Գողցած են խորագրելու) Պաղտատի 11.888 էջնոց տեղեկագիրը երկրին զինամթերքին մասին: Այս գործողութիւնը կատարուած է Ապահովութեան Խորհուրդի Գոլոմպիացի նախագահին հովանաւորութեամբ եւ չորս ուրիշ անդամներու, ի շարս որոնց Ֆրանսա, մեղսակցութեամբ: Այդպէս պէտք չէ ըլլար, բայց, Ուաշինկթըն չէ ուզած սպասել, որ իրեն յանձնուի Նիւ – Եորքի մասնագէտներու ընթերցումէն ետք (անոնք պէտք է նախ «մաքրէին») եւ տէր դարձած է ամբողջական բնագրին: Հոլտ–ըփ մը չէ, այլ պարզապէս ճնշումի մը արդիւնքը: ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարը հեռաձայնած է Գոլոմպիոյ իր պաշտօնակիցին, որ իր կարգին հրահանգ տուած է Ապահովութեան Խորհուրդի հերթական գոլոմպիացի նախագահին: Գոլոմպիա, անկայուն երկիր մըն է որ կ'օգտուի ամերիկեան զինուորական օժանդակութեան 3–րդ պիւտճէէն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգային Ժողովին Սահմանադրական հարցերու յանձնաժողովը ընդունած է փոփոխութիւններու առաջարկը, որուն շնորհիւ վերջին ընտրութեան յաղթական կուսակցութեան ղեկավարին երեսփոխանութեան արգելքը կը վերնայ: Սահմանադրութեան մէջ նախապէս նշուած էր թէ «գաղափարական, կամ անիշխանական արարքներ»ու մասնակից անձեր չեն կրնար երեսփոխան ընտրուիլ. կատարուած փոփոխութեամբ արգելքը ի զօրու կ'ըլլայ միայն «ահաբեկչական արարք»ներու մասնակցողներուն համար: Այս կարգադրութեամբ Ռ. Էրտողան պիտի կրնայ Սղերդի մէջ վերստին կատարուելիք ընտրութեան Թեկնածու ըլլալ, ընտրուիլ ու գրաւել վարչապետի աթոռը:

ՄԵՆՔ ԵՒ ՄԵՐ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ...

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եւ այդ «պետոների բարոյականութիւնը», որ, անշուշտ, Հայ հասարակութեան դրեթէ բոլոր խաւերի համար կողմնորոշում դարձած համապարփակ սինիզմ—ն է, պետական – պաշտօնական հաստատում ստացաւ մէկ ամբողջ տարի անընդմէջ «տօնակատարելով», մեր նախնիների քրիստոնէական դարձի 1700—ամեակը:

Մեր նախնիների՛, բայց ո՛չ թէ մեր:

Մենք մնացինք անաստուած եւ շարունակում ենք մերժել ամենայն արժէք, որպիսին մշակուել, յղկուել, մեր ապրելակերպի համար միս ու արիւն էր դարձել քրիստոնէական մշակոյթի շնորհիւ:

Աթէիստական հարկադրանքով մեզ ներշնչեցին մերժել այն ամէնը, ինչը մարդկային ու ազգային էութիւն էր: Մերժուեցին ազգային աւանդութիւնները, ազգային պատմութիւնը, ազգային լեզուն, մերժուեցին պատմական յուշարձանները, երկիւղածութիւնը բնութեան նկատմամբ, եւ արժէքները մերժելու, ոչնչացնելու եւ պղծելու հետեւանքը եղաւ այսօրուայ հոգեզրկութիւնը, տգիտութիւնը եւ բարոյալքուածութիւնը, որ սովետական մղձաւանջի տխուր ժառանգութիւնն է:

Այդ տխուր ժառանգութեան մէջ իր բացառիկ տեղն ու դերակատարութիւնը ունի սովետական մարդուն բնորոշող երկերեսանիութիւնը, որ շարունակում է հոգատարութեամբ պահպանուել Հայ հասարակութեան բոլոր խաւերի մէջ:

Եկեղեցին պայթեցնելն ու տեղը դպրոց կառուցելը այդ բացառիկ երկերեսանութեան դրսեւորումներից էր երէկ:

Այսօր նոյն երկերեսանութեան դրսեւորումն է Հայաստանի իշխանութիւնների պաշտօնական կարծիքը, որ Փարիզի մէջ արտայայտուեց կառավարութեան ներկայացուցիչի յայտարարութեամբ, թէ՝ «Հայաստանի ներկայ պայմանների մէջ հրատապ չէ լեզուական հարցը»:

Քանի որ Հաւատն ու Լեզուն մշտնջենաւոր այն անվերապահ արժէքներն են, որոնց պահպանութեամբ է պայմանաւորուած Հայի Ինքնութիւնը, ապա Հաւատը փողոցային շուրի նիւթ դարձնելը եւ Լեզուն էլ որպէս անտեղի ու աւելորդ «հարց» ներկայացնելը ուրիշ ոչինչ չի նշանակում, քան այն, որ ազգային ճակատագիրը տնօրինելու են եկած հայ մշակոյթի ու պատմութեան հետ որեւէ ընդհանուր եզր չունեցող մուտագենները՝ պարձուորածինները:

... Սուրբ Խաչը փրկուել էր այն բանի շնորհիւ, որ ազնիւ մարդկանց ջանքերով, բարոյական մարդկանց «խորամանկութեամբ» (առանց որի անհնար էր բարի գործ անել մղձաւանջային այդ տարիներին) Սուրբ Խաչ վանքի մէջ որոշուեց ստեղծել ռուս — հայկական «բարեկամութեան» տուն: Այս եզրը ժամանակին ստացել էր մոգական ուժ եւ եթէ «բարեկամութեան» ծածկոյթի տակ ձգտում էին շուտափոյթ իրականացնել ազգերի ձուլումն ու «սովետական ժողովուրդ» ստեղծելու գործը, ապա լինում էին դէպքեր, որ նոյն բառեզրի շնորհիւ, ինչպէս Սուրբ Խաչ վանքի պարագային, բարբարոսների ձեռքից փրկւում էր պատմա — մշակութային արժէքը:

Սուրբ Խաչը օտարի հողի վրայ էր: Եւ Խոջիվանքը օտարի հողի վրայ էր:

Իսկ իմ ոտքերի տակ պապենական հողի դրկտուած մի պատառն էր՝ իմ քաղաքը: Անթէքյին հողը ուժ էր տալիս:

Իմ հողն ինձ ուժաթափ էր անում, քանի որ քաղաքն էր փախչում ոտքերիս տակից: Հաւատն էր այլասերում: Լեզուն էր նահանջում եւ սկսւում էր չարչարանքը: Իսկապէս, ովքե՞ր են Հայի թշնամիները...

Հայն իր արմատներից «բարեկամաբար» կտրող եւ գաղութային դերութեան մէջ պահող Մոսկուա՞ն... Մոսկուայի բրածոնե՞րը, որոնց բոլորի ձեռքերն էլ աղտոտ են ու արիւնոտ... Քանի որ այդ ձեռքերով էր, որ Մոսկուան ըլկեց Հայի լեզուն, ջնջեց Հայի յիշողութիւնը, պղծեց Հայի Հաւատը...

ՄԵՐ ԳՈՒՆԱԶԱՐԴ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ես գլխիկոր քայլում էի վանքի տարածքով, յետոյ իջայ դէպի գետակը կանգնեցի կորամէջք փոքրիկ կամրջին պատկերացրեցի, թէ ի՛նչ հրաշալի բնութեան մի անկիւն է եղել այստեղ ժամանակին, եւ մտածեցի, թէ ի՛նչ բախտաւորութիւն է, որ գոնէ «բարեկամութեան» ցուցքով հնարաւոր է եղել փրկել մեր ազգային ընտիր գործիչների շիրիմները:

Իսկ ո՞վ կարող է ինձ ասել, թէ այսուհետեւ ի՛նչ ճակատագիր է սպասում մեր յիշատակներին, որոնք սփռուած են երբեմնի մի երկրով, որտեղ բարոյականութեանը փոխարինել է լպրշութիւնը, հաւատին անաստուածութիւնը, ճշմարտութեանը՝ խաբէութիւնն ու կեղծիքը:

Չէ, այնպէս էլ ինձ չյաջողուեց երբեմնի չնաշխարհիկ քաղաքի մէջ, որ Նոր Նախիջեւանն էր, իսկ այժմ՝ սովետական սոցիալիստական թշուառ մի քաղաքի նոյնքան թշուառ՝ Պրոլետարական կոչուող շրջանը, հաղորդակցուել 1866 թուականի ապրիլեան այն օրերին, երբ ոչ միայն համաքաղաքացիները, այլեւ ամբողջ հայութիւնն էր սգում Միքայէլ Նալբանդեանի նահատակութիւնը:

... Ես չգիտեմ, թէ մեզնից հարիւր տարի յետոյ եկողները ինչպէս են դատելու մեզ: Ես չգիտեմ, թէ մեզնից հարիւր տարի յետոյ եկողները մեզ տեսնելու են 1988—ի՞ մէջ, թէ՞ յիշելու են, որ 1993-ի դժնդակ խաւարի եւ լրատուական քաղցի պայմանների մէջ մարդիկ դարձան խոհանոցային խաւարասէր բլոճներ, որոնք նոյնիսկ հացի փշրանքների համար իրենց մութ ճեղքերից դուրս էին գալիս միայն գիշերով: Կամ թերեւս 2001—ի՞ն... Երբ ազգային մեր ողբերգութիւնը փորձեցին քօղարկել տեւական, անվերջանալի եւ անպայման անհեթեթ «տօնակատարութիւններով», որոնք յիշեցնում էին գերմանական հազարամեայ ռայխի եւ սովետական զանգուածային ցուցքերը: Ես չեմ ուզում ասել, թէ փողոցային ու հրապարակային «երջանիկ կեանքի» երեւանեան բեմադրութիւնները ունէին ֆաշական կամ կոմունիստական խորք: Ո՛չ ... Որքան էլ նման, բայց այդ ցուցքերը աւելի շուտ «պոտեմկինեան գիւղերն» էին: Յիշում էք... Գեներալ — ֆելդմարշալ եւ Տաւրիկեան իշխան Գրիգորի Պոտեմկինը, որ միաժամանակ Մեծն Եկատերինայի ֆավորիտն էր, Պետերբուրգից մինչեւ Ղրիմ տանող ճանապարհների երկու կողմերին բարեկեցիկ գիւղերի թատերական պատկերազարդ վահանակներ էր կանգնեցրել, որպէսզի կայսրութեան նուաճած նոր տարածքները տեսնելու համար կառքով ուղեւորութեան ելած թագուհու աչքերը շոյուեն՝ Ռուսաստանի պատկերազարդուած տեսքով, որի յետեւին թշուառ ու աղքատ գիւղերն էին:

Բայց ո՞ւմ աչքերն էին շոյուելու 2001—ի տօնակատարութիւններին...

Դժուար է նաեւ կռահել, թէ մեզնից հարիւր տարի յետոյ եկողները չե՞ն հասկանալու արդեօք մի ճշմարտութիւն, որ մեր պատառմտութեամբ ու տգիտութեամբ պայմանաւորուած մարտնչող մեծամտութեան հետեւանքով փաստօրէն համաձայնեցինք ազգակործան այն գաղափարին, թէ Հայերի մէջ Նեռ չի ծնուել, չի ծնւում եւ չի ծնուի...

Եւ սա այն դէպքում, երբ Նեռի իշխանութիւնը շարունակւում է իր խրախճանքը աւերակուած Հայաստանի մէջ:

ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԻՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Մենք փաստօրէն ընդունեցինք պատմութիւնը որպէս կենսափորձ արհամարհելու եւ մերժելու տարբերակը...

Եւ մոռացանք մեր միակ թշնամուն... Նրան, ում յաջողուել է պատմութեան շրջադարձային ու ճակատագրական ժամանակներին փշրել ցեղի ողնաշարը: Մոռացանք, ինչն արդէն իսկ զգուշացրել էին.

Խաչատուր Աբովեանը՝ «Ես պիտի տուն ու հայրենիք թողնեմ եւ ուրիշը փնտռեմ»:

Ստեփանոս Նազարեանը՝ «Հայերի ամենամեծ ու արիւնարբու թշնամիները հէնց իրենք՝ Հայերն են»:

Ստեփան Ոսկանը՝ «Հայերուն առաջին թշնամին Հայե՛րն են»:

Միքայէլ Նալբանդեանը՝ «Գրիչս պիտի կոտրեմ ու ձգեմ. միւս անգամ Հայոց ազգի անունը տուած ժամանակները եւս պիտի սիրտս խառնուի ու փսխելի՞ս գայ»:

ԱՆԿԱՆԳԱՌ ՀՈԼՈՎՈՅԹ

Անշուշտ, ռուս — սովետական գաղութարարներից բացի մի թշնամի էլ է ունեցել Հայը:

Բայց ժամանակների ծալքերի տակ թաքնուած նախանցեալ՝ 19 —րդ դարից ականջիս է հասնում նաեւ Արփիար Արփիարեանի ձայնը.

«Մեր Հայուն մեզի ըրածները ա՛լ Տաճիկին ըրածները մոռցնել կուտան»:

Փարիզ

ՀԱՅ-ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐ. ԱԶՆՈՒԱԿԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ ԽՆԱՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ Ս. ՓԱՆԹԱԼԷՈՆԻ ՆՇԽԱՐՆԵՐՈՒՆ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒՄԸ

Թուրքերու կողմէ 1453—ին Պոլսոյ գրաւումէն ետք հոնկէ խոյս տուող քանի մը Հայեր նոյն տարուան վերջաւորութեան Փորթուկալ հասնելով Տուրոյի նաւահանգիստը ցամաք ելան: Անոնք իրենց հետ ունէին Սուրբ Փանթալէոնի նշխարները: Ս. Փանթալէոն նահատակուած էր 305—ին, Նիկոմիդիոյ մէջ. կարգ մը աւանդներու համաձայն անոր գերեզմանը Կիլիկիոյ Միսիս քաղաքին մէջ կը գտնուէր, բայց նշխարները Պոլսոյ մէջ պահուած էին: Փորթուկալ հասնող Հայերուն արտօնութիւն տրուեցաւ Միրակայա ուղղուելու, ուր անոնք մասունքները տեղւոյն Սուրբ Փետրո եկեղեցիին յանձնեցին: Հայ գաղթականները Միրակայայի մէջ բնակութիւն հաստատեցին. անոնց բնակած փողոցը այնուհետեւ կոչուեցաւ Արմենիա, եւ մինչեւ հիմա ալ նոյն անունով կը կոչուի. նոյն փողոցի շարունակութեան վրայ կը գտնուի Սուրբ Փետրո միջնադարեան եկեղեցին, որ վերակառուցուած է 1672—էն 1680—ական տարիներուն: Հայ գաղթականները նաեւ իրենց համար փուռ շինեցին Սիտրալ փողոցին վրայ:

Յետագային, Փորթոյի եպիսկոպոս Տիեկօ տէ Սուզայի որոշումով 1499 Դեկտեմբեր 12—ին Ս. Փանթալէոնի նշխարները Միրակայայի Ս. Փետրո եկեղեցիէն հանուեցան եւ Փորթոյի Մայր եկեղեցիին մէջ ամփոփուեցան, որմէ ետք Ս. Փանթալէոն Փորթոյի պաշտպան սուրբը հռչակուեցաւ:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼՑԻ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԱՄՈՒԹԻՒՆ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Փորթուկալ, իբրեւ հզօր պետութիւն, իր ազդեցութիւնը սկսաւ տարածել դէպի Հիւսիսային — Ափրիկէ. Աֆոնսօ Ե. 1458—ին գրաւեց Ալքասար Սեկուիրը, 1471—ին՝ Արսիլան եւ վերջնականապէս նուաճեց Թանժէրը. ստացաւ ափրիկեցի տիտղոսը, կոչուելով Աֆոնսօ օ Աֆրիքանօ:

Նոյն ժամանակ փորթուկալցի ազնուականներ աշխատեցան Արեւելքի իշխանական կամ արքայական տուներու ներկայացուցիչներու հետ խնամութիւններ հաստատել եւ քաղաքական ամուսնութիւններու միջոցով ազդեցութեան գօտիներ ստեղծել եւ տիրոյթներ նուաճել Միջերկրականի արեւելեան ափերուն:

Ֆրանք աւատական ամէնէն մեծ ու հզօր տուներէն Լուսինեանները, որոնք Ֆրանսայի արեւմտեան Փուաթու երկրամասէն Լա Մարշի եւ Անկուլէմի կոմսերն էին, խաչակրական արշաւանքներուն գործօն մասնակցութիւն բերած եւ Երուսաղէմի, Կիլիկիոյ ու Կիպրոսի գահերուն տիրացած էին (անոնք իրենց վերջին գահը՝ Կիպրոսի թագաւորութիւնը կորսնցուցին 1475—ին, երբ Վենետիկցիք գրաւեցին կղզին): Լուսինեաններ խնամիական կապեր ունէին հայ ազնուական տուներու հետ եւ Կիլիկիոյ թագաւորութեան անկումէն ետք Կիպրոսի թագաւորները իրենց կցած էին Հայաստանի թագաւոր եւ Հայաստանի մարաջախտ տիտղոսները (Լուսինեաններ Կիլիկիոյ մէջ իբրեւ սեփականութիւն մինչեւ 1458 պահած էին Կոռիկոսը): Լուսինեաններու հետ խնամիական կապերով փորթուկալցի կարգ մը իշխաններ տիրացան անոնց տիտղոսներուն ու տիրոյթներուն:

Վասքօ Ժիլ Մոնիշ, որ Փորթուկալի մեծ աւատապետներէն էր, ամուսնացաւ Ֆապիւս տը Լուսինեանի դուստր՝ Էլէանորի հետ: Լուսինեաններուն հետ խնամիանալով՝ Մոնիշներ իրենց անուան կցեցին Լուսինեան անունը, վերակոչուելով Մոնիշ տը Լուսինեան: Էլէանոր իր մէջ հայկական արիւն կը կրէր եւ հօրը մեծ մօր կողմէն Հեթումեաններու տան ժառանգորդներէն կը նկատուէր: Նշենք, որ անոնց սերունդներէն ներկայիս ալ կան Փորթուկալի մէջ եւ մարքիզ տը Սան Փայօ (Սան փայօ) տիտղոսը կը կրեն:

Իսկ Փորթուկալ — Քուիմպրայի իշխան Ժուան, որ մտերիմն էր Վասքօ Ժիլ Մոնիշի, 1456—ին ամուսնացաւ Կիպրոսի Ժան Բ. թագաւորին խորթ եղբօր՝ Ֆապլիւսի դստեր՝ Շարլոթի հետ: Այս ամուսնութեան շնորհիւ իշխան Ժուան ձեռք ձգեց նաեւ Անտիոքի իշխանութիւնը, բայց յաջորդ տարին մահացաւ, հաւանաբար զոհ երթալով Լատիններու եւ Յոյներու մրցակցութեան: Շարլոթ, ժառանգելով Կիպրոսի թագաւորութիւնը, երկրորդ անգամ ամուսնացաւ Լուի տը Սաւուայի հետ, եւ այսպէսով Կիպրոսի եւ Հայաստանի թագաւորի տիտղոսները եւ զինանշանները անցան Սաւուայի տան. յետագային Սաւուաներ ձեռք ձգեցին Իտալիոյ թագաւորութիւնը, եւ Իտալիոյ թագաւորները մինչեւ 1946 իրենց տիտղոսներու շարքին կը կրէին նաեւ Հայաստանի թագաւոր տիտղոսը:

ՖԼՈՐԱՆՍԻ ՍԱՆ ՄԻՆԻԱԹՕ ՏԱՃԱՐԸ ՍՐԲԱՎԱՅՐ՝ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼՑԻՆԵՐՈՒ

Բարսեղեան ուխտէն հայ կրօնաւորներ Կիլիկիոյ Սեւ Լեռէն Իտալիա փախուստ տուած էին հալածանքներու պատճառով, ուր անոնք վանքեր եւ եկեղեցիներ կառուցեցին: Անոնցմէ Ս. Մինաս, որ Լատիններուն մօտ ճանչցուեցաւ Սան Մինիաթուս կամ Սան Մինիաթօ անունով, հռչակաւոր դարձաւ իբրեւ հաւատքի մեծ սուրբ եւ անոր պաշտամունքը ընդհանրացաւ Իտալիոյ, Հայաստանի, Փոքր Ասիոյ եւ Երուսաղէմի մէջ, եւ ամէնուրեք անոր անունով եկեղեցիներ ու մատուռներ կառուցուեցան: Ս. Մինասի նուիրուած հայերէն աղօթքներ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԽԱՆ'ՑԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 29–ին, Տիափազոն տ'Օռ երաժշտական կազմակերպութիւնը, որ հիմնուած է ի յարգանս փրոֆէսէօր Միհէնտխեանի իր թոռան՝ Ալիս Զամչիկ – Սերոբեանի կողմէ, «Մեսենա 2000» մրցումէն Եան'ց գլխօվ ընդունուած է 26 արուեստագէտներ որոնց գործերը մեծ հետաքրքրութիւն առեղծած են այցելուներու մօտ։ Բացումին առթիւ, ճաշ մը տեղի ունեցած է ջերմ եւ բազմազգ մթնոլորտի մը մէջ։

ՇՔԱՆՇԱՆ ԺԱՆ ԱՅԱՆԵԱՆԻ

Ֆրանսական Կաճառի Պատմութեան եւ Ընկերաբանութեան ճիւղին Կիզօ մրցանակին պրոնզեկայ մետալը շնորհուած է Ժան Այանեանի իր «Le Kemp, une enfance intra muros» հատորին համար։

եւ չարականներ գրուած են, որոնց մէջ անոր տրուած էր Էքսփետիթուս տիտղոսը, որ փութաջան օգնական կը նշանակէ։

Փորթուկալի կարտինալ Տոն Ժեմ, եղբայրը Փորթուկալ – Քուամպրայի թագաւոր Տոն Ժուանի, վախճանեցաւ 1459–ին եւ թաղուեցաւ Ֆլորանսի Սան Մինիաթօ ալ Մոնթէ տաճարին մէջ. անոր նուիրուած մատրան վրայ փորագրըւած զինանշաններուն մէջ կայ եղբօր՝ Տոն Ժուան տը Քուամպրայի զինանշանը, որ համադրումն է Կիլիկիոյ, Կիպրոսի եւ Լուսինեաններու զինանշաններուն։

Սան Մինիաթօ ալ Մոնթէ տաճարը Հայերու եւ Փորթուկալցիներու համար ուխտատեղիի վերածուեցաւ. Հայեր հոն ուխտի կ'երթային Ս. Մինասի, իսկ փորթուկալցիք՝ Տոն Ժեմի։

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ ՈՂՋԱԿԷԶԻ ՅՈՒՇԱՔԱՐ

Դեկտեմբեր 5–ին Երեւանի Շրջանային զբօսայգիին մէջ վերաբացուած է Հրեաներու ողջակէզին յուշաքարը։ Ան նախապէս զետեղուած էր Վարդան Մամիկոնեանի արձանին մօտը, սակայն, այդ հողամասը այս տարի շինարարութեան յատկացուեցաւ։

Հայաստանի Հրէական Համայնքին նախագահը Ռիմա Վարժապետեան բացումին առիթով ելոյթ ունեցած եւ ըսած է թէ յուշաքարին ներկայ վայրը կը նախատեսուի վեցանկիւն աստղի ձեւով յուշարձան մը կառուցել. անոր հեղինակը երուսաղէմաբնակ Հրեայի մը հայուհի կինն է։ Յուշարձանը պիտի խորհրդանշէ այն հանգամանքը որ մարդկութիւնը ԻԱ. դար մտած է ահաբեկչութեան սպառնալիքը կրելով եւ Ի. դարու Ողջակէզն ու միւս ցեղասպանութիւնները մարդկութեան կը սպառնան նաեւ այս դարուն։

Ռիմա Վարժապետեանի տուեալներով համայնքը շուրջ հազար հոգիէ կը բաղկանայ, հիմնականին մէջ Երեւան կ'ապրին։

Ըսելով հանդերձ թէ «Երբ կը խօսինք Ողջակէզի դասերու մասին, նկատի ունինք ցեղասպանութեան ընդհանուր երեւոյթը», աւելցուցած է. «Տայ Աստուած որ գայ օրը երբ որոշողներու առջեւ դրուին ցեղասպանութեան իրողութիւնը անհերքելի կերպով ապացուցող փաստաթուղթեր ու աշխարհը անկասկած կ'ընդունի Հայերու ցեղասպանութիւնը»։ Ռիմա Վարժապետեան շեշտած է թէ իր խօսքերը Հայաստանի հրեայ համայնքին նախագահին դիրքորոշումն են եւ ոչ թէ քաղաքական յայտարարութիւն։ Շեշտած է թէ չի կրնար ազդել Իսրայէլի որոշումներուն վրայ, սակայն ժողովրդական դիւանագիտութեան ճամբով իրենց գիտցածը կը փոխանցեն։

Իր համոզումով «Պէտք չէ այսօրուան քաղաքականութեան անկիւնաքարը ընել ցեղասպանութիւնը ճանչնալ – չճանչնալու հարցը։ Այսօր պէտք է հզօր Հայաստան ըլլայ, տնտեսական, մշակութային եւ միւս բոլոր առումներով»։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 29–ին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է ողբացեալ տոքթ. Պաղտասար Մանուէլեանի «Հետքեր եւ յուշեր» անունը կրող հատաքածոյին հրատարակութեան առթիւ։ Ներկայ եղած են իր երկու զաւակները՝ Ռուբէն եւ Տարօն (Նիւ – Եորքէն եւ Փարիզէն)։ Հանդիսութիւնը վարած է Պօղոս Զալկըճըօղլու։ Առաջին խօսք առնողը եղած է Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի հոգաբարձութեան անդամներէն՝ տոքթ. Մարտիրոս Ենիեօրկեան, որ ծանրացած է տոքթոր Մանուէլեանի կենսագրութեան վրայ։ Իրեն յաջորդած է կեդրոնականի տնօրէնուհի Սիլվա Գույումճեան – Մարկոսեան, որ խօսած է կեդրոնականի ուսուցիչ՝ Մանուէլեանի մասին, ապա, «Մարմարա»յի փոխ – խմբագրապետ՝ Մաքրուհի Պ. Յակոբեան ներկայացուցած է տոքթոր Մանուէլեանի դիմագիծը եւ հատուածներ կարդացած անոր թարգման արտասանուած դամբանականներէն։ Ելոյթ ունեցած է Ռոպէր Հատտէճեան, որ յուշ մը պատմած է իր առաջին հանդիպումէն տոքթոր Մանուէլեանի հետ եւ անդրադարձած նոր լոյս տեսած գիրքին, որ կը բերէ 60 տարուան անցեալի մը պատկերը։ Դըրուատած է նաեւ տոքթոր Մանուէլեանի բծախնդրութիւնը մայրենի լեզուի նըկատմամբ։ Վերջին խօսողը եղած է տոքթոր Վարդ Շիկահեր, որ կարեւոր դեր ունեցած է գիրքին պատրաստութեան մէջ։ Տոքթոր Մանուէլեանի զաւակներէն՝ Ռուբէն Մանուէլեան շնորհակալութիւն յայտնած է բոլոր անոնց որոնք օժանդակած են հատորին եւ ձեռնարկին պատրաստութեան։

ՆԷԱ ԶՄԻՌՆԻԻ (Աթէնք) Էսթիա հանդիսասրահին մէջ, Նոյեմբեր 8–ին, բացառիկ համերգ մը տեղի ունեցած է մասնակցութեամբ՝ «Հայաստանի փոքրիկ երգիչներ»ու 45 հոգինոց երգչախումբին, խմբավարութեամբ՝ Տիգրան Հեքեքեանի։ 12 – 16 տարեկան փոքրիկներ մեծ վայելք մը պատճառած են հանդիսականներուն։ Առաջին բաժինով ներկայացուած են հոգեւոր երգեր, երկրորդ բաժինով ալ զուարթ, ժողովրդական երգեր։

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹ՝ ԹԹՈՒԱԾԻՆ

Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ «բարեկամութեան կամուրջ» մը ձգելու նպատակով այս անգամ ալ երկու երկիրներու կիները գործի լծուած են, ըստ «Միլլիյէթ» օրաթերթին տեղեկատուութեան (Դեկտեմբեր 8)։ Ըստածը այն է որ որոշուած է միասին թերթ մը հրատարակել, անունը «Թթուածին» պիտի ըլլայ, որպէսզի կեանք տայ երկկողմանի յարաբերութիւններուն։ Նախաձեռնողները են երիտասարդ Թրքուհիներու այն խումբը եւ Հայաստանցի կիներ որոնք Մարտ 8–ին միասնաբար նշած էին կիներու օրը, Երեւանի մէջ։

Թերթին հրատարակութեան տնօրէնը պիտի ըլլայ Ներաստ Միութեան վարչութեան նախագահ, ընկերաբան Շուլէ Գըրըշարըյան, իսկ որպէս Հայաստանի պատասխանատու, կը տրուի Նարինէ Միրզոյեանի անունը որ նախագահն է «Կինը երկխօսութեան համար» կազմակերպութեան։ Թերթը եռամսեայ պիտի ըլլայ, 100 էջնոց, եռալեզու. հայերէն, թրքերէն եւ անգլերէն։ Պիտի վաճառուի ԱՄՆ–ու, Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Հայաստանի ու Թուրքիոյ մէջ։ Առաջին թիւին հրատարակութիւնը նախատեսուած է Մարտին։ Այդ թիւին համար հարցազրոյց մը նախատեսուած է ԱՄՆ–ու նախկին նախագահին կնոջ Հ. Գլինթընի հետ։

Թէ ինչ կը վերաբերի Սփիւռքին... թերթին հրատարակութեան Թուրք տնօրէնուհին ըսած է. «Խաղաղասէր բարեկամի մեր ձեռքը երկարեցինք։ Հայկական սփիւռքը ասկէ որքան ալ անհանգիստ ըլլայ, միասնական աշխատանքի սկսած ենք։ Առանց կարեւորութիւն տալու «Արարատ» ժապաւէնին եւ ուրիշ գործունէութիւններու, ձեռք ձեռքի պիտի տանք»։

«Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբը» քիչ մը շատ յիշեցնող նախաձեռնութեան մասին բաւական բան կը բացատրէ կարդալ որ ան կը վայելէ զօրակցութիւնը Ուաշինկթընէն Համալսարանական «Կլոպալ պալիս» կեդրոնին...։

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Ինչպէ՞ս, ուրեմն, կարելի է փոխարինել։

– Աւելի դրական, աւելի շօշափելի, աւելի գործնական ձեւով մը։

– Արդեօք նիւթական փոխարինութեա՞ն մը կ'ակնարկէք։

– Կ'աղաչեմ, տիկի՛ն, պարզապէս զիս կը նախատէք եւ եթէ իրաւցնէ այդպիսի բան մը կ'անցընէք ձեր մտքէն, լաւ է, որ այլեւս չխօսինք այս խնդրին վրայ։

– Կը խնդրեմ, Մելքո՛ն էֆէնտի, ես երբեք ձեզ վիրաւորելու մտքով չըսի այս խօսքը, միայն թէ չեմ հասկնար, որ ի՛նչ տեսակ փոխարինութեան մասին կ'ակնարկէք։

– Շատ միամիտ ձեւանալ կ'ուզէք, բայց ընդհակառակը, ես կը տեսնեմ, որ այնքան միամիտ կին մը չէք եւ թէ կեանքի փորձառութիւնը ունիք։

Խօսակցութիւնը այս ձեւով շարունակուեցաւ, մինչեւ որ տիկին Լիւսի բարեհաճեցաւ հասկնալ, ինչ որ վաճառականը ըսել կ'ուզէր։

Ժամ մը ետքը Մելքոն էֆէնտի կը մեկնէր յաղթականօրէն՝ ամէն աջակցութիւն խոստանալով իր գեղանի պաշտպանեալին։

Երբ վաճառականը մեկնեցաւ, տիկին Լիւսի նոր արդուզարդ մը ըրաւ եւ գնաց գտնելու իր հազարապետը, որուն հետ ժամադիր եղած էին ծանօթ ճաշարան – զարեջրատունը։

Քանի մը օր ետքը Տիրան կուգար կը գտնէր իր բարեկամուհին։

Երիտասարդին դէմքը ուրախութենէ կը ճառագայթէր։

– Վաղը բացումը տեղի կ'ունենայ, – գոչեց Լիւսին համբուրելով։

– Ի՞նչ բացում։

– Զարմանալի՛ հարցում, խաղարանին բացումը, քլիւպին, մե՛ծ, նշանաւոր քլիւպին բացումը, բոլոր ծանօթ անձնաւորութիւնները ներկայ պիտի գտնուին. նախարարներ, զինուորականներ, հարուստ վաճառականներ, բարձր պաշտօնեաներ...

– Աչքդ լոյս, ուրեմն։

– Ամենուս ալ աչքը լոյս... տարիէ մը հարուստ պիտի ըլլամ... պատրաստուէ՛, որ վաղը իրիկուան ներկայ գտնուիս։

– Պատրաստ եմ։

– Պէտք է տէքոլթէ հագուիս։

– Ինչո՞ւ համար։

– Այնպէս որոշուած է, բոլոր կիները տէքոլթէ պիտի գան։

– Ուրիշ կիներ ա՞լ կան ուրեմն։

– Բերայի բոլոր գեղեցիկ կիները։

– Այն ատեն ես աւելորդ եմ։

– Ընդհակառակը, դուն պիտի ըլլաս հանդէսին թագուհին... Նայէ՛, որ հազարապետդ միասին բերես։

– Կ'աշխատիմ։

– Իր բարեկամներով։ Շամպանեան աղբիւրի պէս պիտի վազէ...

– Երաժշտութիւն ա՞լ կայ։

– Բնականաբար. պար, երաժշտութիւն, անակնկալներ, վերջապէս պարահանդէսի պէս բան մը։

– Ըսել է՝ գրօսալի գիշեր մը պիտի անցընենք։

– Առաւել քան գրօսալի... նայէ՛, որ հետդ եկողներուն գրպանները լեցուն ըլլան։

– Հոգ մի՛ ըներ, գերման սպաներուն քով դրամը չէ, որ կը պակսի։

Հետեւեալ գիշեր, արդարեւ, խիստ փայլուն կերպով տեղի ունեցաւ խաղարանին բացումը։ Սրահները լեցուած էին հոլանի ու գեղանի կիսաշխարհիկներով, որոնց մէջ ամէնէն աւելի կը փայլէր Լիւսի, որ յաղթական մուտք մը ըրաւ գերման հազարապետին թեւը մտած, մինչ իրենց կը հետեւէին ուրիշ մէկ քանի բարձրաստիճան սպաներ։

Բուն խաղարանը, շքեղօրէն կահաւորուած, պարսկական գորգերով զարդարուն խոշոր սրահ մը, արդէն լեցուած էր բօքէրի եւ պաքարայի սիրահարներով, որոնք հարիւրաւոր ոսկիներ կը շահէին ու կը կորսնցնէին, առանց ուշադրութիւն իսկ դարձնելու։

Վայրկեան մը Լիւսի եւս ուզեց պաքարայի մէջ իր բախտը փորձել եւ կէս ժամուան մէջ երկու հարիւր ոսկի շահելով՝ հեռացաւ սեղանին քովէն։

– Ինչպէ՞ս գտար մեր խաղարանը, – հարցուց Տիրան՝ իրեն մօտենալով։

– Սքանչելի, – պատասխանեց Լիւսի, – մանաւանդ որ բախտս փորձեցի եւ յաջողեցայ։

– Ինչպէ՞ս։

– Պաքարայէն երկու հարիւր ոսկի շահեցայ։

– Բայց գիտե՞ս որ, ըստ առածին, խաղի մէջ այդչափ յաջողութիւնը լաւ նշանակութիւն չունի։

– Արդեօք դո՞ւն ես զիս խաբողը։

– Ես կամ ուրիշներ։

– Ուրիշնե՞ր, ի՞նչ խօսք է այդ, քենէ զատ ո՞վ կրնայ զիս խաբել։

– Օրինակի համար հազարապետդ, որ քիչ մը առաջ Իրմային թեւը տեսայ։

– Իրա՞ւ կ'ըսես։

– Եւ թերեւս մինչեւ հիմա միասին կը պտըտին կոր։

– Ուրեմն երթամ հետապնդեմ զիրենք։

Եւ Լիւսի մէկ – երկու սրահներէ անցնելէ ետքը, արդարեւ, գերմանացի սպան գտաւ գեղանի կնոջ մը հետ նստած, մինչ շամպանեայի շիշ մը կը հանգչէր արծաթեայ ամանի մը ուսերուն վրայ։

Լիւսի հեռուէն նայուածք մը ուղղեց հազարապետին, որ իսկոյն ոտքի ելաւ եւ փութաց իր հոմանուհիին քով։

– Ինչո՞ւ այդպէս ծուռ կը նայիս ինծի, – ըսաւ գերմանը ժպտելով։

– Ո՞վ է այդ կինը, որուն հետ նստած ես, – հարցուց Լիւսի։

– Զարմանալի հարցում, բարեկամիս՝ Ֆօն Միւլլէրի բարեկամուհին է, ինք ներսի սրահը գնաց բախտը փորձելու եւ ինծի ըսաւ, որ պահ մը բարեկամուհիին քով մնամ։

Այս բացատրութիւնը գոհացուց գեղանի մանկամարդուհին, որ պատասխանեց.

– Այդ տարբեր, ես կարծեցի, թէ...

– Գիտեմ, թէ ինչ կարծեցիր, հեռուէն ուղղած նայուածքդ ամէն բան կ'ըսէր, բայց հիմա, որ հասկցար, թէ ինչ պարագաներու ներքեւ այս կինը իմ քովս կը գտնուի, կարծեմ կրնաս դուն ալ գալ եւ միասին նստիլ ու մէյմէկ շամպանեա խմել։

(Շար. 354)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14

Տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի ճգնաւորին եւ Մելիտինոյ եպիսկոպոսին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

CONFERENCE

«PRESENTATION DU FUTUR CENTRE SCIENTIFIQUE DE RECHERCHE AVANCEE EN ARMENIE»

avec
Patrick Soukiassian
Professeur à l'Université de Paris Sud/Orsay
Guy Le Lay
Professeur à l'Université de Provence
Jean Marc Layet
Professeur à l'Université de Provence
Directeur de l'UFR Sciences de la Matière
Vladimir Aroutiounian
Professeur et Membre de l'Académie des Sciences d'Arménie
GeorgesTerzian
Ingénieur de Recherche à l'Université de Provence

Lundi 16 décembre à 20 h 30
— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG** d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures
Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :
L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.
Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.
Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

ԼՈԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30–ին
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant :
transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration — 17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre (à respecter impérativement).

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 15 décembre à 9 heures 30

«CENTENAIRE DE LA CATHEDRALE ST. JEAN BAPTISTE»

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14–ին տօն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ:

ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 15, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ եւ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԵԱՆ պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար, նոյն ատեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլան եկեղեցւոյս ի կենդանի եղող բարերարներու եւ սատարողներու եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Ժամը 12·30–ին, ԿԱՐՊԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս վեհաշուք արարողութեան:

Ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Թափօր ժամը 11·15–ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 12–ին:

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris Ve

Exposition - Vente de tapis arméniens

contemporains des Ateliers **HEMAG'S**

Du vendredi 6 au dimanche 15 décembre, tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

— Entrée libre — Cocktail —

Métro: Cardinal Lemoine/Monge

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Այրի Տիկին Մարկօ Բարխեանէ եւ զաւակներէն՝ Ազնիւ եւ Մարգար 100 Եւրօ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Կորիւն Բարխեանի մահուան առիթով:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Մարկօ Բարխեան եւ զաւակներէն՝ Ազնիւ եւ Մարգար 100 Եւրօ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Կորիւն Բարխեանի մահուան առիթով:

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : Jivan KASPARIAN
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— PARIS : PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1er février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— LYON : BOURSE DU TRAVAIL — les 7 et 8 février
organisé par le collectif des associations lyonnaises au profit de l'école Markarian-Papazian

— MARSEILLE : LE DOME — 9 février

Locations : Palais des Sports: 0 825 038 039
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : C.B.A.F. : 01 53 34 18 18
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

LE COMITE DES DAMES DE LA CATHEDRALE ST JEAN-BAPTISTE DE PARIS
organise

LE REPAS TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE

Dimanche 22 décembre à 13h
Salle **«Nourhan Fringhian»**
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Réservation des places avant le 17 décembre
— Secrétariat de l'Eglise: 01.43.59.67.03
— Comité des Dames: 01.47.43.12.66
— Père Avédis Balekian: 01.46.62.01.29
Participation aux frais : 20 euros.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

EXPOSITION DE PEINTURE

des Elèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.

sous la direction de leur professeur KHATCHIG KAZANDJIAN

du 13 au 21 décembre (14h-19h)

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ESPOIR POUR L'ARMENIE
ET
MASTER MUSIC
présentent

NEW GOSPEL FAMILY

CONCERT DE BIENFAISANCE

au bénéfice du CENTRE MEDICAL POUR ENFANTS DE SPITAK

Samedi 14 Décembre à 20 heures 30

Palais des Arts et des Congrès (P.A.C.I.)
25, avenue Victor Cresson — Issy-les-Moulineaux

Prix des places : 15 euros: Adultes — 10 euros: Enfants, Etudiants.

Billeterie et renseignements :
— **Espoir pour l'Arménie**: Tél. : 01.47.36.02.50
— **P.A.C.I.**: Tél.: 01.46.42.70.91
— **www.newgospelfamily.com**

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 13
VENDREDI
13 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.578 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.578

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ՑՈՅՑԵՐԸ

ՓԱՐԻԶ

Հակառակ ցուրտին, Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 11, ժամը 18-էն սկսեալ շուրջ 1000 հոգի համախմբուած էին Ազգային Ժողովի շէնքին եռեւը, Փլաս Էտուար Էրիօ, բողոքելու համար Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան դէմ: Ցոյցը կազմակերպած էր Հայ Դատի Յանձնախումբը, զօրակցութեամբ Ֆրանսայի Հայկական Կազմակերպութիւններու Համակարգումի Կոմիտէին: Յաջորդաբար ելոյթ ունեցան, Հայ Դատի յանձնախումբի ատենապետ՝ Յարութ Մարտիրոսեան, յանուն Հ.Յ.Դ.-ի Մուրատ Փափազեան, ՌԱԿ-ի կողմէ Վարուժան Սիրապեան, երեսփոխան եւ Ֆրանքեւհայկական բարեկամութեան խումբի նախագահ՝ Ֆրանսուա Ռոշըպլուան, Վանվէի երեսփոխան Ֆիլիփ լը Վիլիէ, Արնուվիլի քաղաքապետ՝ Պ. Օվաս, երեսփոխան Ժ. Տավիտ, Հայկական Կազմակերպութեան Համակարգումի Կոմիտէի նախագահ՝ Արա Գրիգորեան եւ Ազգային Ժողովի փոխ-նախագահ Ռ. Սալ (Իւ-Տէ-էՖ) որ յայտնեց նաեւ թէ նախագահ ընտրուած է Ղարաբաղի համար ուսումնասիրութեան խումբի մը, եւ Փասքալ Ժուանօ: Բոլորն ալ իրենց ընդդիմութիւնը յայտնեցին Թուրքիոյ անդամակցութեան: Հաղորդուեցաւ որ յանուն ցուցարարներուն պատուիրակութիւն մը ընդունուած էր Արտաքին Նախարարութիւն եւ Ելիզէ: Այս առթիւ հրապարակուած էր բանաձեւ մը ուղղուած Գոփընհակընի վեհաժողովին մասնակցող պետական ղեկավարներուն եւ վարչապետներուն: Եւրոպայի զանազան երկիրներէ (Ֆրանսա, Գերմանիա, Պելժիա, Յունաստան, Հոլանտա, Զուիցերիա) աւելի քան 180 Հայկական կազմակերպութիւններ, հաստատութիւններ, թերթեր ստորագրած են այդ բանաձեւը, ուր կը յիշուին այն բոլոր պատճառները որոնք պէտք է արգելք ըլլան Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Այս ցոյցին առթիւ իրենց զօրակցութիւնը յայտնած էին նաեւ կարմիր խմբերը:

ԼԻՈՆ

Շուրջ 300 հոգի հաւաքուած են Ռոնի նահանգապետարանին առջեւ: Ֆրանսերէն խօսք առած է Ժիւլ Մարտիրոսեան, իսկ հայերէն Վազգէն Խաչիկեան, Մարթին Ռուա, Րաֆֆի Նիսանեան եւ Վահան Քեփէնէկեան: Պատուիրակութիւն մը ընդունուած է նահանգապետարանը նահանգապետին ներկայացուցիչի մը կողմէ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Նոյն օրը եւ նոյն ժամուն, ցոյց մըն ալ տեղի կ'ունենար Մարսէյլի նահանգապետարանին առջեւ, ուր համախմբուած էին քանի մը հարիւր հոգի: Յաջորդաբար խօսք առին Ժագ Ուլուսեան, Ֆրանք Օհաննէսեան, երեսփոխան Քրիսթոֆ Մաս, Թաղապետական խորհրդական Ժիլպէր Քէրքէրեան, Ժան-Փիէր Պէրպէրեան եւ 13 ու 14-րդ Թաղամասերու քաղաքապետ՝ Կարօ Յովսէփեան: Պատուիրակութիւն մը ընդունուեցաւ նահանգապետարանի նահանգապետին գլխասենեակի տնօրէնին կողմէ եւ բանաձեւ մը յանձնուեցաւ:

Մամուլը, Դեկտ. 12-ին, լայն արձագանգ կու տար, թղթակցութիւններուն նկարներ ալ կցելով: «Լա Փրովանս» կը խորագրէր՝ «Զօրակոչ Թուրքիոյ դէմ Եւրոպայի մէջ» եւ արձագանգներ կու տար ելոյթներէն: «Լա Մարսէյեզ» կը խորագրէր՝ «Թուրքիա պէտք է ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը» ու նաեւ կ'անդրադառնար ցոյցին ընթացքին եղած յայտարարութիւններուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԸՆԴԼԱՅՆՈՒՄԸ

1973-էն ի վեր, Եւրոպայի 5-րդ ընդլայնումն է որ պիտի կատարուի 2004 Մայիս 1-ին, մինչ այդ բանակցութիւններ պիտի տարուին այն տասը պետութիւններուն հետ, որոնք ընդունուեցան այսինքն՝ Կիպրոս, Էստոնիա, Հունգարիա, Լատվիա, Լիթուանիա, Մալթա, Լեհաստան, Սլովաքիա, Սլովենիա, Չեխիա:

Թուրքիոյ հարցը որպէս թեկնածու թեկնածութեան պիտի որոշուէր Գոփընհակընի վեհաժողովին: Մինչ այդ, մամուլը կը շարունակէր անդրադառնալ այն ընդդիմութեան որ կը տիրէ Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ: Դեկտ. 12-ին, «Լիպերասիոն» հարցազրոյց մը հրատարակած էր աշխարհագրագէտ՝ Ռոժէ Պրիւնէի հետ, որպէսզի ան ճշդէ Եւրոպայի մը սահմանները: Ան կ'ըսէ թէ աշխարհագրական գետնի վրայ Թուրքիա Եւրոպա եղած է, երբ իր կայսրութիւնը կ'ընդգրկէր Պալքանները, բայց, երկար ատեն է որ այլեւս այդպէս չէ: Թուրքիոյ ովեկոչած պատմական պատճառաբանութիւնները օրինական ոչինչ ունին: Կարելի՞ է ըսել որ Հունգարիա ասիական է, որովհետեւ իր բնակչութիւնը Կեդրոնական Ասիայէն եկած ժողովուրդներու ուղղակի ժառանգորդն է: — Ոչինչ կ'արգիլէ օր մը ընդունիլ Հայաստանը, որու ուզածն ալ այդ է...:

Ուաշինկթընի մէջ, Էրտողան սպառնացած է ԱՄՆ-ի միանալ (Ազատ փոխանակութեան գօտի Միացեալ-Նահանգներու, Գանատայի եւ Մեքսիքայի միջեւ) եթէ Եւրոպական Միութեան իրենց մուտքը խնդրոյ առարկայ ըլլայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՈՎԿԻԱՆՈՍԻՆ մէջ, Դեկտեմբեր 11-ին, սպանական պատերազմական նաւատորմը, ապաւինելով ամերիկեան սպասարկութեանց տեղեկութիւններուն, նաւաքննած են հիւսիսային կորէական նաւ մը, որ ինքնութեան դրօշակ չէր կրեր եւ զինամթերք կը փոխադրէր: Ամերիկացիներուն համար ահաբեկչութեան հետ կապ ունեցող հարց մըն էր եւ Սպանացիք ալ մաս կը կազմեն ահաբեկչութեան դէմ պայքարի գործողութեան: ԱՄՆ-ու հակակշռին տակ դրուելէ ետք, նաւը՝ Սօ Սան կրցաւ շարունակել իր ճամբան, երբ Եմէնի իշխանութիւնները յայտարարեցին որ ամբողջ զինամթերքը իրենց համար է, կառավարութեան եւ բանակին: Ուաշինկթըն անմիջապէս յայտարարեց թէ որեւէ հարց չկայ, Եմէն բարեկամ եւ զինակից երկիր մըն է: Պարզ է որ Ամերիկա չուզեր դէմ մարդ ըլլալ Եմէնի նման ռազմագիտական դիրք ունեցող երկրի մը հետ, նոյնիսկ եթէ ան, Ալ-Քաիտայի կողմնակից իսլամապաշտ խմբակներու ապաստան տըւած է իր երկրին հիւսիսային շրջանը: Մնաց որ, ամէնէն մտահոգիչը կը վերաբերի հիւսիսային-Կորէայի որ կատաբելագործուած եւ մեծաքանակ զէնք կ'արտադրէ, նաեւ քիմիական եւ հոն ոչ մէկ հակակշիռ կայ:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ կը սպառնան, ի հարկին, հիւլէական զէնք գործածել Իրաքի դէմ, եթէ իրենց հողամասը, զօրքը կամ իրենց զինակիցները թիրախ ըլլան զանգուածային բնաջնջումի զէնքերու: «Նիւ-Եորք Թայմզ» կը գրէ թէ կասկածելի երկիրներու ցանկը կը վերաբերի Իրանի, Սուրիոյ, Լիբիոյ եւ հիւսիսային Կորէայի:

ՇԻՐԱՔԻ նշանակած 12 հոգիէ բաղկացած յանձնախումբը, որ պիտի քննէր Հանրապետութեան նախագահին պաշտօնական կարգավիճակը, իր վճիռը արձակեց Դեկտեմբեր 12-ին եւ ինչպէս կ'ակնկալուէր, հաստատեց նախագահին անձեռնմխելիութիւնը: Խորհրդարանը, սակայն, կրնայ իր պաշտօնէն հեռացնել նախագահը ծանր յանցանքի մը պարագային: Այս ձեւով, Շիրաք այլեւս հանգիստ է, գոնէ մինչեւ 2007:

ՕՍԼՈՅԻ ՄԷՋ, Դեկտ. 10-ին, նախկին նախագահ Ճիմի Գարթըրի յանձնուեցաւ խաղաղութեան Նոպէլ մրցանակը: Առիթէն օգտուելով, անուղղակի քննադատած է Պուշի ռազմական ախորժակները, ըսելով. — «Զօրաւոր երկիրներու պարագային, հաւանիլ կանխարգելիչ պատերազմի սկզբունքին, կրնայ նախընթաց մը ստեղծել որ աղէտալի հետեւանքներ կ'ունենայ»:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ համայնավար կուսակցութեան ղեկավարը՝ Գենադի Զիուգանով կ'ուզէ որ կրօնքը դասաւանդուի դպրոցներու մէջ, ինչ որ արգիլուած էր 1917 բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն ետք: Ըստ իրեն, կրնայ նպաստել ազգին միասնականութեան:

ՄԵԾ-ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ վարչապետին կինը՝ Շէռի Պլէր մեծ գայթակղութիւն մը ստեղծած է երկրին մէջ, որու հետեւանքները վարկաբեկած են նաեւ վարչապետը: Հարցը կը վերաբերի յարկաբաժիններու գնման, առեւ-տախաւի մը միջոցաւ: Այս վերջինը, Աւստրալիացի, քանի մը անգամ բանտ մտած-ելած, բարեկամն էր Շեռի Պլէրի անձնական խորհրդական կնոջ մը, որ նաեւ վարկ չի վայելեր: Սկիզբը, Տ. Պլէր պաշտօնապէս հերքել տուած է իր կապերու գոյութիւնը, բայց, հարցը աւելի բարդացած է, երբ փոխանակուած նամակները փաստած են որ սուտ կը խօսի: Դեկտեմբեր 10-ին, Տ. Պլէր, լալով, խոստովանած է որ, դեռ քանի մը շաբաթ առաջ, չէր գիտեր որ Աւստրալիացին բանտէն ելած է:

ԳՐԻԳՈՐԻ ՊԱՍԿՕ, ռուս լրագրողը որ չորս տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր «լրտեսութեան» եւ «բարձր դաւաճանութեան» մեղադրանքով «Առանց սահմանի Թղթակից»ներու մրցանակին արժանացաւ: Մրցանակը, 7600 Եւրօ, յանձնուած է իր կնոջ, քանի ինք բանտն է: Պասկօ մեղադրուած էր, որ պետական գաղտնիքներ հաղորդած էր ճափոնական լրատուներուն:

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ գտնուող Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Ատեանը դատապարտած է Թուրքիան, նկատի առնելով երկրին Սահմանադրական Ատեանին կողմէ փակուած «Ժողովրդավարական փաստակ կուսակցութեան» դիմումը: Փակումը հակաօրէն համարուած է ժողովրդավար ընկերութեան մը արժէքներուն ու Թուրքիա դատապարտուած է 210 հազար Եւրօ հատուցում վճարելու կուսակցութեան ներկայացուցիչին:

ՊՈԼԻՍ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Քրտական օրաթերթ «Էօզկիւր փոլիթիքա» (Դեկտեմբեր 12) կը տեղեկացնէ թէ Պոլսոյ հայութիւնը կը պատրաստուի ձայնասփիւռի կայան մը ունենալու: Նախաձեռնութիւնը կը պատկանի «Ակօս» շաբաթաթերթի տնօրէնութեան:

Այդ մասին խմբագիր Հրանդ Տինք ըսած է թէ Եւրոպական չափանիշներու պատշաճելու նոր օրէնքները կարելի դարձուցած են տեղական լեզուներով եւ բարբառներով ձայնասփռել, օրական 45 վայրկեան: Իրենց կատարած առաջին դիմումին պատասխան տրուած է թէ տեղական լեզուներն ու բարբառները Լօզանեան փոքրամասնութիւններու շրջանակին մաս չեն կազմեր. ասկէ զատ, հայերէնը պետական լեզու մը ըլլալով չի կրնար ձայնասփռումի կարելիութենէն օգտուիլ:

Հ. Տինք շեշտած է թէ ձայնասփիւռի կայան մը շատ կարեւոր է իրենց համար, որովհետեւ մայրենին պահպանելու, ապրեցնելու եւ զարգացնելու ծառայող իրենց միջոցները ամբողջական չըլլալով, այդ գործը շատ դժուարացած է:

Ան ըսած է նաեւ թէ հակառակ իրենց ունեցած մերժողական առաջին պատասխանին, պիտի շարունակեն դիմումները, ջանքերը, քանի որ տրամաբանական չի գտներ որ մօտ երկու տասնեակի չափ դպրոցի, մամուլի տէր համայնքը զրկըւած ըլլայ ձայնասփիւռ ունենալու իրաւունքէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ԵՒ ԼԻՈՆԻ ՄԻՋԵՒ

Երեւանի քաղաքապետ Ռոպէր Նազարեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Դեկտեմբեր 6-10 գտնուած է Լիոն ուր շարք մը համաձայնագրեր ստորագրուած է փոխադրութեան, առողջապահութեան, մշակոյթի մարզերուն մէջ: Որոշուած է Փետրուարին Հայաստան փոխադրել նախատեսուած 40 հանրակառքերէն 12-ը: Պիտի գործակցին նաեւ երկու քաղաքներու երաժշտական դպրոցները:

Հայաստանեան պատուիրակութիւնը Դեկտեմբեր 7-ին մասնակցած է Լիոնի «Լոյսի տօն»ին եւ Երեւանը անդամ դարձած Լոյսի ընկերակցութեան: Յառաջիկային Երեւան կ'այցելեն Լիոնէն մասնագէտներ, Հանրապետութեան հրապարակին շէնքերուն լուսաւոր ձեւաւորումին նպատակով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 11 / 12)

ԵՐԵՒԱՆ – ԹԻՖԼԻՍ ԳՆԱՑՔԻ ԱՐԿԱԾ

Դեկտեմբեր 9-10-ի գիշերը Հաղպատ կայարանին մօտ թէքնիք խանգարումի հետեւանքով Երեւան-Թիֆլիս գնացքին չորս բաժանեակը գիծէն ելած է: Մարդկային վնաս չկայ: Խանգարումը նորոգուած է եւ գնացքը ճամբան շարունակած:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Ո ՏԱՅՐ ԻՆՁ ՋՄՈՒԽ...

Յունիս, 1941· — Ըսէ՛ն, ըսի՛ն, եղաւ: Մայիսէն ի վեր ծխախոտն ալ չափի տակ առնուած է: Պիտի տան համրանքով: Կրամ — կրամ:

Ծխավաճառները կը ստանան որոշ քանակութեամբ ծխախոտ եւ գլանիկ: Վաճառումը՝ երբեմն օրը մէկ անգամ: Ցաճախ օր ընդ մէջ: Փոխն ի փոխ:

Իւրաքանչիւր ծխավաճառ իր մասնաւոր ժամերն ունի: Մէկ — երկու ժամ աւելի առաջ, պոչը կազմուած կ'ըլլայ, հետզհետէ ուռելով եւ երկարելով: Ու ամէն օր ծխամոլներու խառնուրդ ցուցահանդէս մը Փարիզի պողոտաներուն վրայ, փողոցներու անկիւնը, ինչպէս երկրին ամէն կողմը: Տեսարաններ որոնց առջեւ արցունքն ու ժպիտը իրար կը խառնուին:

Երբեմն աւելի դիւրին է ուտեստ ճարել քան տուփ մը «կապոյտ», նոյնիսկ հինգ հատ «փարիզիէն»:

Ահա մեր Թաղին «ծխապոչը», կայարանի հրապարակին վրայ:

Երկու հարիւր յիսուն հոգինոց բազմութիւն մը կիսաբոլորակ շարուած, կարգի կը սպասէ «ահիւ եւ երկիւղիւ»: Հապա եթէ պաշարը հատնի՞...

Ծխավաճառը յայտարարած է պատրաստ մթերքը, — այսքան «կապոյտ», այսքան «կանանչ», — 80 տուփ կոլուազ վէրթ 250 տուփ կոլուազ պլէօ, 20 տուփ սելթիֆ: Նոյնքան ժիթան եւ այլն: Պաշարը կրնայ բաւել 354 անձի:

Երկսեռ է բազմութիւնը, այս ճակատին վրայ եւս: Պարոնը գործի գացած է, տիկինը կը սպասէ: (Կամ ճիշդ հակառակը): Եթէ հայրիկը եւ մայրիկը զբաղած են, աղջիկը կամ տղան կը սպասեն, մինչեւ որ հասնին:

Աւելի ճարպիկներ ալ կան: Երիկ—կնիկ պոչ կապած: Մէկը յառաջապահ, միւսը վերջապահ: Ահա եւ մեր Նուարդը, անդին ամուսինը: Ահա Հայկուհին, քիչ անդին՝ մայրիկը, ամէնէն վերջն ալ Մարտիկը:

Իսկ ո՞վ համրեց անոնք որ պոչ կը կայեն ժամով կամ օրականով: Հապա անո՞նք որ Թաղէ Թաղ ման գալով, 8 — 10 տուփ կը ճարեն, 15 — 20—էն ծախելու համար (բուն արժէքը՝ 6—ուկէսէն 10 ֆրանք):

Ոլոր — մոլոր ծուխին մէ՞ջ է որ պիտի անճրկէր սեւ շուկան, մանաւանդ քաղաքին հրապարակներուն վրայ:

Կայարանին սանդուխներէն հազիւ իջած, մարդակոյտ մը հրապարակի ծխավաճառին առջեւ:

Բաշխումի ժամն է իրիկուան 6·30: Դեռ ժամը հինգն է: Ճիշդ 45 շարք՝ խանութին առջեւէն մինչեւ Օթէլ Թերմինիւսի անկիւնը: Ցետոյ 150 շարք ալ հիւրանոցին կռնակը, պատին երկայնքին ի վար: Իւրաքանչիւր շարքին «պարունակութիւնը» — չորս — չորս, հինգ — հինգ, երեքական կամ վեցական: Միջինը հաշուելով չորս կամ հինգ, այս ծխապոչը կը բաղկանար, ուրեմն, 600 — 750 հոգիէ, — այր, կին, կրակոտ երիտասարդ կամ խարխուլ ծերունի, օրիորդ կամ պատանի: Բաբելոն մը խայտաբղէտ: Բոլորն ալ գառնուկ դարձած՝ մուխի կարօտէն: Ու համբաշխ: «Ճակատագրի եղբայրներ»:

Աւելի անդին, քաղաքին պորտին վրայ, գրեթէ նոյնքան բազմութիւն, կողմնակի փողոցի մը մէջ: Խելօքիկ մը շարուած քովէ քով, երկ—երկու կամ չորս—չորս:

— Դո՞ւն ալ, Գեւօ՛, ի՞նչ գործ ունիս հոս:

— Կէս ժամ է կը սպասեմ, դեռ կարգս չեկաւ: Ես քեզի չէի՞ ըսեր, օր մը պիտի փնտռենք մեր դիմացի ծերուկ սրճարանատէրին 75 սանթիմնոց սուրճը եւ 3—ուկէսնոց կոլուազը...

— Իսկ դո՞ւն, Թաթուլ, ձեր գիւղին մէջ ծխախոտ չկա՞ր որ հոս եկեր ես:

— Մի խնդար, դուն ալ մեր օրին կուգաս: Իբրեւ թէ չես ծխեր, բայց կը տեսնենք, կը տեսնենք...

— Ի՛ր երբեմն ծխելն ալ չուք, շնորհք ունէր: Ցաղթական կերպարանքով մը կը ներկայանայէր ծխավաճառին, ուզած տեսակը, ուզածին չափ կ'առնէր եւ հպարտօրէն բանալով, մէկուն միւսին հրամցնելով, իրարու եւեւէ կը վառէր, մինչ ծուխը կը բարձրանար ոլոր — մոլոր: Եթէ ածխուած չըլլայէր, պեխերդ ալ կ'ոլորէիր սանկ մը: Իսկ հիմա, այսպէս գլխիկոր, խեղճացած, իրարու եւեւէ պոչ կապած... Նշաւակ անցնող — դարձողին: Եւ միշտ մտահոգ — ինծի ալ բաժին պիտի մնա՞յ... Եթէ կրցար տուփ մը ճարել, կը վախնաս մարդու ցուցնել: Հատ — հատ, գողունի, կը հանես գրպանէդ, ինչպէս տղայ մը շաքար գողցած է մայրիկին դարակէն: Ի պատիւ զինադադարին, դուն ալ ծխադուլ հռչակէ, պրծա՛ւ...

— Այդ խրատը քեզի պահէ: Ես վճռած եմ շարունակել: Վերջին հաշուով իմ ծխելս ալ իր գաղտնիքն ունի: Ես համոզուած եմ որ ծխախոտը կը սպաննէ շատ մը մանրէներ: Ցետոյ, լաւագոյն միջոցն է քիչ ուտելու, այնպիսի ատեն մը երբ սոխն ու սխտորն անգամ պոչով կը ճարուին: Օր մը օրանց մառշէ գացե՞ր ես դուն, գիտե՞ս ինչ կը նշանակէ կապոց մը աղցան կամ չողգամ ճարել...

Երրորդ մը. — Հարցէն չշեղինք. օրակարգը ծխախոտ ճարել է, կապոյտ, կանանչ կամ դեղին: Դուք հոս սպասեցէք, մենք ալ ուրիշ ճակատ մը վազենք: Ո՛ն անդր...

Չորրորդ մը. — Ես դիւրաւ կը ճարեմ մեր Թաղին մէջ, ախորժաբեր մը ցլնծալով: Միայն թէ ուրիշ մարդ չտեսնէ...

— Միասին գնա, հատ մըն ալ դուն ճարէ, գոնէ մեզի օգնած կ'ըլլաս:

Միասին գացինք մեր Թաղի ծխավաճառին: Սեղան մը գատեցինք եւ փառաւոր մը բազմեցանք: Երկու սէնզանօ: «Սպասէ սա երկու յաճախորդները մեկնին»: Ցանկարծ ընկերս տեղէն ցատքեց, կոճակները կոճկեց եւ մեղրանուշ ժպիտ մը խաղցնելով.

— Կոլուազ մը, օրիորդ, շատ կը խնդրեմ:

— Չունիմ, պարոն. փրիկոնը պիտի բաժնուի:

— Կ'աղաչեմ, օրիորդ, տիկին մայրիկը կուտար:

— Տիկին մայրիկը հոս չէ. սպասեցէք ձեր կարգին:

— Ափէրիթիֆ մը եւս կ'ապսպրեմ,

— Կրնաք տասը հատ ապսպրել: Իրիկունը:

— Գոնէ մէկ անգամ բացառութիւն ըրէք, օրիորդ, ձեր Թաղեցին եմ:

Ոչ իսկ աչքերը կը թարթէր օրիորդը, — անուշիկ պարմանուհի մը նոր բացուած, ինչպէս գարնան վարդ մը: Ինչպէս արշալոյսը «վարդամատն»:

Եւ ընկերս պատի գոյն դարձած եկաւ նստաւ տեղը:

— Երուա՛նդ, ըսի, եթէ ժամադրութիւն մը խնդրած ըլլայիր, այսքան դժուարութեան չէիր հանդիպեր:

— Երկա՛ն ըրիր դուն ալ. սիրտս կը մխայ, դուն կը զուարճանաս: Եթէ կ'ուզես գնա, ես պիտի սպասեմ որ մայրը գայ, այլապէս բանս բուրդ է մինչեւ իրիկուն:

— Դուն ինծի մտիկ ըրէ. եկուր ձայն տանք աշուղ Ցովնաթանին հետ.

Ասել ես թէ գարնան վախթը,
Սիրական, ամա՛ն,
Որ բացուի մեր պաղչին վարդը,
Քեզ ցոյց կուտամ ծոցիս զարդը,
Սիրական, ամա՛ն,
Աման ե՛կ պաղչէն, այս է լաւ
վախթը.
Բացուել է վարդը...

— Դուն չէնք — շնորհք խենթեցեր ես. ի՞նչ գարուն, ի՞նչ վարդ, ծո՛ւխ կ'ուզեմ, ծո՛ւխ, կը հասկնա՞ս, մո՛ւխ, ինչպէս կ'ըսէր Կարնեցին:

— Վարդը աղջիկէն, ծուխն ու մուխն ալ մայրիկէն: Եթէ կ'ուզես ֆրանսերէն ճռուղենք (ո՛ղջ մնայ Ժագ Տիսօր).

Vivent le vin, l'amour et le tabac !
Nos trois plaisirs, après tout, ici-bas.
Vin et tabac deviennent introuvables.
J'attends du moins nos cigarettes bleues,
Et mon honnête et rouge vin de table.
A l'amour seul je ne fais pas de queue.

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑ ՄԵԾ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Ցառաջ»). —

Մարսէյլի Համազգային դպրոցի տարեկան հացկերոյթը, Դեկտեմբեր 7—ին, Սոֆիթէլ Փալմ Պիչ պանդոկի սրահներուն մէջ յատուկ իմաստ, հանդիսաւորութիւն, տարողութիւն առաւ այս տարի, վայելելով բարձր հովանաւորութիւնը Գարեգին Բ. եւ Արամ Ա. կաթողիկոսներուն, հրաւէրովը Համազգային Հայ Մշակութային եւ Կրթական Միութեան Կեդրոնական վարչութեան:

Անձամբ ներկայ եղաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ներկայացուց Արեւմտեան Եւրոպայի իր Պատուիրակը՝ Գիւտ Արք. Նագդաշեան: Բարձրաստիճան եկեղեցականներուն հետ հրաւիրուած ու ներկայ էր Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպանը Էդուար Նալպանտեան: Պէյրութէն, Լոնտոնէն, Փարիզէն եկած էին Համազգայինի ընտանիքի պատասխանատու անձնաւորութիւններ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան մարմիններու ներկայացուցիչներ ու անդամներ, այլ անձնաւորութիւններ:

Արամ Ա. Կաթողիկոսը օրհնեց սեղանները:

Սարհատ Գըլընճեան յանուն Մարսէյլի Համազգային դպրոցի Մատակարար Մարմնի վարչութեան արտասանեց բացման խօսքը, հայերէնով եւ ֆրանսերէնով: Ողջունեց անձնաւորութիւնները: Վայրկեան մը յոտնկայս լռութիւն խնդրեց 1988 Դեկտեմբեր 7—ի երկրաշարժի զոհերու յիշատակին: Հակիրճ պատմականը ըրաւ դպրոցին: Հիմնուած է 1980—ին, մանկապարտէզի չորս աշակերտներով: Դպրոցը նախկին գործատուն մըն է ուր կարգ մը դասարաններ պատրաստի շինութիւններ են, խոնաւ ու անպատշաճ: Այսօր, կ'ընդունի աւելի քան 250 աշակերտներ: 1994—էն ի վեր կուտայ շրջանաւարտներ (պաշըլիէ): Դպրոցը ինքնարաւ է: Նոր դպրոցը կը կառուցուի 7400 քառակուսի մեթր հողի մը վրայ: Շինութեան աշխատանքները սկըսած են Սեպտեմբեր 2—ին: Դպրոցի նոր կառոյցը պիտի բաղկանայ՝ մանկապարտէզով մը երեք դասարան, նախակրթարանով մը հինգ դասարան, միջնակարգով մը չորս դասարան, երկրորդականով մը հինգ դասարան, գրադարանով մը, գիտաշխատանոցով մը, հանդիսասրահով մը, մարզադաշտով մը, ճաշարանով մը: Ընդամէնը 3300 քառակուսի մեթր շինութիւն, երկու մակարդակի վրայ: Դպրոցը պիտի կարենայ ընդունիլ մինչեւ 400 աշակերտ. ընդհանուր ծախքը կը բարձրանայ 3·8 միլիոն Եւրոյի: Մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի բացումը կը նախատեսուի 2003 Սեպտեմբերին եւ երկրորդականի բաժինը 2004—ի առաջին ամիսներուն: Ս. Գըլընճեան իր խօսքի աւարտին վեր առաւ յիշատակը ողբացեալ Իվ Գասպարեանին, Ալէն Պագըրճեանին մատակարար մարմնի վարչութեան նախկին նախագահներ եւ Սեդրակ ու Ազատուհի Սամուէլեանին:

Յակոբ Պալեանին յանձնուեցաւ հանդիսավարի դերը: Վերյիշեց հիմնադրութեան շրջանը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծ ներդրումը եւ ընդգծեց հայ դպրոցին էական նշանակութիւնը:

Երեսփոխան Քրիսթոֆ Մաս ներկայացընելով Պուշ — տիւ — Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը՝ Ժան — Նոէլ Կէնրինի, յայտնեց այս վերջինին նեցուկը նոր դպրոցի շինութեան, դըպրոցը որպէս ամրոց Հայու հարազատ ինքնութեան, ակնարկեց Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպայի հասարակապետութեան չեշտելով թէ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը նախապայմաններէն մին է:

Ապա, խօսք առաւ Յակոբ Ենիգոմշեան՝ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչը: Անդրադարձաւ Համազգայինի ստեղծման անհրաժեշտութիւններուն վրայ, 1928—ին, պատասխանելու համար այդ տարիներու հրամայականներուն: Այսօր, նոյն մարտահրաւէրը ունինք, ըսաւ, հայապահպանման համար կրթական հաստատութիւններ ստեղծել:

Իր կարգին Համազգայինի Մշակութային եւ Կրթական Միութեան Կեդրոնական վարչութեան ատենապետը՝ Մկրտիչ Մըկըրտիչեան (Պէյրութէն) Միութեան հակիրճ պատմականը ըրաւ եւ շեշտեց անոր կրթական մշակութային առաքելութեան ճառագայթումը Միջին — Արեւելքէն ըսփիւռքի այլազան վայրերը: Պարգեւատրեց Համազգայինի շքանշանով դըպրոցի հայերէնի բաժնի տնօրէնուհին՝ Լուսին Մալիքեանը, հայ դպրութեան յիսուն տարուան իր բազմավաստակ ծառայութեան համար:

Ժ. Քէրքէրեան՝ Մարսէյլի քաղաքապետարանի խորհրդատու ներկայացնելով Ժան — Գլոտ Կոտէնը բերաւ քաղաքապետին համակրական խօսքը, աւելցնելով իր համոզումները ու ջերմ զըգացումները հանդէպ Համազգային դըպրոցին, որպէս բարեկամ:

Դեսպան Էդուարդ Նալպանտեան ողջունեց դպրոցի նոր կառոյցի շինութիւնը: Զեռնարկ մըն է, ըսաւ, որ դպրոցին անունին նման Համազգային է: Այսօր, հակառակ անոր որ 1988—ի ահաւոր երկրաշարժի տարեդարձն է, աւելցուց դեսպանը, կը խօսինք ուրախ նախաձեռնութիւններու մասին, որովհետեւ կեանքը կառուցումով կը յառաջանայ, մանաւանդ երբ պարագան կը վերաբերի դըպրոցին: Դեսպանը իր գոհունակութիւնը յայտնեց որ «Հայաստան» Հիմնադրամը որպէս համահայկական արտայայտութիւն իր նիւթական մասնակցութիւնը կը բերէ:

Սուրէն Սարգիսեան հանդանակիչ մարմնի ատենապետը ներկայացուց շինութեան — ֆինանսական այսօրուան պատկերը: Կը պակսի 2·850 միլիոն Եւրօ, սակայն Թէ — Վէ — Ա-ի գանձումով այդ գումարը կ'իջնէ 2·250 միլիոն Եւրոյի:

Կարդացուեցաւ Կիւլպէնկեան Հիմնարկի հայկական բաժնի տնօրէն՝ Զաւէն Եկաւեանի համակրական նամակը:

Մէջ ընդ մէջ ելոյթներ ունեցան Վարդան Պետրոսեան, դուդուկահար՝ Լեւոն Մինասեան (Մարսէյլէն) եւ Ալեքսանդր Ու Արսէն Ջութակով եւ «սէնթէթիզէօր»ով:

Գիւտ Արք. Նագդաշեան կարդաց Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի օրհնութեան գիրը՝ «Գոհութեամբ ենք մամատուցում բարձրեալ Տիրոջը որ Համազգային հայ կրթական եւ մշակութային միութեան ազնիւ նախաձեռնութեամբ նոր ընթացք է ստացել Մարսէյլի Ամենօրեայ վարժարանի շէնքի կառուցման ազգօգուտ եւ աստուածահաճոյ ծրագրի իրականացումը»...: Գիւտ Արք. հրաւիրեց Արամ Ա. Կաթողիկոսը իր հայրապետական պատգամը բերելու:

Արամ Ա. նախ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ս. Մեսրոպ շքանշանով պարգեւատրեց Լուսին Մալիքեանը որուն ծանօթացած է Լիբանանի իր առաջնորդութեան օրերուն, որպէս անդամ Ուսումնական Խորհուրդին: Երկրորդ այցելութիւնն է Մարսէյլ, ըսաւ Կաթողիկոսը, առաջինը 1970—ին էր, էքիւմէնիք ժողովի մը առիթով: Ապա, դալով օրուան նպատակին, յայտարարեց՝ «Ինչպէս երեւակայել հայ համայնք մը, հայութեամբ պայքարող համայնք մը առանց եկեղեցիի եւ դպրոցի: Երկու հաստատութիւններ իրարմով զօրացած եւ հարստացած: Դպրոցին դերը հիմնական է հայ համայնքներու կազմութեան մէջ: Եկեղեցւոյ հետ կը կազմէ շաղախը Հայու ինքնութեան: Հայ եկեղեցւոյ շարունակութիւնն է Հայ դպրոցը: Հայութեան վաւերական արժէքները դպրոցին մէջ են: Հայաստանէն դուրս դպրոցը Հայաստան մըն է»: Ցետոյ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը հայ դպրոցի շինութիւնը Մարսէյլի մէջ, ըսաւ, մեծ նախաձեռնութիւն մըն է, աւելցնելով՝ «տեսիլք մը կայ որ պէտք է վերածել գործի»: Արամ Ա. իր խօսքը աւարտեց սրտառուչ կոչով մը Մարսէյլի, Ֆրանսայի հայութեան վեհանձնօրէն, առատաձեռն մասնակցելու դըպրոցի շինութեան, շեշտելով՝ «դպրոցը պիտի շինէք ապագայի սերունդին համար»:

Հուսկ, բացուեցաւ հանգանակութիւնը 100 հազար տոլարի նուիրատուութեամբ մը, ապա տրուեցան կարեւոր այլ գումարներ, եւ շատով ու քիչով գոյացաւ ընդամէնը 300 հազար Եւրօ:

Հացկերոյթը փակուեցաւ Արամ Ա.ի աղօթքով:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՇԷՆԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Տարեվերջի նախաձեռնութիւններէն այլեւս աւանդական դարձած մըն է «Շէն»ի տօնավաճառը: Ան տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբերի կէսերուն նախկին Մխիթարեան վարժարանի շէնքերուն մէջ ուր չարաթավերջի մը արտակարգ կենսունակութիւնը աղուոր անցեալի մը յուշերը կ'արթնցնէ ոմանց մտքին մէջ: Դեկտեմբեր 7, Շաբաթ օր անդադրում եռուզեռ մը կայ մէկ շէնքէն միւսը, մէկ սրահէն միւսը, մէկ սեղանէն միւսը անցնողներ, հանդիպումներ, գնումներ, ուտողներ, խմողներ ու մեծ մասով հայաստանեան ապրանքներու ամէն տարի ճոխացող տեսականին: Ձգեստեղէն, գիրք, գորգ, ձեռագործ աշխատանքներ, զարդեղէն, ուտեստեղէն, նկարներ, գեղօրներ, նուագարան, եւայլն ցուցադրուած են անվերջ սեղաններու վրայ ու աշխոյժ առուտուր կ'ընթանայ: Շաբաթ երեկոյ արդէն դժգոհութեան տրտունջներ կը լսուին թէ «բան չէ մնացեր»...: Կազմակերպութեան անդամները կը բացատրեն որ արդէն օրուան ընթացքին 800 – 1000 այցելու ունեցած են. նոյնիսկ առաւօտուն իրենցմէ առաջ հոն հասած է խումբ մը որ ըսած է թէ կ'ուզէ առաջին ներս մտնողը ըլլալ, ամէնէն լաւ ընտրութիւնը ունենալու համար:

Անդին, սրահի մը մէջ կազմակերպութեան նախագահ Օ. Եղիազարեանի բացատրութիւններուն հետ տեսերիզ մը կը ցուցադրուի: Հայաստանի, Ղարաբաղի սահմանամերձ գիւղերուն ու Ջաւախքի մէջ «Շէն»ի տարած գործունէութիւններն են: Ջարկ տրուած է յատկապէս այդ գիւղերուն ոռոգումի ջուր, ելեկտրականութիւն տանելու գործին ու ծիրանի, կեռասի մրգաստաններ սկսած են տնկուիլ: Շնորհիւ ոռոգման ջուրին, արեւուն, այդ գիւղերուն մէջ ծիրանի, կեռասի, լոլիկի չիր կը պատրաստուի ու կ'արտածուի: Մշակումը կը կատարուի բացարձակապէս բնապահպան ձեւով ու «Շէն»ը Հայաստանի մէջ բնապահական սննդեղէնի առաջատարն է: Տարուած գործունէութիւնը արդէն աշխատանք ապահոված է շուրջ 1500 հոգիի: Այդ բոլորը կարելի կ'ըլլան շնորհիւ զուիցերական, իտալական եւ այլ, ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու յատկացումներուն:

Հայաստանի Բաղրամեանի շրջանի գիւղերուն կը յաջորդեն Ջաւախքի Գանձակ գիւղէն պատկերներ: Վ. Տէրեանի ծննդավայր 5000 հոգինոց գիւղը «Շէն»ի ջանքերով ունի արդիական հիւանդանոց մը. անոր տրուած է աղջի Սեպտեմբերին Երեւանի «Ազատամարտ» սրճարանին մէջ նախագահին թիկնապահներուն «անըդգոյշ» սպանութեան զոհ Պօղոս Պօղոսեանի անունը:

Յետոյ տեսագրող գործիքը կ'իջնէ Լաչին. վերաբնակեցումի գործ կը տարուի Լճաշէն, Աղաւնատուն գիւղերուն մէջ: Առաջինը օժտուած է արուեստական լիճով մը որ հազար հեկտար ոռոգելու միջոց կ'ընծայէ. երկրորդին մէջ 16 աշակերտի համար 9 դասարանով դպրոցը վերանորոգուած է:

«Շէն»ը ունի շատ մը ծրագիրներ, որոնցմէ է Շուշիի մէջ ժամանակակից պատմութեան թանգարանի մը հիմնումը: Ամէն գործունէութիւն կը տարուի մարդը հողին կապելու մայր գաղափարով: Տեղ մը այդ կապը կեռասենիի, ծիրանիի մրգաստանն է, պտուղներու չորարանները, լոլիկի արտը, անդին՝ դպրոցը, լիճը, ճամբան: Ամէն միջոց յարգելի է երբ նպատակին կը տանի: Եւ միայն Դեկտեմբեր 7–ի ընթրիքին մասնակցողներու մեծ թիւը կը բաւէ տեսնելու «Շէն»ի վայելած ժողովրդականութիւնը եւ անոր տարած քաղաքականութիւնը բաժնելու լուրջ տրամադրութիւնները:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒ (Պոլիս) Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ եւ յարակից Պէզճեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 1–ին նշուած է Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի հիմնադրութեան 49–րդ տարեդարձը: Երկու հանդիսութիւններուն նախագահած է Պատրիարքական Փոխանորդ Շահան Արք.: Պատարագէն ետք, ամբողջովին լեցուած է Պէզճեան սրահը, ուր ճաշի օրհնութենէն ետք ողջոյնի խօսքը արտասանած է Պարոյր Քէպապճեան, որ վարած է հանդիսութիւնը: Իրմէ ետք խօսք առած են Պետրոս Թիւրապիք, Շարլոթ Սարըչօպան եւ Շէյտա Էրկան: Ելոյթ ունեցած է խնամակալութեան ատենապետը՝ Մկրտիչ Թիմուրճուօղլու: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Շահան Արք., որ անդրադառնալով օրուան տօնին բացատրութիւններ տուած է Թադէոսի եւ Բարթողիմէոսի մասին:

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒ Պէզճեան Սանուց Միութեան հաւաքասրահին մէջ, Նոյեմբեր 30–ին, գեղարուեստական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, մասնակցութեամբ հայաստանցի արուեստագէտ՝ Արամ Կոստանեանի, որ մէկ ժամ տասը վայրկեան տեւողութեամբ մեկնաբանած է Ռոպէր Հատտէճեանի արձակ բանաստեղծութիւնները: Ան փիլիսոփայական եւ իմաստասիրական բազմաթիւ կտորներ մէկտեղած է «Օր մը եւս անցաւ գնաց» ընդհանուր անունին տակ: Ներկայացման աւարտին, Ռոպէր Հատտէճեան շնորհակալութեան խօսքը արտասանած է եւ ողջունած արուեստագէտը:

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան մէջ, Ուսուցչաց տօնին առիթով, նախաձեռնութեամբ Ուսուցչաց Միութեան, Նոյեմբեր 30–ին, կազմակերպըւած է տարեկան աւանդական հաւաքոյթը, որու նախագահած է Շահան Արք. Սվաճեան: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է եւ այնուհետեւ հանդէսը վարած է Օրիորդ Ալիս Թիւթիւնճեան: Առաջին խօսք առնողը եղած է Ուսուցչաց Միութեան ատենապետուհին՝ Տիկին Արշալոյս Ղուկասեան, որ անդրադարձած է այն դժուարութեան որ ծագած էր երբ պաշտօնական մարմինները արգիլած էին որ Ուսուցչաց Հիմնարկը եւ Միութիւնը միեւնոյն յարկաբաժնին, միեւնոյն երդիքին տակ գործեն միասնաբար, յետագային լուծումը գտնուած էր, սենեակներու անուանական բաժանում կատարելով: Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին, փակման խօսքը արտասանած է Շահան Արք.:

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

(«ԱՆԹԻԼԻԱՍ») – Հովանաւորութեամբ Թեհրանի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Սեպուհ Եպիսկոպոս Սարգիսեանի եւ կազմակերպութեամբ Թեհրանի Հայ Համալսարանական Երիտասարդաց Միութեան, Նոյեմբեր 21, 22 եւ 29–ին, տեղի ունեցաւ համագումար մը, երկու հանգրուաններով: Առաջին հանգրուանին հրաւիրուած էր ամբողջ Թեհրանահայութիւնը, որուն խորագիրն էր՝ «Ճանչնանք մեր եկեղեցին եւ անոր վարդապետութիւնը». իսկ երկրորդ հանգրուանին յատկապէս հրաւիրուած էին երիտասարդները, որուն գլխաւոր թեման էր «Հայ երիտասարդը եւ իր եկեղեցին»: Երկու հանգրուաններուն ալ նկատելի էր ժողովուրդին, ու յատկապէս երիտասարդութեան, քաջալերիչ ընդառաջումը:

Համագումարին դասախօսներ իբրեւ հրաւիրուած էին Մեծն Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միաբան՝ Գեղարդ Աբեղայ Քիւսպէկեան, որ ներկայացուց «Հայ Եկեղեցւոյ Դաւանանքը» եւ «Հայ երիտասարդը եւ իր եկեղեցին» նիւթերը, ինչպէս նաեւ Ս. Էջմիածնէն հրաւիրուած էր՝ Ղեւոնդ Քահանայ Մայիլեան, որ ներկայացուց «Աղանդաւորական շարժումները Հայաստանի մէջ» նիւթը:

Դասախօսական ելոյթներուն առընթեր, Նոյեմբեր 22 եւ 24, եւ Դեկտեմբեր 1–ին, Հայր Սուրբը առիթը ունեցաւ յաջորդաբար պատարագելու եւ քարոզելու Թեհրանի Թեմի Ս. Սարգիս, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Ս. Թարգմանչաց եկեղեցիներուն մէջ, ինչպէս նաեւ՝ Նոյեմբեր 23, 30 եւ Դեկտեմբեր 2–ին ան կատարեց Աստուածաշնչային երկու սերտողութիւններ Սուրբ Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ, ինչպէս նաեւ խորհրդածութեան երեկոյթ մը Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Տէրունական աղօթքի մասին:

Իրան կեցութեան ընթացքին, Սպահանի Հայոց Թեմի Առաջնորդական Տեղապահ՝ Շահան Ծ. Վրդ. Սարգիսեանի հովանաւորութեամբ եւ տեղւոյն Կրօնական Խորհուրդին կողմէ կազմակերպուած դասախօսական երեկոյին, Նոյեմբեր 25 – 28–ին, Հայր Գեղարդ ներկայացուց «Գիտութիւն եւ կրօն» նիւթը: Հայր Սուրբը զրոյց – հանդիպում մը ունեցաւ նաեւ Սպահանի հայ երիտասարդութեան հետ, խօսելով «Հայ երիտասարդը եւ իր եկեղեցին» թեմային մասին:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Լիւսի առաջարկը ընդունեց եւ գնաց միացաւ միւս գեղուհիին, որ աւստրալիացի աղջիկ մըն էր՝ երկար ատենէ ի վեր Պոլիս հաստատուած:

Հապարապետը չէր սուտ. Իրմա, արդարեւ, ուրիշ գերման սպայի մը՝ Ֆոն Միւլլէրի հոմանուհին էր: Սպան քիչ ետքը վերադարձաւ ուրախ դէմքով մը:

– Կ'երեւայ, որ բախտդ յաջող էր, – ըսաւ Իրմա:

– Այո՛, միայն թէ չկրցայ պէտք եղածին չափ օգտուիլ ու ժամանակին քաշուիլ սեղանին քովէն:

– Ինչպէ՞ս:

– Հինգ հարիւր ոսկիի չափ շահած էի, երբ մէկէն բախտս դարձաւ, եւ սկսայ կորսնցնել. պէտք էր, որ խաղս դադրեցնէի, բայց այնպէս չըրի, փորձեցի շարունակել եւ ահա՛ շարունակաբար կորսնցուցի:

– Այնպէս որ բոլոր շահածդ վրայ գընաց, – ըսաւ Իրմա:

– Ո՛չ, բարեբախտաբար, գոնէ շամպանեայի դրամը մնաց քովս:

– Որչա՞փ:

– Հարիւր ոսկիի չափ:

– Ուրեմն խմենք:

Շամպանեայի շիշերը իրարու յաջորդեցին:

Երկու կիները, երբ տեսան, որ իրարու ոսոխ չէին, չուտով մտերմացան:

Պար, երգ, երաժշտութիւն, խրախճանութիւն, թղթախաղ տեւեցին մինչեւ արշալոյս, եւ վերջապէս ամէնքը ցրուեցան, շատերը՝ թեթեւցած քսակներով:

Տիրանի դէմքը կը ճառագայթէր ուրախութենէն: Իր երեւակայածէն շատ աւելի մեծ յաջողութիւն ունեցած էր խաղարանը:

«Եթէ այսպէս շարունակենք, – կը խորհէր, – վեց ամիսէն արդէն հարստացած կ'ըլլամ եւ ես առանձին իմ հաշւոյս խաղարան մը կը բանամ»:

Լիւսի գրեթէ մինչեւ իրիկուն անկողնին մէջ ընկողմանած անցուց:

Ուշ ատեն միայն անկողնէն ելաւ, արդուզարդը ըրաւ եւ կը պատրաստուէր դուրս ելլել, երբոր Արթին եկաւ գինքը գտաւ:

– Ի՞նչ լուր, – հարցուց գեղուհին:

– Ի՞նչ բանի մասին լուր կը հարցնես, – ըսաւ Լիւսի:

– Մելքոն Էֆէնտիին մասին:

– Անհոգ եղիր, գործը կարգին է:

– Տեսա՞ր զինքը:

– Երկու անգամ. անգամ մը իր գրասենեակը եւ ուրիշ անգամ մըն ալ հոս, իմ տունս:

– Տո՞ւն եկաւ:

– Անշուշտ տուն եկաւ, ինչո՞ւ այդչափ կը զարմանաս:

– Այսինքն կը տեսնամ, որ շատ արագ գործ կը տեսնես կոր:

– Լաւագոյնը այս չէ՞:

– Է՛յ, այդ երկու տեսակցութիւններէն ի՞նչ բան կրցար քաղել իրմէ:

– Նախ խօսք տուաւ, որ Դատաստանական Խորհուրդին առջեւ իմ դատս պիտի պաշտպանէ:

– Ատիկա մեզի համար բնաւ կարեւորութիւն չունի:

– Բայց ինծի համար ունի:

– Մեր ուզածը ուրիշ բան է. ազգային խնդիրներու վրայ խօսք չի բացվի՞ր:

– Ինչպէ՞ս մէկէնիմէկ կրնայի այսպէս խօսք մը բանալ:

– Հիմա, որ կ'ենթադրեմ, թէ մտերիմ բարեկամներ եղած էք, քանի որ մինչեւ տուն եկեր է, կարծեմ կրնաս ամէն տեսակ խօսք ընել իրեն:

– Այո՛, բայց միշտ վարպետութեամբ, առանց կասկած յարուցանելու:

– Բնականաբար: Հիմա ինծի մտիկ ըրէ, մենք կասկածներ ունինք, որ այդ մարդը յարաբերութեան մէջ է Եւրոպա գտնուող, մասնաւորապէս Փարիզ եւ Լոնտոն գտնուող Հայերու հետ եւ սակէ զատ մարդիկ կը փախցնէ եղեր Պոլիսէն դէպի Պուլկարիա կամ Ռումանիա: Այս բանը դուն կրնաս վարպետութեամբ հասկնալ:

– Ինչպէ՞ս:

– Նախ կ'ըսես, թէ Լոնտոն ազգական մը ունիս, որուն կ'ուզես նամակ գրել, բայց միջոց մը չես կրցած գտնել եւ կը խնդրես իրմէ, որ եթէ կարելի է՝ քեզի միջոց մը ցոյց տայ: Այսպէս ուրեմն, առաջին անգամ նամակին խօսքը կը բանաս:

– Շատ աղէկ, այդ դիւրին է:

– Եթէ յանձն առնէ նամակդ իր հասցէին ղրկել, կեղծ նամակ մը կը գրես ու կուտաս իրեն :Յետոյ ուրիշ առաջարկութիւն մը կ'ընես:

– Ի՞նչ առաջարկութիւն:

– Իբր թէ շատ մօտիկ եւ սիրելի ազգական մը ունիս այստեղ. զինուորական ծառայութեան տարիքի մէջ երիտասարդ մը, որ տան մը մէջ պահուըտած է եւ որ կ'ուզես արտասահման ղրկել ու կը խնդրես իրմէ, որ միջոց մը ցոյց տայ. տեսնենք, ի՞նչ կ'ըսէ:

– Այդ ալ կարելի է, – պատասխանեց Լիւսի:

– Նորէն պիտի գա՞յ հոս, – հարցուց Արթին:

– Հաւանական է:

– Ե՞րբ...

– Ո՛վ գիտէ, թերեւս այս իրիկուն:

– Վստա՞հ ես այդ մասին:

– Ինք այս իրիկուան համար ըսաւ եւ, կարծեմ, իր խօսքին հաւատարիմ կը գտնուի:

– Ատոր ես ալ տարակոյս չունիմ, – պատասխանեց Արթին խնդալով: – Իսկ Գերմանացիներէն նոր բան մը չիմացա՞ր տակաւին:

– Եթէ իմացած ըլլայի, կը փութայի հաղորդել Բէշատ պէյին:

– Ուրեմն վաղը կուգամ քենէ լուր մը առնելու Մելքոն Էֆէնտիի մասին:

– Եւ եթէ ձեր ուզած լուրը տա՞մ...

– Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

– Նուէրը ո՞ւրկէ պիտի ստանամ:

– Այդ դիւրին է, ես ալ կրնամ տալ պէտք եղածը:

– Աղէկ ուրեմն, վաղը իրիկուան դէմ եկուր:

Արթին մեկնեցաւ եւ աճապարանքով հեռացաւ՝ չուզելով հանդիպիլ Մելքոն Էֆէնտիին: Այս վերջինը, արդարեւ, քիչ յետոյ Լիւսիի տան դուռը կը զարնէր եւ սպասուհիին կողմէ կ'առաջնորդուէր հիւրասենեակ, ուր քիչ յետոյ Լիւսի կուգար զինքը գտնելու:

(Շար. 355)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր․ Մարի Սպունայեան, Պր․ Ժան Սպունայեան, Տէր եւ Տիկին Ֆրանչէսքօ եւ Վանտա Զիւղէ, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Սպունայեան եւ իրենց զաւակը՝ Ժան – Կապրիէլ եւ Ժան – Ֆիլիփ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Դեկտ․ 15, Իսիի Ս․ Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՆԱԶԵԼԻ ՍՊՈՒՆԱՅԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Մանասեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Հայկ – Մառլէն Թուֆանեան եւ զաւակը Արամ,

Տէր եւ Տիկին Մոսիկ – Էմմա Մովսիսեան,

Տէր եւ Տիկին Եսայի – Վեհանոյշ Մարտիրոսեան, զաւակը եւ թոռները,

Թուֆանեան եւ Աբգարեան ընտանիքները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց մօր, մեծ – մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Աբգարեան)

մահուան Ա․ տարելիցին առթիւ, Կիրակի, Դեկտ․ 15–ին, Փարիզի Ս․ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14

Տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ հայրապետին, Մարուգէի ճգնաւորին եւ Մելիտոսի եպիսկոպոսին։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

15e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 15ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GUEVORG SARKSIAN

● 1937 / Une heure de cauchemar

ԳԷՈՐԳ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

1937/

ՄՂՁԱՒԱՆՋԻ ՄԷԿ ԺԱՄ

(գրուած՝ 1991 թ․)

Դրամա

Մէկ գործողութեամբ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 16–ին
Dimanche 15 Décembre à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles

Մուտքը՝ 5 Եւրօ։

PRIX DU CDCA 2003

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne annonce le lancement de la seconde édition de son prix qui récompense l'auteur d'un travail universitaire ayant abouti à l'obtention d'un diplôme durant l'année 2002.

Ce concours, ouvert à toutes les disciplines, récompense les meilleurs travaux dont le sujet porte, directement ou indirectement, sur l'Arménie ou sur les Arméniens.

Toutes les disciplines sont concernées: histoire, géographie, sociologie, économie, science de la vie et de la terre, arts, sciences politiques, sciences physiques, psychanalyse, architecture, cinéma etc...

LES PRIX

Cette année, trois prix ainsi qu'une possibilité de publication, récompenseront les meilleurs travaux :

1er Prix: 1500 euros
2ème Prix: 1000 euros
3ème Prix: 500 euros

POUR QUI ?

Tout étudiant titulaire d'un diplôme Bac+3 (niveau Licence ou équivalent) jusqu'à Bac+5 (DEA-DESS ou équivalent).

TYPE DE DOCUMENT ?

Tout document rédigé en français ou en anglais ayant donné lieu à la délivrance d'un diplôme par des organismes d'enseignement français : rapport de stage, mémoire, document de fin d'études, film etc...

JURY

Un jury pluridisciplinaire composé de chercheurs, professeurs et universitaires déterminera les trois œuvres jugées les meilleures tant sur le plan de l'originalité du thème que de la forme.

Inscriptions, remise de documents et des pièces justificatives avant le 31 janvier 2003.

Remise des prix en mai

Règlement et formulaire d'inscription à retirer :
— Auprès du Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA), 17, rue Bleue, 75009 Paris, Tél. : 01.44.83.07.02 Fax: 01.42.46.81.59
— Auprès des sections Rhône-Alpes et Marseille-Provence du CDCA
— Sur http://www.cdca.asso.fr

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14–ին տօն է Ս․ Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին։

Այս առթիւ Լիոնի Ս․ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա․ ՔՀՆՅ․ ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ Լիոնի Ս․ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ։

⁂

ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 15, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր․ Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ եւ ՀՈԳԵՀԱՆ – ԳՍՏԵԱՆ պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար, նոյն ատեն աբեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլան եկեղեցւոյս ի կեանս եղող բարերարներու եւ սատարողներու եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար։

Ժամը 12․30–ին, ԿԱՐԳԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ։ Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը։

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ գըտնուելու այս վեհախորհուրդ արարողութեան։

Ժամերգութիւն ժամը 8․30–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Քարոզ ժամը 11․15–ին։
Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 12–ին։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LE COMITE DES DAMES
DE LA CATHEDRALE ST JEAN-BAPTISTE
DE PARIS
organise

LE REPAS TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE

Dimanche 22 décembre à 13h
Salle «Nourhan Fringhian»
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Réservation des places avant le 17 décembre
— Secrétariat de l'Eglise: 01.43.59.67.03
— Comité des Dames: 01.47.43.12.66
— Père Avédis Balekian: 01.46.62.01.29
Participation aux frais : 20 euros.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ժան Անանեանէ 100 Եւրօ։

⁂

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Օր․ Սեդա Ուստուլիքեանէ 400 Եւրօ, Տիկին Սոնա – Փիլիքեան – Լաֆոնէ 30 Եւրօ փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Թոփալեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեանէ 200 Եւրօ փոխան ծաղկեպսակի Կոբինի Բաքխեանի մահուան առիթով։

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 21 au 28 Avril
(prix : 1.065 euros)

Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros
à **SPFA**, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01. 47. 35. 30. 23**

(Programme détaillé sur demande)

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

CONFERENCE

«PRESENTATION DU FUTUR CENTRE SCIENTIFIQUE DE RECHERCHE AVANCEE EN ARMENIE»

avec
Patrick Soukiassian
Professeur à l'Université de Paris Sud/Orsay
Guy Le Lay
Professeur à l'Université de Provence
Jean Marc Layet
Professeur à l'Université de Provence
Directeur de l'UFR Sciences de la Matière
Vladimir Aroutiounian
Professeur et Membre de l'Académie des Sciences d'Arménie
GeorgesTerzian
Ingénieur de Recherche à l'Université de Provence
Lundi 16 décembre à 20 h 30
— Entrée libre —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

EXPOSITION DE PEINTURE

des Elèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.

sous la direction de leur professeur
KHATCHIG KAZANDJIAN

du 13 au 21 décembre (14h-19h)

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG** d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures
Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :
L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.
Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

⁂

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant :
transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration — 17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre (à respecter impérativement).

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14-15
SAMEDI - DIMANCHE
14-15 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.579 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.579

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԳՈՓԸՆՀԱԿԸՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԷՏՔ Է ՍՊԱՍԷ 2004-Ի ՎԵՐՋ ... ԵԹԷ

Գոփընհակընի վեհաժողովին, Դեկտեմբեր 12–ի իրիկունը, ուշ ատեն, 15–երը տուին այն երկու կարեւոր որոշումները որոնց կը սպասուէր եւ այդ երկու կէտին վրայ ալ անդրդուելի մնացին: Մէկը կը վերաբերէր Միութեան ընդլայնումի ֆինանսաւորման, միւսն ալ՝ Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Առաջին հարցին մասին, 15–երը վճռական մնացին, այսինքն որեւէ զիջում չըրին եւ 40,5 միլիառ Եւրոյէն մէկ Եւրօ աւելի չուզեցին տրամադրել նոր տասներուն, ինչ որ շատ դժգոհ ձգեց Լեհաստանը:

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ, թէեւ Անգարա կը փորձէ ինքզինք համոզել որ որոշումը բացասական չէ, բայց, խորքին մէջ է՛, քանի ընդունելով հանդերձ ֆրանքօգերմանական առաջարկը, եղած կարգադրութիւնը այնքան ալ յուսադրիչ չէ: Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը վարող Դանիոյ վարչապետն է՝ Անտերս Ֆոկ Ռասմուսըն որ յայտարարած է թէ 2004–ի վերջ պիտի որոշուի թէ ե՞րբ կարելի է բանակցութեան թուական մը տալ, ըստ Թուրքիոյ կատարած յառաջդիմութեան եւ բարենորոգումներու գնահատման: Այսինքն թուականին թուականը չորոշուեցաւ, այլ 2 տարի ետք պիտի միայն պիտի որոշուի թէ կարելի՞ է թուական մը տալ բանակցութիւնները սկսելու համար:

Մինչեւ վերջին վայրկեանը ճնշումները չեն դադրած, ոչ միայն թրքական այլեւ ամերիկեան: Պուշ հեռաձայնէն չէ հեռացած ամբողջ օրը համոզելու համար եւրոպացի ղեկավարները: Այն աստիճան, որ Դանիոյ վարչապետը յայտարարած է. «Բացէ ի բաց ըսի Պուշի որ որոշումը Միութեան կը պատկանի»: Նոյն յայտարարութիւնը ըրած է Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարը՝ Տոմինիք տը Վիլըփէն շեշտելով թէ Եւրոպա՛ն է որ կ'որոշէ:

Խնդրոյ առարկայ նիւթ առած են թրքական անդամակցութեան վերաբերող աշխատանքները: Գերմանիոյ մէջ ապրող գործարար մը՝ Վուրալ Էօյեր, մեծահարուստ, Շթութկարթի դղեակը հրաւիրուած է Շրէօտէրի կողմէ Դեկտեմբեր 4–ին, որպէսզի Շիրաքը համոզէ: Ան բացատրած է Ֆրանսայի նախագահին. «Եւրոպացիք կ'անտեսեն թէ ի՛նչ աստիճանի շահ ունին Թուրքիոյ անդամակցութենէն: Արեւմտեան երկիրներուն համար այսօրուան եւ վաղուան հարցն այլեւս համայնավարութիւնը չէ: Ընդունիլ այն երկիրը որ կը ջանայ հաշտեցնել իսլամ եւ ժողովրդավարութիւն, իսլամ եւ մարդկային իրաւունք, իսլամ եւ շուկայի տնտեսութիւն, մեծ բախտաւորութիւն մըն է Եւրոպայի համար»: Ան դեռ աւելցուցած է. – «Թուրքիա ՕԹԱՆ–ի երկրորդ բանակն է, մահմետական երկիր մըն է որ լաւ յարաբերութիւններ ունի Իսրայէլի հետ, կենսական զէնք մըն է, եթէ Եւրոպա կ'ուզէ դեր մը խաղալ Մերձաւոր – Արեւելք, Պալքաններու մէջ, թէ Կովկաս»:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին Եւրոպայի որոշումը հրապարակուելէ առաջ, այդ մասին տեղեակ պահուած են Էրտողան եւ Կիւլ: Անոնք անմիջապէս կացութեան արժեւորում մը ըրած ու յայտարարած են. «Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին պարբերութիւնը ցոյց կու տայ որ պատասխանատուները Եւրոպայի Միութեան անդամակցելու մեր կառավարութեան քաղաքական կամքն ու վճռակամութիւնը արժեւորելու կարողութենէն զուրկ են: Սակայն, ժամանակ կայ տակաւին: Սրբագրութեան համար մեր տեսակցութիւնները մինչեւ վերջին պահը կը շարունակենք»:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՒ Ի. ԹԵՐՆՈՆ

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 11–ի առաւօտուն, Եւրոպական Միութեան վեհաժողովի նախօրեակին, Հայ Դատի Յանձնախումբը մամուլի ասուլիս մը տուած է, որուն թեման էր՝ «Ի՞նչ սահման Եւրոպայի համար, թրքական նոր հարցը»:

Ասուլիսը վարած են Հիլտա Չոպոյեան եւ Լօրան Լէյլէքեան, նախագահ եւ տնօրէն Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբին, մասնակցած է բժիշկ Իվ Թերնոն, պատմաբան, մասնագէտ ցեղասպանութիւններու եւ ժխտողականութեան, նաեւ Ալեքօ Պեզիքեան, յանձնախումբի անդամ:

Տօքթոր Իվ Թերնոն կատարած է ցեղասպանութեան պատմութիւնը, Ելոյթ ունեցողները անդրադարձած են զանազան հարցերու, որոնց կարգին, Թուրք ներկայ պետութեան պատասխանատուութիւնը, Հայերու ցեղասպանութեան կապը ներկայիս Թուրքիոյ մէջ տիրող բռնութեան եւ անպատժելիութեան զարգացումին հետ, ինչպէս նաեւ հակասութիւնը քեմալական հանրապետութեան հիմնադիր եւ մնայուն արժէքներուն եւ Եւրոպական Միութեան խաղաղութեան եւ արդարութեան արժէքներու միջեւ:

Հարցումներու պատասխանելով, մասնակցողները յայտնած են որ որպէս եւրոպացի քաղաքացի, կ'ակնկալեն Հայաստանի շրջափակման վերացումը ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ ժխտողականութեան եւ ցեղասպանութեան ներկայ հետեւանքներուն վախճանը, ինչպէս Թուրքիոյ հակահայ օրէնքները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Դեկտեմբեր 12 / 13)

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԿՐԱԿՈՑՆԵՐԷՆ ԶԻՆՈՒՈՐ ՄԸ ՄԱՀԱՑԱԾ

Դեկտեմբեր 11–ին Տաւուշի Կոթի գիւղի պաշտպանական դիրքերուն վրայ բացուած ադրբեջանական կրակոցներէն մահացած է 24 տարեկան սպայ մը, Վահագն Շարոյեան: Ան որդին էր գնդապետ Գարեգին Շարոյեանի որ 1992–ին Արցախ մեկնելէ առաջ հնչեցուցած էր 500 մահապարտներու երդումը: Զոհուած էր նոյն տարին, Մարտակերտի կռիւներուն ընթացքին: Հօրը զոհուելէն ետք որդին շարունակելու համար անոր գործը, արձանագրուած էր զինուորական վարժարան:

Մ. ՊՈՃՈԼԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Հայրենիքի դաւաճանութեամբ եւ լրտեսութեամբ ամբաստանուած Մուրատ Պոճոլեանի դատին Դեկտեմբեր 12–ի նիստին անոր փաստաբանը պաշտպանողական ըրած է: Մեղադրանքը անհիմն գտած է, ըսելով որ հարկ է քրէական հետապնդումը դադրեցնել, թղթածրարը փակել եւ իր պաշտպանեալը ազատ արձակել: Փաստաբանին արժեւորումով, Պոճոլեանի դէմ յարուցուածը քաղաքական բնոյթի գործ է: Ամբաստանեալը ինք ըսած է թէ իրեն դէմ հետապնդումին պատճառը այն եղած է որ ինք գործօն մասնակցութիւն ունեցած է հայ-թրքական յարաբերութիւններուն, ամէն մակարդակի վրայ:

Նախորդ նիստին դատախազը Պոճոլեանի ուղղուած ամբաստանութիւնը հիմնաւոր համարելով 11 տարուան բանտարկութիւն պահանջած էր, նաեւ ամբողջ ստացուածքին գրաւումը: Վճիռը հաւանաբար կը հրապարակուի Դեկտեմբեր 16–ին:

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ՝ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ ՎՐԱՍՏԱՆԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՓՈԽԱԴՐԵԼՈՒ

Վրաստանի ու Ռուսաստանի զինուորական փորձագէտները Դեկտեմբեր 11–ին հանդիպում ունեցած են Թիֆլիսի մէջ: Համաձայնութիւն գոյացած է որ ռուսական զօրախումբին պատկանող Թիֆլիսի մթերանոցը եւ Ախալքալաքի զինուորական սովխոզին տարածքը Վրացիներուն ձգուի: Նոյնպէս, համաձայնութիւն գոյացած է Վրաստանէն ռուսական զօրամասեր Հայաստան փոխադրելու մասին:

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 10–ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Դեկտեմբեր 11–ին տեղի ունեցած է Լրագրողներու Միութեան 10–րդ համագումարը, 144 պատգամաւորներէն 123ին մասնակցութեամբ: Նախագահ Աստղիկ Գէորգեան ներկայացուցած է վարչութեան վերջին հինգ տարուան գործունէութիւնը, օրէնսդրական դաշտ ստեղծելու, բարոյականութեան խնդիրներու անդրադարձած: Նիւթական հաշուետուութենէն ետք, ան բաց քուէարկութեամբ, 3–րդ անգամ ըլլալով նախագահ վերընտրուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ, աւելի քան 300 հոգի հաւաքուած են առաջին անգամ ըլլալով, բողոքելու համար Չեչենիոյ պատերազմին դէմ: Խօսք առնելով, կազմակերպիչներէն մէկը յայտարարած է թէ երբեք այսքան բազմաթիւ չէին եղած...: Ցոյցը կազմակերպուած էր Սահմանադրութեան օրը, որ տօնական է երկրին մէջ: Զինուորներու Մայրերու կազմակերպութեան մէկ պատասխանատուն կոչ ըրած է իշխանութեան որ «վերջապէս հրատարակէ մեռած զինուորականներու ցանկը»: Զանազան պաստառներու վրայ կարելի էր կարդալ՝ «Չեչենիոյ մէջ՝ մարդկութեան դէմ ոճիր մը», «11 հազար մեռեալ», «Վերջ տուէք Կրեմլինի ահաբեկչութեան Չեչենիոյ մէջ»:

ՊՈՒՏԻՆ Չեչենիոյ կացութեան բնականոնացումի գործընթացին ձեռնարկած է Դեկտեմբեր 12–ին: Հրովարտակ մը ստորագրած է հանրաքուէի մը կազմակերպութեան համար նոր Սահմանադրութեան մը վերաբերող, որուն պիտի հետեւին նախագահական եւ երեսփոխանական ընտրութիւնները Մարտին: Պիտի առաջարկուի նախագահական հանրապետութիւն մը մէկ ժողովէ բաղկացած խորհրդարանով մը եւ շեշտուի որ Չեչենիա մաս կը կազմէ Ռուսաստանի:

Ա. ԶԱԿԱՅԵՒ, չեչէն նախկին նախարարը զոր Դանիացիք ազատ արձակեցին, մերժելով յանձնել Ռուսաստանի, ձերբակալուած է երբ օդանաւէն կ'իջնէր Լոնտոն, ուր բնակութիւն հաստատած էր քանի մը ամիսէ: Դերասանուհի Վանեսա Ռետկրէյվ 50 հազար անգլիական ոսկի երաշխաւորագինը վճարած է որպէսզի ազատ արձակուի: Այս վերջինը դատարանին առջեւ, ապահովութիւն տուած է որ Զակայեւ արիւնալի բարբարոսը չէ, ինչպէս Ռուսերը կը ներկայացնեն, ոչ ալ ոճրագործ մը, ինչ որ ուրիշներու ալ կարծիքն է, որոնք դերասանուհին հետ հանրագրութիւն մը ստորագրած են, որպէսզի Ռուսաստանի չյանձնուի: Ռուսերը կատղած են եւ կ'առարկեն. – «Ի՞նչ պիտի ըսուէր, եթէ ուրիշ ահաբեկիչ մը, ըսենք Պէն Լատէնը Լոնտոն գար հակառակ ձերբակալման միջազգային հրամանագիրի մը իրեն դէմ, ոստիկանատուն տարուէր եւ երաշխաւորագինի մը փոխարէն, ազատ ձգուէր»:

ՔՈԹ Տ'ԻՎՈՒԱՐԻ կացութիւնը օրէ օր կը վատթարանայ եւ Ֆրանսա 1500 զինուորներէ բաղկացած նոր ջոկատ մը ղրկեց, Դեկտեմբեր 13–ին, ի պաշտպանութիւն օտարականներուն: Արտօնութիւն ունին կրակելու ի պահանջեալ հարկին: Ապստամբները ֆրանսական զօրքին հեռացումը կը պահանջեն:

ԳԱԶԱՅԻ գօտիին մէջ եւ Հեպրոն, միջադէպերու հետեւանքով 7 Պաղեստինցի եւ երկու Իսրայէլացի սպաննուած են:

ԹԻՖԼԻՍԷՆ 20 քիլոմեթր հեռու գտնուած է 79–ամեայ Սատի Շարիֆովի դիակը: Ան հայրն է ռուսական քարիւղի հսկայ ընկերութեան՝ Լուկօյլի գըլխաւոր մէկ պատասխանատուին եւ առեւանգուած էր Դեկտ. 1–ին, երբ Ռուսաստան, ընկերութեան բաժնետէր, կը պատրաստուէր 5,9%–ը ծախել միջազգային շուկային վրայ:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Ո ՏԱՅՐ ԻՆՁ ՋՄՈՒԽ...

(Բ. եւ վերջին մաս)

Յուլիս.— Տագնապը երթալով կը սաստկանայ: Պոչերը բազմապատկուեցան, աւելի անտանելի դարձան, երբ որոշուեցաւ շաքարթը միայն հինգ օր բաշխում կատարել: Միեւնոյն ատեն արգիլուեցաւ պոչ կապել որոշուած ժամէն առաջ: (Արտօնուած է միայն կէս ժամ առաջ):

Ո՞վ է լողը: Ահա շարուեր են պատին տակ, ժամանակէն շատ առաջ, ինչպէս ուխտաւորները հօտ մը մասուքին առջեւ: Կը խօսին, կը վիճին. «աւետիս»ներ կու տան իրարու. մինչ բարի ոստիկաններ կը հսկեն ծխավաճառին առջեւ, որպէսզի բազմութիւնը խանութէն ներս չխուժէ կամ իրար չկոխոտեն:

Եւ ահա վերջին տնօրինութիւնը,— արձանագրել բոլոր ծխողները, 18 տարեկանէն վեր, բայց ոչ կիները:

— Ի՞նչ. կիները պիտի չծխե՞ն. որո՞վ իրաւամբ: Հապա ազատութի՞ւնը, հաւասարութի՞ւնը...

Շատ չանցած, արձագանգ մը չարաչուք,— որոշուած է շաքարթը երկու տուփէն աւելի չտալ. կամ ծխախոտ մէկ տուփ:

— Ի սէր Աստուծոյ, դուն ալ արձանագրուէ, ես քանէն կ'առնեմ կապոյտը:

— Ես պատրաստ եմ երեսունէն գնելու, ինչ որ ալ ըլլայ տեսակը:

Տիկին մը.— Անոնք էրիկ մարդ են, կը ճարեն. մենք ո՞ր քարին զարնենք մեր գլուխը:

Օրիորդ մը.— Ժիթան կ'ուզեմ. պալթօ կ'ուզեմ, հիմա կ'ուզեմ:

Ունեւոր տիկին մը.— Իմ ամուսինս ժամանակին 250 տուփ առած էր, առ այժմ չի նեղուիր:

Օգոստոս 1.— Այսօր, Ուրբաթ, գնեցի սառըլին տուփը. սէլթիք մը: (Յաջորդը Չորեքշաբթի): «Աչք ամենեցուն ի քեզ հային»: Խե՛ղճ տուփ, ո՞ր մէկուն բաժնել. Հ.ի՞ն, Լ.ի՞ն, Ս.ի՞ն, տիկին Ա.ի՞ն, տիկին Բ.ի՞ն, օր. Վ.ի՞ն...

Շուկացի մը.— Աճուրդ, աճո՛ւրդ...

Ընկեր Կ.— Ախր ինչի՞ էք շտապում. մի ժողով սարքիր, մտքերի փոխանակութիւն կատարենք, տեսնենք ի՛նչ են ասում ընկերները...

Օր. Ա.— Ամէնէն աղէկը՝ դուն ծխէ, որպէսզի ոեւէ մէկուն սիրտը կոտրած չըլլաս:

Օգոստոս 23.— Թերթերը միշտ քրքրելով այս նոր տագնապը, կ'առաջարկեն հետեւեալ «փոխնորդ»ները.— Եղեւին (առմուազ, միսկ օթու), ընկոյզի տերեւ, առանձին կամ միւսին հետ խառնուած: Եգիպտացորենի քիտը (մօրուք), խոճիկի տերեւ (փա տ'աճ), հացի ծառին տերեւը (փռէճ), եղին, շագանակենիի տերեւ եւ այլն:

Ամէն պարագայի մէջ, ծխախոտի զրկանքին չդիմացողները այնքան շատ են որ, ո՛չ գինը կը նային, ո՛չ ալ տեսակը: «Չեմ դիմանար, ա՛խ, չեմ դիմանար»:

Ալ ինչո՞ւ զարմանալ որ ուրիշներ ալ չեն դիմանար ծովու կամ քարիւղի հոտին:

Սեպտեմբեր 15.— Ծխախոտի բաժնեչափը նորէն կրճատուեցաւ այսօր,— շաբաթը երկու տուփ գլանիկ կամ մէկ տուփ ծխախոտի փոխարէն ամիսը երեք տուփ ծխախոտ կամ վեց տուփ գլանիկ: Բաժանումը՝ տասնօրեակէ տասնօրեակ:

Արդէն սովորական դարձած է 25—30-ի գնել կոլուազը:

Սեպտեմբեր 23.— Ծխավաճառները արձանագրած են տասը միլիոն հոգի: Մասնագէտներ կը հաշուեն թէ բաղդատելով արտամադրելի մթերքին հետ, իւրաքանչիւր ծխողի կ'իյնայ տարին մէկ քիլօ, օրական իբր երեք կրամ, ուրիշ խօսքով՝ երեք գլանիկ:

Երգիծաբաններն ու ծաղրանկարիչները լեզու են ելած:

Աղջիկը՝ գրկելով տղան.— Կը սիրե՛մ քեզ, ի՛նչ աղուոր ծխախոտ կը հոտիս...

Ազնուական մը կը խառնէ սպասաւորին գրպանը, ցուցնելով գլանիկները:

Սպասաւորը.— Բայց իմ ծխախոտս է, պարոն:

— Մի մոռնար քեզի նուիրած «փիփօ»ներս, տղա՛ս:

Մէկուն տունը բռնկեր է: Տանտէրը գիշերնոցով փողոց նետուած, կը պատմէ հարեւանին.

— Ծխախոտս փրկեցի, մնացեալը ճիւէ՛րս...

1942.— Սովորական կապոյտը 60—79: Գաւաթ մը ջուրի պէս:

Կճատ ժողվել գիտե՞ս: Բաժնեչափի հաստատումէն ի վեր շնորհքով մարդիկը եւ շնորհալի տիկիններն անգամ կը դողան գլանիկի մնացորդներուն վրայ:

Շատերը մասնաւոր տուփեր ունին իրենց գրպանը, պահելու համար կճատը կամ «որբուկը» (մէկօ, գմարիտ):

Գլանիկը հատա՞ւ: Մնացորդը հանդիսաւորապէս մարելով կը տեղաւորեն տուփին մէջ, նստած կամ քալած, խօսած ատեն: Ճիշդ ինչպէս որ տիկիններն ու օրիորդները օրուան որեւէ ժամուն երեսի փոշին, շրթներուն ներկը քսելով, նորոգելով տուփը կը տեղաւորեն պայուսակին մէջ:

Տուներու մէջ ալ տանտիրուհին գուրգուրանքով կը ժողվէ մոխրամանին մէջ ձգուած կտորները, որպէսզի տղան գլանիկ մը աւելի ունենայ:

Հանրակառքը ճամբայ պիտի ելլէ. տոմսակավաճառը մարելով բերնին փակած վերջին կտորը, կը պահէ գլխարկին մէջ: Իրիկուան պաշար:

Ամառ ձմեռ, օրուան բոլոր ժամերուն, բազմաթիւ քաղաքացիներ, բանուոր թէ ունեւոր, տարատը ծակ լակոտներ թէ կռճկուած պուրժուաներ կամ անճար կիներ իրենց աչքերը չորս բացած՝ կճատ կ'որսան մայթերուն վրայ, ցեխին մէջ, սրճարանը, սեղաններուն տակ, աղբամաններուն խորը:

— Ներողութի՛ւն, ես ձեզմէ առաջ տեսայ այդ կճատը:

Ամբողջ փողոցներ, պողոտաներ ման գաս, դժուար թէ մէկ հատիկ «մէկօ» գտնես:

Վա՛յ անոնց որ արհեստի վերածեր էին կճատ ժողվելը: Ճշմարիտ արհեստաւորութիւն մը կը կազմէին անոնք: Շատեր մասնաւոր փայտ մը ունին, կճատները կցելու համար: Փողոցէ փողոց, սրճարաններու, սրահներու, թատրոններու, սինեմաներու մէջ: Կը ժողվէին ու կը ծախէին ալ: Իսկ այսօ՞ր.

— Առաջ 100 — 150 կճատ կը ժողվէի կեդրոնական թատրոնի մը մէջ, ներկայացումէն վերջը, մոխրամաններէն կամ գետինէն: Այսօր պէտք է ինքզինքս բախտաւոր համարեմ, եթէ երեք — չորս հատ գտնեմ:

Վերջին բաժնեչափը հաստատուեցաւ 1941 Նոյեմբերին:

«Արգոյ հասարակութիւնը» անճանաչելի դարձած է, այդ օրէն ի վեր:

— Առաջ շաբաթը 450 ֆրանք ծախք ունէի ծխախոտի համար. հիմա կը ծախսեմ օրական 150 ֆրանք:

Անշուշտ աւելի դիշատիչ «պուրժուա»ներ ալ կան: Իսկ ի՞նչպէս... կը մխան «պրոլետար»ները:

Երկուքի կը բաժնեն պատրաստ գլանիկը, երկու հատ ծխած կամ քսաննոց տուփը կրկնապատկած ըլլալու համար:

Կը պարպեն գլանիկը, եւ թուղթի մէջ փաթթելով ծխախոտին կէսը, մէկ երրորդը, կը շինեն գլանիկ մը ճոզած, բարակուկ, իսկ աւելցածը կը պահեն:

Պատրաստ գլանիկը մինչեւ կէսը ծխելէ վերջ, կը մարեն եւ կը պահեն, յաջորդ անգամուան համար:

Աղբօր բաժին կ'ընեն, ունեցողի մը հետ: (Կան ալ փոխն ի փոխ կը ծխեն):

Կը բարեխառնեն, կը ճոխացնեն ծխախոտը, խառնելով զոյնզգոյն տերեւներ եւ կճատի պաշարը:

Իսկ եթէ տիկինն ալ կը ծխէ: Ո՛հ, այն ատեն մուխը կ'ելլէ, բոցը չելլեր:

Տրտում թէ զուարթ, նստիմ եւ խորհիմ
Զունիմ սիկարին պէս հեշտ մտերիմ.
Նոյն է երկուքին մեր ճակատագիր,
Քիչ քիչ կը վառիմ եւ դառնամ մոխիր:
(Մ. Աճէմեան)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՊՐԻՍՄԱԿԷՍ

ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ

Տարիներ առաջ «Թայմ» շաբաթաթերթի թիւերէն մէկուն մէջ, յօդուած մը կարդացեր էի Փօլ Կրէյի գրիչով: Յօդուածը կը քննարկէր այդ օրերուն նոր լոյս տեսած գիրք մը՝ The Western Cano: The Books and Schools of the ages, Harold Bloom-ի հեղինակութեամբ («Արեւմտեան Կանոնագիրք, Դարաշրջաններու Երկերն ու Դպրոցները»):

Հարոլտ Պլում 20 գիրքերու հեղինակ է եւ դասախօս՝ Եէյլ եւ Նիւ-Եորքի համալսարաններուն:

Ամբողջ գիրքը կը հիմնուի իրար ագուցուած երկու գլխաւոր հարցերէ՝ ի՞նչ կարդալ եւ ինչո՞ւ ճիշդ ա՛յդ գիրքը կարդալ:

Գրականութիւնը ամէնէն հարուստ եւ ճոխ բաժիններէն մէկն է մարդկութեան մշակութային ժառանգութեան. եւ որպէս զարգացման որոշ մակարդակ, մարդ պիտի փափաքէր գոնէ ծանօթանալ այդ ժառանգութեան, որովհետեւ ամբողջութիւնը կարդալու համար մէկ կեանքը անբաւարար պիտի ըլլար:

Եւ ուրեմն թէեւ գիրքը 850 գրագէտներ կը ներկայացնէ, սակայն հեղինակը ինք, պահանջելու պէս կ'ակնարկէ, որ ընթերցողը մեծ ուշադրութեամբ մօտենայ 26 հեղինակներու՝ Շէյքսփիր, Տանթէ, Շաուըր, Սերվանթէս, Մոնթէներ, Մոլիէր, Միլտոն, Ճոնսըն, Կէօթէ, Ուորտսուորթ, Օսթին, Ուիթման, Տիքինսըն, Տիքընս, Ճորճ Էլլիոթ, Իպսէն, Ֆրոյտ, Փրուսթ, Տոլստոյ, Ճոյս, Վուլֆ, Քաֆքա, Պորկէս, Նեռուտա, Փէսոա, Պէքէթ:

Անշուշտ այս ցանկէն Հոմերոսի եւ յոյն միւս մեծ անուններու բացակայութիւնը զարմանք կ'առնէ:

Նման ցանկ մը կրնայ որպէս ուղեցոյց ծառայել այնպիսի ընթերցողներու, որոնց համար ընթերցումը աքանչելի ժամանց մը ըլլալու կողքին, նաեւ աքանչելի միջոց մըն է ինքնազարգացումի: Նման ընթերցողներու թիւը, բոլոր երկիրներուն մէջ եւ բոլոր ազգերուն համար ալ նուազագոյնի իջած է: Ինչ որ բնաւ չի նշանակեր, որ պէտք է նկատի չառնել երկրագունդիս այն քանի մը միլիոն ընթերցողները, որոնք կը շարունակեն մեծ եռանդով վայելել իրենց նախընտրած հաճոյքը:

Հետեւաբար այս ցանկը կը շարունակէ ուղեցոյց մը դառնալ ոեւէ ընթերցողի համար:

Սակայն իւրաքանչիւր ընթերցող կը պատկանի երկրի մը, որ ունի իր ազգային գրականութիւնը: Չի՞ նշանակեր որ իւրաքանչիւր ազգային գրականութիւն պարտի ունենալ նման ցանկ մը, ուր ոչ միայն ներկայացուի լաւագոյնը այդ երկրին գրականութեան, այլ եւ որոշ գաղափար մը տրուի հեղինակներուն եւ անոնց երկին մասին (Պլումի գիրքը 578 էջերէ բաղկացած է):

Այս նպատակին է որ կը ծառայեն անշուշտ պարբերաբար լոյս տեսնող հաւաքածոները: Հայ գրականութիւնը եւս ունեցած է նման հաւաքածոներ, որոնք սակայն ամբողջական չեն եղած, այլ նուիրուած են որոշ բաժանումներու՝ արեւմտահայ գրականութիւն, արեւելահայ գրականութիւն, խորհրդահայ գրականութիւն, սփիւռքահայ գրականութիւն, եւ այլն:

Ամբողջական հաւաքածոներ եղած են այլ լեզուներով, ինչպէս անգլերէն, ֆրանսերէն, արաբերէն, նպատակ ունենալով հայ գրականութիւնը ծանօթացնել օտարներուն:

Ի՞նչ պիտի թելադրենք այն պատանիին, որ լրջօրէն կրնայ դիմել մեզի, «ի՞նչ ընթերցեմ» հարցով: Կամ, ի՞նչ պէտք է կարդացած ըլլայ ընթերցասէր անհատ մը, յիշուած միջազգային անուններուն կողքին, ի՛ր ազգին գրականութենէն:

Կամ՝ որո՞նք են այն գործերը, որոնց ամբողջութիւնը կրնայ որոշ պատկերացում տալ հայ գրականութեան անցեալին եւ ներկային մասին:

Եւ ի վերջոյ, ի՞նչ է դէպի հայ գրականութիւն առաջնորդող երկերուն ցանկը:

Այդպիսի ցանկ մը կազմելու առաջնահերթութիւնը անշուշտ մասնագէտներուն կ'երթայ: Բայց կազմուած ցանկի մը առջեւ շատեր կրնան տարակարծիք ըլլալ, որովհետեւ անհատական ճաշակն ու նախասիրութիւնները եւս մեծ դեր կը խաղան այստեղ: Սակայն մեզի կը թուի թէ որքան ալ տարակարծիք, ցանկը իր ամբողջութեան մէջ կրնայ հաւանութեան արժանանալ:

Հետաքրքրական է, թէ նման հարց գոյութիւն ունի՞ այլ երկիրներու մէջ:

Գերմանիոյ երկու բաժիններուն միացումէն ետք, կը թուի որ այնտեղ եւս այս հարցը կարեւորութիւն ստացած է, որովհետեւ տարածուն շաբաթաթերթ Տի Ցայթ-ը հարցախոյզ մը կատարած է, դիմելով գրողներու, քննադատներու, հրատարակիչներու, գործատէրերու, գրականութեան ուսանողներու, մանկավարժներու եւ քաղաքագէտներու, հետեւեալ հարցումով.

«Գրական ի՞նչ գործեր (գերմանական գրականութենէն) պէտք է կարդացած ըլլաք երկրորդականի աւարտական դասարանի աշակերտ մը»:

Որպէս պատասխան տրուած անուններ պէտք էր որ միայն վեց (6) հատ ըլլային:

Հարցախոյզին որպէս արդիւնք կազմուած է հետեւեալ ցանկը, նոյն գիրքին վրայ յայտնուած քանի մը անուններով.

1 — Կէօթէ
2 — Ֆ. Քաֆքա
3 — Թոմաս Ման
4 — Պուխնէր, Պ. Պրէխթ
5 — Շիլէր, Ֆոն Քլայսթ
6 — Լէսինկ
7 — Հոլտէրլին
8 — Հ. Հայնէ
9 — Ռ. Մ. Ռիլքէ
10 — Թ. Ֆոնթան, Կ. Պէն
11 — Ուվէ Ճոնսըն
12 — Կ. Քելէր, Փ. Շելան

Հակառակ այս ցանկին, գերման մտաւորականները իրենք շատ լաւ գիտեն, որ այսօրուան երիտասարդութիւնը գրականութիւն կարդալու փոխարէն, պիտի նախընտրէր անգլերէն եւ համակարգիչ սորվիլ, եւ Կէօթէ ընթերցելու փոխարէն հեռատեսիլի սերիըլներ դիտել:

Ի՞նչ ընել: գրական մեր կանոնագիրքերը փոխե՞լ ըստ ժամանակի պահանջին: Սակայն այդ մէկը անվիճելիօրէն մեզ պիտի անջատէր մեր մշակութային պատմութենէն եւ տանէր դէպի ... ոչինչ, որովհետեւ մշակութային ժառանգութիւնը կարելի չէ փոխարինել այլ բանով:

Հետեւաբար ոչ միայն ճշդել պէտք է գրական կանոնագիրքը, այլ յամառօրէն հետապնդել, որ անիկա փոխանցուի սերունդէ սերունդ, յաւելումներ կրելով անշուշտ, բայց երբեք՝ նուազումներ:

ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ

«Գանձասար»

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴՐՕՇԱԿ

պաշտօնաթերթ

Հայ յեղափոխական դաշնակցութեան

Հոկտեմբեր 2002

Երեւան

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿՆԵՐԸ ԱՆՓՈԽԱՐԻՆԵԼԻ ԵՆ

Ո՞վ կրնայ համաձայն չըլլալ մեծ մայրիկներու մասին հետեւեալ սահմանումին. այն հրաշալի անձը որ նուէրներ կ'ընէ, թոռնիկը հանճար կը հռչակէ երբ ան յաջողած է ձախ կօշիկը ձախ ոտքին, աջն ալ աջին անցընել եւ չոքոլա, կամ կարկանդակ կու տայ անոր, հակառակ ծնողքին արգելքին: Վերջերս, ընտանիքին մէջ, յատկապէս թոռնիկներու համար մեծ մայրիկներու տեղին ու դերին մասին կատարուած ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են որ կին մը մեծ մայրիկ կոչել, կը նշանակէ որ ան ազնիւ, փխրուն, հաճելի մէկն է. ընտանեկան իրերու պահապանն է եւ բայերու անցեալ ժամանակները ճիշդ խոնարհող մը:

Կենսաբաններու եւ մարդաբաններու օրէ օր մեծցող թիւ մը համոզում կը յայտնէ որ մեծ մայրիկները մարդկութեան պատմութիւնը ըմբռնելու բանալիներ են եւ լաւագոյնս կը բացատրեն մեր ինչ ըլլալը. դանդաղօրէն չափահասութեան հասնող արարածներ որոնք կը յամենան ծնողք դառնալու, բայց այդ հանգրուանին հասնելէ ետք բեղուն արտադրութիւն կ'ունենան, կարեւորութեան առաջին գիծին վրայ զետեղելով ընտանիքը:

Վերջերս մեծ մայրիկներու նուիրուած միջազգային առաջին համագումարի մը մասնակիցները գրեթէ միաձայնութեամբ եզրակացուցած են թէ յատկապէս մեծ մայրիկները, նաեւ տարեց մայրերը մեր ժառանգութեան մէջ իշխանութեան եւ հեղինակութեան թերագնահատուած աղբիւր մըն են:

Ելոյթ ունեցողներէն շատեր ցոյց տուած են որ մեծ մօր մը ներկայութիւնը, կամ բացակայութիւնը որոշիչ կ'ըլլայ թոռնիկներու վերապրումին համար, գոյութիւն պահելու աւանդական մշակոյթներու տէր հասարակութիւններու մէջ: Մեծ մայրիկի մը մերձաւորութեան մէջ մեծնալ, երախայի մը համար երբեմն հօրը ներկայութենէն աւելի մեծ բարեբար ազդեցութիւն կ'ունենայ:

Երկու պրպտողներ 1950 – 1974 Կամպիոյ գիւղական շրջաններուն մէջ հետազօտութիւն մը ըրած են, երբ բարձր էր երախաներու մահացութեան համեմատութիւնը: Տեսած են որ փոքրիկ կամպիացիներու մահուան տոկոսը կէսի կ'իջնէ երբ անոնք կը վայելեն մեծ մօր մը ներկայութիւնը: Ան աւելի կարեւոր յատնուած է, քան՝ հօր ներկայութիւնը:

Նկատուած է նաեւ որ երկու մեծ մայրերէն շատ աւելի դրական ազդեցութիւն ունի մօրենական մեծ մայրը: Նոյնիսկ արձանագրուած են պարագաներ ուր տեսնուած է որ հօրենական մեծ մայր մը ոչ միայն չէ՛ օգտեր, այլ նաեւ ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենայ թոռնիկին վրայ:

Տարուինեան հոսանքին պատկանող հետազօտողներ կը պնդեն որ ատոր պատճառը հայրութեան մասին մարդկութեան հին յաճախանքն է: Այլ խօսքով՝ մօրենական մեծ մայրերը գիտեն թէ արենակցական կապ ունին իրենց թոռներուն հետ. մինչդեռ հօրենական մեծ մայրերուն համար միշտ կայ հարսէն կասկածելու կեցուածքը որ կ'արտայայտուի, յաճախ անգիտակից կերպով, զինք շրջապատող երախաներու նկատմամբ սիրոյ արտայայտութեան արգելակումով:

Գերմանացի դասախօս մը կատարած հետազօտութեան հիմնուելով կ'ըսէ թէ երկու մեծ մայրերուն միջեւ անդունդ մը կայ այսօր եւս եւ ան կ'ազդէ մեր զգացումներուն վրայ: Ինք հարցախոյզ մը ըրած է երկու հազար հոգիի վրայ:

Փնտռած է նաեւ անձեր որոնք գոնէ մինչեւ եօթը տարեկան ապրած են իրենց մեծ մայրերուն եւ մեծ հայրերուն հետ: Պատասխանողներու կէսին համար մօրենական մեծ մայրը նախընտրելին է, մինչ հօրենական մեծ մօր նախընտրութիւնը հազիւ 12 – 14%-ի կը հասնի: Բոլոր արտայայտուողներն ալ բաժնած են համոզումը թէ մեծ մայր – թոռնիկ յարաբերութեան մէջ տալու արարքը մեծէն դէպի փոքրը ուղղուած է. տալ՝ զգացում, նիւթական, պաշտպանութիւն, օժանդակութիւն:

Հետազօտութիւններու, ելոյթներու ըստածներէն ոչ մէկը նորութիւն է. հետաքրքրականը տեսնել է թէ միայն ծնողքէ ու զաւակէ բաղկացած ընտանիքներով արեւմուտքին մէջ ուր մեծ մայրերու տեղը հանգստեան տունն է շատ յաճախ, հարկը կը զգացուի նման պրպտումներու: Մեծ մայրերու անարդարօրէն անտեսուած դասը իր վրէ՞ժը կը լուծէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՆՈՐ ՀԱՏՈՐ ՄԸ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ճոն Լէկէթ հեղինակն է հատորի մը, – «Ցանդուղն երիտասարդ մը, – Ուիլեըմ Սարոյեանի կենսագրութիւն»: Հրատարակիչը՝ Ալֆրէտ Քնոփ ընկերութիւնը, որ ԱՄՆ-ու լուրջ գրական մարզի մէջ ամէնէն պատկառելի հրատարակչական հիմնարկն է: Գիրքը գիտական ու քննադատական խորունկ գործ մը ըլլալէ հեռու է: Անսովոր է գործին «անձնականութիւնը», Լէկէթ կը պատմէ Սարոյեանի կեանքը ու կը դատէ զայն, իբր անձ: Կը սիրէ պատմել անոր կեանքի այն դրուագները՝ որոնք ցոյց կու տան իր եսասիրութիւնը, դիւրագրգիռ ու բարկացկոտ բնաւորութիւնը, մեծամտութիւնը, եւ անկարգապահութիւնը: Բ. Համաշխարհային պատերազմին զօրաշարժի ենթարկուած Սարոյեանի մասին կը պատմէ ցարդ անծանօթ դրուագներ, որոնցմէ ոմանք կատակերգութեան սեռին կը պատկանին, ոմանք՝ ողբերգականին: Լէկէթ կը պնդէ որ Սարոյեան երկու անգամ նոյն հրեայ – ամերիկացի կնոջ հետ ամուսնացած ըլլալով հանդերձ հակա – սեմական էր: Կ'ընդգծէ նաեւ որ իր ինքնակեդրոն խառնուածքը արգելք եղաւ իրեն՝ լաւ հայր ըլլալու: Տարօրինակ գործ մը, որուն հեղինակը մէկ կողմէն կը յարգէ Սարոյեանի տաղանդն ու առաջին մի քանի երկերը, միւս կողմէ 462 էջնոց ստուար հատոր մը կը գրէ, որուն մէջ կը փորձէ հաւասարակշռել մաղձ եւ հիացում, գրողին հանդէպ:

ԴՈՂԱՑՈՂԻ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ աւետարանական եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23-ին, կազմակերպութեամբ Թորոնթոյի Հայ աւետարանական եկեղեցւոյ ընկերային յանձնախումբին, տեղի ունեցած է «Ուխտագնացութիւն դէպի արեւմտեան Հայաստան» տեսերիզի ցուցադրութիւնը: Բարի գալուստի խօսքով, հանդէս եկած է Պ. Ենովքեան: Տեսերիզը ներկայացուցած է Մանուէլ Քէօսէեան, որ խօսք առնելով մանրամասնօրէն բացատրած է թէ ինչպէս Հայաստանէն 37 հոգինոց խումբ մը երկար ճամբորդութիւն մը կատարելով շրջած է արեւմտեան Հայաստան: Տեսերիզի ցուցադրութենէն ետք հարցումներ եղած են եւ աւարտին՝ հիւրասիրութիւն մը:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Վանիէ գոլէժի թատերասրահին մէջ, Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի «Պետրոս Ադամեան» թատերախումբը ներկայացուցած է Գյոտ Մանէի «Օսքար» կատակերգութիւնը, բեմադրութեամբ Սարգիս Ջուրիկեանի: Երկու ներկայացումներուն ալ սրահը ծայրէ ծայր լեցուած է: Այս խաղը, Ֆրանսայի մէջ առաջին անգամ ներկայացուած է 1958-ին, իսկ Մոնրէալի մէջ 1969-ի աշնան Գասպար Իփէքեան թատերախումբին կողմէ:

L'Eglise arménienne dans l'Eglise universelle et l'Eglise arménienne dans l'œcuménisme

(Edition l'Harmattan)

Վերջերս «Լ'Արմաթան» հրատարակչական տունէն լոյս տեսաւ Հայ եկեղեցւոյ նուիրուած երկու հատոր, որոնց հեղինակն է՝ Ալպէռ Խազինէճեան:

Ալպէռ Խազինէճեան, արհեստով բժիշկ, կանուխէն մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը յայտնաբերած է, հակում մը ունեցած է, սէր մը արտայայտած է հայ եկեղեցւոյ հանդէպ, անոր պատմութեան, կեանքին, վարդապետութեան, դաւանանքին, ծէսին, յարաբերութիւններուններուն այլ եկեղեցիներու հետ, դիրքին եւ տեղին քրիստոնէական ընդհանուր եկեղեցւոյ մէջ:

Կրօնական, աստուածաբանական ծանօթութիւնները մասամբ ստացած է Արտաւազդ Արք. Թրթռեանէն, առեալն Առաջնորդ Հարաւային Ֆրանսայի թեմին, եւ Յակոբ Արք. Վարդանեանէն, առեալն Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդը Հարաւային Ֆրանսայի համար: Սակայն ինքնաշխատութեամբ, լուրջ ուսումնասիրութիւններով Ալպէռ Խազինէճեան զարգացուցած է նիւթը եւ հասցուցած հասունութեան մը:

Ալպէռ Խազինէճեանի առաջին հատորը «ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ» կը սկսի Ս. Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս առաքեալներու քարոզչութեամբ եւ աշխատութեամբ, քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք հռչակումով, կը շարունակուի տիեզերական առաջին 3 ժողովներով՝ Նիկիոյ (325), Կ. Պոլսոյ (385) եւ Եփեսոսի (431), ապա Գիրերու գիւտն ու Աւարայրը իրենց ազգային կրօնական նշանակութեամբ, իմաստով եւ հետեւանքներով մինչեւ Քաղկեդոնի ժողովը (451): Հայ Եկեղեցին չընդունիր Քաղկեդոնի ժողովը, որովհետեւ այդ ժողովին հետեւանքը եղաւ Քրիստոսի մէկ եւ ընդհանրական (կաթողիկէ) եկեղեցւոյ նկարագրին ու ներդաշնակութեան եղծումը:

Բ. հատորը «ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԷՔԻՒՄԷՆԻԶՄ»ի մէջ, կ'երթայ Քաղկեդոնի ժողովէն մեր օրերը:

Հեղինակը կը բացատրէ Քաղկեդոնի ժողովին հետեւանքները, արաբական արշաւանքը Հայաստան, Բագրատունեաց շրջանը, կիլիկեան թագաւորութիւն ու խաչակիրները եւ էքիմէնիզմի գրաւը, այդ գրաւին կորուստը եւ ժամանակակից շրջանը:

Այս երկու հատոր գործը առաւելաբար պատմութեան գիրք մըն է, խղճամիտօրէն պատրաստուած, երկար տարիներու պրպտումներու, հետազօտութիւններու, գիտական աշխատանքի մը արդիւնքն է: Վերլուծումները, բաղդատականները պատճառաբանուած են եւ պատմական դէպքերու եւ դէմքերու վրայ հիմնուած:

Երիտասարդութեան եւ ոչ Հայերու համար, մասնաւորապէս, Հայ եկեղեցւոյ պատմութեան եւ նկարագրին ծանօթանալու միջոց մըն է, Ալպէռ Խազինէճեանի երկը: Հակառակ նիւթին ծանրութեան, ընթերցումը հեշտ է:

Ալպէռ Խազինէճեան այս երկու հատորները ներկայացուց եւ ձօնագրեց Հայ Մշակոյթի Տունը, Դեկտեմբեր 6-ին: Շահեկան ելոյթ մը ունեցաւ, ցոյց տալով որ քաջ ծանօթ եւ մասնագիտացած է Հայ եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Մելքոն էֆէնտի գեղուհին տեսնելուն պէս գոչեց.

– Ինչո՞ւ այսպէս տժգուներ էք, տիկի՛ն:

– Երէկ գիշեր գրեթէ լուսցուցի, – պատասխանեց Լիւսի, – եւ ցերեկն ալ չկրցայ չէնք – չնորհք քնանալ, այդ ըլլալու է պատճառը:

– Երեկոյթի՞ մը գացած էիք կամ հիւրե՞ր ունէիք, – հարցուց վաճառականը փութկոտութեամբ:

– Այո՛, հիւրեր, – պատասխանեց Լիւսի տխուր ժպիտով մը, – ձանձրացուցիչ հիւրեր, այսինքն մտմտուքներ:

– Ի՞նչ մտմտուք կրնաք ունենալ:

– Ինչպէ՞ս, կարելի՞ է որ մարդ մըտմըտուք չունենայ, երբ մանաւանդ ինծի պէս առանձին է եւ ոչ ոք ունի իրեն նեցուկ կամ օգնական՝ դժուար պարագայի մը մէջ իրեն օգնելու համար:

– Բայց ի՞նչ տեսակ մտմտուք է ձեզի. նը եւ ի՞նչ տեսակ օգնութիւն կը սպասէք... արդեօք նիւթական անձկութեան մէ՞ջ էք:

– Ո՛չ, փառք Աստուծոյ, նիւթական անձկութիւն չունիմ, ապրելու չափ դըրամ ունիմ եւ ուրիշի չեմ կարօտիր:

– Ուրեմն... սրտի՛ մտմտուքներ են:

– Այդ ալ չէ, Մելքո՛ն էֆէնտի:

– Բայց բացատրէ, տեսնենք, թերեւս կրնամ օգտակար ըլլալ ձեզի:

– Մօրաքրոջորդի մը ունիմ, որու մասին ժամանակէ մը ի վեր գէշ երազներ կը տեսնամ կոր, կ'ուզեմ իրմէ տեղեկութիւն մը առնել եւ միջոց չունիմ. պատերազմը սկսելէն ի վեր լուր մը չկրցի առնել... եղբօր պէս միասին մեծցած ենք, եւ իրմէ զատ մօտիկ մարդ չունիմ աշխարհիս երեսը:

– Ո՞ւր կը գտնուի ինք:

– Լոնտոն հաստատուած է, եւ ես միջոց մը չեմ կրնար կոր գտնել հետը թըղթակցելու համար, թէեւ ըսին, որ միջոցը կայ, բայց դժբախտաբար ես չեմ գիտեր:

– Ո՞յդ է միակ մտմտուքդ:

– Մտմտուքներէս մէկն է աւելա:

– Ուրիշ ի՞նչ տերտ ունիս, տեսնենք:

– Այս մօրաքրոջորդիիս եղբայրը կայ, քսաներկու տարեկան տղայ մը, դպրոցը նոր աւարտած, զինուորական փախըստական է: Մինչեւ հիմա տասը տեղ փոխեց, հազար տեսակ ահ ու դող անցուց: Կ'ուզեմ զինքը Պոլսէն հեռացնել, ինչպէս ընեմ չեմ գիտեր, մէյ մը որ ինքզինք Պուլկարիա նետէ, անկէ ալ կրնայ միջոց մը գտնել եւ Անգլիա՝ եղբօրը քով երթալ: Արդէն կը պատրաստուէր կոր երթալու, երբ պատերազմը ծագեցաւ, ճամբաները գոցուեցան, եւ ինք ստիպուեցաւ հոս մնալ:

– Ո՞ւր պահուըտած է:

– Շիշլիի կողմը տան մը մէջ, բայց շատ ապահով չէ:

– Ինչո՞ւ համար:

– Տանը մէջ ուրիշ 5-էն 6 փախստականներ կան, եւ միշտ վախու մէջ է, որ մէկ ժամէն միւսը տունը պիտի կոխեն:

– Աւելի ապահով տեղ մը կարելի չէ՞ փոխադրել:

– Ո՞ւր կ'ուզէք, որ փոխադրեմ:

– Օրինակի համար հոս, ձեր տունը:

– Այդ անկարելի է:

– Ինչու համար:

– Որովհետեւ արդէն զինքը փնտռելու համար մէկ – երկու անգամ եկան տունը խուզարկեցին...

– Այդ տարբեր, այն ատեն իրաւունք ունիք զգոյշ ըլլալու:

– Եթէ ո՛չ՝ զինքը դուրսը կը ձգէի՞:

– Ուրեմն այսպէս, երկու մեծ մտմըտուք ունիք. նախ՝ Լոնտոն նամակ գրելու մտմտուքը եւ երկրորդ՝ ձեր մօրաքրոջորդին Պոլսէն հեռացնելու մտմըտուքը:

– Այո՛, – պատասխանեց Լիւսի:

– Ասոնցմէ զա՞տ:

– Միւսները անկարեւոր բաներ են:

– Ուրեմն լաւ ըրիր, որ տերտերդ ինծի բացատրեցիր:

– Ինչպէ՞ս:

– Թերեւս կրնամ օգտակար ըլլալ ձեզի:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք:

– Նամակին մասին հիմակուընէ խօսք կուտամ, որ կրնամ Լոնտոն իր հասցէին հասցնել. դուք ինչ որ պիտի գրէք՝ գըրեցէք, հասցէն ալ պահարանին վրայ գրէք ու նամակը ինծի յանձնեցէք:

– Շատ շնորհակալ եմ, Մելքո՛ն էֆէնտի, գիս երախտապարտ կ'ընէք:

(Շար. 356)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ֆրչ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Մասիս Աբրահամեանէ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

EXPOSITION DE PEINTURE

des Elèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.

sous la direction de leur professeur KHATCHIG KAZANDJIAN

du 13 au 21 décembre (14h-19h)

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

LE COMITE DES DAMES DE LA CATHEDRALE ST JEAN-BAPTISTE DE PARIS organise

LE REPAS TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE

Dimanche 22 décembre à 13h
Salle «Nourhan Fringhian»
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
Réservation des places avant le 17 décembre
— Secrétariat de l'Eglise: 01.43.59.67.03
— Comité des Dames: 01.47.43.12.66
— Père Avédis Balekian: 01.46.62.01.29
Participation aux frais : 20 euros.

REVEILLON 2003

organisé par l'**UGAB-Jeunes**

le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30

Au programme : **Repas de fête et ambiance chaleureuse.**

—— Musique arménienne assurée. ——

(Cotillons et coupe de champagne vous seront offerts).

P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres

Tenue correcte exigée

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SECTION PARIS
DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).
Prix compétitifs ! ! !
Ambiance arménienne assurée ! ! !
Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.
Renseignements et inscriptions auprès de :
- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

➤ *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

➤ *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝

ՅՈՎՍԷՓ-ի եւ «Կոմիտաս» նուագախումբին

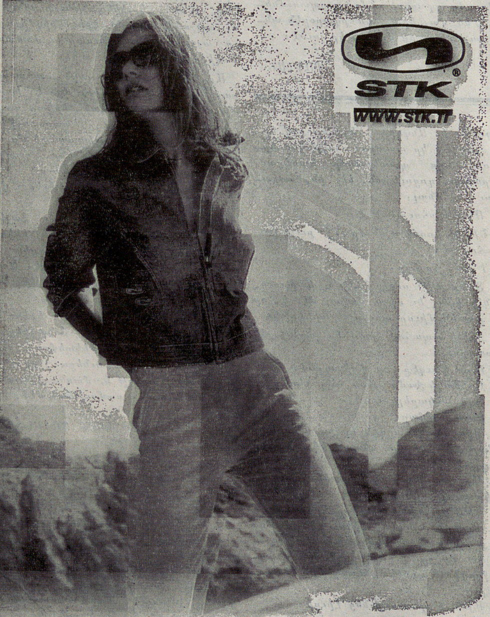
(Հալէպէն)

Շաբաթ, Յունուար 11-ին

Hôtel SOFITEL «Forum Rive Gauche»*ի սրահներէն ներս*

17 bis, Bld Saint-Jacques, 75014 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

SABERATOURS

PARIS•EREVAN•PARIS

VOLS DIRECTS

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

2 VOLS HEBDOS
CARGO

SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
10 RUE VARDANANTS - 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 / 52 85 48 - FAX 50 56 86

ARMENIAN AIRLINES

Sabera@wanadoo.fr
A votre service pour toutes destinations
dans le monde!
www.saberatours.com

SEVANVOYAGES

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
MARDI
17 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·580 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.580

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ԴԺԳՈՀ Է ԹՐՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՃՆՇՈՒՄՆԵՐԷՆ

«Ֆիկարօ» Դեկտեմբեր 14-ի իր թիւով կ'արձագանգէր թրքական առաջին հակազդեցութիւններուն, որոնք բաւական բուռն էին, մանաւանդ Ֆրանսայի հասցէին: Էրտողան նախ «անընդունելի» գտած էր Գոփընհակընի տուած միայն մէկ թուականը, ան ալ քննութեան համար, ապա, պատասխանատու կը նկատէր Ժ. Շիրաքը որու յանցանքն էր համոզած ըլլալ Միութեան միւս անդամները: Նոյնիսկ «շանթաժ» կ'որակէր Ֆրանսայի նախագահին ընթացքը:

Ինչ որ չափազանցուած է արժէք չունի, կ'ըսուի եւ այս անգամ հաստատուեցաւ որ ճիշդ է, քանի Եւրոպացիք, ի մասնաւորի Շիրաք շատ ջղագրգռուած են թրքական եւ ամերիկեան ճնշումներէն: Ֆրանսացի դիւանագէտ մըն ալ վրդովումով ըսած է՝ «կը խորհին (Թուրքերը) որ ամէն ինչ պէտք է ունենան»: Բայց, Շիրաք ալ ըսած է Էրտողանի որ Եւրոպացի ըլլալու համար հարկ է քաղաքավար եւ քաղաքակիրթ ըլլալ: Կիւլի հետ ալ չեն ուզած իրարու ձեռք թօթուել եւ Շրէօտէր միջամտած է: Թուրքիա կրկնած է նաեւ այն սպառնալիքները, զորս ըրած էր Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման ատեն ալ, այսինքն՝ դադրեցնել առեւտրական փոխանակութիւնները, ինչ որ ալ աւելի ջղայնացուցած է Շիրաքը: Ֆրանսայի Նախագահը դիտել տուած է նաեւ որ Թուրքերը պէտք է ճանչնան քիւրտ փոքրամասնութեան իրաւունքները:

Յետագային, Թուրքերը քիչ մը ջուր խառնած են իրենց գինիին եւ մեղմացուցած իրենց հակազդեցութիւնները: Բարենորոգիչները վճռած են աւելի աշխատիլ խզելու համար անցեալին հետ: Չեն ուզեր շատ յոռետես ըլլալ: Տնտեսութեան պատասխանատու Պետական Նախարարը՝ Ալի Պապաճան ըսած է թէ յորչափ բարենորոգումները կը շարունակուին, Եւրոպական Միութեան որոշումը չի կրնար վնասել Թուրքիոյ տնտեսութեան:

Թուրքիոյ Հանրապետութեան Նախագահը Ա. Ն. Սէզէր դժգոհութիւն յայտնած է Եւրոպայի կեցուածքին. ան ըսած է. «Մեր եւրոպացի գործընկերները հոգեբանական եւ մտաւոր տեսակէտէ չկրցան քայլ պահել Թուրքիոյ արագութեան հետ»:

Վարչապետ Ա. Կիւլ եւ Արտաքին գործերու Նախարար Ե. Եաքըշ, ըսած են թէ գոհ են վեհաժողովին արդիւնքէն, միայն «մարտավարական» դժգոհութիւն մը ցոյց տուած են: Կիւլ ըսած է. «Որոշումի նախադիծէն գիս տեղեակ պահելու համար Դանիոյ վարչապետը գիշերը հեռաձայնեց: Սակայն, որպէս մարդավարութիւն, ըսի թէ տեսակցելու ոչինչ կայ ու մերժեցի խօսիլ իրեն հետ»:

«ԿՐԱԿԻ ՀԵՏ ԿԸ ԽԱՂԱՔ» Կ'ԸՍԷ ԱԼԻԵՒԻ ՆԱԽԿԻՆ ՕԳՆԱԿԱՆԸ

Երեւանի եւ Բաքուի մամուլի ակումբները սկսած են հեռատեսիլի կապով ասուլիսներ կազմակերպելու երկու երկիրներուն քաղաքական գործիչներուն հետ: Դեկ. 12ին հայ լրագրողներու հիւրը եղած է Էլտար Նամազով որ 1994-1999 եղած է Նախագահ Ալիեւի օգնականը: 1999-ին Օ-Ժ-Ս-Ա-Է-Ը-ի Պոլսոյ ժողովին նախօրեակին հրաժարած է Արտաքին գործերու նախարար Թ. Զուլֆիքարովի հետ: Պատասխանելով հայ լրագրողի մը իրենց հրաժարականին պատճառներուն մասին հարցումին, Նամազով ըսած է թէ ան առնչուած էր Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումին: Կրկնած է կարգաւորումի ազրպէյճանական տեսակէտը թէ պէտք է գրաւուած (իր արտայայտութեամբ՝ Հայաստանի կողմէ) հողերը վերադարձուին, գաղթականները վերադառնան Ղարաբաղ, ներառեալ Շուշի, Ղարաբաղին կը տրուի ինքնավարութեան բարձրագոյն կարգավիճակ. իսկ եթէ այս պայմանները չեն յարգուիր, Ազրպէյճան իրեն իրաւունք կը վերապահէ խնդիրը ուժով լուծելու:

Ինչպէս կը գրէ «Ազգ»ը, իր թղթակիցին հարցումին թէ որպէս պատմաբան կրնա՞ք օրինակ տալ որ յաղթողը ընդունած ըլլայ պարտուածին գերիշխանութիւնը, Է. Նամազով ըսած է. «Մենք մեզ պարտուած չենք նկատեր». ապա խորհուրդ տուած է «խոհեմ ըլլալու եւ կրակի հետ չխաղալու»: Աւելցուցած է թէ ժամանակը կ'աշխատի Ազրպէյճանի ի նպաստ: Ուրիշ հարցումի մը պատասխանելով ալ ըսած է թէ հայ ժողովուրդը չհասկցաւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը եւ իշխանութեան փոփոխութիւն կատարուեցաւ:

Ազրպէյճանցի ժողովուրդը, ըստ Նամազովի, Մինսկի խումբէն ակնկալութիւն չունի եւ հակումը կը շեշտուի դէպի ռազմական լուծումի տարբերակը: Այդ համոզումին տէրերը կողմնակից են որ նախ բանակը հզօրանայ, տնտեսութիւնը ամրապնդուի, յետոյ գործի ձեռնարկուի:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE» (15-16 décembre)

LE REFOULE ARMENIEN

LES AUTORITES ADMETTENT LES MASSACRES DE 1915, MAIS REJETTENT LE MOT «GENOCIDE»

«Լը Մոնտ» 8 էջնոց թղթածրար մը կցած էր Դեկտեմբեր 15-16-ի իր թիւին, ամբողջովին նուիրուած Թուրքիոյ, որ շաբաթներէ ի վեր Եւրոպայի «սիւփէր սթար»ը դարձած էր: Այդ ութ էջերուն մէջ, Հայերուն ալ բաժին եղած է եւ Նիքոլ Փոփ, իր թղթակցութեան սկիզբն իսկ, կը գրէ թէ հայկական հարցը միշտ ճակատումի մը աղբիւր եղած է Թուրքիոյ եւ արեւմտեան երկիրներու միջեւ: Ֆրանքօ-թրքական յարաբերութիւններն ալ վատթարացման շրջան մը անցուցին Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումէն ետք 2001-ին: Թրքական իշխանութիւնները, կ'ընդունին կը գրէ, որ բազմաթիւ Հայեր մեռան արեւելեան Թուրքիոյ մէջ Ա. աշխարհամարտին եւ թէ ջարդեր տեղի ունեցան, բայց, վճռապէս կը մերժեն «ցեղասպանութիւն» բառը որ կ'ենթադրէ ժողովուրդ մը բնաջնջելու գիտակից կամքը: Ու լրագրողը չակերտով կու տայ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան տարբերակը. – «Օսմանեան կայսրութեան մէջ, կարգ մը հայ տարրեր գործիքն եղան օտար ուժերու եւ գործակցեցան թշնամիին հետ, ուրկէ ծագեցաւ արեւելեան շրջանէն այլ շրջաններ տեղափոխել Հայերը»: Կ'աւելցնէ թէ 1915-էն առաջ Անատոլուի մէկուկէս միլիոն Հայերէն, այսօր կը մնան 40·000 համախմբուած Պոլիս: Վերջաւորութեան կը բացատրէ որ Թուրքիոյ պաշտպանողական դիրքը, մասամբ հետեւանք է այն վախին, որ իր պատասխանատուութեան խոստովանութիւնը դուռ կը բանայ հողային պահանջներու եւ նիւթական հատուցումներու Հայերուն կողմէ:

Ութ էջերու մէջ, կը ներկայացուի Թուրքիան իր զանազան ճակատներուն վրայ՝ Աթաթիւրք եւ հրաժեշտը՝ արեւելքի, բանակին ծանր շուքը, քրտական հարցը, ժողովուրդ մը եւ տնտեսութիւն մը երկու աշխարհներու միջեւ, Կիպրոս եւ անորոշ հաշտութիւնը, լաչակի վերադարձը, եւ այլն, եւ այլն:

«Ֆիկարօ»յի շաբաթական յաւելուածին մէջ (Մակազին) նոր յօդուած մը կայ Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ, զոր ստորագրած է Իվ Մեսարովիչ: Ան մանրամասն կը ներկայացնէ շարքը բոլոր պատճառներուն, որոնք կը փաստեն որ Թուրքիա ոչ մէկ կապ ունի Եւրոպայի հետ: Դիտել կու տայ մանաւա՛նդ որ երեսփոխաններու թիւը համեմատական ըլլալով երկիրներու բնակչութեան թիւին, 2020-ին, իր բնակչութիւնը կէս առ կէս կը կրկնապատկուի, կը հասնի 100 միլիոնի եւ կ'ունենայ 99 երեսփոխան, առաւելագոյնը Եւրոպական Խորհրդարանին (Ֆրանսա 72 երեսփոխան ունի, Գերմանիա՝ 85) եւ մինչ այդ Թուրքիա արդէն իսկ կը նախագահէ Եւրոպայի, հերթական նախագահութեան սկզբունքին համաձայն:

«LE FIGARO» (14 décembre)

LA MARCHE TURQUE

YVES TERNON

Ուրբաթ, Դեկտ. 13-ին, Իվ Թերնոն յօդուած մը ունէր «Ֆիկարօ»յի «Կարծիքներու» էջին մէջ, վերոնշեալ խորագրով: Ան կը մատնանշէր որ պետութիւնները իրենք զիրենք կը սահմանեն ըստ իրենց շահերուն եւ ոչ՝ խոստումներուն: Թուրքիոյ շահն է Եւրոպայի մաս կազմել, բայց, հակառակը ճի՞շդ է: Ու երկարօրէն կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ Եւրոպայի շահը չէ եւ կը թուէ բոլոր պատճառաբանութիւնները, ներառեալ ցեղասպանութիւնը: Կ'անդրադառնար տնտեսական յապաղումին, ժողովրդավարութեան բացակայութեան, բանտարկուած երեսփոխաններուն ու կ'եզրակացնէր. – «Եւրոպա իրաւունքն ունի, առանց խղճահարութեան, մերժելու թրքականի մը ճնշումը, պետութեան մը որու ժողովրդավարութիւնը կասկածելի է եւ տնտեսութիւնը խախուտ»:

Յիշենք որ այս յօդուածը լոյս տեսած է Գոփընհակընի որոշումէն առաջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 14)

ԿՐԿԻՆ ՄԵՍԽԵԹՑԻ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ՀԱՐՑԸ

Դեկտեմբեր 9-11 հանդիպում մը տեղի ունեցած է Ջաւախքի հայկական, վրացական եւ մեսխեթցի Թուրքերու ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն միջեւ: Նպատակը եղած է ընդլայնել կապերը երեք հատուածին միջեւ: Հանդիպումին ընթացքին Մեսխեթցիներու ներկայացուցիչները կրկին պնդած են իրենց վերադարձի անհրաժեշտութեան վրայ: Իսկ Ջաւախքի հայկական եւ վրացական կազմակերպութիւնները կրօնական, ցեղային, կենցաղային, հողային եւ այլ պատճառաբանութիւններով յայտնած են թէ այդ վերադարձը յարմար չեն գտներ: Հանդիպումին վերջաւորութեան առաջարկուած է Մեսխեթցիներու եւ Ջաւախքի հայկական եւ վրացական կազմակերպութիւններու համակարգող խորհուրդ ստեղծել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Խոսէ Մարիա Ազնար, մէկ ամսուան յապաղումով Կալիսիա գնաց եւ ներողութիւն խնդրեց գործուած սխալներուն համար, բայց, օգուտ չըրաւ. թէ սուլոցներով եւ թէ հաւկիթներով ընդունուեցաւ: Փորձեց արդարացնել իր բացակայութիւնը ըսելով թէ աւելի օգտակար էր այլուր եւ թէ չէ ուզած պատեհութեան լուսանկարի մը առիթ տալ: Բայց, եւ այնպէս մինչեւ ծովափ չգնաց (Թագաւորը գացած էր) եւ հակառակ այդ զգուշութեան միջադէպերու պատահար եղաւ: Հրաժարականն ալ պահանջուեցաւ:

ԿԻՊՐՈՍԻ Նախագահը՝ Գլերիտէս չի ծածկեր իր գոհունակութիւնը, քանի միջազգային գետնի վրայ ընդունուեցաւ միակ օրինաւոր իշխանութիւնը, անդամակցելով Եւրոպական Միութեան: «Երկար ատեն է, ըսաւ Գլերիտէս, որ կը սպասէինք այս պատմական օրուան»: Դիւանագիտական յաղթանակ մը կը նկատուի իրեն համար, քանի կրցաւ մէկ կողմէ պատրաստել Եւրոպական Միութեան անդամակցութիւնը եւ միւս կողմէ բանակցութիւններ տարաւ Թուրքերուն հետ:

ՆԱՆԹՕ իրենց համագումարին ընթացքին, կանաչները չյաջողեցան յաջորդ մը ընտրել Տոմինիք Վուանէի, որ հրաժարած էր ամիսներ առաջ: Դեկտեմբեր 14-ին կրցած էին մեծամասնութիւն մը ընտրել որ պիտի վարէր կուսակցութիւնը: Ձախ հոսանքն էր, գլխաւորութեամբ Ալէն Լիփիէցի որ կը յաղթէր, բայց, յաջորդ օրը այս յաղթական հոսանքը չկրցաւ ձայներու 60%-ը ստանալ, ինչպէս կը նախատեսէր ծրագիր – կանոնագիրը եւ Տ. Վուանէ պարտի շարունակել իր պաշտօնը առժամեայ կերպով, մինչ շարժումը պառակտուած է:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ կրցաւ յաւելեալ 1·1 միլիառ Եւրօ ձեռք ձգել Եւրոպական Միութենէն, կանխավճարի ձեւին տակ, որպէսզի հաւատարիմ մնացած ըլլան իրենց որոշումին եւ տեղի տուած չըլլան Լեհաստանի պահանջներուն:

ՉԷՉԷՆ պատերազմական նախկին ղեկավար Սալման Ռադուեւ որ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած էր 1996-ի 2000 պատանդներու արիւնալի գործողութեան հետեւանքով, մեռած է իր խուցին մէջ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ պաշտօնապէս Ռուսաստանի յանձնած են Համայնավար կուսակցութեան եւ Սմոլենսկի (արեւմտեան շրջան) խորհրդային քաղաքական ոստիկանութեան (ԷՆ – ՔԱ – Վէ – Տէ) – արխիւները, զոր նացիները դուրս հանած էին Խորհրդային Միութենէն եւ յետագային Ամերիկացիներուն ձեռքը անցած էին: Ամերիկա յարաբերութիւններու ջերմութիւն մը կ'ուզէ ցոյց տալ:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԻՆՈՒԻ ԿԱՄ ՉԻ ՇԻՆՈՒԻՐ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

Ա.

ԳԱՂՈՒԹ — ԴՊՐՈՑ ՓՇԱԹԵԼԸ ԿԸ ՎԵՐՆԱ՞Յ

Սփիւռքի մեծագոյններէն ֆրանսահայ գաղութը դպրոց շինելու եւ պահելու մարզին մէջ եզական օրինակ մը կը հանդիսանայ: Ո՛չ ընդօրինակելի, ոչ ալ նոյնիսկ դիւրին բացատրելի, կամ հասկնալի օրինակ մըն է ան: Ըլլալով հանդերձ հին գաղութ, բազմաթիւ կազմակերպութիւններու տէր, — քաղաքական, մշակութային, արհեստակցական, բարեսիրական, հայրենակցական, կրօնական, դպրոցական, եւ այլն—, ու մինչեւ իսկ միասեռականներու միութեամբ մը այժմէականութեան հետ համաքայլ, հեռատեսութիւնը, տրամադրութիւնը, միջոցները, կամ կարողութիւնը չէ ունեցած դպրոցի տէր ըլլալու: Եղած մէկ — երկու բացառութիւնները՝ Սամուէլ — Մուրատը եւ Դպրոցասէրը կարելի չէ գաղութային նախաձեռնութիւն նկատել, քանի որ մէկը Մխիթարեան միաբանութեան պատկանած է, միւսն ալ Պոլիսէն հոս փոխադրուած, ծանօթ պարագաներու բերումով: Ինչ կը վերաբերի միօրեայ, երկօրեայ, վերջապէս մասնակի, քոլէժի դասընթացքներու, ջանքերու, որքան ալ գովելի ըլլան անոնք, չեն կրնար իսկական դպրոցի մը դերը կատարել: Դպրոցը նաեւ այդ անունը կրող շէնք է, ուր կը գործէ տնտեսէն մինչեւ տնօրէնը ձգուող համակարգ մը:

Կարեւոր գաղութի մը կարեւոր այս պակասին ուսումնասիրութիւնը չէ սակայն, այս գրութեան նիւթը: Այդ ուսումնասիրութիւնը տակաւին կը սպասէ իր հետազօտողին, հետազօտողներուն, որոնք գաղութին գրուածին հետ չգրուած պատմութիւնն ալ քրքրելով, օր մը պիտի բացայայտեն վերոնշեալ եզակիութեան պատճառները: Իսկ հետեւանքները պրպտումի ջանքի չեն կարօտիր: Մինչեւ նոյնիսկ 500 հազար հաշուըւած գաղութին որեւէ անկիւնին մէջ հայերէնի, հայկականութեան վիճակին ձգուած ակնարկ մը կը բաւէ տեսնելու թէ բանն ինչո՛ւմն է...:

Այս ընթացքը, քիչ մը զարմանալի կերպով, դրական փոփոխութիւններու հակումներ, զարգացումներ սկսած է ցոյց տալ վերջին տասնամեակներուն: Շուրջ 100 տարուան յապաղումէ մը ետք, ամէնօրեայ վարժարաններու մօտ տասնեակ մը ունի գաղութը, Մարսէյլ, Փարիզ, Լիոն, Նիս: Ասիկա չի նշանակեր որ դրականը կ'ընդգրկէ բոլո՛ր երեսակները: Ո՛չ: Դպրոցները բացուած են, կը գործեն, յաճախ անոնց գոյութեան ու դերին խորապէս հաւատացող ափ մը մարդոց ջանքերով: Սակայն, ո՛չ մատակարարումի, ոչ ալ կրթական շրջանակի կազմակերպուած համակարգ, համադրական աշխատանք կայ: Ամէն մէկը իր իւղովը կը տապկուի, իսկ հոն ուր իւղին անհրաժեշտ քանակն ալ ճարել դժուար, կամ անկարելի կ'ըլլայ, այրածի, խանձածի հոտեր կը բարձրանան:

Իր իւղով տապկուելու պարտադրանքը ուսուցիչ ճարելէն, մինչեւ շէնք ընդարձակել, կամ նոր շինարարութեան ձեռնարկել, բոլոր տեսակի հարցերուն դէմ յանդիման կը ձգէ տնօրէն — հոգաբարձութիւն զոյգը որ ունի թէեւ իր նեցուկները, — եկեղեցի, բարերար, նուիրատու, եւ այլն — բայց ոչինչ դիւրին լուծումի կը յանգի: Ու այս հաստատումին մէջ ամէնէն ծանրակշիռը այն է որ ձախողութիւններուն, յապաղումներուն պատճառը նիւթականին չգոյութիւնը կամ անբաւարարութիւնը չէ միշտ: Երբ չկայ ոչ իսկ երկու ձեռքի մատներու վրայ հաշուելի դպրոցներու կեդրոնական խնամատարութիւն մը ու ամէն պարագայ, ամէն հարց իւրովի պէտք է կարգաւորուի, օրուան պայմաններուն ու մարդոց տրամադրութիւններուն, նախընտրութիւններուն, երբեմն հաշիւներուն համաձայն, լուծումներուն դէմ պատուարները աւելի կը շեշտուին. աւելի ժամանակ կը խլեն, աւելի ուժ ու համբերութիւն կը սպառեն, հասկնալիին աւելի՛ դիւրաւ կը խառնուին անհասկնալիները, տրամաբանականին՝ անհեթեթութիւնները: Այս բոլորին մէջ միակ անփոփոխը կ'ըլլայ տուժողը որ մեր նոր սերունդն է:

Ֆրանսահայ ամէնօրեայ վարժարաններէն ոչ իսկ մէկը զերծ մնացած է այս կացութիւններէն: Բարեբախտաբար, անդարմանելի բաներ չեն պատահած եւ դպրոցները տարուէ տարի աւելի հաստատ քայլերով կ'ընթանան, ամէն մէկը իր «պէտք է»ներու լեցունկէկ տոպրակն ալ շալկած: Հակառակ դժուարութիւններու, հայկական վարժարան յաճախող աշակերտութեան ընդհանուր կարողականութեան համեմատած չնչին թիւին, յուսատու պէտք է նկատել կացութիւնը. ի վերջոյ, գոյացած ըլլալ կը թուի կորիզ մը որ ըմբռնած է թէ հեռանկար ունենալու առաջին պայմանը դպրոց ունենալն է: Ու այդ կորիզին ներկայի դժուար լուծելի խնդիրներուն գլխաւոր տեղը կը գրաւէ շինարարական անյետաձգելի գործը:

Փարիզի վարժարաններէն Դպրոցասէրը վերջին տարիներուն այդ մարզին մէջ բաւական բան յաջողցնելով հանդերձ, շատ ընելիք ունի, սկսեալ՝ մանկապարտէզի այդ անունին վայել շէնք մը ունենալու հրամայականէն: Թարգմանչացը որուն կառուցումը տասնամեակէ մը աւելի տեւեց, արդէն լուրջ արդիացումի պէտք ունի, իսկ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը շէնքի, շինարարութեան առումով հասած է ճակատագրական հանգրուանի մը: Լիոնի Մարգարեան — Փափազեանը ընդարձակուելու կարիք կը զգայ արդէն, Մարսէյլի Համազգայինը ձեռնարկած է լրջագոյն գործի: Հաւանօրէն միակը որ գոնէ առ այժմ այս բնոյթի հարց չունի, Նիսի Պարսամեանն է:

Ընդհանուր այս պատկերին մէջ իւրայատուկ տեղ մը կը գրաւէ այսօր Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը: Անհրաժեշտ կերպով պէտք է շինարարութեան ձեռնարկէ: Շինարարութիւն որ կ'ընդգրկէ թէ՛ նորոգութեան աշխատանք, թէ դպրոցական նոր շէնքի—շէնքերու կառուցում: Կը գտնուի մօտաւորապէս Մարսէյլի Համազգայինին կացութեան մէջ որ սակայն, աւելի բախտաւոր է, գործի ձեռնարկելու կարելիութիւն գտած ըլլալով: Հոն ծրագիրները պատրաստուած, շինարարութիւնը սկսած է արդէն: Մինչդեռ Ս. Մեսրոպ կրթարանը գործի անցնելու վճռական փուլէն տակաւին բաւական հեռու կը թուի:

Դպրոցը իր գոյութեան 25—րդ տարին կը բոլորէ այս տարի. ունի մանկապարտէզի ու նախակրթարանի բաժիններ: 2002 — 2003 տարեշրջանը սկսած է 218 աշակերտով որոնց 118ը նախակրթարանի բաժինն են: Տնօրէնուհի Տիկին Ս. Քոսայեանի արտայայտութեամբ. «դասարանները պայթելու չափ լեցուն են»: Ու պայթումէն խուսափելու միակ ճարը տեղը լայնցնելն է: Այլ խօսքով՝ դիմել անհրաժեշտ քայլերուն, որպէսզի այս գաղութին դպրոցական գործունէութեան տասնամեակներու ամօթը դարմանուի, մեծցող, ծաղկող հաստատութիւններով: Թէեւ, մեծնալէ առաջ, Ս. Մեսրոպը պէտք ունի նոյնիսկ ներկայի վիճակին մէջ, ցանուցիր կացութենէ մը դուրս գալու եւ շէնք — շնորհք շէնքի մը մէջ կեդրոնանալու:

Կրթարանը այսօր կը բաղկանայ որակով, ծաւալով անհաւասար շէնքերու ամբողջութենէ մը որոնց հասարակաց յայտարարն է անբաւարարութիւնը: Կան նոր շինուած մասեր, նորոգուածներ, պատրաստի բաժիններ: Բոլորն ալ խմբուած են եկեղեցիին շուրջ: Մէկուն մէջ կան երկու կամ երեք դասարան, մէկուն մէջ մանկապարտէզի դասարաններ, անդին ցած շէնքը ճաշարանն է ուր աշակերտութիւնը երեք հերթով կը ճաշէ: Պետութեան հետ պայմանագրութիւն կնքուած է երկու դասարանի համար: Չկայ պատշաճ մարզասրահ, չկայ գրադարան, չկայ անձրեւոտ կամ ձիւնոտ օդին համար խաղավայր: Եղած նուազագոյնով կարելի լաւագոյնը տալու ջանքը ակներեւ է, բայց չի կրնար յարմար շէնքի տիրանալու հարկը մէջտեղէն վերցնել: Ու շինարարութեան նիւթը առնուազն երկու — երեք տարիէ ի վեր ամբօրէն խարսխած է դպրոցին օրակարգին մէջ: Թէ ինչո՛ւ կարելի չէ եղած կիրարկութեան անցնիլ, ենթադրելիներուն հետ ի՛նչ անսպասելիներ, հասկնալիներուն քով ի՛նչ անհասկնալիներ արգելակած են ընթացքը, ամէն պատասխանատու կը բացատրէ իր տեսանկիւնէն: Տնօրէնուհի, հոգաբարձու, եկեղեցական իշխանութեան ներկայացուցիչ ու դպրոցաշինութեան սատարելու պատրաստակամ հիմնարկի լիազօր, կուտան իրենց տարբերակները: Իսկ այդ ամբողջին համադրումը կ'ըսէ թէ ե՛րբ, ի՛նչպէս կրնայ Ս. Մեսրոպ կրթարանը աշակերտութեան թիւին, գաղութին հետաքրքրութեան, տարուած կրթական գործին որակին, վաղուան ակնկալութիւններուն համապատասխան դպրոցի շէնքի մը տիրանալ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԱՆՈՒՆ ՄԱՐԴԸ ԻՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Մերինին նման փոքրիկ ժողովուրդները կը գոյատեւեն նախ իրենց մշակոյթով, ապա սակայն իրենց ժողովուրդին թիւով: Թերեւս երկրորդը պէտք էր դասել առաջինէն ալ առաջ: Բայց հարց չէ: Կը բաւէ գիտակցիլ՝ թէ ժողովուրդին թիւն ալ տեսակէտով մը այնքան կարեւոր է որքան այդ ժողովուրդին ծոցէն դուրս եկած մշակոյթի մարդոց ու առաջնորդներուն թիւը: Երկրորդները ժողովուրդին միտքը կ'ապրեցնեն, առաջինները ժողովուրդին մարմինը: Եւ նախ մարմին պէտք է ունենանք, որպէսզի վերջն ալ ունենանք միտք: Եւ այս պարագային, պէտք է քսան մարմին, հարիւր մարմին ունենանք որպէսզի ունենանք մէկ միտք:

Հայ ժողովուրդին ղեկավարներուն ու առաջնորդներուն համար որքա՞ն կարեւոր է արդեօք այն անանուն, այն սովորական, այն իր առանձնութեան մէջ ապրող համեստ մարդը, որ մեր գոյութեան կառոյցին փոքրիկ մէկ հիւլէն է: Այդ մարդը անուն չունի, բայց ա՛ն է որ կը լեցնէ եկեղեցին, ա՛ն է որ կը լեցնէ դպրոցը, ա՛ն է որ կը կատարէ զինուորական իր պարտականութիւնը, ա՛ն է որ իր չարքաշ աշխատանքով պիտի գործէ գործատուներու, գործատեղիներու մէջ կամ հողագործական դաշտերու վրայ, անկէ՛ է որ կը սպասուի որ հրապարակները լեցնէ եթէ քաղաքագէտ մը ճառ մը պիտի արտասանէ այդ հրապարակին վրայ, ա՛ն է որ իր հայրենիքը օր մը պիտի պաշտպանէ կեանքի գնով, ա՛ն է որ պիտի աշխատի ու տուրք պիտի վճարէ, ա՛ն է որ աշխարհ պիտի բերէ քանի մը զաւակ, եւ անկէ՛ է որ կը սպասուի որ աշխարհ բերէ վաղուան տաղանդաւոր մարդը:

Բայց ի՞նչպէս է որ այդ անանուն ու չարքաշ մարդը թիւ մը պիտի կազմէ իր ժողովուրդին մէջ եւ աշխարհ պիտի բերէ իր ժողովուրդին համար վաղուան տաղանդաւոր մարդը: Ժողովուրդի առաջնորդներուն համար ի՞նչ չափով է որ գոյութիւն ունի այդ անանուն մարդը, որքա՞ն ուշադրութիւն կը դրուէ ու կը քաջալերուի որպէսզի ինք չարունակէ պատուաբեր թիւ մը ըլլալ իր ժողովուրդին մէջ եւ իր զաւակները այնպէս մը պատրաստել որ անոնցմէ դուրս գան վաղուան տաղանդաւորները: Կը քաջալերուի՞, թէ ոչ ընդհակառակը առանձին կը թողուին իրենց դժուար ճակատագրին հետ:

Եկէք նախ մտածենք այդ անանուն մարդուն մասին, յետոյ մեր ուշադրութիւնը կեդրոնացնենք անոր զաւկին վրայ:

Անանուն մարդը իր ժողովուրդին մէջ թիւ մըն է, իր ժողովուրդին բնակչութեան թիւը պահպանող ազդակ մըն է որքան ատեն որ ինք կը զգայ ու կ'ընդունի որ այդ ժողովուրդին կը պատկանի: Ան հայ է՝ եթէ կ'ըսէ թէ «ես հայ եմ»: Այն ատեն անիկա թիւ մը աւելցուցած է իր ժողովուրդին բնակչութեան վրայ: Իսկ եթէ կը նախընտրէ մոռնալ իր այս ազգային պատկանելիութիւնը, եթէ կը փնտռէ ուրիշ ազգութիւններու պատկանելու կարելիութիւնը, նոյնիսկ եթէ կ'ըսէ թէ «իմ հայրս ու մայրս հայ էին», այդ մարդը այլեւս թիւ մը չէ իր ժողովուրդին մէջ, կամ պարզապէս պակսած, կորսուած թիւ մըն է:

Պէտք ըսենք որ իր ժողովուրդին մէջ թիւ մըն է այն մարդը որուն զաւակներն ու թոռներն ալ թիւ մը պիտի կազմեն այդ նոյն ժողովուրդին մէջ: Որքա՜ն դառն է մտածել որ այսօր աշխարհի վրայ քանի հարիւր հազար հայեր կան, որոնց զաւակները, կամ անպայման թոռները այլեւս թիւ մը պիտի չկազմեն հայ ժողովուրդի բնակչութեան մէջ: Այսինքն հայ պիտի չըլլան: Իր ժողովուրդէն հեռացող ամէն անանուն կամ նշանաւոր մարդ իրեն հետ միասին իր ժողովուրդէն կը հեռացնէ իր ապագայ սերունդները: Մեր ժողովուրդին ղեկավարները կը տառապի՞ն այս ահաւոր հեռանկարէն:

Իսկ հիմա պահ մը մտածենք անանուն մարդուն զաւկին մասին: Ահաւասիկ իր ժողովուրդին հաւատարիմ, իր ժողովուրդին պատկանելէ հպարտ սա անանուն ու համեստ մարդը, որ ի վիճակի չէ իր զաւկին բարձրագոյն ուսում տալու եւ կը նախընտրէ զայն գործի մէջ տեղաւորել: Ասիկա իր սեփական հարցն է, չէ՞: Ասիկա իր ընտանիքին խնդիրն է միայն: Այո՞: Բայց ո՛չ, այդպէս չէ ահաւասիկ: Ասիկա ամբողջ ժողովուրդին խնդիրն է: Ասիկա իմ ալ խնդիրս է եթէ ես այդ ժողովուրդին կը պատկանիմ: Ասիկա ժողովուրդի ղեկավարներուն ալ խնդիրն է, եթէ անոնք պիտի սպասեն որ մեր ժողովուրդին բոլոր զաւակները ապագային կարենան հարստացնել մեր ժողովուրդին բարձրագոյն ու ստեղծագործ շարքերը:

Որքա՜ն տրամաբանական ու ցանկալի պիտի ըլլար որ ուսման ու բարձրագոյն կրթութեան դռները ամբողջովին բաց ըլլային բոլոր երիտասարդներուն առջեւ: Մինչդեռ այսօր ամէնուրեք բարձրագոյն ուսումը անմատչելիօրէն սուղ է, եւ դարձած է մենաշնորհ: Երբեք կը մտածե՞նք թէ բարձրագոյն ուսման դռնէն ետ դարձած իւրաքանչիւր երիտասարդ ցաւ պէտք է պատճառէ ո՛չ միայն իր ընտանիքին, այլեւ ամբողջ ժողովուրդին:

Անտառ մը կայ մեր առջեւ եւ այդ անտառը շարունակ կը մեծնայ ու կը զօրանայ եթէ կտրուած մէկ ծառին փոխարէն երեք ծառ տնկենք: Հակառակը կը պատահի ու անտառը օր մը շատ կը տկարանայ եթէ կտրուած երկու ծառին փոխարէն մէկ հատ իսկ ծառ չտնկենք:

Ռ. Հ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Աթաթիւրք Մշակոյթի կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 2—ին, «Մարալ» երգի ու պարի համոյթը ներկայացում մը տուած է որ մեծ յաջողութիւն արձանագրած է: Այս անգամ «Մարալ»ը դադրած է երգի եւ պարի համոյթ մը ըլլալէ, քանի երգը փոխարինած է նուագախումբով եւ ժողովրդական գործիքներու երաժշտութեամբ հանդէս եկած է:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՍԱՎԻ ԹԻՒՖԷՆՔԵԱՆԻ ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Պէվրլի Հիլզի «Հիլթըն» պանդոկի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 9–ին, տեղի ունեցած է բարերարուհի Սավի Թիւֆէնքեանի մեծարանքի երեկոյթը, կազմակերպութեամբ Հայ Կիներու Միջազգային Ընկերակցութեան, բարերարուհին՝ վերջերս «Էլիս Կզլի»ի շքանշանով պարգեւատրուելուն առիթով: Ներկայ եղած են թեմին զոյգ առաջնորդները, Հայաստանի աւագ հիւպատոսը, հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ շուրջ 400 հոգի: Մեծարեալը հիմնած է 3 դպրոցներ, մին՝ Կլէնտէյլի մէջ, երկուքը՝ Հայաստան: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Ֆլորա Տունայեանց: Ցայտագիրը վարած է Ընկերակցութեան նախագահուհին՝ Լիլի Ռինկ Պալեան: Վաչէ Արք. Յովսէփեան բարերարուհիին յանձնած է Ամենայն Հայոց Հայրապետին կողմէ ղրկուած «Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ» շքանշանը: Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան փոխանցած է Արամ Ա. Կաթողիկոսին պատգամը: Խօսք առած են դատաւոր Տիգրան Թեւրիզեան, փրոֆէսէօր Միհրան Աղպաշեան, Հերմինէ Ճանոյեան, Լիսա Շիրվանեան եւ Էլիզապէթ Աղպաշեան: Խօսք առած եւ գնահատագիր փոխանցած են պետական պաշտօնատարներ: Հայաստանի աւագ հիւպատոսը մեծարեալին յանձնած է Հայաստանի առաջին տիկնոջ եւ Արցախի նախագահին շնորհաւորական նամակները:

ԱՐԹԻՆ ՓՈԼԱՏԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. «Պօյաճեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 21–ին, տեղի ունեցած է Արթին Փոլատեանի (Արթօ) նկարչական ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ՝ Թէքէեան Մշակութային Միութեան Լոս – Անճըլըսի մասնաճիւղին: Ցուցադրուած են իւղաներկ, ջրաներկ, աքրիլիք եւ Փասթէլ 47 գործեր: Խօսք առած է Բարսեղ Գարթալեան, ներկայացնելով արուեստագէտին կեանքն ու վաստակը:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՅԵՏԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կլէնտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ «Գուլումճեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 24–ին, տեղի ունեցած է դասախօսական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի գրական յանձնախումբին: Բացումը կատարած է Գէորգ Պետիկեան: Օրուան դասախօսը՝ Հայաստանի Մանուկ Աբեղեան գրականութեան հիմնարկէն, տոքթոր Ազատ Եղիազարեան, անդրադառնալով յետխորհրդային հայ գրականութեան, նշած է թէ 90–ական թուականներու հայ գրականութիւնը, որ ծայրայեղ կարծիքներու շրջան մը ապրեցաւ, ունեցաւ բեկում եւ կտրուկ փոփոխութիւններ: Բանախօսը ներկայացուցած է Գուրգէն Խանջեանի, Դաւիթ Մուրադեանի, Լեւոն Խեչոյեանի, Վիոլետ Գրիգորեանի, Սիլվա Կապուտիկեանի, Հրանտ Մաթեւոսեանի եւ Ռուբէն Յովսէփեանի գրականութեան յատկանիշները:

«ԴԱՒԻԹԵԱՆ – ՄԱՐԻԱՄԵԱՆ» ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլէջը»ի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 18–ին, տեղի ունեցած է «Դաւիթեան – Մարիամեան» կրթական հաստատութեան ձեռնարկը, որուն ընթացքին հաստատութեան վարիչները գնահատած են կրթական կազմը: Բացումը կատարած է հաստատութեան գործադիր – տնօրէնուհին՝ Անահիտ Ստեփանեան: Հանդիսութիւնը վարած է Ցամմիկ Դանիէլեան: Աշակերտներու կողմէ արտասանուած են շնորհակալութեան խօսքեր, ուղղուած՝ ուսուցչական կազմին: Խօսք առած են Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան, Գոնկրէսի անդամ Էտըմ Շիֆ եւ քաղաքապետ Րաֆֆի Մանուկեան, գնահատելով հաստատութեան առաքելութիւնը, այն է՝ պետական դպրոցներ յաճախող հայ աշակերտներու համար հայերէն լեզուի ու մշակոյթի դասընթացքներու ծրագիրին իրագործումը: Հաստատութիւնը, հիմնուած 15 տարի առաջ, ներկայիս հանրային 19 վարժարաններու մէջ հայեցի դաստիարակութիւն կը ջամբէ աւելի քան հազար աշակերտներու: Օրուան բանախօսը՝ Կլէնտէյլի Կրթական Խորհուրդի պետ Ճէյմս Պրաուն, շեշտած է թէ կրթութիւնը, լուսաւորութիւնը եւ պայծառամտութիւնը իրական ժողովրդավարութիւն հաստատելու եւ կիրարկելու անժխտելի գրաւականներ են: Հանդիսութեան ընթացքին վարչութեան կողմէ գնահատագիրներ տրուած են ուսուցիչ – ուսուցչուհիներուն եւ հաստատութեան օժանդակող կարգ մը անձերու:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՊԷՐԿՈԿԼԻՕ ՎԱՂՈՒԱՆ ՊԱ՞ՊԸ

Իտալական «Էսփրէսօ» շաբաթաթերթին համար, Խորկէ Մարիօ Պէրկոկլիօ թիւ մէկ թեկնածուն է յաջորդելու համար Յովհ. Պօղոս Բ.ի:

66 տարեկան, ծնած է Պուէնոս – Այրէս եւ փիլիսոփայութեան եւ գրականութեան ուսումէ ետք, ամբողջովին նուիրուած է աստուածաբանութեան: Հետզհետէ դիրք շահած է կաթողիկէ նուիրապետութեան մէջ եւ ի վերջոյ կարդինալ նշանակուած է Պապին կողմէ 2001–ին:

Պէրկոկլիօ շատ յարգուած անձնաւորութիւն մըն է Արժանթինի, որովհետեւ, կը գրէ «Էսփրէսօ», այն օրէն երբ երկիրը մեծ տագնապի մը մէջ ինկաւ եւ քաղաքական դէմքերու, պաշտօնատարներու, ճարտարարուեստի մեծերու, առեւտրականներու, մտաւորականներու վարկը ինկաւ, Պէրկոկլիոյի աստղը աւելի փայլեցաւ: Ճգնաւորի իր կեանքը համեստ յարկաբաժինի մը մէջ, հանրակառքով միայն երթեւեկելը համակրութիւն ստեղծած են:

Վատիկանի մէջ, կը նկատուի ուղղամիտ մարդ մը, ամբողջովին նուիրուած Եկեղեցւոյ: Հռոմի մէջ, բազմաթիւ կարդինալներ, որոնց մէջ ազդեցիկ Ժոզէֆ Ռացինկէր, զօրավիգ են իր թեկնածութեան:

Հ.Օ.Մ.–Ի «ՍԵՒԱՆ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ 30–ԱՄԵԱԿԸ

Օրէնճ Քաունթիի «Ղուկասեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 16–ին, նշուած է Հ.Օ.Մ.–ի «Սեւան» մասնաճիւղի հիմնադրութեան 30–ամեակը: Բացման խօսքը արտասանած է Մաքրուհի Մատէնլըեան: Վարչութեան խօսքը փոխանցելով ատենապետուհին՝ Մայտա Ինճէեան, նշած է թէ 1972–ին բացուած մասնաճիւղի դպրոցը սկսած է 15 աշակերտներով, իսկ այսօր աշակերտութեան թիւը 200–ը անցած է: Շրջանային Վարչութեան ներկայացուցիչ Կիթառիկ Քոչարեան դըրուատած է Հ.Օ.Մ.–ի 90–ամեայ դերը հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՌԻՉԸՐՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Լոս – Անճըլըս գտնուած միջոցին, Նոյեմբեր 26–ին, Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանով պարգեւատրած է փրոֆէսէօր Ռ. Յովհաննէսեանը: Ռ. Յովհաննէսեան որ կը վարէ Լոս – Անճըլըսի համալսարանին Հայոց ժամանակակից պատմութեան ամպիոնը, Հայաստանի, Ղարաբաղի եւ Ցեղասպանութեան մասին հատորներու հեղինակ է: Մեսրոպ Մաշտոց մետալը իրեն տրուած է Ղարաբաղի առընչուած ակադեմական ու մտաւորական իր գործունէութեան առ ի գնահատանք:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ ՆԱՐԵԿԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

Նարեկացիի «Մատեան ողբերգութեան» հազարամեակին յոբելենական յանձնաժողովին նախապատրաստական աշխատանքներու վերջին նիստին, Դեկտեմբեր 10–ին, Մատենադարանի տնօրէն Ս. Արեւշատեան տեղեկացուցած է որ մինչեւ ամառ հոն կը ստեղծուի Նարեկեան կեդրոն մը: Յոբելեանին առիթով Մատենադարանին մէջ կը բացուի Նարեկացիի սրահ, բարձրաքանդակ կը զետեղուի: Նոյն առիթով փողոց կը մկրտուի Գ. Նարեկացիի անունով, արծաթէ յուշադրամ, քարտեր ու դրոշմանիշ կը պատրաստուի: 2003–ի ընթացքին գիտաժողովներ տեղի կ'ունենան Հայաստանի ու Սփիւռքի մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԱՆԴԱՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

Գիտութեան ակադեմիայի փոխ – նախագահ, Առողջապահութեան նախարարութեան դեղերու եւ բժշկական թէքնոլոժիի գործակալութեան տնօրէն Էմիլ Գաբրիէլեան դարձած է Ֆրանսայի դեղագիտական ակադեմիայի արտասահմանեան թղթակից անդամ: Հայաստանէն առաջին գիտնականն է այդ ակադեմիային անդամակցող: Իրեն հետ թղթակից անդամներ ընտրուած են Ճափոնէն, Զուիցերիայէն, Գանատայէն, Իտալիայէն, Ռումանիայէն գիտնականներ:

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Իսկ գալով միւս խնդրին, այսինքն ձեր մօրաքրոջորդին Պոլիսէն փախցնելու խնդրին, ափսոս քիչ մը դժուար է այս միջոցիս, բայց անկարելի չէ. այդ մասին ալ ես պէտք եղած կարգադրութիւնները ընելէ ետքը ձեզի իմաց կուտամ եւ կը յուսամ, որ կը յաջողինք զինքը հոսկէ հեռացնել:

– Շատ մեծ բարիք մը ըրած պիտի ըլլաք, Մելքո՛ն էֆէնտի, կեանք մը փրկած պիտի ըլլաք:

– Ձեզի համար պատրաստ եմ ձեռքէս եկածը ընելու:

– Շնորհակալ եմ:

– Այս մասին բնաւ տարակոյս մի՛ ունենար:

– Չեմ գիտեր, թէ ինչպէս պիտի կրնամ հատուցանել ձեր այս ըրածները:

– Շատ դիւրին է ձեզի համար, պարզ համբոյրով մը, եւ դարձեալ ես պարտական կը մնամ:

– Ա՛խ, Մելքոն էֆէնտի, այս ի՛նչ օրերու հասանք, ի՛նչ անտանելի վիճակ. իրա՞ւ է, որ Պոլսոյ Հայերն ալ տարագիր պիտի ընեն եղեր:

– Ատանկ խօսք մը կար, բայց չստուգուեցաւ եւ կարծեմ ալ այդ կողմէն վտանգ չի կայ:

– Շիտակը՝ մտմտուքիս մէկն ալ այդ է:

– Այդ մասին հոգ մի՛ ըներ. այդ վտանգը բոլորովին անցած է:

– Մելքո՛ն էֆէնտի, ե՞րբ պիտի ազատինք այս մարդոց ձեռքէն, գոնէ յոյս մը կա՞յ, ի՛նչ վիճակի մէջ է պատերազմը, դեռ երկար պիտի տեւէ՞:

– Այդ մասին գուշակութիւն մը ընել շատ դժուար է:

– Գոնէ այս Թշուառականները իրենց ըրածներուն պատիժը պիտի կրե՞ն:

– Ատոր տարակոյս չի կայ:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք:

– Ես այնպէս համոզուած եմ, այնպէս կը հաւատամ, որ ի վերջոյ Գերմանիա պիտի պարտուի եւ այն օրը, ուր Գերմանիա պարտուի, արդէն մեր վրէժը լուծած կ'ըլլանք:

– Բայց մինչեւ որ պատերազմը լմըննայ, ատոնք հայ մը ողջ պիտի չթողուն:

– Այդչափ կը չահագրգռուիս, ըսել է, մեր վիճակովը:

– Զարմանալի՛ խօսք, ես ալ հա՞յ չեմ, ես ալ զգացում չունի՞մ, երբեմն այնչա՛փ կը յուզուիմ այս տարագրութեան, ջարդի, թալանի, առեւանգութեան պատմութիւնները լսելով, որ մտքէս կ'անցընեմ բէվոլվէր մը առնել եւ երթալ պատասխանատուները սատկեցնել:

– Տիկի՛ն, այդ ի՛նչ ազգասիրական եռանդ ունիք եղեր:

– Զարմանալի՛ բան, ես ալ հայ չե՞մ:

– Անշուշտ հայ էք, բայց ամէն հայ ձեզի պէս չի մտածեր. ի՛նչ Հայեր գիտեմ, որոնք բոլորովին անտարբեր են ազգին վիճակին նկատմամբ, եւ մինչդեռ գաւառներու հայութիւնը ջարդուկոտոր կ'ըլլայ, իրենք Պոլսոյ մէջ քէյֆերնին կը նային:

– Ես անոնցմէ չեմ շիտակը, ես միշտ կը մտածեմ այդ խեղճերուն վրայ, որոնք այսպէս լեռնէ լեռ կը քշուին, անապատներու մէջ:

– Ա՛խ, տիկի՛ն Լիւսի, եթէ գիտնաք, թէ ի՛նչ սոսկալի բաներ տեղի կ'ունենան գաւառներու մէջ, եթէ եղածներուն մանրամասն պատմութիւնը գիտնաք, հաւատացէ՛ք, ձեր մազերը գլխերնուդ վրայ կը ցցուին:

– Ուրեմն դուք գիտէ՞ք... կ'աղաչեմ, մէկ քանի մանրամասնութիւններ ըսէք:

– Ինչ օգուտ, պարապ տեղը ձեր սիրտը տակնուվրայ պիտի ընեմ, աւելի աղէկ է, որ չիմանաք:

– Բայց ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ դուք կրնաք այդ տեղեկութիւնները ստանալ:

– Մենք ալ մեզի համար միջոցներ ունինք հարկաւ:

– Եւ այդ բաները իմանալով՝ հանդարտ կը նստի՞ք:

– Ի՞նչ կ'ուզէք, որ ընենք:

– Ինչպէ՞ս կարելի է վրէժ լուծել: հայ մը չգտնուեցաւ, որ այս եղածներուն վրէժը լուծէր:

– Ինչպէ՞ս ակրելի է վրէժ լուծել:

– Պատասխանատուներէն մէկ քանին սպաննելով, բայց, ափսո՛ս, մարդ չկայ մէջտեղ:

– Ընդհակառակը, մարդ կայ, բայց ի՞նչ օգուտ այդ տեսակ սպաննութենէ մը, մէկ – երկու հոգի պիտի մեռնին, եւ անոր փոխարէն ամբողջ Պոլսոյ հայութիւնը պիտի փճանայ, միթէ կ'արժէ՞ այդքան զոհողութիւն մէկ քանի ոճրագործներ մէջտեղէն վերցնելու համար:

– Այդ իրաւ է, բայց գոնէ ուրիշ կերպով կարելի է գործ մը տեսնել:

– Այսինքն քաղաքագիտութեամբ:

– Լաւ, գոնէ այդ ճամբով աշխատողներ կա՞ն:

– Կարծեմ թէ, – պատասխանեց Մելքոն էֆէնտի:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք... շատ գոհ եմ ուրեմն:

– Այո՛, միայն թէ գործողները մեծ զգուշութեամբ, շրջահայեցութեամբ պէտք է վարուին:

– Ատոր ըսելիք չի կայ:

– Եւ մանաւանդ պէտք է գործեն քաղաքագիտութեամբ:

– Գոնէ այնպէս ըլլայ, բայց այդ ալ չի կայ:

– Ինչէ՞ն գիտես:

–Կը կարծե՞ս, որ այս միջոցիս Պոլսոյ մէջ մեր դատին համար աշխատող Հայեր կան, – հարցուց Լիւսի:

– Կը կարծեմ եւ նոյնիսկ կը հաւատամ, – պատասխանեց Մելքոն էֆէնտի:

– Բայց բան մը ըրած չունին:

(Շար. 357)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱԻԱԳ ՏՕՆԵՐ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23

Տօն է Սրբոցն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի :

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին :

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի :

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին :

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է Օրիորդ Միրէյ Ղազարեանէ 350 Եւրօ :

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

REVEILLON 2003

organisé par l'**UGAB-Jeunes**

le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30

Au programme : **Repas de fête et ambiance chaleureuse.**

—— Musique arménienne assurée. ——

(Cotillons et coupe de champagne vous seront offerts).

P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres

—— *Tenue correcte exigée* ——

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

Կապոյտ Խաչ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !
Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre. Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

LE COMITE DES DAMES DE LA CATHEDRALE ST JEAN-BAPTISTE DE PARIS

organise

LE REPAS TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE

Dimanche 22 décembre à 13h
Salle **«Nourhan Fringhian»**
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
Réservation des places avant le 17 décembre

— Secrétariat de l'Eglise: 01.43.59.67.03
— Comité des Dames: 01.47.43.12.66
— Père Avédis Balekian: 01.46.62.01.29

Participation aux frais : 20 euros.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

EXPOSITION DE PEINTURE

des Elèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.

sous la direction de leur professeur
KHATCHIG KAZANDJIAN

du 13 au 21 décembre (14h-19h)

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 21 au 28 Avril
(prix : 1.065 euros)

Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros
à **S P F A, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS**
☎ **01. 47. 35. 30. 23**

——— (Programme détaillé sur demande) ———

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

**Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie**

Avec :
Jivan KASPARIAN
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— PARIS : PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1er février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— LYON : BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises au profit de l'école Markarian-Papazian

— MARSEILLE : LE DOME — **9 février**

Locations : **Palais des Sports: 0 825 038 039**
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : C.B.A.F. : 01 53 34 18 18
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի :

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատոր գլուխ :

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18

MERCREDI
18 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.581

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.581

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ ՔԻՉ ՄԸ ՏԱՐԲԵՐ Է»

Կ'ԸՍԷ ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Օ-ԷՍ-ԱԷ-Ը-ի Մինսկի խումբի ամերիկացի նախագահը Ռ. Փէրինա Դեկտեմբեր 11-ին հարցազրոյց մը տուած է ռուսական ռատիօկայանի մը: Նիւթ եղած են նախկին խորհրդային տարածքին չորս հակամարտութիւնները. Մերձդնեստրը, Աբխազիան, Օսէթիա եւ Ղարաբաղը: Պատասխանելով այդ հակամարտութիւններուն մասին հարցումներու, ինչպէս կը գրէ «Ազգ»ը, Փէրինա ըսած է թէ անոնց համար օրինակը Պոսնիոյ հակամարտութիւնը կրնայ ըլլալ: Իր կարծիքով Մերձդնեստրը եւ Աբխազիան չեն ճանչցուիր միջազգային հանրութեան կողմէ, ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղին, անոր մասին Հայաստանի ու Ազրպէյճանի միջեւ բանակցութիւններ կը կատարուին, իսկ Մինսկի խումբը կը տանի միջնորդական առաքելութիւն: Այս ամերիկացի դիւանագէտը ըսած է թէ միջազգային հանրութիւնը պատրաստ չէ ճանչնալու ո՛չ Օսէթիայի, ոչ Աբխազիոյ, ոչ Մերձդնեստրի անկախութիւնը: «Լեռնային Ղարաբաղի հարցը քիչ մը տարբեր է: Հակամարտութեան յետագայ փուլին, կարգավիճակի մասին Հայաստան – Ազրպէյճան բանակցութիւնները կը շարունակուին, եւ քանի որ տակաւին այդ մասին վերջնական որոշում չկայ, միջազգային հանրութիւնը Ազրպէյճանի տարածքային ամբողջականութեան գաղափարին զօրավիգ է եւ չի ճանչնար Լեռնային Ղարաբաղը» ըսած է ան:

«Ազգ»ը գիտել կու տայ որ Փէրինայի ըսածները ուշագրաւ են եւ առաջին անգամն է որ ԱՄՆ-ու պաշտօնական տեսակէտը արտայայտող պաշտօնատարը կ'ըսէ թէ Ղարաբաղի հարցը կը տարբերի միւս հակամարտութիւններէն. այսինքն՝ ամերիկեան կողմը ի սկզբանէ չի կանխորոշեր Ղարաբաղի ապագայ կարգավիճակը Ազրպէյճանի կազմին մէջ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 16 / 17)

ՕԹԱՆ-Ի ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 16-ին միօրեայ այցով Երեւան գացած է ՕԹԱՆ-ի Եւրոպայի բարձրագոյն հրամանատարութիւնը, զօրավար Ճ. Ռալստոնի գլխաւորութեամբ: Այցին պատճառը 2003-ի «Լաւագոյն ջանք» զօրավարժութիւններն են որոնք տեղի կ'ունենան Յունիսին, Հայաստանի մէջ: Պատուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցած է Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի, Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի, Ազգային Ժողովի պաշտպանութեան, Ներքին գործերու եւ ապահովութեան հարցերու, Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահներուն ու նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ:

Մ. ՊՈՃՈՒԼԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Թուրքիոյ ի նպաստ լրտեսութեամբ ամբաստանուած Մուրատ Պոճոլեանի դատը աւարտած է ու ան տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուած: Ատեանը հաստատած է որ ան Թրքական գաղտնի գործակալութեան քաղաքական, զինուորական եւ տնտեսական տեղեկութիւններ տուած է: Վճիռը վերաքննելի է ու մեղադրեալը 15 օրուան ընթացքին կրնայ վճռաբեկ ատեանին դիմել:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՆ ԱԼ ԿԱԶՄ ՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏ Է

Թրքական բանակը կազմ ու պատրաստ է իրաքեան սահմանին վրայ եւ ըստ Թուրք բարձրագոյն սպայի մը, զօրքերու շարժումը կը վերաբերի քանի մը հազար զինուորներու եւ կարեւոր միաւորներու, որոնք ի պահանջել հարկին կրնան կամուրջներ նետել Տիգրիսի վրայ: Ուաշինկթըն Անգարայի դիմած է օդանաւային վեց կայաններ եւ 12 նաւահանգիստներ ունենալու համար իր տրամադրութեան տակ, միտք ունի նաեւ 90 հազար զինուորներ զետեղել, իսկական երկրորդ ճակատ մը (հիւսիսի ճակատ) բանալու համար Իրաքի դէմ: Նախկին վարչապետը՝ Էճէվիթ ըսած է թէ հաւանութիւն չեն տուած Ամերիկացիներուն, այլ ըսած են թէ հարցը կ'ուսումնասիրեն:

Այս բոլորին փոխարէն, Անգարա ոչ միայն դրամական շատ կարեւոր օժանդակութիւն մը կը պահանջէ (25 միլիառ տոլար քանի մը տարուան վրայ) այլեւ քաղաքական հակակշիռ մը իրաքեան Քիւրտիստանի վրայ:

Թրքական տեղեկատուութեանց սպասարկութենէն ըսուած է «Ֆիկառօ»յի, որ կը փորձեն արգելք հանդիսանալ որ Ամերիկացիք զինեն Քիւրտերը եւ զօրավիգ ըլլան անոնց: «Ֆիկառօ»յի թղթակիցը՝ Էրիք Պիէկալա գիտել կու տայ որ Ամերիկացիք երկու լուծում ունին եւ երկուքն ալ իրենց վտանգաւոր կողմերն ունին: Առաջին պարագային, Ուաշինկթըն կը վստահի իրաքցի Քիւրտերուն, երկրորդ պարագային, Թրքական բանակին օժանդակութեան կը դիմէ Իրաքի հիւսիսը:

Առաջին լուծումը եթէ ընտրէ իրեն դէմ կ'ունենայ Թուրքիան եւ կրնայ զրկուիլ օդանաւային խարիսխներէն: Այն վախով, որ անկախ Քիւրտիստան մը ծնունդ կ'առնէ, Անգարա կրնայ ուղղակի գործածել իր բանակը շրջանին մէջ: Թրքական սպայակոյտի մօտ անձեր չեն ծածկեր թէ աչք ունին իրաքեան քարիւղին վրայ: Երկրորդ պարագային, գործի լծելով Թրքական բանակը, որպէսզի ոստիկանի դեր խաղայ շրջանին մէջ, Ուաշինկթըն կրնայ պատճառ դառնալ քրտական կազմակերպութեանց զինուորական հակազդեցութեան (50-էն 70 հազար զինուոր կրնան մէջտեղ հանել):

Սպիտակ Տունը, որ կրցած է ապօրինի միջոցներով իւրացնել իրաքեան թղթածրարը (12.000 էջ) ինչ կը վերաբերի իր զինամթերքին, գոհացուցիչ չէ գտած բովանդակութիւնը, ինչ որ անակնկալ մըն ալ չէ: Արտաքին նախարար՝ Քոլին Փաուըլ ըսած է թէ ցարդ եղած տեղեկութիւնները ցոյց կու տան որ ամերիկեան կասկածամտութիւնը հիմնուած էր:

ՀԱՅԿ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾԵՐՈՒ

(ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS — A I A)

ԵՐԵՒԱՆ - ՓԱՐԻԶ - ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԹՌԻՉՔԸ

Դեկտեմբեր 9-ին, Երեւան – Փարիզ – Երեւան իր անդրանիկ թռիչքը կատարեց Հայկական միջազգային օդային գիծերու Ա-320 Էրպիւս տիպի օդանաւը, երեւանեան խիստ աննպաստ օդով: Այդ թռիչքով օդանաւը Հայաստանէն խումբ մը լրագրողներ բերած էր Փարիզ եւ հոսկէ կը տանէր ֆրանսահայ լրագրողներու խումբ մը, նշելու համար սպասարկութեան շրջանին սկիզբը:

Ֆրանսահայ մամուլի տասնեակ մը ներկայացուցիչներ, որոնց կարգին «Յառաջ»ի թղթակիցը, Դեկտեմբեր 10-ի առաջին ժամերուն հասան Երեւան, ուր դիմաւորուեցան օդային գիծերու պատասխանատուներէն Մհեր Պապեանի կողմէ ու զիրենք հիւրընկալեց Զուարթնոց օդակայանի պատուոյ սրահը, ուրկէ խումբը առաջնորդուեցաւ Արարատ պանդոկը:

Նոյն օրը ճաշէն ետք, պատուիրակութիւնը ընդունուեցաւ զբօսաշրջութեան զարգացման վարչութեան պետ Արթիւր Զաքարեանի կողմէ: Ան նշեց զբօսաշրջութեան Հայաստանի համար նշանակութիւնը, այդ ուղղութեամբ կատարուածները, նաեւ ծրագիրները, պատասխանեց հարցումներու:

Երեկոյեան մօտ՝ կազմակերպուած էր բ. հանդիպում մը, Նախագահի խորհրդական Ալեք Յարութիւնեանի հետ որ լրագրողներու պատուիրակութիւնը ընդունեցաւ նախագահական պալատին մէջ: Ըսաւ թէ հիւրերը կ'ընդունի իբրեւ երկրին իշխանութիւններուն մօտեցումը արտայայտող մը նորաստեղծ ձեռնարկութեան նկատմամբ: Այսուհանդերձ, ըսաւ թէ աւելի ճիշդ կ'ըլլայ նիւթին մասին մասնագիտական հարցումները ուղղել մասնագէտներու եւ պատասխանատուներու եւ ինք պատրաստակամութիւն յայտնեց երկրին ընդհանուր վիճակին եւ ընդհ. հարցերու մասին հետաքրքրութիւններու պատասխանելու: Այսպէս, նիւթ եղան ներդրումները, գործազրկութիւնը, մարդահամարը, Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութիւնը, Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները, եւ այլն:

Յաջորդ օրը, Դեկտեմբեր 11-ին նախատեսուած էր հանդիպում մը Քաղաքացիական օդուժի ընդհանուր տնօրէն Սամուէլ Մարգարեանի հետ. բայց երկար սպասումէ մը ետք պարզուեցաւ որ ան բազմազբաղ ըլլալով պիտի չկարենայ ընդունիլ լրագրողները:

Դեկտեմբեր 12-ի թռիչքով ֆրանսահայ պատուիրակութեան մէկ մասը վերադարձաւ Փարիզ, իսկ մնացեալը՝ Դեկտեմբեր 16-ի առաւօտուն, ձիւնամրրիկի մը պայմաններուն տակ:

Հայկական միջազգային օդային գիծերը մասնաւոր նախաձեռնութեան արդիւնք են. կը պատկանին սփիւռքահայ ձեռնարկատէրերու ընկերութեան մը որուն նախագահը Լեւոն Պաղտասարեանն է որ ծանօթ դէմք է նոյն ոլորտին մէջ, տարիներէ ի վեր գլխաւորելով Փարիզի «Սալեբաթուր»ը. ձեռնարկատէր են նաեւ Հայաստանի գործի մարդիկ:

Ընկերութիւնը առայժմ մէկ Էրպիւս տիպի օդանաւ ունի. նախատեսուած է որ 2003 – 2004-ին տիրանայ երեք Էրպիւսի եւ Պէճիրիըլ Ճէթ տիպի երկու օդանաւի: Օդանաւերու որակի հարցն է որ գլխաւոր մղումը եղած է Հայկական միջազգային օդային գիծերու ստեղծումին, քանի որ Հայաստանի պետական գիծերու օդանաւատորմը որ կը բաղկանար խորհրդային շրջանի օդանաւերէ, այլեւս ժամանակավրէպ էր եւրոպական չափանիշերու համաձայն եւ այդ օդանաւերուն դէպի Եւրոպա երթեւեկը արգիլուած էր, կենսոլորտի պաշտպանութեան պատճառներով: Պետական նոյն հաստատութեան ներկայի նիւթական տագնապալի վիճակն ալ որեւէ ձեւով կարելի չէր դարձներ յարմարաւէտ նոր օդանաւերու ձեռքբերումը. իրաց այս կացութեան մէջ, երկիրը գրեթէ դէմ յանդիման կը գտնուէր արտաքին աշխարհի հետ իր փոքրաթիւ կապերէն մէկն ալ կորսնցնելու վտանգին: Ահա, այդ բացը գոցելու եկած են Հայկական միջազգային օդային գիծերը որոնք պաշտօնական դէմքերու իսկ հաւաստումով՝ կոչուած են յամր, բայց հաստատ քայլերով, ամբողջովին փոխարինելու Հայկական (պետական) օդային գիծերը:

Ընկերութիւնը կը ծրագրէ երկու տարիէն օրական թռիչքներ կատարել Երեւան – Փարիզ, ներկայիս շաբաթը երկու անգամի փոխարէն: Նաեւ Էռ – Ֆրանսի հետ պայմանագիր ստորագրուած է, որ ամէն թռիչքի համար առնուազն 33 տեղ ապահովուի Լոս-Անճըլըսի շուկային համար:

Նորաստեղծ ընկերութիւնը ունի միջազգային բոլոր իրաւունքները, անդամ է միջազգային քաղաքացիական օդային գիծերու կազմակերպութեան, միջազգային փոխադրութեան կազմակերպութեան, եւ միջազգային օդային գիծերու հաղորդակցութեան կազմակերպութեան: Ունի MV կարգանիշը:

Հայաստանի բաժնին տնօրէնն է Վերանդ Ցակոբեան:

Յաջողութիւն կը մաղթենք Հայկական միջազգային օդային գիծերուն եւ անփորձանք թռիչքներ:

Յ. Կ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ արտօնեց որ ՍԻԱ-ն (Ամերիկեան Գաղտնի Սպասարկութիւն) սպաննէ ահաբեկչական ենթադրեալ 25 ղեկավարները, որոնք արձանագրուած են ցանկի մը, առանց նախագահին համաձայնութեան դիմելու: Սեպտ. 11-ի ոճրագործէն ետք, Պուշ արտօնած էր ՍԻԱ-ին որ ձեռք անցընէ կամ սպաննէ Ալ-Քաիտայի ղեկավարները, բայց, չէր ջնջած հրովարտակ մը, որ կ'արգիլէ քաղաքական սպանութիւնները: Ըստ Նիւ-Եորք Թայմզի ՍԻԱ-ի ձեռքն է 25 անուններու ցանկ մը, գլխաւորութեամբ Ուսամա Պէն Լատէնի:

ԳԱԶԱՅԻ գօտիին մէջ, երեք Պաղեստինցիներ եւս սպաննուած են Դեկտ. 16-ին, որոնց երկուքը Համասի անդամներ են: Նապլուսի մէջ ալ տասը պատանիներ վիրաւորուած են իսրայէլեան կրակոցներէ, երբ կը քարկոծէին իսրայէլեան հրասայլ մը:

ՄՈՍԿՈՒԱ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ իր զօրակցութիւնը Պաղտատի, Իրաքի դէմ զինուորական յարձակման մը պարագային, որովհետեւ Իրաք Լուկօյլի (քարիւղային ընկերութիւն) հետ իր պայմանագրութիւնը խզած է:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետին՝ Շարոնի կուսակցութիւնը, Լիքուտ, ծանր ամբաստանութեան տակ է եւ մամուլը լայն տեղ կու տայ բոլոր մեղադրանքներուն: Գլխաւոր ամբաստանութիւնը կը վերաբերի կուսակցութեան ծոցը տիրող կաշառակերութեան մթնոլորտին, կեդր. կոմիտէի ընտրութիւններու ատեն: Յունուար 28-ի ընտրութիւններուն համար, ցանկերու վրայ երեւցած են անծանօթներու բազմաթիւ անուններ: Կարգ մը երեսփոխաններ «քուէ հայթայթողներ» կը մատնանշեն, թեկնածուներու եւ կեդր. կոմիտէի անդամներու միջեւ գտնուող միջ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԻՆՈՒԻ ԿԱՄ ՉԻ ՇԻՆՈՒԻՐ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

Բ.

ԴՊՐՈՑԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՀԱՐԿԱՒՈՐԸ ԿԱՅ... ՍԿԶԲՈՒՆՔՈՎ

Ալֆորվիլի դպրոցին շինարարութեան նիւթը ամիսներէ ի վեր գաղութին զանազան շրջանակներուն հետաքրքրութեան առարկայ էր: Կը խօսուէր ծրագիրներու, դժուարութիւններու, վէճերու մասին: Կը նշուէին անունները Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան, եկեղեցական իշխանութեան, դպրոցին զօրավիգ խումբի մը, նաեւ «Հայաստան» հիմնադրամին. ամէն մէկուն մասին ըսուածը յաճախ կը տարբերէր ըսողին հակումներուն, զատումներուն համաձայն: Այնքան ատեն որ այս կողմերէն ո՛չ մէկը հրապարակաւ հանդէս կու գար տեղեկատուութեամբ մը, համոզուած էինք որ դպրոցի շինութեան նման «նուիրական» խնդիր մը որոշ ճգձգումով, յապաղումով հանդերձ, անպայման բարի ելքի պիտի յանգէր: Ի՞նչպէս կարելի էր հակառակին կասկածը ունենալ նոյնիսկ պահ մը: Ֆրանսայէն շատ շատ աւելի նեղ պայմաններու – ո՛չ միայն նիւթական – տէր գաղութներ հակառակին պարբերական օրինակները կուտային սփիւռքեան մեր իրականութեան մէջ:

Սակայն, բարի ելքը չեղաւ սպասումներու վերջակէտը: Օր մըն ալ լսեցաւ որ Ս. Մեսրոպ կրթարանի շինարարութեան թղթածրարը փակուած է, գոնէ կողմերէն մէկ կարեւորին համար: Խօսքը կը վերաբերէր Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան որ այդ հանգամանքով դերակատար էր խնդրին մէջ, քանի որ խոստացած էր լուրջ մասնակցութիւն բերել ծրագրին: Նման անսպասելի ու որոշ չափով ցնցող լուր մը, բնական է որ ստուգումի, լայն հետաքրքրութեան ու անոնց հիմնուած հրապարակումի պարտաւորութիւնը կը դնէր մամուլին վրայ: Դպրոցի մը շինութեան ամէն օր չէ որ կը ձեռնարկուի ո՛եւէ գաղութի մէջ, իսկ այդ մարզին մէջ ձախողութիւն մը, նոյնիսկ առժամեայ, ա՛լ աւելի հազուադէպ պարագայ է, բարեբախտաբար, մեր իրականութեան մէջ: Այս ու նաեւ այլ շատ մը առումներով կարեւոր էր հարցին մօտենալ անոր անմիջական դերակատարներուն միջոցով, հարցնել, մտիկ ընել, ի հարկին յաւելեալ բացատրութիւն, ճշդումներ խնդրել, հասկնալու համար թէ ի՛նչպէս կը շինուի, կամ չի շինուիր դպրոց մը:

Այսպէս, տեսակցութիւններ ունեցանք նախ դպրոցի տնօրէնուհի Սիրարփի Քոսայեանի, վարչութեան խորհուրդի ատենապետ Սիմոն Ալիխի, նոյն խորհուրդի գանձապահ Նշան Գայեանի հետ. վերջին երկուքը նաեւ հոգաբարձու են Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցիին. Ն. Գայեան ատենապետն է հոգաբարձութեան, Ս. Ալիխ՝ պարզ անդամ: Այս երրեակը հարցին ամէնէն մօտ գտնուողն էր, հարցին տէրը կերպով մը, քանի որ դպրոցին կրթական ու նիւթական ամէն տեսակի խնդիրները առաջին դիմագրաւողն էր ու լուծում գտնելու գործին առաջին գիծի վրայ գտնուողը: Իրենցմէ ետք մանրամասն զրոյց ունեցանք Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան կողմէ գործին լիազօր ներկայացուցիչ նշանակուած ճարտարապետ Զաւէն Մուրատեանի, Փարիզի Կրօնական ընկերակցութեան ներկայացուցչական ժողովի ատենապետ Գեղամ Թորոսեանի, նաեւ նոյն ժողովի նախագահ Գիւտ Արք. Նագգաշեանի հետ: Այդ բոլորէն ետք հարկ եղաւ երեք կէտի լուսաբանութիւն խնդրել ուղղակի Կիւլպէնկեան հիմնարկութենէն, ուրկէ ստացանք թղթածրարին պատասխանատու Աստղիկ Զամքէրթեանի գրաւոր պատասխանները:

Անցնելէ առաջ խնդրին կնճռոտած միջուկին, իւրաքանչիւրին բացատրութիւններուն, հարկ է հիմնական նիւթը ներկայացնել նախ ընդհանուր գիծերու մէջ, հիմնուած՝ առաւելաբար դպրոցին վերոնշեալ երեք պատասխանատուներուն ներկայացումին:

Ս. Մեսրոպ կրթարանը շինարարութեան լուրջ պահանջ ունի, թէ՛ շէնքերուն նորոգութեան կարօտ վիճակին պատճառով, թէ՛ տեղի անբաւարարութեան: Առաջինը անյետաձգելի պահանջ է, երկրորդը շատ փափաքելի:

Կրթարանը իր քանի մը մասնաշէնքով կը գտնուի Փարիզի Կրօնական ընկերակցութեան պատկանող հողերու վրայ: Նոյնն է պարագան փողոցին հանդիպակաց կողմը գտնուող պարտէզով շէնքի մը (850 քառակուսի մեթր) որ նախապէս կը գործածուէր որպէս Ալֆորվիլի հովիւին ծխատուն, իսկ ներկայիս վերածուած է դպրոցին մէկ մասնաշէնքին:

Ինչպէս բացատրեցին Ն. Գայեան ու Ս. Ալիխ, 1999–ին կ'որոշուի մանկապարտէզն ու նախակրթարանը արժանավայել շէնքի մը մէջ ամփոփելու համար շինարարական գործի ձեռնարկել: Ատիկա թէ՛ աշակերտութեան թիւը մեծցնելու, թէ՛ կրթական պահանջները լաւագոյն ձեւով գոհացնելու եւ թէ պետական յատկացումներէ դիւրութեամբ օգտուելու կարելիութիւն պիտի ընձայէր, «հարիւր տարուան համար» լուծելով հարցը:

Այս հիմնական նպատակին քով կար երրորդականի բաժին մը ունենալու ծրագիրն ալ, քանի որ շրջանը ինչպէս ծանօթ է, կարեւոր թիւով հայ բնակչութիւն ունի ու շատ մը ծնողներու փափաքն է որ իրենց զաւակները նոյն հաստատութեան մէջ կարենան շարունակել իրենց ուսումը: Մանաւանդ որ դպրոցին կանոնագրին մէջ տեղ գտած է այդ հեռանկարը: Սակայն, ինչպէս դըպրոցին պատասխանատուները շեշտեցին, առաջնայինը իրենց համար մանկապարտէզ – նախակրթարանի նոր շէնք մը ունենալն էր: Իսկ նման շինութեան մը համար, նախնական հաշիւներով պէտք էր նկատի ունենալ շուրջ վեց – եօթը միլիոն ֆրանքի պիւտճէ մը:

Ինչպէս նման նախաձեռնութեան մը պարագային հայկական ամէն անկիւնէ, Ալֆորվիլէն ալ դիմում եղած է Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան, խնդրելով որ մասնակցութիւն բերէ Ս. Մեսրոպ կրթարանին շինարարութեան: Մանաւանդ որ դպրոցի ներկայի մասնաշէնքերուն մէկ մասն ալ անհրաժեշտ նորոգութեան կարիք ունի. տանիք, լուացարան, եւ այլն:

Կիւլպէնկեանի դիմումին, հետեւած բանակցութիւններուն ընթացքին կ'արձանագրուի կարեւոր նորութիւն մը. դպրոցի ներկայի շէնքերուն կից ընդարձակ տարածութեան մը վրայի պէնզինի կայանը վերցուած է, հողը ազատ մնացած. ու Կրօնական ընկերակցութիւնը անմիջապէս որոշած է գնել զայն, ընդարձակելու համար դպրոցի շինութեան տրամադրելի տարածքը: Ներկայիս փողոցին եկեղեցիի կողմը բաւական լայնատարած գետին կայ (2500 քառակուսի մեթր) դպրոցական հանգստաւէտ շէնք մը կառուցանելու բաւարար: Բան մը որ անհրաժեշտ չի դարձներ դիմացի կողմին նախկին ծխատան հողին ալ այդ նպատակով գործածութիւնը: Մանաւանդ որ փողոցին երկու կողմը երկու անջատ շէնքով նախակրթարան մը միշտ պիտի պարտադրէր որ աշակերտները մէկ մայթէն միւսը անցնէին ճաշի, կամ զբօսանքի պահերուն, եւ այլն, ապահովութեան տեսակէտէ մտահոգութեան աղբիւր ըլլալով պատասխանատուներուն համար:

Ներկայիս պէնզինի կայանէն ազատ մնացած հողին փոխարժէքին որ 1 միլիոն ֆրանքէն քիչ մը աւելին է, 10%–ը վճարուած է, պայման դրուելով որ հողը մաքրելու անհրաժեշտ գործը կատարուի: Ինչպէս հաւաստեցին թէ՛ դըպրոցին պատասխանատուները, թէ՛ Գ. Թորոսեան, այդ գործը աւարտած է ու գնումի վերջնական պայմանագիրը պիտի ստորագրուի:

Հողային այս նոր տուեալը, անշուշտ այն վստահութեամբ որ գնումը կէս ճամբան չի մնար, պատճառ եղած է որ հանդիպակաց կողմի 850 քառակուսի մեթրնոց հողին վրայ նախակրթարանի շէնք մը շինելու համար արդէն ստացուած արտօնութիւնը մէկդի ձգուի: Ինչպէս ըսուեցաւ, ներկայի օրակարգին վրայ կայ մանկապարտէզ – նախակրթարան – երկրորդական բաժիններով համալիրի մը շինութիւնը, նախկին պէնզինի կայանին ու դպրոցական շէնքերուն գտնուած հողին մէկ մասին վրայ: Այդ համալիրը պիտի ունենայ նաեւ մշակութային կեդրոնի, կրթական դաստիարակութեան վայրի հանգամանքները: Աւելորդ չէ շեշտել թէ այս բոլորը սկզբունքի, ծրագիրի փուլին են ու իրագործումի հանգրուանին հասնելիք ճամբան, գոնէ ներկայի տուեալներով, աւելի տիրապետուած կը թուի երազներէ, քան՝ շօշափելի իրականութենէ մը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՑՈ՞ ԵՐԹԱՍ

Գոհունակութեամբ կը նկատեմ տասնըեօթամեայ Սեւակի հայկական օրաթերթ կարդալը: Գոհունակութիւն մը որ սակայն դառն համ կը ձգէ: Հարց կու տամ ինքզինքիս որ մեր գաղութի հաւանական չորս կամ հինգ հազար Սեւակի տարեկիցներէն քանի՛ տոկոսը ունի լեզուի մակարդակը եւ կրթական պատրաստութիւնը հայերէն օրաթերթ կարդալու: Հարց կու տամ ինքզինքիս թէ 1925–ին հիմնուած օրաթերթը, իր հիմնումի հարիւրամեակին քանի՞ ընթերցող եւ քանի՞ բաժանորդ պիտի ունենայ:

Ֆրանսական Պաքալորեայի պետական քննութեան, հայերէնը որպէս «ազատ» (facultatif) լեզու ընտրող աշակերտներու թիւը շարունակական նուազում կը կրէ: Այս թիւը 1995 տարեշրջանէն 2002 տարեշրջան, անցած է 124–էն 26–ի: Ահազանգային հոլովոյթ մը: Այս իրողութեան պատասխանատուութեան ծանր բեռը կարելի չէ բեռցնել միայն ծնողներու կամ հայ դպրոցի տնօրէնութեան վրայ: Գաղութի ղեկավարութիւնը ունի նաեւ իր պատասխանատուութեան բաժինը:

Հարցին մէկ երեսը ժամանակակից գըրականութեան «առաջարկի» պակասն է: Տասը տարեկան Գայեանէն կը կարդայ թէ՛ հայերէն եւ թէ՛ ֆրանսերէն, նոյնքան սահուն եւ նոյնքան հաճոյքով: Անցեալ դպրոցական տարեշրջանին, Գայեանէն կարդաց ֆրանսերէն լեզուով 18 գիրքեր, որոնցմէ տասնըհինգը, ներառեալ «Հէրի Փոթըր»ի չորս հատորները, տարուան հրատարակութիւններն էին: Պատանեկան արեւմտահայերէն քանի՞ գիրք հրատարակուած է վերջին յիսուն տարիներուն: Ժողովուրդի մը մտաւորական մակարդակը կը չափուի իր հրատարակութիւններով: Ո՞ւր կ'երթանք: Ո՞րքան հասոյթ կը յատկացնէ Սփիւռքը, լեզուի եւ դպրոցներու պահպանման համար: Ո՞վ կ'անդրադառնայ 2030 կամ 2060 թըւականի մեր ունենալիք Սփիւռքահայութեան թիւի կամ որակի կարեւորութեան: Ո՞վ կ'որոշէ ամավարկի նախընտրութիւնները: Ի՞նչ է մեր լեզուին ապագան: Եթէ միջոցը չունինք, եւ եթէ յիսուն տարիէն մեր լեզուն պիտի դասուի ասորերէնի կարգին, լա՛ւ: Գիտնանք:

Կարելի՛ է մեր այսօրուան հոսանքն ի վեր միջակութեան՝ «անմշակոյթ»ութեան շարժումը յեղաշրջել: Զարգացնել դպրոցները, հրատարակութիւնները, լեզուն, մշակոյթը: Մեծ ասպարէզ, բայց ոչ անհասանելի: Ասպարէզի մը մեծութիւնը յարաբերական կ'ըլլայ դիտողին կամ նետուողին մեծութեան: Նոյն ասպարէզը կը ներշնչէ «մեծ»ը եւ կը յուսալքէ «տկարը»:

Պահ մը մոռնանք հրատարակչական մըշակման ծրագիրները: Ներկայիս ունինք հրատարակութիւններ եւ որակաւոր օրաթերթ: Մեր հայկական դպրոցն իսկ աւարտող աշակերտներու քանի՞ տոկոսը ունի կրթական պատրաստութիւնը հայ մամուլի հետեւելու: Կարելի պիտի չըլլա՞ր արդեօք մեր դպրոցներուն մէջ, օրական հինգ կամ տասը վայրկեան յատկացնել, որ ազատ պահու մը աշակերտները փոխն ի փոխ կարդային հայ օրաթերթէ ընտրուած հետաքրքրական հատուածներ: Կամ որ աշակերտներուն պարտականութիւն տրուէր հետեւիլ Շաբաթ օրուան հայկական ռատիօի հաղորդումին, եւ յաջորդ շաբթուան ընթացքին դասի պահուն վիճարկում կատարուէր այդ հաղորդումի մասին: Կարելի պիտի չըլլա՞ր արդեօք որ շրջանաւարտ դասարանի աշակերտներու ընտանիքներէն խնդրուէր հայերէն թերթի բաժանորդագրուիլ, եւ որ ամավարկ յատկացուէր կարօտեալ ծնողներու բաժանորդագրութեան ծախքը ապահովելու: Պատանեկան տարիքին չէ՞ որ նոր սերունդը պէտք է պատրաստուի կարդալու, կարդալու նաեւ օրաթերթ:

Ներկայիս Սփիւռքի դիմաց կայ մեր լեզուի, մշակոյթի եւ ընդհանրապէս ժողովուրդի գոյատեւման հարցը: Մեծ հարց, մեծ պատասխանատուութիւն: Այսուհանդերձ, կարելի՛ է ըլլալ լաւատես: Այսօր Ֆրանսահայ գաղութը կը կազմակերպուի, կը միաւորուի, կը պատրաստուի եւ ձեւ կ'առնէ կառոյց, կը ծրագրուին միջոցներ: Պէ՛տք է լաւատես ըլլալ:

Կը մնայ Սփիւռքի կազմակերպութիւնը: Ընդունելի բան չէ՛ որ Սփիւռքի ապագան չծրագրուի, չնախատեսուի՝ հեռատեսութեամբ: Ընդունելի բան չէ՛ որ Սփիւռքի քաղաքական եւ տնտեսական հարցերու պաշտպանութեան պատասխանատուութիւնը, ինչպէս Բեթղեհէմի «Պարոն – Տէր» կալուածի պաշտպանութեան պատասխանատուութիւնը, բեռցուի եւ վստահուի կղերականներու:

Պէտք ունինք Սփիւռքի ընդհանուր խորհուրդի մը, որ ունենայ օրինականութիւն, կազմակերպութիւն, յատուկ նիւթական միջոցներ, եւ ղեկավարներու որոնք ըլլան իմաստուն, համահաւաքող, անձնուէր, ղեկավարներու որոնք ունենան նաե՛ւ տեսիլք: Պէ՛տք է ըլլալ լաւատես:

ՅՈՎԷԼ ՇՆՈՐՀՕՔԵԱՆ

Փարիզ
Դեկտեմբեր 2002

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Դեկտեմբեր 10–ին, քսանը չորս ժամուան համար, Մարսէյլ ժամանեց Հայաստանի Հանրապետութեան արտակարգ իրավիճակներու նախարարութենէն տասներկու հոգինոց պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ գնդապետ Վրէժ Գաբրիէլեանի՝ Երեւանի քաղաքացիական պաշտպանութեան սպայակոյտի պետ, հրաւէրովը Ֆրանսայի Ներքին գործերու նախարարութեան: Պատուիրակութեան մաս կը կազմէին Երեւանի համայնքներու (թաղամաս) քաղաքապետները՝ Աղուան Գրիգորեան, Արծրուն Խաչատրեան, Ռուբէն Աստուրեան, Վարազդատ Մկրտչեան, Ռուբէն Սինոյեան, Մարթէն Սարգսեան, Ալեքսիս Մելքոնեան, Գագիկ Բէգլարեան, Արայիկ Սամուէլեան, Սամուէլ Մարգարեան եւ Ալան Գրիգորեան՝ Ղարաբաղի քաղաքացիական պաշտպանութեան պետ, եւ թարգման՝ Զոյա Կիւզէլեան:

1997–ին կնքուած պայմանագրի մը ծիրին մէջ է որ կը կատարուին փոխանակումները: Երեւանի քաղաքապետարանին կողմէ լուրջ քայլեր կատարուած են մայրաքաղաքի բնակչութեան ապահովութեան ուղղութեամբ: Այսպէս յատուկ ծրագիր մը մշակուած է վտանգաւոր ձեռնարկութիւններու արկածները կանխելու կամ պատահելու պարագային բընակչութեան պաշտպանութիւնը կազմակերպելու ուղղութեամբ: Նոյնպէս, որպէս սպասարկութիւն Երեւանի բնակչութեան հաստատուած է փրկութեան հեռաձայնի համար մը՝ 1 – 18: Նաեւ լուրջ միջոցառումներ նախատեսուած են երկրաշարժի պարագային արագօրէն կազմակերպելու բնակչութեան օգնութեան գործողութիւնները:

Համագործակցութիւնը երկու երկիրներուն աւելի պիտի զարգացնէ տարբերային աղէտներու կանխատեսումը, կանխարգելումը եւ սպառնալիքներու մեղմացումը: Համագործակցութիւնը նաեւ պիտի սատարէ հրշէջ – փրկարարական ուժերու նախապատրաստումին:

Պատուիրակութիւնը Պուշ – Տիւ – Ռոնի «Սափէօր Փոմփիէ»ներու հիւրը եղաւ եւ ունեցաւ հանդիպումներ զանազան սպասարկութիւններու հետ:

Պատուիրակութիւնը յատուկ հիւրընկալութեան արժանացաւ Մարսէյլի 13–րդ եւ 14–րդ թաղամասերու քաղաքապետարանը ներկայութեամբ հայ համայնքի անդամներու:

ԿԱՐՈ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՆԻԿՈՍԻԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ՎԵՐԱՄԻԱՑՈՒՄԻՆ

Կիպրոսի հարցին կարգադրութեան ուղղութեամբ միջազգային ջանքերու, բանակցութիւններու աշխուժացած ներկային մէջ ուշադրութեան կեդրոն մըն է Նիկոսիա քաղաքը: Ան 1974–ի Թրքական գրաւումէն ի վեր երկու շրջանի բաժնըւած է. յունական եւ Թրքական: Զէզոք գօտի հռչակուած կանանչ գիծ մը կը բաժնէ շրջանները: Հիւսիսային մասը Թրքականն է, հարաւայինը՝ յունականը: Այդ կանանչ գիծին վրայ բարձրացած երկու պատեր յաճախ կը նմանցուին Պերլինի պատին: Սակայն, կղզիին վերամիացումը յաջողելու պարագային, հոն դիւրութեամբ պիտի չկրկնուի 1990–ի գերմանական օրինակը, երբ Գերմանացիները պատին երկու կողմէն բահերով ու բրիչներով ձեռնարկեցին պատին քանդումին:

Նիկոսիոյ յունական շրջանին բնակիչները այդ պատը կը նկատեն Թրքական բանակին գրաւումին խորհրդանիշը: Կ՚ատեն զայն, անոր ներկայութիւնը կը վիրաւորէ զիրենք, բայց նաեւ չեն կրնար առանց անոր ապրիլ, քանի որ անոր միւս կողմը Թշնամին է, իսկ պատը՝ ապահովութեան որոշ երաշխիք մը: Միւս կողմը կացութիւնը ամբողջովին տարբեր է: Բարգաւաճումը կ՚ուշանայ, տնտեսութիւնը տագնապալի վիճակ ունի, ասոնց հետ Թրքական զօրքին ամէն պահ զգալի ներկայութիւնը անտանելի կացութիւն ստեղծած է:

Քաղաքին այդպէս երկփեղկուած վիճակը միացումի քաղաքական համաձայնութիւն մը կը խնդրականացնէ: Ատիկա կարեւոր գրաւական մըն է, քանի որ Կիպրոսի բնակչութեան մէկ քառորդը մայրաքաղաքին մէջ կ՚ապրի և բնակչութեան քաղաքական կեցուածքը կախում ունի ՄԱԿ–ի ընդհ. քարտուղարին առաջարկած ծրագրին ընդունումէն, կամ մերժումէն:

Նիկոսիան այդ ծրագրին չափանիշ պիտի ըլլայ. երկու մասերուն միջեւ գտնըւած չէզոք գօտին Յոյներուն վերադարձուելիք առաջին հողամասը պիտի ըլլայ: Այսուհանդերձ, մեծ մասով պահպանողական, Յոյները քիչ մը տարտամ գտած են այդ ծրագիրը: Իսկ Թուրքերը ամէն բանէ աւելի կը փափաքին որ ան կիրարկուի: Ատոր պատճառը այն է որ անկէ ետք կղզին Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան խոչընդոտ չի մնար եւ ատով տնտեսական բարօրութեան կը տիրանան, Կիպրացի Յոյներուն կենսամակարդակին հասնելով:

Նիկոսիան նաեւ արագ վերամիացումի մը ամէնէն պատրաստ քաղաքն է: 1980–ական Թուականներուն երկու մասին քաղաքապետները ՄԱԿ–ի հովանաւորութեան տակ ծրագիր մը պատրաստած են ու շատ մը ենթակառոյցներ անկէ ի վեր իրարմէ կախում ունին: Գործակցութիւնը լռութեամբ առաջ տարուած է, անկախ՝ ամբողջական լուծումէ մը: Օրինակ, քաղաքին կոյուղիի ցանցը երկու քաղաքապետներուն հասարակաց գործավարութեան տակ կը գտնուի: Սակայն, այդ գործակցութիւնը բացառիկ երեւոյթ է, քաղաքին երկու շրջաններուն միջեւ շփումի բացակայութիւնը անգիր կանոն ըլլալով: Ատենին երկխօսութեան խառն խումբեր կազմուած են որոնք հանդիպումներ կ՚ունենան յունական մասին Լետրա Փալաս պանդոկին մէջ. այդ պանդոկը որ անցեալին պերճաշուք հաստատութիւն մըն էր, այսօր ուրուականային երեւոյթ մը ունի:

Եթէ վերամիացումը իրականանայ, Նիկոսիա շատ գեղեցիկ քաղաք մը պիտի ըլլայ: Թրքական մասը լաւ պահպանըւած է, իսկ յունական կառավարութիւնը վերջերս որոշեց քաղաքին հին Թաղամասերուն մէջ ոչ մէկ շինութիւն արտօնել: Եւ եթէ չէզոք գօտի ներկայիս աւերուած շէնքերը նորոգուին, արժեւորըւին, այսօր փշաթելերէն միւս կողմը դիտողները պիտի ճանչնան իրենց դրացիները: Պիտի սորվին միասնաբար վարել ոչ միայն կոյուղիի ցանցը, այլեւ այն բոլոր հարցերը որոնք կուտակուած են քառորդ դարու անհարթելի հակամարտութեան ընթացքին:

Կղզիին յունական մասը այսօր 703.500 բնակիչ ունի, իսկ միայն Թուրքիայէն անչցուած «Հիւսիսային Կիպրոսի Թըրքական հանրապետութիւնը» 212 հազար: Կիպրացի Յոյները 60 պանդոկներով տարին աւելի քան 2 միլիոն զբօսաշրջիկ կ՚ունենան, Թրքական մասին համար այդ Թիւը միայն 400 հազար է:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ 50% ԱՆԳՐԱԳԷՏ

Գազապլանքայի «Թէլ Քէլ» շաբաթաթերթը հարց կու տայ ինչո՞ւ Մարոք Մաղրէպի ամէնէն անգրագէտ երկիրն է: Կը բացատրէ որ այդ անգրագիտութիւնը Հասան Բ.ի ժառանգութիւնն է: Մինչեւ 1963 առաջնահերթ հարց էր, բայց, այդ Թուականէն ապահովութիւնը գերազանցեց զարգացումը: Մինչ Ալժերիա եւ Թունուզ առաջին տեղը կուտային զարգացման, կրթութեան, Մարոք ետեւ կը մնար: Դեռ նոր անդրադարձան կացութեան, հաստատելով որ ժողովուրդին 50%–ը անգրագէտ է, բայց, Մոհամէտ Զ.ի գալուստէն ի վեր փոխուած է եւ առաջնահերթ դարձած է կրթութիւնը: Վարչապետը կ՚ուզէ մինչեւ 2010 գցալը կերպով իջեցնել անգրագիտութեան տոկոսը:

Կ. ԿՐԱՍ ՊՈՒՇԻ ՄԱՍԻՆ

Գերման գրագէտը՝ Կունթըր Կրաս կը դատէ Պուշը՝ «Ճ. Պուշ պիտի փորձէ բան մը փաստել իր հօրը, Ծոցի Բ. պատերազմի մը ձեռնարկելով փոխանակ երթալ պարզապէս յիմարաբոյժ մը տեսնելու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏԱՐՈՒԱՆ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Դեկտեմբեր 12–ին Գրողներու Միութեան նախագահութեան նիստին յանձնըւած են 2002–ի մրցանակները: Արդէն չուրջ տասը տարուան ընդմիջումէ ետք կը վերահաստատուի տարեկան մրցանակներու աւանդութիւնը: Պարգեւատրըւած են հրապարակագրութեան, բանաստեղծութեան, արձակի, Թատերագրութեան, քննադատութեան, մանկական գրականութեան եւ Թարգմանութեան ճիւղերը:

Հրապարակագրութեան մրցանակը տըրւած է Գրիգոր Ջանիկեանի «Մահապարտները» գիրքին, արձակինը՝ Վահագն Գրիգորեանի «Թռչնի հոգի»ին որ Թարգմանուած է ռուսերէնի, հրատարակուած Մոսկուայի մէջ եւ տարուան լաւագոյն արձակ գործը որակուած է Միութեան նախագահ Լեւոն Անանեանի կողմէ: Քննադատութեան մրցանակին արժանացած է Ժենիա Քալանթարեան, բանաստեղծութեան՝ Հրաչեայ Թամրազեան իր «Զուարթ գիտութիւն» հատորով: Թատերգութեան լաւագոյն գործը նկատըւած է Կարինէ Խոդիկեանի «Կինն անձրեւից յետոյ»ն:

Թարգմանութեան եւ մանկական գրականութեան մրցանակները աւելի առաջ տրուած էին, առաջինը ԱՄՆ–էն Տայանա Տէր – Յովհաննէսեանի եւ Հայաստանէն Արմէն Յովհաննէսեանի, երկրորդը մանկագիր Սուրէն Մուրատեանին: Մրցանակներուն հետ յանձնուած է 200–ական տոլար դրամական պարգեւ:

Լ. Անանեան օրուան երկրորդ ուրախալի լուրը նկատած է Գրողներու Միութեան 360 անդամներուն վրայ 15 նորերու յաւելումը:

ՇՈՂԱՐՁԱԿՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌՈՎ ԾԻՆԱՅԻՆ ԱՅԼԱՍԵՐՈՒՄՆԵՐ ԶԱՒԱԿՆԵՐՈՒ ԿԸ ՓՈԽԱՆՑՈՒԻՆ

Նախկին Խորհրդային Միութեան մէջ տեղի ունեցած զէնքերու փորձարկումներու շողարձակումներուն ենթարկուած մարդիկ ծինային այլասերումներ փոխանցած են իրենց զաւակներուն, սակայն ո՛չ շատ մեծ համեմատութեամբ, կ՚ըսեն բազմաթիւ երկիրներէ հետազօտողներ:

Այդ այլասերումները կը չքանան մինչեւ Թոռներուն ծնունդը, ինչ որ յուսադրիչ է, Թէ կորիզային փորձարկումները արգիլող համաձայնագիրները իրենց գործը լաւ ձեւով կը կատարեն ապագայ սերունդներ պաշտպանելու համար, կ՚ըսեն մասնագէտները:

Ծանօթ է, որ շողարձակումները ծինային այլասերումներ կը պատճառեն եւ կարգ մը քաղցկեղներու համեմատութիւնը մեծ աճ կ՚արձանագրէ շրջաններու մէջ, որոնք ենթակայ եղած են կորիզային շողարձակումներու, ինչպէս՝ Հիրոշիմայի, Նակազաքիի (Ճափոն) եւ Չեռնոպիլի (Ուկրանիա) կորիզային կայանին շրջակայ գօտիին մէջ:

Բրիտանիոյ Լեսթըր համալսարանին ծինաբաններէն Եուրի Տուպրովա քննած է Ղազախստանի կորիզային զէնքերու Սեմիփալաթինսք փորձարկումներու վայրին շրջակայ գօտիին մէջ բնակող մարդիկը, որոնք 1949–էն 1956 կորիզային շողարձակումներու ենթակայ եղած են կորիզային չորս ռումբերու պայթումին պատճառով:

Տուպրովա աշխատած է բրիտանացի, ֆինլանտացի եւ ղազախ խմբակներու հետ՝ քննելով շրջանին մէջ 3 սերունդներու վրայ տարածուող անձերու արիւնը:

Մասնագէտները գտած են, որ մեծ հայրերն ու մեծ մայրերը, որոնք ծնած են 1949–էն առաջ, ծինային այլասերումի բարձր համեմատութիւններ ունեցած են: Յաջորդ սերունդը, որ նոյնպէս ենթակայ եղած է շողարձակումներու, շուրջ 50 առ հարիւր նուազ այլասերում ունեցած է եւ շատ աւելի նուազ՝ Թոռներու պարագային, ինչ որ յուսադրիչ է գիտնականներուն համար:

ԹԻՒ 17 ԽՑԻԿԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Իրենց ըրածը քեզի՞ պիտի ըսեն:

– Չեն ըսեր, սակայն կ՚իմացուի:

– Ընդհակառակը, պէտք չէ, որ իմացուի. եթէ իմացուի, այն ատեն բան մըն ալ չեն կրնար ընել եւ մանաւանդ իրենց գըլուխը փորձանք կը բերեն:

– Կը տեսնեմ, որ իրաւցընէ ազգասէր անձ մըն էք եղեր դուք, Մելքո՛ն էֆէնտի, եւ շատ գոհ եմ ձեզի հետ ծանօթանալուս:

– Շատ շնորհակալ եմ, տիկի՛ն, ձեր գնահատութենէն:

– Ձեզի անկեղծօրէն բան մը ըսե՞մ:

– Խօսեցէք:

– Միայն Թէ վրաս չխնդաք:

– Ինչո՞ւ պիտի խնդամ:

– Ես ալ կ՚ուզեմ ձեռքէս եկած օգնութիւնը ընել ազգիս համար, բայց չեմ գիտեր, Թէ ինչ կրնամ ընել: Օրինակի համար, գերմանացի սպաներ կը ճանչնամ, արդեօք անոնց ձեռքով կարելի՞ է բան մը ընել:

– Գերմանացի սպաները ի՞նչ ծառայութիւն կրնան մատուցանել մեզի. անոնք, ընդհակառակը, Թուրքերուն բարեկամ եւ մեզի Թշնամի են:

– Ամէնքը այնպէս չեն, իրենց մէջ ես սպաներ կը ճանչնամ, որոնք պարզապէս կ՚ատեն Թուրքերը:

– Բայց դուք ինչպէ՞ս այդ մարդոց հետ յարաբերութիւն ունեցած էք:

– Ատիկա իմ գիտնալիք բանս է, – պատասխանեց Լիւսի խնդալով, – ես նոյնիսկ Թուրքերուն հետ ալ ծանօթութիւն ունիմ: Հիմա ինծի ըսէք, Թէ ինչ գործ կրնամ տեսնել ազգիս օգտակար ըլլալու համար:

– Այդ մասին պէտք է խորհիմ եւ տեսնամ, Թէ ի՞նչ բանի մէջ կրնաք մեզի օժանդակել: Բայց առայժմ Թողունք այս խօսքերը:

– Ուրեմն այսպէս, յանձն կ՚առնէ՞ք կոր նամակս Լոնտոն ղրկել:

– Ատոր ապահով եղէք:

– Ինչպէս նաեւ մօրաքրոջորդիս Պոլսէն փախցնել:

– Հաւանական է, որ այդ ալ կարենանք ընել:

– Իսկ գալով մեր ամուսնալուծութեան դատի՞ն:

– Ձեր բողոքագիրը կարդացի, շատ վարպետ կերպով գրուած է, եւ կը յուսամ, որ պիտի յաջողինք ի նպաստ ձեզի վճիռ մը ձեռք բերել:

Խօսակցութիւնը այս ձեւով շարունակըւեցաւ: Լիւսի իր յուսացածէն աւելի բան իմացած էր վաճառականէն. միայն Թէ տակաւին որոշ փաստ մը չունէր, Թէ այդ մարդը գաղտնի գործունէութիւն մը ունէր, բայց կը յուսար այդ փաստն ալ ձեռք բերել:

Մելքոն էֆէնտի խենթի պէս սիրահարած կը Թուէր իրեն, եւ ասիկա բաւ էր զայն խոստովանութեան ճամբուն մէջ մտցնելու համար:

Հեկտուեալ օրը Լիւսի կրկին տեսաւ Արթինը եւ Մելքոն էֆէնտիի հետ իր տեսակցութեան արդիւնքը հաղորդեց անոր:

Լրտեսը չափազանց գոհ մնաց:

– Գործը կարգին է, – ըսաւ, – եթէ այսպէս շարունակես, մէկ – երկու տեսակցութենէ ետքը բոլոր գաղտնիքները պիտի կրնանք հասկնալ:

– Ինծի ալ այնպէս կը Թուի, – պատասխանեց Լիւսի:

– Գիտե՞ս, որ այս միջոցիս Բէշատպէյին մօտ վարկդ շատ բարձրացած է: Միշտ քու գովեստդ կ՚ընէ:

– Հարկաւ պիտի ընէ, քանի որ իրեն բաւական ծառայութիւն մատուցի քիչ ժամանակի մէջ:

– Ինչ որ է, սա Մելքոն էֆէնտիին խնդիրը հետապնդէ, խիստ կարեւոր է, մանաւանդ այս օրերս:

– Մինչեւ շաբաթ մը կարծեմ կարող պիտի ըլլամ ամէն բան իմանալու, – վստահեցուց Լիւսի:

– Լաւ, քեզի շաբաթ մը պայմանաժամ կը շնորհեմ, բայց ոչ աւելի, – պատասխանեց Արթին:

Քանի մը օր ետքը Լիւսի իր արդուզարդը ըրած դուրս ելլելու կը պատրաստուէր, երբ տան դուռը զարնուեցաւ, եւ գերմանացի հազարապետը ներս մտաւ:

– Սիրելի՛ս, ըսաւ սպան՝ իր հոմանուհին տեսնելով, – եկայ մնաք բարով ըսելու:

– Ո՞ւր կ՚երթաք:

– Գերմանիա կը վերադառնամ:

– Ե՞րբ:

– Այս իրիկուն. այսինքն երկու ժամէն, ճեպընթաց մասնաւոր կառախումբով:

– Կը յուսամ, որ շուտով կը վերադառնաք:

– Ընդհակառակը, ա՛լ հոն պիտի մնամ եւ հաւանօրէն արեւմտեան ճակատը պիտի ղրկուիմ: Ուրեմն՝ մնաս բարով:

Լիւսիի համար այս բաժանումը շատ դառն էր ո՛չ Թէ անոր համար, որ սիրով կապուած էր սպային հետ, այլ անոր համար, որ նիւթապէս կ՚օգտուէր անկէ:

Սպան սակայն, մեկնելէ առաջ նոր առատաձեռնութիւն մը ըրաւ եւ իբրեւ յուշ նուէր, հարիւր ոսկի տուաւ իր հոմանուհիին յետոյ, վերջին համբոյր մը... եւ մեկնեցաւ:

Լիւսի գերման սպային մեկնումէն ետքը պահ մը ընկղմանած մնաց իր բազմոցին վրայ:

Այդ անակնկալ բաժանումը իր սովորական կեանքը յեղաշրջած էր. հիմա նոր ուղղութիւն մը պէտք էր ընտրել:

«Ամսական առնուազն երկու հարիւր ոսկի պակսեցաւ պիւտճէէս» – կը խորհէր:

(Շար. 358)

Madame Anahide Chedikian,
Monsieur et Madame Kirk et Aïda Ratzel et leurs enfants,
Monsieur et Madame Rodolphe et Chantal Chedikian et leurs enfants,
Madame Alice Chedikian et ses enfants,
Madame Sophie Chahinian-Barth et ses enfants
son épouse, sa fille, son fils, ses petits-enfants, sa tante, ses cousins et cousines
ainsi que la Famille Kizirian
ont la douleur de vous faire part du décès de

Vazerik CHEDIKIAN

survenu le 15 décembre 2002 à son domicile.

La cérémonie religieuse sera célébrée le Jeudi 19 décembre 2002 à 13 heures en la Cathédrale Arménienne Apostolique Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris.

Ni fleurs, ni couronnes. Des dons peuvent être faits aux associations arméniennes.

Le présent avis tient lieu de faire-part.

72, avenue de Suffren, 75015 Paris.

HARATCH présente ses condoléances à Madame A. Chedikian et à toute sa famille.

(Շար. Ա. էջէն)

նորդներ, որոնք իրենց ձայները աճուրդի հանած են: «Դրամի փոխարէն տասնեակներով ձայն առաջարկեցին» յայտարարած է Նեհամա Ռոնէն, երեսփոխան մը:

ԱՄՆ-ու նախկին փոխ-նախագահ եւ դեմոկրատ պարտեալ թեկնածու (թէեւ բուեցաւ որ իրականին մէջ, ինք էր որ յաղթած էր) Ալ Կոր յայտարարեց թէ թեկնածու պիտի չըլլայ 2004-ին: Անհաւանական չի նկատուիր նաեւ որ բոլորովին քաշուի քաղաքական ասպարէզէն:

ԱՆՐԻ ԺԻՍՔԱՐ ՏʼԷՍԹԷՆ, Հանրապետութեան նախկին նախագահին եւ ներկայի Եւրոպական Պայմանադրութեան նախագահին անդրանիկ զաւակը, 46 տարեկան, Գլէօպ Մէտի (Մէտիթէռանէ) գլուխը անցաւ, գրաւելով Ֆիլիփ Պուրկինեոնի աթոռը: Անրի Ժիսքար տʼԷսթէն պարտի նոր շունչ մը տալ ընկերութեան, որու նիւթական վիճակը դէշ է եւ պարտքը 421 միլիոն Եւրոյի հասած է: Դեկտ. 17-ին, չորս «վայրեր» պիտի փակէր, անկարելի չէր նկատուեր նաեւ որ ԱՄՆ-էն քաշուի:

ՊՈՍԹԸՆԻ Արքեպիսկոպոսին՝ կարդինալ Պէրնըրտ Ֆրէնսիս Լոյի հրաժարումէն ետք, Վատիկան ընդունած է Միացեալ-Նահանգներու եպիսկոպոսներուն որոշումները ինչ կը վերաբերի մանկամոլութեան յանցագործութեանց: Վատիկանի հաւատոյ միաբանութեան անդամներ եւ ամերիկացի եպիսկոպոսներ յանձնախումբ մը կազմած էին Նոյեմբերին, յօդուածներ պատրաստելու համար, աւելի լաւ պաշտպանելու նպատակով մեղադրուած քահանաները:

L'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
327, Boulevard Michelet —
13009 MARSEILLE

organise

Samedi 11 janvier à 20 heures

son

Dîner de Noël

Animation :
Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.

Réservez dès maintenant au :
04 91 53 34 98
(les places étant limitées)

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale
pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱԻԱԳ ՏՕՆԵՐ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23

Տօն է Սրբոցի Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն
Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !
Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.
Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

EXPOSITION DE PEINTURE

des Elèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.

sous la direction de leur professeur
KHATCHIG KAZANDJIAN

du 13 au 21 décembre (14h-19h)

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

UNE DATE A RETENIR SANS TARDER

Samedi 1er février

SOIRÉE UNIQUE ET EXCEPTIONNELLE

AU PALAIS DES SPORTS
Porte de Versailles

organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France

—— Prochainement le programme ——

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : **Jivan KASPARIAN**
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— PARIS : PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1er février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— LYON : BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises au profit de l'école Markarian-Papazian

— MARSEILLE : LE DOME — **9 février**

Locations : Palais des Sports: 0 825 038 039
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : C.B.A.F. : 01 53 34 18 18
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

REVEILLON 2003

organisé par l'**UGAB-Jeunes**

le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30

Au programme : **Repas de fête et ambiance chaleureuse.**

—— Musique arménienne assurée. ——

(Cotillons et coupe de champagne vous seront offerts).

P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres

—— *Tenue correcte exigée* ——

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

UGAB - PARIS - IDF

NUIT DU NOUVEL AN

La nouvelle équipe UGAB-Jeunes
et l'US Nubar
organisent
LA NUIT DU NOUVEL AN
Le 31 décembre dès 21 heures 30

Buffet de prestige, champagne offert pour minuit, softs à volonté
Sur prévente uniquement :
50 euros (buffet + soirée) / 30 euros (après 1h)
Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Réservations : 06 14 99 85 05 ou 06 62 72 37 76 (nombre de places limité)
Tenue correcte exigée. La direction se réserve le droit d'admission.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
JEUDI
19 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.582 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.582

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ արուարձաններէն՝ Լա Գուրնէօվի մէջ է, որ ֆրանսական ոստիկանութիւնը ձերբակալած է երեք իսլամապաշտներ, երկուքը Ալժերացի, երրորդը՝ Մարոքցի, որոնք կատարելագործուած զինապաշար մը ունէին բնակարանին մէջ: Խուզարկութեան ընթացքին ահաբեկչութեան սահմանուած բոլոր նիւթերը յայտնաբերուած են: Գտնուած է նաեւ հիւլէի, մանրէի կամ քիմիական նիւթի դէմ պաշտպանուելու զինուորական յատուկ համազգեստ, ինչ որ ենթադրել կուտայ որ այդ իսլամապաշտները գործ ունէին նաեւ չատ վտանգաւոր նիւթերու հետ եւ հաւանաբար ահաբեկչական արարք մը կը պատրաստէին: Ամիսներու հետապնդումներէ ետք է, որ ՏԷ-ԷՍ-ԹԷ-ն կրցած էր յայտնաբերել այս կասկածելիները, որոնք մարզուած են Չեչէնիա: Այս ձերբակալութիւնը կապ ունի նաեւ Լոնտոնի եւ Միլանոյի մէջ կատարուած ձերբակալութիւններուն հետ, բայց, կարելի չէ եղած ճշդել թէ ո՞ւր պիտի գործուէր ահաբեկչական արարքը: Ինչ որ յստակ է, այն է որ չէչէնական ցանց մըն է գործողը, զանազան քաղաքներու մէջ ձերբակալուած իսլամապաշտները, բոլորն ալ Չէչէնիա գտնուած են վերջին շրջաններուն:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ եւ Թուրքիոյ միջեւ, մթնոլորտը լարուած է վերջին օրերուն Իրաքի վրայ հաւանական յարձակման մը պատճառաւ: Բարձրաստիճան Թուրք պատասխանատու մը յայտարարած է վերջերս՝ «ամերիկեան ռազմագիտական նպատակները մեծ վտանգներ կը ներկայացնեն մեզի համար», մինչ Ուաշինկթըն ալ վախ ունի որ Թրքական միջամտութիւն մը ալ աւելի բարդացնէ կացութիւնը, սուրիական եւ պարսկական հակադրեցութիւններու առիթ տալով: Թուրքիոյ գլխաւոր մտահոգութիւնը կը վերաբերի քրտական Պետութեան մը հռչակումին հիւսիսային Իրաք, այն շրջանը, որ ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան տակ է եւ ուր 3-ուկէս միլիոն Քիւրտ կ'ապրի: Այդ պարագային, Թուրքիոյ 15 միլիոն Քիւրտերուն ալ ախորժակը կըրնայ բացուիլ: Թուրքերը չեն ծածկեր որ, որեւէ վստահութիւն ալ չունին Ամերիկացիներուն հանդէպ, ինչ կը վերաբերի դաշնակցային եւ ժողովրդավար պետութեան մը հաստատման Իրաքի ամբողջ տարածքին վրայ:

ՊԱՊԸ խստօրէն դատապարտեց «կանխարգելիչ պատերազմ մը», խաղաղութեան համաշխարհային Օրուան առթիւ: Յովհ. Պօղոս Բ. կ'ուզէ որ «համաշխարհային ընտանիքի սահմանադրական կազմակերպութիւն մը» կեանքի կոչուի, որպէսզի պետական ղեկավարները իրենց արարքներուն հաշուետուութիւնը կատարեն եւ «միջազգային բարոյական նոր կարգ մըն ալ» պէտք է նկատի առնէ մարդուն արժանաւորութիւնը եւ հիմնական իրաւունքները: Օրինակ առնելով Մերձաւոր – Արեւելքի կացութիւնը եւ ի մասնաւորի Ս. Հողին, Պապը կը գտնէ որ այդ կացութիւնը արդիւնք է քաղաքական ղեկավարներու անկարողութեան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը Տ. տը Վիլփէն Ալժէ գացած էր, ուր տեսնուած է նախագահ Պութեֆլիքայի հետ: Խօսակցութեան նիւթերը կը վերաբերէին գլխաւորաբար տնտեսական հարցերու: Նախարարը բացումը կատարած է նաեւ Ալժէի միջազգային նոր լիսէին, որ կը կրէ Ալեքսանտր Տիւմայի անունը:

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ Անսար ալ – Իսլամ խումբին պետը՝ Ապու Ապտալլահ ալ – Շաֆէի, որ կապ ունի ահաբեկչական ալ – Քաիտա ցանցին հետ, սպաննուած է իրաքեան Քիւրտիստանի մէջ, իրաքցի Քիւրտերու հետ կռիւներու ընթացքին: Աւելի քան 100 հոգի ալ մեռած են ԻՒ – ՓԷ – ՔԱ-ի շարքերուն մէջ (Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութիւն) Դեկտեմբերի սկիզբէն ի վեր տեւող ճակատումներէն:

Ճ. ՊՈՒՇ հրահանգած է, Դեկտեմբեր 17-ին, զինուորականներուն, որ ձեռնարկեն հակահրթիռ վահանի մը հաստատման ամերիկեան հողամասին վրայ: 2004-էն իսկ, խափանող 10 առաջին հրթիռները պիտի զետեղուին Ալասքա: «Պաշտպանութեան հրթիռ» ծրագիրը՝ «կոչուած է պաշտպանելու Միացեալ – Նահանգները ինչպէս նաեւ մեր զինակիցներն ու բարեկամները» շեշտած է նախագահ Պուշ: Հարցը կը վերաբերի վար առնելու «Չար երկիրներէն» արձակուած հրթիռները:

ՄԱՏՐԻՏԻ մօտ, Վիլապայի վառելանիւթ վաճառող կայանի մը մէջ, պահակ ոստիկան մը սպաննուած է, Դեկտեմբեր 17-ին, ԷԹԱ-ի երեք անդամներու կողմէ: Ըստ Մատրիտի ոստիկանապետին, գողցուած կառքէ մը կրակ բացած են, երբ առանց համազգեստի ոստիկաններ կը պատրաստուէին քննութիւն մը կատարել: Կը կարծուի որ, հակառակ զոհի մը, առաջքն առնուած է Մատրիտ գործուելիք ոճրափորձի մը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ընտրութեան յաղթական ԱՔ կուսակցութեան ղեկավար Թ. Էրտողան համաձայն չէ որ Թուրքիա առանձին մասնակցի Իրաքի դէմ զինուորական գործողութեան մը: Կ'ուզէ որ Իրաքի դէմ համախոհութիւն մը գոյանայ նաեւ Սուրիոյ, Եգիպտոսի եւ Սաուտի Արաբիոյ միջեւ: Ան կ'ըսէ թէ 1991-ի Պարսից Ծոցի պատերազմին Թուրքիա ուժգին ապտակ մը ստացած է արդէն եւ եթէ առանձին մասնակցի ներկայի գործողութեան, ծանր հետեւանքներ կը կրէ: Նշուած երկիրներուն հետ համախոհութիւն մը ձեռք ձգելու, նաեւ տնտեսական նպատակներով վարչապետ Կիւլ միջին – արեւելեան շրջագայութի մը պիտի ձեռնարկէ: Էրտողան աւելցուցած է թէ այդ շրջապտոյտը Եւրոպայի չփումները հակակշռելու միտքով չէ, բայց Թուրքիա պարտաւոր է այլընտրական շուկաներ գտնելու:

ՄՈՒՐԱՏ ՊՈՃՈԼԵԱՆԻ որպէս Թուրքիոյ լրտես տասը տարուան բանտարկութեան դատապարտութեան լուրը Թուրք մամուլի մեծագոյն անուններուն առաջին էջը տեղ գրաւած է: Կ'ըսուի որ լրտեսութեան պնդումը կատակերգութիւն մըն է: Թուրք մամուլը յատկապէս կը շեշտէ Մ. Պոճոլեանի այն արտայայտութիւնը թէ Երեւան այցելած Թուրք լրագրողներ, կամ հայեւթուրք գործակցութեան նախաձեռնարկ Թուրք գործիչներ, Թուրքիոյ գաղտնի սպասարկութեան անդամներ եղած են: Եզրակացութիւնը այն է որ լրտեսութեան հարցը կազմակերպուած է վարկաբեկելու համար նախկին նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանը, որուն անձնական թարգմանն էր Մ. Պոճոլեան, Թուրք պաշտօնական անձնաւորութիւններու, լրագրողներու հետ անոր հանդիպումներուն:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ, իրարու յաջորդող փոքր ոճրափորձեր կը գործուին վերջերս, որոնք կը վերագրուին հակաշխարհայնացում շարժումին անիշխանական տարրերուն: Թակարդ հինգ նամակներ յայտնաբերուած են վերջին օրերուն զանազան քաղաքներու մէջ, բոլորն ալ Միլանոյէն ղրկուած եւ որոնց տէր եղած են անիշխանական խմբակներ եւ կը կարծուի որ Իտալացի են: Արարքները թիրախ ունին նաեւ սպանական շահեր: Թուղթիկի մը մէջ, կը սպառնան ոճրափորձ մը գործել Իպէրիայի (օդանաւային սպանական ընկերութիւն) մէկ թռիչքին դէմ Ծնունդի եւ Կաղանդին միջեւ: Իտալիոյ Ներքին նախարարը շատ լուրջի առած է այս սպառնալիքը:

ՌՈՒՍ ԳՆԴԱՊԵՏԸ՝ Բուդանով, որ կը դատուէր չէչէն պարմանուհիի մը սպանութեան համար «անպատասխանատու» նկատուած է հոգեբուժական չորրորդ քննութենէ մը ետք Ռոստովի դատարանին կողմէ: Հոգեբոյժներու տեղեկագրին համաձայն ըրածը չէր գիտեր եւ պէտք է խնամուի հոգեբուժարանի մը մէջ: Ռուսամէտ չէչէն վարչութեան թիւ 2-ը յայտարարած է այս առթիւ, որ դժուար պիտի ըլլայ բնակչութեան բացատրել թէ, եթէ իսկապէս հիւանդ էր, ի՞նչ գործ ունէր զօրաբաժնի մը գլուխը, շրջանի մը մէջ ուր ահաբեկչութեան դէմ գործողութիւն մը կը տարուէր:

21ԱՄԵԱՅ պատանի մը՝ Վէնսան Հէօմպէր Հանրապետութեան նախագահին դիմած է որպէսզի արտօնէ հեշտամահութիւնը: Երիտասարդը, կամաւոր հրշէջ, ճամբու արկած մը ունեցած է 2000 Սեպտեմբերին, 9 ամիս մահաքունի մէջ մնացած է, վերջն ալ մնացած է անդամալոյծ մարմնին բոլոր անդամներով, կոյր է, համր, միայն բթամատը կրնայ գործածել եւ անով կ'արտայայտուի այբուբենի գիրերը մատնանշելով: Պէրքի Հելիօմարէն կեդրոնը կը գտնուի, ուր դիմաց մայրը սենեակ մը վարձած է եւ ամէն օր տղուն քովն է: Ենթական մեռնելու արտօնութիւն կ'ուզէ, իրե՛ն իսկ փրկութեան համար, բայց, նաեւ մօրը, որ մէկ օր հանգիստ չունի: Էլիզէէն կը հաղորդուէր որ նամակը ուշադրութիւնը գրաւած է Շիրաքի, բայց, ան ոչ կեանքի, ոչ մահուան վրայ իշխանութիւն ունի: Պիտի փորձէ ելք մը գտնելու օգնելու համար այդ երիտասարդին, բայց, ծանուցում պիտի չըլլայ նախագահին պատասխանին շուրջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՄՆ-ՈՒ ՍԵՒ ՑԱՆԿԻՆ ՎՐԱՅ

ԱՄՆ-ու հայ գաղութին մեծ հակազդեցութեան պատճառ եղած է ամերիկեան կառավարութեան կողմէ շարք մը արաբական երկիրներու մասին պատրաստուած սեւ ցանկին վրայ տեսնել Հայաստանի անունը: Հոն առնուած երկիրներու 16 տարեկանէն վեր տարիքի քաղաքացիները, ըսուած է որ անպայման հարկ է արձանագրուին ԱՄՆ-ու ներգաղթի գրասենեակը, անմիջապէս որ երկիր մուտք գործեն: Սեպտեմբեր 11-ի ահաբեկչութենէն ետք կասկածելի նկատուած այդ երկիրներն են Աֆղանիստանը, Պահրէյնը, Էրիթրէան, Իրանը, Իրաքը, Լիբանանը, Լիբիան, Մարոքը, Հիւսիսային Գորէան, Օմանը, Քաթարը, Սուտանը, Սուրիան, Թունուզը, Արաբական էմիրութիւնները եւ Եմէնը:

Տեղի հայութիւնը բողոքի եւ ընդվզումի նամակներ ղրկած է նախագահ Ճ. Պուշին եւ այլ իշխանութիւններու, դիտել տալով որ Հայաստանի ընդգրկուած ցանկին մէջ չեն յիշուած նոյնիսկ Ատրպէյճանն ու Վրաստանը. նաեւ յիշեցուցած են Սեպտեմբեր 11-էն ետք Հայաստանի բերած զօրակցութիւնը:

Ի վերջոյ, Դեկտեմբեր 16-ին ԱՄՆ-ու իշխանութիւնները ընդունած են իրենց սխալը ու խոստացած անյապաղ Հայաստանի անունը հանել սեւ ցանկէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅ ՄԸ ՈՐՊԷՍ ԱՀԱԲԵԿԻՉ ՓԻԼԻՊԵԱՆՆԵՐԷՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ

Փիլիպեան իշխանութիւնները երկրէն արտաքսած են Խաչիկ Ասլանեան անուն 41 տարեկան հայ մը, զինք Երեւան ղըրկելով: Պատճառը այն կասկածն է որ փիլիպեան փշխանութիւնները ունեցած են թէ ան ահաբեկչական արարք մը կը ծրագրէր Մանիլայի Թրքական դեսպանատան դէմ: Այդ կասկածը անոնց ներշնչուած է նոյնինքն Թրքական դեսպանատան կողմէ որ ոստիկանութեան դիմած է Խ. Ասլանեանի ձերբակալութիւնը պահանջելով: Էնթէրփոլի տուեալներով՝ ան 1997-ին Վանգուվըրի մէջ ձերբակալուած էր, երբ զորէական օդային գիծերու մէկ օդանաւը բարձրացած պահուն վրան ձեռնարկում մը գտնուած էր:

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆԸ ՀՐԴԵՀԻ ՃԱՐԱԿ

Դեկտեմբեր 15-ի առաւօտուն կանուխ ժամերուն հրդեհ ծագած է Ախալքալաքի Մշակոյթի կեդրոնի շէնքին մէջ: 1910-ին կառուցուած շէնքը, հոն գտնուող մանկական գրադարանը ամբողջովին այրած են: Պատճառներուն մասին խօսելով, կեդրոնի տնօրէնը Հայկ Ռստիկեան հերքած է ելեկտրական գիծերու խանգարումի մը վարկածը, ըսելով թէ շէնքին հրկիզումը քաղաքական դրդապատճառ ունի, ուղղուած է եղբօրը Դաւիթ Ռըստիկեանի դէմ որ Վիրք կուսակցութեան նախագահներէն մէկն է:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 18)

ՋԵՌՆԱՌՈՒՄԲԻ ՊԱՅԹՈՒՄ

Դեկտեմբեր 14-ին Քաջարանի բնակիչ Ս. Թումանեանի բնակարանին մէջ ձեռնառումբ մը պայթած է, պատճառ ըլլալով տանտիրոջ, եղբօր տղուն մահուան եւ դրացիի մը վիրաւորուելուն: Սիւնիքի դատախազութիւնը նախաքննութեան ձեռնարկած է:

ՔՈՅՐ ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Քոյր Էմմանուէլ, 94 տարեկան հանրածանօթ մայրապետը, որ այնքան համակրութիւն ստեղծած է աշխարհի ամէն կողմերը, իր երկարամեայ բարեսիրական գործունէութեամբ եւ այսօրուան ալ ուշիմութեամբ առջի օր ընդունուած է վարչապետ Ժ. Փ. Ռաֆարէնի կողմէ եւ չէ խօսած միայն աշխարհի թշուառութեան մասին: Ան զգուշացուցած է նախարարապետը Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ, Եւրոպական Միութեան մէջ շեշտելով. – «Յաճախ աշխատած եմ Թուրքիա եւ կրնամ ըսել ձեզի, որ Թուրքերը պատրաստ չեն եւ երկար ատեն ալ պատրաստ պիտի չըլլան»:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԻՆՈՒԻ ԿԱՄ ՉԻ ՇԻՆՈՒԻՐ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

Գ.

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ – ԱՆՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՆՈՅՆ ԼԱՐԻՆ ՎՐԱՅ

Ս. Մեսրոպ կրթարանին համար նորոգութեան աշխատանքէն ու նախակրթարանի շէնքի մը ծրագիրէն մինչեւ մեծղի ու մեծածախք համալիրին յանգեցնող հոլովոյթին մէջ կարեւոր ազդակ է Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան առընչութիւնը: Անոր հետ դպրոցին առաջին կապը չէ ներկայինը, քանի որ տարիներու ընթացքին Հիմնարկութիւնը աւելի քան մէկուկէս միլիոն ֆրանքի նիւթական նեցուկ տուած է: Սակայն, հասկնալի է որ ընթացիկ պիւտճէներէ տարբեր միջոցներ կը պահանջէ նախակրթարանի մը շինութիւնը որուն համար բացառիկ յատկացումի, մասնակցութեան պէտք կ'ըլլայ: Ատկէ զատ, նախակրթարանին քով երկրորդականի մըն ալ ծրագիրը կապուած է նոյն Հիմնարկութեան մասնակցութեան:

Շինարարութեան (նախակրթարան) որոշումը տրուելէ ետք (1999), որպէս Կրօնական ընկերակցութեան նախագահ, Գիւտ Արք. 2000-ի սկիզբը նամակով մը կը դիմէ Կիւլպէնկեանին, պարզելով նպատակը եւ խնդրելով նիւթական մասնակցութիւն: Որոշուած է գործի ձեռնարկել, հարկաւոր գումարին 2 / 3-ը ապահովելէ ետք միայն, որպէսզի գործը յետոյ կէս չմնայ: Կիւլպէնկեանին ղրկուած է շինարարական ծրագիր – պիւտճէ մըն ալ, պատրաստուած՝ ճարտարապետ Հրաչ Մարկոսեանի կողմէ, ուր հարկաւոր պիւտճէին գնահատումը 7.862.040 ֆրանք է: Հիմնարկութիւնը կ'որոշէ 400 հազար տոլարի առաջին մասնակցութիւն մը որ օրուան սակը նկատի առնելով, ներկայացուած պիւտճէին 40%-ին կը համապատասխանէ: Տարի մը ետք, 2001 Յունուարին Լիզպոնի մէջ Կիւլպէնկեանի հայկական բաժնի պատասխանատուները առիթ կ'ունենան հանդիպելու Գիւտ Արք.ի որ յանձնառու կ'ըլլայ հանգանակութեան դիմելով հայթայթելու 50%-ը: Ինչ կը վերաբերի մնացեալին, ինչպէս կը հաստատէ Թղթածրարին պատասխանատուն՝ Աստղիկ Զամքէրթեան, «Բացայայտ էր որ Հիմնարկութիւնը բարոյական յանձնառութիւնը ունէր կապ պահելու շինութեան հետ որ պիտի կրէր Նուպար Կիւլպէնկեանի անունը»:

Հիմնարկութենէն 2001 Հոկտեմբերին ստացուած պատասխան մը Գիւտ Արք.ին, կը յայտնէ մասնակցութեան տրամադրութիւնն ու գումարը, պայման դնելով որ շինարարական գործը դրուի Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամին հակակշռին տակ: Հիմնադրամը պիտի ըլլայ Կիւլպէնկեանի ներկայացուցիչը Փարիզի մէջ եւ անոր բովէն պիտի անցնին կատարուելիք վճարումները:

Կիւլպէնկեանի պատասխանին աւելի քան տարի մը յապաղումը, յատկապէս դպրոցի վարչականներուն կողմէ, ժամանակի կորուստ կը նկատուի: Սակայն, Կրօնական ընկերակցութեան ատենապետ Գ. Թորոսեան ափսոսանք կը յայտնէ որ 2001-ը դպրոցին հարցին մէջ զարգացում արձանագրելու շատ առիթ չէ տրուած քրիստոնէութեան 1700-ամեակին, Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի Ֆրանսա այցին, Գիւտ Արք.ի Էջմիածին մեկնումին նման պատճառներով: 2002 Յունուարին, հակառակ որ երեք տարի անցած է շինութեան որոշումէն ի վեր, «որոշ գումար մը չէր հաւաքուած ու քիչ մը ամօթով էինք» կ'ըսէ ան:

Փետրուարին Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը կը տեղեկացնէ նոր նամակով մը թէ իրենք կողմնակից են որ 850 քառակուսի մեթրնոց հողին վրայ երկրորդականի անջատ շէնք մը կառուցուի: Կ'ըսուի նաեւ որ այդ գործին համար իրենց ներկայացուցիչն է ճարտարապետ Ջաւէն Մուրատեան: Եկեղեցին պատասխանը այն կ'ըլլայ որ սկզբունքով համաձայն են երկրորդականի մը շինութեան, սակայն, ներկայի իրենց անհրաժեշտութիւնը մանկապարտէզի ու նախակրթարանի մը շէնքն է: Կը տեղեկացնեն նաեւ թէ պէնզինի կայանին հողը ծախու է, ինչ որ բախտ մըն է, շուտով մաքրութեան աշխատանքը պիտի ըլլայ եւ կարելի է նոյն հողամասին վրայ շինել ամբողջութիւնը: Նոյնիսկ կը մտածուի դիմացի կողմի 850 քառակուսի մեթրնոց տարածքը ի հարկին ծախել, շինութեան համար առաջին գումար մը ունենալու համար: Կիւլպէնկեան կը կրկնէ թէ իր նախընտրութիւնը երկրորդականի անջատ շէնքի մը շինութիւնն է, նոյն այդ հողին վրայ:

Ջ. Մուրատեան Լիբանան ծնած, հոն ուսանած է. յատուկ փորձառութեան տէր է դպրոցաշինութեան մարզին մէջ: Լիբանանի պատերազմի տարիներուն 10 – 12 տարի գործած է Միջին – Արեւելեան երկիրներու մէջ, ապա 1990-ին վերջնապէս Փարիզ հաստատուած: Ասպարէզին փարիզեան բաժնին մէջ կարեւոր է Գոնգորտի Վանտոմ պանդոկին վերանորոգումը որ տեւած է 4,5 տարի: Ինք Ալֆորվիլի դպրոցի հարցին առնչուած է Կիւլպէնկեանի դիմումին վրայ Հիմնադրամին ճամբով: Կ'ըսէ թէ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը փորթուկալեան հաստատութիւն ըլլալով, ենթակայ է եւրոպական օրէնսդրութեան, հետեւաբար՝ հաշուետուութեան: Որպէսզի հայկական բաժինը լիովին կարենայ պատասխանել որեւէ հարցումի եւ բացատրութիւն տայ յատկացուած գումարին մասին, յարմար գտած է որպէս վստահելի հասցէ, խնդրել Հիմնադրամին հակակշիռը ու այդ պարտականութիւնը յանձնուած է իրեն: Անգամ մը լման համաձայնութիւն գոյանալէ ու գործադրութեան փուլը սկսելէ ետք, Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը գումարները պիտի փոխանցէր Հիմնադրամին որ վճարումները ընէր: Մանաւանդ որ, ինչպէս ծանօթ է, Հիմնադրամը Ֆրանսայէն հաւաքուած գումարներու 5%-ը կը յատկացնէ գաղութին դպրոցներուն, առով ինք ալ պիտի մասնակցէր շինութեան պիւտճէին:

Ջ. Մուրատեան ստանձնելէ ետք իրեն յանձնուած պարտականութիւնը, հանդիպում մը կ'ունենայ Կիւլպէնկեանի հայկական բաժնի տնօրէն Զաւէն Եկաւեանի հետ որ կը բացատրէ թէ ծրագրին գործադրութիւնը պէտք չէ աւելի յապաղեցնել, քանի որ 400 հազարի յատկացումը տրամադրուած է եւ յապաղելու պարագային վտանգը կայ այդ գումարը կորսնցնելու:

2002-ի սկիզբին Կրօնական ընկերակցութիւն – Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւն յարաբերութիւնները այս փուլին են, երբ մէկ կողմէն կը շեշտուի աճապարելու հրամայականը, միւս կողմէն՝ պիւտճէին վճռական ապահովութեան պահանջը:

Կիւլպէնկեանի կեդրոնական վարչութեան կողմէ 400 հազար տոլարի յատկացումը նոր ձգձգումներով չկորսնցնելու նպատակով Ջ. Մուրատեան յարմար կը գտնէ սկզբունքի համաձայնագիր մը (փրոթոքոլ տ'աքոր) ստորագրել տալ կողմերուն, որպէսզի կիրարկութեան համար խոչընդոտ մնացած չըլլայ: Իրեն համար ատիկա զուտ ձեւակերպութիւն է, քանի որ տեղեկացած է թէ Կիւլպէնկեանի ուզածը Ալֆորվիլի մէջ երկրորդականի մը շինութիւնն է եւ Կրօնական ընկերակցութեան նախագահն ու վարչութեան ատենապետը նամակներով համաձայնութիւն յայտնած են, խոստովանելով Ալֆորվիլի համար նման հաստատութեան կարեւորութիւնը. նաեւ անոր համար հող տրամադրելու իրենց պատրաստակամութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի պիւտճէին հայթայթումին, քանի որ 400 հազար տոլարով կարելի չէ երկրորդականի շէնքն ալ շինել, Կրօնական ընկերակցութիւնը կը պնդէ թէ զանազան առիթներով հարցումը ուղղած, բայց գոհացուցիչ պատասխան ստացած չեն: Մանաւանդ որ հակառակ ծախքին մասնակցելու նախնական համաձայնութեան, կ'ըսուի թէ եկեղեցին նիւթականն ալ շատ փայլուն վիճակի մէջ չէ:

Այս մասին Ջ. Մուրատեանի բացատրութիւնը հետեւեալն է. Եկեղեցին երբ դպրոցաշինութեան ծրագրի մը մասնակցութեան դիմում կ'ընէ Կիւլպէնկեանին, կը նշանակէ թէ գաղափար մը ունի մնացեալը ճարելու մասին: Իր տպաւորութիւնը այն եղած է որ երբ տեղեկացած են Կիւլպէնկեանի կողմէ գործը Հիմնադրամին հակակշռին ենթարկելու պահանջին, հարցը դժուար փուլի մը մէջ մտած է եւ սկսած են ըսել որ իրենց նիւթական մասնակցութիւնը խնդրական է, եւ այլն: Մինչդեռ Կիւլպէնկեանի համար կարեւոր է որ գաղութին համար այնքան կարեւոր գործի մը այդ գաղութն ալ մասնակցութիւն բերէ. իսկ վերջնական բացերու պարագային, անհեթեթ է մտածել որ Կիւլպէնկեան անունը կրելիք դպրոցի մը կառուցումը հիմնարկութիւնը կրնայ կիսատ ձգել: Մնաց որ գոնէ իրեն, որպէս Կիւլպէնկեանի ներկայացուցիչ, այս մասին հարցում ուղղուած չէ:

Ահա՛, այս ենթախորքին վրայ կը յայտնուի սկզբունքի համաձայնագիրը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԵՐԿԻՐ

ԴԷՊԻ ՔԱՐՎԱՃԱՌ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

1990-ական Թուականներուն եւ Ղարաբաղեան շարժման վաղորդայնին, մեր «աշխարհագրական բառարան»ին մէջ աւելցաւ խորօրինակ անուն մը Քէլբաջար, Քարվաճառ: Նոր անուն էր, տարբեր անուն էր: Ցետոյ իմացանք, որ նոյնիսկ Հայեր կային՝ որ այդ շրջանին եւ այդ անունը կրող քաղաքին ազատագրութեան համար իրենց կեանքը տալու պատրաստ էին... Այնտեղ էին կռուէր Մոնթէն, Լէոնիդը, այնտեղ մեծ զոհեր էր տուեր Կիրովականի ջոկատը, այնտեղ էր զոհուեր «դաշնակ» Պետօն: Ա՛յ քեզ բան... Ցետոյ սկսանք քարտէսին նայիլ, Քէլբաջարի տեղը իմանալ, սերտել անոր աշխարհագրութիւնը, պատմութիւնը եւ աշխարհաքաղաքական կարեւորութիւնը: Օր մըն ալ օժանդակեցի, որպէսզի հայկական ճարտարապետութիւնն ուսումնասիրող կազմակերպութիւնը հրատարակէ Սամուէլ Կարապետեանի «Հայ մշակոյթի յուշարձանները Խորհրդային Ադրբեջանին բռնակցուած շրջաններում» արտակարգ հատորը: Ամէն մեղքիս յառաջաբան մըն ալ գրեցի՝ իմ ճանչցած եւ չտեսած երկրամասին մասին: Բայց, քանի մը օր առաջ, երբ վերստին կը կարդայի յառաջաբանս, տեսայ, որ ամչնալու շատ պատճառ չունէի:

Այդ տարիներուն ալ զգացեր էի Քարվաճառի արժէքը, իմաստը, խորհուրդը: Ու հիմա, շուրջ տասը տարի յետոյ, ուխտաւորի ոտքերս ահա զիս կը տանին դէպի Քարվաճառի ազատագրուած այդ տարածքը, այն՝ որ վերստին կոչուեցաւ իր բուն, պատմական անունով – Քարվաճառ: (Ո՛չ որովհետեւ քար վաճառելու տեղ էր, այլ որովհետեւ բերդ կար այնտեղ եւ քար կը նշանակէ նաեւ բերդ):

Հիմա, ԼՂՀ-ի կառավարութեան որոշումով այդ շրջանը կը կոչուի Շահումեան անունով, ի յիշատակ Նորոգ կորուսեալ Կիւլխատանի Շահումեանին, թէ ինչո՞ւ, չեմ գիտեր: Ուրեմն մենք Շահումեանը ընդմիշտ կորսնցուցա՞ծ ենք, ալ յոյս չունի՞նք վերագրաւելու այդ տարածքը, արդեօք մտովի փոխանակա՞ծ ենք Ադրբեջանի ազատագրուած այլ հողերով: Եսի՞մ: Հիմա Քարվաճառը Շահումեան կը կոչուի, եւ Արցախի վեցերորդ նահանգն է, եւ առ այդ, մեր ուշադրութեան առարկան է, վերաբնակեցման ծրագրի մաս կը կազմէ:

Այսօր Նոյեմբեր 22-ն է, եւ երեք ինքնաշարժերով կը փութանք հասնիլ Դադիվանք: Մեր խումբին մաս կը կազմեն Հայաստանի Հանրապետութեան «Միգրացիայի եւ փախստականների» վարչութեան պետ Պր. Գագիկ Եգանեանը՝ իր օգնականներով, Հայաստանի սոցիալական ապահովութեան նախարար Պ. Ռազմիկ Մարտիրոսեանը, նոյն նախարարութեան փոխ – նախարար Պր. Աշոտ Եսայեանը, «Կարծիք» հաղորդաշարի ղեկավար, Ազգային Ժողովի պատգամաւոր, «Օրինաց երկիր» կուսակցութեան անդամ Սերգէյ Երիցեանը, ուրիշներ: Պարզ առիթ մը պատճառ եղած էր այս ուղեւորութեան: Ամերիկահայ ազգային մը կը փափաքէր իր հանգուցեալ կնոջ յիշատակին գիւղ մը «վերաբնակեցնել», եւ այդ առթիւ դիմեր էի Պր. Եգանեանի խորհուրդին: Ան ալ առաջարկեր էր, որ գործնական այցելութիւն մը տանք Քարվաճառի շրջանը՝ անձամբ տեսնելու համար վերաբնակեցման ենթակայ գիւղերը, քննել, ծանօթանալ պետութեան մասնակցութեան ձեւին եւ չափերուն, եւ ըստ այնմ կողմնորոշուիլ: Եւ ոչ միայն այդ: Պր. Եգանեանը առաջարկեց, որ Դադիվանքի մէջ մասնակցիմ վերաբնակեցուած Հայերու մկրտութեան արարողութեան: Ես որ 1700-ամեակի առթիւ բազմաթիւ հաւաքական մկրտութեանց ձեռնարկեր էի՝ Ծաւ գետէն մինչեւ Ճամբարակ, Եղեգնաձոր, Գորիս եւ Տաթեւ, ա՛յս մէկը «փախցուցեր» էի: Իսկ «Օրինաց երկիր» կուսակցութիւնը անցեալ տարի արդէն կազմակերպած եւ հովանաւորած էր 365 անձերու մկրտութիւնը, եւ այս տարի ալ կը պատրաստէր, շարունակելու այդ հաւաքական մկրտութեան ձեռնարկը՝ եւ 200-է աւելի նոր վերաբնակեցուած Հայերու եւ յատկապէս մանուկներու մկրտութիւնը կատարել Նոյեմբեր 22-ին, նոյն Դադիվանքին մէջ: Բնական է, որ խկոյն համաձայնեցայ, յատկապէս որ ունէինք օրհնութիւնը Արցախի Թեմին բարեջան Առաջնորդին, Պարգեւ Սրբազանին, եւ մեզի պիտի օգնէին Գանձասարի եւ Դադիվանքի վանահայր Տ. Յովհաննէս քահանան եւ Ասկերանի եւ շրջակայից հոգեւոր հովիւ Տ. Ստեփանոս քահանան:

Նոյեմբեր 22: Հին ու նոր յիշատակներ կ'այցելեն ինծի: Լիբանանի անկախութեան օրն է եւ այդ օրը՝ արձակուրդ էր մեզի, Ս. Նշանի օրերուս: Լիբանանի անկախութիւնը ամէն բանէ առաջ մեզի համար արձակուրդ էր, ազատ օր էր, անկախութի՛ւն էր: Ցետոյ եկաւ 1963 Նոյեմբեր 22-ը: Նոր էր, որ Ամերիկա եկեր էի, եւ այդ օրը՝ երեկոյեան դէմ, իմացանք, որ Տալլասի մէջ նախագահ Քենըտին սպաննուեր էր: Քիչ օրեր կան մարդոց կեանքին մէջ՝ երբ ամէն օր կը յիշես, թէ այդ օր, տուեալ բոպէին ո՞ւր էիր: Ամերիկացիներուն համար՝ Բըրլ Հարպըրի օրն էր այդ, նոյն եղաւ Քենըտիի սպանութեան օր: Ու հիմա, շուրջ քառասուն տարի յետոյ կը յիշեմ նախկին Նոյ. 22-ները... Բայց բոլորն ալ կարծես պահ մը կ'անհետանան՝ եւ կեանքի տախտակին վրայ կ'արձանագրուի Քարվաճառը... Դադիվանք... հաւաքական մկրտութիւնը:

Ճամբան գրեթէ չորս ժամ կը տեւէ, եւ առանց պատմութեան կը մօտենանք Դադիվանքին: Պատմական Դուտին եւ Պարտաւ ճամբուն վրայ, գետի եզերքին մետաղեայ բացօթեայ տնակ մը կայ: Հըրաւէրը անզսպելի է. մեր ինքնաշարժը կանգ կ'առնէ, որպէսզի թէթեւ բան մը ուտենք: Ինչ կ'ըլլայ, ինչ չըլլար: Պր. Շատինաքին սեղանը կը բանայ: «Շատինաքին» ռուս չէ, հայ է, այն ալ՝ պատմական Եղեգնաձորի Շատին գիւղէն: Ամէն բան գիտէ, ամէն բան կը հասկնայ. ուրեմն՝ լաւ սեղան ալ կը պատրաստէ: Խնամքով ամէն բան ծրագրուած է եղեր՝ ու մենք չէինք գիտեր: Հաւ ալ կար, ձուկ ալ կար, վրացական աջիկա կար, մանանեխ ալ կար: Բայց շատ գովեցին այս պարոն Շատինաքին եւ իր համայնագիտարան ըլլալը: Չարութիւն մը ըրի, երբոր, ուրկէ ուր կը խօսուէր Բաքուի հայկական թաղին մասին – Արմանիքէնդ: Ես ալ հարց տուի, Պանկլատեշի մայրաքաղաք Դաքայի կեդրոնը Հայոց թաղը կայ – Ս. Յարութիւն եկեղեցւոյ շուրջ բոլորը: Անունը ի՞նչ է: Մեր շրջուն համայնագիտարանը կարկամեցաւ, չգիտցաւ: Ես ալ հպարտօրէն ըսի՝ Արմանիթոլա՛... մէկ եւ զէրօ, յօգուտ ինծի: Ինչեւէ, քիչ մը խնդացինք, ուրախացանք, եւ ահա մեզի հասաւ Սոցապնախարարի ինքնաշարժը: Պր. Մարտիրոսեանը իր կոչման հաւատարիմ Վարդենիսի մէջ անդամ սոցծառայութիւն մատուցեր էր: Ճամբու եզրին մանուկ մը տեսեր էին, որ ա լա Ամերիքա հիչ – հայք կ'ընէր, եւ Վարդենիս կ'ապրի եղեր այդ տղան, տասնմէկամեայ Խաչիկը, իր տատիկին հետ: Ծնողքը կ'ապրին Դադիվանքի մօտակայքը: Գիշերը տատիկը կը մահանայ – Փիրուզա էր անունը, եւ մեր Խաչիկը կերպով մը ինքզինք պիտի հասցնէր Դադիվանք: Աւելի լաւ անթուրա՞ժ: Եկաւ, մեզի հետ

նատու, կարծեմ կէս հաւ մը կերաւ: Զատիկ չէր, բայց հիմա ձու խաղացինք եւ զուարճացինք: Թաչիկը եղաւ մեր «գնդի որդին», եւ այդ օրը մեզ բաւական ալ զուարճացուց: Հինգերորդ դասարանի աշակերտ էր, բայց կարծես թէ դպրոցին հրաժեշտ տուեր էր: Ութ քոյր եւ եղբայրներ էին, ինքն ալ կարծեմ անդրանիկն էր: Հայրը փող պէտք էր եւ մեր պարտքը դրամի համն ալ գիտէր: Այս տարի շուրջ 200 քիլօ ընկոյզ ծախած էր, քիլոն 500 դրամի: Գէշ չէր, թէեւ, Երեւանի գիներով, քիչ էր (Երեւանի գինը 1000 եւ 1500 դրամ են): Բայց ոչինչ: Եւ Թաչիկը մեզի հետ եկաւ Դադիվանք, նուէր սրբիչ մըն ալ ստացաւ եւ մկրտուեցաւ, բայց սրտիս մէջ վախ կար, որ Թաչիկը անցեալ տարի անգամ մը արդէն մկրտուած էր եւ այս տարի ալ մկրտուեցաւ, գնելու սրբիչի մը սիրոյն: «Առանց բանի կ'ըլլա՞ն», — պիտի ըսէր բարեկամ մը: Թաչիկէն աւելի բան կը սպասուէր, արդէն «հասցուցեր» էր անտառին մէջ ալ ունենալ: Մեր հէ՜ղ, անպաշտպան Թաչիկը ծանօթ էր ամբողջ Քարվաճառի եւ Դադիվանքի մէջ փրբեւ ծօնին: Շուտով պայ մըն էր, եւ չեմ կասկածիր, որ տասնիկ մահուան լուրն անցած յօրինած էր՝ Վարդենիսէն գալ հասնելու համար Դադիվանք: Ինչ ընեմ, որ սասնիկ մտածումներ ալ կուգան: Երեւանէն սորված եմ, սեր նոյն աղջիկը երկու անգամ մօտեցաւ եւ խնդրեց ինծմէ, որպէսզի օգնեմ իրեն. Նոյեմբերեանէն եկեր հասեր էր Երեւան Մոսկուայէն Երեւան ժամանած փը ընկերուհին դիմաւորելու համար, որ չկա՜ր... Եւ խեղճ աղջնակը (20 տարեկան մը ըլլալու էր) մէջտեղ մնացեր էր: Օգնեցի: Երկրորդ անգամ վարորդը ծուղակ իյներ էր: Վերջերս ալ «Յառաջ»ի մէջ կարդացի, որ ինծի բախտակից եղեր է Նուպարիսը, մեր օրերու քրոնիկագիրը:

Ինչեւէ: Շատ տարածուեցայ եւ մոռցայ, որ պէտք է շուտով հասնինք Դադիվանք, ուր արդէն հաւաքուեր էին քահանայ հայրերը, վարչակազմի ղեկավարները, հեռու եւ մօտիկ գիւղերէն բիւրաւոր երախաներ, ծնողներ, ուրիշներ:

Կէսօրէ յետոյ ժամը 2-ին մօտերն էր, երբոր հասանք Դադիվանք: Երրորդ անգամն էր, որ ուխտի կու գայի այս եզական վանքը, եւ այս անգամ մկրտութիւն պիտի կատարէի, մի քանի ժամ ալ մնայի: Ժամանակ չկար սակայն այս ու այն կողմ նայելու 200է աւելի անձեր պիտի մկրտէինք, դրոշմէինք: Անմիջապէս գործի սկսանք, Տէր Յովհաննէսն ու Տէր Ստեփանը, եւ ես, գործերը դասաւորեցինք, կարգը ճշդեցինք, ջուրի աւազանները զետեղեցինք, այլ պատրաստութիւններ տեսանք եւ ահա սկսանք մկրտութեան սուրբ խորհուրդի մատակարարման: Երկու կնքահայրեր ունէինք -Պրն. Գագիկ Եգանեանը եւ Պրն. Սերգէյ Երիցեանը: Փորձառու մարդիկ էին, բայց «փորձը փորձանք չէ»: Քաթեչիզմի փոքրիկ դաս մը, եւ թեկնածուները գիտէին, որ պիտի մկրտուին «յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ», թէ ի՞նչ է մկրտութեան խորհուրդը, ի՞նչ է դրոշմը, ի՞նչ է Ս. Միւռոնը, ո՞վ Քրիստոսի օրհնած իւղը բերաւ Հայաստան, եթէ ոչ նոյն ինքն Թադէոս Առաքեալը, որու 70 աշակերտներէն մին ալ, Դադը, բերաւ «հէնց էստեղ», Դադիվանք: Աշխարհի ո՞ր քրիստոնեան կրնայ հպարտանալ այսքան «ուղիղ» կապ ունենալով Յիսուս Քրիստոսի հետ: Թեկնածուները սորվեցան նաեւ «Հրաժարիմ»ին Արեւմուտք դառնալ, եւ յետոյ, «Հաւատամք»ին ձեռնամած մնալ, եւ, վերջապէս, երբոր կնքահօր հարցուի, թէ «Երախայս զի՞նչ խնդրէ», պատրաստի պատասխանն է «հաւատք, յոյս, սէր եւ մկրտութիւն»:

Օրը կ'իրիկնանար, եւ մենք սիրով եւ հաւատքով կը շարունակէինք մկրտել, դրոշմել, սրբիչ ու խաչ բաժնել եւ օրհնել նորակնունք բազմութիւնը: — Անունդ ի՞նչ է... եւ Դադիվանքին մէջ, ընդունուր խառնիճաղանճին մէջ կը հնչէին հին ու նոր անուններ: Աննա, Գայեանէ, Վազգէն, Արամ, Տիգրան. յանկարծ՝ Լուսինթագ, անխուսափելի Լիլիթը, յետոյ Մարթա մը: Այս վերջինը կը բողոքէր: Կարծեմ շատ անսովոր անուն մը ունէր եւ Տէր Յովհաննէսը նոր անուն մը տուեր էր այդ աղջկան, որուն «խօչին» չէր եկած այս հինցած անունը: Կողմնակի լսեր էի, ու ըսի՝ գիտե՞ս, իմ մամայիս անունն է: Չեմ գիտեր, արդեօք մխիթարուեցա՞ւ այդ օրիորդը: Շատեր այսպէս եկան ու անցան -ծծկեր երախաներ կային, մեծ մասը դպրոցական աշակերտներ, երբեմն ալ ծնողներ եւ ծերունիներ:

Ամէնէն երէցը՝ զոր մկրտեցի եւ դրոշմեցի, ճմրթկուած դէմքով 60-նոց կին մըն էր, որ «եկել էր վերջապէս հայանալու համար»: Մկրտութեան կարգը, ի վերջոյ, աւելի դիւրին է -դժուարը՝ դրոշմի կարգն է- մարմնի 13 տեղերը պիտի դրոշմես՝ համապատասխան աղօթքներով: Բայց միաժամանակ մօտէն պիտի տեսնես քիթն ու բերանը, ճակատը, ականջները, ձեռքերն ու ոտքերը: Այսինքն՝ լաւ մը պիտի դիտես դէմքը, աչքերը, եւ դուն հաղորդուիս իր հետ, կերպով մը մտերմանաս ենթակային հետ: Հոգեկան կապ մը ստեղծուի քու եւ դրոշմըւողին հետ, երբոր կը դրոշմես ձեռքերը: Փոքրիկը ձեռքերը կը բանայ, եւ դուն պիտի միւռոնես այդ փոքրիկ ձեռքերը -բայց ձեռքե՜րը, այդ մանուկներու ձեռքերը, ափերը որ կը դիտես՝ լացդ կու գայ: Պէյրութի, Փարիզի կամ Ամերիկայի մանուկներու ափերը չեն, երբեմն աղտոտ ալ են: Բայց աղտոտութիւնը փոյթդ չէ, չարչարուած ձեռքեր են, կոշտուկ կապած, չորցած, աշխատողի ձեռքեր: Էհ, քանի՜ հազար ընկոյզ հաւաքեր են, մոշ ու հոնի են քաղեր, մասուր են հաւաքեր այս փոքրիկ ձեռքերը եւ համբուրելդ կու գայ այս մանտրտիկ, չարչարուած ձեռքերը: Բայց կը մտածես, արդեօք Պարոյր Սեւակ աշխատող մանկան ձեռք չէ՞ր տեսած, երբոր կը գովերգէր մօր ձեռքերը.

Անվերջ դատող, անվերջ բանող...
Ճաքած ու կոշտացած... այս ձեռքերը:

Մութը իջեր էր, երբոր մկրտութեան կարգը աւարտեցաւ: Մինչ այդ մեզի միացած էր Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան վարչապետ Պրն. Անուշաւան Դանիէլեան, Ընկերային ապահովութեան նախարար Լեոնթեն Ղուլեան, այլ պաշտօնատար անձեր: Երկու ժամ քշեր եկեր էին մայրաքաղաք Ստեփանակերտէն, այդու յայտնելու համար իրենց զօրակցութիւնը: Թեմի Առաջնորդ, Պարգեւ Սրբազան ստիպուած եղեր էր մեկնիլ Ս. Էջմիածին, եւ այդ պատճառաւ ալ չէր կրցած մասնակցիլ մկրտութեան Ս. Խորհուրդին: Պարոն վարչապետի հետ առիթ գտանք շրջելու վանական համալիրը, հիանալով մեր անցեալով, մեր պատմութեամբ, մեր ճարտարապետական արուեստով, մեր խեղճութեան վրայ ալ ողբալով, քանի որ մինչ մեր հայրերը կրցեր էին նման վանքեր կառուցել՝ մենք չէինք յաջողեր նորոգել ու պահպանել զանոնք: Բայց ի՞նչ էր մեր տեսածը: Քիչ մը շեղում հաւանաբար վնաս չի տար:

Դադիվանքը կը գտնուի Վերին Խաչէնի կամ Ծար գաւառի արեւելքը, Թարթառ գետի ձախ ափին, կէս քմ. հեռաւորութեան մը վրայ: Արտակարգ յուշարձանախումբ մըն է, որ հիմնուած է հաւանաբար Ա. դարուն, իբրեւ փայտաշէն մատուռ: Յետագային, հաւանաբար Դ. դարուն այնտեղ կառուցուած է առաջին քարէ շէնքը, եւ ատկէ յետոյ, դար առ դար վանքը չքեղացեր է նորանոր կառոյցներով: 1700 տարի շարունակ մեր հայրերը այնտեղ կառուցեր են կաթուղիկէ եկեղեցի, գմբէթաւոր փոքր եկեղեցին, ժամատունը, զանգակատունը, միանաւ եկեղեցին, գրատունը, սեղանատունը, հնձանն ու մառանը, իշխանական ապարանքը, դարպասներ, սիւնազարդ սրահ... Վարչապետին հետ յիշատակի նկար մը կ'առնենք Մայր եկեղեցւոյ արեւելեան պատի մեծադիր արձանագրութեան առջեւ: Հսկայ պատ մըն է, եւ զայն կառուցողը՝ Արզու խաթունը, կը յիշէ, որ այս եկեղեցին կառուցեր է ի յիշատակ իր ամուսնոյն եւ երկու զաւակներուն, այսինքն՝ ի յիշատակ Հասանին, որ սպաննուած էր Թուրքաց պատերազմին (արդէ՞ն), եւ կիսօրեայ մեռած իր Գրիգոր որդւոյն -ողորմի իրեն: Աջ ու ձախ ուրիշ յիշատակարաններ ալ կան: Բոլորն ալ աղօթք կը խնդրեն, եւ այնտեղէն իրենց ձեռքերը կարկառած՝ կը խնդրեն որ յիշենք զիրենք, ողորմի մը տանք, օրհնութիւն մը բխի մեր շրթներէն: Ոմանք ալ պայմանագիր կապած են ապագային հետ եւ կը պահանջեն, որ իրենց յիշատակին պատարագ մատուցուի իրենց սիրած տօնի օրը -Ս. Յովհաննէսի օրը-, Երեւման խաչի օրը, կամ ալ Վարդանանցին, Աւագ Հինգշաբթիին... Հիմա ո՞վ պատարագ կը մատուցանէ անոնց յիշատակին: Ու պիտի գա՞յ օրը, երբ այդ սուրբ անունները պատերուն վրայէն պիտի քալեն, նորակառոյց եկեղեցիներու խորանները պիտի բարձրանան, եւ այնտեղէն ալ պիտի յիշուին առ Աստուած: Ու այն ատեն պիտի գիտնանք՝ թէ քանի՜ քանի պատարագ պարտական ենք մենք անոնց՝ որոնք իրենց հալալ վաստակը վանքերուն եւ եկեղեցիներուն կտակեր էին... Հող, ագարակ, տուն ու պալատ: Բայց հիմա գմբէթաւոր փոքրիկ եկեղեցւոյ կողքին ենք կանգնած: Դուռը փակ է, ու չեմ կրնար ներս մտնել եւ աղօթել, մինչդեռ այնքա՜ն պիտի ուզէի այնտեղ ըլլալ, առանձինն, եւ աղօթել իմ միջնեկ եղբօրս, Յակոբին համար, որ 1998 Յունիս 17 Թուականին, երբոր ես Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետ կ'այցելէի, Պէյրութի մէջ զոհ կ'երթար ինքնաշարժի յիմար արկածի մը: Այն ատեն Ամերիկան նոր էի թողեր, շատ բարեկամներ ունէի, եւ փոխան ծաղկեպսակի 3000 տոլար հաւաքուեր էր: Յարմար նկատեցինք այդ գումարը յանձնել Պր. Արմէն Հախնազարեանին, որպէսզի նորոգէ այդ գողտրիկ եկեղեցին: Հիմա նոր է, որ կը տեսնեմ այդ եկեղեցին, եւ բնական է, որ յիշէի հէգ եղբայրս: Նոյն այդ մատրան մէկ կողմը փոքրիկ յիշատակարան մը կայ — «Թուին 1190, ես, Տէր Գրիգորիս, Առաջնորդ Սուրբ Ուխտիս, կանգնեցի խաչս եղբօր իմոյ Սմբատայ, որդւոյն՝ Վախթանգայ. որք երկրպագէք՝ յաղօթս յիշեցէք»: Օր մըն ալ, կը մտածեմ, երբոր ես ալ հեռա՜ւ պիտի ըլլամ այս աշխարհէն, պատահական այցելու մը պիտի գայ, այստեղ պիտի կարդայ նման տող մը. «Ես Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս կանգնեցի խաչս ի յիշատակ եղբօր իմոյ Յակոբայ, որք երկրպագէք, յաղօթս յիշեցէք, Թւին 1998...»: Որքան փոքր է աշխարհը, որքան փոքր է Հայոց աշխարհը, որքան խորունկ է մեր կապը մեր պատմութեան եւ հողին հետ:

Այս տպաւորութիւններով կը թողունք Դադիվանքը եւ մօտիկ անտառակի մը մէջ, ուրցի ծանր բուրմունքի տակ ընթրիք մը կ'ընենք: «Ճաշակեցուք խաղաղութեամբ»... շնորհիւ մեր հերոսներուն՝ ահա մենք, բաց դաշտի մէջ, խաղաղութեամբ կը վայելենք արցախցու հացը: Ողորմի մեր հերոսներուն, փառք մեր հերոսներուն:

Մթնշաղին կը փորձենք հասնիլ Քարվաճառ: Վաղը երկար ճամբայ ունինք կատարելիք:

ՔԱՐՎԱՃԱՌԻՆ ՆՈՐ ՇԱՀՈՒՄԵԱՆ

Խոստովանիմ, որ նման պտոյտներ ինծի համար Հայոց պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան դասեր ալ են, եւ սորվածս ալ շուտ մը կ'ուզեմ փոխանցել ընթերցողներուս: Հաճոյք մըն է այս, վստահաբար, սորվիլ, ճանչնալ եւ բաշխուիլ: Եւ ահա թէ ինչու հիմա կը փորձեմ ձեզի հետ կիսել Քարվաճառի մասին անհրաժեշտ կարգ մը տեղեկութիւններ, որպէսզի յետոյ ալ միասին քալենք պատմութեան քառուղիներէն:

Քարվաճառի շրջանը շուրջ 2000 քառակուսի քիլոմեթր է, Լիբանանի մէկ հինգերորդ տարածքը: Սահմաններն են՝ արեւելքէն՝ Մարտակերտը, հարաւէն՝ Լաչինը, հարաւ-արեւմուտքէն եւ հարաւէն՝ Հայաստանի Վարդենիսի, Վայքի եւ Սիսիանի շրջանները, հիւսիսէն ալ՝ Ադրբեջանը: Քիւ տը սագ մըն է, եւ թակարդի մը պէս կը փակուի ալ: Արդէն երեք կողմէն մեկուսացած է բարձր լեռնաշղթաներով եւ հաղորդակցութիւնը կը կատարուի լեռնանցքներով: Բարձրագոյն լեռներն են Մռաւը (2885 մեթր), Օմարը (3261 մեթր), Գեամիշը (3505 մեթր):

Շրջանը հարուստ է բազում գետերով եւ վտակներով: Լեռնային հարիւրաւոր աղբիւրներ ունին կու տան Թարթառ գետին: Շրջանը հնուց ծանօթ եղած է իր տաք եւ պաղ հանքային աղբիւրներով, որոնցմէ նշանաւոր են արքայական բաղնիքները: Գլխաւոր ճանապարհներ ալ ունեցած է, որոնք հին — հին դարերէ բանուկ եղած են: Մենք գործածեցինք Դուին — Պարտաւ ճանապարհը՝ որ շարունակ կը հմայէր մեզ իր ամեհի ժայռերով, չքեղ բարձունքներով:

Քարվաճառը մաս կը կազմէր Վանի Թագաւորութեան, եւ, Ե. — Զ. դարերուն ալ Աղուանից մարզպանութեան: Ըստ «Աշխարհացոյց»ի, Արցախի 12 գաւառներէն մին էր, «Վայկունիք» անունով: Է. — Ը. դարերուն ինկաւ Արաբական տիրապետութեան տակ. Թ. դարուն ալ իշխանութեան բնիկ Առանշահիկները: Անոնք բուռն պայքար մղեցին Արաբներու դէմ, կառուցին բերդեր, պաշտպանական ամրոցներ եւ միացան, խնամիական կապերով, Զաքարեաններու հետ: Զաքարէ եւ Իվան եղբայրներու քոյրն ալ, Դոփը, ամուսնացաւ Հասանի հետ, որ կը վայելէր Զաքարեաններու հովանաւորութիւնը: Այս խեղճ Հասանին տոհմը պատմութեան անցաւ կնոջ մը՝ Դոփի անունով: Եւ այս Դոփեանները իշխանութեան վրայ մնացին մինչեւ ԺԴ. դար: Իրենց մեծագոյն հարուածը տուաւ Լենկթեմուր, 1382 Թ., երբոր նուաճեց «քաջ ու արի պարոնները» Շանչէն: Դոփեանները իրենց իշխանութիւնը կրցան պահպանել մինչեւ ԺԸ. դար, բայց, հարուածը ի վերջոյ հասաւ մինչեւ «ի յաւիտեանս ամուրն Ծար»... երբոր Թրքական եւ քրտական տարբեր ցեղեր, պարսիկ հարկահաններ աքցանի մէջ առին շրջանի ժողովուրդը: Ծարի մելիքութիւնը լուծուեցաւ Սօդքի եւ Ջրաբերդի մելիքութեանց մէջ, եւ քոչւոր ցեղեր եկան ու եկան, ու Հայերն ալ սկսան քաշուիլ: Շրջանին լախտի հարուած եղաւ Մեծն Պետրոսի ծանօթ քաղաքականութիւնը: Եւ 1724 Թուականին ալ սկսաւ վերջնական հայաթափումը: 1813 Թուականին շրջանը միացաւ Ռուսաստանին, եւ դար մը ամբողջ մնաց ռուսական տիրապետութեան ներքեւ: 1933-ին Կարմիր Քիւրտիստան եղաւ, 1930-ին Ադրբեջանի մաս կազմեց եւ այլն, եւ այլն: 1993 Մարտ 31-ին ազատագրուեցաւ Դադիվանքը, Ապրիլ 3-ին ալ՝ Քարվաճառը: Երեք դարու գերութենէ մը յետոյ՝ Հայոց արեւը կը շողար Քարվաճառի երկինքին վրայ:

Մ. Ա. Ա.

(Շար. 1)

E.L.E.F.A.N.T
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԷԼԷՖԱՆ կազմակերպութիւնը (Educational Link and Entertainment For Armenian New Talents) կը զբաղի Սփիւռքի մանուկներու դաստիարակութեամբ, երեւան հանելու համար տաղանդներ: Երեք յաջորդական ամառներ հայկական կազմակերպութեան մը հետ աշխատելով, Էլէֆանի հիմնադիրները հասկցած են տեղւոյն մանուկներուն կարիքները եւ տեղական իշխանութեանց զօրակցութեամբ տուն մը եւ հող մը գնած են, ուր հանելու համար կրթական ծրագիր մը երախաները մղելու յայտնաբերման, գիտելիքներու աչկերտութեան եւ ըստեղծագործութեան շրջանակի մը մէջ: Տղոց կ'առաջարկուի բանակարգում, անգլերէնի եւ ֆրանսերէնի վարժութիւն, մարմնամարզ, թատրոն, լրագրութիւն, քաղաքացիութեան կրթութիւն:

Իր նպատակներուն համար, Էլէֆան օժանդակութեան կարիք ունի, դրամական, կազմածի նուէրներով կամ զանազան ձեւերով: Վարչութեան անդամներն են. — Միքօ Եղէկէլեան (Նախագահ), 25 տարեկան, հոգեբանութեան ուսանողուհի, Սապինա Սեպաստիանի, գանձապահ, 29 տարեկան, ֆրանսերէնի դասատու, Անգա Մարտիրոսեան, քարտուղար, բժշկութեան ուսանող, 25 տարեկան, Արա Ղազարեան, ծրագրի համակարգիչ, 21 տարեկան, մանրէագիտութեան ուսանող:

Association ELEFANT
H. Yezeguelian
4, avenue Daumesnil,
78600 Maisons-Laffitte

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ Համալսարանի Սաքիս Գաբանորդաս սրահին մէջ, Նոյ. 13-ին կլոր սեղան մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին, գործակցութեամբ Փանտիօ քաղաքական գիտութեանց համալսարանին: Նիւթն էր. — «20-րդ դարու ցեղասպանութիւններ: Միջազգային իրաւունք եւ քաղաքականութեան պատասխանատուութիւն — Հայերու օրինակը»: Բացումը կատարած է համադրող եւ Էլէֆթերոթիփիա օրաթերթի լրագրող Տիկին Քիրա Արամ: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է Կիպրոսի Քիքոսի պատմական վանքին մեծաւորը՝ Նիքիֆորոս Եպիսկոպոսի կողմէ «Կիպրոսի տան» Նախագահը՝ Տիկին Նասա Մաթթիվու: Խօսք առած են Վահագն Տատրեան, նախարար Լեւոն Մըկրտչեան, երեսփոխան Թէոտորոս Փանկալոս, դասախօսներ, եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՍՈՒՐԲ ՏՕՆԵՐ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23

Տօն է Սրբոցն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԱԽԱՍԱՐԿԱՒԱԳԻ Տօնին

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, յետ առաւօտեան ժամերգութեանց, ժամը 10·30–ին, Առաջնորդ Սրբազանը դպրութեան չորս աստիճաններու պատասխանատուութեան պիտի կոչէ՝ դպիր պիտի ձեռնադրէ՝ Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ ծառայողներէն՝

ՍԱՐԳԻՍ, ՆԱՐԵԿ եւ ԱԴԱՄ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Նոյն առեն Ուրարի տուչութեամբ՝ կիսասարկաւագ պիտի ձեռնադրէ, Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր Տաճարի դպիրներէն՝ Կարօ եւ Թորգոմ Կարապետեան *եղբայրները։*

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Դեկտեմբեր 24*

Նախատօնակ Ծննդեան։
Ժամը 17–ին ընթերցուածք։
Ժամը 18–ին պատարագ։

Կը պատարագէ՝
ՅՈՎՍԷՓ ՎՐԴ. ՔԷԼԷԿԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Դեկտեմբեր 25*

Ժամը 11–ին պատարագ։

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE

organise

Samedi 11 janvier à 20 heures

son

Dîner de Noël

Animation :
Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.

Réservez dès maintenant au :
04 91 53 34 98
(les places étant limitées)

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

REVEILLON 2003

organisé par l'**UGAB-Jeunes**

le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30

Au programme : **Repas de fête et ambiance chaleureuse.**

—— Musique arménienne assurée. ——

(*Cotillons et coupe de champagne vous seront offerts*).

P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres

—— *Tenue correcte exigée* ——

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — **Archo: 06.64.03.10.58**

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre. Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

EXPOSITION DE PEINTURE

des Elèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.

sous la direction de leur professeur KHATCHIG KAZANDJIAN

du 13 au 21 décembre (14h-19h)

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

ACTIVITES HIVERNALES ET ESTIVALES (2002-2003)

Week-end de retrouvailles à Paris
Colons de l'UGAB
Du 20 (après la classe) au 22 décembre 2002

Séjour de ski à Ancelle (Hautes-Alpes)
Jeunes de 7 à 16 ans
Du 15 au 22 février 2003

Colonie de Vacances
Jeunes de 7 à 14 ans
Du 5 au 26 juillet 2003

Pour le détail des programmes et pour tout autre renseignement, veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni — 75016 Paris
☎ **01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73**

UGAB - PARIS - IDF

NUIT DU NOUVEL AN

La nouvelle équipe UGAB-Jeunes
et l'US Nubar
organisent
LA NUIT DU NOUVEL AN
Le 31 décembre dès 21 heures 30
Buffet de prestige, champagne offert pour minuit, softs à volonté
Sur prévente uniquement :
50 euros (buffet + soirée) / 30 euros (après 1h)
Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Réservations : 06 14 99 85 05 ou 06 62 72 37 76 (nombre de places limité)
Tenue correcte exigée. La direction se réserve le droit d'admission.

TISSUS DES URSULES

Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos, 42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20

VENDREDI
20 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·583 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·583

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ՆՈՐ ԼՈԶՈՒՆԳԸ՝
«ՄԵ՛Ր ԵՒՐՈՊԱՆ»

Յունուարին, Յունաստան կըստանձնէ Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը եւ այդ առթիւ, Ֆիկառօ հարցազրոյց մը ունեցած է Արտաքին նախարար Ժորժ Փափանտրէուի հետ: Ան կը գտնէ որ շատ կարեւոր է Եւրոպական Միութեան մէկ ձայնով արտայայտուիլը իրաքեան հարցին կապակցութեամբ: Յայտնած է որ լոզունգը պիտի ըլլայ՝ «Մե՛ր Եւրոպան», լոկօն ալ ծիծեռնակ մը՝ «խորհրդանիշ ազատութեան»: Նախարարը ներկայացուցած է նաեւ գլխաւոր հինգ նախապատուութիւնները, որոնց առաջինն է ընդլայնումը: Կայ նաեւ Պայմանդրութիւն որ կը պատրաստէ Եւրոպայի ապագան եւ նախագահը՝ Ժիսքար տ'Էսթէն պէտք է ներկայացնէ իր ծրագիրը Սելանիկի Յունիսի վեհաժողովէն առաջ:

Այն հարցումին որ կը վերաբերի Թրքական Թղթածրարին մատակարարման, Փափանտրէու կը պատասխանէ. – «Գոփընհակըն յստակ ազդարարութիւն մը ըրաւ Թուրքերուն: Կրնան միանալ Եւրոպայի եթէ յարգեն մուտքի պայմաններուն չափանիշները: Կ'աշխատինք Անգարայի հետ, մանաւանդ մուտքի գործընկերութեան վերաքննութեան վրայ, որ որեւէ թեկնածուի համար կը սահմանէ ինչ որ կատարուած է եւ ինչ որ կը մնայ կատարելիք»: Յոյն նախարարը չի խորհիր որ Թուրքերը պատրաստ կ'ըլլան 2003–ին իսկ, ինչպէս յայտարարած է Էրտողան: Յանձնախումբը կը խորհի որ դեռ 18էն 24 ամիս պէտք է: Օրէնքները դնելը չի բաւեր, կ'ըսէ Փափանտրէու, հարկ է նաեւ որ գործադրուին: Որքան շուտ այնքան լաւ կ'ըլլայ Թուրքիոյ եւ Եւրոպայի համար: Լրագրողը հարց կու տայ թէ Կիպրոսի հարցին լուծումը մաս կը կազմէ՞ Թուրքիային պահանջուած պայմաններուն ու նախարարը կ'ըսէ.– «Թուրքիոյ դէպի Եւրոպա կատարելիք յառաջդիմութեան տրամաբանական եզրակացութիւնը կ'ըլլայ: Բոլորս առանց սահմանի Եւրոպային մը մասին կը խօսինք, առանց Պէրլինի պատին եւ կղզիին բաժանումը, այդ ուղղութեամբ յստակ կերպով անընական երեւոյթ մըն է: Երկու կողմերը միշտ պառակտուած են, յաւելեալ, ցեղային սահմանագիծերու համաձայն, ինչ որ անշուշտ դէմ է բոլոր եւրոպական ըմբռնումներուն: Քոֆի Անանի ծրագիրը մեծ պատեհութիւն մը կը ներկայացնէ: Բացի Ռ. Տէնքթաշէն, կարգադրութեան քաղաքական փափաք մը կայ բոլոր կողմերը»: Յունական նախագահութիւնը, կը շեշտէ Փափանտրէու, պէտք է խոհեմ եւ փափկանկատ ձեւով գործէ եւ այդ նախագահութիւնը կրնայ դրական դեր գործել, եթէ կարենանք տարբերութիւն մը դնել մեր երկու հանգամանքներուն միջեւ՝ գործադիր նախագահութեան եւ կողմի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԵՐԺՈՒՄԸ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարած է թէ Թրքական կողմին համար անընդունելի է Կիպրոսը միայն յունական բաժինով Եւրոպական Միութեան անդամ դարձնելու որոշումը: Այդ որոշումը հրապարակուած էր Գոփընհակընի ժողովին: Անգարա դիտել կու տայ որ կղզին ամբողջութեամբ ներկայացնելու կարող միասնական պետութիւն մը չունենալով, երկու ժողովուրդները կը շարունակեն ապրիլ որպէս երկու անջատ պետութիւն: Այս կացութեան մէջ, Եւրոպական Միութիւնը միակողմանի որոշումներ տալու եւ միջազգային պատասխանատուութիւններ ստեղծելու իրաւունքը չունի: Այս առումով, Թուրքիա իրաւական եւ քաղաքական տեսակէտէն կը մերժէ ընդունիլ Գոփընհակընի վեհաժողովին Կիպրոսի առընչուած որոշումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ կարգ մը որոշումներ տուաւ, Դեկտեմբեր 18–ին, առաջքն առնելու համար ճամբաներու աղէտալի արկածներուն, որոնք բոլոր մրցանիշները կը կոտրեն, բաղդատմամբ Եւրոպայի միւս երկիրներուն: Ասոնց գլխաւորներն են, խիստ քննութիւն ճամբաներու վրայ, ինքնաշխատ գործիքներու զետեղմամբ, պատիժներու խստացում մահացու արկածներու պարագային (ակամայ մարդասպանութեան պատիժը, ներկայիս 3 տարի բանտարկութիւն, կ'անցնի հինգ տարուան, նոյնիսկ 10, եթէ ենթակային ալքոլամոլութեան տոկոսը շատ բարձր է), կառք վարելու արտօնագիրն ալ փոփոխութիւններ կը կրէ, նախ պիտի տրուի երեք տարուան փորձի շրջանի մը համար, որու ընթացքին սկսնակ վարորդը միայն վեց կէտի դրամագլուխ մը պիտի ունենայ: Բժշկական քննութիւն պիտի պահանջուի, յետագային քննութիւններ պիտի կատարուին պարբերաբար, մանաւանդ որոշ տարիքէ վեր:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ իր բնակարանին մէջ, Դեկտեմբեր 18–ին, սպաննուած է համալսարանական մը, յարձակման մը ընթացքին որ կը յիշեցնէ 1990–ական թուականներու քաղաքական սպանութիւնները: Նեճիպ Հապլէմիթօղլու, քաղաքական գիտութեանց փրոֆէսէօր, հեղինակն է հրատարակութիւններու, որոնք կը վերաբերէին իսլամապաշտ ծայրայեղ խմբակներու:

ԱԼԺԷՐԷՆ 120 քիլոմեթր արեւմուտք, Սիտի Մէճատէտի լեռներուն մէջ, Դեկտեմբեր 17–ին 10 զինուորական եւ երկու «հայրենասէրներ» (զինուած քաղաքացի) սպաննուած են, թակարդ մը իյնալով: Ըստ ալժերական մամուլին բազմաթիւ զինուորեալներ ալ անհետացած են այդ յարձակումէն ետք:

ԳԱԶԱՅԻ ՄԷՋ, 15–ամեայ Պաղեստինցի մը սպաննուած է Դեկտեմբեր 18–ին, բախումներու ընթացքին: Նապլուսի մէջ ալ, եօթը պատանիներ եւ Ֆաթահի երկու անդամներ վիրաւորուած են իսրայէլեան կրակոցներէ:

ՍՈՒՐԻԱ ՄԱԿ–ի Ապահովութեան Խորհուրդին յանձնած է բանաձեւի ծրագիր մը, որ կը դատապարտէ Իսրայէլը ՄԱԿ–ի երեք պաշտօնատարներու սպանութեան համար պաղեստինեան հողամասին վրայ: Դեկտեմբերին, ՄԱԿ–ի գաղթականաց օգնութեան բաժնի պաղեստինցի երկու պաշտօնատարներ սպաննուած են, երկու շաբաթ առաջ ալ Անգլիացի մը, որու պաշտօնն էր Ճենինի գաղթականաց կայանի վերանորոգումը: Սպաննուած էր իսրայէլցի զինուորի մը կրակոցէն:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ՄԷՋ, գործազրկութիւնը իր ամէնէն ցած մակարդակին իջած է 27 տարիէ ի վեր: Նոյեմբերին գործազուրկներու թիւը 934·200 էր:

ԹՈՒՐՔԻԱ բանակին մասնաւոր կը թուի Իրաքի քարիւղով հարուստ շրջանին Մուսուլի եւ Քէրքիւքի ապագայով: Անգարա մտածելով որ հոն առաջին մուտք գործողները պիտի կարենան երկար ատեն իրենց ձեռքը պահել շրջանի հակակշիռը, կը յայտնէ թէ ի հարկին առանձին միջամտութեամբ այդ գօտիին մէջ իր շահերը պաշտպանելու քայլերու կը դիմէ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ Միութեան ընդլայնումի յանձնաժողովին պատասխանատու Կ. Վէրհէօկըն չարչարանքի նիւթով ժողովի մը ընթացքին ծանրօրէն քննադատած է Թուրքիան: Ըսելէ ետք թէ երկիրը Գոփընհակընի չափանիշներուն պատշաճելու կարողականութեան տէր է, այդ հոլովոյթին մէջ կարեւոր հանգրուան համարած է չարչարանքի կիրարկումին վերջ տալու անկեղծ տրամադրութիւնը: Ան ըսած է թէ բաւական չէ չարչարանքը արգիլելու մասին օրէնք հրապարակել, պէտք է նաեւ փաստը տալ թէ Թրքական բանտերու մէջ չարչարանքի տակ մարդիկ չեն մահանար:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻԱ պատերազմի կը պատրաստուի, թէեւ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ճ. Հուն կը վստահեցնէ որ «գործողութիւն մը ոչ անմիջական է, ոչ ալ անխուսափելի»: Այս խօսքերը ըսելով հանդերձ, բացայայտ է որ Անգլիա բոլոր պատրաստութիւնները տեսած է զինեալ ուժ մը մէջտեղ հանելու համար եւ նախարարը չի վարանիր ըսելու նաեւ թէ «այդ ուժը, Միացեալ–Նահանգներու ուժին կողքին, կրնայ գործել առանց Ապահովութեան Խորհուրդի համաձայնութեան»:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԳՈՐԷԱՅԻ մէջ, Միացեալ - Նահանգներու դէմ թշնամական մթնոլորտը օրէ օր աւելի կը սաստկանայ եւ Ճ. Պուշի ներողութիւն խնդրելն ալ ոչ միայն չէ մեղմացուցած այդ մթնոլորտը, այլեւ աւելի հրահրած է: Գորէացիք ընդվզած են որ ազատ արձակուին այն երկու ամերիկացի զինուորները, որոնք Սէուլի հիւսիս – արեւելքի Իւժոնկպուի մէկ ճամբուն վրայ, Յունիս 13–ին, իրենց հրասայլով ճզմեցին 14 եւ 15 տարեկան երկու պարմանուհիներ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մահմետականներու ճշգրիտ թիւը կարելի չէ եղած ստուգել, բայց, ամէնէն հաւանական թիւը 4–էն 5 միլիոն կը նկատուի ըստ Համարկումի Բարձրագոյն Խորհուրդի մէկ տեղեկագրին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 19)

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտեմբեր 17–ի հրամանագրով կարգ մը փոփոխութիւններ կատարած է կառավարութեան կազմին մէջ: Ազգային Ապահովութեան նախարարութիւնը վերածուած է կառավարութեան առընթեր Ազգային ապահովութեան ծառայութեան, իսկ Ներքին գործերու նախարարութիւնը՝ կառավարութեան առընթեր Հայաստանի հանրապետութեան ոստիկանութեան:

Այս կարգադրութիւններուն զուգահեռ, նախագահը Ազգային Ապահովութեան նախարար Կարլոս Պետրոսեանը նշանակած է Ազգային ապահովութեան ծառայութեան տնօրէն, իսկ Ներքին գործերու նախարար Հայկ Յարութիւնեանը՝ Հայաստանի ոստիկանութեան պետ:

*
**

60 ԸՆՏԱՆԻՔԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

Սպիտակի Կեդրոն 1 թաղամասին մէջ 60 ընտանիք նոր բնակարան ունեցած է: Նորակառոյց հինգ շէնքի այդ բնակարաններուն յանձնումը կատարուած է Լոռիի մարզպետ Հենրիկ Քոչինեանի կողմէ: Շէնքերը կառուցուած են Լինսի հիմնադրամին միջոցներով:

*
**

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ԱՅՑԸ ՎԱՐԺԱՊԵՏ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Դեկտեմբեր 18–ին Նոր տարուան ու Ծնունդի տօներուն առթիւ շնորհաւորական այց մը տուած է վարչապետ Ա. Մարգարեանին: Անոնք միասնաբար քննած են պետութիւն – եկեղեցի յարաբերութիւններուն եւ գործակցութեան վերաբերող շարք մը հարցեր, այդ կարգին՝ առանց փոխարժէքի եւ պայմանաժամի էջմիածնի գործածութեան յանձնուած հայորդաց տուներուն եկեղեցիին սեփականութիւնը դարձնելու հարցը: Վարչապետը յանձնարարած է խնդիրը ուսումնասիրել եւ կարելի ամենակարճ ժամանակի մէջ լուծել:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆԻ

Դեկտեմբեր 17–ին, Երեքշաբթի իրիկուն, յետ անողոք հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է Հայաստանի վաստակաւոր գրագէտ՝ Հրանտ Մաթեւոսեան: Քանի մը ամիս առաջ, Միացեալ–Նահանգներու մէջ թոքի վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուած էր եւ յոյս մը ծագած էր որ յաղթահարած է հիւանդութիւնը:

Հ. Մաթեւոսեան ծնած էր 1935–ին Ահնիձոր գիւղը, որ պիտի հանդիսանար իր ստեղծագործութեան ներշնչումի աղբիւրը: 1962–ին աւարտած է Երեւանի Խ. Աբովեան մանկավարժական հիմնարկը, 1967–ին Մոսկուայի բեմագրութեան երկամեայ դասընթացքը: Գրական ասպարէզ մտած է 1961ին, իր գիւղին անունը կրող՝ Ահնիձոր ակնարկով, որ անմիջական ուշադրութիւնը գրաւած է գրական շրջանակներու: Իր ծանօթ գործերն են.– «Օգոստոս», «Ծառերը», «Մեր վազքը» ժողովածուները, ուր ներկայացուած են «Մենք ենք, մեր սարերը», «Աշնան արեւ», «Կայարան», «Գոմէշը», «Ալխօ» եւ այլ պատմուածքներ: Յիշենք որ «Աշնան արեւ»ը լոյս տեսած է ֆրանսերէն («Soleil d'automne») Փիէր Տէր-Սարգիսեանի թարգմանութեամբ: 1995էն 2000, Հրանտ Մաթեւոսեան եղած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԻՆՈՒԻ ԿԱՄ ՉԻ ՇԻՆՈՒԻՐ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

Դ.

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐԵԼԻԻՆ ՈՒ ԵՐԱԶԻՆ ՄԻՋԵՒ

Կիւլպէնկեանի ներկայացուցիչ Զ. Մուրատեան սկզբունքի համաձայնութիւնը պատրաստելէն ետք հանդիպում մը կ'ունենայ Կրօնական ընկերակցութեան վարչութեան ատենապետ Ժ. Գուսինեանի հետ, անցեալ Յուլիսին: Համաձայնութեան մէջ նշուած է թէ եկեղեցին հողը կը տրամադրէ, վարժարանը կը կոչուի Նուպար Կիւլպէնկեանի անունով, շինարարական գործը ենթակայ կ'ըլլայ Հիմնադրամի հակակշռին, եւ այլն: Այս վերջին կէտին որոշ անհամաձայնութիւն կը յայտնէ Զ. Մուրատեանի խօսակիցը, որուն կ'ըսուի թէ այդ կէտը հիմնարկութեան համար բանակցելի չէ: Ժ. Գուսինեան ինք ալ սկզբունքի համաձայնութեան տարբերակ մը պատրաստած է որ 90%-ով կը կրկնէ առաջինը: Ուստի, Զ. Մուրատեան բնական կը գտնէ ըսածը որ համաձայնութիւնը պէտք է կրօնական ընկերակցութեան ժողովին ներկայացուի, վաւերացուելու համար: Եւ քանի որ Յուլիս — Օգոստոս ամիսները արձակուրդի շրջան են, հակառակ Կիւլպէնկեանի աճապարանքին, կը յօժարին վերամուտին սպասել:

Մինչ այդ, երկրորդական բաժնի անյապաղ կառուցման կողմնակից մեծ մասով ալֆորվիլցի ծնողներէ բաղկացած «Զօրակցութեան կոմիտէ» մը իր կողմէն ջանք կը թափէ որպէսզի Կիւլպէնկեանի ծրագիրը չմերժուի: Իրենց պնդումը այն է որ եթէ կ'ուզենք նորահաս սերունդը հայ պահել, անհրաժեշտ է անոնց նախակրթարանէն ետքի ուսումն ալ հայկական վարժարանի մէջ շարունակելու առիթը տալ:

Վերջապէս, կ'որոշուի Կրօնական ընկերակցութեան Հոկտեմբեր 2-ի ժողովին օրակարգի նիւթ ընել սկզբունքի համաձայնութեան վաւերացումը: Սակայն, կէս գիշերէն բաւական ուշ աւարտած ժողովը այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ եզրակացութեան կը յանգի: Ատոր փոխարէն 6 հոգինոց յանձնախումբ մը կը կազմուի որպէսզի ծրագիրները ուսումնասիրէ եւ յաջորդ ժողովի օր որոշուած Հոկտեմբեր 29-ին ժողովականները անոնց տեղեկատուութեան վրայ որոշեն, քուէարկեն:

Այս արդիւնքը կը զարմացնէ Կիւլպէնկեանի կողմը, բայց կը մտածեն որ այդքան ժամանակ կորսնցնելէ ետք, կըրնան մինչեւ Հոկտեմբեր 29 ալ համբերել: Իսկ դուրսէն դիտողին համար նման յանձնախումբի մը այդ հանգրուանին կազմութիւնը մեկնակէտը կը թուի ըսկըզբնական մօտեցումներէ կարեւոր շեղումի մը: Այս մասին հարցումին թէ եթէ անորոշութիւններ, հարցականներ, ի վերջոյ ուսումնասիրելի կէտեր կային, պէտք չէ՞ր սկիզբէն կազմել նման յանձնախումբ, Գ. Թորոսեան կըրկնեց Կիւլպէնկեանի փափաքը որ երկրորդականի անջատ շէնքի մը շինութիւնն էր եւ Հոկտեմբեր 2-ի ժողովը պէտք է որոշէր թէ համաձա՞յն է փափաքելի հողամասը այդ նպատակին յատկացնելու: Յետոյ, նիւթ ըրաւ նախակրթարանին հետ երկրորդական մըն ալ պահելու դըժուարութիւնները, քանի որ Կիւլպէնկեանը չորս տարի մատակարարելէ ետք, երկրորդականին հոգը պիտի յանձնէր Կրօնական ընկերակցութեան: Գ. Թորոսեան ըսելով հանդերձ թէ իրենք սկիզբէն համաձայն եղած են հողը տրամադրելու, պէնզինի կայանին տարածքը ունենալու միջանկեալ պարագան նոր ուսումնասիրութեան տուեալ կը նկատէր:

Հոկտեմբեր 24-ին, երկրորդ ժողովէն քանի մը օր առաջ Զ. Մուրատեան — Գ. Թորոսեան հանդիպում մը տեղի կ'ունենայ: Կիւլպէնկեանի ներկայացուցիչը ապահովութիւն կուտայ որ հիմնարկը եթէ գործ մը սկսի, կէս ճամբան չի ձգեր: Գ. Թորոսեան այդ հանդիպումին նիւթ կ'ընէ մանկապարտէզի, նախակրթարանի նորոգութեան հարցերը, ըսելով որ անոնք առաւել կարեւորներն են իրենց համար, իսկ երկրորդականի մը շինութիւնը կուգայ Գ. դիրքի վրայ: Տըրւած պատճառաբանութիւնն ալ այն է որ եթէ դպրոցին այդ առաջին երկու բաժիններուն շարունակութիւնը չապահովուի, արդէն երկրորդական ունենալն ալ անիմաստ կ'ըլլայ:

Իսկ Զ. Մուրատեանի համար յստակ է իրենց հանդիպումին եզրակացութիւնը: Կրօնական ընկերակցութիւնը պիտի որոշէր հողը տրամադրել, կամ ոչ: Տրամադրելու պարագային եթէ Կիւլպէնկեան գործի չձեռնարկէր, իրաւունք պիտի ունենային դժգոհելու: Իսկ եթէ հողը տրամադրելու որոշումէն ետք առիթ տրուէր Կիւլպէնկեանին որ հարկաւոր քայլերը սկսի առնել, պիտի նշանակէր թէ ծրագիրը ճամբայ ելած է, պիտի աւարտի: Ուստի համաձայնութիւն կը գոյանայ Հոկտեմբեր 29-ի ժողովին օրակարգը միմիայն այդ հարցով կազմելու:

Ասով հանդերձ, Հոկտեմբեր 29-ի ժողովին ժողովականներուն կը ներկայացուի երեք տարբերակ առաջարկ մը, առ ի գնահատութիւն եւ քուէարկութիւն: Այդ տարբերակները պատրաստուած են նախորդ ժողովին ձեւաւորուած յանձնախումբին կողմէ, բաղկացած՝ Կրօնական ընկերակցութեան վարչութեան անդամներ՝ Գեղամ Թորոսեանէ, Սարգիս Պետոյեանէ, Ժագ Գուսինեանէ, Մանուէլ Տէյիրմէնճեանէ եւ դպրոցին հոգաբարձութենէն Նշան Գայանէ, Սիմոն Ալիսէէ:

Այդ երեք տարբերակներուն առաջինը ընդունիլն է Կիւլպէնկեանի ծրագիրը, երկրորդը՝ մերժել զայն, իսկ երրորդը՝ հաւանութիւն տալ նոր ծրագրի մը. ծրագիր՝ անհամեմատօրէն ամբողջական, մեծղի եւ անշուշտ, անհամեմատօրէն մեծածախք: Այդ ծրագիրը վերջակէտ կը դնէ նորոգութիւն – շինութիւն, նախակրթարան – երկրորդական նախընտրելու վէճերուն: Ներկայի դպրոցին շէնքերուն մէկ մասին հողին եւ պէնզինի կայանին նոր գնուելիք գետնին վրայ պիտի շինուի երկու շէնքով համալիր մը. հոն մանկապարտէզէն, նախակրթարանէն եւ երկրորդականէն զատ, պիտի գտնուի մշակոյթի կեդրոն, կրօնական դաստիարակութեան բաժին, սրահ, եւ այլն: 2500 քառակուսի մեթր տարածութեան մը վրայ 1400 քառակուսի մեթր շինութիւն կը նշանակէ այդ ծրագիրը, որուն պիւտճէն նախնական գնահատումով կը հասնի շուրջ 2,5 միլիոն Եւրոյի (աւելի քան 16 միլիոն ֆրանք): Նոյեմբեր 7 թուակիր, Ս. Պետոյեանի անունով ներկայացուած նախագիծ մը, այդ պիւտճէին հայթայթումին համար երեք աղբիւր նկատի կ'ունենայ. մէկ երրորդը պիտի տրամադրէ Կրօնական ընկերակցութիւնը, նոյնքան պիտի ըլլան յատկացումները (°), նոյնքան ալ պիտի բերէ գաղութային հանգանակութիւնը: Ժողովականները ջախջախիչ մեծամասնութեամբ մը թեր կը քուէարկեն այս տարբերակին: 17 քուէ կը ստանայ ան, մինչ առաջին երկուքը՝ չորսական միայն:

Այս տարբերակին մասին որպէսզի կարելի ըլլայ որոշակի գաղափար կազմել, հարկ է ներկայացնել Գ. Թորոսեանի եւ Զ. Մուրատեանի տեսակէտները: Առաջինը բացատրեց որ պիւտճէին մեծութիւնը նկատի առած, կրնայ մտածուիլ ծախել փողոցին հանդիպակաց կողմի 850 քառակուսի մեթր հողամասը որ երկու միլիոն ֆրանքի չափ պէտք է արժէ: Անոզը պէտք է յօժարի, սակայն, հողը տարի մը դպրոցին գործածութեան ձըգելու, որպէսզի պատրաստի տնակները հոն փոխադրուին, եւ այլն, միւս կողմի հողը շինութեան պատրաստելու համար: Եթէ դժուարութիւն ըլլայ, կը նախատեսուի հանրակառքերով աշակերտութիւնը տեղական վարժարաններ փոխադրել, որպէսզի հոն ճաշեն: Շինութիւնը քայլ առ քայլ պիտի ըլլայ, ինչ որ ներկայի շէնքերուն նորոգութեան պարտաւորութիւնը չի վերցներ: Պէտք է հարկաւոր նորոգութիւնը կատարուի, եթէ չենք ուզեր որ դպրոցը փակուելու վտանգին առջեւ գտնուի: Միւս կողմէն, եթէ համալիրի ծրագիրը իրականութիւն դառնալու ճամբան բռնէ, նոր, կամ նորոգուելիք բաժիններ կան որոնք պէտք է փլցուին: Այս բոլորէն զատ, Ս. Պետոյեանի նախագիծին նախատեսութիւնն ալ կայ վարժարանը տարի մը փակելու...: Թէեւ, Գ. Թորոսեան կը հաւաստէր որ քայլ առ քայլ շինութեան պարագային այդ նախատեսութիւնը աւելորդ պիտի ըլլար: Եթէ պիւտճէն պատրաստ ու տրամադրելի ըլլար, կրնար այդ հեռանկարը ներկայանալ: Այս բոլորէն ետք Գ. Թորոսեան կը կրկնէր որ գործի անցնելու համար պիտի սպասեն որ պիւտճէին 2/3-ը գոյացած ըլլայ:

Ինչ կը վերաբերի Զ. Մուրատեանի դատումին որ նիւթին մասնագէտինն է, «միամիտ բան է կարծել որ ծրագիրը իրագործելի է»: Կան նախ դպրոցական ճարտարապետութեան կապուած հարցեր, որոնք օրինակ, չեն արտօներ նոյն շէնքին մէջ մանկապարտէզ – նախակըրթարան, կամ նաեւ երկրորդական համակեցութիւն մը:

Այս մասին Գ. Թորոսեան այլ կարծիք ունի. կ'ըսէ թէ հողը բաւական ընդարձակ է, հարց չի ծագեր: Իսկ հարցումին թէ «Ուսումնասիրուա՞ծ են այդ պարագաները», պատասխանը «Այո, ընդհանուր գիծերու մէջ միայն» է:

ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻ՞ՒՆԸ...

Հոկտեմբեր 29-ի ժողովին առտուան դէմ աւարտելէն անմիջապէս ետք, Գ. Թորոսեան քուէարկութեան արդիւնքին տեղեակ կը պահէ Կիւլպէնկեանի ներկայացուցիչը, նաեւ իմակով մը նոյն արդիւնքը կը ղրկէ Լիզպոն: Յաջորդ օրը Կիւլպէնկեանի հայկական բաժինին ղեկավարը Զաւէն Եկաւեան լուր կը ղրկէ որ Ս. Մեսրոպ կրթարանին հարցը իրենց համար փակուած է:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԵՐԿԻՐ

ԴԷՊԻ ՔԱՐՎԱՃԱՌ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

Ի. դարու սկիզբին, Մեսրոպ Մագիստրոս որ շրջանը այցելած էր, այսպէս կը գրէր. «Բնիկ հայ ազգաբնակչութիւնը մահմետական ծով ժողովրդով շրջապատուած, չտոկալով երկար անհաւասար կռիւներին եւ հիւսիսի «քրիստոնեայ» Պետրոս «Մեծ» կոչուած ցարից խաբւելով գաղթի դիմեց դէպի այդ ցարի մեծ անապատները, Մոզդոկի եւ Ղզլարի շրջաններն, ամայի եւ անմարդաբնակ ձգելով իր բնիկ երկիրը: ԺԸ. դարում փոքր չափով կատարուեց այն, ինչ որ ահռելիօրէն կրկնուեց մեծ պատերազմին», Հայաստանի մեծագոյն երկրամասին մէջ: Երախտիքի արժանի չէ՞ այս հոգեւորականը, որ գացած, տեսած եւ պատմած է այս բոլորը: Երախտիքի արժանի են նաեւ այն միւսները, որոնք յաճախ կը մոռցուին – Յովհաննէս Եպիսկոպոս՝ 1830 թուականին, Սարգիս Վրդ. Ջալալեանը, Մակար Եպիսկոպոս Բարխուդարեանը, Խաչիկ վարդապետ Դադեանը, եւ նորերէն՝ Ս. Բարխուդարեանը եւ մեր օրերու ժամանակակից Սամուէլ Կարապետեանը:

Շնորհակալութիւն հանգուցեալներուն եւ ապրի՛ս, Սամուէլ:

– ՆՈՐ ՇԱՀՈՒՄԵԱՆ –
ՆԵՐԿԱՆ ԵՒ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Քարվաճառ (Շահումեան) ազատագրութենէն յետոյ համեստ, բայց հետեւողական քայլեր կ'առնուին շրջանը վերաբնակեցնելու համար: Այս ծրագիրը համազգային տարողութիւն ունի եւ անհրաժեշտօրէն պէտք է որ ըլլայ մեր բոլորին ուշադրութեան առարկան: Շրջանը կը կառավարուի յատուկ մարմնով մը, եւ վարչակազմի ղեկավարն է Պր. Ռոպերթ Այդինեանը: Բայց եթէ Ադըրպէջանի իշխանութեան օրերուն Քելբաջարի մէջ կային 114 համայնքներ, այժմ կան միայն 14 համայնքներ՝ ընդ որս Քարվաճառ, Վերիշէն, Բրաջուր, Նոր Գետաշէն, Եղեգնուտ, Նոր Էրքէճ, Զաբեքդար, Նոր Մանաշիդ, Զափնի: Ինչպէս կը տեսնէք՝ կարգ մը անուններ կուգան նախկին Շահումեանի շրջանէն, եւ այդպէս ալ է: Շրջանի վերաբնակուածներէն շատեր կու գան հին Շահումեանէն, եւ կերպով մը կը վերաշինեն այդ գիւղերը՝ զանոնք կոչելով իրենց հին գիւղերու անուններով: Հին գիւղի կարօտն է, որ զիրենք կը հաւաքէ, կը մէկտեղէ՝ պէտք է հասկնանք զիրենք, նոյնիսկ եթէ համաձայն չենք, որ աճապարենք, եւ կորսուած Գետաշէնի տեղ ըստեղծենք նոր Գետաշէններ, այնպէս, ինչպէս մենք Պէյրութի մէջ ստեղծեր էինք Նոր Սիսը, Նոր Մարաշը, Նոր Ատանան...

Շահումեանի 14 համայնքներուն մէջ կան 10 միջնակարգ, երկու ութամեայ եւ մէկ տարրական դպրոցներ:

Պետութիւնը ըստ ամենայնի կը ջանայ օժանդակել վերաբնակեցման գործին: Այսպէս – նոր հաստատուող ընտանիքները կը ստանան կոկիկ բնակարան, 200.000 դրամ (քսան տարուան վրայ – 0,5 տոկոսով), անձ գլուխ ալ 500 դրամ: Յետոյ իւրաքանչիւր ընտանիք կը ստանայ 6000 քառակուսի մեթր հողամաս եւ, եթէ տուեալ ընտանիքը աշխատի եւ մշակէ հողը, այլ խօսքով, տէր կանգնի իր հողամասին, հինգ տարի յետոյ այդ տունն ու տեղը կը դառնան սեփական:

Ուրախալի էր իմանալ, որ 2002 թուականին ունեցած ենք 70 ծնունդ եւ 6 մահ: Եւ յատկանշական է, որ այս հանգուցեալները մեծ մասամբ թաղուած են Շահումեանի մէջ, ինչ որ կը նշանակէ, թէ այդտեղ հաստատուած ժողովուրդը նոր գիւղերը կը նկատէ իր մնայուն տունը:

Ալիեւն ու Ադրբեջանը անշուշտ նման քաղաքականութիւն կը վարեն Շահումեանի գրաւեալ շրջաններուն մէջ: Բայց իրենց միջոցները տարբեր են – 2002 թուականի համար Ադրբեջան վերաբնակեցման համար յատկացուցած է 17 միլիոն տոլար, եւ երբեմն ալ չէչէն գաղթականներ ալ կը բնակեցնէ այնտեղ:

Եւ, վերջապէս, աղուոր լուր մըն ալ – Ղարաբաղի կառավարութեան որոշումով, կը քաջալերուի որդեծնութիւնը, եւ, հակառակն ըլլալով Հայաստանի, ուր չես գիտեր ինչու, օտար կազմակերպութիւններ եկեր են ու ֆամիլի բլանինկ կ'ընեն եւ կը քաջալերեն, որ հայ ընտանիքները զաւակ չունենան կամ չբերեն, Ղարաբաղը կը քաջալերէ բազմածնութիւնը – օրինակի համար՝ չորրորդ երախայի ծնելուն, 1000 տոլար կը դրուի դրամատան մէջ եւ տոկոսը (տարեկան 10/11 տոկոս) կը ստանայ ծնողքը: Եւ այսպէս՝ շարունակաբար: Յայտնենք, որ 10-րդ զաւակի ծնունդին ծնողքը կը ստանայ բնակարան, 3000 տոլար եւ ինքնաշարժ մը, իսկ 11-րդ զաւակի ծնունդին ալ՝ 1000 տոլար ուղղակի օժանդակութիւն: Մեր կատարած այցելութեան ընթացքին ճանչցանք 8 – 10 զաւակ ունեցող ընտանիքներ, բայց դժբախտաբար չկրցանք հանդիպիլ Դադիվանքի 11 զաւակ ունեցող ընտանիքին, ոչ ալ Եղեգնուտի 10 զաւակ ունեցող ընտանիքին: Բայց, Դադիվանքի մկրտութեան ժամանակ անձամբ մկրտեցի Միշա անունով մէկը, իր կինը՝ Այտան եւ անոնց ութ զաւակները: Փառք Աստուծոյ, եւ պատիւ անոնց՝ որոնք վաղուան մեծ Հայաստանին հիմքերը կը դնեն իրենց բազմազաւակ ընտանիքներով: Երանի՜ թէ Հայաստանի Հանրապետութիւնն ալ ոչ միայն իր սահմաններէն դուրս քշէր ֆամիլի բլանինկով զբաղողները, այլ պետական օրէնսդրութեամբ քաջալերէր բազմածնութիւնը: Գէթ այս կէտի մէջ Հայերը չհետեւէի՞ն Աստուածային պատգամին «Աճեցէք եւ բազմացարուք եւ լցէք զերկիր եւ տիրեցէք դմա»...

ԱԶԱՏ ՔԱՐՎԱՃԱՌԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23-ի առաւօտեան փորձեցինք պտըտիլ Քարվաճառի մէջ: Ծիշդ է, «շահուած» քաղաք է, ազատա-

գրուած հող է ու երկիր, եւ սակայն, համատարած աւերածութեան դիմաց սիրտդ կը ճմլուի: 1993 թուականին այստեղ ալ «այրած երկիր»ի քաղաքականութիւնը տիրող եղած է: Այսինքն, երբոր Ազերիները փաստօրէն փախած գացած են, ետին ձգելով իրենց տունն ու տեղը, նոր տէրերը, Հայերը, փոխանակ պահպանելու իրենց աւարը՝ իրենք աւերած տարած են ին ինչ որ կարելի էր – կահոյք, սպասք, դուռ, պատուհան, փայտ ու երկաթ: Արդի՞ւնքը: Այն, ինչ որ տեսեր էինք Աղդամի մէջ, Ջանգելանի մէջ: Մարդ Աստուծոյ, ինչո՞ւ կ'աւերես: Գըրաւէ, նստիր, վայելէ: Ուրեմն՝ Քարվաճառը հիմնապէս աւերակ քաղաք է, քարաշէն տուներու չորս պատերը, պատուհանները՝ աւանոդիքներու պէս բաց են ու մռայլ: Բայց ո՞վ գիտէ: Թերեւս Հայերը չէին ալ յուսար, որ մի քանի շաբաթէն աւելի պիտի յաջողին պահել այդ շրջանները: Ուրեմն՝ մեր ընկերները մեզի կը ներկայացնեն աւերակ Քարվաճառը: Ազերիները, ինչպէս կ'երեւի, 1960–էն սկսեալ հսկայ գումարներ ծախսած են այս քաղաքի վրայ: Սա՝ կառավարական շէնքն է, կը նորոգուի, անդին՝ մշակոյթի տունն է: Աւերա՛կ, տըխուր, քարուքանդ: Շէնքին մէջ սակայն չորս – հինգ ծառ է բուսեր: Ահա՛ ուրեմն մշակոյթ ըսածդ, կ'ըսեմ ես ինծի... 200 մեթր անդին ռուսերէն տառերը կը յայտնեն թանգարանի շէնքը: Կը պատմեն, թէ մինչեւ 1993 թուականին Ազերիները իմանալով, թէ չիմանալով, այնտեղ պահեր էին հայկական գեղեցիկ խաչքար մը 916 թուականէն: Հոս ու հոն կը հանդիպինք նոր Հայերու, որոնք, ըստ երեւոյթին, գործի կ'երթան: Լաւ նշան է: Բարեւ կու տանք ու կ'առնենք: Հայաստանի պէս է. ամէն մարդ Հայ է: Պահ մը յետոյ մենք զմեզ կը գտնենք հաճելի անակնկալի մը առջեւ: Գեղեցիկ, մաքուր շէնք մը – դպրոցն է: Մեզ կը դիմաւորէ տնօրէնը, կը պտըտցնէ չուրջ բոլորը, կ'այցելենք կարգ մը դասարաններ: Դպրոցը վերջերս վերականգնուած է պարսկահայ ամոլի մը կողմէ, եւ կը կրէ Ուիլիըմ Սարոյեան անունը: Նուիրատուներու անունները չեմ յիշեր, բայց իրենց նուէրը կրկնակի արժէք կ'ունենայ: Փոխանակ ոչինչ ըսող իրենց անուան՝ ահա դպրոցը մկրտած են մեծանուն գրողի մը անունով: Ապրին: Դպրոցը, ըսի, 104 աշակերտ ունի: Բայց այդպէս չթուեցաւ մեզի: Մեր հարցումին, թէ շատ բացակայ ունի՞ն, ուսուցչուհին, տնօրէնին համաձայնութիւնը առնելէ յետոյ, ամչնալով յայտարարեց, որ կարգ մը աշակերտներ դպրոց չեն եկած, որովհետեւ կօշիկ չունին: Պա՛րզ հաստատում մը: Բայց փղձկացի: Այդ պահուն երկու օրերու ընթացքին կուտակուած յուզումս բարձրացաւ կոկորդէս եւ կամացուկ մը դուրս ելայ, որպէսզի լացս չտեսնեն: Ուրեմն հիմա՞ ալ: Ժամանակին, գիտեմ, այտանկ բաներ կային: Յիշեցի Ս. Նշանը, մարզանքի մեր դասերը, ալիւրի տոպրակի կտորով կարուած ներքնաշապիկ հագած տղոց ամչնալը, երբոր կը ստիպուէին բոլորի առջեւ հանուիլ, կամ Պուրճ Համուտի մեր դպրոցները՝ ուր շատ աշակերտներ կօշիկ չունէին, գուլպայ չունէին: Հիմա՞ ալ հայ մանչուկը դպրոց պիտի չերթայ, որովհետեւ կօշիկ չունի: Զարութիւն չունիմ, չկամութիւն չկայ մէջս: Բայց անզօրութիւնս է, որ լացի կը փոխուի, եւ մտովի կը բարկանամ բոլոր այն անոյշ, սիրելի, անմեղ ծանօթներուս, որոնք Նիւ – Եորքի կամ Լոս–Անճըլըսի մէջ 100 – 150 տոլարնոց Բումա, Րիպաք, Նայքի սպորթային կօշիկներ կը հագնին, եւ կամ ալ այն անուշիկ աղջնակներուն՝ որոնք գեղեցիկ, փայլփլուն կօշիկներ կը հագնին, որոնք վառուող – մարող լոյսեր ալ ունին: Ախտասիրի սերունդներն են անոնք. Ամերիկա ծնած ըլլալու առաւելութիւնը ունին:

Ո՛վ մարդկային արդարութիւն...

Դասարան մը կը մտնենք: Հայերէնի պահն է: Մեր խնդրանքին վրայ աղջնակ մը գողտրիկ քերթուած մը կ'արտասանէ: Սովորական թեմա մըն է – հայրենիքի համար նահատակուած զինուորը կ'երեւի մօրը, եւ մօր ու նահատակ զաւակի զրոյցը կը շարունակուի: Ուրիշ տեղ, ուրիշ առթիւ՝ գեղարուեստական կտոր մը պիտի համարէինք, Իսահակեանէն տրտում քերթուած մը – հիմա, այստեղ, այսօր՝ գոյութենական ուժ ունի այդ կենսագրական բանաստեղծութիւնը:

Զանգը կը հնչէ, եւ, աշակերտներուն հետ մենք ալ դուրս կ'ելլենք դրօսանքի: Մի քանի հոգիներու հետ կը նկարուինք: Տղայ մը կայ, որ իմ մանկութիւնը կը յիշեցնէ, իմ մազերս ունի (այն ատեն ես ալ մազ ունէի), կ'ուզեմ հետը նկարուիլ: Ցանկարծ ուրիշ տղայ մը կու գայ եւ կը խնդրէ, որ ութերորդ դասարանցիներու հետ նկարուինք: Հիմա իրենց նկարը մօտս է: Բայց իրենք պիտի ունենա՞ն այդ յիշատակը: Ես փորձ մը պիտի ընեմ ու ղրկեմ իրենց: Բայց ծիծաղս կու գայ, երբոր այլուր Հայաստանի մէջ ալ, յանկարծ մէկը որ Քոտաքս տեսեր է, կը խնդրէ, որ զինք ալ նկարեմ: Նկարեմ, լաւ: Բայց ի՞նչ երաշխիք ունիս, որ նկարդ պիտի ղրկեմ քեզի: Գուցէ կ'ուզէ, որ իր պատկերը հե՞տս պտըտցնեմ: Չեմ գիտեր: Աստր կ'ըսեն միակողմանի յիշատակ:

Քիչ մըն ալ կը քալենք Քարվաճառի մէջ: Կը թղթատենք պատմութիւնը, եկեղեցիները եւ խաչքարերու յիշատակներ կը փնտռենք: Բան չէ մնացեր: Հեռո՛ւ, հեռու տեղ մը, սակայն, պահուած է ձեռագիր մատեան մը: 1402 թուականին Թովմա Սիւնեցի մը Քարվաճառի մէջ նստեր եւ ընդօրինակեր էր Ս. Գրիգոր Տաթեւացիի «Մատթէի մեկնութիւնը»...

Այս չարաթ օրը ամբողջ յատկացուցած էինք Քարվաճառի գիւղերուն եւ պատմական վայրերու այցելութեան: Նախորդ գիշեր, շրջանի պետին, Ռոպէրթ Այգինեանի տունը, մի քանի քարտէսներու մէջ խորասուզուած, մի քանի ուղեգիծեր կը սերտէինք – 8 – 10 ժամ ունէինք ընդամէնը: Ինչպէ՞ս ընել, որ առաւելագոյնը տեսնենք – հոս երթանք, հոն երթանք:

Բայց ի վերջոյ ո՞ր գիւղը զոհել – բոլորն ալ կ'ուզենք տեսնել – ու մեզի կու գան հին ու նոր անուններ... Զուար, Ծար, Հանգած Եղցի, Եղեգնուտ, Զափնի, Ղարաչինար, Վերիշէն, Նոր Մանաշիդ, Նոր Էրքէճ, Նոր Գետաշէն... Առաւօտեան, սակայն, գիւտ մը ըրածի պէս կը յայտարարեմ. «Գիտէ՞ք, հետս գիրք մը բերած էի, Երուանդ Շահազիզի «Հին Ցերեւանը», զոր կը ծրագրեմ վերահրատարակել՝ նորագիւտ պատկերներով: Այնտեղ կարդացի Ոսկան Երեւանցիի եւ իր նախորդին՝ Մատթէոս Ծարեցիին մասին: Այսքան մօտ ենք հայ տպագրութեան այս ռահվիրայի ծննդավայրին: Չերթա՞նք: Երթա՛նք: Առաջին համաձայնողը Սերգէյ Երիցեան է: Եւ ուրեմն մեր օրուան ծրագիրը կը մշակուի ըստ այնմ եւ կը սկսինք քալել դէպի հարաւ, դէպի Ծար... Օրուան երկրորդ կէսին սակայն պէտք է հաւաքուինք Նոր Մանաշիդի մէջ, ուր տեղի կ'ունենայ շրջանի համայնքապետներու հանդիպումը:

Ինքնաշարժերը կը սուրան (ըսելու ձեւ մըն է. քարքարուտ, վտանգաւոր եւ նեղլիկ ճամբաներէն ինչպէս պիտի սուրանք): Բայց որո՞ւ փոյթը:

Կանգ մի առներ, սրաթռիչ երիվարս,
Նպատակս տկարութիւն չի ճանչնար...

(Շար. 2)

Մ. Ա. Ա.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱԹԷՆՔԻ Հելլէն Լրագրողներու Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 11–ին, կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին եւ «Սթոխաստիս» յունական հրատարակչատան տեղի ունեցած է երեկոյթ մը Վահագն Տատրեանի «Հայկական ցեղասպանութեան պատմութիւնը» հատորին յունարէն թարգմանութեան հրատարակութեան առթիւ: Ձեռնարկին ներկայ եղած է Խորհրդարանի նախագահ՝ Ափոսթոլոս Կագլամանիս, Հայաստանի Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարար՝ Լեւոն Մկրտչեան, Հայաստանի դեսպան՝ Վահրամ Կաժոյեան, բազմաթիւ անձնաւորութիւններ եւ հոծ բազմութիւն մը, հայ եւ յոյն: Հատորին ներկայացումը կատարած է համադրութեամբ Սթոխաստիս հրատարակչական տնօրէն Լուքաս Աքսիլոսի եւ մասնակցութեամբ երեսփոխան Ղրիգորիս Նիոթիսի, Ֆոթիս Քուվիլիսի, լրագրողներու, թարգմանիչ Սերգօ Աղապատեանի եւ Արաքսի Աբեղեանի: Վերջին խօսողը եղած է փրոֆէսէօր Վահագն Տատրեան, որ վերլուծումը ըրած է Հայկական ցեղասպանութեան պատմական իրողութեան եւ Թուրքիոյ շարունակուող հակահայ քաղաքականութեան: Հատորին ներկայացումը տեղի ունեցած է նաեւ Սելանիկ, քանի մը օր յետոյ:

ԳՈՒՄԳԱՓՈՒԻ Գալաչ Արթին Ամիրա սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 8–ին, ըստ աւանդութեան, տեղի ունեցած է Կեդրոնականի Բաժակի Օրը: 300–ի մօտ հին եւ նոր Կեդրոնականցիներ համախմբուած են սրահը, ուր ողջոյնի խօսք արտասանած է Կ. Ս. Միութեան ատենապետը՝ Պօղոս Զալքըճեան: Ան յիշած է որ ճիշդ 34 տարի առաջ, խօսք առած էր Փառք Օթէլի մէջ, որպէս կրտսերագոյն կեդրոնականցի: Ժամը ճիշդ 13.30–ին Նարօտ Էրքօլ հրաւիրած է ներկաները բարձրացնելու իրենց բաժակը Կեդրոնական վարժարանի կենացը: Բեմ հրաւիրուած են երիցագոյն եւ կրտսերագոյն Կեդրոնականցիները՝ տոքթոր Օննիկ Զալըքեան եւ Մելիսա Պարութճեան: Գործադրուած է ուղերձներէ եւ կարճ ելոյթներէ բաղկացած յայտագիր մը: Վարժարանին հիմնադիրը՝ Կարպիս Պալըմըճեան որոշ տեղեկութիւններ տուած է: Ցայտնած է որ դպրոցը, այս տարի, 190 աշակերտ ունէր եւ 36 հոգիէ բաղկացած ուսուցչական կազմ մը: Նախորդ տարուան 36 շրջանաւարտներէն 14–ը յաջողած էին համալսարանի մուտքի քննութիւնները: Խօսք առած է տնօրէնուհի Տիկին Սիլվա Գույումճեան – Մարկոսեան, որ շեշտած է թէ պէտք է տէր կանգնիլ մեր բարոյական ժառանգներուն: «Այսօրուան Կեդրոնականը, ըսած է իմաստալից, կը դառնայ եթէ չապրեցնենք անցեալի մեր մեծանուն դէմքերէն փոխանցուած ժառանգութիւնը»: Վերջին խօսք առնողը եղած է, Հալէպէն, Լեւոն Շառոյեան որ ընդգծած է Կեդրոնական վարժարանի գրաւած խիսկապէս Կեդրոնական դիրքը Պոլսոյ հայ գաղութին անցեալին եւ ներկային մէջ:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Գէորգ Գարամանուկ, յառաջացեալ տարիքի մէջ: Ողբացեալը, ծանօթ բարերար, կերպասեղէնի գործարար եղած է եւ հանգստեան կոչուելէն ետք բարեսիրական գայլերու ձեռնարկած է, մասնաւորաբար Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին: Ամուսնացած էր յօրինող Սիրվարդ Գարամանուկի հետ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 11–ին Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին եւ մարմինը փոխադրուած է Շիշլիի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:

ՊՈԼՍՈՅ Ուսուցչաց Հիմնարկի հաւաքատեղիին մէջ, Դեկտ. 9–ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ համալսարանաւարտ երիտասարդներու, նպատակ ունենալով մամլոյ ներկայացուցիչներուն ծանօթացնել այն երիտասարդները որոնք արժանացած են Հիմնարկին կողմէ սահմանուած կրթաթոշակին: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է Պ. Կարապետեան, Հիմնարկին ատենապետը, որ հրաւիրած է համալսարանաւարտ երիտասարդները իրենք զիրենք ներկայացնելու: Արտայայտուած է կրթական մշակ՝ Փասքալ Թէօրէնլի, որ առաջարկներ ներկայացուցած է կրթական հարցերու շուրջ եւ մայրենի լեզուի ներկայ կացութեան մասին:

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Յետոյ ինքնիրեն ըսաւ. «Տիրան իր խաղարանով դրամ շահելու վրայ է, միւս կողմէ Մելքոն էֆէնտին կայ, որ հարուստ մէկն է եւ ինծի համար ամէն յիմարութիւն գործելու տրամադիր կ'երեւայ, յետոյ կայ նաեւ Րէշատ պէյի հարիւր ոսկի ամսականը... չէ, յուսահատելու պատճառ չունիմ»:

Այսպէս ինքզինք մխիթարելէ ետքը Լիւսի դուրս ելաւ քիչ մը օդ առնելու:

Մեծ փողոցին վրայ հանդիպեցաւ Տիրանին, որ զուարթօրէն դիմաւորեց զինքը: Գեղուհին տակաւին իր վրայէն չէր թօթափած գերմանացի սպային մեկնումէն զգացած ցնցումը:

– Տխուր եւ յուզուած վիճակ մը ունիս, – դիտել տուաւ Տիրան:

– Ճիշդ է, – պատասխանեց Լիւսի, – սիրտս նեղացած է, սանկ բաց տեղ մը երթանք, նստինք. գործ ունի՞ս...

– Նոյնիսկ եթէ գործ ունենամ՝ ի՞նչ կարեւորութիւն ունի. չե՞ս գիտեր, որ ամէն բան կը զոհեմ քեզի համար: Պոմոնթի երթա՞նք:

– Երթանք:

Տիրան իսկոյն կառք մը կեցուց, եւ ճամբայ ելան դէպի Շիշլի:

– Հիմա պատմէ՛, տեսնենք, սիրտիդ նեղութիւնը, – ըսաւ Տիրան:

Լիւսի պատմեց հազարապետին անակնկալ եւ անվերադարձ մեկնումը:

– Ա՞յդ է ամբողջ հոգդ, – գոչեց Տիրան խնդալով, – ուրեմն իրաւցնէ կը սիրէի՞ր այդ մարդը:

– Խնդիրը սիրելու վրայ չէ. խնդիրը այն է, որ ամսական երկու հարիւր ոսկի վնաս ունիմ այս մեկնումէն:

– Այդ երկու հարիւր ոսկին ես պիտի տամ, – յայտարարեց Տիրան:

– Կեցցե՛ս ուրեմն, – գոչեց Լիւսի զուարթօրէն:

– Եւ եթէ իմ խօսքս մտիկ ընես, ոչ թէ երկու հարիւր, այլ ամիսը հինգ հարիւր ոսկի ալ կրնաս ունենալ, հիմակ, որ հազարապետին մեկնումովը բոլորովին ազատ ու ինքնիշխան ես:

– Ի՞նչ պէտք է ընել քու խօսքդ մտիկ ըրած ըլլալու համար:

– Երբոր Պոմոնթի հասնինք, քեզի կը բացատրեմ:

Կէս ժամ ետքը, Շիշլի, Պոմոնթիի պարտէզը, տեղաւորուած էին սեղանի մը քով:

Մանկամարդ գեղուհին հրաւիրեց իր սիրահարը, որ բացատրէ քիչ մը առաջ ըսածները:

– Սիրելի՛ս, – ըսաւ Տիրան, – գիտե՞ս, որ այս միջոցիս Բերայի մէջ ամէնէն աւելի աչքի զարնող կիներէն մէկը եղած ես:

– Իրա՞ւ կ'ըսես, – ըսաւ Լիւսի գոհունակ դէմքով մը:

– Կենցաղասէրներու աշխարհին մէջ ամէն մարդ «կանաչ հովանոցով» կնոջ վրայ կը խօսի, եւ եթէ մինչեւ այսօր շատեր կը զգուշանան քեզ հետապնդելէ, պատճառը այն է, որ գիտեն, թէ գերմանացի բարձրաստիճան սպայի մը հետ կը կենակցիս, ու ասիկա քիչ մը երկիւղ ազդած է ամէնուն: Հիմա, որ սպան հեռացաւ, ա՛լ քեզ պաշտողները համարձակ պիտի կրնան իրենց դարպասը ընել քեզի:

– Ահա՛ գեղեցիկ հեռապատկեր մը, եւ այդ դարպաս ընողներուն մէջ հարուստներ կա՞ն:

– Միլիոնատէրներ:

– Ի՞նչ ազգէ:

– Ի՞նչ ազգէ որ կ'ուզես. Թուրք, հրեայ, յոյն եւ հայ... Մէկ խօսքով՝ ապագան մերն է, այսպիսի առիթ մը երբեք մարդուս կեանքին մէջ երկու անգամ չի պատահիր... այս ընդհանուր պատերազմը դեռ մէկ քանի տարի պիտի տեւէ, եւ այդ մէկ քանի տարուան մէջ այսօրուան սանձարձակ շահագործումները պիտի շարունակուին, մէկ օրէն միւսը միլիոնատէրներ մէջտեղ պիտի ելլեն, օդէն դրամ շահող մարդիկ, որոնք այնքա՛ն դիւրութեամբ դրամ պիտի ծախսեն, որքան դիւրութեամբ որ կը շահին... Նորէն կը կրկնեմ, պէտք է օգուտ քաղել առիթէն: Ես իմ խաղարանովս, դուն քու կանաչ հովանոցովդ, կրնանք աշխարհի տիրել: Օգտուինք մարդոց միամտութենէն, տխմարութենէն, փառաշտութենէն, բոլոր մոլորութիւններէն... կ'ընդունի՞ս այս պայմանադրութիւնը:

– Այո՛, – գոչեց Լիւսի՝ իր կանաչ հովանոցին ծայրովը հողը քերելով:

– Ոն, ուրեմն, մեր նոր ընկերակցութեան կենացը...

Եւ գարեջուրի գաւաթները իրարու բախեցան:

(Շար. 359 եւ ՎԵՐՋ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ
ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՍՕ. — Սիրիլ Հարբութլեան 150 Եւրօ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ընկերոջ Նորայր Տիլանճեանի մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ, Ստեփան Իյնէճեան 400 Եւրօ կը նուիրէ Գօօփերատիւն Արմէնիի (ստանալ՝ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Օրիորդներ Աստղիկ եւ Հերմինէ Չիլինկիրեանէ 50 Եւրօ իրենց մօրեղբօր՝ Կոբիւն Բարխեանի մահուան առիթով։

PRIX DU CDCA 2003

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne annonce le lancement de la seconde édition de son prix qui récompense l'auteur d'un travail universitaire ayant abouti à l'obtention d'un diplôme durant l'année 2002.

Ce concours, ouvert à toutes les disciplines, récompense les meilleurs travaux dont le sujet porte, directement ou indirectement, sur l'Arménie ou sur les Arméniens.

Toutes les disciplines sont concernées: histoire, géographie, sociologie, économie, science de la vie et de la terre, arts, sciences politiques, sciences physiques, psychanalyse, architecture, cinéma etc...

LES PRIX

Cette année, trois prix ainsi qu'une possibilité de publication, récompenseront les meilleurs travaux :

1er Prix: 1500 euros
2ème Prix: 1000 euros
3ème Prix: 500 euros

POUR QUI ?

Tout étudiant titulaire d'un diplôme Bac+3 (niveau Licence ou équivalent) jusqu'à Bac+5 (DEA-DESS ou équivalent).

TYPE DE DOCUMENT ?

Tout document rédigé en français ou en anglais ayant donné lieu à la délivrance d'un diplôme par des organismes d'enseignement français : rapport de stage, mémoire, document de fin d'études, film etc...

JURY

Un jury pluridisciplinaire composé de chercheurs, professeurs et universitaires déterminera les trois œuvres jugées les meilleures tant sur le plan de l'originalité du thème que de la forme.

Inscriptions, remise de documents et des pièces justificatives avant le 31 janvier 2003.

Remise des prix en mai

Règlement et formulaire d'inscription à retirer :

— Auprès du Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA), 17, rue Bleue, 75009 Paris, Tél. : 01.44.83.07.02 Fax: 01.42.46.81.59
— Auprès des sections Rhône-Alpes et Marseille-Provence du CDCA
— Sur http://www.cdca.asso.fr

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24

Նախատօնակ Ծննդեան։
Ժամը 17–ին ընթերցուածք։
Ժամը 18–ին պատարագ։

Կը պատարագէ՝
ՅՈՎՍԷՓ ՎՐԴ. ՔԷԼԷԿԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Ժամը 11–ին պատարագ։

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE

organise

Samedi 11 janvier à 20 heures

son

Dîner de Noël

Animation :
Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.

Réservez dès maintenant au :
04 91 53 34 98
(les places étant limitées)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre. Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 160 Եւրօ Պր. Նայիրի Մխիթարեանէ, 77 Եւրօ Տիկին Ժանն Զաթրեանէ եւ 100 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեանէ։

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Եւրօ Ադնիւ եւ Արթօ Տէյտէեանէ իրենց հօր՝ Կորիւն Բարխեանի մահուան առիթով։

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱԻԱԳ ՏՕՆԵՐ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23

Տօն է Սրբոյն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբօր առաքելոյն

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԱԽԱՍԱՐԿԱՒԱԳԻ
Տօնին

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, յետ առաւօտեան ժամերգութեանց, ժամը 10·30–ին, Առաջնորդ Սրբազանը դպրութեան չորս աստիճաններու պատասխանատուութեան պիտի կոչէ՝ դպիր պիտի ձեռնադրէ՝ Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ ծառայողներէն՝

ՍԱՐԳԻՍ, ՆԱՐԵԿ
եւ
ԱԴԱՄ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Նոյն առեն Ուրախի տուչութեամբ՝ Կիսասարկաւագ պիտի ձեռնադրէ, Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր Տաճարի դպիրներէն՝ Կարօ եւ Թորգոմ Կարապետեան եղբայրները։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

UGAB - PARIS - IDF

NUIT DU NOUVEL AN

La nouvelle équipe UGAB-Jeunes et l'US Nubar organisent
LA NUIT DU NOUVEL AN
Le 31 décembre dès 21 heures 30
Buffet de prestige, champagne offert pour minuit, softs à volonté
Sur prévente uniquement :
50 euros (buffet+soirée) / 30 euros (après 1h)
Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Réservations : 06 14 99 85 05 ou 06 62 72 37 76 (nombre de places limité).
Tenue correcte exigée. La direction se réserve le droit d'admission.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

ACTIVITES HIVERNALES ET ESTIVALES (2002-2003)

Week-end de retrouvailles à Paris
Colons de l'UGAB
Du 20 (après la classe) au 22 décembre 2002

Séjour de ski à Ancelle (Hautes-Alpes)
Jeunes de 7 à 16 ans
Du 15 au 22 février 2003

Colonie de Vacances
Jeunes de 7 à 14 ans
Du 5 au 26 juillet 2003

Pour le détail des programmes et pour tout autre renseignement, veuillez contacter

UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni — 75016 Paris
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21-22
SAMEDI - DIMANCHE
21-22 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.584 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.584

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ ԳՈՀԱՑՈՒՄ ՉՏՈՒԱՒ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ ԿԸ ԹՈՒԻ

Ուաշինկթըն գոհ չէ Իրաքի 12 հազար էջնոց տեղեկատուութենէն իր զինամթերքին մասին: Ըստ Ամերիկացիներուն, Պաղտատ չէ ենթարկուած Ապահովութեան Խորհուրդի թիւ 1441 բանաձեւին: Նոյն կարծիքն ունի Անգլիա, ինչ որ անակնկալ մը չէ, ինչ որ կրնայ անակնկալի բնոյթ ունենալ Ֆրանսայի հակազդեցութիւնն է, քանի Տոմինիք տը Վիլըփէն եւս յայտարարեց թէ մութ կէտեր կան: Այլ խօսքով այս երեք Պետութիւնները համաձայն են: ԱՄՆ-ու ՄԱԿի մօտ ներկայացուցիչը յայտարարած է որ «նշանակալի թերացումներ» կան: Մեծամասնութիւն մը կայ սակայն որուն համար «թերացումները», «զանցառութիւնները», եթէ նոյնիսկ կը խօսին, բաւարար պատրուակ մը չեն ներկայացներ արդարացնելու համար զինուորական անմիջական միջամտութիւն մը: Քննիչները կ'ուզեն որ ժամանակ տրուի եւ տեղւոյն վրայ ըստուգեն կացութիւնը: Ժամանակ ալ շատ չկայ, քննիչ յանձնախումբին նախագահը՝ Հանս Պլիքս եւ հիւլէական ուժի միջազգային Գործակալութեան տնօրէնը՝ Մոհամէտ Պարատէի պարտին իրենց զեկուցումը ներկայացնել Յունուար 27-ին Ապահովութեան Խորհուրդին: Պլիքս կ'ըսէ թէ փաստեր կը պակսին, բայց, Իրաք դեռ կրնայ կացութիւնը փրկել: Կ'ընդունի որ յառաջդիմութիւն կայ քննութիւններու գործընթացին մէջ, բայց աւելի տեղեկութիւն եւ գործակցութիւն պէտք է Իրաքի կողմէ: Պուշ տրամադիր է սպասելու մինչեւ Յունուար 27: Բայց եւ այնպէս, հաւանական չի թուիր որ հրաժարի իր պատերազմէն: ՍԻԱ-ի նախկին գործակալ մը համար ալ՝ Քենէթ Փոլաք «պատերազմը անհրաժեշտ է»: Հեղինակն է հատորի մը որ բանավէճի նիւթ է: Գիրքին խորագիրն է «Սպառնացող փոթորիկը՝ Թղթածրար մը Իրաքի դէմ»: Իրեն համար, թէեւ, կապ չկայ Իրաքի եւ Ալ-Քայտայի միջեւ, բայց եւ այնպէս «բարեբար» կը նկատէ Ս. Հիւսէյնի տապալումը: Կ'ընդունի որ 12 տարի է ԱՄՆ չեն յաջողած պետական հարուած կազմակերպել, փորձած են քանի մը անգամ, բայց ձախողած են: Պատճառը այն է որ Ս. Հիւսէյն վարպետ է, կրնայ իշխանութեան գլուխ մնալ ամբողջատիրական գործելակերպով: Բայց եւ այնպէս անխուսափելի է. Ս. Հիւսէյն պէտք է հեռացուի:

Այս «անխուսափելի» պատերազմին համար, Պուշ կը ջանայ համոզել չորս մը երկիրներ: Մինչ Պաշտպանութեան նախարարութեան բազէները արագ պատերազմ մը կը նախատեսեն, Ուաշինկթըն Փոսթ կը գրէ թէ երկու զօրավարներ, ընդհակառակն՝ «երկար եւ աղտոտ» պատերազմի մը վախն ունին եւ յարձակման ներկայ ծրագիրը շատ վտանգաւոր կը նկատեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Ահմէտ Նեճտէթ Սեզէր վեթոյի իր իրաւունքը գործածեց Դեկտ. 19-ին, յաղթական իսլամական կուսակցութեան (ԱՔՓ) առաջարկած սահմանադրական կարգ մը փոփոխութիւններու շուրջ: Անոնք թոյլ պիտի տային որ Էրտողան կարենայ վարչապետ դառնալ: Արդարեւ, Պոլսոյ նախկին քաղաքապետը չի կրնար ընտրուիլ հին դատապարտումի մը պատճառաւ: Այս առաջին ճակատումը նախագահին եւ իսլամական կուսակցութեան միջեւ կրնայ ալ աւելի լարուած մթնոլորտ մը ստեղծել փրոֆ. Ն. Հայլէմիթօղլուի սպանութեան վաղորդայնին: Սեզէր, որ ջատագով է աշխարհականութեան, «սարսափի արարք եւ քաղաքական ոճիր» որակած է փրոֆ.ին սպանութիւնը: Անգարայի համալսարանի այս փրոֆ.ը ուսումնասիրած էր թրքական դաւանապաշտ խումբերու միջզգային ֆինանսաւորումները:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կառավարութեան սահմանադրական օրինագիծը ապակեդրոնացման մասին, պիտի ենթարկուի Համագումարին (Ազգ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի միացեալ եւ բացառիկ նիստ), ինչ որ չի համապատասխաներ Շիրաքի խոստումին, ընտրապայքարի ատեն: Արդարեւ, Շիրաք խոստացած էր որ օրինագիծը կ'ենթարկուի ժողովուրդին վճիռին, այսինքն հանրաքուէ կը կատարուէր: Ժողովը, հաւանաբար գումարուի փետրուարի վերջ, ըստ աւանդութեան՝ Վէրսայլ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին նախարարը՝ Պ. Նեթանիահու Փարիզ եկած էր Դեկտ. 19-ին, եւրոպական շրջապտոյտի մը շրջագծին մէջ եւ ընդունուեցաւ իր պաշտօնակիցին կողմէ, նաեւ Ներքին նախարարին, նախքան Լոնտոն անցնիլը: Ֆիկառոյի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, Նեթանիահու կ'ըսէ թէ կը փափաքի արտաքսել Արաֆաթը:

ՌԱՖԱՀԻ մէջ (Գազայի գօտի) 11-ամեայ պաղեստինցի աղջնակ մը սպաննըւած է իսրայէլեան կրակոցներէ: Երախան կուրծքին ստացած է փամփուշտներ, երբ պատուհանը կը բանար:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ Սնտուկին հաւասարակշռութիւնը ապահովելու համար, մասնակի համաձայնութիւն մը գոյացաւ Դեկտ. 19-ին, ըստ որուն սակերու 3% յաւելում մը պիտի ըլլայ փոխանակ 1,2%-ի, գործատիրոջ եւ աշխատաւորին բաժիններուն վրայ, Յունուար 1-էն:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ճաշարանապետ մը՝ Լիոնէլ Մալապար բաւական ծանրակշիռ ոդիսական մը ունեցած է Մոսկուա եւ հրաշքով փրկուած: Սիրահարած 28-ամեայ Ուկրանուհիի մը, երբ արձակուրդը կ'անցընէր Կիեւ, Մալապար կ'ընդառաջէ կնոջ հրաւէրին եւ Մոսկուա կ'երթայ Դեկտ. 11-ին, ուր զինք կ'ընդունի Օլգա եւ կ'առաջնորդէ վայր մը, ուր երեք հոգիներ կը մտնեն կառքը ու կը խոշտանգեն Ֆրանսացին: Ապա, կը փոխադրուի նկուղի մը մէջ, ուր զերոյէն վար 20 աստիճան կ'ընէր, կը շարունակեն խոշտանգումը եւ 1 միլիոն տոլար փրկագին կը պահանջեն: Ի վերջոյ կը փրկուի շնորհիւ ձեռքի հեռաձայնին, կը հեռաձայնէ Ֆրանսա եւ ֆրանսական սպասարկութիւնները կապ կը հաստատեն իրենց ռուս պաշտօնակիցներուն հետ: Առեւանգողները Ազրպէյճանցիներ են, որոնք երկար ատեն է պատրաստեր էին այս արարքը: Երեքէն մէկը արդէն նման արարքներ գործեր է Պաքու:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԹԵՐ՝ Մ. ՌՈՔԱՐ, ԴԷՄ՝ ՖՐ. ՊԱՅՐՈՒ

Այս անգամ «Լը Փուէն» շաբաթաթերթն է որ հարցը կ'արծարծէ, հրատարակելով երկու տեսակէտներ:

Նախ, կ'արձանագրէ Լուվրըսիէն տեղի ունեցած հաւաքոյթի մը, Եւրոպայի նըւիրուած, ուր նիւթ կ'ըլլայ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը, գլխաւորաբար հարցումներու ճամբով, երեսփոխան Փիէր Լըքիյէի զեկուցումէն ետք: Հարցումները բազմաթիւ են եւ բազմազան՝ «Եւրոպայի ընդլայնումը լա՛ւ: Բայց, ինչո՞ւ Մալթա, ինչո՞ւ Կիպրոս եւ մանաւանդ ինչո՞ւ Թուրքիա»: Գոփընհակըն հաւաքուած 15 ղեկավարները նախընտրեցին չպատասխանել այս հարցումին: 2004-ի վերջի համար որոշում մը տուին, եթէ Թուրքիա հարկ եղածին չափ բարենորոգուած է...:

Թուրքիոյ «Եւրոպական կոչում»ին ճանաչումը երէկուան հարց չէ: 1963-ին Ջլամարտի ատեն եւ քանիցս, հաստատուած է: 1999-ին Հելսինքիի մէջ 15-երը Թուրքիոյ շնորհեցին այս նոյն կարգավիճակը, զոր ունէին այն երկիրները, մեծ մասամբ կեդրոնական Եւրոպայէն, որոնք Եւրոպական Միութիւնը 15-էն 25 անդամի պիտի բարձրացնեն: Կան նաեւ քաղաքական պատասխանատուներու ելոյթները: Ֆրանսական կողմը, բայց նոյնն է այլուր, 20 տարի է թրքական տենչանքները միշտ քաջալերուած են Անգարան չվշտացնելու համար: «Զուտ քաղաքական գետնի վրայ, Ֆրանսա արգելք չի տեսներ Թուրքիոյ անդամակցութեան» (Ֆրանսուա Միթերան, 1992): «Թուրքիա կոչում ունի միանալու Եւրոպական Միութեան» (Ժ. Շիրաք, 1995): «Թուրքիա եւրոպական ընտանիքին մաս կը կազմէ» (Ժ. Շիրաք, 2002): Կարգ մը Արտաքին նախարարներ աւելի հեռու ալ գացած են: «Ֆրանսա արգելք չըլլար թրքական թեկնածութեան»: (Ժ. Պ. Ռեմոն, 1988), «Թուրքիա ,աւելի քան երբեք կոչում ունի անդամակցելու Եւրոպական Միութեան» (Հ. տը Շարէթ): Շաբաթաթերթին թղթակիցը կ'ըսէ թէ Պրիւսէլի մէջ, գրաւներ կան Թուրքիոյ վճռական անդամակցութեան մասին՝ 201°0, 201°3, 201°5, բայց հանրային կարծիքը վճռականապէս դէմ է:

Վերջերս, ի նպաստ անդամակցութեան հանդիպում մը կազմակերպեր է եւրոպամէտ Ռոպէր — Շուման հիմնարկը, որու մասնակցեր են տարակուսող խորհրդարանականներ եւ Թուրք կառավարութեան ներկայացուցիչներ, օրակարգ ունենալով բանակին դերը, Քիւրտիստանի հարցը եւ Հայկական ցեղասպանութիւնը:

Լը Փուէն, այս լրատուութենէն ետք, վիճաբանում մը կը հրատարակէ Ֆր. Պայրուի եւ Մ. Ռոքարի միջեւ, որոնք կը պատասխանեն թերթին հարցումներուն: Ծանօթ է Պայրուի դիրքը, 100% դէմ Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ Ռոքար, որ համամիտ է: Պայրու համոզուած է որ, հակառակ երեւոյթներուն, Թուրքիա մուտք պիտի գործէ Եւրոպա եւ ծանրակշիռ կը գտնէ որ Ֆրանսայի ղեկավարները նման որոշում մը տուած ըլլան այդքան թեթեւօրէն: Վտանգաւոր ընտրութիւն մըն է Եւրոպայի համար: Հարկ է պարկեշտ ըլլալ, կ'ըսէ, Թուրքիոյ անդամակցութեան ետին Միացեալ-Նահանգները կան: Ամերիկայի ուղածն է եւ այդ մեզի համար Եւրոպայի որոշ ըմբռնումի մը լքումն է: Ռոքար կ'ընդունի որ ըսուածները ճիշդ են, Եւրոպայի իր ալ գաղափարը այդ եղած է 1947ին, բայց այսօր տարբեր կը մտածէ: Պէտք է ընդունիլ Թուրքիան, կ'ըսէ, թէ ոչ շատ վտանգ կայ բարենորոգիչ իր ճիգերը մերժելուն մէջ: Պայրուի համար, Ռոքարի դիրքը կը բացատրուի անով որ չի հաւատար Եւրոպական Միութեան մը որ հաւասարէ-հաւասար ըլլայ Միացեալ-Նահանգներուն հետ: Պայրու մէկ ճամբայ կը տեսնէ՝ եւրոպական կառուցումն է, ինչ որ, կ'ըսէ, Միացեալ-Նահանգներուն կարծիքը չէ: Ուրախ են որ եւրոպական փըզըլ մը ունին, ուր իրենց քարերը կը տեղաւորեն: Հարկ է տեսնել թէ ամէնէն եւրոպատեաց բրիտանացի պահպանողականները ի՛նչ խանդավառութիւն ցոյց տուին Թուրքիոյ անդամակցութեան համար: Իրեն համար, կը բաւէ դրացնութեան մտերմութիւն մը ստեղծել: Դիտել կու տայ նաեւ՝ «վստահ չեմ որ Թուրքիա այնքան բաց ըլլայ Եւրոպայի քրիստոնեաներուն, որքան Եւրոպան բաց է մահմետականներուն...: Եւ ինչո՞ւ այսպիսի մերժում մը՝ ճանչնալու Հայկական ցեղասպանութիւնը»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 20)

Հ. ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21ԻՆ

Վարչապետ Ա. Մարգարեանի որոշումով եւ իր նախագահութեամբ կառավարական յանձնաժողով մը կազմուած է Հրանտ Մաթեւոսեանի յուղարկաւորութեան կազմակերպումին համար: Յանձնաժողովին մաս կը կազմեն Երեւանի քաղաքապետը, Ազգ. Ժողովի յանձնաժողովներու նախագահներ, նախարարներ, Գիտութեան Ակադեմիայի նախագահը, գրողներ, երեսփոխաններ, եւլն.:

Որոշուած է Դեկտ. 20-ին, Երեւանի Գր. Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել, յաջորդ օրն ալ յուղարկաւորութիւնը: Թաղումը տեղի կ'ունենայ նոյն օրը. Կոմիտաս պանթէոնին մէջ:

Ռուսաստանէն գրողներու, շարժանկարի, մամուլի զանազան կազմակերպութիւններէ ցաւակցական բազմաթիւ հեռագիրներ հասած են Երեւան:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ԿԱՐԵԼԻ Է 2003-ԻՆ

Մինսկի խումբին ամերիկացի նախագահը Ռ. Փէրինա յայտնած է Բաքուի մէջ թէ Ղարաբաղի խնդրին բարեյաջող աւարտը մօտ է եւ թէ վերջնական կարգադրութեան մը կարելի է յանգիլ Հայաստանի ու Ազրբէջանի նախագահական ընտրութիւններէն ետք: Իր կարծիքով՝ լուծումի տանող ճամբուն վրայ ամէնէն դժուարը կողմերը բարդ որոշումներ տալու համոզելն է, համոզելը նաեւ որ այդ որոշումները ապագային կը փոխարինուին:

(Շար.ը Դ. էջ)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԻՆՈՒԻ ԿԱՄ ՉԻ ՇԻՆՈՒԻՐ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

Ե.

ԳՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՏՐՏՈՒՆՋՆԵՐ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

Ի՞նչ պէտք է մտածել տեսնելով որ բազմաթիւ դժուարութիւններու, անորոշութիւններու պատճառաբանութեամբ մէկդի ձգուած է երկրորդականի մը ծրագիրը, որուն հողն ու շինութեան 40%-ին գումարն ալ պատրաստ էր, նոյնիսկ մոռնալով մնացածին մասին բերանացի ապահովութիւնները, եւ այլն: Եւ տեսնելով մանաւանդ անոր տեղ նախընտրութիւնը աւելի քան կրկնապատիկ ծրագրի մը, որուն համար բարի տրամադրութիւններէ, յոյսերէ աւելի բան չկայ:

Հարցին կողմերուն մեծամասնութիւնը, — դպրոցի վարչութիւն, եկեղեցական պատասխանատուներ—, գոհ է կատարուած ընտրութենէն: Ն. Գայան կը հաւատայ որ «Ամէնէն ճիշդ որոշումը տրուեցաւ»: Մինչ Կիւլպէնկեանի ներկայացուցիչը Զ. Մուրատեան զարմանք կը յայտնէ տեսնելով Կրօնական ընկերակցութեան ջախջախիչ համեմատութեամբ քուէարկութիւնը ծրագրի մը որ մեծ գումարներու կը կարօտի, մինչդեռ երկրորդականի պարագային ըսուած էր որ եկեղեցին մասնակցութեան միջոց չունի:

Հակասութիւն մըն ալ ուշագրաւ է կողմերուն արտայայտութիւններուն մէջ: Դպրոց — եկեղեցի կողմը որոշ, հաւանօրէն արդար, հարցականներ, վարանումներ յայտնեց Կիւլպէնկեանի առաջարկը ընդունելու եւ երկրորդականի շինութեան ձեռնարկելու առընչութեամբ: Նախ, դպրոցին հոգաբարձուները կ'ըսէին թէ այս տարի 23 շրջանաւարտ պիտի տար Կրթարանը. անոնցմէ քանի՞ն պիտի ուզէր նոյն հաստատութեան մէջ շարունակել ուսումը: Կ'աւելնար դպրոցական յաւելեալ բաժինի մը մատակարարման մտահոգութիւնը. վերջապէս, նախակրթարանի մը համար մէկ ուսուցիչ մէկ դասարան կը պահէր, բայց երկրորդականը այդ ընթացքով ծրագրել կարելի չէր: Անոնց կը ձայնակցէր Գ. Թորոսեան երբ կ'ըսէր թէ Ալֆորվիլի դպրոցին ներկայի պլատձէն փակել լուրջ հարց կ'ըլլար, քանի որ միշտ բաց կը մնար մօտաւորապէս կէսը: Երկրորդականի մըն ալ բացումը հարցը պիտի չդիւրացնէր:

Երկրորդական ունենալ — չունենալու որոշումին մէջ Գիւտ Արք. ալ կը մատնանշէր այլ բնոյթի հարցական մը. ենթադրելով որ բացուէր այդ բաժինը, աշակերտութիւնը շաբաթական քանի՞ ժամ հայերէնի դաս, հայերէնով դաս ընելու կարելիութիւն պիտի ունենար, որպէսզի արժէր այդքան հսկայ գումարի մը ներդրումին յօժարիլ: Նոյնիսկ ան հայկական երկրորդականի մը այլընտրանքին ալ կ'անդրադառնար, ըսելով որ Ալֆորվիլի մէջ շատ լիսէներ կան եւ կարելի է անոնց մէջ հայերէնի դասաւանդութիւն հաստատել, գոնէ այդ մասին մտածել, եւ այլն:

Անշուշտ, բնական է պատասխանատու ժողովի մը մէջ ծեծել երկրորդական ունենալ — չունենալու հարցը, իր բոլոր դրականներով ու ժխտականներով: Նոյնքան բնական է նաեւ որ այդ վիճարկումը ըլլայ գաղութին տարածքով: Ի վերջոյ, վաղը ձեռնարկուելիք հանգանակութիւն մը ժողովի մը, նոյնիսկ ընկերակցութեան մը, միութեան մը անդամներով պիտի չսահմանափակուի: Յետոյ, ի՞նչպէս չառնել այսօրուան ու վաղուան ծնողքներուն կարծիքը, երբ այդ երկրորդականին ողնայարը անոնց զաւակներով պիտի շինուի:

Կարելի է անշուշտ որ վիճարկումը, հաշիւները յանգին այն եզրակացութեան թէ պայմանները, ժամանակը յարմար չեն երկրորդականի մը ձեռնարկելու: Բայց այդ պարագային, բոլորովին անհասկնալի չէ՞ թուիր ամբողջ համալիր մը շինելու ծրագիրը:

Ալֆորվիլի դպրոցին այս հարցին մէջ թէեւ երկրորդական, բայց զգալի է ուրիշ հակասութիւն մըն ալ: Ան կը վերաբերի Կիւլպէնկեանի ծրագրին համար պայման դրուած հակակշռի նիւթին: Հոն թափանցիկ է մտադրութիւնը. վճարողին ու կալուածատիրոջ միջեւ հարկաւոր նկատուած է երրորդ կողմի մը քննիչի, հակակշռողի դերը: Ինչպէս անդրադարձանք, առիկա պայմանը դնողին — Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան — համար անհրաժեշտ էր, որպէս Եւրոպական Միութեան կողմէ մեկենասութեան պարտադիր կանոններուն հնազանդելու ապացոյց, ինչպէս կ'ըսէ Ա. Զամքըրճեան (Թղթածրարին պատասխանատուն) իր գրաւոր բացատրականին մէջ: Ինչ կը վերաբերի ատոր համար Հիմնադրամին հետ գործակցութեան, ըսուածը այն է որ այդ կազմակերպութիւնը շինութեան մարզին մէջ լաւագոյն փորձառութեան տէր է, մասնագէտներու վստահելի խումբ մը ունի եւ կը վայելէ ուղղամտութեան համբաւ մը որ ծանօթ է բոլորին: Մանաւանդ որ Կիւլպէնկեանը դպրոցական հարցով առաջին անգամը չէ որ պիտի գործակցէր Հիմնադրամին հետ:

Երբ այս մասին հարց տուինք Գ. Թորոսեանի, պատասխանեց որ հակակշիռի պայմանը խնդիր չէր յարուցանած իրենց համար: Ըստ թէ հիմնարկութիւնը գումարը տրամադրողն էր, իրենք տեղւոյն վրայ չէին, հիմնադրամը հոս էր, իր ներկայացուցիչը ունէր որ ճարտարապետ էր: Ի՞նչ կրնային ըսել:

Այս մասին մեր խօսակիցներէն որոշ զարմանք յայտնողը եղաւ Գիւտ Արք. որ հարց կուտար թէ Հիմնադրամը ի՞նչ կապ ունէր իրենց ծրագրին հետ: Ապա ափսոսանք կը յայտնէր ըսելով որ Կիւլպէնկեանի հետ թղթակցութիւններու առաջին փուլէն իսկ «իրար մօտիկ չընելու ճանապարհ մը սկսաւ»: «Դէմ դիմաց աչք — աչքի խօսելու փափաքը երբեք ընդունուած չէ»:

Տրտունջներու բաժնին մէջ պէտք է անդրադառնալ մէկ — երկու նշումի եւս: Դպրոցին պատասխանատուները Ն. Գայան եւ Ս. Ալիսի մէկէ աւելի անգամներ կրկնեցին թէ Կիւլպէնկեանի կողմէ ոչ ոք իրենց հետ հանդիպում ունեցած, իրենց կարծիքը առած է: Միայն նամակով մը իրենք դիմած են, որպէսզի մասնակցին ծրագրին:

Միւս կողմէ, Զ. Մուրատեանի արտայայտութեան մէջ ալ կարելի չէր չանդրադառնալ ձգձգումներու պատճառած սրտնեղութեան: Օրինակ, երբ նոյնիսկ ըսուած էր որ Կիւլպէնկեան լուրջ պատճառներ ունէր անյապաղ պատասխան ունենալու, ժողովներու, հանդիպումներու թուականները զանազան պատճառաբանութիւններով ձգձգուած էին, Յուլիսէն, Սեպտեմբեր, յետոյ Հոկտեմբեր 2-էն 29, եւ այլն:

Անոր տրտունջներուն մէջ կայ զուտ դպրոցական նիւթէն անդին անցնող բաժին մըն ալ: Անով կը մատնանշուի աւելի լայն մարզ մը որուն անդրադարձը յաճախակի չէ մեր իրականութեան մէջ: Ան կ'ըսէ. «Դժբախտաբար, մեր համայնքին մէջ ամէն բանի մշուշի մէջ ըլլալը չի համապատասխաներ մեր գերագոյն շահերուն: ... Երբ հարցը դպրոցի, սերունդներու, ամբողջ համայնքին մասին է, ամէն բան մշուշի մէջ ձգել, անտեղի կասկած կը բերէ»:

Աւելորդ չէ թերեւս կրկնել թէ նոյնիսկ դպրոցաշինութեան հարց մը կրնայ թեր ու դէմ կարծիքներու, վիճաբանութեան նիւթ ըլլալ, նախքան՝ վերջնական որոշումը: Ի վերջոյ, մեր իրականութեան մէջ, ձգե՛նք միլիոնները, աւելի համեստ գումարներով ընդհանրական գործ մը տեսնեն իսկ շատ դիւրին չէ, մանաւանդ երբ ան ինքնացուցադրութեան մեծ առիթներ պիտի չընծայէ: Սակայն, ինչ որ անընդունելի է, այդ վէճերուն, ըսուածին պէս, մշուշի մէջ պահուիլն է, ինչ որ անպայման վնասով կը հանէ օգտակար որեւէ նախաձեռնութիւն:

Այսօր, թերեւս յապաղած այս արձագանգը ամբողջացնելու համար, կը մնայ խօսիլ նաեւ «ի՞նչպէս»ին մասին: Մեծ ծրագիր մը քուէարկուած է, որ պէտք է կանուխ կամ ուշ գործադրութեան դրուի: «Ի՞նչպէս»ը եւս պէտք է գիտնայ ամէն մէկ հետաքրքրուող:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԵՐԿԻՐ

ԴԷՊԻ ՔԱՐՎԱՃԱՌ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

Մեր առաջին հանդրուանը կ'ըլլայ Ցրտնոտի պաղ հանքային ջուրը: Քարվաճառէն 10 քմ. հարաւ, աջին, 10 մեթր բարձրութեամբ կը խոյանայ ջուրի եւ շոգիի սիւնը. եթէ ուզես՝ ցայտքը կը կեցնես մետաղեայ ձողով մը, ջուրը կը նետուի, տաք վայրկեանէն մարմնիդ ցաւերը կ'անհետանան: Հազիւ դիմացանք փորձութեան, եւ մեր ճամբան շարունակեցինք վեր, դէպի վեր, դէպի Ծար: Մենք մեզի համար կը կրկնենք շրջանի հին եւ նոր անունները: Մտաբերելով, թէ ինչպիսի երկիր էր եղած Քարվաճառը, Վայկունիքը, Ծարը, Արցախական բաղանիքները... Հիմա՝ վայրի ու չքնաղ բնութեան ամէն մէկ հրաշքին դիմաց իրար շնորհաւորելով եւ գովքի մէջ զիրար գերազանցելով կը հասնինք Ծարի սարահարթը:

Ծարը մելիքանիստ, իշխանանիստ գիւղ էր. ծովու մակերեսէն բարձր է շուրջ 2000 մեթր, լայնատարած սարահարթ մըն է՝ Տրտու գետի եւ անոր մէկ հարկատուին դրկին մէջ: Գիւղը առանձնացած է անդնդախոր ձորերով:

Զարմանալին Ստեփան Օրբելեանն է որ, ցարդ առաջինը կը յիշէ Ծարը: Եւ արդարեւ, Ծարը եղած է իրապէս մեծ գիւղ: Ունեցած է չորս եկեղեցի, երկու վանք (խելքի աչեցէք, պիտի ըսէր Ջիւանին): Հիմա շատ բան քանդուած է, ու միայն երկու եկեղեցիներու աւերակները կան, եւ հոս ու հոն խաչքարեր, խաչքարեր, խաչքարեր...:

Ծարը հայաբնակ եղած է դէթ մինչեւ 1730ական թուականները, երբոր, հայաթափման հետեւանքով հայերը թողուցին իրենց երկիրը, հողը, եւ իշխանութիւնը զիջելով թուրք եւ քիւրտ քոչւոր ցեղերուն, թողուցին հեռացան: Յետոյ եկան Ռուսերը, յետոյ եկան Ազերինե-րը՝ որոնք ալ ունկնդիր իրենց բնազդի ձայնին, սիստեմաթիկ կերպով քանդեցին վանք եւ պալատ, իշխանական ապարանք եւ գերեզման:

Տրտում աչքերով կը պտըտինք գիւղին մէջ: Ահա առաջին եկեղեցին Ս. Գրիգորն է, երկթեք է: Վերջին տարիներուն քիւրտ ընտանիք մը կը գործածէր զայն իբրեւ օժանդակ շէնք: Մակար Եպիսկ. Բարխուդարեան հարիւր եւ աւելի տարիներ առաջ արձանագրած է եկեղեցւոյ բարաւորի յիշատակարանը. «Խոր(բ) Տ(է)ր շինիցի Ս(ուր)բ Գրիգոր իմ հալալ արդեամբ ինձ, ամուսնոյ իմ, որդոյ Մարգարէի. Յիշեցէք ի Տէր, թվհ. ՉԻԳ (1279)»:

Աջ ու ձախ այլ յիշատակարաններ. քիչ մը անդին՝ խաչքար մը. «Աստուած ողորմի Հասանին եւ կենակցին իւրոյ Նարկիզին, յիշեցէք»: Բայց ինչ խօսք, որ ամէնէն յուզիչը ուրիշ խաչքար մըն էր, որ կ'ըսէր մեզի. «Կանգնեցի զխաչս ի գիւղս որ կոչի Ծար, սիրեցելոյն հօրն իմոյ Հայրենիք եւ Պարգեւ քաջարի»: Հայրենիք է եղած, պարգեւ քաջարի: Եւ դարձեալ՝ յիշեցէք... Բայց ինչո՞ւ այսքան կարօտ, այսքան տենչ յուշուելու համար: Ամէնուրեք, ուր որ յիշատակարան մը կայ, խաչքար մը կայ, յուշաքար մը կայ՝ անխուսափելի է այդ խնդրանքը, պաղատանքը պիտի ուզէի ըսել... յիշեցէ՛ք, յիշեցէք մեզ: Եւ ահա՛, այդ յիշեցէքի արձագանգով ալ մենք հոն էինք, Ծար գիւղի մէջ, աղօթք մրմնջալով Ս. Գրիգոր եկեղեցւոյ կառուցողներուն, կողքի Ս. Սարգիսը կառուցողներու յիշատակին: Յետոյ ալ եկած ենք ողջոյն ըսելու Ծարի նոր բնակիչներուն –12 ընտանիք կայ այնտեղ, Վազգէն Սարգսեան դպրոց, 20 աշակերտ, երկու դասատու: Կ'այցելենք դպրոցը, կը զրուցենք երախաներուն հետ, կը քաջալերենք, կ'ուրախանանք եւ կը հեռանանք:

Ծար: Ձեր հետաքրքրութիւնը չշարժե՞ց այս անունը: Անշուշտ որ: Բայց աւելի սիրելի է ու հետաքրքրական՝ երբոր գիտես, որ հողը յիշատակը կը պահէ, եւ Ծարը, այսօր վերաբնակեցուած հայոց աշխարհն է. Հայոց երկիրը, Հայոց հողը: Կար ժամանակ՝ երբոր այս գիւղի մէջ ալ հայեր կային, դպրոցներ կային, ընտանիքներ կային, կեանք կար, աշխոյժ կեանք կար: Օրին մէկը՝ Լենկթիմուրէն հալածական Ապրակունիսէն այնտեղ ապաստան է գտեր Յովհան Որոտնեցին: Այնտեղ միայն սուրբեր չէին ապրեր, եւ միայն Որոտնեցին չէր, որ ապաստան գտեր էր: Օրին մէկ Գանձէն, ինչո՞ւ ինչպէ՞ս, չեմ գիտեր, Ծար եկեր ու տեղաւորուեր էր աղքատ ջաղացպան մը, անունը Դաւիթ: Դաւիթ Միխնակեցը եւ կամ պարզապէս Դաւիթ Սքանչելագործը: Մինչ նման տիպերու չենք հանդիպիր մեր պատմութեան մէջ, եւ քանի որ տեղը եկաւ, այս մարդուն պատմութիւնն ալ ընենք, քանի որ ժամանակի եւ իր դարաշրջանի մթնոլորտը կը բերէ մեզի: Դաւիթ աղանդաւոր մըն է, որ ուրեմն եկեր հաստատուեր է Ծարի մէջ, ու յայտարարեր՝ թէ Յիսուս Քրիստոս երեւցեր է իրեն եւ ըսեր. «Ես եմ Քրիստոսը, եւ եկայ քեզի դարձնելու ինծի քարոզիչ... ամէն կողմէ քեզ մօտ մարդիկ կը բերեմ եւ ովքեր որ քու մօտ գան բժշկուելու նպատակով, համարձակ կերպով ձեռքդ անոնց վրայ դիր (Կիրակոս Գանձակեցի, գլուխ 48)»: Եւ ուրեմն այս մարդը կը սկսի քարոզել, բժշկել, ջաղացքի գերանը խաչի կը վերածէ, խաչի տաշեղները իբրեւ սրբութիւն կը բաժնէ, մատաղ կը ստանայ, անուղղակի կերպով նուէրներ կը հաւաքէ: Կարծես 2002 թ. Հայաստանին մէջ կ'ապրի: Հիմա ալ նման աղանդաւորներ չկա՞ն, որոնք ազատ - համարձակ տաճար եւ եկեղեցի կը կառուցեն, բժշկութիւն կ'ընեն, անզաւակ մարդկանց զաւակ կը խոստանան, խառնակեաց կեանքի քաջալեր կը հաղխանան: Դաւիթ ալ նոյնը կ'ընէր –ժամանակը ամառ էր, եւ հազարներ կու գան իր մօտ, տունը նեղ է, դաշտերը կը բնակին, եւն. եւն.: Ի վերջոյ հոգեւոր իշխանութիւնը կ'արթննայ, եւ այս ամբարիշտ մարդը կը պատժուի: Ճիշդ է, դատաստան կ'ըլլայ, կողմնակիցները կ'ընդդիմանան, բայց ի վերջոյ զաւակցիները կու գան եւ կը խնդրեն, որ իրենց համագիւղացին իրենց յանձնուի: Խորանաշատի վանահայր վանական վարդապետը, Դադիվանքի վանահայր երէց Գրիգորը կը թողուն, որ այս մարդը ելլէ երթայ: Բայց իրաւ որ հերետիկոս մարդ եղած պէտք է ըլլայ, եւ կամ շատ զարգացած էր, եւ կամ ալ լաւ կռիչ ունէր: Որովհետեւ ինք կը կարծէր, թէ Ս. Սահակ Հայրապետի տեսիլքը ինք պիտի իրագործէր: Նուազագոյնը՝ Հայոց Եկեղեցի–Պետութեան հարցն ալ պիտի լուծէր: Քանի յայտարարեր էր, որ երկու որդի պիտի ունենար, մէկը թագաւոր պիտի ըլլար, մէկն ալ կաթողիկոս: Հիմա չըսե՞ս, ափսոս, տեսնէինք այդ երկու եղբայրները, կաթողիկոս եւ թագաւոր, ինչպէ՞ս պիտի կառավարէին ազգը:

Ինչեւէ. այս Դաւիթը քիչ մնաց մեզի մոռցնել պիտի տար, որ Ծարէն լաւ մարդ մըն ալ դուրս եկած է –հայ տպագրութեան ռահվիրաներէն, եւ առաջին հայկական մնայուն տպարանի հիմնադիրը՝ Մատթէոս Ծարեցին: Ոսկան Երեւանցիի վէպը կայ, բայց Մատթէոս Ծարեցիի վէպը տակաւին չկայ: Թէեւ պէտք է ըսել, որ այս մարդուն կեանքն ալ նուազ հետաքրքրական չէ: Փիլիպպոս Աղբակեցի կաթողիկոսի սարկաւագը եւ նօտարը եղած է, գացեր է Զմիւռնիա՝ յատուկ առաքելութեամբ: Յետոյ, 1655-ին, երբոր Յակոբ Ջուղայեցին կը ստանձնէ Հայոց հայրապետութիւնը եւ կ'ուզէ տպագրական արուեստին ուժ տալ եւ Աստուածաշունչ մատեանը տպել, Մատթէոսին կը թելադրէ Եւրոպա անցնիլ եւ սկսիլ այդ գործին: Ծարեցի կ'երթայ Վենետիկ, Հռոմ, երկուքն ալ կաթողիկէ քաղաքներ՝ ուր ամէն բան հսկողութեան տակ էր, եւ կաթողիկէները չէին թողուր, որ ոչ կաթողիկէ անձեր եւ կազմակերպութիւններ գիրք տպեն: Ծարեցի յուսահատ կ'երթայ Ամսթերտամ, որ, բողոքական քաղաք, աւելի ազատական էր եւ առեւտուր եւ կրօնք չէր խառներ: Ծարեցի կը յաջողի եւրոպական նշանաւոր տպագրատան յղանձոյլ գերմանացի Քրիստոֆֆել Ֆոն Դիկկի հետ ըստեղծել 170 «հայր» եւ 240 «մայր» տառեր: Եւ կը տպէ ալ Ներսէս Շնորհալիի «Յիսուս Որդի» երկը: Բայց գիրքը լոյս չտեսած՝ 1661 թ. Յունուար 22-ին կը մահանայ: Բարեբախտաբար, սակայն, իր մահէն առաջ Ծարեցի կը յաջողի կարգի դնել իր գործերը: Բանն այն էր, որ Ծարեցի շատ հակառակորդներ ունէր, յատկապէս իր ազգակիցներէն, այնքան

որ ծանր պարտքերու տակ էր մնացեր: Եւ ով հրաշք, բեմ կը ժանէ Նոր Ջուղա ծնած, երեւանցի ծագումով մարդ մը –Աւետիս Ղլիճենց, մեզի վաղածանօթ Ոսկան Երեւանցիի եղբայրը: Մատթէոս այս Աւետիսէն կը խնդրէ, որ ընկեր ըլլայ, պարտքերը վճարէ, 2000 օրինակով «Սաղմոսարան» եւ 1200 օրինակով «Յիսուս Որդի» տպեն, եւ շահը իրարու միջեւ բաժնեն: Աւետիս սակայն լաւ ծանօթ էր Մատթէոսի վիճակին եւ շահու աչք ալ չունէր: Յանձն առաւ Ծարեցիի պարտքերը վճարել, պայմանաւ, որ տպարանը կոչուի «Սուրբ Էջմիածնի եւ Ուշիի Սուրբ Սարգիս»: Այդ Սուրբ Սարգիսի վանահայրն ալ գիտէ՞ք ով էր –Ոսկան Երեւանցին: Նոյն այս Աւետիսի օգնութեամբ Ոսկան պիտի յաջողէր Աստուածաշունչ մատեանը տպել Ամսթերտամի մէջ, եւ յետագային ալ, իր հրատարակչական գործը շարունակել Մարսէյլի մէջ: Աստուած ողորմի Աւետիսին, եղբօրը՝ Ոսկանին, եւ մեր Մատթէոս Ծարեցիին:

Ահա այսպէս, ազատագրուած Ծարը ուրտեղերը տարաւ մեզ: Կը վերադառնանք գետի ափերը, ափսոսալով, թէ ինչպէ՞ս Ազերիները Ծարի մէջ դպրոց կառուցեր էին, չէին ամչցած շրջանի յուշարձաններէն 133 կտոր քար գործածել, որոնցմէ 35-ը հայերէն արձանագրութեամբ: Որքան հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ, թէ փոքրիկ Ազերիները երբ կը տեսնէին այդ տառերը եւ իրենց ուսուցիչներուն հարց կու տային, թէ այս ի՞նչ տառեր են, ի՞նչ պատասխան կը ստանային...

Ծարէն փորձեցինք կարելի եղածին չափ արագ կերպով սուրալ դէպի Նոր Մանաշիդ: Ստիպուած էինք ուրեմն յակամայս անտեսել շարք մը գիւղեր եւ աւաններ: Եւ ահա, փոքրիկ առուակ մը ճեղքելով կը բարձրանանք Հանդած Եղցի գիւղը, որ այժմ կը կոչուի Նոր Մանաշիդ: Շահումեանի Մանաշիդցիներն են, որ եկեր, հաստատուեր են այստեղ, ու գիւղը վերակոչեր իրենց կորսնցուցած գիւղի անունով: Կը հիւրասիրուինք գիւղապետի տունը. Բագրատ Բաղալեանն է, որ շինարար է, նաեւ, եւ առաջինը՝ շքեղ տուն մը կառուցած է ինքն իր համար: Աղուոր նախաձեռնութեան մը բարի օրինակն է: Քիչ յետոյ վրայ կը հասնին Նոր Շահումեանի շրջանի համայնքապետները, ինչպէս նաեւ Ղարաբաղի ԺԱՄ կուսակցութեան ներկայացուցիչները, Ղարաբաղի երիտասարդ Արտգործնախարար Աշոտ Ղուլեանը: Կենացներ, յաւուր պատշաճի ճառեր, բայց կրնա՞նք չյիշել մեր նահատակները, մեր հերոսները: Անոնք՝ որոնք այսօր չկան: Չկան՝ որպէսզի կարենանք տէր կանգնիլ մեր հողերուն, մեր պատմութեան: Փառք հերոսներուն: Յարգանքով եւ սիրով բաժակ կը բարձրացնենք մեր հերոսներու յիշատակին: Ներկաներէն ոմանք կը յիշեն իրենց զէնքի ընկերները: Եւ կ՚անդրադառնամ փրղձութեան մը – մեզմէ շատեր, այլապէս գովելի հայրենասիրութեամբ մը, տակաւին մեր հերոսները կը փնտռենք անցեալին մէջ, եւ մեր ներշնչման համար կը դիմենք հայ յեղափոխութեան պատմութեան: Մտովի եա կ՚երթանք դէպի Մուշ եւ Սասուն, Վարագայ սար, յայնկոյսներու թաղ, պանք Օթթոման, Առաքելոց վանք, Սուլուխ, Գարահիսար... Բայց արդար չենք հանդէպ անոնց՝ որոնք մեր օրերուն, մեր ժամանակներուն իրենց կեանքը տուին Հայոց ազգի եւ Հայաստանի ազատութեան համար: Մեզի ժամանակակից Մոնթէները, Վարդանները, Պետոները, Շահէնները, Աշոտ – Բեկորները նուա՞զ հերոս են, քան, ըսենք, Սերոբ Աղբիւրը, Հրայրը, Գէորգ Չաւուշը: Գուցէ ժամանակի հեռաւորութենէ մը արդարութիւն ընենք մեր հերոսներուն՝ երանի՜ թէ: Մոտս նստած է ապրող լեգենդ մը: Հերոս է, ճիշդ է, չէ զոհուած: Բայց իր մե՞ղն է: Կենացդ, եղբայր, ազնիւ ընկեր:

Պահ մը յետոյ հրաժեշտ կ՚առնենք մեր սեղանակիցներէն եւ Նոր Մանաշիդէն: Իրաւ որ հպարտ գիւղ էր Նոր Մանաշիդը: Վերաբնակեցուած է 2001 թուականին, եւ արդէն ունի 12 ընտանիք: Բնակչութեան թիւն է 38: Ամէն ոք կը սպասէ 39-րդ բնակչին, որ այս օրերուն պիտի ծնի: Անունը Գոռ պիտի ըլլայ (Աստուծով ծնելիք երախան տղայ՚ է, ստուգած են): Բարի գալուստ, սիրելի Գոռ: Հազիւ այս քաղցր լուրը ստացեր էի, ինծի մօտեցաւ երիտասարդ մը: Մօտենալու ձեւէն «վախցայ», որ անկարելի խնդրանք մը պիտի ընէ: Սխալեր էի: Արթուր Գրիգորեան էր անունը, Արարոյի խումբէն կռուած տղայ էր: Հինգ զաւակ ունէր, բայց նախորդ օրը չէր կրցած Դադիվանք գալ եւ զաւակները մկրտել: Հիմա կը հարցնէր, ի՞նչ միջոց կար: Խոստացայ առաջին առթիւ իսկ իր խնդրանքը կատարել: Ես ալ չէի ուզեր, որ իր զաւակները անկնունք մնան:

Մեր ճամբան շարունակեցինք դէպի Վերիշէն, ուր 50 տուն կայ, 2002 թուականին ութ երախայ ծնած է: Դպրոցը ունի 65 աշակերտ:

Մեր ծրագրին մէջ էր այցելել Զափնի եւ Ղարաչինար գիւղերը: Չկրցանք: Բայց՝ ճամբուն վրայ որոշ տեղ մը մեզի ընկերացաւ Ղարաչինարի երիտասարդ գիւղապետը, Հայկ Զաքարեանը, որ կարգ մը տեղեկութիւններ տուաւ մեզի իր գիւղին մասին–Ղարաչինարը նոր գիւղ է, 16 տուն ունի, 52 շունչ: Դպրոց կը յաճախեն 14 աշակերտ:

Զափնին ուրիշ պատմութիւն էր: Հին, շատ հին գիւղ եղած է: Կը գտնուի Հանդաբերդէն 2,5 քիլոմեթր հիւսիս – արեւելք, Լեւ գետի ձախ ափին – հնավայրը ծովու մակերեսէն բարձր է 1430 / 40 մեթր, եւ ցայսօր այնտեղ պահպանուած են եկեղեցւոյ, մատուռի, մահարձաններու եւ հսկայ գերեզմաննոցի մը աւերակները, ուր եւ կան չքնաղ խաչքարեր: Սարգիս վարդապետ Ջալալեանց այս գիւղի մասին կը գրէ. «Ողբալի աւերակք սորա ցուցանեն զառաջին սխրալի վիճակ եւ վկայ մի միայն իւրեանց նախանձելի փառաց»:

Սամուէլ Կարապետեան կը նկարագրէ, արդարեւ, Զափնիի փառքը՝ վիրաւոր ինկած եւ ակամայ խոստմնադրուժ եղած խաչքարերու փունջի մը մէջէն: Եւ արդարեւ, ո՞ր սիրտը չի կոտրիր, որ քամբախտ Հայոց աշխարհը չէ թողուցած, որ վանքերու մէջ խունկ եւ աղօթք բարձրանայ, եւ տարէտարի աղօթքով յիշուին անոնք՝ որոնք տուն, տեղ, ագարակ, հարստութիւն թողեր էին, խնդրելով, որ աղուհացի Սուրբ Գրիգորի տօնին յիշենք զիրենք...

Պիտի գա՞յ օրը, երբոր խաչքարերը պիտի վերականգնուին, եւ միաժամանակ վերականգնուի այդ ժամ – պատարագներու աւանդութիւնը: Եւ այն ատեն, այն ատեն միայն պիտի հաւատամ, որ Հայոց եկեղեցին ոտքի է կանգնած, եւ տէր է իր բոլոր զաւակներուն, անդամները յաղթական եւ գինուորեալ եկեղեցիին Քրիստոսի:

Զափնի՛, չկրցանք ողջունել քեզ: Բայց օր մը անպայման որ պիտի գանք քեզի:

Պր. Գագիկ Եզանեան ինք կ՚առաջարկէ, որ Զափնին «որդեգրենք»: Այսինքն՝ «Երկիր եւ մշակոյթ» կազմակերպութիւնը իր յառաջիկայ տարիներու ծրագրին մէջ ներառնէ «Զափնի»ի վերաբնակեցումը: Այսի՞նքն: Օրինակի համար երեք տարուան ծրագիր մը մշակուի Քարվաճառի վարչակազմի հետ: Վերակառուցեն 20 տուներ (4 հազար տոլարէն՝ 80 հազար տոլար): Պետութիւնը իր կողմէ կ՚ապահովէ ընտանիքներու վերաբնակեցումը, անոնց տալով 400 տոլարի վարկ (քսան տարուան համար), ինչպէս յիշեցինք, կով, հաւ եւ անձ գլուխ ալ փոխադրութեան համար 10 տոլար: Հինգ տարիէն նոր տէրերը տանտէր կ՚ըլլայ, 6000 քառակուսի մեթր ալ տնամերձ հող կը ստանայ: Իսկապէս դրաւիչ է եւ Հայաստանի կարգ մը շրջաններէն մարդիկ կան, որ ամենայն սիրով պիտի երթան եւ վերաբնակեցնեն Զափնին, եւ նոր կեանք տան այս հնաւանդ գիւղին: «Երկիր եւ մշակոյթ»ն ալ երջանիկ պիտի ըլլայ որ նման ծրագիր մը իրագործելու ռահվիրան պիտի հանդիսանայ սփիւռքահայ շարք մը միութեանց հետ, և ինչու չէ, անհատներու ալ, քանի շատ ու շատ անհատ Հայերու համար հնարաւոր բան մըն է նման գումար յատկացնել եւ գիւղ մը ստեղծել: Այստեղ կը փորձեմ մտածում մըն ալ բանաձեւել: Այսպէս. Ամերիկայի մէջ տակաւին կան կարգ մը հայրենակցական միութիւններ: Անոնք չե՞ն կրնար մօտ մօտի գալ եւ ազատագրուած հողերու վրայ վերստեղծել իրենց հին գիւղերը, եւ նոր կեանք տալ ա՛յն գիւղերուն եւ աւաններուն, ուրկէ օր մը, 1915 թուականին մեկներ էին դէպի անծանօթը: Մայրս Բալուի Հաւաւ գիւղէն էր, ես առաջինը պիտի ըլլամ աշխատելու որ հին եւ նոր Հաւաւցիներ վերըստեղծեն Հաւաւը: Նոյն Հայաստանի մէջ, մեծ Հայաստանին մէջ: Հոգ չէ, թող մնայ հինի կարօտը, բայց թող ըլլայ նաեւ նորը:

Շահումեանցիները արդէն օրինակը տըւեր էին: Երանի՜ թէ այս մտածումս անարձագանգ չմնայ, եւ յանկարծ, օր մը, տեղէ մը մէկը ձայնէ. «Սրբազան, կ՚ուզեմ իմ մեծ հօրս գիւղը վերակառուցել»: Հայրենիքը այսպէս կը մեծնայ:

Եւ ահա օրը կ՚իրականանայ: Մեր վերջին կէտը Նոր Գետաշէնն է: Մեզմէ շատեր՝ գիւղին անունը իմանալէ առաջ՝ գիւղի կորուստը ողբացող Գետաշէն երգը լսեր էին, որ իր մեղեդինականութեամբ եւ անուշութեամբ գերեր էր մեզ: Յետոյ իմացանք Գետաշէնի անհասկնալի կորուստը, եւ ցաւը որ կ՚այրէ բոլոր Գետաշէնցիները, եւ մեզ բոլորս ալ երբոր այս երգը կը լսենք Նիւ – Եորքի մէջ ու Սան – Փաւլոյի մէջ եւ կամ այլուր:

Բազմել ես լեռներին, ունես
հազար շէն,
Արծիւների բոյնն ես, չքնաղ
Գետաշէն...

Նոր Գետաշէնը աշխոյժ գիւղ մըն է. ունի 36 ընտանիք, դպրոց եւ 35 աշակերտ: Գիւղացիք գրեթէ բոլորն ալ նախկին Գետաշէնցիներ են, որոնք եկեր, միացեր են իրարու, եւ կ՚ապրին իրենց կորսնցուցած գիւղի յուշովը: Հեռաւոր Մոսկուայէն եկեր եւ գիւղապետ եղեր է համագիւղացի երիտասարդ մը, Ալեքսանդր Նազարեանը: Դպրոցի տնօրինուհին «օտար» է, Սիլվա Զիթճեանն է, Երեւանէն: Եկեր – հաստատուեր է այստեղ՝ որ «իսկական հայ դառնայ»: Հաճոյքով հանդիպեցանք վաղեմի գետա – շէնցի զոյգի մը – Էդուարդ Սիմոնեանը եւ իր կինը՝ Սուսաննան: Էդուարդի մեծ հայրը Գետաշէնի քահանան էր եղած, Տ. Մեսրոպ քահանայ Տէր – Գրիգորեանը: Լոյս իջնէ գերեզմանին, Տէր պապա: Թոռը կը պահէ եւ անունդ, եւ պատիւդ: Արեան ձայնը՝ կորսուած Գետաշէնին կը հասնի նորածնունդ Գետաշէնէն: Խորհուրդ խորին:

Մ. Ա. Ա.

2002, Դեկտեմբեր 5

(Շար. 3 եւ վերջ)

ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ

Դեկտ. 13 Ուրբաթ երեկոյ ՀԲԸՄ.-ի Փարիզի Ա. Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը այժմէական նիւթով երկխօսութիւն մը կազմակերպուած էր Հայկական կազմակերպութիւններու միասնական խորհուրդի նախկին նախագահ Ալեքսի Կէօվճեանի ու Նուպարեան մատենադարանի տնօրէն՝ Յարութիւն Գէորգեանի միջեւ: Այժմէական նիւթը Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութիւնն էր, դիտուած՝ յատկապէս հայկական անկիւնէն:

Ա. Կէօվճեան եւ Յ. Գէորգեան նախ խօսեցան Թուրքիոյ ժխտական ազդակներուն՝ բնակչութեան մեծ թիւին, կրօնական հակումին, քաղաքականութեան մէջ զինուորական ներկայութեան մասին: Յետոյ, աւելի նեղ շրջանակով մը խօսեցան իր իսկ պատմութիւնը խեղաթիւրելու անոր փաստերուն, պատմութեան դասաւանդումին կեղծիքի վրայ հիմնուած բնոյթին մասին:

Հիմա որ մինչեւ 2004-ի վերջ պայմանական թուական մը որոշուած է Թուրքիոյ համար, հարկ է լաւագոյն կերպով պատրաստուիլ: Կայ ցեղասպանութեան մասին Եւրոպական Խորհրդարանի 1987-ի բանաձեւը զոր եւրոպա – կան երկիրները կը գործածեն իրենց յարմար դատած ձեւով: Պէտք է անհրաժեշտ աշխատանքը տանիլ որ ան չմոռցուի Թուրքիոյ անդամակցութեան բանակցութիւններուն ընթացքին: Առկէ զատ, Հայերը պէտք է ցեղասպանութեան պատմութիւնը դրեն համբերութեամբ զինուելով:

Ա. Կէօվճեան յայտնեց թէ մտադիր է Հայկական կազմակերպութիւններու խորհուրդին առաջարկել որ զգօն ըլլալու մարմին մը ստեղծուի «Vigilance 2004» անունով, որուն մէջ Հայկական եւ ոչ հայկական կազմակերպութիւններ, դէմքեր ընդգրկուին. այդ մարմինը պիտի հսկէ Թուրքիոյ կողմէ եւրոպական չափանիշները յարգելու հոլովոյթին եւ ի հարկին կանոնաւոր կերպով տեղեակ պահէ եւրոպական ատեանները:

Երեկոյթին նիւթ եղաւ Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքին շրջապտոյտն ալ որ նպատակ ունէր Եւրոպան զգուշացնել Թուրքիոյ դէմ կրօնական ազդակը չահարկելէ: Շեշտը դրուեցաւ այն մօտեցումին վրայ որ էապէս է հասկնալ արարքը համայնքապետի մը որ տեւական ճնշումի ենթակայ է Անգարայի կողմէ եւ ունի իր հօտին մտահոգութիւնը: Թէեւ, երկու զրուցակիցները լման համամտութիւն ալ չյայտնեցին Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի նախաձեռնութեան:

Երեկոյթը որուն համար նախատեսուած էին երեք մասնակիցներ, միայն երկուքով ընթացաւ, քանի որ Արմէն Մութաֆեան պարտաւոր եղած էր փութով Պէյրութ մեկնելու:

Ա. Կէօվճեանի եւ Յ. Գէորգեանի երկխօսութեան քիչ մը զարմանալի կերպով, գրեթէ նիւթ չեղաւ Պոլսոյ հայ համայնքը, որպէս կարեւորագոյն գրաւարկը նկատի առնուած հոլովոյթին: Մինչդեռ, զարգացումներու, հեռանկարներու բազմազանութեան մէջ հայկական տեսանկիւնէն կարեւորագոյն ազդակ մըն է ան. մանաւանդ որ կը պահպանէ անցեալի մը ամէն օր վտանգուած ժառանգութիւնը եւ կը ջանայ ոտքի մնալու, ներկայի նոր խնդիրներով հանդերձ:

Երկխօսութենէն ետք լայն բաժին մըն ալ յատկացուեցաւ հարցումներու, գաղափարներու, թելադրանքներու: Դժուար չէ կռահել որ բաւական երկար բաժին մը եղաւ այս մէկը:

Օրուան այժմէականութեան հետ քայլ պահելու մտադրութեան չափ ուրախացնող էր տեսնել մեծ բազմութիւնը որ տառացիօրէն յորդած էր սրահէն ուր տիրապետողը երիտասարդ տարրն էր: Անուրանալի է որ քաղաքականին հետաքրքրութիւնը մեծ է այդ հաստուածին մօտ. այլապէս, քիչ մը զարմանալի պիտի ըլլար որ Թուրքիոյ նիւթով երեկոյթ մը ունկնդիրներու այդքան հոծ բազմութիւն խմբէ, երբ այդ նոյն սրահին մէջ մշակութային բազմերանգ բազմաթիւ ձեռնարկներ 30 – 40 հոգինոց լսարաններ միայն ունեցած են եւ կ՚ունենան:

Ամէն պարագայի, դրական կարեւոր դրամագլուխ է երիտասարդութեան այս հետաքրքրութիւնը որմէ այսօր անպայման քիչ մը կը նախանձի մշակութայինը:

Ա. Թ.

ԴՌՂ.ԱԻԹԻԸ ԴՌՂ.ԱԻԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Համազգայինի Յ. Մանուկեան գրադարանի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 24-ին կազմակերպութեամբ Համազգայինի Գրաձոր մասնաճիւղին, տեղի ունեցած է Ռուբէն Մնացականեանի երկու հատորներու շնորհահանդէսը: Օրուան հանդիսավարը՝ Յասմիկ Պալեան բարի գալուստի խօսքէն ետք, յանուն մասնաճիւղին գրատարածքի յանձնախումբին շնորհակալութիւն յայտնած է հայ գիրքի հեղինակին հանդէպ ցուցաբերուած հետաքրքրութեան ու անդրադառնալէ ետք գրական յանձնախումբերուն եւ գրատարածի գործունէութեան, տուած է հեղինակին հակիրճ կենսագրականը: Անոր երկու գիրքերն են՝ «Ես» եւ «Ճեղքուած արեւ», որոնց մասին արտայայտուած է Ռոզա Տէր – Յարութիւնեան: Հեղինակը ծնած է Թեհրան, 1951-ին, աշխատակցած է «Ալիք»ի պատանեկան էջերուն: 1980-ին գաղթած է Գանատա եւ դարձած հայ կեանքի գործօն անդամ: Տիկին Տէր-Յարութիւնեան վերլուծած է բանաստեղծական երկու հատորները, որոնցմէ, մերթ ընդ մերթ ընթերցումներ կատարած են Յասմիկ Շարապխանեան եւ Սիւզի Գալթակեան: Հուսկ խօսք առած է Ռ. Մնացականեան, որ իր խօսքի վերջաւորութեան կարդացած է իր նոր գըրած երկու փիլիսոփայական բանաստեղծութիւնները:

(Շար. Ա. էջէն)

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ազգ. Ժողովին նախագահը Ա. Խաչատրեան Դեկտ. 19-ին ընդունած է Վրաստանի Հայերու Միութեան ներկայացուցիչները՝ նախագահ Գ. Մուրադեանը, փոխ-նախագահ՝ Ա. Բայանդուրեանը եւ երեսփոխան Հ. Մովսիսեանը: Տեսակցութեան նիւթ եղած են Վրաստանի Հայութեան ընկերա-տնտեսական, մշակութային խնդիրները: Հիւրերը պատմած են Թիֆլիսի Ցովհ. Աբելեան հայկական թատրոնին եւ հայ մեծերու պանթէոնին վերանորոգման աշխատանքներուն մասին: Անոնք կարեւոր նկատած են յատկապէս Ջաւախքի Հայութեան ընկերա-տնտեսական եւ մշակութային խնդիրներուն լուծումին Հայաստանի աջակցութիւնը:

⁂

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ 2.5 ՄԻԼԻՈՆ ՀԱՅ Կ'ԱՊՐԻ

Ըստ Ռուսաստանի Հայերու Միութեան վերջին տուեալներուն, երկրին մէջ ներկայիս 2,5 միլիոն Հայ կ'ապրի, որոնցմէ 600 հազարը Մոսկուայի մէջ: Վերջին 10-12 տարուան ընթացքին Հայաստանէն հոն մեկնած է 850 հազար հոգի, Ազրպէյճանէն՝ 350 հազար, Վրաստանէն՝ 250 հազար, Աբխազիայէն՝ 100 հազար, շուրջ 200 հազար ալ Միջին Ասիայէն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Միջին տարիքի հայաստանցի կին մը որեւէ աշխատանք կը փնտռէ:

Հեռաձայնել Տիկին Սաթենիկի (Սեբոբեանի մօտ):

01 46 38 26 22

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԾՆՈՒՆԴ ՏՕՆԵՐ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԱԽԱՍԱՐԿԱՒԱԳԻ
Տօնին

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, յետ առաւօտեան ժամերգութեանց, ժամը 10.30-ին, Առաջնորդ Սրբազանը դպրութեան չորս աստիճաններու պատասխանատուութեան պիտի կոչէ՝ դպիր պիտի ձեռնադրէ՝ Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ ծառայողներէն՝

ՍԱՐԳԻՍ, ՆԱՐԵԿ
եւ
ԱԴԱՄ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Նոյն առեն Ուրարի տուչութեամբ՝ կիսասարկաւագ պիտի ձեռնադրէ, Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր Տաճարի դպիրներէն՝ Կարօ եւ Թորգոմ Կարապետեան եղբայրները:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24

Նախատօնակ Ծննդեան:

Ժամը 17-ին ընթերցուածք:

Ժամը 18-ին պատարագ:

Կը պատարագէ՝
ՅՈՎՍԷՓ ՎՐԴ. ՔԻԼԷԿԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Ժամը 11-ին պատարագ:

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

L'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
327, Boulevard Michelet —
13009 MARSEILLE

organise

Samedi 11 janvier à 20 heures

son

Dîner de Noël

Animation :
Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.

Réservez dès maintenant au :
04 91 53 34 98
(les places étant limitées)

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale
pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement
pour 93 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

UGAB - PARIS - IDF

NUIT DU NOUVEL AN

La nouvelle équipe UGAB-Jeunes
et l'US Nubar
organisent
LA NUIT DU NOUVEL AN
Le 31 décembre dès 21 heures 30
Buffet de prestige, champagne offert pour minuit, softs à volonté
Sur prévente uniquement :
50 euros (buffet + soirée) / 30 euros (après 1h)
Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Réservations : 06 14 99 85 05 ou 06 62 72 37 76 (nombre de places limité).
Tenue correcte exigée. La direction se réserve le droit d'admission.

REVEILLON 2003

organisé par **l'UGAB-Jeunes**

le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30

Au programme : **Repas de fête et ambiance chaleureuse.**

—— Musique arménienne assurée. ——

(*Cotillons et coupe de champagne vous seront offerts*).

P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres

—— *Tenue correcte exigée* ——

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

ACTIVITES HIVERNALES ET ESTIVALES (2002-2003)

Week-end de retrouvailles à Paris
Colons de l'UGAB
Du 20 (après la classe) au 22 décembre 2002

Séjour de ski à Ancelle (Hautes-Alpes)
Jeunes de 7 à 16 ans
Du 15 au 22 février 2003

Colonie de Vacances
Jeunes de 7 à 14 ans
Du 5 au 26 juillet 2003

Pour le détail des programmes et pour tout autre renseignement, veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni — 75016 Paris
☎ **01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24
MARDI
24 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.585 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.585

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ, Դեկտ. 19-ին, բանաձեւ մը քուէարկած է Թուրքիոյ վերաբերեալ, ուր կը պահանջուի որ վերջնականապէս անջատուին «զինուորական եւ քաղաքացիական ձեռնհասութիւնները», նախքան որեւէ բանակցութեան սկիզբը Եւրոպական Միութեան հետ: Գոփընհակընի վերաբերող բանաձեւին մէջ, եւրոպացի երեսփոխանները կը դիմեն Եւրոպական Յանձնախումբին, որպէսզի «շօշափելի հեռանկարներու ցանկ մը» ներկայացնէ եւ Թուրքիա կարենայ գոհացում տալ «քաղաքական չափանիշներ»ուն, զորս Միութիւնը կը պահանջէ անդամակցութեան բանակցութիւններու ձեռնարկելու համար: «Քաղաքական այդ չափանիշները» կը վերաբերին ժողովրդավարութեան յարգանքին, իրաւական Պետութեան, մարդկային իրաւանց, ինչպէս նաեւ փոքրամասնութեանց յարգանքին, այնպէս ինչպէս սահմանուած են Եւրոպացիներու կողմէ 1993-ին Գոփընհակըն: Ընկերվարական խումբին նախագահը՝ Էնրիքէ Պարոն Գրէսփօ կոչ ըրած է որ «քաղաքացիական իշխանութիւնը գերադասուի զինուորական իշխանութեան» Թուրքիոյ մէջ: Յիշենք որ Խորհրդարանին բանաձեւը զուտ խորհրդակցական տարողութիւն ունի:

ԱՄՆ ԵՒ ՄԵԾՆ — ԲՐԻՏԱՆԻԱ ալ աւելի կը շեշտեն իրենց ճնշումը Իրաքի վրայ, անբաւարար գտնելէ ետք Իրաքի յանձնած 12 հազար էջնոց թղթածրարը զինամթերքին մասին: Արդէն իսկ, 110 հազար զինուորի կը հասնի ամերիկեան ներկայութիւնը Ծոցին մէջ: Ամերիկեան զօրքը ռազմափորձերու ալ ձեռնարկած է քուէյթեան անապատին մէջ եւ այդ փորձերուն ընթացքին է որ ֆրանսացի մեծ լրագրող մը՝ Փաթրիք Պուռա, զոհ գացած է ամերիկեան հրասայլի մը: Մինչ կը փորձէր Աբրամս հրասայլէն հեռացնել իր գամերան, հրասայլը զինքը տապալած է ծանրօրէն վիրաւորելով: Հիւանդանոց փոխադրուելէն ետք, նախ կարծուած է որ կեանքը վտանգուած չէ, բայց, յետոյ հաստատուած է որ փայծաղը պայթած է եւ երիկամունքն ալ վնասուած: Փ. Պուռա 50 տարեկան, հեռատեսիլի Թէ — էֆ — 1 կայանի լաւագոյն ռըփորթըրներէն է, որ տարիներու երկայնքին, կեանքն ալ վտանգելով, ապահոված է բազմաթիւ հակամարտութիւններ Արեւելեան Թիմոր, Քոսովօ, Չէչէնիա, Լիբանան, Երուսաղէմ, Մոսկուա:

ԻՐԱՔԻ ԴԷՄ պատերազմական պատրաստութեան շրջագծին մէջ, չորեքշաբթի գլխաւոր լուրը այն էր որ նախագահ Պուշ, օրինակ ծառայելու համար ծաղկախտի դէմ պատուաստ եղած է...:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական բաժնին ղեկավարը Ռ. Տէնքթաշ որ մերժելով Ք. Անանի ծրագիրը, բուռն ընդդիմութեան թիրախ է իր հայրենակիցներուն կողմէ, լուծումի նոր առաջարկներ բերած է: Կ'ուզէ որ Յոյներուն ձգուելիք տարածքներուն մէջ որոշ փոփոխութիւններ կատարուին, ապա կ'առաջարկէ կղզիին յունական բաժինը Եւրոպական Միութեան անդամ ընդունելէ ետք, Թրքականին հետ ալ բանակցութիւն վարել: Բացը այն է որ Եւրոպական Միութիւնը անդամակցութեան անջատ ընթացք վարէ Կիպրոսի յունական եւ Թրքական բաժիններուն հետ, որպէսզի ի վերջոյ կղզին որպէս ամբողջութիւն Եւրոպայի մաս կազմած ըլլայ: Տէնքթաշ կ'ըսէ որ Թրքական մասին վերջնական անդամակցութիւնը կրնայ սպասել մինչեւ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ վէթօյէն ետք, եթէ Ազգային Ժողովը կրկին անգամ քուէարկէ սահմանադրական փոփոխութիւնները, որոնք պիտի արտօնէին Էրտողանի վարչապետ դառնալ, նախագահ Սէզէր այլեւս չի կրնար մերժել: Օրէնքը, սակայն, կ'արտօնէ որ Սահմանադրական Ատեանին դիմէ, որպէսզի ջնջէ եւ պահանջէ հանրաքուէ մը, գործընթացներ որոնք ամիսներ կը տեւեն: Էրտողան կը պատրաստուէր երեսփոխանական ընտրութեան ներկայանալ Սղերդ, ուր մասնակի ընտրութիւն մը պէտք է տեղի ունենայ:

ՊԱՅՈՆԻ ոստիկանատունէն յաջողած է խոյս տալ Իպոն Ֆերնանտէզ Իտարի որ կը նկատուի «ԷԹԱ—ի զինուորական մեքենային ջոկատներու ամէնէն բարձրագոյն պատասխանատուն» Դեկտեմբեր 21—էն 22—ի գիշերը: Դեկտեմբեր 17—ին կատարուած իր ձերբակալութենէն ի վեր, դիպահ կը մնար ոստիկանատունը: Ներքին նախարարը անմիջապէս իրենց պաշտօններէն առկախեց հինգ ոստիկաններ «ծանր թերացումներու» մեղադրանքով: Իտարի, հարցաքննութենէ մը ետք խուցը վերադարձած էր շէնքին առաջին յարկը, ուրկէ փախած է: Այս արարքը ծիծաղելի կը դարձնէ Ֆրանսական ոստիկանութիւնը եւ շշմեցուցած է սպանական ոստիկանութիւնը: Քննութիւն բացուած է ճշդելու համար փախուստին մանրամասն պարագաները:

ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԻ ֆրանսական խորհուրդին ստեղծումը, Ներքին նախարարին եւ մահմետական ղեկավարներու միջեւ «պատմական» բնոյթ ունի, թէեւ շատ մը հարցեր առկախ կը մնան եւ մահմետական բոլոր պարագլուխներն ալ համաձայն չեն:

ՄԱՅՐ ԹԵՐԵԶԱ երանելի պիտի դառնայ 2003 Հոկտեմբեր 19—ին: Յովհ. Պօղոս Բ. երկու հրովարտակ հռչակած է Դեկտեմբեր 20—ին, որ կ'արտօնէ Մայր Թերեզայի երանացումը իր «հերոսական առաքինութիւններուն» համար, ինչպէս նաեւ իրեն վերագրուած հրաշքի մը համար՝ ապաքինումը խլիրդէ վարակուած Հնդկուհիի մը:

ՄԻՍԻՍԻՓԻԻ ծերակուտականը՝ Թրէնթ Լոթ պարտաւորուեցաւ հրաժարիլ Ծերակոյտի հանրապետական խմբակցութեան պարագլուխի իր պաշտօնէն, ցեղապաշտ իր մէկ արտայայտութեան հետեւանքով: Դեկտեմբեր 5—ին, երբ կը տօնէր ծերակուտականներու երիցագոյնին՝ Սթրոմ Թըրմոնտի 100—ամեակը, Լոթ յայտարարած էր որ եթէ 1948—ին ի նպաստ անոր քուէարկուած ըլլար նախագահական ընտրութեան՝ «այս բոլոր հարցերը չէինք ունենար»: Արդ, 1948ին, Թըրմոնտ խտրականութեան քաղաքականութիւն մը կը տանէր, թէեւ անկէ ի վեր հինգ անգամ ներողութիւն խնդրած է, բայց, անօգուտ: Պուշ դատապարտած է այս «նախատական» խօսքերը, ապա, իր եղբայրը, Ֆլորիտայի կառավարիչ, հրաւիրած է Լոթը որ հրաժարի: Ի վերջոյ ծերակուտական Լոթ յայտարարած է որ կը մնայ ծերակուտական, ապահովելու համար հանրապետականներու մեծամասնութիւնը:

ՀԵՇՏԱՄԱՀՈՒԹԵԱՆ կողմնակիցներու համեմատութիւնը 88% է Ֆրանսայի մէջ, հարցախոյզի մը համաձայն: Ժամէնի մօրը մահէն ի վեր, հեշտամահութեան հարցը կրկին հրապարակ ելած է եւ բազմաթիւ են դիմումները «արժանաւորութեան մէջ մեռնելու իրաւունքին ընկերակցութեան»: Շատեր կը կարծեն որ դեղահատ մը կամ միջոց մը պիտի թելադրեն, մինչ կրնան միայն բուժարանի մը հասցէն տալ Զուիցերիա:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 23)

ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏ ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆԻՆ

Երեւանցիները, անոնց հետ նաեւ մարզերէն, Թիֆլիսէն, Ջաւախքէն բազմաթիւ Հայեր Դեկտեմբեր 20—ին Երեւանի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցիին մէջ յարգանքի տուրք մատուցած են Հրանտ Մաթեւոսեանին: Անոնց շարքին եղած են վարչապետը եւ կառավարական կազմը, Սահմանադրական Ատեանի նախագահը, Երեւանի քաղաքապետը, երեսփոխաններ, կուսակցապետներ, արուեստագէտներ, գրողներ: Իր գրչի ընկերները խոր վիշտ արտայայտած են անոր վաղաժամ կորուստին, գրուատած անոր կարեւոր վաստակը հայ գրականութեան մէջ: Հոգեհանգստեան պաշտօնը տեւած է մինչեւ երեկոյ:

Յաջորդ օրը նոյն տաճարին մէջ կատարուած է Հ. Մաթեւոսեանի յուղարկաւորութիւնը, նախագահ Ռ. Քոչարեանի, Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Յարութիւնեանի, այլ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու մասնակցութեամբ: Կոմիտաս պանթէոնին մէջ թաղումէն ետք ելոյթներ ունեցած են նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Ա. Թումանեան, Գրողներու Միութեան նախագահ Լ. Անանեան, Մշակոյթի նախարար Ռ. Շառոյեան, բանաստեղծ Ռ. Դաւոյեան: Կարդացուած են ցաւակցական գիրեր, հասած՝ ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանէն, Ռուսաստանի, Ղազախստանի, Մոլդովայի եւ նախկին խորհրդային այլ երկիրներու գրողներէն, մտաւորականներէն:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԹԵՔՆԻՔԸ ՎՐԱՍՏԱՆԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻ

Ռուսաստանի ու Վրաստանի ռազմական գերատեսչութիւններուն համաձայնութեամբ, Ռուսաստանի Դեկտ. 20—ին սկսած է Վրաստանէն թեքնիք միջոցներ փոխադրել Գիւմրիի 102—րդ ռազմակայանը: Ռուսաստանի Պաշտպանութեան Նախարարութեան մէկ վարչութեան պետը լրագրողներուն ըսած է թէ այդ գործողութիւնը չի փոխեր շրջանին մէջ ռազմական ուժերու կշիռը:

ՄԻՒԶԸԼԻԷԻ ԿՈՉԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ՝ ՃԱՆՉՆԱԼ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան ենթանախարարը՝ Ռընօ Միւզըլիէ կոչ ըրած է Թուրքիոյ, Դեկտեմբեր 22—ին, որ ճանչնայ Օսմանեան կայսրութեան գործած ցեղասպանութիւնը 1915—ին, Հայերու դէմ, իր թեկնածութեան շրջագծին մէջ: Ռատիօ Ժի կայանի փորում յայտագրէն շեշտած է. «Յառաջդիմելու համար, անհրաժեշտ է նաեւ անցեալը ճանչնալ», զուգահեռ մը ընելով Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի հետ «որոնք յաջողեցան ճանչնալ իրենց պատմութիւնը, իրենց անցեալը եւ զայն չմոռնալ»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՇՏ ԴԷՄ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ

Թէեւ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը, առ այժմ յետաձգուած է, գոնէ մինչեւ 2004—ի վերջ, բայց եւ այնպէս, մամուլը կը շարունակէ տեղ տալ յօդուածներու: Պայրու — Ռոքար վիճարկումէն ետք (Լը Փուէն), Դեկտեմբեր 23—ին, «Ֆիկառօ» «Վիճարկումներ եւ կարծիքներ» իր էջին մէջ, հրատարակած է Ալէն — Ժերար Սլամայի յօդուածը, խորագրուած. — «Թուրքիան Եւրոպայի մէջ՝ դարուս գրաւականը» ուր ան կը վերլուծէ այն բոլոր պատճառաբանութիւնները, որոնք կը փաստեն թէ Թուրքիա տեղ չունի Եւրոպայի մէջ: Սլամա, արդէն արտայայտուած էր նոյն նիւթին մասին «Ֆիկառօ — Մակազին»ի (Նոյեմբեր 23) իր շաբաթական քրոնիկին մէջ: Այս անգամ, նախ կ'արձագանգէ Պէրնար — Անրի Լեվիի Պլոք — Նոթին (Լը Փուէն), ուր ան կ'ըսէ թէ Միութիւնը պէտք է իր պայմանները ճշդէ Թուրքիոյ. — ջնջել մտահոգութիւնները ինչ կը վերաբերի Աթաթիւրքի լաիք ժառանգութեան, ծագած իսլամապաշտներու յաղթանակով, վերջ տալ պետութեան ահաբեկչութեան քրտական ահաբեկչութեան դէմ, հանդիսաւոր ճանաչում Հայոց ցեղասպանութեան: Յօդուածագիրը կ'աւելցնէ՝ «Ըսենք թէ այս պայմանները ընդունուեցան ինչ որ շատ քիչ հաւանական է, կը մնայ վստահ ըլլալ որ Թրքական ընտրանիին առած յանձնառութիւնները պիտի յարգուին, մինչ ամբոխները որոնք իշխանութեան գլուխ բերին իսլամապաշտները չեն հետեւիր»:

Սլամա, այս անգամ ալ պատմութիւնը կը քրքրէ, կը հասնի Լօզան եւ խիստ խորհրդանշական կը գտնէ որ Մուսթաֆա Քեմալ Բիւզանդիոնի ժառանգորդ մայրաքաղաքը Պոլիս փոխադրէ կեդրոնական Անատոլու՝ Անգարա:

Վերջաւորութեան, զարմանք կը յայտնէ որ անոնցմէ ոմանք որոնք հարկ եղած ողջմտութիւնը ունին մերժելու համար Լը փէնի կողմէ խաբուիլ, երբ անոյշ — անոյշ կը նային, պատրաստ են վստահիլ իսլամապաշտներու, որոնք, ինչպէս է. դարուն, բաւական ինքնավստահ են, մոլեռանդութեան դիմակիծը չբացայայտելու համար: Ու կը շեշտէ. — «Քաղաքակրթութիւններու առանձնուած տարբերութիւնը հակամարտութիւն չընդգըրկեր: Հանդուրժողութիւնը կը սնանի փոխանակութեամբ, ան կ'ենթադրէ որ ամէն մէկը իր տունը մնայ»:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԻՆՈՒԻ ԿԱՄ ՉԻ ՇԻՆՈՒԻՐ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

Զ.

«Ի՞ՆՉՊԷՍ»ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԳԵՐՀԶՕՐԸ

Ալֆորվիլի մէջ, ի վերջոյ, մշակութային – դպրոցական համալիրի մը շինութեան ծրագրին յանգած քուէարկութենէն ետք, ոեւէ մէկը պիտի ուղղէր այն միակ, հիմնական հարցումը որ «Ի՞նչպէս»ն էր: «Ի՞նչպէս մտածուած, ծրագրուած էր, եթէ էր, այդ գործը գլուխ հանելու եւ քաղաքը հայկական նման կեդրոնով մը օժտելու հոլովոյթը: Աւելի գործնականօրէն կերպով բսուած, ո՞վ, ո՞ւրկէ, ի՞նչպէս պիտի ճարէր աւելի քան 10 միլիոն ֆրանքը, երբ ժամանակի վէճեր, անհամաձայնութիւններ, ձգձգումներ պատճառ եղած էին որ Կիւլպէնկեան հիմնարկը 400 հազար տոլարի խոստումը չեղեալ նկատէ: «Ի՞նչպէս»ին մէջ ծրագրին հանդէպ հետաքրքրութեան հետ, կայ նաեւ այժմէութեան համար Կիւլպէնկեանի խոստացած երկրորդականին կորուստը ալ, այնքան ատեն որ համալիրը իրականացումի ճամբան բռնած չէ:

Հարցումը ուղղելով մեր խօսակիցներուն, նախ անոնց մը կար տեղեկութեան պակաս մը, կամ չափազանցուած լաւատեսութիւն մը: Հակառակ որ, ինչպէս բսուեցաւ, Լիզպոնի համար Թըղթածրարը փակուած էր, փարիզեան շրջանակները – դպրոցի հոգաբարձութիւն, կրօնական ընկերակցութիւն – կը շարունակէին յոյսեր փայփայել այդ ուղղութեամբ: Այնքան որ, ամբողջացնելու համար այս նիւթին պրպտումը, այդ մասին յատուկ հարցում ուղղեցինք նաեւ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան որուն պատասխանը ոեւէ անորոշութեան տեղ չի ձգեր:

Երբ հարց տուինք դպրոցին հոգաբարձու Ն. Գայանի ու Ս. Ալիսի թէ եթէ վերջնական է ու Կիւլպէնկեան կը մերժէ մասնակցիլ քուէարկուած ծրագրին, ի՞նչպէս պիտի իրագործուի ան, անոնք ըսին թէ անոր իրագործումը քիչ մը պիտի ուշանայ: Ծրագրած էին գործի ըսկսիլ այդ գումարով, մանաւանդ որ շինութեան հողը դետափին մօտ ըլլալով, մեծ ու ծախսալի աշխատանք կը պահանջէին հիմերը: Այսուհանդերձ, աւելցուցին որ Կիւլպէնկեանի վերջնական պատասխանին պէտք ունին. եւ առանց անոր, տակաւին յայտնի չէ թէ ե՛րբ կարելի կ՚ըլլայ սկսիլ:

Կրօնական ընկերակցութեան նախագահ Գիտ Արք. Նագգաշեանի պատասխանէն ալ զգալի էր Կիւլպէնկեանէն յստակ տեղեկութիւն մը ունենալու սպասումը: Անոր հետ կ՚ըսէր թէ ձեռնարկած է ուրիշ աղբիւրներու փնտռտուքին, յիշեց «Եկեղեցիին սնտուկը», առանց յաւելեալ բացատրութեան, ժողովուրդին դիմելու, բարերարներ գտնելու հեռանկարները, նաեւ դրամատնային վարկ առնելու կարելիութիւնը:

Այնպէս կը թուի որ քուէարկուած ծրագիրը փրատեսութեամբ ձեռք առնելու փուլը հասած չէ տակաւին: «Ի՞նչպէս»ին շօշափելի պատասխան չկայ, միայն կը խօսուի «եթէ»ներով, «կարելի»ներով: Այս ճակատէն ամէնէն իրապաշտ մօտեցումը ունեցողը Կրօնական ընկերակցութեան ատենապետ Գ. Թորոսեանն էր: Նախ ըսաւ թէ կարելի չէ որ եկեղեցին շինութեան ծախքին կէսը ստանձնէ, ինչպէս կ՚ըսուէր: Ապա աւելցուց. «Իսկապէս այս ծրագիրը մասամբ երազ է»: Երբ հարց տուինք որ ե՞րբ կը սկսի պիտաճէն գոյացնելու աշխատանքը, երբ այլեւս պատասխանատուները երեք ծրագիրէն մէկը ընտրած, քուէարկած են, պատասխանեց. «Բայց ընտրողները վճարողները չեն: Դիւրին է ընտրելը»: Իր ըսածին մէջ դրականը այն էր որ արդէն բարերար մը գտնուած է համալիրին շինութեան համար:

Քուէարկուած, ուստի ընտրուած, որոշուած ծրագրին համար «երազ»ի հոմանիշ մը գործածեց նաեւ Կիւլպէնկեանի ներկայացուցիչը՝ ճարտարապետ Զ. Մուրատեան: Կ՚ափսոսար որ «Անմիջական ծրագիր մը մէկդի ձգուած է խութիփ բան մը մէջտեղ դնելու, շուքերու ետեւէ վազել»ու համար: Եւ այդ «խութիփ» ծրագիրը, իր կարծիքով՝ միակ գործ մը կատարեց, ինչ որ «միւսը թաղել եղաւ»: Իր եզրակացութիւնը այն է որ «ցաւալի է որ ամէն բան կար – հող, դրամ, աշակերտ – եւ գործը չյաջողեցաւ»:

Քանի որ մտքերու մէջ տակաւին կարելիութեան կարգին է Կիւլպէնկեան հիմնարկութենէն յատկացումի մը հեռանկարը, կամ թերեւս պատասխանատուները վերջնական չեն նկատեր Լիզպոնի «ոչ»ը, հոս թարգմանաբար կը մէջբերեմ «Ալֆորվիլի դպրոցին թղթածրարը վերջնականապէս փակուա՞ծ է Գ. Կիւլպէնկեան հիմնարկին համար» հարցումին Ա. Զամքէթեանի Դեկտեմբեր 10–ի գրաւոր պատասխանը.

«Դժբախտաբար, այսօր, աւելի քան երկու տարուան ճապկումներէ ետք ըստիպուեցանք այդ պիտաճէն վերադարձնել Գ. Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան կեդրոնական վարչութեան: Արդարեւ, այս վերջին շաբաթներուն ընթացքին Փարիզի Կրօնական ընկերակցութենէն շինութեան նոր առաջարկ մը ստացանք, այս անգամ աւելի մեծածախք եւ որուն տուեալները հասարակաց ոչինչ ունէին սկզբնական ծրագրին հետ: Այդ պայմաններուն մէջ, մեզի համար լըջութեան պակաս պիտի նշանակէր շարունակել հետաքրքրուիլ հարցով: Արդարեւ, նոր ծրագրին նիւթական պահանջը այնքան մեծցած է որ Հիմնարկութեան ըլկրզրնական մասնակցութիւնը միայն խորհրդանշական արժէք մը պիտի ներկայացնէր: Մինչեւ հակառակին փաստը, իրաց ներկայի կացութեան մէջ, նման ծրագիր մեզի դժուար իրագործելի կը թուի...

Այսուհանդերձ, այս առիթով կը կըրկնենք թէ Գ. Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան անհրաժարելի դերը կը կայանայ Սփիւռքի հայկական վարժարաններու ցանցին հզօրացման եւ յարատեւութեան մէջ»:

Այս բաները Նոյեմբեր 12 թուակիր նամակով մը Կիւլպէնկեանի հայկական բաժնի տնօրէնին՝ Զ. Եկաւեանի կողմէ տեղեկացուած են Գ. Թորոսեանի. հոն նոյնպէս զարմանք կը յայտնուի որ «Եկեղեցիին ներկայացուցիչներուն հետ աւելի քան երկու տարուան հոլովոյթէ մը եւ բանակցութիւններէ ետք, ստիպուած մեր վարչութիւնը տեղեակ պահեցինք ձեր նախագահած Կրօնական ընկերակցութեան մերժումին մասին»: Այսուհանդերձ զարմանք կը յայտնուի նաեւ որ երկու կողմէն այնքան ջանքերէ եւ դրաւոր յանձնառութիւններէ ետք, Կրօնական ժողովը տրամագծօրէն հակառակ որոշում մը քուէարկած է:

Անջատ երկու էջով ալ տրուած են մեկնաբանութիւններ եւ անդրադարձներ, Նոյեմբեր 8–ին Կիւլպէնկեանի ղրկուած Ս. Պետոյեանի նախագիծին մասին որ ինչպէս ըսուեցաւ, կը վերաբերի երկու շէնքով, բազմակլի գործածութեան համալիրի մը շինութեան: Այդ երկու էջին եզրակացութեան մէջ ալ շեշտուած է շօշափելի տուեալներով ծրագիր մը երեւակայական եւ անիրագործելի ծրագիրով մը փոխանակելու զարմանքն ու ափսոսանքը:

Ի՞նչ մտածել այս բոլորին տեղեկանալէ ետք. ոչ մէկ կասկած կարելի է ունենալ որ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը շինարարական լուրջ գործի անյետաձգելի կերպով կարօտ է. տակա կ՚ըլլայ պաշտօնական պահանջ ներկայացուած նորոգութեա՞ն ձեւով, առանց որուն պատասխանատուները կ՚ըսեն թէ նոյնիսկ խնդրական կ՚ըլլայ դպրոցին շարունակութիւնը. թէ՞ «երազ», «ցնորք» նկատուած (նոյնիսկ այդ որոշումին յանգած ժողովին ատենապետին կողմէ) ծրագրին համար հրաշքով մը կը ճարուի աւելի քան 10 միլիոն ֆրանքը եւ անմատչելի համարուած հեռանկարը իրականութիւն կը դառնայ, ամօթի մէջ ձգելով այսօրուան թերահաւատները:

Այս հանգրուանին ուր հասած է դըպրոցի նորոգութիւն – շինարարութեան հարցը, ժամանակն է միակ որոշիչը: Ժամանակը ո՛չ անշուշտ յաւերժօրէն անորոշ ապագայ մը, այլ՝ ամենալայն սահմաններով իսկ մեր «ներկայ»ին մէջ ինկող տուեալ: Որքան ալ դժուար, երագային թուի նախընտրուածը, բոլորիս արդար իրաւունքն է ակնկալել որ անոր թեր քուէարկողները գոնէ մտածած են իրականացման տանող միջոցներուն մասին ալ:

Հակառակին փաստը պիտի նշանակէ թէ ոչինչ փոխուած է այն քանդիչ մտայնութենէն որ տակաւին գերհզօրը կ՚ըլլայ եղաւ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Վերջ)

ԿԵՆՍՈՒԼՈՐՏԱՅԻՆ

ՈՎԿԷԱՆՈՍԻՆ ՄԷՋ ԹԱՓԱԾ ՔԱՐԻՒՂԻՆ ԱՊԱԿԱՆՈՒՄԸ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿՆԵՐ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆԷ

Կ՚ըսեն մասնագէտներ

Քարիւղատար «Փրեսթիժ» նաւուն ընկղմելէն 10 օր ետք, Նոյեմբեր 29–ին Սպանիոյ իշխանութիւնները կը զգուշացնէին, թէ ինքզինք «Փրեսթիժ»էն «փրկած» քարիւղի հսկայ բաժին մը Սպանիոյ հիւսիս – արեւմտեան ծովափը կ՚ուղղուի՝ սպառնալով յաւելեալ հարուած հասցնել ձկնորսութեան, ճարտարարուեստի մը, որ արդէն քանդուած է աղէտին պատճառով:

77 հազար թոն թունաւոր փիուլ քարիւղով բեռնաւորուած նաւը Նոյեմբեր 19–ին կիսուած եւ ընկղմած էր: Վեց օր առաջ անոր մարմինը ճեղքուած էր՝ Ատլանտեան ովկիանոսին մէջ տեղի ունեցած մրրիկի մը ընթացքին, սպանական ծովափէն անդին:

Նախանցեալ շաբաթավերջին արդէն քարիւղը ապականած էր աւելի քան 100 ծովափ, անշարժացուցած եւ սպաննած՝ ծովային հազարաւոր թռչուններ եւ ծովեզերեայ 400 քիլոմեթր երկարութեամբ շրջանի մը մէջ ձկնորսութիւնը արգիլած: Հազարաւոր ձկնորսներ դէթ առժամաբար գործէ զրկուած են:

«Փրեսթիժ»ի աղէտը Սպանիոյ կառավարութիւնը, Կալիսիոյ իշխանութիւնները (դէպքը պատահած է Կալիսիոյ բացերը), Բրիտանիոյ կառավարութիւնը, Եւրոպական Միութիւնը եւ նաւուն պատասխանատու ընկերութիւնները, մխրճած է ամբաստանութիւններու եւ հակաամբաստանութիւններու մէջ, այն հարցին շուրջ, թէ զո՞վ պէտք է այպանել ո՛չ միայն նաւուն ընկղմելուն, այլ նաեւ՝ աղէտին շատ աւելի մեծ չափերուն համար:

«Փրեսթիժ»ի յոյն հրամանատարը՝ Ափոսթոլոս Մակուրաս, որ նաւուն վրայ մնացած էր, Փիլիպպեանցիներէ բաղկացած անձնակազմը ուղղաթիռներով ապահով վայրեր փոխադրուելէ ետք ըսած է, թէ իրեն արտօնութիւն չէ տրուած ուղղուելու դէպի նաւահանգիստ մը, ուր կարելի պիտի ըլլար պարպել անոր թունաւոր բեռը: Անոր գործատէրերը՝ «Եունիվըրս Մարիթայմ», նոյնպէս պահանջած են գիտնալ, թէ ինչո՞ւ սպանական ձգանաւ մը 14 ժամուան պէտք ունեցած է յատուկ թելեր ապահովելու համար, իսկ մինչ այդ «Փրեսթիժ»ը աւելի ու աւելի մօտեցած է ծովափին՝ անկէ 5 մղոն հեռաւորութեան հասնելով:

Սպանական իշխանութիւնները նաւուն հրամանատարը ամբաստանած են փըրկարար աշխատանքները խոչընդոտելու յանցանքով: Անոնք զայն ձերբակալած ու բանտարկած են 3 միլիոն Եւրօ փրկագինի պահանջով:

Կասկածէ դուրս է այժմ, թէ Սպանիոյ կառավարութիւնը հրահանգած է «Փրեսթիժ»ին, որմէ արդէն քարիւղի փախուստը սկսած էր հեռանալ սպանական ջուրերէն եւ ուղղուիլ իր շրջանային ջուրերուն 120 մղոն սահմանէն անդին: Զայն քաշած են ձգանաւեր՝ պայքարելով մրրիկներու եւ մակընթացութեան դէմ:

Կառավարութիւնը կ՚ըսէ, որ նշեալ հրահանգը արձակած է այն մտավախութեամբ, թէ նաւը ծովափին մօտ պիտի խորտակուի եւ աւելի եւս վնաս պիտի հասցնէ:

Ստոյգ է նաեւ, թէ դժուարին ուղեւորութիւնը աւելի եւս լայն դարձուցած է նաւուն մարմնին վրայ բացուած ճեղքը, ինչ որ ի վերջոյ յանգած է անոր ընկղմելուն եւ աղէտին:

Հակառակ ասոր, Սպանիոյ անմիջական հակադարձութիւնը եղած է այպանել Ճիպրալթարը, որ «Փրեսթիժ»ի քարիւղին ենթադրեալ սահմանեալ տեղն էր, ըսելով, թէ անիկա չէ գործադրած Եւրոպական Միութեան օրէնքները, որոնց թիրախը խոցելի նաւերն են:

Բրիտանիա անմիջապէս հերքած է ամբաստանութիւնը՝ նշելով, որ «Փրեսթիժ» անցնող չորս տարիներուն սպանական առնուազն երկու նաւահանգիստ այցելած է, եւ հերքելով, թէ Ճիպրալթարը անոր սահմանեալ տեղը եղած է: Այս կեցուածքին զօրավիգ կանգնած են «Եունիվըրս Մարիթայմ» եւ Զուիցերիա գտնըւող քարիւղի առեւտրական «Քրաուն Ռիսօրսըզ»՝ ռուսական սեփականութեամբ ընկերութիւն մը, որ վարձած է «Փրեսթիժ»ը:

Մինչ այդ հարց ծագած է նաեւ Սպանիոյ եւ Փորթուկալի միջեւ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը պահանջած է, որ միւսը ստանձնէ աղէտալի նաւուն պատասխանատուութիւնը: Նաւը արդէն իր ետին 50 մղոննոց քարիւղի «հետք» մը ձգած էր:

ԱՒԵԼԻ «ՄՇՈՒՇՈՏ» ՀԱՐՑ

Սակայն այդ բոլոր ամբաստանութիւններուն եւ հակաամբաստանութիւններուն ետին կայ աւելի «ցեխոտ» հարց մը:

Կը թուի, թէ աղէտը ընթացքի մէջ դնող դէպքերը ո՛չ թէ երկու շաբաթ առաջ, այլ վեց ամիս առաջ սկսած են Լոնտոնի մէկ գրասենեակին մէջ, երբ քարիւղի առեւտրական մը, որ գրեթէ անծանօթ «Քրաուն Ռիսօրսըզ» ընկերութեան հաշւոյն կ՚աշխատէր, քարիւղ փոխադրելու կարիքը ունեցած է:

Ան պէտք է գտնէր քարիւղատար նաւ մը, որ կարենար Լաթվիայէն Սինկափուր 70 հազար թոն փիուլ փոխադրել:

Անոր ներկայացուած է «խոէալ» նաւը՝ միաշերտ մարմինով, լեպերիական սեփականութեամբ, Պահամաներու մէջ արձանագրուած «Փրեսթիժ»ը: Նաւը վերջերս ամերիկեան նաւավարութեան իշխանութիւններուն կողմէ գործելու համար լաւ վիճակի մէջ նկատուած է, հետեւաբար զայն ներկայացնող ընկերութիւնը կասկածելու որեւէ պատճառ չէ գտած:

«Քրաուն Ռիսօրսըզի» հետ համաձայնութիւնը գոյացած է այնպիսի ձեւով, որ ընկերութիւնը Յունիս 22–էն սկսեալ նաւը 120 օրուան համար պիտի վարձէր՝ օրական շուրջ 13 հազար սթերլին վճարելով:

Նշեալ համաձայնութիւնը գոհ ձգած է նաեւ ռուս առեւտրական Միխայէլ Ֆրիտմընը, որ «Ֆորպս» թերթին կողմէ կը նկատուի աշխարհի ամէնէն հարուստ մարդոցմէ մէկը: Ան կը գլխաւորէ Ռուսիոյ մեծագոյն ընկերութիւններու խըմբակցութիւններէն մէկը, որ կը զբաղի քարիւղի պեղումներով, դրամատնային աշխատանքներով, անթել հաղորդակցութեանց միջոցներով, ուտեստեղէնի, վոտքայի առեւտուրով եւ մեծ վաճառատուներով: «Փրեսթիժ»ի աղէտին մէջ անոր դերակատարութիւնը կենսական կը նկատուի, որովհետեւ զայն վարձող «Քրաուն Ռիսօրսըզ» ընկերութիւնը մաս կը կազմէ Ֆրիտմընի կայսրութեան: Իսկ Ֆրիտմըն, կ՚ըսեն անոր թշնամիները, անխիղճ առեւտրական մըն է, որուն միակ նպատակը դրամ շահիլն է:

Տեսականօրէն ամէն ինչ յստակ կը թուի. բրիտանական ընկերութիւն մը, որուն կը պատկանի քարիւղը, վարձած է նաւը, որպէսզի զայն փոխադրէ: Սակայն քարիւղի ճարտարարուեստի մութ աշխարհին մէջ ոչինչ պարզ է: Արդարեւ, մինչ «Քրաուն Ռիսօրսըզ» ընկերութիւնը մեծ համեմատութեամբ կեդրոնական Լոնտոնի իր գրասենեակներէն կը գլխաւորուի, պաշտօնապէս անոր կեդրոնատեղին Զուիցերիա կը գտնուի:

Ինքնին «Փրեսթիժ»ի սեփականութիւնը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Դեկտեմբեր 16–ին, տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մը ներկայացնելու համար յառաջացած հետազօտութեան գիտական կեդրոնի մը հաստատման ծրագիրը, Երեւան, որ լոյսի արձակումով կը յայտնաբերէ բնական գիտեր։

Կեդրոնը կը բովանդակէ երեք միլիառ ելեկտրոն վոլթ արձակող «սէնքրոթրոն» մը։ «Սէնքրոթրոն» լոյսի խուրձերուն (փէաօ) ծայր աստիճան շողացումը կը բանայ հետազօտութեան, քննութեան, գործադրութեան բոլորովին նոր դաշտ մը զանազան բնագաւառներու մէջ՝ կենսաբանական, տարրաբանական, բժշկական եւ այլն...։

Այսօր, աշխարհի մէջ գոյութիւն ունի «Սէնքրոթրոն» ճառագայթումի շուրջ 50 կեդրոն։ Նպատակը կեդրոն մը հաստատել է Հայաստան։ Ամէնէն մօտ կայանը Հայաստանէն երկու հազար քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի, հետեւաբար Երեւան յարմարագոյն վայր մը կը թուի ըլլալ ընդունելու համար Միջին – Արեւելքէն, նախկին Խորհրդային Միութեան երկիրներէն, Եւրոպայի եւ Ասիոյ զանազան երկիրներէն գիտնականներ։

Ծրագիրը, անցեալ Օգոստոսին, փորձագիտութեան քննութեան ենթարկուած է խումբ մը ամերիկացի մասնագէտներու եւ տնտեսագէտներու կողմէ որոնց գնահատումը յոյժ նպաստաւոր եղած է, եւ նկատուած որպէս գիտական եւ թեքնոլոժիք տեսակէտէն սքանչելի ներդրում մը։

Ծրագրին նախապիւտճէն գնահատուած է 48 միլիոն տոլարի։ «Սէնքրոթրոն»ի շինութեան համար կը պակսի 30 միլիոն տոլար։ Շինութիւնը կարելի է սկսիլ 2004–ին, յետոյ տարեկան 4 միլիոն տոլարի ֆինանսաւորումով մը ապահովել, 2008 թուականէն սկսեալ իսկ, այս արտակարգ գործիքի բանումը։

Ամերիկեան նիւթական օգնութենէն դուրս, ծրագրին հայ պատասխանատուները պիտի դիմեն Եւրոպայի հասարակապետութեան աջակցութեան, զանազան հիմնարկներու, ֆրանսական պետութեան, տեղական հասաքականութիւններու փշխանութիւններուն եւ հայ մեկենասներու։ Այս աշխատանքը կը կատարուի յատկապէս Մարսէյլ։

Ծրագրի իրագործման կը ձեռնարկեն՝ Փաթրիք Սուքիասեան՝ Փարիզ հարաւ – Օրսէ համալսարանի փրոֆէսէօր, Կիւր Լէ՝ Փրովանսի համալսարանի փրոֆէսէօր Ժան – Ժագ Լայէ՝ Փրովանսի համալսարանի փրոֆէսէօր, Ժորժ Թէրզեան՝ հետազօտութեան ճարտարագէտ Փրովանսի համալսարանը։

Այս գիտնականներու կողքին, դասախօսութեան ներկայ եղաւ՝ Հայաստանի գիտական Ակադեմիայի անդամ՝ Վլատիմիր Ցարութիւնեան։

Վլատիմիր Ցարութիւնեան խօսեցաւ գիտութեան այսօրուան իրավիճակի մասին, Հայաստան։ Մատնանշեց ֆինան – սաւորումներու պակասը ինչ որ պատճառ կը դառնայ կարգ մը ճարտարագէտներու, հետազօտութեան մէջ աշխատողներու այլ ասպարէզներ ընդգրկել կամ ալ պարզապէս գաղթել այլ երկիրներ։ Սակայն, ներկայացուց Հայաստանի գիտական կառոյցը, զանազան բնագաւառներով, կաճառներով որոնց մէջ կ՚աշխատին ըստ 4500 հոգի։ Նախկին վարչակարգի օրով աշխատողներու թիւը 6000–էն աւելի եղած է։ Այսօր, զանազան երկիրներու հետ հաստատուած գործակցութիւններն են որ քիչ մը հորիզոնը կը փարատեն։ Կարեւոր ֆինանսաւորումները կու գան Միացեալ – Նահանգներէն։ Իսկ, հայագիտական աշխատանքներու մէջ հետազօտութիւն կատարողներուն վիճակը աւ աւելի ծանր է, աւելցուց Վլատիմիր Ցարութիւնեան։

Եզակի դասախօսութիւն մը, գիտական ու շատ մատչելի նիւթի մը շուրջ, որ հետաքրքրեց ներկաները, որոնք հարցումներով շարունակեցին զրուցել դասախօսներու հետ։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

նոյնպէս բարդ է։ Անփկա լիպերիական է, ունի յոյն հրամանատար մը, փիլիպպինցի անձնակազմ եւ Պահամաներու մէջ արձանագրուած է։

Պահամաներու ծովային հարցերու իշխանութիւնները իրենց զգուշութեան դաղտնիքը կը յայտնաբերեն՝ ըսելով, թէ հոն արձանագրուած նաւերու գործողութիւնները եւ եկամուտը ամբողջովին տուրքերէ զերծ են։

Կենսոլորտի պաշտպաններ այս դրութիւնն է, որ կ՚այպանեն՝ իբրեւ գլխաւոր տուեալներէն մէկը, որ կ՚արտօնէ աժան վարձուող, իրենց կեանքը ապրած նաւերու՝ չմարզուած անձնակազմերով, որ անպատիժ շրջին աշխարհի ովկիանոսներուն մէջ։

Պատրաստեց՝
Ս. Ա. ՊՈՅԱՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

1937–ՄՂՁԱՒԱՆՋԻ ՄԷԿ ԺԱՄ

Թուական մը որ խորագիր եղած է թատերգութեան մը, բեմին վրայ պատմելու համար սարսափներու վախցնող բնոյթը ու անոր հետ նաեւ անհեթեթութիւնն ու ծիծաղելիները։ Գէորգ Սարգսեանի 1991–ին գրուած եւ մինչեւ այսօր անտիպ այս թատերգութիւնը նիւթը առած է ստալինեան հալածանքներէն։ Մեծ վարպետութեամբ, երգիծականին հազիւ գլալի, բայց տեւական ներկայութեամբ կու տայ շատ սովորական հատուած մը. մտաւորականի մը հարցաքննութիւնը։ Երեւանցի մտաւորական մըն է որ կը մերժէ փրկութեան շատ կասկածելի խոստումներու փոխարէն մատնութիւն կատարել, ուրիշներու կեանքը վտանգել։ Ներգաղթած մըն է ան, ամբողջ դերդաստանը Թուրքին սրոհ տալէ ետք, ինքզինքն ու ընտանիքը գտած է կարմիր սարսափին ճանկերուն մէջ։ Սպառնալիքներ ու խոստումներ, բռնութիւն ու մեղմութեան պատրանք իրարու կը յաջորդեն, որպէսզի փոխէ պահանջուածը գրէ, ստորագրէ։ Կը մերժէ, հակառակ խոշտանգումին, անարգանքներու, վարկաբեկումներու։ Կը մերժէ մինչեւ վերջ, երբ նոյնիսկ իր հարազատ աղջիկը ամէնէն բնական բանի մը պէս կը շահագործուի որպէս մղիչ ազդակ։

Գ. Սարգսեան մէկ արարով թատերգութեան յառաջաբանին մէջ կ՚ըսէ թէ գրի կ՚առնէ «1937»–ը, որպէսզի բոլոր անոնք որոնց ծնողքը ապրած է այդ շրջանը, գիտնան, չմոռնան կատարուածը եւ նման բան անգամ մըն ալ տեղի չունենայ։ Երկրորդ նպատակն է յուշել, որպէսզի այդ անմարդկային անցեալին համար նրբացուցիչ դէպք յանցանաց գտնել կարելի չըլլայ։

Զարմանալի է որ գործը, հակառակ 11 տարուան անկախութեան պայմաններուն, չէ ներկայացուած, նոյնիսկ չէ հրատարակուած։ Այնպէս կը թուի որ հոգիներու, միտքերու մէջ նստած կուռքերը քանդել, շատ աւելի դժուար է, քան՝ հրապարակներու, ճեմապարտէզներու արձանները։

Հեղինակը ծնած է 1934–ին Երեւան։ Աշխատած է ձայնասփիւռի կոմիտէին, Մշակոյթի Նախարարութեան մէջ։ 1996էն ի վեր գրական բաժինի վարիչն է Գ. Սունդուկեան Թատրոնին։ Ունի բազմաթիւ թատերգութիւններ, մեծ մասով անտիպ։

Դեկտ. 15, Կիրակի օրուան ՀԲԸՄ.–ի Փարիզի սրահին մէջ ներկայացումին 1937–ի դերերը ստանձնած էին Ցարութիւն Խաչատրեան, Վաչէ Տէմիրճեան, Ժիրայր Զորաքեան, Աստղիկ Շինկիթեան, Րաֆֆի Աճէմեան, Թորոս Գովթիկեան։ Բեմական գործողութիւններու ընթերցումը կ՚ընէր Նայիրի Յովսէփեան, իսկ փորձերը, ինչպէս միշտ, վարած էր Արբի Յովհաննիսեան։

Ընթերցումէն ետք, այնքան մեծ էր տպաւորութիւնը, արթնցած հետաքրքրութիւնը որ հեղինակին, գործին, նման այլ գործերու ներկայի ճակատագրին մասին զրոյց մը ծաւալեցաւ ներկաներու եւ Ա. Յովհաննիսեանի միջեւ։

Ա. Թ.

ԴՈՂԴՈՂՈՒՆ ԳՈՂԱԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 22–ին Թորոնթօ սինֆոնիք նուագախումբը համերգ մը տուած է ղեկավարութեամբ Նուրհան Արմանի։ Այս առթիւ առաջին անգամ ունկնդրուած է երիտասարդ Գէորգ Անտոնեանի հայաշունչ մէկ գործը։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հ.Բ.Ը.Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 25–ին, կազմակերպութեամբ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ Արարատ – Կամար Մշակութային Միութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղին, արտասանութեան երեկոյթ մը տեղի ունեցած է կատարողութեամբ լիբանանահայ արուեստագէտ՝ Յակոբ Գույումճեանի։ Օրուան հանդիսավարը՝ Անդրանիկ Ջիլինկիրեան բարի գալուստի խօսքէն ետք, ներկայացուցած է արտասանողը, տալով անոր կենսագրական գիծերը։ Յակոբ Գույումճեան իր յայտագիրը բաժնած էր երկու գլխաւոր մասերու՝ Եղիցի լոյս եւ սէր։ Արտասանած է Համօ Սահեանէն, Վահան Թէքէեանէն, Ռազմիկ Դաւոյեանէն, Պարոյր Սեւակէն, Վահագն Դաւթեանէն, Զարենցէն, Սայաթ – Նովայէն, Գէորգ Էմինէն։

ՊՈԼՍՈՅ Ֆրանսական պալատին մէջ, Դեկտեմբեր 9–ին դեսպան Պ. Կարսիա Ֆրանսայի «Օֆիսիէ տէ լ՚Ար է լէթր» շքանշանով պատուած է ծանօթ լուսանկարիչ Արա Կիւլէրը։ Ֆրանսայի Մշակոյթի Նախարարութեան այդ շքանշանը կը տրուի անձերու որոնք ծառայութիւն բերած են մարդկային մշակոյթի գանձարանին։

ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՏԻՊ ՄԸ

«ԿԸ ԲԱՒԷ՛ ԱԼ, ԿԸ ԲԱՒԷ, ԱԼՊԷՐ»

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Այն ժամանակները գիրոցական աղջիկները երբ դուրս ելլէին դասարանէն, իրենց առաջին մտածումները ծխելը չէր ըլլար։ Տակաւին հեռատեսիլ ալ չկար եւ ոչ ալ՝ «փիլիւլը»։ Ըսել թէ սակայն այդ օրերու աղջիկները այնպէս էին ինչպէս անցեալ դարուն, սխալ պիտի ըլլար։

Կային որ կարդացած էին, իրենց ծնողքէն գաղտնի կամ ոչ Վիկտոր Մարկրիթի «Լա կարսոնն» կամ Մարսէլ Փրէվոյի «Լէ տըմի վիէրժ» վէպերը։ Երբ օր մը Իզապէլի մայրը այս գիրքերը գտած էր աղջկան պայուսակին մէջ եւ թղթատած զանոնք, չէր զայրացած բնաւ։

Տիկին Պէրնարտէն զարգացած կին մը չէր, չունէր ալ արդիական ձեւանալու հակումը որ երբեմն ծիծաղելի ըլլալու աստիճան դէշ կը յարմարի տնական աշխատութեանց դատապարտուած կիներու։ Իզապէլի մայրը, Անի Պէրնարտէն ոչ միայն իր պարտականութիւնը նկատած էր իր ժամանակը յատկացնել իր երկու զաւակները, աղջիկ մը եւ մանչ մը առողջ մեծցնելու նպատակին, այլ նաեւ ամուսինին հետ առաւօտուն կ՚երթար շուկայ օգնելու Փիէր Պէրնարտէնի որ բանջարեղէն եւ պտուղ կը վաճառէր, ընդհան – րապէս առաջնակարգ որակի ապրանքներ, փնտռուած ունեւոր դասակարգէն։

Բարկացած չէր Իզապէլի մայրը տեսնելով այդ գիրքերը իր աղջկան ձեռքին տակ. բայց ունեցած էր վարանումի պահ մը։ Լաւ էր արդեօ՞ք որ 17 տարեկան իր աղջիկը այդպիսի քիչ – շատ «վրան բաց» պատմութիւններ կարդար։ Կը յիշէր որ իր մայրը զինք բոլորովին անտեղեակ պահած էր երկու սեռերու յարաբերութեանց վրայ եւ սէրը որուն մասին երբեմն խօսած էր իր հետ, երազային բան մը ունէր, անմատչելի եւ այդ իսկ պատճառաւ անհասկնալի մնացած էր աղջնակին համար։ Մայրը կանուխէն մեռած էր եւ երբ Անի իր կեանքը կապած էր Փիէր Պէրնարտէնի հետ, այս վերջինը իր առջեւ գտած էր բոլորովին անտեղեակ անմեղունակ աղջիկ մը։

ԿԸ ՍՊԱՍԷՐ, ԵՐԲԵՄՆ ԱՆՀԱՄԲԵՐ

Այս բոլորին վրայ կը խորհէր Իզապէլի մայրը իր աղջկան կարդացած գիրքերը թղթատելով։ Ի վերջոյ ըսաւ ինքնիրեն՝ «տարիները փոխուած են, թերեւս այսպէս է լաւ։ Անկասկած այսպէս աւելի լաւ է»։ Ու կէս մը փախուստ տալով մայրական պարտականութենէ եւ մասամբ ալ նեղ կացութեան մէջ ձգելու համար իր աղջիկը, Անի Պէրնարտէն որոշեց լուռ մնալ։

Քանի մը ամիսներ վերջ Իզապէլ ձեռք ձգած էր ուրիշ հատոր մը, անգլիացի համբաւաւոր վիպագիրի մը երկը որ այն ժամանակ մեծ հռչակ ունէր իբրեւ անկաշկանդ վիպագրութեան վերին սահմանը, ուրկէ անդին օրէնքը կ՚արգիլէր անցնիլ։

Այսպէս Իզապէլ Պէրնարտէն կրնար ինքզինքը համոզել թէ արդիական աղջիկ մըն էր, քիչ – շատ տեղեակ, թէեւ միայն տեսական գետնի վրայ։ 17 տարեկանին կը սպասէր, երբեմն անհամբեր, օրը գիտէր, երբեմն հանդարտօրէն կը սպասէր որ տղայ մը յայտնուէր իր դէմ, տեղ բանէր իր սրտին մէջ եւ, թերեւս, խռովէր իր մարմինը։

Իզապէլ չշարունակեց իր ուսումը։ Տարի մը վերջ արդէն աշխատանքի անցած էր ատամնաբոյժի մը քով։ Հեռաձայնին կը պատասխանէր, ժամադրութիւնները կ՚արձանագրէր։ Ու կը սպասէր։

Առաջին հանդիպումը պատահեցաւ իր թաղին մէջ, փողոցը։ Բարձրահասակ երիտասարդ մըն էր։ Դէմքը յատկանշական բան մը չունէր։ Թուխ աչքեր, սեւ մազեր որոնք սանտրուած էին դէպի ետ։ Քալուածքը համարձակ էր։ Այս բոլորը չնշմարեց Իզապէլ, միայն տեսաւ որ տղան կը փնտռէր իր ակնարկը։ Սեւեռուն աչքեր՝ որոնք կը մտնէին անդիմադրելիօրէն աղջկան բիբերուն մէջ։ Քանի մը օրեր, քանի մը անգամներ անցան, ինչպէս եւ տղան, փրարու քովէ առանց բառ մը փոխանակելու։ Լռութիւնը տեւեց աւելի քան երկու շաբաթ։ Իզապէլ ուրախ էր եւ միեւնոյն ժամանակ անսովոր կերպով ջղային, տունը, կամ գործատեղին իր առօրեայ վարմունքին մէջ։ Մայրը նշմարեց ու հարց տուաւ՝ «Ի՞նչ ունիս Իզապէլ, սրտնեղութիւն մը ունի՞ս»։ Աղջիկը ըսաւ՝ «Ոչինչ մայրիկ» ու ջանաց անդորր երեւնալ, չյաջողեցաւ ու մայրն ալ չփորձեց վերստին խօսեցնել իր աղջիկը։ Ամէն անգամ որ հարց մը կը ծագէր իր եւ իր զաւակներուն միջեւ, Տիկին Պէրնարտէն կը լուծէր զայն պարզապէս քող մը քաշելով այդ հարցին վրայ, վախնալով որ ընտանիքին խաղաղութիւնը կը խանգարուի եթէ ուզէ երթալ խնդրին խորը։

(Շար. 1)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՏՆՕՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ. — Զ. Օպոզեան 90 Եւրօ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մատլէն եւ Ժօսլին Փափազեան 304 Եւրօ 90 կը նուիրեն «Յառաջ»ին Արամ Անտոնեանի մահուան 27–րդ տարելիցին ի յիշատակ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Ժամը 11–ին պատարագ։

Կը պատարագէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

ԱՒԱԳ ՏՕՆԵՐ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 26

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն ՊԵՏՐՈՍի եւ ՊՕՂՈՍի

«Ուխտի Օր» է այսօր Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ համար

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ, անոր անուանակոչութեան տօնին առիթով։

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 28

Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանիչին

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE

organise

Samedi 11 janvier à 20 heures

son

Dîner de Noël

Animation :

Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.

Réservez dès maintenant au :

04 91 53 34 98
(les places étant limitées)

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à

l'arbre de Noël de l'école Tebrotzassère

Le dimanche 12 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

Après-midi animée par **RAFFI**

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'école Tebrotzassère : **01 43 81 01 72**

Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : **Jivan KASPARIAN**
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— PARIS : PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1er février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— LYON : BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises au profit de l'école Markarian-Papazian

— MARSEILLE : LE DOME — **9 février**

Locations : Palais des Sports: 0 825 038 039
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : C.B.A.F. : 01 53 34 18 18
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2003
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
յառաջոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

ACTIVITES HIVERNALES ET ESTIVALES (2002-2003)

Week-end de retrouvailles à Paris
Colons de l'UGAB
Du 20 (après la classe) au 22 décembre 2002

Séjour de ski à Ancelle (Hautes-Alpes)
Jeunes de 7 à 16 ans
Du 15 au 22 février 2003

Colonie de Vacances
Jeunes de 7 à 14 ans
Du 5 au 26 juillet 2003

Pour le détail des programmes et pour tout autre renseignement, veuillez contacter

UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni — 75016 Paris
☎ **01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73**

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝

ՅՈՎՍԷՓ–ի եւ «Կոմիտաս» նուագախումբին

(Հալէպէն)

Շաբաթ, Յունուար 11–ին

Hôtel SOFITEL «Forum Rive Gauche»ի սրահներէն ներս
17 bis, Bld Saint-Jacques, 75014 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25
MERCREDI
25 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.586 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.586

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԲԵԹՂԵՀԷՄԻ ՏԽՈՒՐ ԾՆՈՒՆԴԸ

Բեթղեհէմի պրօսաշրջութիւնը վերջ գտած է եւ քաղաքը սնանկացած է պատերազմէն: Ծննդեան առթիւ ոչ այցելու ունի, ոչ ալ լուսավառութիւն: Կարմիր Խաչը, որ պարէնաւորման տոմսեր կը բաժնէ չի հասնիր եւ չի կրնար գոհացում տալ բոլորին: 2000 Սեպտեմբերէն ի վեր, երբ ծայր տուաւ Ինթիֆատան, քաղաքը որու բնակչութեան 65%-ը կ'ապրէր շնորհիւ պրօսաշրջութեան, մըխրճուած է անձախընթաց տնտեսական տագնապի մը մէջ: Իսրայէլեան բանակին յաճախակի եւ անտեղի գրաւումները վերջակէտ մը դրած են կրօնական պրօսաշրջութեան: Կիրակի, Դեկտ. 22-ին, լուսարգելը վերցուած է, բայց, ամիսէ մը ի վեր, միշտ ի զօրու էր եւ անդամալուծած է բոլոր թաղամասերը: Կարմիր Խաչի օգնական պաշտօնեան կը նկարագրէ կացութիւնը. – «Զորս շաբթուան մէջ, իսրայէլեան բանակը չորս անգամ վերցուց լուսարգելը եւ միայն քանի մը ժամուան համար: Անոնք որոնք դեռ աշխատանք ունի իրենց աշխատավայրը չեն կրնար երթալ: Ես, աչք առի դուրս ելլել լուսարգելի ատեն ալ, բաժնեչափեր բաշխելու համար ամէնէն չքաւոր ընտանիքներուն, որպէս կարենան վաճառատուն երթալ, անմիջապէս որ շրջափակումը վերնայ»:

«Ներկայ կացութիւնը, մեր ճանչցած կացութիւններուն վատթարագոյնն է» կ'ըսէ քաղաքապետը: Բնակչութեան 70%-ը գործազուրկ է: Տուրք չեն վճարեր այլեւս եւ քաղաքապետարանն ալ եկամուտ չունի: Պաշտօնեանները Նոյեմբերի եւ Դեկտեմբերի իրենց աշխատավարձքը չեն ստացած: Իրաց այս կացութեան մէջ, Թաղապետութենէն օգնութիւն կարելի չէ ակնկալել եւ բնակիչները մարդասիրական եւ բարեսիրական կազմակերպութեանց վրայ դրած են իրենց յոյսը: Բեթղեհէմի եւ շրջակայքին վրայ, ամիսը, 2900 բաժնեչափ կը բաշխուի, մեծ մասը՝ քաղաքը շրջապատող երեք գաղթակայաններուն: Բեթղեհէմի մէջ, ուր շուրջ 30.000 հոգի կ'ապրի, 1100 ընտանիք կ'օգտուի, մէկ ընտանիքը վեց անգամէ կը բաղկանայ, բայց, բնակչութեան 90% կարօտեալ է:

Բաժնեչափերը 410 շեքէլի (շուրջ 90 Եւրօ) արժէք ունին եւ նախապատուութեամբ կը տրուի այն ընտանիքներուն, որոնք 600 շեքէլէն նուազ եկամուտ ունին: Նախատեսուած վեց ամսուան համար, օգնութիւնը երեք ամիսով երկարաձգուած է:

Ամէն ամիս, պատասխանատուները հաստատած են տնտեսական կացութեան վատթարացումը: Կարմիր Խաչի պաշտօնեան կը պատմէ՝ Չէք կրնար երեւակայել թէ ովքեր կուգան օգնութիւն ուզելու: Մարդիկ կան, անցեալին բարեկեցիկ, ձեռնարկութիւններու տէր որոնք սնանկացած են կամ իրենց գործերը քարուքանդ եղած են իսրայէլեան բանակին կողմէ: Ներկայիս միջին դասակարգի մարդիկ, քաղքենիներն ալ օգնութեան կը դիմեն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈԹ Տ'ԻՎՈՒԱՐԻ մէջ, ֆրանսական զօրքերը շատ դէշ հակազդեցութեան բախած են ըմբոստներուն կողմէ, որոնք կ'ամբաստանեն զիրենք որպէս «նուաճող եւ գրաւող» ուժեր: Ըստ իրենց, Ֆրանսացիները չեն սահմանափակուած իրենց տրուած պաշտօնին մէջ: Ֆրանսական ուժերու սպայակոյտի պետը յայտարարած է Աբիճան որ «Ֆրանսական բանակը պիտի չնետուի խլուատցի ժողովուրդին մէկ հատուածին դէմ պատերազմի մը մէջ յանուն ժողովուրդին մէկ միւս հատուածին»: Արտաքին նեթանախարարն ալ, Ռ. Միւզըլիէ, զգուշացուցած է ըմբոստները որեւէ յարձակման Ֆրանսացիներու դէմ, մաղթելով որ Ֆրանսայի նախկին գաղթավայրը խուսափի քաղաքացիական պատերազմէ մը:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ գործադիր իշխանութիւնը որոշեց (Դեկտ. 22) յետաձգել ցնոր տնօրինութիւն նախագահական եւ երեսփոխանական ընտրութիւնները, որոնք նախատեսուած էին Յունուար 20-ին: Ընտրութիւններու թուականը ճշդըւած էր Արաֆաթի կողմէ, ԱՄՆ-ու, Եւրոպական Միութեան եւ Պաղեստինցիներուն իսկ ճնշումին տակ, կողմնակից լայնածաւալ փոփոխութեան մը Պաղեստինեան Իշխանութեան ծոցին մէջ: Նախապայման կը նկատուէր պաղեստինեան ապագայ Պետութեան մը ստեղծման:

ՔԱՊՈՒԼԻ մօտ, գերմանական թռան մը ջախջախուած է եւ զոհ գացած են եօթը զինուորներ: Քննութիւն բացուած է ճշդելու համար արկածին պատճառները:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԷԱ ապարէզ կը կարդայ ՄԱԿ-ի: Դեկտ. 23-ին, սկսաւ հանել այն պաշտօնական կնիքները, որոնք դրուած էին ՄԱԿ-ի կողմէ տարրալուծարանի մը վրայ, օգտագործուած՝ զինուորական գործածութեան սահմանւած փլուտոնիումի արտահանման համար: Տարրալուծարանը, այս ձեւով, կը դառնայ Եոնկպիոնի հիւլէական վերջին կայքը, որ Հիւսիսային Գորէայի ձեռքն անցաւ, ի հեճուկս Հիւլէական Ուժանիւթի Միջազգային գործակալութեան:

ՈՒԿՐԱՆԱԿԱՆ Անտոնով օդանաւ մը ջախջախուած է Դեկտ. 23-ին Սպահանի մօտ: 44 ճամբորդներն ալ մեռած են: Օդանաւը Թուրքիայէն Պարսկաստան դիծը կ'ապահովէր: Ճամբորդները բոլորն ալ ուկրանացի են:

ՍԱՒՈՒԱՅԻ Վիքթոր-Էմմանուէլ իշխանը, Իտալիոյ վերջին Ումպերթօ թագաւորին տղան, Դեկտ. 23-ին, ոտքը Իտալիա դրաւ 56 տարիներու աքսորէ մը ետք: 1946-ին է որ հանրաքուէով մը կը ջնջըւէր միապետութիւնը: Իշխանը ընդունւեցաւ Պապին կողմէ: Քանի մը ժամ ետք, Սաւուայի իշխանը Ժընեւ վերադարձաւ:

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՔՐԻՍԹՄԸՍԻ ԹԱՓԱՌՈՒՄՆԵՐ...

Կրօնքները ունին իրենց մեկնաբանները, որոնք միշտ նոյնահունչ չեն արտայայտուիր ոչ ալ նոյնիմաստ կը խօսին, անոնք ըլլան աստուածաբան, կրօնագէտ, քարոզիչ կամ Աստուծոյ պաշտօնեայ: Կրօնքի մեկնաբաններու շարքին հոս չեմ ուզեր դասել անոնք որոնք հաւատացեալ չեն, իրենց հմտութեամբ ոչինչ զիջելով հանդերձ վերոյիշեալներուն:

Կրօնքներուն ներուժը նաեւ կը կայանայ անոնց մեկնաբանական տարբեր կարելիութիւններուն մէջ: Կարելի է ըսել թէ Մարգարէն սա՛ ըսաւ, նա՛ նշանակելու համար, այլապէս սա՛ պիտի ըսէր՝ նա՛ նշանակելու համար, եւայլն: Վարդապետութիւնները ունին իրենց ինքնուրոյն լեզուն, բազմիմաստ նշանները, ծածկագրութիւնները, դուռը լայն բանալով այլաբանութիւններու, իսկ ասոնք իրենց կարգին՝ այլափառութիւններու: Կը բաւէ Միացեալ-Նահանգներ ապրիլ, ասոնց ամէնօրեայ վկան ըլլալու համար:

Այսօր Քրիսթմըս է: Ծնունդը Նազովրեցիին, որ ծնաւ հրեայ ընտանիքէ. աշխատեցաւ, հասակ նետեց հրէական միջավայրին մէջ: Իր ձեւով –միշտ այլաբանօրէն– պայքարեցաւ նաեւ Հռովմէական Կայսրութեան դէմ, որ կ'իշխէր Իսրայէլի վրայ: Յիսուս կոչուեցաւ Որդի մարդոյ եւ Խաղաղութեան Իշխան, սակայն ինքն է նաեւ որ յայտարարեց. «Մի կարծէք որ եկայ խաղաղութիւն բերելու երկրի վրայ. չեկայ հաստատելու խաղաղութիւն, այլ սուր» (Մատթէոս 10.34): Անշուշտ կարելի է ըսել թէ Յիսուս կը խօսէր «մարդը իր հօրմէն, աղջիկը իր մօրմէն, հարսը իր կեսուրէն բաժնելու» մասին, թէեւ այս խօսքերն ալ պէտք չէ ըմբռնուին տառացիօրէն, եւայլն: Սակայն այդ բառերուն տարազը եւ իմաստները հիմա չեն խնդրոյ առարկան:

Կրօնական վարդապետութիւններու բազմիմաստ մեկնաբանութիւնը ունի իր աննման բարիքը, բաղդատմամբ գրութիւններուն տառացի և միանշանակ մեկնաբանութեան, որ կրնայ մարդը եւ մարդկութիւնը հասցնել մինչեւ դժոխքի դռները: Անոնց օրինակը կը գտնուի Ամերիկա:

Նոր Կտակարանը մէկ անբաժանելի մասն է Աստուածաշունչին: Եւ քանի որ հոն գրուած է թէ Հրեայ ժողովուրդը Աստուծոյ Ընտրեալն է, եւ Աստուած կամ Եհովան Պաղեստինի հողը ընծայած է Հրեային, մեր օրերուն միջազգային տագնապը կը ստանայ աստուածաշնչական տարողութիւն, համատարած ողբերգական արձագանգներով: Նազովրեցիին ծըննդավայրին մէջ տեսանելի չէ ձիթենիի ճիւղ, այլ միայն «Սուր»: Այդ սուրին «խաչակիր»ներն են Ամերիկայի Քրիստոնեայ աջակողմեանները, որոնք Սպիտակ Տան հարիւր հազար նամակ, իմակ, հեռաձայնային զանգ տեղացուցին այս տարի, որպէսզի նախագահ Պուշ ոչ մէկ ձեւով խոչընդոտէ Շարոնի «խաղաղեցման» արշաւանքները գրաւեալ հողամասերուն վրայ, որ Աստուծոյ սեփականաշնորհումն է Հրեայ ժողովուրդին: Գիտենք թէ ատկէ ետք, Պուշ իր կարգին Շարոնը կոչեց «խաղաղութեան մարդ» – այն մէկը՝ որ մասգործի դանակն էր Լիբանանի Սապրա եւ Շաթիլա գաղթակայաններու Պաղեստինցիներու սրածումին, եւ որ նոյնիսկ իր երկրին դատարանին կողմէ ճանչցուեցաւ որպէս յանցաւոր: Ան կը նկատուի նաեւ պատերազմական միջազգային ոճրագործ:

Միացեալ-Նահանգներու Քրիստոնեայ Համախմբում եւ Աջակողմեան Քրիստոնեայ կոչուած նիւթական եւ մարդկային երկու կայսրութիւններուն տէր-ղեկավարները եղող վերապատուելիներուն՝ Ճերրի Ֆոլուէլ եւ Փէթ Ռապըրթսըն, ղեկավարներէն են նաեւ ինքզինքնին «Քրիստոնեայ սիոնիսթներ» կոչած լայնատարած շարժումին, որ ըստ Ֆոլուէլի 70 միլիոն հետեւորդ ունի: Անոնց համար ամէն ինչ պարզ է, յստակ, մեկին: «Ան որ կ'օրհնէ Իսրայէլը, օրհնուած պիտի ըլլայ» գրուած է Աստուածաշունչին մէջ: Եւ իրենք կ'ուզեն օրհնուած ըլլալ: Այդ բողոքական տարբեր աղանդներէ –Հոգեգալստականներ, Վերածնեալներ, Ժողովականներ, եւլն.– կազմուած ամենհի զանգուածը տարեկան բազմամիլիոն նիւթական օժանդակութեամբ եւ քաղաքական ազդու քարոզչութեամբ ամրակուռ գրահն է Իսրայէլի: Իրենց գործունէութեամբ անոնք կատարած կ'ըլլան ոչ միայն Աստուծոյ անյեղլի կամքը, այլ նաեւ արագացուցած՝ այնքան սպասուած Վերջին Դատաստանի օրը: Այս պատճառով նաեւ կը քաջալերեն բոլոր Հրեաները որ վերադառնան Իսրայէլ եւ իրենց տուները կանգնեն աստուածաշնչական հողամասերուն վրայ: Անշուշտ այս ընթացքը կրնայ միլիոնաւոր Պաղեստինցիներու ողբերգութիւնը խորացնել, շրջանային կամ միջազգային պատերազմ յառաջացնել, համատարած մահ եւ աւերում պատճառել, երկրագունդը եւ քաղաքակրթութիւնը քանդել ընդհանուր անապահովութեան պայմաններուն մէջ: Ահա ճիշդ ա՛յդ է որ իրենք անձկագին կը սպասեն.– Արմագեդոնը: Ցայտնութենական Զորս Ձիաւորները, որոնք ճամբայ պիտի բանան Քրիստոսի երկրորդ գալստեան եւ իր թագաւորութեան հաստատման յերկիր: Աստուածաշնչական մարգարէութեան մը համաձայն, ա՛յն ատեն է որ Իսրայէլ պիտի պատկանի քրիստոնեաներուն եւ հրեայ վերապրողներն ալ պիտի քրիստոնէանան:

Ամերիկայի Հրեաները քիչ մը մտահոգ են իրենց հանդէպ ցուցաբերուած քիչ մը այս այլանդակ սէրէն, որ կը հետապնդէ իրենց ալ անհետացումը, առաւել եւս՝ քրիստոնէացումը իրենց բեկորներուն: Մինչ այդ, սակայն, իրենք կը շարունակեն շայլօրէն օգտուիլ աստուածաշնչական բարիքներէն: Իրենց քրիստոնեայ դառնալէն առաջ արդէն քրիստոնեաները դարձած են «սիոնական»:

Այսօր Քրիսթմըս է: Միա՛յն այդ: Բարեբախտաբար ո՛չ Հայկական Ծնունդ, որ աւետէինք մեր եւ մեզի պէս աշխարհի բոլոր բարի կամեցողութեան տէր մարդոց հետ Խաղաղութեան Իշխանին ծնունդը:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

ԾՆՆԴԵԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 25-ին (Դեկտ. 26-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ, Դեկտ. 27:

«ԱՐՄԵՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 23 / 24)

ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԻ ՄԷՋ ԵԿԵՂԵՑԻ ԿԸ ԿԱՌՈՒՑՈՒԻ

Ծիծեռնակաբերդի Եղեռնի յուշարձանին մօտ, ի յիշատակ ցեղասպանութեան զոհերուն եկեղեցի մը պիտի կառուցուի: Այդ մասին յայտարարած է Դեկտեմբեր 23-ին Գարեգին Բ., Թէքէեան կեդրոնին մէջ «Հայ եկեղեցին ԻԱ. դարուն» նիւթով դասախօսութեամբ ժամանակ: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը տեղեկացուցած է թէ եկեղեցի կը կառուցուի նաեւ Ստեփանակերտի մէջ, իսկ Դադիվանքը կը նորոգուի:

ՁԻՒՆԱՄՐՐԻԿԸ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ ՓԱԿԱԾ

Վերջին օրերու սաստիկ ձիւնամրրիկը թէեւ դադրած է, բայց ճամբաներու վըրայ դժուար անցանելի մասեր մնացած են: Դեկտեմբեր 23-ի առաջին ժամերուն փակուած են Սփիտակ – Գուգարք, ապա Գաւառ – Մարտունի – Վարդենիս ճամբաները: Դժուար անցանելի են Տաշիր – Վրաստան սահմանը, Ճամբարակ – Վարդենիս, Ճամբարակ – Բերդ ճամբու հատուածները: Մնացեալ շրջաններուն մէջ կացութիւնը բնականոն է, մաքրումի աշխատանք կը կատարուի:

ԵՂԵԳՆԵԱՅ ԳՐԻՉԻՆ ՅՈՒՍԱԳՐԻՉ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ԻՍ. ԴԱՐՈՒՆ

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԵԱՆ

Հայութեան մէջ քաղաքական հոսանքներու, ընկերային, յարանուանական եւ լեզուական տարբերութիւններու երանգապնակը միօրինակ կրնայ թուիլ աչք մը նետելէ ետք համակարգիչի հայ գրատեսակներու շլացնող խայտաբղէտութեան: Այսօր «Նախնիքներդ ուրտեղացի՞ են» աւանդական հարցումին տեղ աւելի յաճախ կը լսես. «Համակարգիչի այնինչ տառատեսակը ունի՞ս որ նամակս կարդալ կարենաս»:

Ի մեծ տարբերութիւն քաղաքակիրթ եւ նուազ քաղաքակիրթ ազգերու, մեր տառամայրերը միայն անունով չէ որ տարբեր են իրարմէ: Մարդոց պէս անոնք ալ ընտանիքներու կը բաժնուին եւ կ'ունենան մօտաւոր եւ հեռաւոր խնամութիւններ:

Սակայն քննելէ առաջ այս պարագան, ճշդենք թէ ի՛նչ բան է համակարգիչի գրատեսակը: Երեւակայեցէք փեթակ մը կամ չէնք մը՝ բազմաթիւ վանդակներով կամ յարկաբաժիններով, որոնցմէ ամէն մէկուն մէջ կը բնակի գիր մը, թիւ մը կամ տրոհութեան նշան մը: Իւրաքանչիւր վանդակ կամ սենեակ ունի իր ճշգրիտ թիւը՝ ելեկտրոնային միջոցներով դրոշմուած:

Ահա սովորական եւրոպական գրատեսակ մը. վերի պատուաւոր յարկերը կը գրաւեն թիւերը, տրոհութեան նշանները A-էն մինչեւ Z լատին գիրերը, այն կըրկնակ քսանվեցեակը որ անգլերէն գրելու կը ծառայէ:

Պատուոյ յարկին տակ կը սկսի ճամբեզրի արեւելեան իջեւանատունը:

Բնակիչներուն մէջ աւելի յաճախ կըրնանք տեսնել Արեւմտեան Եւրոպայի լեզուներուն յատուկ գիրերը, տեսակ-տեսակ փուշերով օժտուած ձայնաւորները, կոնակին վրայ ձիու թամբ՝ սպանական կակուղ Ն-ն, խլանտերէնի անսովոր նշանները:

Կան ուրիշ գրատեսակներ, որոնց վարի յարկերուն մէջ կը բնակին Արեւելեան Եւրոպայի բազմատեսակ գիրերը. լեհական կոշտ L-ն մէջտեղէն անցնող շեղ գիծով, չեխական R-ն գլխուն վրայ թըռչուն մը թառած, ռումէն T-ն վար կախուող պոչով եւայլն:

Կան վերջապէս լատին գրատեսակներ Պալթեան լեզուներով գրելու համար, մինչ այլք կը հիւրընկալեն թրքերէնին եւ մալթերէնին յատուկ գիրերը:

Սակայն, ի՞նչ է վիճակը տարարախտ այն ազգերուն, որոնց գիրը լատին չէ: Անոնց գրատեսակները երեք սերունդ կը կազմեն:

Ստեղծուած առաջին գրատեսակները առանց այլեւայլի վերի պատուաւոր յարկերը տրամադրած են իրենց լեզուին գիրերուն: Ըսել է անգլերէն գրելու փոխարէն համակարգիչը կը սկսէր յոյն, կիւրեղեան, հայկական կամ եբրայական նշաններ երեւցնել:

Կարծես թէ ճարտարարուեստը հոն կանգ պիտի առնէր, քանի որ խնդիրը լուծուած էր: Սակայն երեւակայեցէք Յոյն մը, որ իր մայրենի լեզուով շարուած գրութեան մէջտեղ կը փափաքի զետեղել ըսենք I.B.M. կամ CIA յապաւումը: Ստիպուած է ամէն անգամ փոխելու գիրը: Իսկ եթէ գրութիւնը ուզէր պահել դիւրաթեք սկաւառակին վրայ, գիրերը պիտի խառնուէին...

Այդ անպատեհութիւնը դարմանելու համար մասնագէտները մէջտեղ կը հանեն երկրորդ սերունդը: Վերի յարկերը կը վերադարձուին աշխարհի տէրն ու տիրական անգլերէնի քսանվեցեակին: Վարի յարկերը պանդոկի պէս կը վարձուին կա՛մ յունական, կա՛մ մեսրոպեան, կա՛մ կիւրեղեան գիրերուն:

Հիմա Հայը կրնայ առանց տառատեսակը փոխելու հայերէն շարուածքին մէջ ուզածին չափ O.K. կամ ciao ցանել: Սակայն գործածողները անմիջապէս անդրադարձան թէ այդ տառատեսակներով կարելի է O.K. գրել, սակայն անհնար է tête à tête գրել, քանի որ կը պակսին յաւելեալ նշաններով եւրոպական գիրերը, որոնց տեղը գրաւած է մեր այբուբենը:

Համացանցը ջուրի երես կը բերէ այլ անպատեհութիւններ. առկից թղթապանակ մը (file attachment/pièce jointe) ղրկելու պարագային որոշ գիրեր կա՛մ կ'անհետանան, կա՛մ ալ կը փոխուին այլ նշաններու: Պատճառը ան է, որ հասցէատիրոջ համակարգիչը կը նայի ոչ թէ գիրի մը արտաքին պատկերին, այլ անոր սենեակի թիւին: Եւ քանի որ այդ թիւին տակ ուրիշ գիր մը բնակած կ'ըլլայ սովորաբար, համակարգիչը կը սխալի: Հայերէնի պարագային Ե եւ Զ գիրերը զոհ կ'երթան սովորաբար, սակայն աւելի յաճախ՝ չակերտը: Անշուշտ ոչ մէկ լեզու խուսափած է այդ կնճիռէն:

Վերջապէս ծնունդ կ'առնէ գիրերու երրորդ սերունդը, Unicode-ը, այսինքն Համրադասիչը: Մեզի արդէն ծանօթ չէնքին տեղ վեր կը խոյանայ Նիւ-Եորքեան երկնաքեր մը: Ին վերի յարկը անփոփոխ է իր երկու անգամ քսանվեց հըպարտ բնակիչներով: Վար իջնելով կը հանդիպինք Արեւմտեան, աւելի վար՝ Արեւելեան Եւրոպայի գիրերուն, որոնք այլեւս չեն հրմշտկեր զիրար, այլ գրաւած են ամէն մէկը իր յարկը: Աւելի վար տեղաւորուած են Պալթեան գիրերը, թրքերէնը, վիէթնամերէնը՝ ողկոյզ-ողկոյզ կախուող իր յաւելեալ նշաններով:

Մեր վերելակը կը սահի վար, եւ ահա կ'անցնինք յունական յարկը, որուն տակ կը սկսի կիւրեղեանը: Զայն հազիւ անցած՝ կը դիտենք խաղաղ դրացնութիւնը արաբ եւ եբրայական այբուբեններուն:

Հասա՛նք: Վերելակը կ'անշարժանայ: Մեր յարկին վրայ ենք, զոր մեզի տըրամադրած է նորին մեծութիւն Միքրոսոֆթը: Կոկիկ սենեակներ են համապատասխան թիւերով, օրինակ մեր գըլխագիր Ֆ-ն կը կրէ թիւը, եւ սենեակը արձանագրուած է իր անուան. Armenian Fe Capital:

Գրատեսակ մը Համրադասիչ ըլլալու համար բնաւ ալ անհրաժեշտ չէ որ բոլոր յարկերը բնակած ըլլայ: Ամէն գրատեսակ չէ որ ունի արաբերէնը: Վերջերս ձեռքս անցուցի գեղեցիկ գիր մը որ չունէր կիւրեղեան յարկը, վասնզի շինուած էր Չեխիոյ մէջ, ուր ռուսական գիրը աչքի փուշ է:

Համրադասիչին իմաստը եւ կարգախօսը հետեւեալն է. չկայ թափառիկ նշան մ'իսկ, իսկ սենեակ մը կրնայ պատկանիլ միմիայն մէկ նշանի: Ըսել է թէ յունական սիկման պիտի չգայ մեր Ղ-ը վըռնտելու, իսկ ֆրանսերէնի սէ-սէտիլը պիտի չգիջի իր տեղը կիւրեղեան տապրօ-ին:

Սակայն հիմա դառնանք առաջին սերունդին, որ անիշխանական շրջան մը կը նշէր բոլոր ազգերուն մէջ... այն տարբերութեամբ սակայն, որ մենք այդ շըրջանը կ'ապրինք մինչեւ օրս եւ անիշխանութեան մէջ մրցակից չունինք:

Մեր միլեզուեայ գրատեսակները տասնեակէ մը աւելի ընտանիքի կը պատկանին: Առաջինը անուանենք դասական գրամեքենայի ընտանիք: Գիրերը արդէն իսկ զետեղուած են գրամեքենաներուն յատուկ ընտանի շարուածքով: Այդ գիրերէն են Ռուբէնը, Արզօ-ները, Արաֆին, Արտահանը եւլն.:

Երկրորդ ընտանիքը Փափազեան է՝ ստեղծողին անունով: Գիրերը զետեղուած են ամերիկեան ստեղնաշարին համաձայն՝ ըստ արեւմտահայ հնչման, այսինքն abc def ghi jkl-ի տեղ՝ աբգ տէփ կհի ճքլ մնս: Փափազեան ստեղնաշարին առաւելութիւնն այն է, որ չի պարտադրեր մտքին մէջ պահել մասնաւոր շարուածք մը. բոլորովին անփորձ մէկն անգամ կրնայ ստեղներուն նայելով տպել: Փափազեանը լուրջ անպատեհութիւն մըն ալ ունի. ռ գիրը զետեղուած է լատին ենթամնային տեղը: Եթէ տողի մը վերջը յայտնուի ռ գիրը պարունակող բառ մը, ան խսկոյն կ'անդամահատուի անտեղի տողադարձով մը: Դարմանումի միջոց մըն ալ կայ. գրաշարութիւնը աւարտելէ ետք պէտք է բանալ գրատեսակին փեթակը եւ ուրիշ տեղ մը զետեղուած այլ ռ մը գըտնելով՝ անով փոխարինել բոլոր ռ-երը որոնք ենթամնային կը համապատասխանեն: Գրաշարութեան բոլոր գործիքները ունին այդ դրութիւնը. (Replace all / remplacer tout): Փափազեան «ընտանիք»ին կը պատկանին Առասան, Մարալ, Սասուն, Մասիս, Արարատ*, Սարօ, Արաքս եւ Դասական* գիրերը: Մենք վերջերս յաւելած ենք անոնց թիւին Զաւէնը, Ռոսլինը, Աւազանը, Միտքը, Զօրաւորը, Մակարդակ-Զերօն, Հաստափորը եւ Կաչի-Ոսկորը:

Արեւելահայ հնչումին վրայ հիմնուած շարուածքներուն անունը Լեգէոն է: Ամէն մէկուն հեղինակը յայտնագործութիւն ընել կը հաւատար: Այս ընտանիքին մէջ հարազատ քոյր-եղբօրմէ աւելի զարմիկներ կան՝ դոյզն այլ յարակայ տարբերութիւններով: Թուենք զանոնք. Շիրազ, Անահիտ, Արմէն, Արարատ* եւ Արագած հետեւեալ շարուածքով. աբչ դըհ գէոթ կլմն պղվ...

Մրցակից «ցեղախումբ»ին կը պատկանին Նորք*, April Armenian, Դաւիթ, Aaanew գրատեսակները. իրենց շարուածքն է՝ աբչ դըհ գէիթ կլմն ոպք...

Լոնտոնաբնակ համակարգչագէտ Մկըրտիչ Լազիեւ ստեղծած է Մէթէօր կոչուած գիրերը՝ որոնք քանի չափ են եւ շարուած սապէս. աբչ դէթ գհիժ կլմն ոպք: Գիրերը աչքի կը զարնեն միօրինակութիւնը խզող՝ երբեմն նոյնիսկ արտակեդրոն՝ ինքնատպութեամբ: Այս հանգամանքը զիրենք պիտանի կ'ընծայէ ձեւաւորումի գործերը կատարելու համար, ազդերու տպագրութեան եւլն.: Անկէ զատ, Մէթէօր գիրերը կը համապատասխանեն ոչ միայն PC-ի, այլեւ Մաքինթոշ համակարգիչներուն: Լուրջ թերութիւն մըն ալ ունին. անվճար տրամադրելի չեն ինչպէս շատ մը լաւ բաներ:

Ընտանիքին կը պատկանի նաեւ Անկիւն գիրը գործածուած՝ Տիգրան Ոսկունիի www.vosgouny.com կայքէջին մէջ: Ան շատ մօտ է Նորք-Դաւիթ խումբին, սակայն այս վերջիններով կայքէջը դիտելը չարչարանք մըն է:

Եւ վերջապէս կան ցեղ-ընտանիք չունեցող գիրեր, որոնք թէեւ արտաքնապէս գեղեցիկ կրնան ըլլալ, սակայն սակաւ գործածելի են:

Երկրորդ սերունդի գիրերը, այսինքն անոնք, որոնցմով կարելի է թէ հայերէն, թէ անգլերէն գրել, Հայաստանի մէջ ամէնէն տարածուած գիրերն են: Անոնց թիւը կարելի չէ համրել իսկ, վասնզի ամէն մէկ թերթ իր գիրը շինել կու տայ: Բարեբախտաբար բոլոր այդ գիրերը իրերահաղորդ են:

Բացի վերը նշուած լուրջ թերութիւններէն, անոնք ունին եւս մէկը. անոնցմով շինուած կայքէջերը կը դիտուին ըդգալի դժուարութեամբ: Էջ մը դարձնելէ ետք երբեմն ստիպուած ես բոլոր յարմարեցումները կատարել վերստին: Եւ այս արատը աւելի լուրջ է քան նախորդները, քանի որ կը խոչընդոտէ հայերէնի մուտքը համացանցի անծայրածիր անդաստանի մէջ: Շատ աւելի դիւրին է կայքէջ մը անգլերէնով կամ ռուսերէնով շինելը եւ դիտել տալը, քան մեսրոպատառ, եւ Հայաստանցի ոստայնանկները յաճախ դիւրին ճամբան կ'ընտրեն...

Այցելեցէք www.google.com փնտռտուքի նշանաւոր կայքը: Անոր միջներեսը (interface) կրնայ կարգադրուիլ քանի մը տասնեակ լեզուներով. կիսամեռներէն մինչեւ արհեստականները, առանց մոռնալու լատիներէնը, ագերիերէնը եւ վըրացերէնը: Հայերէնը բացակայ է նախ որովհետեւ հոգերնիս չէ, իսկ ապա մեր կէս-կատար գիրերուն պատճառաւ: Վըրացերէնով այդ էջը շինելու համար գործածուած է Sylfaen գիրը, որ հայերէնն ալ կը պարունակէ, ինչո՞ւ Վրացին գործը տեսած է, մինչ մենք անճրկած կեցեր ենք:

Բազմաթիւ հայ հաստատութեանց հայերէն կայքէջերը անվերջանալիօրէն «շինարարութեան մէջ» են. օրինակ «Ակօս» թերթինը կամ Բանկալթիի Մխիթարեան վարժարանինը: Հայաստանեան կայքէջերը կամ անգլերէն են, կամ ալ ռուսերէն: Պոլսոյ պատրիարքարանին կայքէջը միմիայն թրքերէն է, Երուսաղէմինը անգլերէն, Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը նոյնպէս միայն անգլերէնով շինել տուած է իրենը: Մեր ստարամոլութիւնը համացանցին մէջ աւելի ցայտուն է քան այլուր: Աւելին, հայ թերթի մը յուշամատեանին մէջ հայախօս անձ մը անգլերէնով կը յորդորէ չգրել հայերէնը լատին գիրով, վասնզի ատիկա... սրբապղծութիւն է: Այսինքն «լեզու պահելը» ոմանց համար սնտուկի մը խորքը պահել է զայն:

Համրադասիչը կրնայ գործածուիլ Պատուհաններու** NT, 2000 և XP թողարկումներու հետ: Նիւթական ծանօթ պատճառներով անոնք տակաւին լայնօրէն տարածուած չեն Հայաստանի մէջ: Սակայն ժամանակը կը պահանջէ, իսկ ժամանակէն աւելի՝ մեր լեզուն կ'աղաղակէ, որ երկրորդ սերունդի գիրերէն հրաժարինք եւ ազդովին որդեգրենք Համրադասիչը: Վերջիններս ձեւով ունինք երեք գիր. Times Unicode, Arial Unicode*** և Sylfaen: Մենք յարմարցուցած ենք նաեւ գիր մը զոր կոչեցինք Սսական՝ վեհանիստ ոստանին ի պատիւ:

Եթէ ձեր համակարգիչին գործողական համակարգը Պատուհաններ 2000 է կամ XP, կը բաւէ զետեղել KDWin ստեղնաբաշխիչը: Աւազախէժի Հովիտի (Silicon valley) ազնիւ պարոնները մեզի նուէր մը ըրած են 2000 եւ XP-ի ծրարին մէջ ներփակելով հայերէն երեսակը, այն ալ թէ՛ արեւմտահայերէն, այսինքն Փափազեան, թէ՛ արեւելահայերէն՝ Հայաստանի մէջ սակաւ գործածուող եւ գրեթէ անծանօթ շարուածքով մը: Սակայն երկուքն ալ շինուած են անվայել անփութութեամբ: Անկարելի է, օրինակ, տպել գլխագիր Լ-ը, շփոթուած են գլխագիր Ի-ը եւ Ի-ն: Այնպէս որ ամէնէն խոհեմ լուծումը կ'ըլլայ Միքրոսոֆթի յօյսին չմնալ, այլ տեղադրել KDWin-ը:

Ինչպէ՞ս գրեմ Համրադասիչի համաձայն գործածելով 95 կամ 98 Պատուհանները, - կրնան հարցնել ոմանք: Նախ եւ առաջ գտէք եւ զետեղեցէք Arial Unicode եւ Times Unicode*** գիրերը: Անոնք սովորաբար կը պարունակուին նորագոյն KDWin ծրագրին մէջ: Փորձած չըլլալով, չենք կրնար ըսել թէ KDWin ինք պիտի օգտակար ըլլա՞յ թէ ոչ, թէ Համրադասիչի գիրերը պիտի երեւի՞ն թէ ոչ, սակայն կրնանք յանձնարարել գործիք մը, որ կը բանի ծաւա միջավայրին մէջ եւ կը կոչուի Simredo: Անոր ծրարը կը պարունակէ հայերէն երեսակ մը, ըստ Համրադասիչի գրելու համար: Հեղինակը՝ ճափոնցի Քլիւօ Լենտոն կ'առաջարկէ ստեղնաշարի ճիշդ այն դիւրաշխատ շարուածքը, զոր մենք մշակած ենք ու կը գործածենք քանի մը տարիէ ի վեր (տե՛ս. «Նորօրեայ Տիպ ու Տառ», «Յառաջ», 1999 Յուլիս 17-18): Simredo յարմարանքը անվճար տրամադրելի է՝

http://www4.vc-net.ne.jp/~klivo/sim/simeng.htm

կայքէջէն: Ուշագրաւ է, որ Քլիւօ Լենտոն հայկական երեսակը պատրաստելու ատեն դժուարութիւնը ունեցած է գըլխագիր Լ-ին հետ, սակայն ի տարբերութիւն Միքրոսոֆթի՝ պատուով յաղթահարած է զայն:

Հայերէն գրենական պիտոյքները կը զարգանան ու կը կատարելագործուին ամէն մէկը անկիւն մը քաշուած տաղոց ջանքերով: Համոզուած ենք թէ ժամը հասած է համացանցին մէջ գրուցարան մը եւ ամպիոն մը հաստատելու, որպէսզի բոլոր անհատներուն ջանքերը ծառայեն հայախօս հանրութեան պէտքերուն:

Ծանօթագրութիւններ. –

(*) Այս գիրերը նոյն անունով երկուորեակներ ունին՝ տարբեր շարուածքով: Եթէ նոյնանուն գիրեր զետեղուին համակարգիչին մէջ, շփոթին հետեւանքով միայն մէկը գործածելի կը մնայ:

(**) Պատուհաններ. կը նախընտրենք հայացուած այս ձեւը. կարգ մը լեզուներ եւս կը թարգմանեն Windows-ը:

(***) Ուշադրութիւն. Arial եւ Times գիրերը արդէն իսկ կը պարունակեն Համրադասիչի նշանները, սակայն հայերէն նշանները կան միմիայն Arial Unicode եւ Times Unicode անո՛ւնը կրող գրատեսակներուն մէջ:

ԿԵՆՍԱԼՈՐՏԱՅԻՆ

ՈՎԿԷԱՆՈՍԻՆ ՄԷՋ ԹԱՓԱԾ ՔԱՐԻՒՂԻՆ ԱՊԱԿԱՆՈՒՄԸ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿՆԵՐ ՊԻՏԻ ՍՊԱՌՆԷ

կ'ըսեն մասնագէտներ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նախանցեալ չորեքշաբթի ընթացքին գիտնականներ քարիւղի նոր հալայ «Հեսթեր» նկատած են քարիւղանաւին «Նաւաքափանին» վերեւ: Մասնագէտները հաստատած, անոնք ցոյց տուին, թէ «Փրեսթիժ»ին քարիւղը կը շարունակէ փախուստ տալ՝ ժամական դոյա քանակով, թէ նաւուն մարմնէ չուրջ 4000 մեթր ջուրի ճնշումին տակ պայթելու վտանգին տակ կը գտնուի:

Եթէ նոյնիսկ անիկա չպայթի եւ քարիւղը ովկիանոսին յատակը մնայ ու կարգ մը մասնագէտներու նախատեսութեամբ՝ պաղի եւ ճնշումին տակ մի-բանայ ծանր նիւթի մը, ջուրին մէջ կրնան ծանր մնացորդներ կուտակուիլ եւ մնալ ուսանողներ չղթային մէջ:

«Էքսոն Վալտիզ»ի դէպքը, որ 1989-ին Ալասքայի մէջ Փրինս Ուիլիըմ Սաունտի շրջանը պատած էր աւելի քան 38 հազար թոն հում քարիւղով, բաւական եղաւ Պալյ ժողովուրդին, ցոյց տուած է, որ թափած քարիւղը հազիւ տարիներ անցած վերաց կը հասցնէ, քան ինչ որ կ'ենթադրուէր նախապէս:

Նշեալ ավազանի չուրջ քննութիւններուն ակզբնական շրջանին գիտնականներու եզրակացութիւնները նկատած են, որ հեռաւոր հում քարիւղին բաղադրիչները, ծանր մասերը թուլնալ աւելի քիմիական նիւթեր, աւելին աւելի մասս պիտի հասցնեն: Անոնք զգացած են, երբ է յայտ եկած է, թէ աւելի ծանր նիւթերը՝ Փի–Էյ–Էյչ-երը, ամէնէն վտանգաւորներն են: Այս նիւթերը շատ աւելի երկար կը մնան ջուրին մէջ, սակայն մինչեւ վերջերս կը կարծուէր, թէ անոնք վտանգաւոր չեն:

Աւելի ուշ, սակայն, փորձարկումներ ցոյց տուած են, որ այդ նիւթերէն չափազանց փոքր քանակութեամբ ջուրին մէջ ներկայութիւնը բաւարար է ձուկերու բլիլներու մաչկերուն վնասելու համար:

Հետազօտողներու կարծիքով, Փի – Էյ Էյչ–երը կը սպաննեն ձուկերը, յատկապէս՝ փոքր ձուկերը, ազդելով անոնց ծիններուն կառոյցին վրայ:

Ուսումնասիրութիւնը մեծ զարմանք եւ մտահոգութիւն պատճառած է կենսոլորտի մասնագէտներուն, որովհետեւ անիկա կը նշանակէ, թէ ծովեզերեայ որեւէ շրջան չի կրնար պաշտպանուիլ քարիւղի ապականումէ: Անիկա ցոյց տուած է նաեւ, որ նշեալ քիմիական նիւթերը հաւանաբար պիտի ազդեն ձուկերու ապագայ քանի մը սերունդներու վրայ, հետեւաբար նաեւ՝ սննդանիւթի շղթային մնացեալ բաժիններուն վրայ:

Այլ խօսքով, «Փրեսթիժ»ի աղէտին հետեւանքները տասնամեակներով պիտի մնան:

ՄԻՆՉԵՒ 2015 ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՔԱՐԻՒՂՈՎ ԱՊԱԿԱՆՈՒՄԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Մասնագէտներ կ'ըսեն, թէ քարիւղի միջազգային առեւտրականներ, որոնց միակ նպատակը շահ ապահովել է՝ գործածելով աժան եւ հին քարիւղատար նաւեր, եւրոպական ջուրերուն ապականումի սպառնալիք պիտի մնան, մինչեւ որ 13 տարիէն նոր օրէնքներ ի զօրու դառնան:

Մինչ Սպանիա կը շարունակէ պայքարիլ «Փրեսթիժ»ի պատճառած ապականումին դէմ, առեւտրականներ արդէն իսկ նմանօրինակ փոխադրութիւններ կը ծըրագրեն աժան փոխադրամիջոցներով, հին, իրենց կեանքը ապրած նաւեր վարձելով:

2015-ին միայն Եւրոպա ապօրինի պիտի հռչակէ «Փրեսթիժ»ի նման մէկ մարմինով քարիւղատար նաւերու գործածութիւնը: Երկշերտ մարմինով նաւերը փախուստներ արձանագրելու, քարիւղ թափելու նուազ հակում ունին:

Երկարատեւ ուշացումը կը պաշտպանուի նաւաշինութեան ճարտարարուեստին կողմէ, մինչ անիկա չափազանց դանդաղ կը նկատուի կենսոլորտի պաշտպաններու կողմէ:

Նաւերու փրկութեան մասնագէտ եւրոպացի մը յայտնած է, թէ համաշխարհային նաւատորմին մէջ կան հարիւրաւոր հին նաւեր, որոնք «պարզապէս ժամանակի ընթացքին պայթելիք ականներ են: Հարցը այն է, թէ անոնց պէտք չէ արտօնուի թունաւոր բեռներ փոխադրել, ո՛չ թէ միայն անցնիլ մաքուր ջուրերով ծովեզերեայ շրջաններէ», դիտել տուած է ան:

Նկատի ունենալով նաւավարութեան ճարտարարուեստին չափազանց բարդ վիճակը, շատ դժուար պիտի ըլլայ գտնել «Փրեսթիժ»ի աղէտին իսկական յանցաւորները:

Կարեւոր հարցումներէն մէկը այն է, թէ ի՛նչպէս արտօնուած է 26 տարուան քարիւղատար նաւու մը (համաշխարհային նաւատորմին միջին տարիքէն 12 տարի աւելի մեծ), որ փոխադրէ փիուլ քարիւղ (աւելի աղտոտ եւ աւելի թունաւոր նիւթ մը, քան հում քարիւղը) եւ ձմրան գէշ օդին հասնի սպանական ծովեզերեայ ջուրերուն մօտ:

«Քրուան Ռիսորսըզ» ընկերութիւնը ռուսական փիուլ քարիւղը լեցուցած է Լաթվիոյ Վենթսփիլզ նաւահանգիստին մէջ՝ զայն Սինկափուր փոխադրելու համար:

Ասիոյ մէջ փիուլի Եւրոպայէն աւելի բարձր գիները նշեալ առեւտուրին նիւթական խայծ կը ծառայեն: Ըստ քարիւղի եւրոպացի առեւտրականներու, անիկա չուրջ 400 հազար տոլար գուտ շահ կ'ապահովէր՝ գործածելով «Փրեսթիժ»ը (հին եւ աժան գինով վարձուող նաւ մը):

Քարիւղի մեծ ընկերութիւններ ներկայիս քարիւղատար նաւերու գծով շատ աւելի խիստ օրէնքներու կը հետեւին:

Պատրաստեց՝
Ս. Ա. ՊՈՅԱՃԵԱՆ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ՎԱՐՈՒԻ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ

Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը վերջերս ճամբորդական – թելադրական գրքոյկ մը հրատարակած է, իր բոլոր այն քաղաքացիներուն համար որոնք արտասահման կը մեկնին: Նպատակն է զգուշացնել կարելի վտանգներու դէմ, որպէսզի մեկնողը ողջ – առողջ վերադառնայ: Ծանօթ օրաթերթ «Հա'արեց»ի մէջ Եոէլ Մարքուս կը ձաղկէ այդ հրատարակութիւնը, հակասական գտնելով զայն վարչապետ Շարոնի ջատագոված գաղափարներուն:

Ա. Շարոն չուրջ տարի մը առաջ, հեռատեսիլէն բարձրաղաղակ յայտարարած էր թէ Իսրայէլ գլուխ չի ծռեր եւ պիտի չծռէ: Ցուսալքուելու ատենը չէ, այլ կանգնելու եւ ամբողջ աշխարհին ցոյց տալու որ Իսրայէլցի Հրեան հպարտ է իր երկու յատկանիշով:

Միջոց մը ետք, հարիւրաւոր մեռեալներ եւ հազարաւոր վիրաւորներ եկան հասկցնելու թէ խաղաղութեան ու ապահովութեան հանդրուանը հեռու է տակաւին: Եւ հակառակը ըլլալով Շարոնի, ինքը՝ կառավարութիւնը այն տպաւորութիւնը կը գործէ թէ շատ համակարծիք չէ որպէս Իսրայէլցի եւ Հրեայ հպարտանալու:

Այս վերջին դատումը հիմնուած է վերոնշեալ ճամբորդական գրքոյկին վրայ: Հոն կայ ցանկը երկիրներու որոնցմէ պէտք է խուսափի Հրեայ զբօսաշրջիկը: Նաեւ պէտք է հեռու մնայ Իսրայէլի քաղաքացիութիւն մատնելու կարող ամէն յայտարար նշանէ: Այլ խօսքով՝ պէտք է իւրացնէ գիշերային գողերու վարուելակերպը: Ընդունուած սովորութիւն է որ պանդոկ մը հասնող զբօսաշրջիկին առաջին գործը ըլլայ ստուգել թէ սենեակը հանգստաւէտ է, լուացարանը մաքուր, խմիչքի անկիւնը անթերի: Արտաքին գործերու նախարարութեան գրքոյկը ատոնց կ'աւելցնէ ճէյմս Պոնտեան ընթացք մըն ալ. Իսրայէլի քաղաքացի զբօսաշրջիկը պէտք է հսկողութեան տակ պահէ իր շրջապատը, առաջին պահէն ստուգէ թէ ո՛ւր են փրկութեան ելքերը: Լրագրողը կը գրէ թէ մաս մնացած է ըսելու որ Իսրայէլի քաղաքացին պէտք չէ պանդոկին անձեռոցներն ու օճառները պայուսակը դնէ, մատնելու համար իր ինքնութիւնը: Կը թելադրուի հեռու մնալ աժաննոց պանդոկներէ, եբրայերէն չխօսիլ, հրեայի նշան կրող զգեստները տունը ձգել, ընդհանրապէս Հրեաներու իջեւանած, յաճախած պանդոկներ, ճաշարաններ չմտնել եւ միայն իսրայէլեան օդային գիծերով ճամբորդել: Այսուհանդերձ, ըստ լրագրողին, դժուար չէ մէկուն իսրայէլցի ըլլալը հասկնալ, երբ ան անդադար հարց կու տայ թէ ե՛րբ մաքսազերծ ապրանքները պիտի ներկայացուին ճամբորդներուն:

Գրքոյկը կը յորդորէ տակաւին ընթացք չտալ հանդիպումներու: Իսկ լրագրող Մարքուս դժուար կիրարկելի կը գտնէ այդ յորդորը: Կ'ըսէ թէ Հրեայ մը կրնայ անգլերէն խօսիլ, Նոր կտակարանը թեւին տակ ման գալ, պատարագի ներկայ գտնուիլ, բայց դեղձան մազերով գեղուհիի մը հետ անկողին մտնելէ ետք, չի կրնար ծածկել իր ինքնութիւնը: Իսրայէլցի զբօսաշրջիկը պէտք չէ անմիջապէս մտնէ այն թաքսին որ առանց իր կանչելուն, կու գայ իր առջեւ կը կենայ: Լրագրողը ատիկա հրաշք կը կոչէ ըսելով որ Փարիզի, կամ Նիւ – Եորքի մէջ պէտք է մարդ թաքսիի մը անիւներուն տակ նետէ ինքզինք, կարենալ յուսալու համար որ ան կանգ առնէ:

Մարքուս հարկ չի տեսներ շարունակելու, միայն կ'ափսոսայ որ մինչ մէկ կողմէն կառավարութիւնը բնականոն ընթացքի մէջ ըլլալու հրաւէր կը կարդայ ժողովուրդին, միւս կողմէն՝ ահազանգներով ահ ու սարսափ կը մատնէ: Լրագրողը աւելորդ չի նկատեր յիշեցնել որ անհամեմատօրէն աւելի մեծ թիւով Իսրայէլցիներ մեռած են Շարոնի ղեկավարած երկրին մէջ, քան՝ այն միւսներուն որոնցմէ հեռու մնալու յորդոր կը տրուի:

ՔԱՂՀԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՏԻՊ ՄԸ

«ԿԸ ԲԱՒԷ՛ ԱԼ, ԿԸ ԲԱՒԷ, ԱԼՊԷՐ»

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՊԱՐԶ «ՊՈՆԺՈՒՐ»ՈՎ ՄԸ

Օր մը ակնարկներու լուռ փոխանակութիւնը երկու երիտասարդներուն միջեւ տեղի տուաւ վերջապէս խօսակցութեան: Տղան սկսաւ պարզ «պոնժուր»ով մը: Յետոյ ամէն ինչ շատ շուտ յառաջ գնաց: Երկու օր վերջ Շաբաթ օր մը միասին սինէման էին արդէն: Միատեղ պտոյտներ մանաւանդ քաղաքին կեդրոնական մասէն դուրս հեռու հետաքրքիր աչքերէ իրարու յաջորդեցին յետագայ շաբաթներուն: Երկուքն ալ սակայն կը խորհէին թէ պէտք էր գաղտնի պահել իրենց հանդիպումները: Զգոյշ էին միասին չտեսնուելու համար իրենց ծնողքէն:

Իզապէլ նշմարելի գեղեցկութիւն մը չունէր եւ ոչ ալ տգեղ ըսուելիք կողմ մը: Գրեթէ կլոր երես մը, միջահասակ կազմուածք մը, շագանակագոյն առատ մազեր ու փոքր քիթ մը որուն վրայ էր որ տղան հապճեպով իր առաջին համբոյրը դրաւ իրիկուն մը ամայի փողոցի մը անկիւնը:

Ամէն օր միասին չէին կրնար ըլլալ բայց ամէն օր կը տեսնէին զիրար: Ալպէր ժամը 7-ին հանրակառք կը նստէր իր բնակարանին առջեւէն: Հանրակառքը կ'անցնէր Իզապէլի տան մօտիկէն: Ճիշդ այդ պահուն սենեակի մը վարագոյրը կը բացուէր եւ կ'երեւար Իզապէլի դէմքը, երբեմն ժպտուն, երբեմն անտարբեր: Այսպէս էր իրենց առօրեայ ժամադրութիւնը:

Ընդհանրապէս Շաբաթ օրերը կէսօրէ վերջ կ'երթային միասին դիտելու ֆիլմ մը: Աւելի ճիշդ, կ'երթային առանձնանալ սինէմայի մը ամենավերջին շարքի աթոռներուն վրայ: Հոն էր ուր օր մը Իզապէլ Ալպէրի ձեռքը առաւ իր ափին մէջ, տարաւ զայն իր կուրծքերուն վրայ եւ ձգեց զայն հոն աղատ...

Իրենց խօսակցութեան մէջ սիրոյ խօսք չկար բնաւ, բայց կար սուր հետաքրքրութիւն մը մէկզմէկու կեանքին մասին, անհատնում հարցումներ իրարու անցեալին ու ներկային վրայ: Երկուքն ալ ծնած էին նոյն քաղաքին մէջ:

17 ՏԱՐԵԿԱՆԻ՞Ն

Իրիկուն մը, երբ իրարմէ հրաժեշտ կ'առնէին, Իզապէլ ըսաւ, անկարեւոր բան մը յայտնելու շեշտով.

– Գիտե՞ս, սիրելի բարեկամս, ես ամուսնանալու վրայ էի ասկէ տարի մը առաջ:

– Տարի մը՞ առաջ, 17 տարեկանի՞ն:

– Այո բարեկամս, նշանածս ինծմէ տասնեւհինգ տարու մեծ էր: Պուլի ախոյեան մըն է. անունը չեմ ուզեր ըսել, բայց անշուշտ թէ կը ճանչնաս: Պիւկաթի մը ունի: Չափազանց յանդուգն մարդ մըն է: Կը հասկնա՞ս ի՞նչ ըսել կ'ուզեմ: Ցանդուգն: Շատ անգամներ ենք դուրս ելած միասին կառքովը:

Իզապէլ կը ստէր: Այն կիներէն էր որոնք հաճոյք կ'առնեն ստեր հնարելէ: Իզապէլի համար հաճոյքը կրկնապատիկ էր այս պարագային, որովհետեւ գիտէր թէ պիտի գրգռէր Ալպէրի նախանձը, կամ կը յուսար որ այդպէս պիտի ըլլար:

Աւելցուց՝

– Բնականաբար երկուքս մինակ էինք կառքին մէջ եւ կանգ կ'առնէինք պուրակներու եզրին:

– Ըսել կ'ուզե՞ս թէ միասին պառկած էք արդէն: Ո՞ւր, պանդոկի՞, կառքի՞ն մէջ: 17 տարեկանի՞ն:

Ալպէր չէր ուզեր հաւատալ եւ սակայն աղջկան խօսքերը իր մտքին մէջ ստեղծած էին գորշ կէտ մը որ կը մեծնար հետզհետէ, կը ճնշէր կոկորդին վրայ: Նոր բան մը տեղ բռնած էր յանկարծ երկուքին միջեւ, անհաճոյ բան մը որ կը խանգարէր տղուն անդորրութիւնը մինչ Իզապէլ լուռ կը ժպտէր ի տես տղուն անհանգիստ վիճակին:

Այդ օրը, բաժանումի պահուն, Իզապէլ սովորականէն աւելի երկարօրէն համբուրեց իր բարեկամը, բայց Ալպէր չնկատեց իսկ այդ:

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐ ՄԸ

Յաջորդ ժամադրութիւնը 3 օր վերջն էր, Օգոստոս 15-ի տօնական օրը: Ջիբար գտան սովորական տեղը, նախօրօք որոշուած հսկայ ծառի մը տակ, քաղաքապետարանին պարտէզը: Օդը ամպոտ էր: Իզապէլ ըսաւ Ալպէրի.

– Գիտե՞ս, այսօր մեր տունը մարդ չկայ: Եղբայրս արձակուրդի է, Արտէշի կողմը: Ծնողքս Վալանս գացին մօրս հօրեղբայրը այցելելու: Ծերունի մըն է, միայնակ է, կարծեմ գէշ հիւանդ: Ժառանգութեական հարց մը պիտի ըլլայ: Եկուր երթանք մեզի:

(Շար. 2)

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, *Դեկտեմբեր* 29

Տարեվերջի պատարագ

Ժամը 10–ին կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԱՒԱԳ ՏՕՆԵՐ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, *Դեկտեմբեր* 26

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն ՊԵՏՐՈՍԻ եւ ՊՕՂՈՍԻ

«Ուխտի Օր» է այսօր Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ համար

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ, անոր անուանակոչութեան տօնին առիթով։

ՇԱԲԱԹ, *Դեկտեմբեր* 28

Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանիչին

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9.30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

UGAB - PARIS - IDF

NUIT DU NOUVEL AN

La nouvelle équipe UGAB-Jeunes
et l'US Nubar
organisent
LA NUIT DU NOUVEL AN
Le 31 décembre dès 21 heures 30
Buffet de prestige, champagne offert pour minuit, softs à volonté
Sur prévente uniquement :
50 euros (buffet + soirée) / 30 euros (après 1h)
Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Réservations : 06 14 99 85 05 ou 06 62 72 37 76 (nombre de places limité).
Tenue correcte exigée. La direction se réserve le droit d'admission.

REVEILLON 2003

organisé par l'**UGAB-Jeunes**
le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30
Au programme : Repas de fête et ambiance chaleureuse.
—— Musique arménienne assurée. ——
(Cotillons et coupe de champagne vous seront offerts).

P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres

—— *Tenue correcte exigée* ——

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à

l'arbre de Noël de l'ecole Tebrotzassère

Le dimanche 12 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

Après-midi animée par **RAFFI**

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'école Tebrotzassère : **01 43 81 01 72**

Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

—— ENTREE GRATUITE ——

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

ACTIVITES HIVERNALES ET ESTIVALES (2002-2003)

Week-end de retrouvailles à Paris
Colons de l'UGAB
Du 20 (après la classe) au 22 décembre 2002

Séjour de ski à Ancelle (Hautes-Alpes)
Jeunes de 7 à 16 ans
Du 15 au 22 février 2003

Colonie de Vacances
Jeunes de 7 à 14 ans
Du 5 au 26 juillet 2003

Pour le détail des programmes et pour tout autre renseignement, veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni — 75016 Paris
☎ **01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73**

L'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
327, Boulevard Michelet —
13009 MARSEILLE
organise
Samedi 11 janvier à 20 heures
son

Dîner de Noël

Animation :
**Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.**
Réservez dès maintenant au :
04 91 53 34 98
(les places étant limitées)

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement
pour 93 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

PRIX DU CDCA 2003

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne annonce le lancement de la seconde édition de son prix qui récompense l'auteur d'un travail universitaire ayant abouti à l'obtention d'un diplôme durant l'année 2002.

Ce concours, ouvert à toutes les disciplines, récompense les meilleurs travaux dont le sujet porte, directement ou indirectement, sur l'Arménie ou sur les Arméniens.

Toutes les disciplines sont concernées: histoire, géographie, sociologie, économie, science de la vie et de la terre, arts, sciences politiques, sciences physiques, psychanalyse, architecture, cinéma etc...

LES PRIX

Cette année, trois prix ainsi qu'une possibilité de publication, récompenseront les meilleurs travaux :

1er Prix: 1500 euros
2ème Prix: 1000 euros
3ème Prix: 500 euros

POUR QUI ?

Tout étudiant titulaire d'un diplôme Bac + 3 (niveau Licence ou équivalent) jusqu'à Bac + 5 (DEA-DESS ou équivalent).

TYPE DE DOCUMENT ?

Tout document rédigé en français ou en anglais ayant donné lieu à la délivrance d'un diplôme par des organismes d'enseignement français : rapport de stage, mémoire, document de fin d'études, film etc...

JURY

Un jury pluridisciplinaire composé de chercheurs, professeurs et universitaires déterminera les trois œuvres jugées les meilleures tant sur le plan de l'originalité du thème que de la forme.

Inscriptions, remise de documents et des pièces justificatives avant le 31 janvier 2003.

Remise des prix en mai

Règlement et formulaire d'inscription à retirer :

— Auprès du Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA),
17, rue Bleue, 75009 Paris,
Tél. : 01.44.83.07.02
Fax: 01.42.46.81.59
— Auprès des sections Rhône-Alpes et Marseille-Provence du CDCA
— Sur http://www.cdca.asso.fr

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 27
VENDREDI
27 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.587 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.587

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՊԸ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ծննդեան օրը, Յովհաննէս–Պօղոս Բ. նուազ յոգնած երեւցած է քան նախորդ օրը կէսգիշերուան պատարագին ընթացքին եւ իր խօսքն իսկ աւելի վճռական բնոյթ առած է: Ուրպի էթ Օրպի (քաղաքին մէջ եւ դուրսը) օրհնութիւնը անգամ մը եւս առիթ եղած է որ Պապը իր պատգամը տայ աշխարհին: Իրաքի անունը չտալով հանդերձ, ան դատապարտած է պատերազմական պատրաստութիւնները եւ կոչ ըրած հաւատացեալներուն եւ բարի կամեցողութեան տէր անձերուն որ տեղի չտան «կասկածամտութեան, անվստահութեան, նոյնիսկ, եթէ ահաբեկչութեան եղերական փենոմէնը կ'աճեցնէ անորոշութիւններն ու վախերը»:

Յովհաննէս–Պօղոս Բ. ակնարկ նետած է միջազգային ներկայ կացութեան վըրայ եւ հրաւիրած մարդիկ որ վերջ տան ամէն տեսակ անհանդուրժողութեան եւ խտրականութեան: Անդրադարձած է Իսրայէլի մէջ տիրող կացութեան եւ շեշտած. – «Բոլորը հրաւիրուած են խաղաղութիւն կառուցանելու ամէն բանէ առաջ Սուրբ Հողին վրայ, վերջ տալու համար կոյր բռնութեան եւ Միջին–Արեւելքի մէջ մարելու համար չարաշուք կուռութիւնները հակամարտութեան մը, որմէ կարելի է խուսափիլ բոլորին յանձնառութեամբ», ինչ որ յստակ ակնարկ մըն է Իրաքի:

Պատգամէն առաջ, որ ողջունուած է Ս. Պետրոս հրապարակը հաւաքուած 20 հազար հոգիի կողմէ, հակառակ անձրեւին, Պապը Ծնունդը շնորհաւորած է 62 լեզուներով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՆԵԶՈՒԵԼԱՅԻ ընդհանուր գործադուլը, որ անդամալուծած է երկիրը, ազդեցութիւն ունի նաեւ քարիւղի սակերուն վրայ: Դեկտեմբեր 24–ին, աննախընթաց գիներու հասած էր 30–էն 32 տոլար տակառը: Առայժմ Սաուտի Արաբիա կը յաջողի Վենեզուելայի թերացումին տեղը բռնել, բայց, եթէ, Իրաքի պատերազմը կանխէ Վենեզուելայի կացութեան բարւոքումը, շուկային հաւասարակշռութիւնը բոլորովին կը խախտի: Վենեզուելայի քարիւղի օրական 2,8 միլիոն տակառ արտադրութիւնը իջած է 700 հազարի: Ընդդիմութիւնը ընթացք չէ տուած իշխանութեան դադարի կոչին եւ կրկին փողոց իջած է պահանջելով Շաւէզի հրաժարումը:

ՓԷՆՃԱՊԻ (Փաքիստան) գաւառին մէջ, Ծննդեան օրը ռմբահարձ մը գործուած է բողոքական եկեղեցիի մը մէջ, արարողութեան ընթացքին: Անծանօթներ ձեռնառումբեր նետած են, յայտարարած է Տաւքայի ոստիկանապետը: 3 մեռեալ կայ եւ 15 վիրաւոր: Նախորդ օրն ալ, ոստիկանութիւնը ձեռնառումբով եւ փամփուշտներով լեցուն տոպրակ մը յայտնաբերած էր Իսլամապատի Ս. Թովմա եկեղեցիին մօտ, ուր քրիստոնեաները Ծնընդեան արարողութիւն մը կը կատարէին: Հնդկաստանի մէջ ալ, եօթը հոգիներ վիրաւորուած են արեւմտեան Պէնկալի նահանգին մէկ եկեղեցիին վրայ յարձակման մը ընթացքին, երբ Ծննդեան պատարագ կը մատուցանուէր: Կալկաթայի հիւսիս _ արեւելքէն 45 քիլոմեթր անդին, Մալիափոթայի կաթողիկէ եկեղեցին խուժած են սպիտակ զգեստաւորուած 20 հոգի, հաւատացեալներու բազմութեան խառնուած ուշադրութիւն չգրաւելու համար: Ստիպած են քահանան որ իրենց յանձնէ արժէքաւոր առարկաներ, սպառնալիքներ ընելով: Հնդկաստանի քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնը (2%) շրջանէ մը ի վեր բռնութեանց ենթակայ է:

ՍՈՒՐԻԱ բացարձակապէս հերքեց Իսրայէլի վարչապետին ամբաստանութիւնները, ինչ կը վերաբերի մասնակի զինամթերքի մը, զոր Իրաք կը պահէ Սուրիա: Արտաքին նախարարը յայտարարած է. _ «Շարոնի խօսքերը բոլորովին անհիմն են եւ կը միտին շեղեցնել նայուածքները այն քիմիական, հիւլէական եւ կենսաբանական զինամթերքէն զոր Իսրայէլ ունի»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻ սպասարկութիւնները (ՍԻԱ) անցեալ Յունիսին, չփման մէջ մտեր են իրաքեան զինուորական ծրագրերու երեք ղեկավարներու հետ, կաշառքով համոզելու համար որ փախչին, այլ խօսքով դաւաճանեն: Լուրը տուողը սաուտական «Ալ _ Շարք Ալ – Աւսաթ» օրաթերթն է, որ կը գրէ նաեւ թէ երկու տուրիչ պատասխանատուներու հետ ալ կապ հաստատեր են, մէկը՝ հիւլէական ծրագրի նախկին պատասխանատուն եւ փորձագէտ մը: Խնդրոյ առարկայ անձերը Նիւ _ Եորք գտնուած են խօսակցութիւններ ունենալու համար ՄԱԿ-ի քննիչներու յանձնախումբին պետին՝ Հանս Պլիքսի հետ: ՍԻՍ_ի գործակալները դրամ առաջարկած են, մէկուն «տոլարով լեցուն պայուսակ»ի մը խօսքը եղած է, կը գրէ թերթը որ իբրեւ աղբիւր կուտայ իրաքեան պատուիրակութեան մօտ անձեր: Պաղտատ տեղեկացուցած է ՄԱԿ-ը ՍԻՍ_ի պնդումներուն մասին Քոֆի Անանի ուղղուած նամակներով:

ՀԱՄԱՍԻ անդամ երկու Պաղեստինցիներ սպաննուած են իսրայէլեան բանակին կողմէ, 16 ուրիշներ ալ ձերբակալուած են Ծնունդին օրը, Նապլուս, Բեթղեհէմ եւ Հեպրոն:

ՄՈՍԿՈՒԱ յայտարարած է, Դեկտեմբեր 25–ին, որ համաձայնած է Թեհրանի հետ արագացնելու համար հիւլէական բարդի մը շինութիւնը Իրանի մէջ: Ան պիտի արժէ 800 միլիոն տոլար: Ռուսաստան կ'անդրադառնայ ամերիկեան ազդարարութիւնը այդ ուղղութեամբ: Բայց, ամերիկեան ճնշումներու տակ, դիմած է Իրանի որ իրեն յանձնէ Պուշեհրի կեդրոնի ուրանիումը, արգելք հանդիսանալու համար որ զինուորական նպատակներու գործածուի:

ՉԷՉԷՆ 28 ըմբոստներ Ռուսերուն յանձնուած են Գրոզնի տեղի ունեցած արարողութեան մը ընթացքին, Դեկտեմբեր 25–ին: Ռուսամէտ իշխանութիւնները յայտարարած են որ այդ յանձնումը արդիւնքն էր անվերջանալի բանակցութիւններու չէչէն հրամանատարներուն հետ, որոնք կ'ուզեն վերջ տալ զինուորական գործողութեան:

ԻՐԻՍԱՆ, Ճափոնի մէջ գործածուող դեղահատ մը Թոքի խլիրդի դէմ, որ մեծ յոյսեր ներշնչած էր, բազմաթիւ մահերու պատճառ եղած է: Ճափոնի Առողջապահութեան նախարարութիւնը յայտարարած է որ հինգ ամսուան մէջ, 124 հոգի մեռած է, դեղին երկրորդական ազդեցութիւնները մահացու ըլլալով եւ նախարարութիւնն ալ կ'ամբաստանուի որ հապճեպ կերպով հրապարակ հանած է դեղահատին վաճառման արտօնութիւնը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ԴԱՇԻՆՔ ԿԱԶՄԱԾ

Ազգային միաբանութիւն, Հանրապետական եւ Ընկերվարական կուսակցութիւնները նոր դաշինքով մը միացած են, լաւագոյն ձեւով ներկայանալու համար նախագահական ընտրութեան: Անկարելի չէ նկատուիր որ նոր ճակատը միասնական թեկնածու մը որոշէ. այդ իմաստով հարցումի մը Արտաշէս Գեղամեան որ Ազգային միաբանութեան կողմէ առաջադրուած թեկնածուն է, ըսած է թէ եթէ դաշինքը որոշէ միասնական թեկնածուով մը մասնակցիլ ընտրութեան եւ այդ թեկնածուն ինք չըլլայ, իր պարտքը կը նկատէ զօրավիգ ըլլալ այդ տեսակէտին:

Ան Դեկտեմբեր 23–ին մամուլի ասուլիս մը տուած ու խստօրէն դատապարտած է նախագահ Ռ. Քոչարեանը, ըսելով. «Պր. Քոչարեանը բացարձակապէս սպառել է իրեն: 1998–ին պատահածը չի կրկնուելու, այս անգամ, չենք հանդուրժելու: Նրան չեն կարող օգնել նոյնիսկ Ս. Սարգսեանը եւ միւս պատժիչ մարմինների ղեկավարները: Մենք կը պարտադրենք որ իրենք ենթարկուեն ժողովրդի կամքին, այդ ուժը մենք ունենք, որովհետեւ մենք մեր հող ու ջրի վրայ ենք: Մենք եկուոր չենք»: Ա. Գեղամեան անդրադառնալով հարցախոյզերու, ըսած է թէ այն բոլորը որոնց մէջ բարձր տոկոսներ կը ստանայ Ռ. Քոչարեան, իր կողմէ ապսպրուած են եւ իրական կացութիւնը ցոյց չեն տար:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱՄԷՏ ԲԱՆԱՁԵՒ ՄԸ ՄԱԿ-Ի ՄԷՋ

ՄԱԿ-ի մէջ, Դեկտեմբեր 20–ին, ադրբեջանամէտ բանաձեւ մը քուէարկըւած է, որով Ադրբեջանի գերիշխանութիւնը կը հաստատուի Ղարաբաղի վրայ: Հայաստան միակ երկիրը եղած է որ դէմ քուէարկած է, իսկ շատ մը երկիրներ ձեռնպահ մնացած են, ինչպէս՝ Ռուսաստան, ԱՄՆ, Ֆրանսա, Գերմանիա, Մեծն Բրիտանիա եւ արեւմտեան շատ մը այլ պետութիւններ: Բանաձեւին թէր քըւէարկած են 37 անդամներ, իսկ մնացեալ 150–էն մէկ մասը ձեռնպահ մնացած է, մէկ մասն ալ նիստէն բացակայած: Նախաձեռնութիւնը պատկանած է մահմետական երկիրներու որոնց մաս կազմած են Թուրքիա եւ Իրան:

Թէր քուէարկողներու մաս կազմած են Վրաստան ու նախկին խորհրդային այլ պետութիւններ, մինչ մահմետականներէն Ալժերիա, Եգիպտոս, Ինտոնէզիա ձեռնպահ մնացած են: Այս առթիւ, սակայն, Ադրբեջանի Խորհրդարանի Դեմոկ. խմբակցութեան նախագահը՝ Ալի Քերիմլին, Խորհրդարանի վերջին նիստի ընթացքին յայտարարած է որ օրերս Ադրբեջանի համար «ողբերգական» փրադարձութիւն տեղի ունեցած է, Դեկտեմբեր 20-ին, ՄԱԿ_ի 57–րդ նստաշրջանին, ղարաբաղեան հարցի քննարկումներու ատեն, մասնակից 200 երկիրներէն միայն 37_ը թէր քուէարկած են Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութեան: Ադրբեջանական «525–րդ» թերթը կը գրէ, այս առթիւ, թէ իր ելոյթի ատեն, Քերիմլին նշած է որ անցեալ տարի նոյն հարցի կապակցութեամբ, Ադրբեջանի հողային ամբողջականութեան ի նպաստ 51 երկիրներ քուէարկած էին:

ԳՈՆԿՐԷՍԱԿԱՆՆԵՐ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

Ինչպէս տեղեկացուցած էինք (Դեկտ. 19), ԱՄՆ–ու կողմէ հաւանական ահաբեկիչ երկիրներու ցանկի մը պատրաստութեան մէջ նկատի առնուած էր Հայաստանն ալ: Բարեբախտաբար, Հայաստանի կառավարութեան, ամերիկահայութեան եւ գոնկրէսականներու անմիջական միջամտութեամբ չեղեալ յայտարարուեցաւ որոշումը եւ ԱՄՆ–ու իշխանութիւնները յայտնեցին թէ Հայաստան թիւրիմացութեամբ տեղ գտած էր այդ սեւ ցանկին վրայ:

Այս առընչութեամբ, Գոնկրէսի հայկական լոպին երկրին գլխաւոր դատախազէն պարզաբանումներ պահանջած է: Գոնկրէսի 38 անդամներու ստորագրած նամակին մէջ ըսուած է. «Մենք կը փափաքինք ձեր ամբողջական պարզաբանումները ունենալ, թէ՛ Հայաստանը նշուած ցուցակին մէջ առնելու եւ թէ անկէ անմիջապէս հանելու որոշումին մասին»:

«ՋԱՒԱԽՔԸ» ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Վրացական հեռատեսիլի «Ռուսթաւի-2» կայանին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, «Ջաւախք» ժողովրդական շարժումին պարագլուխը՝ Նորիկ Կարապետեան ըսած է որ «Ջաւախքը» Սամցխէ _ Ջաւախք շրջանին համար ինքնավարութիւն կը պահանջէ: Կովկասեան հարցերու մասնագէտ Մամուկա Արէշիձէ ըսած է, այս առթիւ, որ Ջաւախքի ամբողջ բընակչութեան պահանջը չէ, այլ կարգ մը խմբաւորումներու, Ինքնավարութեան պահանջի հարցը աջակցութիւն չի գըտներ նաեւ Հայաստանի պաշտօնական շրջանակներուն մօտ:

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ԿԸ ԴԻՄԷ

Ր. Յովհաննէսեան Դեկտ. 25–ին յայտարարած է որ հարկ կը նկատէ ճշդել որ 1991–էն սկսեալ բազմիցս դիմած է իրաւասու իշխանութիւններուն Հայաստանի քաղաքացիութիւն ստանալու համար եւ այդ բոլոր դիմումները անպատասխան մնացած են մինչեւ 2001 Օգոստոս 10 եւ այդ թուականին հրամանագիրը անտեսած է 1991–էն քաղաքացիութիւն ստանալու իր իրաւունքը: Ր. Յովհաննէսեան այս ճշդումը կ'ընէ քանի խնդրոյ առարկայ դարձած է նախագահական իր թեկնածութիւնը, այն պատճառաբանութեամբ որ 10 տարուան քաղաքացիութիւն չունի: Ուրեմն դատարան դիմած է եւ անոր անկողմնակալութեան կ'սպասէ:

ՃԱՏՐԱԿ

ԼԵՒՈՆ ԱՐՈՆԵԱՆ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Հայաստանցի ծանօթ խաղացող Լեւոն Արոնեան որ Հնդկաստանի մէջ կը մասնակցէր ճատրակի պատանիներու ախոյենութեան, վերջին փուլին փայլուն յաղթանակ մը տանելով ռուս Դ. Ժաքովէնքոյի դէմ, արժանացած է ոսկէ մետալի: Ախոյենութեան Բ. դիրքը գրաւած է բրիտանացի Լ. Մ. Շէյն:

ԱՅՍՈՒՀԱՆԴԵՐՁ, Ո՛Չ ՄԷԿ ԶԻՋՈՒՄ

Ղարաբաղի ու Ղարաբաղցիներու նըկատմամբ 1988-ի սէրէն, կարօտէն, միասնութեան համար ամէն զոհողութիւն յանձն առնելու պատրաստակամութենէն ի՞նչ մնացած է այսօր երեւանցիին, գիւմրեցիին, սփիւռքցիին մօտ: Որքա՞ն ազդեցութիւն ունեցած է անկախութեան առաջին տարիներու դժուարութիւնները Ղարաբաղի հարցին բեռցնելու քաղաքականութիւնը: Հայաստանի քաղաքացին տարուա՞ծ է անկէ, թէ կրցած է զանազանել իր դժբախտութեան մէջ ղեկավարողներու ձախողութեան ու պարտադրըւած պատերազմին բաժինները: Կա՞ն հայաստանցիներ որոնք անկեղծօրէն կը հաւատան թէ եթէ Ղարաբաղի պատերազմը չըլլար, մեղր ու կարագով պիտի ապրէին լուսաւոր, տաքուկ տուներու մէջ: Հարցախոյզեր, ուսումնասիրութիւններ, որքան գիտենք, չեն կատարուած այս կարգի հարցումներու պատասխան գտնելու հետաքրքրութեամբ: Հաւանական պատասխաններ ալ անձնական ապրումներու, տպաւորութիւններու արդիւնք կ'ըլլան շատ-շատ, առանց տասնամեայ փոփոխութիւններու հոլովոյթ մը ստուգութեամբ ցոլացնելու:

Այսուհանդերձ, խիստ կասկածելի է, որ Ղարաբաղի հարցով կազմակերպուելիք հանրահաւաք մը դիւրութեամբ հարիւր հազարաւորներ խմբէ Օփերայի հրապարակը. արդէն հոն սունկի պէս բուսած սրճարանները առոր առիթ ալ չեն տար, եթէ նոյնիսկ ցուցարար գտնուի: Իսկ ինչ կը վերաբերի կեցուածքի փոփոխութեան, պարբերաբար մամուլի լուրջ էջերուն եւ կատակի բաժիններուն մէջ տեղ գտած նշումներ, ակնարկներ, կ'ըսեն թէ դժգոհութեան հասցէ կ'ըլլան Ղարաբաղն ու Ղարաբաղցին: Ատիկա, թէեւ, ղեկավարներու իրենց ապիկարութիւնը քօղարկելու համար Ղարաբաղի պատրուակին դիմելէն աւելի, կը բացատրուի ղարաբաղցի դէմքերու Հայաստանի իշխանութեան մէջ գրաւած բարձր դիրքերով ու անոնցմէ ժողովուրդին ունեցած յուսախաբութեամբ: Կայ, անշուշտ, տնտեսութեան մէջ եւս Ղարաբաղցիներու տիրացած յաջողութիւններու պարագան, յաճախ խնամիական ամուր կապերու շնորհիւ: Հայաստանցիներու հետ զրոյցներու ընթացքին շատ դժուար չէ լսել կէս-կատակ, կէս-լուրջ ըսուածը թէ Հայաստանը չյաջողեցաւ Ղարաբաղը կցել, բայց Ղարաբաղցիները կրցան տիրել Հայաստանի....:

1988-ի դիրքերէն հեռացումը մինչեւ ո՞ւր կը զօրէ քաղաքական լուրջ զարգացումներու պարագային: Ղարաբաղի գըլխուն նոր ամպեր կուտակուելու, կամ յուսալի կարգաւորումը իրականութիւն դառնալու պարագային, Հայաստանցին կը մնա՞յ նոյն դիրքերուն վրայ:

Նման հարցումներու նախաճաշակ պատասխան մը կարելի է նկատել «Օրրան» օրաթերթի Նոյեմբեր 28-ի թիւին վերջին էջի ամէնօրեայ հարցախոյզի սիւնակներուն միջուկը: Տարբեր մասնագիտութեան տէր տասնեակ մը անձերու ուղղուած հարցումը հետեւեալն է. «Արցախի անկախութեան միջազգային ճանաչման պարագայում ի՞նչ զիջում էք հնարաւոր համարում»: Ուշադրութենէ չի վրիպիր որ հարցումը ծուղակ մը կը պարունակէ. հոն ըսուածը այն չէ թէ «զիջում հնարաւո՞ր է»: Այլ, հարց տուողը կ'ուզէ որ պատասխանողը գծէ զիջումին կարելիին ու անկարելիին սահմանը: Ճիշդ այս առումով ալ հետաքրքրական տուեալ մը կը կազմեն պատասխանները, յատկապէս նկատի առած Ղարաբաղցիներու նըկատմամբ ձեւաւորուած վերոնշեալ վերաբերումը:

Հարցադրուած տասը հոգիէն եօթը առանց այլեւայլի, երբեմն շատ կտրուկ կերպով, դուռը փակած է զիջումի որեւէ հեռանկարի առջեւ: Այս պատասխաններէն ամէնէն հետաքրքրական երկուքը կը պատկանին հոգեբանական գիտութիւններու թեկնածուի մը եւ ճարտարագէտի մը, Առաջինը կը կոչուի Ալպէր Նալչաճեան. ըսելէ ետք թէ զիջելու ոչինչ կայ Հային համար եւ թէ ազատագրուած հողերը պէտք է ամէն գնով պահել, կ'աւելցնէ թէ այսօրուան նոյնիսկ փոքր զիջումը կրնայ վաղը մեծերու յանգեցնել: Ատկէ զատ, կ'ուզէ որ հարց ըլլան նաեւ այն հայապատկան հողերը որոնք տակաւին կը գտնուին Ազրբեջանցիներու ձեռքը: Անոնց մասին խօսուի բանակցութիւններու սեղանին վրայ եւ եթէ զիջումի հարցը անպայման ներկայանայ, ա՛յդ շրջաններուն առընչութեամբ նիւթ ըլլայ ան: Պատճառաբանութիւնը այն է որ «Հայ ժողովուրդին ապրելու տեղ չի մնացել: Այս պայմաններում ազգը չի կարող երկար գոյութիւն ունենալ, յատկապէս՝ այսպիսի թշնամական շրջապատում»:

Իսկ ճարտարագէտ Եուրի Բաղմանեան իր կարգին հարց կու տայ. «Երբ գողութեան մէջ բռնուած գրպանահատին սաստում են ետ տալ գողօնը, մի՞թէ նա որեւէ բան է զիջում»: Իր համոզումով Ազրբեջանի ըրածը պարզապէս վերադարձնել է այն որուն ապօրինաբար տէր եղած է: Արդէն, «Կասպիականի այն կողմից եկած, հիւթալի արօտավայրեր փնտռող ցեղը մեր հայրենիքից դեռ շատ տարածքներ է իր ձեռքում պահել»: Եւ եթէ անպայման զիջումի մասին կեցուածք պէտք է որոշել, մեր զիջումը այն պիտի ըլլայ որ պատմական այս փուլին հարցը այդ մօտեցումով չենք ներկայացներ:

Այս երկու զուգահեռ պատասխաններէն ետք, մնացեալ երեքէն մէկն ալ հետաքրքրական է, բոլորովին տարբեր առումով: Ազգ. Ժողովի պետական իրաւական հարցերու մշտական յանձնաժողովի անդամ Արշակ Սադոյեան որ ծանօթ դէմք է Խորհրդարանին մէջ յաճախակի ելոյթներով, ընդդիմադիր կեցուածքով, ամէնէն երկար պատասխանը տուած է հարցումին: Նախ կ'ըսէ թէ անթոյլատրելի է որ ներկայի ընթացքով Հանրապետութեան նախագահը որոշ գաղտնի բանակցութիւններ վարէ Արցախի մասին. եւ ատոնց մասին ալ անհրաժեշտ տեղեկատուութիւնը չըլլայ: «Մեղրին տալի՞ս են, թէ՞ չեն տալիս, ինչքա՞ն գրաւեալ տարածք են զիջում եւ ինչի՞ դիմաց, ի՞նչ բանակցութիւններ են վարւում»... չի գիտեր ինք, հայ ժողովուրդն ալ չի գիտեր: Տասը պատասխանի յատկացուած երկու սիւնակին մէկ քառորդը գրաւած անոր պատասխանը կը յանգի «յստակ պատասխանելու իրաւունք» չունենալուն...:

Ինչ կը վերաբերի մնացեալ երկուքին, մէկը կարճ պատասխան մըն է. տէրը կարելի կը նկատէ գրաւեալ եւ ազատագրեալ բոլոր տարածքները վերադարձընել, պահել միայն Լաչինի միջանցքը: Այդքա՛ն: Ոչ մէկ ակնարկութիւն նոյնիսկ Արցախի բնակչութեան համար ապահովութեան գօտիի անհրաժեշտութեան, առաւել եւս՝ «գրաւեալ» կամ «ազատագրեալ» կոչուած հողերուն հարազատ տիրութեան, եւլն.:

Երկրորդը անխուսափելի կը նկատէ զիջումներ ընել. բայց կը դնէ Արցախի ապահովութեան խնդիրը, անով պայմանաւորելով զիջումները: Կ'ըսէ թէ զիջումները կ'արդարացուին փոխադարձ ըլլալու պարագային եւ այն պայմանով որ Արցախը հասնի նպատակին. ընդունուի որ իր ճակատագիրը ինք որոշած է եւ անկախ միաւոր է, Ազրբեջանի կազմէն դուրս:

Այս երկու պատասխանները կարելի է դիտել նաեւ որպէս իրապաշտ մօտեցումի արդիւնք: Արդէն, հարկ է ըսել թէ երկուքին ալ տէրերը տնտեսութեան մարզին կը պատկանին. մէկը տնտեսագէտ է, միւսը Հայ գործարարներու ընկերութեան նախագահ:

Սակայն, տասը պատասխաններէն եօթը «Ոչ մէկ զիջում» կարգով աւելի հիմնական չափանիշ մը կ'ըլլան, պահ մը մէկդի ձգելով իրապաշտութեան խնդիրը որ արդէն հարցախոյզի շրջանակէն դուրս կը մնայ. ան խնդիրն է քաղաքական այն դէմքերուն որոնք որպէս կողմերու ներկայացուցիչ, տեղ կը գրաւեն բանակցութեան սեղանին վրայ: Աւելի հիմնական չափանիշը կը վերաբերի ընդհանուր տրամադրութեան: Նոյնիսկ եթէ միայն բարոյական, հոգեբանական ազդակ է ան, դրական, ուստի ուրախացընող ազդակ է, երբ կը յայտնուի Ղարաբաղէն, Ղարաբաղցիէն յոգնածի, տրտունջներու ենթախորքին վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՏԱՐԱԾՔԻՆ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԵՒ ՅԱՐԱՏԵՒՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԶՐՈՅՑ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

Պէյրութ իր այցելութեան առիթով, «Ազդակ» հարցազրոյց մը ունեցած է Աթէնքէն եկած մանկավարժ եւ դասագիրքերու հեղինակ Յարութիւն Քիւրքճեանի հետ: Իր պատասխանները, «անկեղծ եւ դիպուկ մօտեցումի մը» ձգտումով, աւելի նման են արագ մտածումներու եւ շեշտադրումներու շարքի մը, զոր կու տանք ստորեւ. –

ՀԱՐՑՈՒՄ. – Ձեր մանկավարժական հրատարակութիւնները որոշ տարածում ունին Սփիւռքի վարժարաններուն մէջ: Ի՞նչ է ձեր գործունէութեան դաշտը ներկայ պահուն: Յատկապէս, ի՞նչ նորութիւններ ունիք:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. – Ներկայիս կը պատրաստեմ երկրորդական վարժարաններու հայ գրականութեան դասագիրքերու շարք մը, որուն առաջին գիրքը՝ 10-րդի, գործածութեան կը դրուի 2003-ի վերամուտին: Այդ կարգերուն մէջ ցարդ գործածուող Մ. Իշխանի շարքը տէր էր անժխտելի արժանիքներու, բայց մանկավարժական – մշակութային ներկայ պայմանները, նոր հրամայականները, անխուսափելի դարձուցած էին հիմնական վերանայում մը: Թէ՛ մանկավարժական մեթոտի, թէ՛ հրատարակչական ձեւաւորման զոյգ իմաստներով:

Ուրեմն այս շարքին առաջին գիրքը շահագրգռեալ ուսուցիչներուն տրամադրելի կ'ըլլայ նախքան յառաջիկայ ամառը, տալով առիթ ծանօթացման: Իսկ 11-րդ 12-րդ կարգերու միացեալ հատորը՝ ճիշդ տարի մը ետք:

Ցարդ կատարուած մանկավարժական – հրատարակչական մեր գործին մասին ընդհանրապէս, շատ համառօտ՝

– Միջնակարգի «Հայրենի Աղբիւր» բացատրեալ ընթերցանութեան դասագիրքերը, 6-րդէն 9-րդ, ամբողջացած են ութ տարիէ ի վեր եւ կը գործածուին Սփիւռքի զանազան շրջաններու մէջ: Երկրորդ տպագրութիւններով՝ անոնք վերանայուած եւ կատարելագործուած են: Ձգտած ենք որակի. ձգտած ենք հաղորդակցութեան՝ մեր գործակից վարժարաններուն հետ. քաջալերած ենք տեղեկութիւններու շրջագայումը՝ մեր կողմէ առաւելագոյնս օգտուելով անոնցմէ, երախտագիտութեամբ...: Տարրական սկզբունքներ, որոնք միշտ չէ, որ տեղ ունին մեր իրականութեան մէջ, չըսելու համար աւելին: Բայց ասիկա ուրիշ հարց է...: Կարճ՝ անոնք մեկնակէտը եղած են մեթոտային եւ հրատարակչական նորոգումի նախաձեռնութեան մը, որ երկրորդականի հայ գրականութեան նոր շարքով պիտի հասնի իր յանգումին:

– Ընկերացող «Աշխատանքի Տետրակ»-ներուն նպատակը՝ լուծումն է քերականութեան դասաւանդման կնճռոտ խնդիրին: Գիտէ՛ք, քերականութիւնը անբաղձալի դասանիւթ նկատուած է առհասարակ: Մեր մէջ անոր ուսուցումը ա՛լ աւելի դժուարացած էր մանկավարժական անյարմար մօտեցումներու պատճառով՝ զանազան մակարդակներու վրայ: Մշակուած տարազը կը ձգտէր, «Տետրակ» անունին ու տարազին տակ քերականութիւնը դարձնել իսկապէս լեզու սորվեցնող դասընթացք՝ առանց ձանձրոյթի ու տհաճութեան: Շարքը այսօր փաստօրէն վերցուցած է օգտակար, դիւրին քերականութեան մը մարտահրաւէրը, ըստ բոլոր շրջաններէն եկող արձագանգներու:

– Նշեմ նաեւ դասագիրքերու շարքին ուրիշ կողմէ մը ընկերացող ընթերցանութեան գրքոյկները՝ հայ գրականութենէն երկերու պատշաճեցում: Հոս՝ մարտահրաւէրը անշուշտ մշակել է ընթերցանութեան սէրն ու վարժութիւնը, հայ գրականութեան հաղորդ մնալու հակումը:

Կարծեմ աւելի մանրամասնելու տեղ չունինք հոս... Յիշատակեմ միայն, որ արեւմտեան Սփիւռքի շրջաններուն մէջ (Ֆրանսա ,Գանատա, Միացեալ – Նահանգներ), դասագիրքի, «տետրակ»ի ու գրքոյկներու կողքին, կ'օգտագործուին հայերէն – անգլերէն – ֆրանսերէն եռալեզու «բառարան»ներ – այս ալ՝ դիւրացնող գործիք մը: Օգտակար օժանդակ մը կը նկատուի նաեւ համակարգիչի փոքր ծրագիրը, որ կ'ընդգրկէ դասագիրքերու լեզուական վարժութիւնները՝ «ճիշդ – սխալ» ստուգումով – կէս դաս – կէս խաղ աշխատանք: Հայերէնի ի նպաստ շահագործել համակարգչային այս նոր մարզը – նոյնիսկ անոր ներկայ պատկերացումին մէջ, յաճախ «նորոյթ»ի եւ չտես ախորժակներու թիրախ...

Հ. – Ձեր աշխատանքները կը տեղադրուի՞ն սփիւռքահայ մշակոյթի եւ արեւմտահայերէնի յատուկ մէկ խորքին վրայ: Կը հաւատա՞ք, որ հեռանկար ունին անոնք...

Պ. – Հոս որքա՞ն տեղ ունինք այսքան տարածուն եւ էական խնդիրներու համար... – Գոնէ ըսեմ՝ անշո՛ւշտ որ ունին հեռանկար: Որեւէ մշակութային – հաւաքական գործի պէս, մերինն ալ միայն հեռանկարային կրնայ ըլլալ: Միայն ու միայն՝ հայ մշակոյթի ընդհանրական կեանքը, առաջընթացն է հեռանկարն ու հրամայականը: Պէտք է աւելցնել՝ սփիւռքահայութեան տեսակարար ինքնուրոյնութեան նկատառումով՝ անպայման: Որովհետեւ մշակութայնապէս ազգովին բաւական հարուստ ենք (ըսենք՝ հարուստ եղած ենք, կարծես դեռ չենք ալ դադրած ըլլալէ...), ու կրնա՛նք զուրգուրալ մեր շեշտուած ինքնութեան ներքին տարբերակումներո՛ւն վրայ եւս: Ըսել կ'ուզեմ՝ մեր – Սփիւռքահայութեան – ժառանգ ստացած, պահպանած արեւմտահայ ինքնութիւնը հարստութիւն է. եւ մեր անդաւաճանելի առաքելութիւնն է շարունակել ըլլալ անոր «կրող»ը: Դադրիլը՝ աղքատացնել պիտի ըլլար ազգային ընդհանուր ժառանգութիւնը. աղքատացնել պիտի ըլլար մինչեւ իսկ՝ հայ ինքնութեան հայրենի տարբերակը, թո՛ղ ըլլայ հիմնական տարբերակ, զայն զրկելով – ըսենք – ժառանգակիցէ մը:

Հ. – Սփիւռքի մէջ մշակոյթի, լեզուի, ընկրկումները ձեզ չե՞ն մտահոգեր:

Պ. – Անգիտակից պէտք էր ըլլալ մըտահոգիչ բոլոր երեւոյթները անտեսելու համար, ջայլամի քաղաքականութեան հետեւելու համար: Բայց ուրիշ բան է մտահոգիչ երեւոյթները տեսնել ու հակազդել, ուրիշ բան՝ անոնցմէ ջլատուիլ. չէ՞:

Սփիւռքի երեք – քառորդ դարը անշուշտ իր հաշուեկշիռին կը սպասէ: Անշուշտ անմիջական ապագայի համար՝ մշակութային մարզի մէջ հսկայ սրբագըրումներու հարց կայ, յապաղումներ դարմանելու, բացեր գոցելու հարց կայ... Գերմարդկայի՞ն աշխատանք. թերեւս: Բայց ծունկ ծեծելու ժամանակ չունինք: Մարդու ձեռքերը աւելի պատուաւոր կոչում մը ունին – գործել: Գործել՝ յղացումներու խանդով, ծրագրումով, մեթոտով...

Հ. – Մէկ ընդհանրական հարցում եւս. – վերջին տարիներուն արծարծուած է Հայաստանի մէջ մեր դասական ուղղագրութեան վերադառնալու հարցը: Ի՞նչ է ձեր տեսակէտը այդ մասին, իբրեւ կրթական – մշակութային գործիչ:

Պ. – Ահա՛ ծով – հարց մը եւս... Եթէ պէտք է պատասխանել, ջանամ ամփոփել. –

Նախ՝ աբեղեանական կոչուած փոփոխութիւնը լոկ քաղաքական արարք էր անշուշտ, ո՛չ ակադեմական, եւ գիտենք ինչի՛ կը ձգտէր:

Երկրորդ՝ ազգային – քաղաքականի կողքին, անիկա նաեւ գիտական առումով

ՀՐԱՒԷՐ «ԱԿՆ»ԷՆ

Խումբը Սուրբ Կոյսին, հայ եւ էքիւմէնիք սուրբերու ձօնուած երգերու յայտագրով մը հանդէս կու գայ Յունուար 23–ին, ժամը 12·45–ին Սուրբ Երրորդութիւն (*) եկեղեցիին մէջ: Մուտքը ազատ է:

(*) Eglise de la Sainte Trinité
3, rue de la Trinité, 75009 Paris

խրամատ բացած է, հատուած սահղծած է հայերէնի բառապաշարի հոլովոյթին մէջ, անկարելի դարձնելով ստուգաբանական ամէն աշխատանք:

Երրորդ՝ վերի անպատեհութիւնը գլխաւոր պատճառն է այն փաստին, որ քաղաքակիրթ աշխարհի լեզուներէն ոչ մէկը առած է այս անբնական քայլը – հակառակ շատ «դժուար» ուղղագրութիւններու:

Չորրորդ՝ այս բոլորէն կը հետեւի, որ հարցը «զուտ գիտական» նկատելու, «մասնագէտ լեզուաբաններու վերապահելու» ձգտող յայտարարութիւնները առնուազն անհիմն են, անհամապատասխան՝ ճշմարտութեան:

Բայց՝ այս բոլորով հանդերձ՝ դէպի ակունքները վերադարձին հակադրուող պետական – հիմնարկային որոշ խնդիրներ մը ակնկալելի էր, ու կը մնայ հասկնալի: Եւ ջղագրգռիչ կամ յաճախ անորակ կոչերով չէ որ կարելի պիտի ըլլայ զայն չարժել իր տեղէն: Նոյնիսկ եթէ ասոնք կը պատասխանեն «հակադասական» ճակատէն եկող ըստ ամենայնի անպարկեշտ, շատ անգամ աւելի՛ եւս անորակ անվայել երոյթներու (ոչ – հեռու անցեալի բանավիճային որոշ ոճեր յիշեցնող):

Պէտք է որակ տալ բանավէճին (ինչ որ լրիւ տարբեր է «մասնագէտներու վերապահելու» առաջարկէն), եւ ձգտիլ աստիճանաբար վերականգնելու յատկապէս՝ լեզուի ստուգաբանութեան պատմութեան ուղղակի առընչուող մէկ – երկու էական տարրեր (ինչպէս օրինակ՝ Հ–ի եւ Ց–ի դասական համակարգը): Մնացածը կրնայ սպասել...

Ի դէպ· կը հաւատամ, որ դասական ուղղագրութիւնն ալ պէտք է մօտեցումի քայլ առնէ՝ որդեգրելով հինէն արեւելահայերէնի մէջ փաստ դարձած քանի մը բնական պարզացումներ, ինչպէս անոնք՝ որոնք կը պահուին այսօր իրանահայութեան մօտ... Բայց հոս՝ տեղը չէ օրինակներով մանրամասնել...

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

● Կիրակի, Նոյեմբեր 10–ին Կէօփինկէնի Համայնքի Պատարագէն ետք Զալախի Հայ Տան մէջ տոքթոր Սարգիս Ատամ «Հայաստանի տեսարժան վայրերը» նիւթով տեսասահիկներով դասախօսութիւն մը կարդաց: Ցարգելի տոքթորը մանրամասն ներկայացուց Հայաստանի պատմական յուշարձանները, վանքերն ու եկեղեցիները, ինչպէս նաեւ տեսարժան վայրերը: Համայնքայիններ մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւեցան դասախօսութեան: Տոքթոր Ատամ անցեալ տարի առած էր այս նկարները, երբ Հայաստան ուխտի գացած էր Քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի առթիւ: Դասախօսը ապա ներկաներու հարցումներուն պատասխանեց:

● Կիրակի, Նոյեմբեր 17–ին Կէօփինկէնի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ միասնական աղօթք շրջանի կաթողիկէ եւ աւետարանական եկեղեցիներու մասնակցութեամբ:

Կէօփինկէնի Ս. Խաչ եկեղեցին աւետարանական եկեղեցւոյ կողմէ Հայ համայնքին տրամադրուած է 19 տարիներ առաջ: Եկեղեցւոյ ներսի կողմը Հայ եկեղեցւոյ աւանդութեան համաձայն ձեւափոխուած էր այս տարիներու ընթացքին, սակայն 1998–ին Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանի օգնութեամբ ան ստացաւ տուֆ քարէ պատրաստուած Ս. Խորան մը:

Նոյեմբեր 17–ին Թաղի Նախկին աւետարանական բնակիչները առիթը ունեցան երկար տարիներ ետք կրկին անգամ ներկայ գտնուելու իրենց Նախկին եկեղեցւոյ մէջ եւ միասնաբար աղօթելու: Արարողութեան սկիզբը բարի գալուստի խօսքով հանդէս եկաւ վարչութեան ատենապետ Պր. Յակոբ Աւենիքեան:

Արարողութեան ներկայ գտնուեցան կաթողիկէ եկեղեցիէն Ամման Սարկաւագ, աւետարանական եկեղեցիէն Վինքլէր Քահանայ, Գարեգին Արեղայ Ցաւութիւնեան եւ շրջանի հովիւ Արմաշ Աբեղայ Նալպանտեան, ինչպէս նաեւ 80–է աւելի Գերմանացի ու Հայ հաւատացեալներ: Ներկայ Գերմանացիները, որոնք տարիներ առաջ այս եկեղեցւոյ մէջ մկրտուած կամ պսակուած էին, այսօր եկած էին հայկական երգչախումբին հետ միասին դարձեալ երգելու եւ աղօթելու խոր յուզումով: Մինս ոմէք արտայայտեցին իրենց ուրախութիւնը, որ եկեղեցին կը գտնուէր ապահով ձեռքերու մէջ, թէեւ բարեփոխուած, սակայն մաքուր ու խնամուած ձեւով:

● Կիրակի, Նոյեմբեր 24–ին Կէօփինկէնի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հերթական պատարագը երգեց Մինխէնէն Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. Եդուարդ Մունցեանի, որ հրաւիրուած էր շրջանի հովիւ Արմաշ Աբեղայի ու եկեղեցւոյ վարչութեան կողմէ:

Ցետ պատարագի Հայ Տան մէջ հիւրերուն ի պատիւ տրուած ճաշին Կոմիտաս երգչախումբը հանդէս եկաւ ազգային ու եկեղեցական երգերով խանդավառելով եւ միեւնոյն ժամանակ յուզելով ներկաները համագործակցութեան լաւագոյն օրինակը հանդիսանալով:

● Նոյեմբեր 29–ին Առաջնորդը ներկայ գտնուեցաւ Ս. Անդրէասի տօնախմբութեան, որ տեղի ունեցաւ Այխշթէթի Արեւելեան Ընծայարանի մատրան մէջ ի ներկայութեան Վիէննայի կարդինալ Շէօնպորնի, Սերպերու Մէթրոփոլիթ Փէթրոյի:

Երեկոյեան պաշտամունքէն ետք համալսարանի ճաշասրահին մէջ տրուած սիրոյ սեղանի ընթացքին ողջոյնի խօսք արտասանեց Ընծայարանի ռէքթէօր՝ Անտրէաս Թիրմայէր, որուն անուանակոչութիւնն էր, ապա ելոյթ ունեցան ընծայարանի աշակերտներէն Սերպէր, Ռումանացիներ, Ռուսեր, Պուլկարներ, Եթովպիացիներ եւ Հայեր:

Ինչպէս ծանօթ է Արեւելեան Ընծայարանը մէկ մասն է Այխշթէթի Կաթողիկէ համալսարանի, ուր 3 տարիներէ ի վեր կը գործէ նաեւ Արմաշու ընծայարանը: Այդտեղ աստուածաբանութիւն կ'ուսանին Հայաստանէն 3 Հայ ուսանողներ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան ներքեւ: 2003–ին պիտի աւելնան երկու Սարկաւագներ եւս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կարգադրութեամբ:

● Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 3–ին Առաջնորդ Գարեգին Արք. դասախօսութիւն մը կարդաց Զոլթաու քաղաքին մէջ, Համպուրկէն շուրջ 80 մղոն հարաւ: Դասախօսութիւնը կազմակերպուած էր Զոլթաուի Երկխօսութիւն անուն մշակութային կազմակերպութեան մը կողմէ, քաղաքի դրադարանին մէջ:

Առաջնորդին նիւթն էր Հայ Եկեղեցւոյ պատմութիւնը, Հայ Եկեղեցին Գերմանիոյ մէջ, անոր ներկայ գործունէութիւնն ու հարցերը, միջեկեղեցական գործունէութիւնը, իրագործումներն ու նոր ծրագիրները:

ԴԻՒԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն,
2002, Դեկտեմբեր 16

ՏԵՂԷՆ–ԹԵՂԷՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ գերմանական «Քուլթուրցենթրում» մշակութային կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 27–ին երաժշտահան եւ մանկավարժ Պօղոս Ճելալեան ներկայացուցած է իր խոստմնալից ուսանողուհին՝ Անի Քերովբեան: Երեկոյթին բացումը կատարելով, Պր. Ճելալեան զեկուցումով մը ծանօթացուցած է հեղինակները: Ապա, երիտասարդ դաշնակահարուհին նուագած է կտորներ Սքարլաթթիէն, Պէթհովընէն, Պախէն, Շոփէնէն, Պ. Ճելալեանէն, Ճորճ Կէրշուինէն: Անի Քերովբեան վկայուած է Պոլոնիոյ – Պիյանքուրի երաժշտանոցէն, համերգներ տուած է Տուպայ եւ Պէյրութ:

ՍԵԼԱՆԻԿԻ մէջ, Նոյ. 10–ին, տեղւոյն քաղաքապետարանի հրաւէրով, եւ կազմակերպութեամբ Համազգայինի Ղազարոս Սարեան մասնաճիւղին, «Հայաստանի փոքրիկ երգիչները» համերգ մը հրամցուցած են աւելի քան 1700 հանդիսականներու: Բացման խօսքը արտասանած է Սելանիկի փոխ – քաղաքապետը, որ վեր առած է հայկական երաժշտութիւնը: Երգչախումբը կը բաղկանայ 45 արուեստագէտներէ, ղեկավարն է Տիգրան Հեքէքեան:

ԲԱՄԲԱՍԱ՞ՆՔ, ԹԷ ԲԱՆՆ ԱՍԱՆԿ

Սփիւռքահայ երիտասարդ մը կ'այցելէ Հայաստան: Երեւանի մէկ ճաշարանը կ'երթայ ճաշելու: Սեղանին վրայ դրուած ճաշացուցակը աչքէ կ'անցընէ ու կը տեսնէ աղանդեր բառը: Երիտասարդը կ'անդրադառնայ տպագրական սխալին, թէ պէտք է գրուած ըլլար՝ աղանդեր եւ կ'ուզէ կատակով հասկցնել ծառայող օրիորդին եւ մատնանշել սխալը նուրբ կատակով մը ու կը հարցնէ·

– ՄՈՐՄՈՆ ՈՒՆԻ՞Ք: (Մորմոնը աղանդ մըն է):

Օրիորդը առանց հասկնալու կատակին բնոյթը եւ բառին իմաստը կը պատասխանէ ամենայն լրջութեամբ:

– Ո՛չ, չունինք...

Տպագրական սխալներ յաճախ մեզ կը մղեն կատակելու: Բայց կէս կատակ, կէս լուրջ արտայայտուած խօսքերէն ալ դասեր քաղելը ուսանելի կրնայ ըլլալ: Հայաստանցի հայուհին տեղեա՞կ էր մորմոն աղանդին Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունենալէն...

ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՏԻՊ ՄԸ

«ԿԸ ԲԱՒԷ՛ ԱԼ, ԿԸ ԲԱՒԷ, ԱԼՊԷՐ»

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Ալպէրի համար հրաւէրը հրապուրիչ էր· եւ կը վրդովէր ալ զինքը: Անձրեւը մօտալուտ կ'երեւար: Գացին ծաղկարարի խանութ մը: Տղան վճարեց Իզապէլի զատած քանի մը անուշեղէնները եւ այսպէս բեռնաւորուած եւ ձեռք ձեռքի վերադարձան իրենց թաղը: Այս անգամ Իզապէլ չփորձեց իսկ գաղտագողի մտցնել իր ընկերը իրենց տունը: Ոչ ոք կար մէջտեղը: Օգոստոսի 15–ին փողոցները ամայի կ'ըլլան ընդհանրապէս· կ'անձրեւէր ալ:

Իզապէլ առաջնորդեց իր հիւրը: Մտան ճաշասրահը: Համեստ սրահ մը: Ուղղանկիւն սեղան մը, փայտէ աթոռներ: Երկու երիտասարդները նստան քով քովի, սեղանին շուրջ երկու զատ աթոռներու վրայ: Երկուքն ալ անհանգիստ էին: Իզապէլ կը ժպտէր, բայց չէր խօսեր, Ալպէր ճիգ մը կ'ընէր ծածկելու համար իր յուզումը որ ակնյայտնի կը մնար աղջկան:

Իզապէլ ոտքի ելաւ: Գնաց խոհանոց եւ քանի մը վայրկեան վերջ վերադարձաւ սուրճի աման ձեռքը: Խմեցին, կերան: Հաճելի տաքութիւն մը պատեց երկուքն ալ: Թէեւ Օգոստոս 15, բայց անձրեւոտ օր, օդը զով էր:

Երկու բարեկամներուն խօսակցութիւնը խսկապէս անկապ էր: Ծղճիմ: Ալպէր ըսաւ որ սուրճը համով էր: Իզապէլ դըսաւ որ իրենց յաճախած ծաղարանին ապրանքները միշտ թարմ են եւ ախորժագրգիռ: Այդքան:

Ալպէր կը զգար որ եթէ ձեռքը դպէր որեւէ ձեւով Իզապէլի մարմնոյն, հոն, այդ սրահին մէջ ուր երկուքը առանձնացած էին, իր կեանքի նոր հանգրուանէ մը սեմէն ներս պիտի մտնէր անխուսափելիօրէն:

Իզապէլ վերստին վեր կեցաւ իր աթոռէն:

– Կը ներես վայրկեան մը:

Ու ուղղուեցաւ դէպի դուռը:

Տղան իր ակնարկը արագօրէն պտըտցուց աղջկան մարմնին վրայ, գլխէն մինչեւ զիստը ու աւելի վար, մինչ ան դուրս կ'ելնէր սենեակէն: Անցան քանի մը վայրկեաններ: Երկար թուեցան անոնք Ալպէրի: Իզապէլ չէր վերադառնար:

Չվերադարձաւ, բայց ձայն տուաւ.

– Ալպէր, Ալպէր, եկուր պահ մը: Ձայնը կուգար քովի սենեակէն.

Ալպէր վազեց, կարծելով որ վտանգաւոր բան մըն էր պատահած աղջկան:

Մեծ եղաւ իր յուզումը ննջասենեակին սեմին առջեւ: Իզապէլ, բոլորովին մերկ երկնցած էր իր անկողնին վրայ: Թեւերը բաց, ժպիտը դէմքին կը սպասէր, Գեղեցիկ էր աղջկան մերկութիւնը: Մութ մարմնին վրայ ոչինչ կար որ խորշելի ըլլար: Ընդհակառակը...

Տղան սակայն անշարժ կը մնար դըրանդուռքին, ինքը որ քանի մը վայրկեան առաջ, երբ Իզապէլ դուրս կ'ելլէր ճաշասրահէն, անհուն տենչով մը նայած էր աղջկան ետեւէն: Հիմա այդ զմայլելի մերկութեան առջեւ իր զգայարանքները կը մնային կարծէք բոլորովին անտարբեր, սառած, պաղ ջուր մըն էին թափած իր գլխուն վրայէն:

ՊԻՏԻ ՄՍԻՍ ԱՅԴՊԷՍ ԻԶԱՊԷԼ

Վերջապէս Ալպէր շարժեցաւ: Մօտեցաւ անկողնին, ծռեցաւ, մեղմ համբոյր մը դրոշմեց աղջկան կուրծքին վրայ, ճիշ դհոն ուր երկու ծիծերը կը բաժնուէին իրարմէ: Համբոյրը այնքան սառն էր որ Իզապէլ չհամարձակեցաւ իր թեւերը անցնել տղուն վիզին, ինչպէս որ մըտադրած էր:

(Շար. 3)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՒՂԵՑՈՅՑ

Դ.

Արեւմտահայ աշխարհաբարի

եզրաբանական խորհուրդ

Département d'Etudes arméniennes
Université de Provence

29, rue Robert Schuman
13621 Aix-en-Provence

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, *Դեկտեմբեր* 28

Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝
Յակոբայ առաքելոյն
եւ
Յովհաննու աւետարանիչին

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Յունուար* 1

Գ. օր Ծննդեան Պահոց
Կաղանդ: Տարեմուտ
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, *Դեկտեմբեր* 29

Տարեվերջի պատարագ
Ժամը 10–ին կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՔԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Վազրիկ Շըտիկեանի *մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 150 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:*

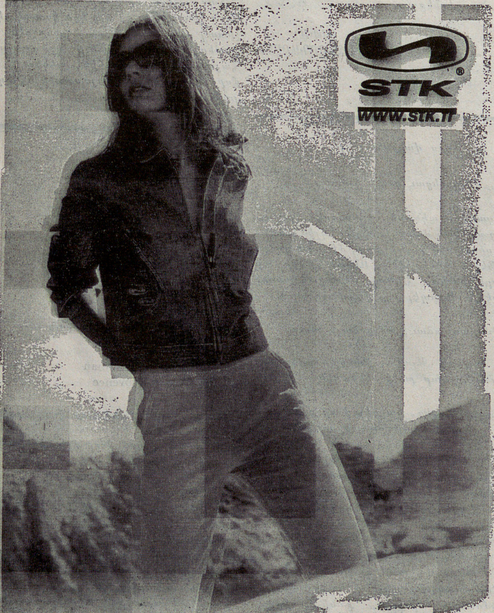
L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE
organise
Samedi 11 janvier à 20 heures
son
Dîner de Noël
Animation :
Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.
Réservez dès maintenant au :
04 91 53 34 98
(les places étant limitées)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

REVEILLON 2003
organisé par l'**UGAB-Jeunes**
le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30
Au programme : **Repas de fête et ambiance chaleureuse.**
—— Musique arménienne assurée. ——
(Cotillons et coupe de champagne vous seront offerts).
P.A.F.: 75 euros Non membres — 65 euros Membres
—— *Tenue correcte exigée* ——
Info line et Réservations (conseillé) :
Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58
U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

CABINET TERZIYAN
Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION
13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +
présente ses meilleurs vœux pour l'année 2003
et souhaite une bonne Fête de Noël
ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

LE PERE NOEL
vous attend nombreux à
l'arbre de Noël de l'ecole Tebrotzassère
Le dimanche 12 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy
Après-midi animée par **RAFFI**
SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
Renseignements à l'école Tebrotzassère : **01 43 81 01 72**
Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres
—— ENTREE GRATUITE ——

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
ACTIVITES HIVERNALES ET ESTIVALES (2002-2003)

Séjour de ski à Ancelle (Hautes-Alpes)
Jeunes de 7 à 16 ans
Du 15 au 22 février 2003

Colonie de Vacances
Jeunes de 7 à 14 ans
Du 5 au 26 juillet 2003

Pour le détail des programmes et pour tout autre renseignement, veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni — 75016 Paris
☎ **01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73**

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28-29

SAMEDI - DIMANCHE
28-29 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.588 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.588

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ պետութեան Ապահովութեան Ատեանին առջեւ, Դեկտ. 26-ին բացուեցաւ եւ անմիջապէս յետաձգուեցաւ գերմանական ոչ – կառավարական (Օ-էն-ժէ) կազմակերպութեանց դատավարութիւնը: Հարցը կը վերաբերի վեց կազմակերպութիւններու 15 անդամներուն (9 Գերմանացի, 6 Թուրք) որոնք ամբաստանուած են լրտեսութեան համար: Խնդրոյ առարկայ կազմակերպութիւնները յարգանք վայելող հաստատութիւններ են, ինչպէս՝ Քոնրատ – Ատընաուըր, Ֆրիտրիխ – Էպէրթ, Ֆրիտրիխ – Նաուման, Հայրիխ – Պէօլ, Արեւելքի Հիմնարկը (կեդրոնատեղին Պոլիս է) եւ Սովի դէմ Միջազգային Խումբը, որու կեդրոնը Գերմանիա է: Ասոնց անդամները «գաղտնի զինակցութիւն» մը կնքած կ'ըլլան տեղական գործակիցներու հետ, նպատակ ունենալով դաւելու Թրքական ընկերային եւ հանրային կարգուկանոնին: Գերմանիոյ Խորհրդարանին (Պունտըսթակ) նախագահը յայտարարած է թէ դատապարտումի պարագային (15 տարի բանտարկութեան հարց կայ) Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան խնդրոյ առարկայ կրնայ ըլլալ: Դատը յետաձգուած է մինչեւ Յունուարի վերջ:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԷԱ կը շարունակէ ապարդէն կարդալ Միացեալ – Նահանգներու եւ կը պատրաստուի աշխատցնելու հիւլէական բարդ մը, որ կրնայ զինուորական փլուտոնիում արտադրել, մինչ 1994-էն ի վեր անոր գործունէութիւնը դադրած էր: Իշխանութիւնները, Դեկտեմբեր 12-ին, յայտարարեցին որ կը վերսկսին հիւլէական իրենց ծրագրի գործադրութիւնը: Կը կարծուի որ հիւլէական այս սպառնալիքը կը ձգտի օգնութիւն ապահովելու: Հիւսիսային Գորէա 23,1 միլիոն բնակիչ ունի, ղեկավարն է Քիմ Ժոնկ – Իլ, որ ստալինեան մենատիրութիւն մը կը կիրարկէ: 2000-ին փորձ մը եղաւ միացնելու երկու Գորէաները, բայց մեռեալ տառ մնաց: Պուշի համար Հիւսիսային – Գորէա, Իրաքի եւ Իրանի հետ մաս կը կազմէ «Չարի առանցք»ին:

ԿԻՊՐՈՍԻ հիւսիսային շրջանի բնակչութիւնը տողանցած է, Դեկտ. 26-ին, Նիկոսիոյ փողոցներուն մէջ պահանջելով կղզիին վերամիացումը: Աւելի քան 30 հազար հոգի, այլ խօսքով գրասեալ շրջանին բնակչութեան մէկ վեցերորդը, եւրոպական դրօշակներով եւ ձիթենիի ճիւղերով, ցոյցի դիմած են պահանջելով նաեւ Թրքական այս «Հանրապետութեան» նախագահին՝ Տէնքթաշի հրաժարականը: Այս վերջինը դէմ է ՄԱԿ-ի առաջարկած ծրագրին, մինչեւ Փետր. 28: 19-ամեայ ուսանողուհի մը՝ Ուզունօղլու կ'ըսէ.– «Մեր ամէնէն մեծ հարցը աշխարհէն մեր կղզիացումն է»: Ապրիլին է որ Կիպրոսի Հանրապետութիւնը – միակը որ միջազգային ճանաչում ունի եւ կղզիին հարաւը 600 հազար յոյն Կիպրացի կը համախմբէ – պաշտօնապէս անդամակցած պիտի ըլլայ Եւրոպական Միութեան:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նոր իշխանութիւնները նեղ կացութեան մատնուած են ի դիմաց ամերիկեան պահանջներուն: Ընդդիմութիւնը, Տէնիզ Պայքալի բերնով մեղադրած է իշխանութիւնը որ տեղի տուած է Ուաշինկթընի ճնշումներուն, մինչ վարչապետ Կիւլ կ'ըսէ.– «Ոչ ոքէ հրահանգ կը ստանանք, ոչ ոքի տեղի կուտանք»: Մամուլին համաձայն, ամերի-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 26 / 27)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻՆ ՄԱՍԻՆ

Վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեան արտայայտուելով Դեկտ. 26-ին առաջին ընթերցումով ընդունուած «ՀՀ քրէական օրէնսգիրքը գործողութեան մէջ դնելու» օրէնքի նախագիծին մասին, ըսած է թէ ահաբեկչութեան եւ նման քանի մը պարագաներու առընչութեամբ՝ մահապատիժի վերաբերեալ եղած վերապահութիւնը պէտք է մնայ: Այն հարցումին թէ այդ վերապահութիւնը չի՞ կրնար բարդութիւններ յառաջացնել, Ա. Մարգարեան պատասխանած է թէ նախնական քննարկումները ցոյց կու տան որ ան նման որեւէ ազդեցութիւն չունենար: «Լաւ կը լինէր, որ այս տարի ընդունէինք ՀՀ քրէական օրէնսգրքի նախագիծը եւ այն գործողութեան մէջ դնող օրէնքը, սակայն, մինչեւ Մարտ ամիսը կ'աշխատենք միջազգային կազմակերպութիւնների հետ եւ կը շարունակենք քննարկումները խորհրդարանում» եզրակացուցած է վարչապետը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ՎԵՐՋԻՆ ՇՐՋԱՆԻՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՈՐԵՒԷ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՉԷ ՆԵՐԳՐԱՒՈՒԱԾ

Ազրպէյճանական շարք մը լրատու գործակալութիւններ վերջին օրերուն տարածած են լուրեր ըստ որոնց Ղազախի շրջանին մէջ տեղի ունեցած ռազմական գործողութիւններէ ետք ազրպէյճանական բանակը ազատագրած է քանի մը ազրպէյճանական գիւղեր: Այս լուրերուն վաւերականութեան մասին եղած հարցումներուն ՀՀ Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը՝ Ջիւնիկ Աղաջանեան պատասխանած է, թէ հայկական բանակը վերջին շրջանին ռազմական որեւէ գործողութեան մէջ չէ ներգրաւուած եւ ոչ ալ հայկական դիրքերը նոյնիսկ միլիմեթր մը փոփոխութեան ենթարկուած են հրադադարի հաստատման օրէն այսօր:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԻՒՏՃԷԻ ՆԱԽԱԳԻԾԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ

Ազգ. Ժողովի արտակարգ նստաշրջանի աւարտին, Դեկտ. 26-ին, Խորհրդարանը 80 թեր, 5 դէմ եւ 2 ձեռնպահ ձայներով ընդունած է Հայաստանի 2003-ի պետական պիւտճէի մասին օրէնքին նախագիծը: Ան նախկին տարբերակին համեմատութեամբ զգալի յաւելումներ կրած է: Եկամուտներու մասը աւելցած է 51,3 միլիառ դրամ, կազմելով 287 միլիառ դրամ, ծախքերու մասն ալ աւելցած է 51,4 միլիառ դրամ, կազմելով 334,2 միլիառ դրամ: Պիւտճէին բացն ալ աւելցած է 150 միլիոն դրամի չափով, հասնելով 47,2 միլիառ դրամի:

Ս.Դ.Հ.Կ.-Ը՝ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ Ի ՆՊԱՍՏ

Փետրուար 19-ի նախագահական ընտրութեան Հայաստանի Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութիւնը պիտի պաշտպանէ Ռ. Քոչարեանի թեկնածութիւնը: Նախագահ Էրնէսթ Սողոմոնեանը յայտարարած է թէ որոշումը տրուած էր Ապրիլ 27-ի համագումարին: Մամուլի ասուլիսին ընթացքին Է. Սողոմոնեան յայտնած է նաեւ որ Ռ. Քոչարեան կը յաղթէ առաջին շրջանին:

2003-ԻՆ ՄՈՍԿՈՒԱ ԻՐ ԵՐԿԻՆՔԸ ԿԸ ՓԱԿԷ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐՈՒՆ

2003, Յունուար 9-էն սկսեալ, Ռուսաստանի օդային տարածքը կը փակուի «Հայկական ավիաուղիներ» օդանաւային ընկերութեան առջեւ: Պատճառը այն է որ հայկական ընկերութիւնը 3 միլիոն տոլարի պարտք մը ունի Ռուսաստանի օդային երթեւեկի վարչութեան համակարգին: Պետական ծառայութեան ներկայացուցիչը ըսած է որ ռուսական կողմը միշտ հասկացողութիւն ցոյց տուած է հայկական կողմի ֆինանսական դժուարութիւններուն հանդէպ եւ ջանք թափած է որ ծայրայեղ միջոցներու չդիմէ, բայց, 2002-ի աշունէն պարտքը ալ աւելի մեծցած է: Ռուսաստանի փոխադրութեան գերտեսչութեան ներկայացուցիչը ըսած է որ փոխադարձ լուծում գտնելու բոլոր ջանքերը ի դերեւ ելած են:

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՍԵՄԻՆ

ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա.

«ԱԶԱՏԳԵՂԻ ՏԱԳՆԱՊ»

Եթէ հարց տրուի թէ ի՞նչ էր տարուան քաղաքական մեծագոյն դէպքերէն մէկը, այս մասնաւոր պարագային մարդիկ գայն պիտի փնտռեն հոն ուր չի գտնուիր: Դժուարութիւնը կու գայ անկէ, որ իր աննշան պզտիկութեամբը, ան ոչ իսկ նկատառութեան արժանի դատուած է աշխարհի մեծ հարցերով հետաքրքրուողներու կողմէ: Մինչդեռ դէպքին կարգադրութեան եղանակը պէտք է երկիրներու ղեկավարները մղէր լուրջ խորհրդածութիւններու դէմ յանդիման արտասովոր փորձառութեան մը, որուն հետեւանքները իրենք կը զգան ամէն օր եւ պիտի շարունակեն զգալ յառաջիկայ տարիներուն եւ թերեւս տասնամեակներուն:

Այդ միջազգային ճգնաժամը կոչուեցաւ Ազատգեղի Տագնապ, որ իր ստեղծին քրոնիկագիրի մը համաձայն կարելի պիտի ըլլայ անուանել նոյնիսկ 21-րդ դարու սկիզբի մեծագոյն տագնապ:

Խնդիրը ծայր տուաւ երբ Յունիսին Մարոք 12 զինուոր ղրկեց իր ծովեզերքին մերձակայ Լէյլա կղզեակը, իր պետական դրօշակը բարձրացնելու համար Ճիպրալթարի Նեղուցի այդ հողաշերտին վրայ: Կղզեակի միակ բնակիչներն էին փոքրաթիւ այծերը, իսկ որպէս բուսականութիւն աչքի կը զարնէր վայրի ազատդեղը, որմէ նաեւ կղզեակին սպանական անունը՝ Փէրէխիլ:

Սպանական ուժգին հակազդեցութիւնը չուշացաւ Մարոքեան այս «յարձակումին» դիմաց: Սպանական 75 վայրաշուներ պետական իրենց երկու դրօշակներով փոխարինեցին մարոքեանը, եւ տուն ճամբեցին Մարոքցիները, քանի կղզեակին գերիշխանական իրավիճակը մնայուն կռուախնձոր եղած է երկու պետութիւններուն միջեւ:

Բնականաբար, իր կարգին Մարոք հակազդեց այս «պատերազմական արարք»ին դէմ, փողոց իջեցնելով ցուցարարներու զանգուածները, որոնք կը հանդարտ կը բացագանչէին՝ «մեր արիւնը եւ հոգիները կը զոհենք քեզի համար, Լէյլա», մինչ սպանական զրահաւորներ եւ զինուորական ուղղաթիռներ կը հսկէին անմարդաբնակ կղզեակին վրայ եւ կայք կը նետէին Մարոքի բացերը:

Սպանիա, ինչպէս դպրոցական աշակերտը գիտէ, Եւրոպա է, իսկ Մարոք եղած է Ֆրանսական գաղթավայր: Պէտք էր վերջ տալ երկու երկիրներու այս «կաթիլ մը մեղր»ը յիշեցնող ձգտեալ կացութեան, որ անխոհեմ կայծով մը կրնար հրդեհ յառաջացնել: Եւրոպացիներուն, Անգլիոյ եւ մասնաւորաբար Ֆրանսայի աւագ պարտականութիւնն էր, դիւանագիտական աղդու միջամտութեամբ մը վերջ դնել հաւանական ճակատումի մը վտանգին: Սակայն այդպէս չեղաւ: Առնուազն փորձը մնաց անյաջող: Կարգադրութիւնը պիտի գար «վերէն»...

Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին Գործոց նախարար Գոլին Փաուըլ, ի տես այս անհամ եւ երկարաձգուող կացութեան – եւ եւրոպական անճարակութեան – հեռաձայնային քանի մը «պատգամներ» ղրկեց երկու կողմերու պատասխանատուներուն: Այնքանը բաւ եղաւ որ, երկու երկիրներու բանագնացները համդիպում կայացնեն իրարու հետ, եւ որպէս առաջին քայլ՝ կղզեակը շարունակեն ձգել անմարդաբնակ...: Թող արածին այծերը եւ բուսնին վայրի ազատդեղերը առանց դրօշակի մը հովանաւորութեան:

Ի՞նչ ցոյց կու տայ առակը: Թէ Եւրոպական երկիրներ, որոնցմէ ոմանք՝ երբեմնի կայսրութիւններ, նոյնիսկ ի վիճակի չեն «Ներքին» բնոյթով փոքրիկ հարց մը կարգադրել ղրկից եւ բարեկամ երկիրներու միջեւ: Այդ ուժը չունին: Սեմ Հօրեզրօր անդրատլանտեան երկարող բազուկն է որ կրնայ կարգ ու կանոն հաստատել, երբ որ հարկ է եւ անշուշտ իրարանցում յառաջացնել, ուր որ չահ կայ: Աշխարհ հասած է տեղ մը, ուր միաբեւեռ ուժն է որ կը տնօրինէ ժողովուրդներու ճակատագիրը իր ամէն մանրամասնութիւններով – տնտեսական, վարչական, շուկայական, կառավարական: Ան է որ պետութիւններուն կուտայ բարի վարուց վկայական, թէկուզ տարբեր նժարներով, չարերը չմբուրելով առանձքի մը երկայնքին:

Սխալ է միշտ Ամերիկան յանցաւոր նկատել այս փորձառութեան եւ անոր տակաւ վատթարացման մէջ: Կը բաւէ որ Եւրոպացիները քիչ մը աւելի ջիղ ցոյց տան բաժնեկից ըլլալու համար աշխարհի հարցերու քննարկման եւ վճռորոշումին, ու ստանձնեն քիչ մը հաւասարակշռող դեր, քանի միաբեւեռ աշխարհ մը չի կրնար սպեղանին ըլլալ աշխարհի բոլոր ցաւերուն, այլ ճիշդ հակառակը: Անտեսուածի բողոքները, տրտունջները միայն կու տան այն արդիւնքը, որուն ծանօթ են Հայերը դարէ մը ի վեր: Թերեւս վեց դարէ ի վեր: Եւ աշխարհի երկիրները այսօր շատ հեռու չեն Հայերու կացութենէն:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

ԳՐԱՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՄԱՍԻՆ

Այլ առիթով յիշած ենք, թէ վերջին տասնամեակին որքա՛ն տկարացաւ Հայաստան – Սփիւռք հաղորդակցութեան կապը՝ գիրքի ու թերթի փոխանակութեան տեսակէտով: Թէեւ կացութիւնը որոշ չափով բարելաւուած է 90-ականներու երկրորդ կէսէն սկսեալ եւ սփիւռքահայ գրախանութներուն մէջ բաւական հայաստանեան հրատարակութիւններ կրնանք գտնել (միակողմանի երեւոյթ, քանի որ Երեւանի մէջ հակառակը չի պատահիր), մամուլի, ու մասնաւորապէս գրական – մշակութային մամուլի պարագային, նման բան չի պատահիր: Որպէս օրէնք, կը շարունակենք ապաւինիլ «ձեռքով» փոխանակութեան՝ սահմանի երկու կողմերուն, բան մը ձեռք ձգելու կամ փոխանցելու նպատակով:

Այժմ, անշուշտ, ճամբորդի միջամտութեան կը միանայ արհեստագիտութեան բարերար ազդեցութիւնը: Եւ այդպէս է, որ նախանձախնդիր բարեկամ մը պատկերահանուած (scan) ու իմակով մեզի ուղարկած է «Գրական թերթ»ի Նոյեմբեր 29-ի թիւին մէջ լոյս տեսած Քրիստինէ Յովհաննիսեանի շահեկան յօդուածը՝ «Իմ վերջի մէջ է իմ սկիզբը»:

Հեղինակին մասին ոչինչ գիտենք, բացի անկէ, որ երիտասարդ գրականագիտուհի մըն է, ուսուցչուհի, ներկայիս կը պատրաստէ իր թեկնածուական թեզը: Իր ստորագրութեամբ ուրիշ գրութեան չենք հանդիպած: Այս մէկը անվիճելիօրէն կը յատկանշուի բարեկիրթ ու զուսպ ոճով, ինչ որ միշտ հաճելի է՝ յաճախ կարծիք ու կիրք, գաղափար ու կաղապար շփոթող մեր գրաւոր քննարկումներուն մէջ:

Արդարեւ, Ք. Յովհաննիսեանի յօդուածը, եթէ ճիշդ ընկալուի ու ճիշդ գնահատուի, կրնայ առողջ քննարկումի մը կամ բանավէճի մը սկիզբը դնել: Պայմանաւ, որ չսկսինք կիրարկել հոն դրուած հարցերը անձնականի վերածելու, պատասխանատուութեան հարցեր դնելու եւ վիրաւորուած փչայնութիւններ հրապարակ նետելու մեր յոռի սովորութիւնները:

Յօդուածը հայրենի – բայց, երկրորդ ընթերցումով, նաեւ սփիւռքահայ – գրաքննադատութեան ներկայ տագնապին կ'անդրադառնայ եւ կացութեան խիզախ ախտաճանաչում մը կ'առաջարկէ, որուն ընթերցումի աւարտին հէքեաթային «Թագաւորը մերկ է» բանաձեւումը բաւական յստակօրէն կ'ուրուագծուի:

Տասնամեակներով, հայ քննադատութիւնը – առանց աշխարհագրական սահմանումի – պահպանած է ԺԹ. դարէն եկող «բարի»ի, «գեղեցիկ»ի, «հասկնալի»ի, «օգտակար»ի, «բարոյական»ի, «դաստիարակիչ»ի հանգանակներ, երբ գրականութիւնը դատելու պահը հասած է: Ցանկը կրնանք երկարել ըստ պահանջի, քանի որ դեռ չենք ընդգրկած «ազգային»ի ու «հայրենասիրական»ի հետ առնչուող գոյնզգոյն ստորագրութիւնները: Ու ամէն անգամ, որ ասոնցմէ մէկը կամ միւսը խախտող գրագէտ մը երեւցած է մեր գրականութեան մէջ, հետեւեալ երկու բաներէն մէկը պատահած է, կա՛մ նիզակ ճօճուած է անոր դէմ եւ կամ լռութեան մէջ խեղդուած է: Անշուշտ, բացառութիւններ եղած են, բայց միշտ նկատի ունինք ընդհանուր երեւոյթը:

Մինչ այս իրողութիւնը կրնայ նոյնպէս բնորոշ ըլլալ այլազգի գրական աշխարհներու, դիտելի է, որ մեր պարագային յեղաշրջումը տեւած է տասնամեակներ եւ սովորաբար եղած է ընտրանիի մը կամ փոքրամասնութեան մը ակամայ սեփականութիւնը:

Հայաստանի պարագային, նախախորհրդային աւանդութիւններուն գումարուած է խորհրդային շրջանի բնորոշ ընկերվարական իրապաշտութեան եւ անոր յարակից տեսաբանութիւններուն ազդեցութիւնը, որուն արդիւնքը եղած է տասնամեակներ շարունակ արտադրուած գործ մը, որուն կարեւոր մէկ մասը դժբախտաբար անընթեռնլի է այսօր: Սփիւռքի պարագային, նախաեղեռնեան ընկալումները շարունակուած են անկաշկանդ: Յարգելի բացառութիւններ չեն դարձած ... կանոն:

Այդ վիճակը, հայրենի քննադատութեան վերադառնալով, բեկում մը պէտք է արձանագրած ըլլար յետխորհրդային շրջանին, երբ գաղափարախօսական կապանքները այլեւս չկան: Բայց այդ բեկումը չէ երեւցած, ըստ Ք. Յովհաննիսեանի, հակառակ անոր որ ան արձանագրուած է գրականութեան մէջ՝ 1990-ականներու երկրորդ կէսին:

Ցաւօք, չենք գիտեր (ու այս՝ սկիզբը ակնարկուած հաղորդակցութեան պակասին կը վերագրենք), թէ ի՞նչ գրական թարմ գործեր նկատի ունի յօդուածագիրը, քանի որ անուն նշուած չէ: Բայց վստահ ենք, որ ան ունի իր լուրջ հիմքերը:

Ինչ որ ալ ըլլայ, գրականի յառաջընթացը ու քննադատական – գրականագիտականի տեղքայլը կամ յետընթացը ստեղծած է այս անհաւասարակշիռ պատկերը: Վերջին հաշուով, «տեսական-գեղագիտական այն ըմբռնումները, որոնց վրայ խարսխւում է քննադատութիւնը, գրեթէ մշտապէս ձեւաւորւում են գրականութեան թելադրանքով, ինչն ակնառու է դառնում յատկապէս գրականութեան պատմութեան բեկումնային պահերին, եւ նրանում կատարուող գեղագիտական յեղաշրջումը պայմանաւորում է տեսական շրջադարձեր քննադատութեան մէջ»: Ի սկզբանէ էր գրական գործը, յիշենք, եւ անկէ ետք՝ «գրականութեան մակաբոյծ» կոչուած քննադատը...

Պատկերը այն է, որ քննադատութիւնը «ո՛չ միայն չկարողացաւ ուղիներ կանխանշել անհաւասարակշիռ, երբեմն տարուբերումներում յայտնուած գրականութեան համար», այսինքն, բացատրել մեզի, թէ այս նոր գործերը ի՞նչ են, ինչո՞ւ ծնունդ առած են եւ դէպի ո՞ւր կ'երթան, այլեւ «կենդանի գրական նիւթը փորձեց ճնշել դրան այլեւս անյարիր տեսական – գեղագիտական օրէնքներով»: Այսպէս ծնած են, պիտի աւելցնէինք, «աս գրող չէ, աս գրականութիւն չէ» տեսակի հաստատումներ, որոնցմով կը մերժուին կամ կ'անտեսուին բանաստեղծութեան կամ արձակի վաւերական արտայայտութիւններ թէ՛ Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի մէջ, թէ՛ հայրենի եւ թէ սփիւռքահայ քննադատներու կամ (վերջինիս պարագային) գրախօսական գրողներու կողմէ:

Քրիստինէ Յովհաննիսեան գրականութեան եւ իրականութեան հարցը կը յուշէ մեզի, թէ ինչպէ՞ս գրականագիտութիւնը կը շարունակէ կառչած մնալ «կեանքը ինչպէս որ է» բանաձեւումի ազգականներուն, համեմուած՝ խորհրդային շրջանի մնացորդներու թաքուն կամ բացայայտ ներկայութեամբ: Վերջին հաշուով, ինչ որ աւանդուեր է տասնամեակներու ընթացքին չի կրնար կտրուկ շրջադարձի ենթարկուիլ գրիչի մէկ հարուածով կամ... անկախութեան մէկ հռչակագրով: Իր հերթին, ժամանակի կարիքը կայ, որպէսզի այդ բարեդէպ խախտումը տեղի ունենայ, բայց նաեւ՝ յեղաշրջուելու կամեցողութիւնը: Այս է որ կը պակսի, ըստ իրեն:

Ան որպէս օրինակ կը բերէ արցախեան պատերազմը կամ անկախութեան շարժումը պատկերող գործերու բացակայութիւնը եւ այդ առիթով քննադատութեան կշտամբանքները, որ ցայսօր կ'ակնկալէ դիւցազներգական համեմատութիւններով գործ մը՝ Թոլսթոյի «Պատերազմ եւ խաղաղութիւն»ի հայկական տարբերակը: Կամ պիտի աւելցնէինք, «Ամբոխները խելագարուած»ի դարավերջեան պատշաճեցում մը:

Հոս կարելի է յիշել, որ Կաբրիէլ Կարսիա Մարքէսի «Հարիւր տարուան մենութիւն»ը քննադատութեան մէկ թեւին կողմէ համարուած է Ի. դարու լատինամերիկեան պատմութեան ցոլացումը, նոյնիսկ երբ հոն ո՛չ հերոսապատում կայ, ոչ ալ դասական պատմավէպի կառոյց: Այսինքն, կարելի է «ժամանակի շունչը» դառնալ եւ ո՛չ անպայման ժամանակի պատճէնահանումը:

Նոյն ժամանակավրէպ պահանջն է, ի դէպ, որ բազում հանդիսատեսներ ու քննադատներ կը մղէ Ատոմ Եղոյեանի «Արարատ»ի ետին տեսնելու Հայկական Ցեղասպանութիւնը պատկերող շարժանկար մը, երբ անոր նպատակը բացարձակապէս այդ չէ, եւ անկէ բխեցնելու չափազանցուած յուսախաբութիւններ, որոնք տեղին չեն, կամ գովաբանութիւններ, որոնք նոյնքան անտեղի կը հնչեն:

Վերադառնալով Ք. Յովհաննիսեանի յօդուածին, ան շահեկան նկատողութիւն մը կ'ընէ. մշակութային համագիրը կը ձեւաւորէ ժամանակաշրջանի մը աշխարհզգացողութիւնը եւ գեղագիտութիւնը: Այսինքն, երբ նոյն բնութագիրը ունեցող իրականութիւններ հակոտնեայ գործերու ծնունդ կու տան, կը նշանակէ որ այդ իրականութիւնը անոնց շարժառիթը չէ: Կրնանք յիշել Հոմերոսի «Ոդիսական»ի դասական օրինակը եւ զայն բաղդատել Ի. դարու սկիզբի Ճէյմզ Ճոյսի «Ուլիսես» վէպին կամ, աւելի նոր, ճամայքացի Նոպէլեան մրցանակակիր Տէրէք Ուոլքոթի «Օմերոս» վիպերգին հետ: Երեք գործերը աքսորի ու աքսորականի յաւերժական հարցին նուիրուած են, բայց բոլորովին տարբեր արդիւնքներով:

Եթէ խորհրդային ժամանակաշրջանին գրականութիւնը փակ դաշտ մըն էր, որ մեկուսացած էր աշխարհի մշակոյթէն ու զայն միայն կ'ընկալէր ամբողջովին ընտրովի եւ թոյլատրելի սահմաններու մէջ, այդ փակուածութիւնը վերջ գտաւ յետխորհրդային տարիներուն: Ուստի, գրականագիտութիւնը, որ այդ ժամանակաշրջանին ստեղծած էր համապատասխան գրական ընկալումներ, այսօր կը գտնուի փակուղիի մը առջեւ: «Մեր քննադատութեան ըմբռնումներում գրականութիւնը դեռեւս կոչուած է "հասարակութիւնը բարձրացնելու", մինչ գրականութիւն – հասարակութիւն մերօրեայ յարաբերութիւնները, եւ յատկապէս գրականութեան գեղագիտական կողմնորոշումը վաղուց արդէն ի չիք են դարձրել այն», կը նշէ յօդուածագիրը:

Ինչպէ՞ս կը բացատրուի այս բոլորը: Անցեալին, իրականութիւնը պատճէնահանող գրականութիւնը փաստական տեղեկատուութեան առիթ կու տար՝ գրականագիտութեան ձեռքին տակ: Այժմու գրականութիւնը «քննադատին կենսական իրականութեան հետ զուգահեռներ անցկացնելու եւ "դրանով ինչ է ուզում ասել գրողը" հարցին պատասխանելու հնարաւորութիւն այլեւս չի ընձեռում»: Գեղագիտական վերլուծումը կը պահանջէ նկարագրականէն շատ աւելի խորերը իջնելը եւ գործիքներու բացակայութիւնը կը բերէ անհասկացողութեան: Ըստ երեւոյթին, ժամանակակից բազմաթիւ գործերու մէջ եղած երեւոյթներ մեկնաբանուած են որպէս «պաթոլոգիկ (ախտաբանական) մտածողութիւն», ինչ որ առնուազն ոչ – գրական դատողութիւն մըն է՝ գրական գործի մը մասին: Ք. Յովհաննիսեան կը հարցնէ, թէ «արդեօք մեթոդաբանական զինուածութեան պակասի հետեւանքով չէ, որ մինչ այսօր ուշադրութեան չեն արժանանում եւ անմեկնելի են մնում ոչ միայն մեր գրականութեան նորօրեայ, այլեւ անվիճելի հեղինակութեան՝ Ե. Չարենցի "պաթոլոգիկ մտածողութեան" արգասիքները...»: Ով որ կը հետեւի հայրենի գրականագիտութեան ընթացքին, վստահ ենք, որ այս հարցումին պատասխանը կրնայ առանձինն բանաձեւել:

Գրականագէտներու նոր սերունդ չկայ, ըստ երեւոյթին, իսկ «նոր» բառը, ի հարկէ, տարիքային առումով ըսուած չէ: Թէեւ, ըստ մեր ծանօթութեան, կը թուի, թէ որոշ անուններ սկսած են երեւան գալ, հաւանաբար՝ սաղմնային վիճակի մէջ: Ամէնէն հետաքրքրականը այն է, սակայն, որ մեր գրականութեան հին ուրուականները ցցուած են անգամ մը եւս եւ 90-ականներու կէսին, «քննադատութիւնը տագնապ հնչեցրեց գրական ազգային աւանդոյթներից կտրուելու եւ արեւմտեան (այս բառի բազմաթիւ կիրառումներում այդպէս էլ չյստակեցուեց, թէ աշխարհագրական եւ մշակութային ինչ տարածք է նկատի առնւում) մշակոյթի կործանարար ազդեցութիւնը կրելու համար»: Մարդ կը տարուի հարցնելու, թէ արեւմտահայ կամ սփիւռքահայ գրականութիւնը, որոնք այդքան «կործանարար» ազդեցութիւն մը կրեցին երկար ժամանակով, արդեօք կործանեցա՞ն:

Բնական է, որ ինչ որ չի հասկցուիր կամ ճանչցուիր, «օտար» է: Մոռցեր ենք, որ Ոսկեդարը օտարի հետ հանդիպումով սկսած է: Պայման է, ուրեմն, որ սկսինք ծանօթանալու, կարդալու, կամ, ինչպէս կը գրէ Ք. Յովհաննիսեան, «այսօրուայ մեր գրականագիտութեան համար աւելի քան անհրաժեշտ է մեթոդաբանական այլախոհութեան ձեւաւորումը», նոյնիսկ եթէ «այլախոհ» մտածողութիւնը «ոչ – գիտական» համարուի:

Եզրափակելու համար, համաձայն ենք յօդուածագրին հետ – ու երբ «մեր» կ'ըսէ, կ'ընդգրկենք նաեւ Սփիւռքը–, որ «մեր քննադատութիւնը փակուղուց դուրս բերելու համար նախ անհրաժեշտ է յաղթահարել այլախոհութեան նկատմամբ ներքին անհանդուրժողականութիւնը եւ ապա միայն իրագեկ դառնալ 20-րդ դարի մշակութաբանական եւ գրականագիտական» գործերուն:

Արդէն փակուած է այն շրջանը, երբ պարզապէս գիրքի մը բովանդակութիւնը կը վերապատմէինք: Գրականագիտութեան մէկ տեսակին դարավերջը հասած է, բայց նաեւ դարասկիզբը...:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ԵՐՋԱՆԿԱՅԻՇԱՏԱԿ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՄՕՏԵՑԱՆՔ ԵՒ ՏԵՍԱՆՔ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆԸ

ԳՐԻԳՈՐ ՎՐԴ. ՋԻՖԹՃԵԱՆ

Շուրջ եօթանասուն տարեկան պէտք է ըլլայ ներկայիս այն անձը, որ մտերմիկ պահու մը պատմեց ինծի, իր դպրոցի տնօրէնութեան կողմէ իբրեւ նախակրթարանի աշակերտ, մինչեւ զիփթի ճամբայ (Պուրճ Համուտի «Արմենիա» պողոտան) տարուած ըլլալը, աշակերտական շարքերով դիմաւորելու համար Ամերիկայէն եկող Մեծի Տանն Կիլիկիոյ ընտրեալ Հայրապետը՝ Գարեգին Ա. Յովսէփեանց Կաթողիկոսը:

Տօնածաւալ բազմութեան մէջէն, բաց տանիքով ինքնաշարժ մը վեղարաւոր մը կը տանի: Մերթ ընդ մերթ ոտքի կը կանգնի ան, սակայն դարձեալ դժուարաւ տեսանելի ըլլալով յոգնախուռն ժողովուրդի հիւսուած խճողումէն: Մանկական հետաքրքրութիւնը յառաջ կը մղէ աշակերտները տեսնելու այս անձը: Մարդ մը որուն աջը համբուրելու համար, վարժարանի տնօրէններ, մեծանուն ուսուցիչներ, պաշտօնական տարազ հագած փողկապաւոր մարդիկ իրենց լայն գլխարկ դրած տիկիններուն հետ միասին կը փութան դէպի վեհօրէն քալող ինքնաշարժը:

Ճամբուն սեւաթոյր կոնակը արդի արեւոտ յիշեցնող պաստառի մը վերածուած է՝ պարտադիր կերպով իրենց տօնական հագուստները հագած աշակերտներուն կողմէ նետուած ծաղիկներու բազմերանգ գունագեղութեամբ: Եւ ինքնաշարժը կը յառաջանայ բուրաստանի մը փափկութեան մէջ ճեմող պոէտի մը պէս:

Ժողովրդային ալեկոծումի ժխոր է հայկական փողոցներուն մէջ, եւ «կեցցէ»ներ կը ծփան ամբոխի ալիքներուն վրայ: Զանգուածը ցորենի դաշտի մը պէս կը շորորայ դէպի աջ ու ձախ: Ծափողջոյններ ու փողերախումբի ցնծալից նուագներ գիրար կը հրմշտկեն լռութիւնը շնչահեղձ ընելով:

Ո՞վ է սակայն, սեւերու մէջ փաթթըւած ու վեղարի մը շուքին մէջ ամփոփուած փոքրակազմ այս մարդը, կը մտածէ այն օրերու աշակերտը: Մէկը՝ որուն համար այսքան խանդավառ ընդունելութիւն կը ցուցաբերուի, սովորական օրերուն իր առօրեային լծուած աշխատաւոր համեստ ժողովուրդին կողմէ:

Կաթողիկո՞ս: Բայց չէ՞ որ անոնք հսկայ պէտք է ըլլան իրենց պաշտօնին պէս ու յաղթանդամ իրենց հանգամանքին նմանութեամբ: Մանկական երեւակայութիւնը Հայոց պատմութեան էջերուն մէջ արձանագրուած մեծ դէմքերու անուններուն հետ ստեղծեր էր ֆիզիքական մեծութեան պատկերներ, մեր եկեղեցւոյ տիտան դէմքերուն իբրեւ հարազատ ուրուանկարներ: Սահակ Պարթեւ կաթողիկոս... Ներսէս Շնորհալի Հայրապետ... եւ ուրիշներ, որոնց ուսերուն վրայ թիկնեղ, կը կանգնի այսօր մեր եկեղեցին առաքելական:

Ու հիմա... փոքրակազմ մարդ մը Լու-

ԼԱՒ ԿՈԶԱԿ ՄԸ ԶԻՆԵԱԼ ԿՈԶԱԿՆ Է

Ռուսաստանի մարդահամարին որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբերին, նոր ազգութիւն մը յայտնուեցաւ, երբ մարդիկ իրենք զիրենք յայտարարեցին որպէս Կոզակ: Անոնց ղեկավարը Վ. Վոլոդարսկի որ նոյն ատեն Ռոստովի շրջանին փոխ–նահանգապետն է, Ռուսաստանի կողմէ ընդունուած 182 ազգութիւններու ցանկին մէջ Կոզակներու բացակայութիւնը ցաւալի սխալ հասկացողութիւն մը կը նկատէ: Ան կ'ըսէ թէ Կոզակները միւսներու կարգին ինքնուրոյն ժողովուրդ են, ունին իրենց ֆիզիքական եւ բարոյական իւրայատկութիւնները: Ծանօթ են որպէս քաջեր, իրարու մեծապէս զօրակից անհատներ:

Որպէս ազգութիւն ճանաչում գտնելու անոնց փափաքը յեղակարծօրէն յայտնըւած բան չէ, ունի շատ երկարաշատ մեկնակէտ: Նման ճանաչում առիթ կու տայ որ յաւելեալ վարկեր պահանջեն եւ յատուկ կարգավիճակ ունենան, ինչպէս Սարատովի մարզի գերմանացի Ռուսերը: Սակայն, սպասուած այդ օրէնքին ծրագիրը երկար տարիներէ ի վեր Դումայի երեսփոխաններուն դարակներուն մէջ կը փոշոտի: Ատոր մէջ որոշ դեր ունի նաեւ Կոզակներու միջեւ համերաշխութեան պակասը: Իրենց մեծերէն մէկը կ'ըսէ թէ կան Կոզակներ որոնք կը ջանան կազմակերպուիլ, ուրիշներ որոնք կը սիրեն Թուրով եւ մտրակով մը շրջիլ, Կոզակներու համազգեստով, շրխկացնելով մեծ հօրը մեծ հօրմէն մնացած շքանշանները: Անոնց մէջ կան նաեւ իսկական ոճրագործներ, որոնք սովորական չարագործ նկատուիլ չեն ուզեր եւ կը ջանան «պատմական շրջարկ»ի մը մէջ զետեղուիլ:

Կոզակները ներկայիս բազմատարր ամբողջութիւն մը կը կազմեն: 80-ական Թուականներուն վերջերուն իրենց աւանդութիւնները սկսած են վերածնիլ: Քաղաքական շատ դէմքեր որոշ նկատումներով Կոզակ հռչակած են իրենք զիրենք. անոնցմէ եղած է նոյնիսկ Ապահովութեան Խորհուրդի փոխ–քարտուղար Բերեզովսկին որ նաեւ Թեր արտայայտըւած է Կոզակները զինելու գաղափարին: Ցետոյ, անոնց պաշտօններ տրուած են իշխանութեան զանազան մարմիններուն մէջ: Չեչէնիոյ զինուորական առաջին միջամտութեան ընթացքին ռուս հանրային կարծիքը Կոզակները նկատած է Հիւսիսային Կովկասի մէջ ռուսական դատին զօրավիգ մը: Գրեթէ նոյն շրջանին, նախագահ Ելցինի աշխատակազմը արձանագրութեան ծրագիր մը պատրաստած է անոնց համար ու բոլոր փափաքողները որպէս կոզակ արձանագրուած են, 11 տեսակ ծառայութիւն սահմանուած է անոնց համար:

Իրականութեան մէջ, ընկերութիւնը տրոհելու ցարական դրութիւնն է որ ի գործ կը դրուի ներկայի Ռուսաստանին մէջ ալ: Մինչդեռ, Կոզակներուն ուզածը այն չէ որ իրենցմէ ոմանք իշխանութեան կարգերուն մէջ պաշտօններու տիրանան: Անոնք պետական հիմնական առանձնաշնորհներ կ'ուզեն ունենալ, ինչպէս՝ խաղաղութեան, կամ պատերազմի որոշումին մէջ խօսք ունենալ, նաեւ ոստիկանական իշխանութիւն: Բնականաբար, կեդրոնական պետութիւնը միշտ աշխոյժ հակառակութիւն արտայայտած է կարողական այս մրցակցութեան: Սակայն, ինչպէս կ'ըսեն, անզէն կոզակ մը առանց ալքոլի գարեջուրի կը նմանի:

Աւանդաբար, Կոզակները միշտ անհանդարտ շրջաններու շուրջը զետեղուած են որպէս պատնէշ: Այնպէս կը թուի որ ցարական այդ հնարքը այսօր ալ կիրարկելի է Ռուսաստանի իշխանութիւններուն համար:

ԲԱՂՀԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԳԻՒՏ

«ՏԸ ԳՈՐԷԱ ՀԵՐԸԼՏ» ԹԵՐԹԻՆ ՄԷՋ ՅՕԴՈՒԱԾԱԳԻՐ ՄԸ ԿԸ ՎԻՃԻ, ԹԷ ԳՈՐԷԱՅԻ ՆՈՐ ԱՅԲՈՒԲԵՆԻՆ՝ ՀԱՆԿԷՈՒԼԻ ՅԱՅՏՆԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ԵԶԱԿԻ ԵՐԵՒՈՅԹ ՉԷ: ԱՒԵԼԻ ՀԻՆ ԵՒ ՏԱՐԱՇԽԱՐՀԻԿ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԱՅԲՈՒԲԵՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ ԱՆ ԿԸ ՆՇԷ ՆԱԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ

Ձեր թերթին մէջ լոյս տեսած յօդուած մը, որ կը կրէր «Արդեօք հանգկէուլը աշխարհի առաջի՞ն յայտնագործուած այբուբենն է» վերնագիրը, նաեւ կը նշէր, թէ պատասխանը «այո» է, եւ թէ՝ «տիեզերական այս օրէնքին (հանգրուանային եղափոխութեան օրէնքին) եզակի բացառութիւնը գործական այբուբենն է, որ ծանօթ է հանգկէուլ անունով եւ ստեղծըւած է միտումնաւոր ճիգով, քանի տարուան ընթացքին»:

«Եզակի բացառութի՞ւն», չեմ կարծեր: Բազմաթիւ այբուբեններ ստեղծուած են տարածելու համար ժողովուրդի մը մշակոյթը կամ Աստուածաշունչին նման կրօնական բովանդակութեամբ գիրքեր ծանօթացնելու՝ գրելու սեփական միջոց չունեցող ժողովուրդներու: Անոնց շարքին է արեւմտեան Ափրիկէի Ն'քօ այբուբենը, զոր հնարած է Սուլէյման Քանթ Կուեանէ 1949-ին: Սանթալի այբուբենը ստեղծուած է 1920-ական տարիներուն, Փանտիթ Ռաղունաթի կողմէ: Օպպիոյ սուլթանին եղբայրը՝ Սիմոն Քենատիտի հնարած է սոմալի լեզուին տառերը, թէեւ անոնց գործածութիւնը շատ չէ տարածուած: Նոր թայ լու այբուբենը ստեղծուած է Չինաստանի մէջ, 1950-ական տարիներուն, իսկ չինական միաօ գիրերը յայտնագործուած են 1905-ին, բրիտանացի միսիոնար Սամուէլ Փոլարտի կողմէ:

Այս բոլոր այբուբենները «ստեղծուած են միտումնաւոր ճիգով, միայն քանի մը տարուան մէջ», ինչ որ կ'ապացուցէ, թէ հանգկէուլը եզակի երեւոյթ մը չէ: Կը մնայ պատասխանել այն հարցին, թէ արդեօք անիկա աշխարհի առաջի՞ն գիրերու գիւտն է: Հանգկէուլը յայտնագործուած է 1444-ին եւ վստահաբար աւելի հին է, քան՝ վերը նշուած օրինակները, որոնք 20-րդ դարու իրագործումներ են: Անիկա նաեւ 155 տարի աւելի հին է մանջու այբուբենէն, որուն յայտնագործումը պատուիրուած է Մանչուի պետութեան հիմնադիր Նուրաչի կողմէ, 1599-ին:

Ծուրչէն տառերը, զորս հնարած է Ուանիան Զիյին 1120-ին, կարելի չէ այբուբեն համարել, որովհետեւ անոնք կը բաղկանան գաղափարանկարներէ եւ հնչիւնային նշաններէ: Խիթան այբուբենին փոքր տառերը եւս, զորս ստեղծած է հիթան գիտնական Տիէլա 925-ին, կարելի չէ ճշմարիտ այբուբեն մը համարել նոյն պատճառներով:

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ փակս – փան: Խուպիլայ Խան 1269-ին Թիպէթցի լամային մը՝ Մաթիոհվայա Սրիպհատրայի պատուիրած է մոնկոլերէնի համար ստեղծել նոր այբուբեն մը: Թէեւ այս այբուբենը երկար չէ գոյատեւած, սակայն ճշմարիտ այբուբեն մըն էր եւ հանգկէուլը կը կանխէ 175 տարիով: Նաեւ այս այբուբենէն սերած են հանգկէուլի մէջ բազմաթիւ գիրեր:

Փակս – փան թերեւս Գորէայի լեզուին ամէնէն աւելի մօտիկ այբուբենն է, սակայն միակը չէ, ոչ ալ՝ ամէնէն հինը: Ռուս միսիոնար Ս. Ստեփան Փերմացին 14-րդ դարուն գտած է հին փերմական գիրերը: 10-րդ դարուն պուլկարացի միսիոնարներ Ս. Կիրիլ եւ Ս. Մեթոտիոս ստեղծած են սլաւ եկեղեցիին հին այբուբենը: Անոնք նաեւ յայտնագործած են կլակոլական գիրերը:

Թիպէթցի կրօնաւոր Սրոն – Պթսան Սկամ – Փօ 7-րդ դարուն Հնդկաստան ուղարկուած է պուտտայականութեան վերաբերող տեղեկութիւններ հաւաքելու համար եւ ստեղծած է թիպէթեան այբուբենը: 404-ին կամ 406-ին Հայկական արքունիքին մէջ Մեսրոպ Մաշտոց անունով կրօնաւոր մը ստեղծած է հայերէն այբուբենը: Աւելի ուշ, կ'ենթադրուի, որ իբրեւ հայ միսիոնար ան հնարած է նաեւ վրացական այբուբենը:

Գոթական տառերը յայտնագործուած էին անկէ կէս դար առաջ, Վուլֆիա եպիսկոպոսին կողմէ, որ կը ձգտէր իր ժողովուրդին ընձեռել գրաւոր լեզու մը, ինչպէս նաեւ՝ Աստուածաշունչի իր թարգմանութիւնը կարդալու միջոց մը: Աւելի եւս հին է աւեսթան այբուբենը, որ յայտնագործուած է 3-րդ դարուն, յատկապէս զրադաշտական սրբազան մատեանները եւ շարականները գրի առնելու նպատակով:

Տասնեակ մը այբուբեններու այս օրինակները կ'ապացուցանեն, թէ հանգկէուլը եզակի այբուբեն մը չէ իբրեւ յայտնագործում, ոչ ալ առաջինն է: Նըշեցինք 8 օրինակներ, որոնք աւելի հին են, ներառեալ՝ այբուբեն մը, որուն աւելի քան մօտ է հանգկէուլը, եւ որ հընարուած է 12 դար առաջ:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

տաւորչի գահին կը բազմի իբրեւ արժանաւոր յաջորդը սրբազնասուրբ մեծերուն: Մանկական տրամաբանութիւնը չէր դադրեր բանելէ, զուգահեռներ փնտռելով այս պատկերներուն միջեւ:

Թէեւ ժպիտով մը, սակայն մեծ խանդավառութիւն արտայայտող աչքերով կ'օրհնէ Ան ժողովուրդի խուռներամ շարքերը, որոնք անվերջանալի կը թուին ըլլալ Նահրի պողոտաներէն մինչեւ Անթիլիասի Մայրավանքը: Ոստիկաններ հազիւ կը յաջողին զսպել ցնծութեամբ գինովցած ժողովուրդը, որ իր Հովուապետին ժամանումով, իր իղձերուն ու երազներուն մարմնաւումը կը տեսնէ սեփական աչքերով: Կիլիկիոյ Տան ծառը դարձեալ գարուն կ'ապրի նոր ժամանած Հայրապետի ալեփառ ձմրան մէջ: Կը վերընձիւղի պատմական արքայանիստ քաղաքի հաստաբուն կաղնին դալար ճիւղերով, ու դարձեալ կը բոցավառի յոյսը՝ որ մարիլ չի՛ գիտեր:

Քիչ ետք, երկա՛ր թուացող ճամբան դէն երախաներու ու չափահասներու վ մինչեւ Անթիլիաս, նուաճուած է արդէն երախաներու ու չափահասներու վճռական ու առողջ քայլերով: Կաթողիկոսարանի «Ուխտի Օր»երու ուխտագնացութեան նոյն ճամբան է, սակայն աւելի կարճ՝ գէթ մէկ անգամուան համար:

Մայր Տաճարը կը յորդի, հեւ ի հեւ ներս խուժող հաւատացեալներով: Մոմի ծուխը լեցուցած է մինչեւ բարձր տանիքի ուսին նստած սլացիկ գմբէթին սիրտը, եւ ուրախութեան յուզումէն տամկացած են խորանին բազմած Աստուածամօր աչքերն անմեղ: Հանդիսաւոր շարականներ ու գոհաբանական աղօթքներ փառք կու տան Աստուծոյ՝ պարգեւած օրուան համար, ու կը մեծարեն ան որ կու գայ Տիրոջ անունով Հայկազեան ազգը հովուելու:

Ամբողջ ճամբու երկայնքին ուրախութեան հեղեղ դարձած ժողովուրդը, քարլռութեամբ հիմա կ'ունկնդրէ Վեհին անդրանիկ պատգամը, որ ի տես հաւատարիմ հօտի սիրոյն ու յարգանքին, Սարդարապատի զերթ արծիւ, խօսքի բարձունքներուն կը թեւածէ, հմայելով իրեն վրայ յառած նայուածքները յուսալի:

Տեղի չգոյութեա՞ն, թէ դիւթիչ խօսքէն կաշկանդուած, ժողովուրդի բազմութիւնը հետզհետէ աւելի կը խտանայ դէպի խորանի բեմը: Աշակերտներ լեցուցած են արդէն Մայր Տաճարին դասը ու միախառնուած բուռ մը եկեղեցականներուն: Աշակերտներէն ոմանք գրեթէ կպած են բեմին վրայ կանգնած փոքրակազմ բայց մեծ հռետորի հողաթափերուն: Այդ աշակերտներէն մին էր դիմաւորութեան այս պահը վայելած անձը, որ իր մանուկ հոգիին վրայ դրոշմուած խոր տպաւորութիւնը արտայայտելով ըսաւ.

– Մօտեցանք իր ոտքերուն եւ տեսանք իր իմացական բարձր հասակը: Ինչքան մօտենայինք՝ այնքան աւելի վիթխարի կը դառնար ան մեր աչքերուն դիմաց, իբրեւ հայ հոգեւորականութեան ալեհեր Արարատը:

Անթիլիասը չի՛ մոռնար բնաւ իր առաքելութեան նոր շունչ ու ոգի ներշնչած բազմերախտ Հայրապետը:

Արամ Ա. Ազգընտիր Սրբազնագոյն Հայրապետի բարձր հովանաւորութեամբ տեղի ունեցած վախճանման 50-ամեակի հանդիսութիւնը Մայրավանքէն ներս, այդ մեծութիւնը ճանչնալէ աւելի, անոր ոգեղինացած ներկայութիւնը վերստին ապրելու առիթ ընծայեց բոլորին: Անմեղունակ դպրոցական պատանիին պէս մենք ալ մօտեցա՛նք հոգելոյս Հայրապետին, տեսա՛նք անոր իմացական բարձրութիւնը եւ ճանչցանք անմահութեան ճանապարհի յաւերժ ճամբորդը, որովհետեւ անմահները ո՛չ միայն լուսատու ջահեր են ներկան լուսաւորող, ո՛չ միայն ապագան կը կերտեն նոր սերունդին առաջնորդող ուղեցոյց հանդիսանալով, այլեւ ժողովուրդի մը յաւերժութիւնը կ'երաշխաւորեն յաւիտեանէ յաւիտեան:

Գ. Վ. Չ.

ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՏԻՊ ՄԸ

«ԿԸ ԲԱՒԷ՛ ԱԼ, ԿԸ ԲԱՒԷ, ԱԼՊԷՐ»

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Ալպէր, իր ամբողջ հասակով կանգնեցաւ անկողնին առջեւ եւ ըսաւ.

– Պիտի մտիս այդպէս Իզապէլ եւ մերկ մարմնին վրայ նետեց աղջկան կրծքակալը որ գետին ինկած էր: Ու վերադարձաւ խոհանոցին ճաշասրահը: Կը սպասէր որ Իզապէլ ալ գար հոն: Աղջիկը կ'ուշանար: Ալպէր չէր համարձակեր երթալ անգամ մ'ալ ննջասենեակը: Քանի մը վայրկեան յետոյ պոռաց՝

– Իզապէլ, ես պէտք է մեկնիմ:

– Եթէ կ'ուզես:

– Զիրար կը վերագտնենք Շաբաթ օրը, նոյն տեղը, նոյն ժամուն:

– Լաւ:

Ալպէր դուրս ելաւ: Ուժով մը շնչեց, կոթնած պարտէզին կառասենիին: Իրեն այնպէս կը թուէր թէ մեռելի մը տունէն դուրս կ'ելլէր:

Իզապէլ, մինակը տան մէջ, անտանելի գիշեր մը անցուց: Քնացաւ արեւածագին մօտ միայն: Արթնցաւ կէս օրէ վերջ:

Առաւօտուն երբ ժամը 7-ի հանրակառքը կ'անցնէր աղջկան տան առջեւէն, Իզապէլի սենեակին վարագոյրը չշարժեցաւ այդ օրը: Չկար աղջկան կլորիկ դէմքը ապակիին ետեւ: Ալպէր խորհեցաւ՝ ամէն ինչ վերջացած է ուրեմն:

Կը սխալէր տղան: Հետեւեալ առաւօտուն հոն էր վերստին Իզապէլ ճիշդ ժամուն, պատուհանին ետեւ, ժամադրութեան օրը սակայն ոչ մին, ոչ միւսը գացին որոշեալ տեղը: Իրաւ է որ առատօրէն կ'անձրեւէր այդ օրը: Երկուշաբթի առաւօտուն Ալպէր, հանրակառքի մէջէն, ի զուր փնտռեց իր ընկերուհիին դէմքը: Ալ չերեւցաւ Իզապէլ:

Անցան շաբաթներ: Վրայ եկաւ Համաշխարհային պատերազմը: Մինչ այդ Ալպէր եւ իր ծնողքը թողած էին այդ թաղը եւ տեղափոխուած հեռաւոր արուարձան մը:

Ալպէր գնաց պատերազմի, վերադարձաւ առանց վնասի: Մասնակցեցաւ յետոյ դիմադրական շարժման եւ զոհ տըւաւ իր մէկ թեւը: Ազատագրութենէն յետոյ գնաց աշխատիլ Փարիզ նախկին մարտիկներու դիւանատան մէջ:

1948-ի ամառն էր: Իր աշխատանքին բերմամբ վերստին կը գտնուէր իր ծըննդավայր քաղաքին մէջ: Ուզեց տեսնել իր նախկին թաղը. գնաց հետիոտն:

Երբ կը մօտենար այն տան ուրկէ Օգոստոսի փրկուն մը փախուստ էր տըւած, տեսաւ որ երիտասարդ կին մը նստած էր պատշգամին վրայ: Քովը տղայ մը: Անատակ մանչ մը կ'երեւէր: 6 7 տարեկան: Անդադար քարի մանրուքներ կը նետէր շանը վրայ որ վարը կապուած էր:

Կինը, ջղայնացած պոռաց.

– Կը բաւէ՛ ալ, կը բաւէ Ալպէր, այլեւս մեծ տղայ մըն ես դուն, հանգիստ կեցիր ըսի քեզի: Ալպէր:

Հաշմանդամը յիշեց: Իզապէլի ձայնն էր: Այդպէս էր իր ձայնը երբ ան կը ջըղայնանար:

Քանի մը քայլ էր մնացած, պէտք էր անցնիլ այդ տան առջեւէն: Ալպէր կանգ առաւ: Նայեցաւ իր թիկնոցին որ պարապ էր: Միւս ձեռքը տարաւ իր ճակտին, սրբեց քրտինքը որ յանկարծ պատած էր իր դէմքը: Ետ դարձաւ եւ հեռացաւ հակառակ ուղղութեամբ:

Լիոն
Օգոստոս, 1979

(Շար. 4 եւ վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

կացի սպաներ քննական այցելութեան ձեռնարկած են խարխուները եւ նաւահանգիստները: ԱՄՆ կը պահանջէն, Մերսինէն զատ, Անթալիայի, Իսքէնտէրունի եւ Տրապիզոնի նաւահանգիստները:

ԻՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐ եւս սպաննըւած են իսրայէլեան բանակին կողմէ: Ռամալլահի մէջ, զինուորներ որպէս արաբ ծպտուած պաղեստինեան Ալ — Աքսայի նահատակներու ջոկատներու մէկ խուցին պետը սպաննած են: Նապլուսի մէջ, սպաննուած երկու Պաղեստինցիներէն մէկը 16 տարեկան էր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բժշկական մարզին մէջ, կացութիւնը օրէ օր աւելի ծանրակշիռ կը դառնայ եւ գործադուլի հարց կայ մանկաբարձներու, կանանց հիւանդութեանց մասնագէտներու, նաեւ վիրաբոյժներու մօտ: Ասոնց գլխաւոր դըժգոհութիւնը կու գայ ապահովագրութեան սակերու զգալի յաւելումէն: Կացութիւնը հետեւանք է Քուշնէր օրէնքին (2002 Մարտ) որ հիւանդներուն փրաւունքներ կու տայ դատի դիմելու բըժիշկներու եւ վիրաբոյժներու դէմ, ինչ որ առիթ տուած է ապահովագրութեան ընկերութիւններուն սակերու յաւելում կատարելու:

ՄԻԱՑԵԱԼ — ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ, գըլխաւորաբար Նիւ — Եորք եւ Պոսթըն ձիւնամրրիկը ծանր հետեւանքներ ունեցած է: Դեկտեմբեր 26-ին, երկու քաղաքները զրկուած են ելեկտրական հոսանքէ եւ 18 մեռեալ կայ: Երթեւեկն ալ շատ խանգարուած է թէ՛ ճամբաներու վրայ եւ թէ օդանաւային գետնի վրայ, օդակայաններ փակ մնալով:

ԻՐԱՔԻ դէմ պատերազմը չէ սկսած, բայց, անգլիական եւ ամերիկեան ռմբակոծութիւնները կը շարունակուին եւ Դեկտեմբեր 26-ին, երեք Իրաքցիներ սպաննուած էին եւ 16 ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Դամասկոսէն եկք, արաբական լիկան ալ հերքեց Շարոնի այն ամբաստանութիւնները, ըստ որոնց Իրաք զինամթերք փոխադրած էր Սուրիա:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ արուարձաններէն Ռոմէնվիլի մէջ, չորս իսլամապաշտներ ձերբակալուած են, «չէչէն ցանցերու» դէմ բացուած քննութեան շրջագծին մէջ:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ հակաքրիստոնեայ ոճրափորձերէն ետք, Տաքսայի մէջ, 4 կասկածելիներ ձերբակալուած են:

ՄԻԱՑԵԱԼ — ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ, արեւմտեան Վիրժինիա, մեծահարուստ Ամերիկացի մը 315 միլիոն տոլար շահած է վիճակահանութենէն, ինչ որ մրցանիշ մըն է: 55 տարեկան, տէր է շինարարութեան երեք մեծ ընկերութիւններու:

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à

l'arbre de Noël

de l'ecole Tebrotzassère

Le dimanche 12 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

Après-midi animée par **RAFFI**

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'école Tebrotzassère : **01 43 81 01 72**

Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՆԴԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 1
Գ. օր Ծննդեան Պահոց
Կաղանդ: Տարեմուտ
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Ժամը 10-ին միա՛յն Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններ կը կատարուին:
Սկիզբ Ճրագալոյցի Երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 15-ին, Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 16·15-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30ին:
Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

ԾԱՆՕԹ. — Պետական տնօրինութեամբ բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5, Ճրագալոյց:
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30, պատարագ ժամը 17·30:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6, Ծնունդ:
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք:
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7, Մեռելոց:
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:
Յետ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
Կաղանդ Տարեմուտ
Պատարագ ժամը 10-ին:
ԿԻՐԱԿԻ
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Առաւօտեան ժամերգութիւն 9·30-ին:
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Մարգարէական թղթերու ընթերցում ժամը 16-ին: Ճրագալոյցի պատարագ ժամը՝ 17·15-ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
ժամերգութիւն ժամը 9·30-ին:
Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի հանդիսաւոր արարողութիւն:
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Ժամը 10-ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE
organise
Samedi 11 janvier à 20 heures
son
Dîner de Noël
Animation :
Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.
Réservez dès maintenant au :
04 91 53 34 98
(les places étant limitées)

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 16·15-ին: Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·30-ին:
Պատարագ ժամը 10·45-ին:
Ջրօրհնէք՝ պատարագի աւարտին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16ին:
Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին:
Պատարագ ժամը 17-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 10-ին:
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Ընթերցուածք ժամը 16-ին:
Պատարագ ժամը 17-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին:
Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը 9·45-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Պատարագը կ'երգէ Սահակ — Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՃԵԱՆԻ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7, Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ — ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ճրագալոյցի արարողութիւն՝ ժամը 17-ին:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Ս. Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն:
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Ջրօրհնէք՝ ժամը 11·30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31
MARDI
31 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.589 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.589

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԷՉԷՆԻԱ

ԳՐՈԶՆԻԻ ՈՃՐԱՓՈՐՁԸ՝ 61 ՄԵՌԵԱԼ, 152 ՎԻՐԱՒՈՐ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 27-ին, երկու քամիքաղներ իրենց կառքերը պայթեցնելով կառավարական շէնքին առջեւ ահաւոր աւեր մը գործած են: Երկու քամիքաղները, մէկը պայթուցիկներով լեցուն ճիփով մը, միւսն ալ պայթուցիկներով լեցուն բեռնակառքով մը կրցած են, արտօնագիրները ստուգումներէ ետք, մօտենալ կառավարական շէնքին եւ հոն պայթեցնել կառքերը: Պուտինի ներկայացուցիչը Հարաւային – Ռուսաստանի համար՝ Կազանցեւ «անպատասխանատուութեամբ եւ ծանր թերացումներով» ամբաստանած է Չէչէնիոյ բոլոր պատասխանատուները, քանի անկարելի կը թուի որ, առանց մեղսակցութիւններու կարելի ըլլար նման գործողութիւն մը գլուխ հանել: Դեկտեմբեր 30-ին, կ՚ըսուէր թէ մեռեալներու թիւը 61-ի հասած է եւ աւելի քան 150 վիրաւորներ կան, ոմանք ծանր վիճակի մէջ: Շէնքին առջեւ գտնուող պահակներէն մէկը ըսած է թէ կառքերու մէջ ռուսական զինուորական համազգեստով երեք անձեր կը գտնուէին: Կառավարութիւնը ռուսամէտ է, հաստատուած Մոսկուայի կողմէ եւ, անշուշտ, չի վայելեր անկախապաշտ Չէչէններու համակրութիւնը:

Արարքէն 48 ժամ յետոյ, ռուսական իշխանութիւնները կը պատրաստուէին պաշտօնանկ ընել Գրոզնիի զինուորական հրամանատարը, որ չէ կրցած արգելք ըլլալ պայթուցիկներով լեցուն կառքերու հասնիլը մինչեւ այդքան պաշտպանուած շէնքը: Կառքերու վարորդները ներկայացուցած են պաշտօնական արտօնագրեր, չէչէն իշխանութիւններու ստորագրութիւնները եւ կնիքը կրող:

Պուտին խորապէս ցնցուած է այս աննախընթաց ոճրափորձէն, բայց եւ այնպէս, վճռած է շարունակել, ինչ որ կ՚անուանէ «բնականոնացման» իր ծրագիրը:

Գրոզնիի այս ահաբեկչական արարքէն ետք, Մասխադովի բանագնացը՝ Զաքաեւ (որ Լոնտոն է) յայտարարած է թէ կը վախնայ որ Չէչէնիա երկրորդ Պաղեստին մը դառնայ: Նմանօրինակ կարծիք մը ունի ռուս մասնագէտ մը՝ Պաւել Ֆելկընհաուըը որ կը գտնէ թէ «Չէչէնները մեռնելու պատրաստ մարդիկ ունին, որոնք կրնան որեւէ բան օդը հանել» եւ կը սպասէ որ ահաբեկչական այլ արարքներ գործուին Մոսկուա իսկ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԱԷԼ աղանդը յայտարարեց թէ Միացեալ – Նահանգներու մէջ ծնած է համասերումի հետեւանք առաջին մանուկը, աղջիկ մը՝ մկրտուած Եւա, որ յար եւ նման է իր 31ամեայ մօրը: Գործածուած մեթոտն ալ այն մեթոտն է որ ծնունդ տուած է 1996-ին առաջին համասերած մաքիին: Գիտական աշխարհը տակն ու վրայ եղած է, քաղաքական դէմքեր ալ իրենց վրդովումը արտայայտած են, Ժ. Շիրաք «ոճրային» որակած է արարքը, կարդինալ Լիւսթիժէ նացիները ոգեկոչած է: Միացեալ-Նահանգները քննութիւն մը պահանջած են ստուգելու համար տրուած լուրին իրողութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգային Ժողովը երկրորդ քուէարկութեամբ մը 437 ձայնով 550-ի վրայ, կրկին հաստատեց սահմանադրական փոփոխութիւնը որ կ՚արտօնէ Էրտողանի ընտրութեան ներկայանալ: Ծանօթ է որ առաջին քուէարկութեան առթիւ, նախագահ Սեզէր իր վէթօն դրած էր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՐԱԳՐՈՂ ՏԻԳՐԱՆ ՆԱՂԴԱԼԵԱՆ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Դեկտեմբեր 28, Շաբաթ երեկոյ, Երեւանի մէջ իր ծնողքին բնակարանէն դուրս ելած պահուն սպաննուած է Հայաստանի Հանրային հեռատեսիլ – ձայնասփիւռի ընկերութեան խորհուրդի նախագահ, ծանօթ լրագրող Տիգրան Նաղդալեան: Անծանօթ անձերու կրակոցներուն թիրախ ըլլալէ ետք, ան ծանրօրէն վիրաւոր վիճակով հիւանդանոց փոխադրուած, գործողութեան ենթարկուած է, սակայն կարելի չէ եղած կեանքը փրկել:

Տ. Նաղդալեան ծնած էր 1966-ին, աւարտած՝ Երեւանի համալսարանի անգլերէնի բաժինը: 1991-ին ան մէկն էր երիտասարդներու այն խումբէն որ հիմնած էր անկախ հեռատեսիլի լրատուական «Հայլուր» սպասարկութիւնը: Յաջորդ տարի, 1992-ին, «Հայլուր»ի փակումէն ետք, աշխատած էր որպէս հեռատեսիլի «Հորիզոն» ընկերութեան թղթակից: 1992–93-ին ղեկավարած էր ՀՅԴ տեղեկատուական գրասենեակը. իսկ ՀՅԴ-էն դուրս գալէ ետք հիմնած էր «Փաստ» լրատու գործակալութիւնը: 1995–97 աշխատած էր որպէս «Ազատութիւն» կայանի թղթակից:

1998ին հեռատեսիլի ընկերութեան տնօրէն նշանակուած էր, իսկ 2001-էն ի վեր կը վարէր հեռատեսիլ – ձայնասփիւռի ընկերութիւնը: Հիմնադիրներէն էր Երեւանի Մամուլի Ակումբին:

Տ. Նաղդալեանի սպանութիւնը մեծ վրդովում պատճառած է թէ՛ լրասփիւռներու շրջանակին, թէ քաղաքական դասուն: Նախագահ Ռ. Քոչարեան նոյն երեկոյեան ուշ ժամերուն խորհրդակցութիւն մը ունեցած է ուժի կառոյցներու ղեկավարներուն հետ. ապա յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած: Հոն ըսուած է. «Իրաւապահ մարմիններին տրուած են յանձնարարութիւններ, իրականացւում են անհրաժեշտ միջոցառումներ: Ամէն ինչ կ՚արուի, որպէսզի բացայայտուեն եւ պատժուեն այս ստոր յանցագործութեան հեղինակներն ու կատարողները»:

Տ. Նաղդալեանի ընտանիքին ցաւակցական գիրեր ղրկած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.; նախագահ Ռ. Քոչարեան, կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար Մ. Թոփուզեան, վարչապետ Ա. Մարգարեան, Ազգ. Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան եւ ուրիշներ:

Կազմուած է յուղարկաւորութեան կառավարական յանձնաժողով, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի նախագահութեամբ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 30-ին:

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՍԵՄԻՆ

ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բ.

«ՀԱԿԱՀԱՐԲԵԿՉԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐ»

Միացեալ – Նահանգներու մէջ տարին իր աւարտը գտաւ կառավարութիւնը օժտելով պետական նոր բառամթերքով մը, նոր եզրերով, որոնք իրենց տարողութեամբ սերտօրէն կ՚առնչուին 300 միլիոն բնակչութեան առօրեայ կեանքին բոլոր երեսներուն եւ ծալքերուն, անոնք ըլլան քաղաքացի թէ օտարահպատակ օրինական բնակիչ:

Սեպտեմբեր 11-ի Նիւ – Եորքի զոյգ երկնաքերներու փլուզումէն ետք, ահաբեկչական պայքարի միջոց ստեղծուած էր արդէն Հայրենիքի կամ «Հայրենական Երկրի Ապահովութեան բաժանմունք»ը ապա՝ «ԱՄՆ Հայրենասիրական Օրէնք»ը եւ Արդարադատութեան Նախարարութեան մէկ օրէնքը – Ահաբեկչութեան Տեղեկութիւն, եւ Կանխարգիլումի Դրութիւն, որով կը նախատեսուէր նամակաբաշխները եւ ուրիշներ գործածել որպէս լրտես: Իսկ վերջին ամիսներուն ստեղծուեցաւ եւ վաւերացուեցաւ նաեւ Ազգ. Պաշտպանութեան Նախարարութեան Յառաջացեալ Ուսումնասիրական Ծրագիրներու Գործակալութեան Տեղեկութեան Աչալրջութեան Գրասենեակը: Անուանումը քիչ մը երկար է, սակայն ան կարճ է՝ բաղդատմամբ իրմէ ակնկալուած աշխատանքներուն:

Տեղեկութեան Աչալրջութեան Գրասենեակին մակնիշը բրգաձեւ կառոյց մըն է: Անոր գագաթը գտնուող անձը պիտի խուզարկէ բոլորին ամէն ինչը: Նշանաբանն է լատիներէն «Scienta Est Potentia», որ այս պարագային կը նշանակէ ոչ թէ գիտութիւնը՝ այլ «Ծանօթութիւնն Ուժ է»:

Գրասենեակին գերարդիական միջոցներու օժտումով՝ այսուհետեւ ոչ ոք կրնայ անձնական գաղտնիք ունենալ. մարդոց ինքնութիւնը հեռուէն պիտի ճանչցուի, դիմագիծի, աչքի ծիածանի թէ քալուածքի արձանագրութիւններով, լեզուներէ ուրիշ լեզու ինքնագործ մեքենականութեամբ նոյնժամայն թարգմանութիւններ պիտի ըլլան, կարելի պիտի ըլլայ ներթափանցել ամէն տեղ եւ ունենալ քաղաքացիներուն ամբողջական թղթածրարը – հարկային տուրքի յայտարարութիւն, ճամբորդական տոմս, ապառիկ գնումներու ցանկ, նախասիրութիւններ, յաճախած ճաշարաններ, բժշկական թղթածրար, ի-նամակ, հեռաձայնային խօսակցութիւն, հեռապատճէն, բոլոր հանրային վայրերու տեսողական կամ լուսանկարչական ժապաւէններու օրինակները, ընտանեկան պատմութիւն եւ կապեր, եւ այլն, եւ այլն: Իմաստով մը, ամէն ոք պիտի տեսնուի իր ամբողջական եւ մտերիմ մերկութեանը մէջ: Ու ասիկա՝ առաջքը առնելու համար ահաբեկչական ենթադրական արարքներու, ինչպէս կը յայտարարուի: Ահաբեկչութեան դէմ միջոցառումները անհրաժեշտ նախաձեռնութիւններ են անշուշտ, մասնաւորաբար այն սոսկալի ցնցումէն ետք զոր Ամերիկա ապրեցաւ, սակայն հապա՞ մարդոց անհատական եւ ընտանեկան մտերմութեան իրաւունքը: Այսուհետեւ ամէն ոք ինքզինք պիտի զգայ մերկ, բացի մերկապաշտներէն: Ի՞նչ պիտի գրէր Օրուէլ այսօր, ի տես այս նորատեսակ «Մեծ Եղբօր», որ միջոցին մէջ բացուած ամենատես անսահման աչք մըն է:

Կառոյցին գլուխը նշանակուեցաւ Ճոն Փոյնտէքսթըր, նախկին նախագահ Ռոնըլտ Ռեկընի Ազգային Ապահովութեան խորհրդականը: Ինչ որ մասնաւորաբար հետաքրքրական կը դարձնէ այս նշանակումը, վերոյիշեալ անձին դատական թղթածրարն է. ան մաս կը կազմէր այն բարձրաստիճան պաշտօնատարներու խումբին, որոնք գաղտնօրէն թշնամի Իրանի զէնքեր ծախեցին եւ, հակառակ Գոնկրէսի արգելքին, այդ գումարով օգնեցին Նիքարակուայի ըմբոստներուն – գոնդրաներուն – որոնք կը կռուէին ձախակողմեան սանտինիստ օրինական կառավարութեան դէմ: Բացայայտուած առեւտուրը ծանօթ է որպէս Իրան – Գոնդրա պայթակղութիւնը: Փոյնտէքսթըր վեց ամսուայ բանտարկութեան դատապարտուած էր, սակայն որոշումը նախ բեկանուած էր դատական նորութիւններու հետեւանքով, եւ ապա ենթական արժանացած էր Ռեկընի ներումին, նման Փոյնտէքսթըրի միւս գործակիցներուն, որոնք բոլորն ալ կասկած չունէին թէ իրենց ապօրինի գործունէութիւնը կը վայելէր նախագահին լուռ համաձայնութիւնը: Ի դէպ, Ռեկընի իշխանութեան առեն փոխ – նախագահն էր ներկայ նախագահին հայրը, որուն գործակիցներէն շատեր այսօր շրջապատած են որդի Ճ. Պուշը: Անոնց ամէնէն համբաւաւորներն են փոխ – նախագահ Տիք Չէյնի եւ Պաշտպանութեան նախարար Տանըլտ Ռըմսֆըլտ, որոնք բազէներով շրջապատուած՝ իրենց վախազդու նայուածքները սեւեռած կը պահեն Պաղտատի ուղղութեամբ:

Իշխանութիւնները քաղաքացիներուն ապահովութիւն կու տան թէ երբ անգամ մը փաստուի թէ իրենք վտանգ չեն ներկայացներ երկրին ապահովութեան, անոնց թղթածրարը պիտի «անհետանայ»: Ե՞րբ եւ ո՞ր պետութիւնն է որ բնաջնջած է իր պատրաստած թղթածրարները, որոնք կրնան, ի հարկին, գործածուիլ անխուսափելի նպատակներու պատասխանատու թէ անպատասխանատու պաշտօնեաներու կողմէ:

Շանթաժները կամ պլէֆ – մէյլերը ինչերո՞ւ վրայ հիմնուած կ՚ըլլան արդեօք:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

Այս անգամ միայն մէկ ելք ունի, եթէ կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ, հանրաքուէի դիմել, ,այց, անոր արդիւնքն ալ կարելի է ակնկալել:

ՅՈՎՀ. ՊՕՂՈՍ Բ. արտօնութիւն տըւաւ որ բացուին Վատիկանի գաղտնի արխիւները, որոնք կը վերաբերին Գերմանիոյ հետ յարաբերութիւններուն 1922-էն 1939: Այդ շրջանին կարդինալ Փաչելլի, յետագայ Պիոս ԺԲ. Պապը, պապական նուիրակ էր Միւնիխ (1922 – 1925), ապա Պէրլին (1925 – 1929) Ծանօթ է որ Հըրեաները այդ արխիւներուն յայտաբերումը կը պահանջէին, որովհետեւ կ՚ամբաստանեն Պիոս ԺԲ.ը որպէս գործակից մը նացիներու եւ իրենց այդ բողոքով արգելք կը հանդիսանան անոր սրբացման, ինչ որ մեծ փափաքն է Յովհ. Պօղոս Բ.ի: Բացումը պիտի կատարուի Փետրուար 15-ին:

ՊՈՒՇ չուզեր Իրաքէն զատ հիւսիսային Գորէայով ալ զբաղիլ, իր մղձաւանջը Ս. Հիւսէյնն է, կ՚ուզէ «փրկել» Իրաքի ժողովուրդը: Ամէն պարագայի մէջ, հիւսիսային Գորէա կը շարունակէ հիւլէական իր պատրաստութիւնները. ճամբու դրած է ՄԱԿ-ի քննիչները եւ կը յայտարարէ թէ Ուաշինկթըն սպառնալիքի եւ շանթաժի դիմած է:

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ, հակամերիկեան ցոյց մը տեղի ունեցած է Կիրակի, Դեկտ. 29-ին, 2000 խաղաղապաշտներ ամերիկեան, բրիտանական եւ խաղաղական դրօշակները այրած են, բողոքելով Իրաքի դէմ պատերազմական պատրաստութիւններու դէմ:

ՌՈՒՍԱՍԻՒ օդակայանը, Դեկտ. 28-ին, ձերբակալուած է Ալժերացի աշխատաւոր մը, որ ճամպրուկներով կը զբաղէր: Իր կառքին մէջ գտնուած են տարբճանակ, զէնք, պայթուցիկ եւ այլն:

80 ՀԱԶԱՐ երիտասարդ քրիստոնեաներ Փարիզ ժամանեցին Դեկտեմբեր 28-ին, Թեզէի կրօնական համայնքին 25րդ հանդիպումին: Համայնքը հիմնուած է 1940-ին եղբայր Ռոժէի կողմէ եւ կը համախմբէ շուրջ քսան երկիրներու կաթողիկէ եւ բողոքական երիտասարդները:

ՏԱՐԻ ՄԸ՝ 1700–ԱՄԵԱԿԷՆ ԵՏՔ[1]...

ՏՈՔԹ. ԱԲԷԼ ՔՀՆՅ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ (ՕՂԼՈՒԳԵԱՆ)

Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակման 1700–ամեակը անցաւ ժամանակի հոսքին հետ: Ժամանակը բերաւ եւ ժամանակն ալ տարաւ՝ այնքա՜ն բնականօրէն եւ այնքա՜ն արագ: Ապագայէն եկած ներկան՝ ակնթարթ մը ետք, արդէն անցեալ է: Անցեալը անհուն մըն է ամայութեան ծով մը, որուն մէջ անպայմանօրէն կ'երթայ անհետիլ ապագայէն ներկայի վերածուած ամէն իրականութիւն:

Ապագան կարելի չէ գնահատել, վասնզի ան իրական չէ, իսկ արդիւնաւորել անցեալը՝ նոյնքան անիմաստ է, վասնզի արդէն իսկ անցած է եւ տրամադրելի չէ մեր կամքին կամ տնօրինումներուն: Ոսկին՝ շօշափելի ներկան է, այն «հիմա»–ն է, որ ուղղակի մեր տրամադրութեան տակ է. ան մեզի շնորհած մեծագոյն եւ թանկագին նուէրն է ժամանակին. ան ստոյգ մէ՛րն է այժմ, որ պահ մը ետք, աւա՜ղ, պիտի դադրի՛ մերը ըլլալէ, դառնալով միայն եւ անկապտելի սեփականութիւնը անցեալին:

Անկարելի է առարկայացնել ներկայէն անցեալ դարձող ամէն ինչ: Մեր երեւակայածէն շատ աւելի մեծ պաշար մը՝ իրողութիւններ, դէպքեր ու դէմքեր անհետ կը կորչին ու կ'անէանան անցեալի ծովուն մէջ: Բայց այն մնացորդացը՝ որ անցեալէն առարկայաբար տրամադրելի կը դառնայ մեզի՝ պատմութիւնն է, որմէ, լաւագոյն պարագային, կրնանք սորվիլ, զայն առարկայաբար ուսումնասիրել, պեղել հոն ընդհանրապէս ապրուած կեանքը, մարդուն ունեցած զարգացումները, անոր կուտակած մշակութային բարիքները, ձեռք բերած փորձառութիւնները, բոլոր տեսակի նուաճումներն ու անկումները, ի վերջոյ, յիշատակութեան արժանի այն ամէնը, որու լայն պրիսմակին վրայ կ'արտացոլուի մէ՛ր իսկ դէմքը, ու ճանաչելի կը դառնայ երկնքի տակ ու երկրի վրայ բանականութիւն ունեցող միակ արարածը՝ մարդը:

Անմիջականօրէն արդիւնաւորելին, իմաստի մը պարունակին մէջ՝ պիտանին, ու իրականի մը ենթահողին վրայ միակ օգտակարը՝ «հիմա»–ն է. այսինքն այն ներկան, որու իմաստաւորումէն եւ արժեւորումէն կախուած է մեզմէ իւրաքանչիւրին թէ՛ անձնական եւ թէ հաւաքական կեանքը:

«Ի՞նչ է կեանքին իմաստը» ընդհանրացած հարցումին գոհացուցիչ պատասխանը կարելի է գտնել ներկան իմաստաւորելուն մէջ. այլ խօսքով՝ կեանքին իմաստը՝ ներկայի իմաստաւորումն է, արդիւնաւորումը այն վայրկեաններուն ու երկվայրկեաններուն, որոնք մեզի կը շնորհուին ապագայէն, կը դառնան ներկայ, ապա ակնթարթ մը ետք՝ կը վերածուին անցեալի:

Երէկ, 1700–ամեակը դարձաւ պատմութիւն: Դեռ երէկ, համազգային այս կարեւոր իրադարձութիւնը հանդէս կուգար 1700–ամեակի եկեղեցական Յանձնախումբին կողմէ որդեգրուած եռասիւն խորհրդանշանով մը, զոր իր յօրինուածքին մէջ այնքան պերճախօս կը ցոլացնէր Ազգ, Եկեղեցի եւ Պետութիւն միութիւնն ու ամբողջութիւնը:

Արդարեւ, որքա՞ն կրցան անոնք արժեցնել, շատ աւելի ճիշդ՝ մեր կեանքին մէջ արդիւնաւորել, ժամանակին մեզի ընձեռած այս ոսկի առիթը՝ Քրիստոնէութիւնը Հայաստանի մէջ պետական կրօն հռչակուելու 1700–ամեակը: Արդեօ՞ք արդարացան յոյսերը շատերուն, որոնք 1700–ամեակին մէջ կը տեսնէին «Նոր Հոգեգալուստը» համայն հայ ժողովուրդին՝ ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի: Հարցադրումներ, որոնց արծարծման իրաւունքը անպայմանօրէն «ստորադաս» քահանայից վերապահուած չեն մեր Եկեղեցւոյ բարձրաստիճան նուիրապետականները, իսկ պատասխանը՝ ամենեւին ո՛չ:

Հարցն, անշուշտ, տօնախմբելը չէ, տօնախմբութիւնը երեւոյթին լոկ մակերեսային մասն է. այլ էականը՝ տօնախմբութեան գոյութենական իմաստ մը տալն է եւ զայն կեանքի շարունակական ուժին հետ առընչելն է: Այս պարագային, 1700–ամեակը Եկեղեցւոյ անդաստանին մէջ պիտի ըլլար ստեղծագործ երկունք առաջացնող բարեբաստիկ առիթ մը՝ նոր առաքելութիւններու կամ նուազագոյնը՝ նոր շարժումի մը:

1994 Մայիս 22 թուականին, 1700–ամեակի տօնակատարութիւնները պաշտօնապէս սկսելէ եօթը տարիներ առաջ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց, այդ ժամանակ՝ Գարեգին Բ. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Երջանկայիշատակ Կաթողիկոսը, Հայաստանէ վերադարձին, Անթիլիասի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ, խօսած է մարգարէական ներշնչումով վեհացնող քարոզ մը, որուն կուռ վերտառութիւնը՝ «1700–ամեակը՝ Նոր Հոգեգալուստ», կատարեալ արտայայտիչը եղած է ոգեշունչ նոյն քարոզի բովանդակութեան:

Հետեւելով «Գործք Առաքելոց»ի հաղորդած տեղեկութիւններուն (Գործք Բ., 1 – 42), նախնական եկեղեցւոյ զարգացման պատմութեան մէջ Հոգեգալուստը կը հանդիսանայ այն կարեւոր պահը, երբ Երուսաղէմի նեղ շրջանակին մէջ, փոքրիկ եւ հալածական Եկեղեցին, յանձինս առաքեալներու, ծուարած Վերնատան մութ կիսաստուերին մէջ, ընդունելով Ս. Հոգին, Քրիստոնէութիւնը կը դարձնեն աշխարհաքարոզ կրօն մը:

Հակառակ անոր որ Երջանկ. վեհին այդ քարոզը լայն տեղ գտաւ այդ օրերու հայ մամուլին մէջ, եւ առանձին հրատարակութիւն (2) մըն ալ ունեցաւ Մեծի Տան Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի տպարանէն, այնուամենայնիւ, ինչպէս նման գործերու դժբախտ բնութիւնն է, ընդամէնը քանի մը ամիս ետք, մոռացութեան տրուեցաւ, իսկ 1700–ամեակի երէկուան շնորհալից աղմուկին մէջ բոլորովին անհետացաւ. լսելի չեղաւ վեհին խօսքը էականին մասին, ու շատեր տարուեցան գոյներու շլացնող շողշողումի մը անցողակիութեամբ:

Գարեգին Ա. Վեհափառի վերոյիշեալ քարոզի միտք բանին՝ հարկ է կարդալ իր խոհուն մտածումներու հետեւեալ դրսեւորումներուն մէջ.

«Ինչպէ՞ս պէտք է արժեցնել 1700–ամեակը մեր ժողովուրդի կեանքին եւ աշխարհի պատմութեան մէջ: Բացառիկ առիթ մըն է այս, որ մեզի ընծայուած է: Ես չեմ կարծեր որ աշխարհի մէջ գտնուի ուրիշ ազգ մը որ կարենայ իր եկեղեցւոյ 1700–ամեակը տօնել: Ասիկա մեզի տրուած առանձնաշնորհում նկատեցէք, ըմբռնեցէք եւ ըստ այնմ մօտեցէք անոր» (3):

«Սիրելինե՛ր, արժանիք ունենալը մէկ բան է, արժանիք ունենալու գիտակցութիւնը ունենալը ուրիշ բան է: Որպէս ազգ այս արժանիքը շահեցանք. արժէքը ունեցանք, բայց եթէ չենք գիտեր մեր այդ արժանիքը ունենալուն արժէքը, ունենալը ի՞նչ արժէ: Մենք պատիւը ունինք այսօր աշխարհի մէջ մեր հայրերու մեզի ժառանգ կտակած արժանիքը ունենալու. հպարտութեամբ կ'ըսենք երբեմն օտարներուն, թէ մենք աշխարհի առաջին ազգն ենք, որ պետականօրէն ճանչցաւ քրիստոնէութիւնը որպէս ազգային կրօն: Այո՛, ըսելը դիւրին է, բայց զայն արժեցնելը մեր կեանքով, մեր գործով, մեր վկայութեամբ, մեր ստեղծագործականութեամբ, ա՛յդ է մեր բուն, սեփական արժանիքը: Ձեր հայրերուն ձեզի տուածովը հպարտացէք, բայց մի՛ գոհանաք. անոր վրայ աւելցուցէք ձե՛ր պատիւը, ձեր կենդանի վկայութեամբը շահելիք պատիւը» (4):

«1700–ամեակը (պէտք է) դառնայ ոչ թէ անցեալի դէպքի մը պարզ վերյիշումը կամ սոսկ պանծացումը, այլ մեր ժողովուրդի այսօրուան եկեղեցական կեանքին վերաշխուժացումը, տեսակ մը ներքին հոգեւոր վերանորոգումը հայ եկեղեցիին» (5):

«1700–ամեակը կ'ընծայեմ Աստուծոյ, սկիհի մը նման, խնդրելով որ Ինքը զայն օրհնէ եւ Նոր Հոգեգալուստի մը վերածէ մեր ազգի կեանքին մէջ» (6):

Անդրադառնալով Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի գործին, պարթեւական տոհմի այդ ազնուական եւ առաքելատիպ ներկայացուցչի արիութեանն ու տեսլապաշտ ոգիին, Երջանկայիշատակ Վեհափառը կ'ընդգծէ, թէ Լուսաւորիչ՝

«Գիտցաւ տեսնել քրիստոնէութեան մէջ այն սկզբունքները եւ հրաշագօր գաղտնի ուժը, որոնցմով մարդկային կեանքը թռիչք կ'առնէ եւ ստեղծագործական թափով ազգերն ու երկիրները կը կերպարանափոխէ: Այդ թռիչքը տեսնելն ու անով անձնապէս բռնուիլը չէր հիմնական արժանիքը Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին, այլ զայն վերածելն էր ազգային շարժումի եւ երեւոյթի» (7):

Արդարեւ, Գարեգին Ա. Երջանկայիշատակ Վեհափառը 1700–ամեակին ընդմէջէն կը յուսար տեսնել իրականացումը մարգարէական իր տեսիլքին, հայ ժողովուրդի այսօրուան կեանքին մէջ երկունքը Նոր Հոգեգալուստի մը, որ պիտի վերածուէր ազգային շարժումի մը՝ ի նպաստ մեր ժողովուրդի «հոգեւոր վերազարթօնքին, կերպարանափոխութեան, պայծառակերպութեան» եւ, Ս. Ներսէս Շնորհալի Հայրապետին խօսքերով, «Նոր ժողովուրդ» մը դառնալու իրողութեան:

Հակառակ անոր որ ազգովին, գործօն մասնակցութեամբը նաեւ հայ կաթողիկէ եւ աւետարանական յարանուանութեանց, ամբողջ տարի մը տօնախմբեցինք, փորձեցինք մեր կեանքերուն մէջ այժմէականացնել պատմական դէպքին յիշատակումը, գիտաժողովներով գնահատել 301 թուականին Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման փաստը, կազմակերպեցինք ջերմեռանդութիւն զօրեղնող ուխտագնացութիւններ, օծեցինք 1700–ամեակի սրբալոյս միւռոնները Էջմիածնի ու Անթիլիասի մէջ, իբրեւ մնայուն յուշակոթողը յոբելենական իրադարձութեանց, քաղաքամայր Երեւանի մէջ արձանացուցինք Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարը, ձեռնադրեցինք թեմակալ առաջնորդներ, եպիսկոպոսներ օծեցինք ներքին եւ արտերկրի թեմերուն վրայ, այս առթիւ, ընդունեցանք հայ եւ օտար քաղաքական հեղինակութիւններ, մեծ եւ փոքր եկեղեցիներու հոգեւոր պետեր, եւ այլն. այս բոլորով հանդերձ, 1700–ամեակի տօնակատարութեանց հետ առընչուող գնահատելի եւ իրական ճիգերուն ենթախորքին մէջ, սակայն, թող ներուի մեզի ըսել, կը պակսէր էական բան մը, այսինքն՝ այն գոյութենականը, որուն մասին այնքան ներշնչումով ու առինքնող շեշտով մը մատնացոյց կ'ընէր Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոս, իր վերոյիշեալ «1700–ամեակը՝ Նոր Հոգեգալուստ» քարոզով:

Հնչե՞ց Գերընտրանին ձայնը հողմածուփ հայ հաւաքականութեան ունկերուն մէջ, լեցուեցա՞ւ ամբողջ Թորգոմայ տունը արթնութեան ոգիով, իջա՞ն լեզուները Հրեղէն մէ՛ր ալ համազգային արժէքներուն՝ ազգին, եկեղեցիին ու պետութեան վրայ. դժուա՛ր է ըսել: Ո՞ւր է այն 1700–ամեակը, որ «ոչ թէ անցեալի դէպքի մը պարզ վերյիշումը կամ սոսկ պանծացումը պէտք է ըլլար, այլ մեր ժողովուրդի այսօրուան եկեղեցական կեանքին վերաշխուժացումը, տեսակ մը ներքին հոգեւոր վերանորոգումը Հայ Եկեղեցիին»:

«Վերանորոգում» ըսինք, ահաւասի՛կ գերագոյն կարգախօսը այսօրուան էական պահանջքին. հրամայական պահանջք, որ վերջին նախապայմանն է մեր այժմու ազգային – եկեղեցական կեանքէն ներս նոր հնարաւորութիւններու փթթումին: Առանց այս վերոյիշեալ բառացոյցի՝ «վերանորոգում»–ի մը լուրջ իրականացումին, դժուա՛ր է երեւակայել, այո՛, նոյնիսկ յուսալ կրկնուիլը «Նոր Հոգեգալուստ»–ներուն Հայ Եկեղեցւոյ հաւաքական Վերնատան մէջ:

Որքան ալ շնորհալից ըլլան տօնախմբութիւնները 1700–ամեակին, գուցէ եւս քան զեւս աղմկայոյզ 1800–ամեակինը, հուսկ՝ հանդիսութիւնները հետեւեալ դարերուն, միեւնոյնն է, արարչագործ զօրութիւն մը կարելի չէ երկնել մեր եկեղեցւոյ երբեմնի դալար անդաստանին մէջ, եթէ հինը պատուաստուած չէ նորին աւիւնով կամ անցեալը թէկուզ իր ամբողջ նուիրականութեամբ բեղնաւորուած չէ ներկայի կենսատու սաղմերով, դիմանալ ու պայքարիլ կարենալու համար ժամանակի անդիմադրելի մաշումին դէմ: Միամտութիւն է կարծել թէ Եկեղեցին յարատեւ կրնայ մնալ իր նախկին գաղափարախօսական եւ բարոյական վեհութեան վրայ, իր պատմական առաքելութեան գործադրութեան մէջ՝ նաեւ ներկայի ու վաղուան յարափոփոխ կեանքի հորիզոններուն վրայ, արտայայտուիլ իր միեւնոյն դրական դերովն ու կենսազօրութեամբը, առանց թարմացնելու եւ վերանորոգելու իր ներքին ուժերը:

(Շար. 1)

(1) Առկայ յօդուածին մէջ նկատի առնուած չեն երկու հիմնահարցեր. ԼԵԶՈՒՆ եւ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ: Հայ եկեղեցւոյ մէջ կիրարկուող ծիսական – պաշտօնական լեզուին, ինչպէս նաեւ կանոնական իրաւունքի բարեկարգութեան մասին պիտի փորձենք արտայայտուիլ այլ յօդուածով մը:

(2) Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, 1700–ամեակը Նոր Հոգեգալուստ, (Խոհեր եւ Ապրումներ) ի Պատրաստութիւն Հայաստանի Մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօնի Հռչակման 1700–ամեակի Տօնակատարութեան, Անթիլիաս, 1994:

(3) Անդ, 46

(4) Անդ, 45

(5) Անդ, 47

(6) Անդ, 447 – 48

(7) Տես, Ս. Լուսաւորիչ Շունչով, էջ 58 – 59

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐԸ Ի՛ՆՉ ԿԸ ՀԱՐՑՆԵՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Հայաստանի ռուսերէն օրաթերթը՝ «Գոլոս Արմէնիի» կարելիութիւն տուած է որ Հայաստանցիներ հարցումներ ուղղեն իրենց նախագահին: «Արմէնփրէս»ի Դեկտեմբեր 21–ի լրաշարը տուած էր շուրջ երեք տասնեակ հարցումներն ու անոնց տրուած պատասխանները: Նախագահի մը հետ նման զրոյց շատ սովորական երեւոյթ չէ հայաստանեան իրականութեան մէջ. լուրն ալ չէ ըսած թէ հարց – պատասխանները ի՛նչ ձեւով իրականացան: Սակայն, հասկնալի է որ նախագահական մօտալուտ ընտրութեան հեռանկարը կարեւոր դեր ունեցած է ատոր մէջ:

Ցայտնապէս, նախագահին հարցում ուղղելու կարելիութիւնը բաւական հետաքրքրական գտնուած է, քանի որ շատ մը հարցումներ ուղղուած են ոչ թէ միակ անձի մը, այլ հետաքրքիրներու խումբի մը կողմէ: Անոնք կը շօշափեն զանազան մարզեր, անձնական, կամ ընդհանուր բնոյթի: Եւ եթէ ժողովուրդ կոչուած յաճախ մեծ բանի տեղ չդրուած զանգուածին սպասումներուն, կացութեան մտահոգ մը գտնուի, կրնայ շատ յստակութեամբ տեսնել թէ ի՛նչ բանի պէտք ունի ան, կարենալ աւելի հանգիստ ապրելու եւ իր ղեկավարութեան նկատմամբ աւելի վստահութիւն ունենալու համար:

Մէկ–երկու շատ նեղ բնոյթի, կամ ոչինչ ըսող հարցում մէկդի ձգելով, կարելի է զանազանել ընդհանուրի եւ անձնականին մարզերը: Առաջին բաժանումին մէջ տեղ գտած են դատական համակարգէն ու դէմքերէն, առանձնաշնորհեալ դասէ մը, կարգ–կանոնի բացակայութենէն դժգոհներու հարցումները, աղէտի գօտիին վերաշինութեան, Օփերայի շրջանակին շարաշահումներուն առընչուածները: Կան անշուշտ Ղարաբաղի հարցն ու Ազրպէյճանի հետ հետ պատերազմի մը հեռանկարը նիւթ ընողները:

Քաղաքացի – Նախագահ զրոյցէն յայտնի կ'ըլլայ որ զանազան մարզերէ կարգ–

կանոնի բացակայութիւնը յոգնեցուցած է Հայաստանցին որ յուսալի պատասխան մը կ'ակնկալէ բարձրագոյն հասցէէն: Հարցատէրերէն մէկը նոյնիսկ «դատական համակարգի յետընթաց», «որակի բացակայութիւն» կը նշմարէ արդարադատութեան մեքենային մէջ: Ուրիշ մը կ'ըսէ թէ դատաւորները իրենց պարտականութեան նկատմամբ անփոյթ են, բայց եւ այնպէս, մինչեւ այսօր ոչ մէկ դատաւոր մեղադրուած է կաշառակերութեամբ: Նոր տարուան ընթացքին ալ պիտի աւելնան անոնց աշխատավարձքերը:

Դատական համակարգի պատկանողներէն ետք, դժգոհութեան թիրախ կ'ըլլան սակաւապետները. այն ճարպիկ առանձնաշնորհեալները որոնք յաջողած են ամէնէն շահաւոր մարզերը ձեռք անցընել ու «ոչ թէ շահոյթ, այլ՝ գերշահոյթ»ի տիրանալ, հարկերէ ալ խուսափելով: Անոնց կը յաջորդեն «անկիրթ մարդիկ»ը որոնք երկրին վարչական վերնախաւին մէջ չափազանց մեծ թիւ կը կազմեն: Եւ վերջապէս դժգոհութեան, գանգատի պատճառ են «չինովնիկները», անոնց քանակը: Հոս եւս նիւթ կ'ըլլայ այդ քանակին անփութութիւնը: Ատոր պատճառով տարրական կարգ-կանոնը բացակայ է եւ հետեւաբար երկրին աճը՝ դանդաղ:

Ինչ կը վերաբերի անձնականէն դրդըւած հարցումներու, գլխաւոր տեղը, բընականաբար, կը գրաւէ նիւթականին առընչուածը: Թոշակի, աշխատավարձքի բարձրացում, հարկերու նուազում, աւանդներու հարց, եւլն.: Մէկ խօսքով՝ կեանքի մակարդակի բարձրացման չհինցող ու արդար ակնկալութիւնը: Թոշակառուներու խումբ մը կ'ուզէ գիտնալ թէ Ռ. Քոչարեանի վերընտրութեան պարագային այդ մարզին մէջ ի՞նչ կը փոխուի: Ուրիշ խումբ մըն ալ հարց կու տայ թէ 2003-ին կեանքի մակարդակը կը բարձրանա՞յ:

Ղարաբաղի հարցին հետաքրքրութիւնը արտայայտուած է երկու հարցումով. առաջինը կ'ուզէ գիտնալ թէ 2003-ին ի՞նչ յառաջդիմութիւն կարելի է սպասել կարգաւորումի ընթացքին մէջ: Երկրորդը կ'առընչուի պատերազմի մը հաւանականութեան. կը վերսկսի՞ արդեօք պատերազմը:

Հարցում մըն ալ կը վերաբերի ՕԹԱՆ-ի 2003-ի զօրավարժութիւններուն որոնք կ'ըսուի թէ տեղի կ'ունենան Հայաստանի մէջ: Հարցումին տէրը հայ ժողովուրդին համար «անպատուութիւն» կը նկատէ այդ կարգադրութիւնը. Հարցումին մէջ չեշտուած չէ, բայց հասկնալի է որ այդ որակումին պատճառը Թրքական զօրաբաժիններու ալ մասնակցութիւնն է ծրագրուած զօրավարժութիւններուն:

Ժողովուրդէն եկած այս հարցումներուն պատասխանները կը գծեն մեծ մասով իր ղեկավարութեան արդիւնքներէն գոհ նախագահ մը որ անկատարներուն համար յառաջիկայ շրջանը նկատի ունի: Այդ կարգի պատասխաններն ալ «պիտի»ներ, «պէտք է»ներ շատ ունին: Աղէտի գօտին, օրինակ, նախագահը կ'ըսէ թէ «պէտք է դառնայ զարգացման գօտի»: Կամ դատական համակարգի դժգոհութիւնը լսելով կը խոստովանի որ քննիչ եւ դատական մարզերու մէջ որակի խնդիր կայ, բայց դատաիրաւական համակարգի բարեփոխումները տակաւին ճամբուն կէսն են: Թոշակներու համակարգի լուրջ բարեփոխումներ պիտի կատարուին: Կարգ ու կանոնի բացակայութիւն մատնանշողին ալ կը պատասխանէ որ երկրին աճը այնքան ալ դանդաղ չէ, անհրաժեշտ է քաղաքացիական ծառայութեան համակարգը բարեփոխել: Իրենք արդէն սկսած են ընել ատիկա:

Ղարաբաղի հարցին մասին յառաջընթացը միայն բանակցութիւններու մէջ կ'ըլլայ, քանի որ թէ՛ Հայաստան, թէ՛ Ատրպէյճան իրենց օրակարգին վրայ ունին նախագահական ընտրութիւն: Ինչ կը վերաբերի պատերազմին վերսկսելուն մասին հարցումին, Ռ. Քոչարեանի պատասխանը այն է որ միշտ պէտք է մտածել այդ հաւանականութեան մասին, բայց ան իր կարծիքով՝ ցած է:

ՕԹԱՆ-ի զօրավարժութիւնները արդիւնք են Հայաստանի այդ կազմակերպութեան հետ գործակցութեան, ինչ որ երկրին ապահովութեան առումով կարեւոր է: Զգացական կողմէն ալ ոգեւորուած չէ Հայաստանի զօրավարժութիւններուն Թրքական ներկայութեամբ, բայց կը հասկնայ որ Հայաստանի համար ՕԹԱՆ-ի հետ յարաբերութիւնները դրական արդիւնք կու տան:

Թուական տուեալներ ալ կան նախագահին պատասխաններուն մէջ, օրինակ, կ'ըսէ թէ 2003 – 2004-ին հարիւր հազար նոր աշխատատեղիի բացումը իրատեսական է, սակայն, ինք զգոյշ կը վարուի, նկատի առնելով որ 2003-ը նախագահական տարի է: 2002-ին 32.800-ի շուրջ եղած է նոր աշխատատեղիներու թիւը: «Դա էլ վատ արդիւնք չէ»: Արդէն, կ'ըսէ թէ 2003-ին տնտեսական աճի լուրջ նախադրեալներ կան եւ ընթացիկ տարուան ցուցանիշները կրկնել լիովին իրական է: Ատիկա կը նշանակէ «տասնեակ հազարաւոր նոր աշխատատեղիներու ստեղծում եւ բնակչութեան իրական եկամուտներու աճ»:

Հասկնալի է որ իր յաջորդութեան թեկնածու նախագահը մասնաւոր արժեւորում մը պիտի չունենայ զրոյցի առիթին համար: Բայց հետաքրքրական կ'ըլլար ունենալ հարցատէրերուն ընկալումը իրենց գտած պատասխաններուն:

Ա. Թ.

ԱԼԷՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՆՈՒԱԳԱՎԱՐ

Տեսիլքէն դէպի մարգարէութի՞ւն

ԲԺԻՇԿ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Փարիզի Թէաթրը տէ Շան զ'Էլիզէի ծանօթ նուագասրահը մէկն է այն աշխարհածանօթ՝ Նիւ-Եորքի Գարնէկի հոլի, Սան Պետերսբուրգի Ֆիլարմոնիքի, Վիէննայի կամ Պերլինի -Քարայանի նախընտրած – եւ այլն սրահներէն, առանց շփոթութիւն ստեղծելու օփերա – թատրոնի շէնքերու հետ, որոնք երաժիշտ մենակատարներու, նուագավարներու, համանուագախումբերու պսակադրումի վայրերն են:

Հոս էր, որ առաջին անգամ ներկայ կ'ըլլայի՝ ըմբոշխնելով տաղանդներով յափրացած Մոցարթի Ռեքուիէմը, երիտասարդ երաժիշտ Ալէն Ալթունեանի՝ իր կարեւոր ու յատուկ ելոյթը երգչոնով նուագախումբին հետ:

Կը տեսնէի հայ մարդու հոգիով միայն ինքը՝ հարիւրէ աւելի երաժիշտներու միջեւ, մեծցած, փայլուն, լուսաւոր ու ցայտուն մեր փոքր Ալէնը:

Ցանձնուած ըլլալով յուզումնախառն մտածումներուս եւ երեւակայութեանս՝ պահ մը կը տեսնէի՝ զինք ղեկավարի դիրքին մէջ:

Միթէ՞ տեսիլք մըն էր...

Ո՛չ, ենթագիտակցութեանս մէջ համոզուած էի, որ օր մը բաց աչքերով պիտի տեսնէի տաղանդաւոր այս երիտասարդը, ճիշդ հոն, ուր պատուանդանին վրայ կը տեսնէի փակ աչքերով:

Տարի մը ետք քսանեւհինգ տարեկան երաժիշտ Ալէնը, արդէն, կը ղեկավարէր փայլուն յաջողութեամբ Մոցարթի Տոն Ճիովաննի օփերան, Թուրքուէն քաղաքի մեծ թատրոնին մէջ: Տեսի՞լք...

Այս, 2002 թուականը Ալէն Ալթունեանի համար եղաւ արդիւնաւէտ, իրարու յաջորդող յաջողութիւններու, հետաքրքրական եւ կենսական իրադարձութիւններու տարի մը:

Արդարեւ, այս տարուան ընթացքին, ան անտարակոյս նախանձելի եւ պատուաբեր ներկայութիւն մը երեւան հանդիսացաւ Ֆրանսայի երաժշտական ասպարէզին մէջ: Ան չորս անգամ Մարտ 2002-ի ընթացքին իր ճպոտին տակ մեկնաբանեց Մոցարթի Լա Ֆլիւթ Անչանթէն Փարիզի Ազգային երաժշտանոցի ամփիթատրոնին մէջ անոր նուագախումբով՝ երեք հազարէն աւելի ընտրեալ, գոհացուցիչ մակարդակով երաժշտասէրներու խստապահանջ ճաշակ ունեցող ունկընդիրներու ներկայութեամբ:

Փարիզի ազգային երաժշտանոցի համանուագախումբը բաղկացած է մեծամասնութեամբ նոյն երաժշտանոցի առաջին մրցանակակիրներու եւ ապագայ մենակատարներու հոյլով, այսինքն Ֆրանսայի լաւագոյն երիտասարդ երաժիշտներէն կազմուած կորիզ մը:

Սոյն կորիզէն կը ճառագայթեն Եւրոպայի զանազան երկիրներու մէջ, կամ այլուր, եւ կը դառնան նուագախումբերու բաժանմունքներու առաջին դիրքի վրայ եղող կատարողներ, իրենց մասնագիտացած երաժշտական գործիքներով:

Անտեսելով հսկայ ճեւով գրական թատերատետրի – լիպրեթթօ – մասին, կրնամ մատնանշել, որ ընդհանրապէս սովորութիւն է կրճատել նիւթով խրթին այս՝ Մոցարթի Լա Ֆլիւթ Անչանթէին խօսակցութեան բաժինները:

Զարմացի սոյն ներկայացման բեմադրիչին ճնշիչ գերադրի բեմադրութեան մտածելակերպը, ուր պահելով երկարապատում խօսակցութիւններու մասերը իտալերէն՝ կը դանդաղեցնէին խաղարկութեան կշռոյթը, եւ հետեւելու համար գործողութեանց ընթացքին պէտք էր կարդալ ֆրանսերէն թարգմանութիւնը բեմին վերի մասին վրայ հաստատուած պաստառին գրութիւնները:

Նոյեմբեր 13-էն 15, Ալէն Ալթունեան ղեկավարեց Տիժոն քաղաքի օփերային մէջ Տոնիծէթթիի Տոն Փասքուալէն, դըժուարին եւ տեսականօրէն փոփոխական արագահոս կշռոյթով օփերախաղը, որուն թատերագրքոյկը եւ բեմադրութիւնը շատ աւելի շարժական եւ հաճելի են: Իսկ Նոյեմբեր 17 եւ 19-ին նոյն գործը, Մասի քաղաքին օփերան, բազմահազար ունկնդիրներու ներկայութեամբ:

Ալէն Ալթունեան՝ բարձրահասակ, վայելուչ արտաքինով, գեղադէմ, առատ սեւ մազերով, կապուտաչեայ հմայիչ նայուածքով, արագաշարժ հայ երիտասարդ մըն է: Անփառ չէ, այլ խոնարհ է, ամբարտաւանի եւ ցուցամոլի քալուածք չունի, այլ ընկերային է:

Իր տանենին արտայայտուած էի անոր երաժշտական միջազգային յաջողութիւններու մասին, իր կտրած դժուարին ճամբան՝ այս միջավայրի աներեւակայելի ու սպառնիչ մրցակցութիւններուն, ուր պէտք է ըլլալ միշտ աւելի պայծառ, առաջնահերթ, ալ աւելի տաղանդաշատ, որպէսզի կարելի ըլլայ տեղ մը գրաւել նոյնչափ դժուարին գեղարուեստի աշխարհէն ներս:

Ալէնը կը ղեկավարէ նուագախումբ, երգչախումբ եւ դերերգիչները առանց որեւէ սայթաքումի կամ չնչին բացթողումներու: Աներեւակայելիօրէն անխռով, ինչպէս միշտ ինքնավստահ, պաղարիւնութեամբ կեդրոնացուած ըլլալը ի յայտ կը բերեն իր երաժշտական բացառիկ խառնուածքը, կենսունակութիւնը եւ պատկառելի յիշողութեան մը բարձր կարողութիւնները:

Իր այս անվրդով արտաքին երեւոյթը, մտահոգութեամբ ընկալած եմ ամէն անգամ, երբ իրեն հանդիպած եմ նախքան իր համերգային ելոյթները. այն տպաւորութիւնը կուտար, որ նուագասրահին մուտքի սպասասենեակը կ'երթայ իր ծանօթներուն հետ...

Հոս կը գտնենք իր ճշմարիտ երաժիշտ ըլլալու հոգեբանութիւնը:

Աչքի ու ականջի հաճոյք մըն է դիտել բարձր արուեստով նուագավար Ալէնը իր պատուանդանին վրայ: Վեհանձնութիւն, ազնուութիւն կայ իր ղեկավարելու ոճին մէջ, նաեւ յորդի զգայական եւ զգայասէր արտայայտչականութիւն: Ֆիզիքապէս մէկ մարմին կը կազմէ իր նուագախումբին հետ՝ փնտռելով եւ ստեղծելով իր իսկ փափաքած նուագախմբային հնչիւնը, առանց տիրակալելու: Ան ուշադիր է դերերգիչներուն, գիտակից անոնց նրբին եղանակաւորումներուն, խորը ուսումնասիրած է դժուարամերձ այս երկու 18-րդ եւ 19-րդ դարերու երաժըշտա – թատերախաղերու յատկանիշները:

Ալէնի ճպոտին ներքեւ, ձախ ձեռքին իւրաքանչիւր շարժում կը բացայայտէ պարզութիւն, քնարական մեղմաղձոտութիւն, սրտէն բխող ջերմութիւն:

Դժուար է զինք դասել ծանօթ նուագավարի մը կաղապարին մէջ: Մերթ ինծ կը յիշեցնէ Ժորժ Փրէթրի կատարողութիւնը, կամ Օզավայի նման բոցավառուած մշտավառ տենչով արագահոս կշռոյթներու ընթացքին, աչքի հաճոյք պատճառող խառնիճաղանճ տակն ու վրայութեան երեւոյթ մը, իրարանցում մը երաժշտասէր հասարակութեան առջեւ, որ սակայն, իրականութեան մէջ իր դիւրահաղորդ ճպոտին ու ձեռքին ամենադոյզն ցուցմունքը, դէմքին արտայայտութիւնը, նայուածքին ուղղութիւնը՝ ակնթարթային արագութեամբ կը վերածուի փոթորկալից ու պայթուցիկ երաժշտական տարրի:

Ան ունի արդէն իր բնադրոշմը իր վառ անհատականութիւնը: Ունի նաեւ այս երկու գործերուն մեկնաբանութեանց ընթացքին անակնկալներ: Մոցարթի Լա Ֆլիւթ Անչանթէին ղեկավարութեանը միաժամանակ կը նուագէ իր գրաւած ամպինէն կլէօքընշփիլով հարուածային նուագարաններու ամենափոքրը, որ ունի զանգակներու ձայնը յիշեցնող մեղմ հնչողութիւն: Իսկ Տոն Փասքուալէի ընթացքին, ո՞ր ձեռքով, արջուկ մը կը նետէ, նոյն իր գրաւած տեղէն, բեմին վրայ դերերգող երիտասարդ որբեւարի նորինային ճիշդ ձեռքերուն մէջ:

Համերգէն վերջ, երբ ըստ սովորութեան համոյթին կազմին եւ իր մտերիմներու շրջանակներուն շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ, ծածուկ ու ծիծաղով համեմուած հարց կու տայ ինծի, թէ կրկին լսեցի իրեն յատուկ զօրեղ գրոհը, ձայնամղումէ մը առաջ արագ ու ուժգին շնչառութիւնը, ապա կը խօսինք խումբին ամբողջութեան մասին, նուագախումբի աղեղնաւոր լարային կամ փողային նուագարաններու տկար կամ յաջող ելոյթի մասին, դերերգիչներու լաւագոյնս մեզի փոխանցած գեղահիւս ձայնային ոճով եւ իրենց յաջող խաղարկութեան մասին: Եւ վերջապէս իր նկատողութիւններուն մասին՝ չնչին քննադատութիւններով, որոնք ըստ իս, խորքին մէջ կրնան գնահատական արժէք ներկայացնել:

Ալէն Ալթունեան իր սլացքը պիտի շարունակէ յառաջիկայ եղանակներուն: Հաճելի է ինծի համար որ Փետրուար 2004 թուականին, ան Շաթըլէի թատերասրահին մէջ պիտի ղեկավարէ անսամբլ օրքեստրալ տը Փարի-ն Մոցարթէն համանուագ մը, Պէթհովէնի Ովերթիւր տը Գորիոլանը եւ այլն: Նոյնպէս 2004-ի ընթացքին Մոցարթի Լա Ֆլիւթ Անշանթէ օփերա – թատերախաղը՝ Փարիզ եւ իր շրջաններով՝ Օրքէսթր Նասիոնալ տը լ'Իլ տը Ֆրանսի մասնակցութեամբ: թեամբ:

Մարգարէութիւն ըրած չեմ ըլլար, եթէ նոր նուագավար մը բազմափայլ մօտիկ ապագային մէջ, երաժշտական հարուստ երկնակամարին վրայ՝ տեսնելով զինքը Փարիզի օփերայի բեմին վրայ:

ԾԱՆՕԹ. – Երաժշտական բառերու, եզրերու հայերէն թարգմանութիւններու եւ սահմանումներու համար, օգտագործած եմ Կոմիտաս Գէորգեանի "Երաժըշտական բառարան"ը:

Է. ՇԱՀԻՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ԼՈՒՎՐԻ ՄԷՋ

Լուվրի մէջ բացուած եւրոպական արուեստին նուիրուած ցուցահանդէսը կը ներկայացնէ դասական վարպետներու գործերը, որոնց շարքին էտկար Շահինի 52 ստեղծագործութիւնները:

Ցուցահանդէսին բացումին նկարիչին որդին՝ Փիեր Շահին շնորհակալութիւն յայտնած է իր հօրը հանդէպ ցուցաբերուած հետաքրքրութեան համար եւ յայտնած թէ հայրը կ'ըսէր թէ ամէն բանէ առաջ, ինք դիմանկարի վարպետ է, երբ ձի կը նկարէ, ձիուն դիմանկարը կը նկարէ, երբ տուն կը նկարէ, տան դիմանկարը կը նկարէ եւ թէ իր մասնագիտութիւնը գծանկարչութիւնն է:

CONFERENCE INTERNATIONALE

PRO ARMENIA

INTERNATIONAL CONFERANCE

COMMUNIQUE

Depuis son accession à l'indépendance en 1991, l'Arménie est entrée dans le concert des nations avec la nécessité de faire valoir sa spécificité diplomatque, politique, sociale et culturelle.

Les Comités de Défense de la Cause Arménienne, regroupant la Fédération Euro-Arménienne, basée à Bruxelles, les «Armenian National Committee» de Washington, d'Amérique du Sud, de Moscou et du Moyen Orient, ainsi que le CDCA de France, sont engagés dans cette démarche aux côtés de l'Arménie. La conférence qu'ils organisent conjointement, prétend informer, sensibiliser et consulter des acteurs politiques venus des quatre coins de la planète et intéressés par l'avenir d'un pays situé dans une région sensible, à la charnière entre l'Europe et l'Asie.

CONFERENCE INTERNATIONALE

PRO ARMENIA

L'Arménie dans le XXIe siècle

Ce sujet ambitieux invite à s'interroger sur les perspectives d'avenir de l'Arménie, sur l'accélération à imprimer au processus de son intégration internationale et, par extension, il devra répondre à quelques préoccupations fondamentales telles que : le blocus subi par l'Arménie, et le combat à mener au nom de la morale internationale et des Droits de l'Homme, mais il devra également se prononcer sur l'impact de la mondialisation dans les perspectives d'évolution de ce pays.

Les invités, issus de toutes les familles de pensées, qu'ils soient ou non arméniens, sont des acteurs effectifs de la vie politique et diplomatique, et justifient d'un haut niveau dans la hiérarchie du paysage politique :

— Parlementaires (Sénateurs ou Députés),

— Chefs de Partis Politiques ou leaders dans leurs partis,

— Ministres ou ex-ministres,

ainsi que les représentants des corps constitués français et du gouvernement d'Arménie.

Les invités, compris entre 80 et 100 personnes, sont originaires des pays suivants : Allemagne, Angleterre, Argentine, Arménie, Australie, Autriche, Brésil, Canada, Chypre, Danemark, France, Géorgie, Iran, Israël, Italie, Kazakhstan, Liban, Ouzbékistan, Palestine, Russie, Suède, Syrie, Ukraine, Uruguay, USA (côte Est et côte Ouest).

Une importante délégation du Parlement Européen est également pressentie.

L'ensemble de l'événement se déroulera les 31 janvier, 1er et 2 février 2003 à Paris. La conférence aura lieu le samedi 1er février de 10h à 18h à la salle Clemenceau du Sénat français.

Paris, le 23 décembre 2002

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ.— Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զըրբաշեան 270 Եւրօ:

ՓԱՐԻԶ. — Պր. Մելքոն Կիւրճեան 100 Եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ադաշեանէ 50 Եւրօ Կորիւն Բաբխեանի մահուան առիթով:

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE

organise

Samedi 11 janvier à 20 heures

son

Dîner de Noël

Animation :

Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.

Réservez dès maintenant au :

04 91 53 34 98

(les places étant limitées)

ԾՆՆԴԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ժամը 10–ին միա՛յն Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններ կը կատարուին:

Սկիզբ Ճրագալոյցի Երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 15–ին, Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 16.15–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30ին:

Պատարագ ժամը 10.30–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Բ. Օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ԾԱՆՕԹ. — Պետական տնօրինութեամբ բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5, Ճրագալոյց:

Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16.30, պատարագ ժամը 17.30:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6, Ծնունդ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:

Պատարագ՝ ժամը 10.30–ին:

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7, Մեռելոց:

Պատարագ՝ ժամը 10.30–ին:

Յետ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ

ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Առաւօտեան ժամերգութիւն 9.30–ին:

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Մարգարէական թղթերու ընթերցում ժամը 16–ին: Ճրագալոյցի պատարագ ժամը՝ 17.15–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի

Ժամերգութիւն ժամը 9.30–ին:

Պատարագ ժամը 10.30–ին:

Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի հանդիսաւոր արարողութիւն:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Ժամը 10–ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան

Ընթերցուածք ժամը 15–ին:

Պատարագ ժամը 16–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան

Պատարագ ժամը 10–ին:

Ջրօրհնէք ժամը 12–ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 16.15–ին: Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.30–ին:

Պատարագ ժամը 10.45–ին:

Ջրօրհնէք՝ պատարագի աւարտին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16ին:

Ընթերցուածք ժամը 16.30–ին:

Պատարագ ժամը 17–ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30–ին:

Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

ՄԵՌԵԼՈՑ

Պատարագ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 10–ին:

ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ընթերցուածք ժամը 16–ին:

Պատարագ ժամը 17–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը 9.45–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՃԵԱՆԻ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7, Մեռելոց

Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ – ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5

Ճրագալոյցի արարողութիւն՝ ժամը 17–ին:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

Ս. Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն:

Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

Ջրօրհնէք՝ ժամը 11.30–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à

l'Arbre de Noël de l'école Tebrotzassère

Le dimanche 12 janvier à partir de 12 heures

à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»

9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

Après-midi animée par **RAFFI**

SPECTACLE DES ENFANTS

CHORALE DE L'ECOLE

SPECTACLE SURPRISE

BUFFET — TOMBOLA

DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'école Tebrotzassère : 01 43 81 01 72

Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy

Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)

Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

— ENTREE GRATUITE —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»

83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS

SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935